Het PROBLEEM BILL GATES

DE MYTHE VAN DE GOEDE MILJARDAIR

atlas contact

TIM SCHWAB

Bill Gates wil altijd domineren en beheersen

Bill Gates is de rijkste man ter wereld en sinds zijn move van softwarebaas naar filantroop ook een van de meest bewonderde mensen ter wereld. Toch toont Tim Schwab in dit onverschrokken onderzoek dat Gates nog steeds precies is wie hij bij Microsoft was: een hork die vindt dat hij de terreinen waarop hij actief is, móét domineren en beheersen, of het nu gaat om de softwaremarkt of het vaccinatiebeleid.

Dit boek laat zien dat ’s werelds machtigste liefdadigheidsorganisatie, de Bill & Melinda Gates Foundation, te lang op eigen houtje en zonder toezicht heeft kunnen handelen. Schwab stuitte onder meer op nog niet eerder bekende feiten over hoe Gates met miljarden dollars invloed kocht op overheidsbeleid, in wetenschappelijk onderzoek en in de media. Zijn dogmatische geloof in marktwerking en intellectueel eigendom gaf zelfs de doorslag bij het weren van covidvaccins uit armere landen. Het journalistieke onderzoek van Schwab laat zien dat de Gates Foundation op papier misschien nobele doelen heeft, maar dat extreme rijkdom en politieke macht zich uiteindelijk zeer slecht tot elkaar verhouden.

Tim Schwab
Het probleem Bill Gates
De mythe van de goede miljardair
Vertaald door Ed van Eeden en Wybrand Scheffer
Uitgeverij Atlas Contact
Amsterdam/Antwerpen

© 2023 Tim Schwab
© 2023 Nederlandse vertaling Ed van Eeden en Wybrand Scheffer
Oorspronkelijke titel *The Bill Gates Problem. Reckoning with the Myth of the Good Billionaire*
Oorspronkelijke uitgave Metropolitan Books, New York
Omslagontwerp Studio Jan de Boer
Omslagbeeld Bill Gates in Kirkland, WA op 1 februari 2018. Copyright Daniel Berman/Redux
E-book Crius Group, Hulshout
ISBN 978 90 450 4875 8
D/2023/0108/743
NUR 740/813
www.atlascontact.nl
Dit e-book werd gemaakt op basis van de eerste druk, 2023, ISBN 978 90 450 4874 1

Voor S.S. en S.S.

Voorwoord

Dit is een ingewikkeld boek om te schrijven, want het gaat over een ingewikkelde man – een van de rijkste mensen ter wereld, en ook een van de geheimzinnigste.

Bill Gates reageerde niet op veelvuldige interviewverzoeken voor dit boek, en niemand van de Gates Foundation stemde in de loop van mijn berichtgeving over de stichting ooit met een interview in. Zelfs voordat begin 2020 mijn eerste artikel over Gates verscheen – en voordat ik naam begon te maken als journalist die over de Gates Foundation schreef als een machtsfactor in plaats van als een onaantastbare charitatieve instelling – weigerde de stichting mij ooit voor een interview te woord te staan. Rondom de publicaties over mijn onderzoek in *The Nation,* het *British Medical Journal* en het *Columbia Journalism Review* nam de Gates Foundation telkens een houding van onbetrokkenheid aan.

Ik ben niet de enige die zo wordt doodgezwegen. De stichting brengt zichzelf en haar leiders gewoonlijk niet in een positie waarin tegenstrijdigheden in het werk moeten worden uitgelegd of kritische vragen moeten worden beantwoord. Zoals elke machtige organisatie gaat de Gates Foundation, goed voor 54 miljard dollar, op haar eigen voorwaarden met de media om.

Omdat zoveel mensen en instellingen dezer dagen van de liefdadigheidsdollars van Gates afhankelijk zijn, zijn veel bronnen uit vrees voor beroepsmatige gevolgen ook onwillig om zich uit te spreken. U zult in dit boek veel anonieme bronnen tegenkomen, en u hoeft er niet aan te twijfelen dat zij goede redenen voor die anonimiteit hebben. ‘Het zou voor iemand die geld nodig heeft zelfmoord zijn om de stichting openlijk te bekritiseren,’ zei Mark Kane, het voormalige hoofd van het vaccinatiewerk van de stichting, in 2008. ‘De Gates Foundation is erg gevoelig voor publiciteit.’

Ik wil van tevoren ook uitleggen waarom Melinda French Gates in dit boek niet in gelijke mate als Bill Gates wordt belicht. Dat komt doordat ze bij de

Bill & Melinda Gates Foundation geen gelijke van Bill Gates is. Ik weet dit zeker, want ik heb met medewerkers van de stichting gesproken die duidelijk maakten dat Bill Gates de alfaman is. En ik weet het ook zeker omdat de stichting het in 2021 zelf verkondigde. Na de scheiding van het stel maakte de stichting bekend dat niet Bill, maar Melinda uit de stichting zou terugtreden als na een proefperiode van twee jaar bleek dat de twee het niet eens konden worden over een verdeling van de macht. De stichting krijgt haar geld uit het enorme kapitaal dat Bill Gates met Microsoft heeft verdiend, en Bill Gates is degene die uiteindelijk bepaalt waar dat geld aan wordt uitgegeven. Dit betekent niet dat Melinda geen sterke stem of grote invloed heeft bij de stichting, en ik beschrijf haar werk ook in het hele boek.

Ten slotte iets over de gebruikte termen: technisch gezien geldt de Gates Foundation bij de belastingen als een particuliere stichting. Ik gebruik die benaming in dit boek vaak, maar ik noem de Gates Foundation soms ook een filantropische of een charitatieve instelling.

Inleiding

U kent de naam ‘Paul Allen’ misschien niet.

Allen was een essentiële vonk voor ontbranding van de bedrijfsmotor van wat een van de invloedrijkste bedrijven ter wereld zou worden: Microsoft. En gedurende enige tijd was hij zowel de compagnon als de beste vriend van een van de machtigste mensen die deze wereld ooit heeft gezien.

De naam ‘William Henry Gates III’ herkent u misschien ook niet meteen. Het is een deftige naam die past bij een man die uit vele generaties geld en privileges stamt, een man die met een gouden lepel in de mond is geboren. De moeder van Bill Gates was een telg uit een familie van welgestelde bankiers en zijn vader was een vooraanstaande advocaat in Seattle. Gates omschreef zijn herkomst ooit als ‘Goed, dan komt de gouverneur bij ons eten, en dan is er die politieke campagne, laten we hier eens aan meedoen’. Het invloedrijke netwerk van de familie bood de opgroeiende Gates ongebruikelijke kansen – zoals een rol als *page* (loopjongen) bij zowel het wetgevende lichaam van de staat Washington als het Amerikaanse Congres.

Paul Allen was daarentegen de zoon van een bibliothecaris, en zijn familie moest offers brengen voor zijn plek op Lakeside, de meest elitaire particuliere school van Seattle, waar hij met Gates bevriend raakte. ‘Ik belandde in een klas met 48 leden uit de elite van de stad, de zonen van bankiers, zakenlieden, advocaten en hoogleraren. Op een enkele uitzondering na waren het ballerige jongens, die elkaar kenden van de privéscholen en de Seattle Tennis Club,’ schreef de inmiddels overleden Allen in zijn autobiografie.

De rijkdom op Lakeside betekende dat de leerlingen er bijzondere privileges hadden, zoals toegang tot een computer – in de jaren zestig nog een zeldzaamheid. In de computerkamer van de school groeide de onwaarschijnlijke vriendschap tussen Allen en de twee jaar jongere Gates. ‘Drie dingen over Bill Gates waren tamelijk snel te zien,’ herinnerde Allen zich. ‘Hij was heel slim. Hij was ontzettend competitief en hij wilde heel graag laten zien hoe slim hij was. En hij was echt heel vasthoudend.’

De passie voor computers van de beide jongens kreeg al snel een ondernemend element, want ze zagen allebei kansen om hun ontluikende programmeervaardigheden te gelde te maken. Het werk bleek ook competitief. Toen Allen een klus binnenhaalde voor de bouw van een programma voor salarisadministratie, dacht hij dat hij dat wel zonder de hulp van Gates af kon. Gates stuurde hem daarop een omineus bericht: 'Ik zei: "Ik denk dat je onderschat hoe moeilijk dit is. Als je me vraagt om terug te komen ben ik er helemaal de baas over, en daarna ook over alles waar je me daarna ooit nog voor vraagt,"' herinnerde Gates zich later. Uiteindelijk bleek dat Allen inderdaad hulp bij het project nodig had, en Gates legde uit 'dat het gewoon natuurlijker was als ik de leiding had'. Met hulp van zijn vader zette Gates voor hun groeiende programmeerbedrijfje daarna een juridische constructie op, waarin hij zelf directeur werd en een vier keer zo groot aandeel kreeg als hij Allen toekende.

Nadat de twee jongens eindexamen hadden gedaan bleven ze goed bevriend, maar gingen ze allebei een andere kant op: Allen naar de beslist niet elitaire openbare Washington State University, Gates naar Harvard. De weinig gerichte wetenschappelijke carrière van Allen liep al snel dood, en later herinnerde hij zich dat Gates hem stimuleerde om naar het oosten te verhuizen, waar ze van hun liefde voor computers iets bijzonders zouden kunnen maken. Allen stopte met zijn studie en vertrok naar Boston.

Allen beschreef zichzelf als de 'ideeënman' – hij legde voortdurend bedrijfsplannetjes op tafel bij Gates, die de rol van baas op zich nam en Allen voornamelijk afremde. Bill Gates herinnert het zich zo: 'We hadden het voortdurend over "Kunnen we een heleboel microprocessoren verbinden om iets krachtigs te maken? Kunnen we een 360 emulator met microcontrollers doen? Kunnen we een timeshare-systeem bouwen waar een heleboel mensen op kunnen inbellen voor consumenteninformatie?" Heel veel ideeën.'

Na maandenlang pijltjes gooien trof Allen de roos met een idee dat Gates aansprak: een programmeertaal schrijven voor de Altair, een van de eerste breed beschikbare thuiscomputers ter wereld. Gates belde vanuit zijn studentenkamer op Harvard zonder aarzeling het hoofdkantoor van dat bedrijf in New Mexico en blufte, op klassieke Gates-wijze, dat hij nieuwe software voor de Altair in ontwikkeling had, die bijna klaar was om te draaien. Het bedrijf nodigde hem uit om naar ze toe te vliegen voor een demonstratie. Gates en Allen stelden daarop in acht afmattende weken een programma samen. Toen de tijd was gekomen om naar Altair toe te gaan stapte Allen op

het vliegtuig. Hij was weliswaar niet zo'n schaamteloze bluffer als Gates, maar hij zag er tenminste uit als een volwassene. Gates stond tot ver in zijn volwassen leven bekend om zijn jongensachtige uiterlijk, waar Microsoft later op inspeelde door hem te promoten als een whizzkid.

De zakelijke overeenkomst ging door en was zo succesvol dat Gates met Harvard stopte om zich op zijn nieuwe bedrijf te kunnen concentreren. En het was echt zíjn bedrijf, zo merkte Allen ook al snel. Allen had weliswaar een essentiële, centrale rol in de overeenkomst met Altair gespeeld – hij was ook degene die, als vlechtwoord van 'microprocessor' en 'software', de naam Microsoft bedacht –, maar Gates eiste onmiddellijk een meerderheidsbelang op en eigende zich 60 procent toe. Allen herinnert zich dat hij zich door die machtsgreep van zijn bedrijfspartner nogal overdonderd voelde, maar niet protesteerde.

Toen Gates merkte hoe makkelijk dat was gegaan, heropende hij schaamteloos de onderhandelingen met Allen om een nog groter aandeel op te eisen. 'Ik heb het meeste werk gedaan […] en ik heb veel opgegeven door met Harvard te stoppen,' zei hij. 'Ik heb recht op meer dan 60 procent.'

'Hoeveel dan?'

'Ik dacht aan 64-36.'

Allen schreef dat hij niet het lef had om met Gates te onderhandelen, maar zoals ik het las durfde hij de diepere waarheid – dat hij door zijn beste vriend genaaid werd – niet onder ogen te zien. 'Later, toen onze verhouding was veranderd, vroeg ik me af hoe Bill aan de getallen was gekomen die hij die dag voorstelde. Ik probeerde me in hem te verplaatsen en zijn denken te reconstrueren, en ik kwam tot de conclusie dat hij gewoon moet hebben gedacht: wat kan ik hier maximaal uit halen? Hij had misschien wel betoogd dat die getallen onze bijdragen weerspiegelden, maar ze legden toch vooral het verschil bloot tussen de zoon van een bibliothecaris en de zoon van een advocaat. Mij is geleerd dat een overeenkomst een overeenkomst is en dat je woord als bezegeling geldt. Bill was daar flexibeler in.'

Microsoft werd groter en verhuisde naar Seattle, maar Allen bleef de man van de ideeën. Hij herinnert zich dat hij met gebruik van een stuk hardware, SoftCard, een belangrijke route bedacht waardoor software van Microsoft op Apple-computers kon draaien. Dat product legde een nieuwe markt voor Microsoft bloot en bracht in 1981 miljoenen aan broodnodige dollars op. Allen wilde nog steeds geloven dat Gates en hij partners en gelijken waren, en besloot het succes van SoftCard te gebruiken om bij Gates een groter

aandeel in het bedrijf los te krijgen. Als Gates opnieuw over de percentages kon onderhandelen, dan kon hij dat toch ook?

'Ik wil het hier nooit meer over hebben,' antwoordde Gates om hem het zwijgen op te leggen. 'Begin hier helemaal nooit meer over.'

'Op dat ogenblik ging er bij mij iets stuk,' keek Allen terug. 'Ik dacht dat onze samenwerking op eerlijkheid was gebaseerd, maar ik zag nu dat Bills eigenbelang boven alle andere overwegingen ging. Mijn partner was eropuit een zo groot mogelijk stuk van de koek te krijgen en daaraan vast te houden, en dat kon ik niet accepteren.'

Terwijl Allen aan het herstellen was van de behandeling tegen de ziekte van non-Hodgkin, waaraan hij later zou sterven, hoorde hij als toppunt van schande hoe Gates een plan besprak om Allens aandelen te verwateren en zo diens aandeel in het bedrijf verder te verkleinen. Nadat hij Allen onder druk had gezet om zijn aandeel in het bedrijf van 50 naar 40 en daarna naar 36 procent terug te brengen, wilde Gates nog steeds meer.

'Onderweg naar huis herhaalde ik hun gesprek telkens opnieuw,' zei Allen, 'en het voelde elke keer gruwelijker. Ik was een van de oprichters van het bedrijf en ik was nog altijd een actief, zij het door mijn ziekte beperkt lid van het management, en mijn partner en mijn collega waren al bezig mij een poot uit te draaien. Het was niets anders dan geldbelust opportunisme.'

Het is een adembenemende ontknoping in Allens autobiografie, ogenschijnlijk het verhaal over zijn onwaarschijnlijke pad naar het multimiljardairschap, die ook gelezen kan worden als een hartverscheurende terugblik op zijn spaakgelopen relatie met Bill Gates – een man van wie hij hield, maar die zelf niet tot echte vriendschap in staat was omdat hij niemand als zijn gelijke kon zien. Volgens Allen is de meest oprechte versie van Gates een man die voortdurend zijn superioriteit moet bewijzen, 'die je niet alleen wilde verslaan, maar je zo mogelijk ook wilde verpletteren'.

Er zijn tientallen boeken over Gates geschreven, en die verschenen bijna allemaal in de jaren negentig en het begin van deze eeuw. Ze beschrijven uitgebreid zijn dominante geest en zijn intensiteit. Die verhalen belichten ook zijn onbeschaamde, strijdlustige, arrogante en koeionerende gedrag – ogenschijnlijk tegen zowel vrienden als tegenstanders. Gates was niet zomaar een gepassioneerde man, hij was ook ontzettend emotioneel, en vaak werd zijn onvermogen of gebrek aan bereidheid om zijn drift te beteugelen als kinderachtig omschreven. Hij leek er genoegen in te scheppen om ondergeschikten bij Microsoft te tarten. In de jaren negentig beschreef

Playboy zijn stijl als ‘management door beschaming – hij daagde medewerkers uit en bracht sommigen van hen zelfs aan het huilen’.

Paul Allen beschreef de voortdurende ‘tirades’, ‘intimidaties’ en ‘persoonlijke mondelinge aanvallen’ van Gates niet alleen als een vorm van koeioneren, maar ook als een belangrijke rem op de productiviteit van het bedrijf. Hij gebruikte voortdurend negatieve bevestigingen en zijn lijfspreuk ‘Dat is verdomme het allerstomste dat ik ooit heb gehoord’ werd beroemd.

Er zullen vast mensen van mening zijn dat een dergelijk narcisme en zo’n intensiteit noodzakelijk zijn bij een captain of industry van het niveau waarop Gates in de wereldwijde economie opereert. Wat daar de redenen ook voor mochten zijn, Gates bestuurde zijn bedrijf met ijzeren hand, en hij ging ook de computerindustrie in haar geheel geleidelijk als zijn domein beschouwen. Het aantal slachtoffers nam daardoor snel toe. ‘Dan ging Bill naar een hoge pief bij die ander [een computerbedrijf] toe en schreeuwde of gebood hij dat iets op die en die manier gedaan moest worden, of als ze iets niet deden, dat hij er dan voor zou zorgen dat onze software op hun toestel niet werkte. Wat doe je dan als je zo’n gast bent? Je zit klem. Je kunt het je niet veroorloven dat Microsoft niet op jouw hardware draait, dus dan kun je maar beter doen wat hij zegt,’ herinnert Scott McGregor zich, een softwaremedewerker van het eerste uur bij Microsoft. Een andere werknemer van Microsoft stelde in de jaren negentig dat het ‘onderdeel van de strategie van Bill is. Je verplettert mensen. Je zorgt dat ze netjes voor je in de rij gaan staan, en anders verpletter je ze.’

De grootste slag sloeg Microsoft in de vroege jaren tachtig, toen IBM, destijds een van de machtigste bedrijven ter wereld, de relatief kleine software-start-up uit Seattle vroeg een besturingssysteem voor hun nieuwe thuiscomputers te schrijven. De meeste nieuwsbronnen noemden deze onwaarschijnlijke overeenkomst het resultaat van nepotisme. In het bestuur van de United Way, een van de prominentste charitatieve fondsen ter wereld, zat de moeder van Gates zij aan zij met de CEO van IBM, en die relatie kon heel goed het pad voor haar zoon hebben geëffend. De vader van Gates had het softwarebedrijf van zijn zoon in de loop der jaren ook geholpen, en uiteindelijk werd Microsoft de grootste klant van zijn advocatenkantoor.

Het probleem met de overeenkomst met IBM was dat Microsoft helemaal geen besturingssysteem had. En dus zocht het een bedrijf dat dat wel had en kocht het daar de software van. De macht van IBM op de markt zorgde dat dit nieuw gemunte ‘MS-DOS’ de standaard werd, en daarmee werd het fundament

gelegd voor de miljardendominantie van Microsoft in de computerwereld. Tientallen jaren later draaien wereldwijd de meeste computers nog altijd op het inmiddels Windows genaamde besturingssysteem van Microsoft. Bill Gates had zijn bedrijfsmantra – 'een op het besturingssysteem van Microsoft draaiende computer op elk bureau en in elk huis' – verwezenlijkt.

Deze anekdote laat zien dat eventuele genialiteit van Gates niet in innovatie, uitvindingen of technologie zit, maar in zijn zakelijke inzicht, in zijn vermogen om de bedrijfsmatige dimensies van technologie en innovatie te doorgronden, in zijn netwerk- en onderhandelingsvaardigheden, en in het feit dat hij nergens voor terugdeinst tot hij de totale controle heeft over hoe alles werkt.

In de loop der jaren groeide Bill Gates uit tot een van de meest gevreesde captains of industry. Microsoft groeide almaar verder, en breidde zich ook uit tot buiten de beperkingen van de computersoftware. Het overwoog de aanschaf van Ticketmaster, de monopolist op het gebied van de kaartverkoop voor sportwedstrijden en concerten. Vervolgens maakte Gates zijn ruimschoots belichte opwachting op een conferentie van de krantenindustrie, wat schokgolven in potentiële overnames in de mediawereld veroorzaakte (Microsoft richtte daarna het tijdschrift *Slate* en de nieuwszender MSNBC op, maar heeft die sindsdien weer afgestoten). 'Iedereen in de wereld van de communicatie is paranoïde over Microsoft, ik ook,' zei mediatycoon Rupert Murdoch destijds.

Op een gegeven ogenblik leek Microsoft niet langer een monopolistisch bedrijf, maar meer een koninkrijk dat door bedrijven werd gezien zoals veel overheden het Amerikaanse leger zien. Door een vliegdekschip een stukje naar de ene of de andere kant te verplaatsen kan het Pentagon stilletjes een krachtige boodschap versturen: *Je hebt je toekomst zelf in de hand*.

'Ik heb jarenlang met ze geconcurreerd, maar ik heb nooit echt ingezien hoe groot Microsoft is geworden, niet alleen als bedrijf, maar ook als merk en als onderdeel van het nationale bewustzijn,' zei Eric Schmidt, destijds directielid van Novell (en later CEO van Google) in 1998. 'Het zijn de producten, de kolossale marketing van Microsoft, de rijkdom van Bill Gates, die coverstory's in tijdschriften. Al die dingen.'

Krachtpatser Microsoft was echter niet onaantastbaar. Het bedrijf maakte een reeks grote fouten onder Gates' leiderschap, door het potentieel existentiële gevaar dat het wereldwijde web vormde voor Microsofts marktaandeel niet te onderkennen. Als inhaalslag bedacht Microsoft onhandig

een plan om de inbel-internetprovider America Online, waar Paul Allen persoonlijk een belangrijk aandeel in had, te gronde te richten. ‘Waarom zou Paul met ons willen concurreren?’ zei Gates tussen neus en lippen tegen een kennis. ‘Ik blijf gewoon […] elk jaar geld verliezen tot we het grootste online marktaandeel hebben. Wat heeft het voor zin om daarmee te concurreren?’ Allen zag waar het naartoe ging en stootte zijn aandelen af.

Gates en Microsoft richtten hun aandacht ook op zoekmachines, die gedomineerd werden door Netscape. Microsoft draaide de computerbouwers de duimschroeven aan om apparatuur te bouwen waarop hun eigen browser Internet Explorer en hun besturingssysteem Microsoft Windows voorgeprogrammeerd waren.

Dit zou het begin van het einde van Gates bij Microsoft worden. Er volgde een met veel publiciteit omgeven antitrustzaak, waarin justitie het bedrijf in 1998 beschuldigde van misbruik van zijn monopolie. In een onverklaarbare vlaag van hoogmoed dacht Gates dat hij de openbaar aanklagers wel te slim af kon zijn en stemde hij in met een video-opname van zijn getuigenverklaring; de beschamende vertoning die daarop volgde zou slecht voor het bedrijf uitpakken. Gates speelde dagenlang de arrogante betweter door elke vraag die hem werd gesteld monotoon te herformuleren – hij vocht zelfs de definitie van het woord ‘definitie’ aan – en voortdurend te proberen de intelligentie van de advocaten tegenover hem als inferieur af te schilderen (videobeelden van de verhoren zijn op YouTube te vinden). Het werd één groot vertoon van het vermogen van Bill Gates om te ontwijken, en van zijn onomwonden godcomplex. Paul Allen – en de rest van de wereld – bekeek de openbare huichelarij van Gates met een combinatie van fascinatie en afschuw.

‘De anti-Microsoft-stemming greep ver en fel om zich heen, en dat raakte Bill tot in het diepst van zijn ziel,’ schreef Allen. ‘Hij was altijd de lieveling van de financiële pers geweest, de behendige ondernemer en het technologische genie. En nu schilderden de media hem af als een bullebak die de regels naar zijn hand had gezet, en waarschijnlijk ook overtreden.’

In 1999 beslisten de rechters in het nadeel van Microsoft, door te oordelen dat er sprake was van een monopolie, waardoor vernieuwing werd tegengewerkt. Maar veel van de strengste straffen, waaronder de opdracht om het bedrijf op te delen, werden in hoger beroep teruggedraaid. Toch bleef Microsoft last houden van allerlei juridische uitdagingen, van concurrenten en de Europese Unie, die de toxische reputatie van het bedrijf alleen maar

versterkten.

Plotseling gooiden de mensen Bill Gates taart in zijn gezicht. Zijn monopolie-computerfreak-overcompensatiecomplex werd in *The Simpsons* op de hak genomen. Zowel Bill Gates als Microsoft was aan verandering toe. De Gates Foundation werd opgericht.

In de loop van de jaren negentig had Bill Gates zich al beziggehouden met filantropie, maar toen de antitrustzaak tot een volledige pr-crisis uitgroeide, schroefde hij zijn charitatieve donaties heel snel tot in het veelvoudige op. Eind 2000 had hij al meer dan 20 miljard dollar in de toen net opgerichte Gates Foundation gestopt. Ineens was Bill Gates de vrijgevigste filantroop ter wereld, en met een persoonlijk vermogen van 60 miljard dollar ook de rijkste man op aarde. Paradoxaal genoeg zou hij die beide kwalificaties in de decennia daarna handhaven. Hoeveel geld hij ook weggaf, hij bleef altijd maar de rijkste man op aarde (op het moment dat ik dit schrijf is hij, met meer dan 100 miljoen dollar op zijn naam, op de ranglijst van rijkste mensen echter naar de zesde plaats gezakt).

Dat Gates midden in een crisis in de public relations plotseling zo'n vrijgevigheid aan den dag legde, leidde aanvankelijk tot flink wat goed onderbouwde scepsis. Vroegere roofbaronnen en industriële reuzen zoals John D. Rockefeller en Andrew Carnegie gebruikten op hun oude dag ook charitas om de destructieve ondernemingen waarmee ze hun kapitaal hadden vergaard met de mantel der liefde te bedekken. En de Amerikaanse filantropie kent een buitengewoon rijke traditie van schandalen en controverses. In recenter tijd is bekend geworden dat de veroordeelde zedendelinquent Jeffrey Epstein met donaties aan liefdadigheid een netwerk opbouwde dat hem immuun maakte voor nader en openbaar onderzoek. De familie Sackler, die met de verkoop van OxyContin mede een opiaten-epidemie in de Verenigde Staten veroorzaakte, gebruikte de filantropie om het beschaafde deel van de samenleving ervan te weerhouden al te diep in de herkomst van hun rijkdom te spitten. Lance Armstrong werkte met de stichting Livestrong aan zijn reputatie als weldoener, zelfs toen er al – later terecht gebleken – beschuldigingen tegen hem waren geuit dat zijn dominante wielercarrière op het gebruik van prestatiebevorderende middelen was gestoeld. Hillary Clinton kwam in opspraak toen onthuld werd dat zij, in haar officiële functie als minister van Buitenlandse Zaken, vele ontmoetingen had met donateurs van de Clinton Foundation, onder wie Melinda French Gates (Clinton ontkende dat er sprake zou zijn van ongepaste invloed). En de

Trump Foundation maakte in 2018 de eigen opheffing bekend nadat de openbaar aanklager van de staat New York de beschuldiging had geuit dat de stichting 'weinig anders was dan het chequeboek voor de zakelijke en politieke belangen van de heer Trump'.

Het vermogen van de wereldwijde elite om met behulp van filantropie hun privébelangen te bevorderen of hun reputatie op te vijzelen zat in de begintijd van de Gates Foundation zeker ook in de hoofden van de media, en rond de eeuwwisseling hadden journalisten het lef om met critici van Gates te praten en zijn vrijgevigheid openlijk aan de kaak te stellen – zoals de donaties van computers boordevol software van Microsoft door de stichting aan openbare bibliotheken. 'Dit is niet eens meer filantropie,' zei een criticus destijds. 'Dit is slechts het bezaaien van de markt. Het is een smeermiddel voor toekomstige verkopen.'

Rond diezelfde tijd kwam er een ander narratief in de openbaarheid, en daarmee verwierf Gates het voordeel van de twijfel. Wat zou Gates met zijn meedogenloze, aanvalslustige geestdrift voor elkaar kunnen krijgen als hij zich niet op zijn concurrenten zou richten, maar op het bestrijden van ziekte, honger en armoede? In deze versie van het verhaal werd Gates de grote ontregelaar, iemand wiens net opgerichte stichting in Seattle de witteboordenwereld van de filantropie er eindelijk toe zou dwingen verantwoordelijkheid af te leggen. 'Dit vereiste onderzoek en het soort doorwrochte analyses dat Gates […] jarenlang voor de ontwikkeling van software had gedaan, maar nu toegepast op de uitroeiing van malaria en polio in ontwikkelingslanden,' berichtte *Time* in 2000.

Dat Gates in de nieuwsberichten nu wat vriendelijker werd behandeld kwam misschien ook wel doordat zijn filantropische inspanningen ons in staat stelden onze diepgewortelde fascinatie voor rijkdom te bevredigen. Hier was een man die schathemeltjerijk was geworden, en het nu allemaal weer leek weg te geven. Hij was een held, het bewijs dat het kapitalisme uiteindelijk altijd weer zijn belofte waarmaakt dat iedereen er beter van wordt. Het kon ook geen kwaad dat de Gates Foundation honderden miljoenen aan nieuwsmedia begon te doneren (van *The Guardian* tot *Der Spiegel*, *Le Monde*, ProPublica en NPR) en dat Melinda French Gates een paar jaar in het bestuur van *The Washington Post* zat.

De filantropische uitstapjes van Gates strookten ook goed met het destijds dominante neoliberale economische model, dat ervan uitging dat wendbare, efficiënte partijen in de particuliere sector veel van het werk van de lompe,

bureaucratische overheid konden – en moesten – overnemen. Door toepassing van de ideologie van de zakenwereld in de publieke sector werd Bill Gates in de landbouw, het onderwijs en de financiële wereld onder de vlag van liefdadigheid een belangrijke partner en een kopman voor de belangen van het bedrijfsleven. Zoals Microsoft door het stimuleren van een computerrevolutie een snelle sociale vooruitgang had bevorderd, legde Gates ons uit, zo zou zijn stichting in samenwerking met farmaceutische en agrochemische bedrijven samenwerken om ziektes te genezen en hongerige mensen te voeden.

Op een top in 2007 in het Witte Huis bewierookte de Amerikaanse president George W. Bush dit nieuwe filantropische model, dat hij omschreef als 'een fantastisch voorbeeld van sociaal ondernemerschap, waarbij zakelijke scherpzinnigheid wordt gebruikt voor de aanpak van sociale problemen'. Gates ontving later de Presidential Medal of Freedom van Barack Obama, een ereridderschap van koningin Elizabeth II en de Padma Bhushan Award voor eminente diensten van de Indiase regering. Het leek ook wel alsof zijn roem zichzelf versterkte. Nadat hij in 2005, met Melinda en Bono vlak achter hem, als persoon van het jaar op de cover van het tijdschrift *Time* was verschenen, vergulde het 109de Amerikaanse Congres dat moment met resolutie 638, waarin het 'Bill Gates, Melinda Gates en Bono met die eer feliciteerde'. Die resolutie oogstte 71 medeondertekenaars.

'Het is volgens mij niet overdreven om te zeggen dat Bill Gates in zijn eentje het meest invloedrijke individu van onze generatie is. Dat meen ik echt,' zei de journalist Andrew Ross Sorkin in 2019 tijdens een evenement van *The New York Times*, waar hij naast Gates zat. 'Wat hij in de particuliere sector bij Microsoft heeft gedaan heeft het aanzien van de cultuur en hoe wij tegenwoordig leven veranderd. En wat hij met zijn stichting doet verandert de wereld.'

Hoe sterk de overlevering – of de cultus – rond de goede daden van Gates ook toenam, ze zorgde er niet voor dat zijn buitengewone inhaligheid en zijn destructieve monopolistische macht hem werden vergeven, maar meer dat dat eerste hoofdstuk van Gates werd vergeten. De omvang van de donaties van de stichting – begin 2023 was de stand tot 80 miljard aan verplichtingen – vermorzelde elke verdenking die er rondom de bedoelingen van Bill Gates nog mocht bestaan. Hoe men het ook bekeek, de kolossale donaties hadden duidelijk een groter doel gediend dan een snel herstel van zijn gedeukte imago. Gates had zich er oprecht aan verbonden een bestendig charitatief

instituut te scheppen, een instituut dat – de stichting kan het niet vaak genoeg benadrukken – levens redt.

Op een bijeenkomst in 2006, waar multimiljardair Warren Buffett bekendmaakte dat hij een groot deel van zijn privékapitaal aan de Gates Foundation zou schenken, en dus de koopkracht van de stichting spectaculair versterkte, kondigde Gates aan dat er nog tijdens zijn leven 'vaccinaties en medicijnen [zouden zijn] om de last van de twintig dodelijkste ziektes uit te roeien'. Jaren later, in 2020, verhoogde Gates de inzet van de stichting, 'ongeremd op haar doel af', door te verkondigen dat 'het doel niet zomaar toenemende vooruitgang is. We willen de volledige kracht van onze inzet en onze middelen gebruiken voor de grote stappen die, als ze slagen, levens zullen redden en verbeteren.'

Dit soort beloftes zijn het handelsmerk van de stichting. Gates liet geen gelegenheid onbenut om onze aandacht te vestigen op de glanzende stad die hij aan het bouwen is, een plek waar 'alle levens even waardevol zijn'. In een wereld die snakt naar helden, wilden de meeste mensen dit utopische beeld maar al te graag geloven. Bill Gates was met zijn charitatieve kruistocht niet zomaar boven alle twijfel verheven, hij werd bijkans heilig.

Het kan nauwelijks voldoende worden benadrukt hoe buitengewoon, hoe totaal en hoe snel de openbare transformatie van Gates is verlopen. Hij veranderde van een hebzuchtige, koudbloedige, tirannieke monopolist in een 'op milde toon pratende filantroop' en een 'vriendelijke, meelevende, op milde toon pratende' leider, zo berichtten respectievelijk ABC en CNBC. Bill Gates is natuurlijk niet echt veranderd. Hij heeft geen hersentransplantatie of een wonderbaarlijke persoonlijkheidsverandering ondergaan. Bij de Gates Foundation blijft hij dezelfde bazige, bruuske bullebak die hij bij Microsoft was – een ketel vol passies die naar believen overkookt. 'Bill was 70 procent van de tijd een absolute, totale klootzak, en de andere 30 procent was hij de onschuldige, leuke, superslimme wijsneus,' vertelde een voormalige werknemer me. Een andere voormalige werknemer vertelde: 'Als je daar werkte, kon je van Bill in elk geval waarderen dat hij nooit toneelspeelde – in positieve of negatieve zin. Het was spannend om Bill te horen praten, want je vroeg je altijd af wat hij nu weer ging zeggen.'

Melinda Gates was privé en in het openbaar juist precies hetzelfde – zo gepolijst, vertelde de bron me, dat het wel uit het hoofd geleerd leek. Dat betekende natuurlijk dat waar ze samen verschenen 'alle ogen op Bill gericht waren. Wat voor lichaamstaal spreekt hij vandaag? Vloekt hij? Gooit hij met

dingen? Want dat ging Melinda allemaal niet doen.'

Bill Gates heeft het vermogen om zichzelf tot het middelpunt van de aandacht te maken, en over wat ellebogenwerk of een woede-uitbarsting heeft hij nooit veel scrupules gekend. Als de wereld niet naar zijn zin draait, als hij tegenspraak krijgt of minder controle heeft dan hij wil, kan hij volledig ontploffen. De mens is natuurlijk een complex wezen, maar Gates heeft nooit 'op milde toon gepraat'. De kern van zijn charitatieve werk is er eerder op gericht het volume van zijn stem te versterken. Gates heeft de filantropie heel effectief gebruikt om leiderschap op de meest uiteenlopende terreinen te verwerven – dan plantte hij zijn vlag en eiste hij een dominante rol op door hem uitgekozen terreinen, van de zogenaamde ziektes van de armen en de landbouw in het Afrika ten zuiden van de Sahara tot het niveau van het onderwijs in de Verenigde Staten. Hij leidt deze projecten met een heel duidelijk beeld van de manier waarop de wereld in elkaar moet zitten: hij bedenkt oplossingen voor sociale problemen via innovatie en technologie, hij versterkt het primaat van de particuliere sector, hij bevordert het belang van intellectueel eigendom, en bovenal reorganiseert hij de wereld zo dat Bill Gates aan de besluitvormende tafel zit, vaak aan het hoofd.

De manier waarop Bill Gates aan liefdadigheid doet is volkomen anders dan hoe u en ik dat doen. De Gates Foundation geeft niet zomaar geld aan arme mensen om uit te geven zoals zij dat willen. En ze verricht evenmin uitgebreid veldonderzoek naar de behoeften van de begunstigden, om te horen wat hun zorgen zijn, over hun oplossingen te praten en hun ideeën te financieren. In plaats daarvan doneert Gates geld uit zijn privékapitaal aan zijn privéstichting. Daarna brengt hij een groepje consultants bijeen op het hoofdkwartier van de stichting, een complex van een half miljard dollar, om te beslissen welke problemen zijn tijd, aandacht en geld waard zijn, en naar welke oplossingen gestreefd gaat worden. Daarna stuurt de Gates Foundation geld naar universiteiten, denktanks, nieuwsredacties en belangenorganisaties, met naast geld ook een lijst van dingen die er moeten gebeuren. Zo heeft Gates zomaar een echoput vol belangenbehartigers in het leven geroepen die het politieke discours in de richting van zijn ideeën stuurt. En de resultaten zijn verpletterend.

De Gates Foundation bekostigde eigenhandig een van de belangrijkste en meest omstreden veranderingen in het Amerikaanse onderwijs uit de recente geschiedenis, de zogenoemde Common Core State Standards, die neerkomt

op een nieuwe manier van werken voor het Amerikaanse onderwijs. Intussen luidt de stem van Gates in veel Afrikaanse landen het zwaarst op het gebied van landbouwbeleid, waar tientallen nieuwe regels, reguleringen, wetten en beleidsmaatregelen zijn doorgevoerd – altijd in lijn met zijn op de particuliere sector, door het bedrijfsleven geleide en op patenten gebaseerde visie hoe de wereldeconomie hoort te functioneren. En toen onze gekozen leiders tijdens de coronapandemie moeite hadden een adequaat beleid te formuleren, zette Gates de decennialange ervaring met vaccinaties van zijn stichting opnieuw in voor een leidende rol in de levens van miljarden van de armste mensen op aarde, waarmee hij de pogingen tot beleid van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) feitelijk overvleugelde.

Deze doortastende interventies waren buitengewoon succesvol voor de verheffing van Bill Gates tot het wereldpodium, maar in praktisch opzicht waren het, zowel op basis van de door de stichting zelf geformuleerde doelstellingen als op grond van onafhankelijke maatstaven van succes, allemaal mislukkingen. Het oplossen van ingewikkelde problemen, zoals volksgezondheid en openbaar onderwijs, blijkt veel gecompliceerder dan Bill Gates dacht. En ook is wel gebleken dat miljardairsfilantropie de oplossing niet is.

Natuurlijk, het charitatieve doneren van de stichting heeft mensen af en toe geholpen, maar de koeionerende aanpak heeft ook tot een enorme partij nevenschade geleid, en die wordt grotendeels genegeerd. Het dominante narratief dat de Gates Foundation het publiek over de stichting voorschotelt richt zich op de vooruitziende doelstellingen, de massale donaties en de levens die ze beweert te redden. In dit buitengewoon onevenwichtige, eenzijdige beeld is nauwelijks ruimte voor een serieus openbaar debat en is er maar weinig openheid over wat de stichting werkelijk doet. Bill Gates doneert niet zomaar geld om ziektes te bestrijden en onderwijs en landbouw te verbeteren, maar hij gebruikt zijn enorme rijkdom om politieke invloed te verwerven en het leven op aarde naar zijn eigen beperkte wereldbeeld te reorganiseren.

Met andere woorden: ons is wijsgemaakt dat Bill Gates een filantroop is, terwijl hij eigenlijk een makelaar in macht is. En de Gates Foundation wordt ons voorgespiegeld als een charitatieve instelling, terwijl ze in wezen een politieke organisatie is, een instrument dat Bill Gates gebruikt om het openbaar bestuur mee te beïnvloeden. ‘Hij heeft rechtstreekse toegang tot ons vanwege zijn roem en zijn reputatie, en door wat hij met zijn eigen geld

doet,' zei Mitch McConnell, de leider van de grootste fractie in de Senaat, in 2020. 'In veel van deze landen is hij een stuk effectiever dan de overheid, en dat is zeker een toegevoegde waarde voor de wereldwijde openbare gezondheidszorg.'

Gates gebruikt die toegang, die hem ontmoetingen opleverde met iedereen van Barack Obama en Donald Trump tot Angela Merkel, om overheden rechtstreeks onder druk te zetten om miljarden aan belastinggeld in zijn charitatieve projecten te steken. Ons belastinggeld subsidieert het charitatieve imperium van Gates ruimhartig, maar alle eer gaat naar Bill Gates, van wie nauwelijks behoorlijk wordt gecontroleerd hoe hij zijn geld gebruikt. Bill Gates staat al jaren in de top tien van de jaarlijkse lijst van de machtigste mensen ter wereld van *Forbes*, maar omdat hij macht via filantropie aanwendt wordt die nooit kritisch bekeken of aan de kaak gesteld.

De indrukwekkendste dimensie van deze invloed is misschien wel het huiveringwekkende gevolg ervan. Er zijn weliswaar legio critici van de stichting, maar veel van de mensen die de organisatie het best kennen spreken zich er liever niet over uit, omdat ze daarmee de steun van de stichting op het spel zetten en zich de gramschap van Gates op de hals halen. Deze zelfcensuur is zo diep ingesleten dat academici er zelfs een naam voor hebben: *Bill chill*. Een van de vele definiërende tegenstrijdigheden van de Gates Foundation is het feit dat het zichtbaarste humanitaire lichaam ook een van de meest gevreesde organisaties ter wereld is.

Hiermee is niet gezegd dat Bill Gates geen goede bedoelingen heeft. En we hoeven er ook niet aan te twijfelen dat hij denkt dat hij de wereld helpt. We moeten alleen wel inzien dat hij de wereld helpt op de enige manier die hij kent: door de baas te zijn. De – wellicht tragische – tekortkoming van Bill Gates tijdens zijn carrières bij zowel Microsoft als de Gates Foundation is altijd geweest dat hij onwankelbaar in zichzelf gelooft, dat hij rechtschapen is en in alles wat hij doet gelijk heeft, dat hij het slimste jongetje van de klas en een geboren leider is.

In bepaalde opzichten zijn de goede bedoelingen van Gates de kern van het probleem. Wie het lijstje van weerzinwekkende leiders in de geschiedenis langsloopt, ziet ziekelijke narcisten en veel mensen met onwankelbare overtuigingen: mannen – meestal mannen – die oprecht geloven dat zij het best weten wat goed voor anderen is. Vroeg of laat moeten we onderkennen hoe kwaadwillig en ondemocratisch deze machtsstructuur is. En we moeten ook onderkennen dat filantropie die gericht is op werkelijke menselijke

vooruitgang – gelijkheid, rechtvaardigheid, vrijheid – ons dwingt om vraagtekens te zetten bij illegale leiders en macht zonder verantwoording.

Dit betekent dus dat Bill Gates geen oplossing, maar een probleem is. Hij heeft macht die hij niet verdient en waar hij geen recht op heeft. Niemand heeft hem gekozen of aangesteld om, op welk terrein ook, de wereld te redden. En toch staat hij zich daar maar op de borst te kloppen, het podium te bezetten en door een megafoon zijn oplossingen rond te tetteren over alles van klimaatverandering en beschikbaarheid van voorbehoedsmiddelen tot de coronapandemie.

Het grootse charitatieve experiment van Gates is inmiddels ruim twintig jaar aan de gang, en het is de hoogste tijd voor een herwaardering van de machtigste filantroop ter wereld, zeker nu een nieuwe generatie techmiljardairs zijn voorbeeld volgt. Jeff Bezos en zijn ex-vrouw MacKenzie Scott hebben beiden toegezegd het grootste deel van hun fortuin – bij elkaar meer dan 150 miljard dollar – weg te geven. Mark Zuckerberg heeft vergelijkbare toezeggingen gedaan, en dat geldt ook voor honderden andere schatrijke ondertekenaars van ‘Giving Pledge’, de door de Gates Foundation geïnitieerde beweging om filantropie van miljardairs uit te breiden. Het is gevoelsmatig misschien een beetje vreemd, maar het vooruitzicht dat er honderden miljarden of zelfs biljoenen dollars aan filantropie aan zitten te komen is geen reden tot feest, maar een zorgelijke ontwikkeling.

Zoals een wereldwijde elite lobbying en donaties aan politieke campagnes gebruikt om politieke invloed te verwerven, zo is filantropie ook een instrument in de gereedschapskist van de miljardair geworden om een vinger in de pap te krijgen. De kunst van superrijken om hun persoonlijke bezit naadloos in politieke macht om te zetten is een duidelijk bewijs van een tekortschietende democratie en de opkomst van de oligarchie. En het is ook een signaal dat we ons de vraag moeten stellen of we in een wereld willen leven waarin de rijkste mensen het hardst schreeuwen, en waarin we het toejuichen dat dubieuze zakenmensen een enorme rijkdom vergaren omdat zij die heel zichtbaar in charitatieve projecten steken die hun politieke opvattingen vervolgens op ondemocratische wijze bevorderen.

Bill Gates is de ideale persoon om dit thema nader bij te onderzoeken, want hij is in veel opzichten het sprekendste voorbeeld van de miljardair die goede daden verricht en het beste bewijs van wat een goedbedoelende internationale elite tot stand kan brengen. Terwijl journalisten jarenlang talloze stukken schreven over hun onderzoeken naar de verwevenheid van

geld in politiek bij de gebroeders Koch en Rupert Murdoch, gebruikten ze zo mogelijk nog meer inkt om de 'goede miljardair' Bill Gates te prijzen en te jubelen over zijn zogenaamd altruïstische campagnes om de wereld tegen zichzelf te beschermen. De media hebben samen met het enorme pr-apparaat van Gates een wereld in het leven geroepen vol simplistische verhalen en zelfs sprookjes, die de boodschap overbrengen dat weinig kritiek op de stichting het bespreken waard is. Hebben we dan liever dat Bill Gates zijn geld aan sportauto's en landhuizen uitgeeft? Is het echt beter voor de wereld als Gates belasting gaat betalen en het aan een disfunctionele overheid overlaat om zijn rijkdom uit te geven?

Om deze vragen te beantwoorden en om echt goed te begrijpen hoe Bill Gates zijn rijkdom via filantropie in politieke macht heeft omgezet, moeten we heel diep in een heel donker particulier instituut graven. Daar vinden we een liefdadige instelling waarvan de activiteiten absoluut onherkenbaar zijn binnen de algemeen geldende definities van charitas, en die in niets strookt met de retoriek en de bedrijfsmissie die de stichting hanteert.

We zullen daar een man aantreffen die in zijn periode als de gulste persoon in de geschiedenis van de mensheid rijker in plaats van armer werd. We zullen zien hoe betekenisloos en zelfs schraperig de donaties van Bill Gates in verhouding tot zijn enorme rijkdom zijn, want hij geeft geld weg dat hij niet nodig heeft en onmogelijk op kan maken. We zullen zien hoe de familie Gates allerlei verzwegen persoonlijk profijt uit haar filantropie verkrijgt, waaronder miljarden aan belastingvoordelen, applaus van omstanders, politieke macht en zelfs het vermogen om organisaties die hen na staan te verrijken en macht toe te bedelen – denk bij dat laatste aan de 100 miljoen dollar die de stichting aan de particuliere middelbare school in Seattle doneerde waar Bill Gates en zijn kinderen op zaten.

We zullen tientallen miljarden van belastingbetalers afkomstige dollars zien die de charitatieve doelen van Gates subsidiëren, maar met voor de belastingbetaler nauwelijks inzicht in de manier waarop dat geld wordt uitgegeven. We zullen merken dat we op veel plaatsen het geld niet eens kunnen volgen, omdat de stichting handelt in miljarden dollars aan duister geld.

We zullen een charitatieve stichting zien die evenzeer werkt aan geld verdienen als aan geld uitgeven, die vrijelijk en over een breed spectrum commerciële activiteiten ontplooit, die miljarden aan particuliere bedrijven geeft en daar miljarden aan investeringen voor terugkrijgt, en die zelfs

particuliere ondernemingen lanceert en aanstuurt. En we zullen klokkenluiders uit de particuliere sector horen die verklaren dat de stichting, net als eerder Microsoft, misbruik maakt van haar kracht in de markt en optreedt op een manier die concurrentie uitsluit.

We zullen het verbijsterende netwerk aan invloed zien dat de Gates Foundation heeft ontwikkeld, waarin een breed scala aan substituten en façades de belangen van de stichting behartigt. We zullen zien hoe deze organisaties, door de stichting opgericht, betaald en geleid, zich presenteren als onafhankelijke entiteiten, die de indruk wekken dat er stevige steun voor hun agenda's bestaat. We zullen onderzoeken hoe deze plaatsvervangende macht zowel in eigen land als elders politieke macht wordt, en we zullen inzien dat Gates, nu 68, zijn macht ook naar de komende decennia wil uitbreiden.

We zullen een organisatie aantreffen die, zo geeft ze zelf ook toe, 'gedreven wordt door de belangen en de passies van de familie Gates', en dus niet door de behoeften of verlangens van de beoogde begunstigden. We zullen een organisatie zien die enorm van zichzelf gecharmeerd is – van de eigen experts, antwoorden, strategieën en de oprichter – en die iedereen die in de weg loopt maar al te graag wegvaagt. We zullen een stichting zien met een achterwaartse koloniale blik, die zwaar leunt op dikbetaalde technocraten in Genève en Washington om de problemen op te lossen van arme mensen in Kampala en Uttar Pradesh. En we zullen een man zien met een ernstig geval van het hoofdpersoonsyndroom, die voortdurend leiderschap en deskundigheid opeist op gebieden waarin hij geen opleiding, aanzien of mandaat heeft.

We zullen een organisatie zien die zichzelf onvermoeibaar als de grote voorvechter van wetenschap, rede en feiten presenteert, maar die openlijk in ideologieën handelt. We zullen een filantropische instelling zien die grote hoeveelheden geld uitgeeft aan de evaluatie en beoordeling van andere organisaties, maar intussen extreem ver gaat om de evaluatie en beoordeling van de eigen organisatie te beperken. We zullen miljarden dollars volgen die de stichting schenkt aan universiteiten en media, om erop te kunnen vertrouwen niet te worden bekritiseerd. We zullen een 'succeskartel' van individuen en groeperingen aantreffen die doodsbang zijn om Bill Gates te bekritiseren omdat ze dat zijn steun kan kosten, maar die maar al te graag op zijn goede daden wijzen. En we zullen verhalen horen over de voortvarende, berekenende manieren waarop de stichting critici de mond snoert en het

debat laat verstommen. Maar we zullen ook de beperkingen van deze pogingen tot het controleren en monopoliseren van de dialoog zien, die blijken uit de buitengewone kritiek die rondom de stichting te horen is maar die nooit de aandacht kreeg die ze verdient.

We zullen inzien dat Bill Gates zowel een wolf in schaapskleren als een keizer zonder kleren is. We zullen een man aantreffen die zich er met elke vezel in zijn lijf tegen verzet verantwoordelijkheid af te leggen, en een instituut waarvan de activiteiten – van de levens die het zegt te redden tot de menselijke vooruitgang die het zegt te bevorderen – nooit aan de verheven verwachtingen blijken te voldoen. We zullen een man zien die ervan wordt beschuldigd zich op de werkplek persoonlijk tientallen jaren lang, zowel bij Microsoft als bij de Gates Foundation, te hebben misdragen en die de onbegrijpelijke beslissing nam om zijn charitatieve onderneming te verbinden aan de veroordeelde zedendelinquent Jeffrey Epstein. We zullen zien dat Gates ondanks zijn misstappen, hoe kolossaal ze ook waren en hoe robuust onze zogenoemde cancelcultuur tegenwoordig ook meent te zijn, grotendeels immuun is voor controlemechanismen, zelfs die van het Congres en de belastingdienst.

We zullen een diepgaand ahistorische, fantasieloze stichting zien die ervoor gekozen heeft om geld te steken in mislukte charitatieve projecten van tientallen jaren geleden, zoals de ‘Groene Revolutie’ in de Afrikaanse landbouw en een heel scala aan activiteiten op het gebied van geboorteplanning die tegen bevolkingscontrole aan schurkt. We zullen een instituut zien dat ons jarenlang gevraagd heeft naar de horizon te kijken, naar de revolutionaire technologieën die het ging invoeren en naar de baanbrekende ingrepen die het zou faciliteren. En we zullen, zowel specifiek als algemeen, zien hoe de stichting er niet in slaagde te doen waarvoor ze was opgericht, ongeacht of het ging om het uitbannen van polio, de ontwikkeling van spraakmakende vaccins, revolutionaire veranderingen in de landbouw en het Amerikaanse onderwijs, of de wereld leiden in een reactie op de coronacrisis. We zullen een organisatie zien die juist door de rijkdom die ze bezit de plank voortdurend misslaat.

We zullen een instituut zien dat gedijt bij de groteske economische ongelijkheid die de wereld kent, dat erop rekent dat de rest van de wereld te arm of te dom is om die edelmoedigheid af te wijzen. We zullen zien dat de meer dan 150 miljard dollar die Bill Gates zowel aan privégeld als aan giften voor zijn stichting beheert, geen oplossing voor ongelijkheid is, maar

die juist aanjaagt en in stand houdt. We zullen zien dat de wereld door de wereldopbouwende activiteiten van Gates niet gelijker of rechtvaardiger is geworden. We zullen inzien dat de paternalistische houding van Gates en zijn geforceerde noblesse oblige de naald de verkeerde kant op duwen en vaak meer kwaad dan goed doen. We zullen beseffen dat de Gates Foundation niet de ambitie heeft om de wereld te veranderen, maar juist om die, door agressief te bepleiten dat alles zijn gang kan blijven gaan en zo de noodzakelijke sociale veranderingen om ongelijkheid te verslaan te belemmeren, precies te laten blijven zoals hij nu is.

We zullen een organisatie zien die haar toppunt heeft bereikt en die langzaam ten onder gaat aan het gewicht van de eigen bureaucratie en overmoed, die draait op de restanten van een voorbij tijdperk van neoliberale fantasieën en die zich wanhopig aan haar eigen relevantie vastklampt. En we zullen eindelijk een omslag meemaken in de media, die in 2021 veranderden van juichende toeschouwers in critici en een overvloed aan vernietigende koppen produceerden die aantoonden hoe hard de Gates-cultus aan een herbeoordeling toe is: ‘Bill Gates had al lang voor zijn scheiding een reputatie voor dubieus gedrag’, ‘Bill Gates moet Afrikanen niet meer vertellen wat voor landbouw Afrikanen nodig hebben’, ‘Hoe Bill Gates wereldwijd de toegang tot coronavaccins verhinderde’.

We zullen inzien hoe kwetsbaar de Gates Foundation is en hoezeer het ons aller verantwoordelijkheid is om dat aan de kaak te stellen. We zullen onszelf in de spiegel moeten aankijken en ons moeten afvragen waarom we hebben toegestaan dat Bill Gates zo lang al die macht van ons afpakte. We zullen ons buigen over ons collectieve stockholmsyndroom, dat ons wijsmaakte dat we de usurpatie van macht door Gates moesten toejuichen in plaats van die te bevragen. En we zullen eindelijk erkennen dat Bill Gates en de Gates Foundation niet zomaar problemen zijn, maar ónze problemen.

1

Geredde levens

In een discussie in 2019 van de Oxford Union, de beroemde debatvereniging aan de University of Oxford waar deftige mensen beschaafd discussiëren, lag de vraag op tafel of het immoreel is om miljardair te zijn. De schrijver Anand Giridharadas pleitte vóór die stelling en hij zette vraagtekens bij de zonden van schatrijke mensen en de loze beloften van de filantropie van de miljardairs.

'Ze bedenken steeds nieuwe, slimme manieren om mensen zo min mogelijk en zo onzeker mogelijk te betalen. Ze ontduiken illegaal belastingen, maar ook legaal door hun miljarden offshore te verstoppen. […] Ze lobbyen voor overheidsbeleid dat het algemeen belang niet dient, dat het algemeen belang zelfs geld kost, maar hen verrijkt. Ze vormen monopolies die de concurrentie verstikken. Om maar winst te maken veroorzaken ze sociale problemen,' zo benadrukte Giridharadas de weerkerende misdrijven van de miljardairsklasse. 'En ze gebruiken filantropie, een deel van de opbrengst van hun op dubieuze wijze verworven geld, om niet alleen hun reputatie te zuiveren, maar ook om de omstandigheden te scheppen waarin ze dat kunnen blijven doen. […] Dit zijn welbewust immorele handelingen.' Ondanks zijn retorische vaardigheden en zijn populistische argumenten verloren Giridharadas en zijn team het debat. Ze waren eenvoudigweg niet opgewassen tegen Bill Gates.

Het tegenargument van het andere team, dat op basis van de goede daden van de Gates Foundation het narratief van de goede miljardair erin ramde, kwam in de woorden van Peter Singer, filosoof aan Princeton University, hierop neer: 'Wat jij dus zegt is dat Bill en Melinda Gates immoreel zijn, terwijl ze de Gates Foundation hebben opgericht en handelen vanuit het uitgangspunt dat […] alle levens evenveel waard zijn. Bill en Melinda Gates hebben tot op heden 50 miljard dollar in die stichting gestoken, en er is meer onderweg. Jij zegt dat ze immoreel zijn, terwijl ze ongetwijfeld al […] miljoenen levens hebben gered, wellicht meer dan enig ander nu levend mens ter wereld.'

Variaties op dit winnende betoog zijn lang tegenover elke vorm van kritiek op de klasse der miljardairs gesteld. Opvallende personen in de Amerikaanse politiek, van afgevaardigde Alexandria Ocasio-Cortez tot senatoren Elizabeth Warren en Bernie Sanders, zetten vraagtekens bij het hele bestaan van miljardairs, maar dat maakt ze wel kwetsbaar. Zij pleiten daarmee immers voor het einde van de Gates Foundation en dus, bij uitbreiding, voor de dood van miljoenen kinderen.

Deze redenering is uitgegroeid tot een algemeen aanvaarde opvatting in het gemiddelde gesprek over Gates, en is in de loop der jaren door zoveel mensen zo vaak herhaald dat het op één lijn is komen te staan met de zwaartekracht en de zekerheden omtrent belastingen en de dood. Twee dingen die vrijwel iedereen over de Gates Foundation weet zijn de grote hoeveelheden geld die ze weggeeft en de levens die ze redt. 'Wie zich een evenwichtige, gezonde en weloverwogen mening over Bill Gates wil vormen, moet om te beginnen de omvang van wat hij doet inzien en doorgronden, en die niet bagatelliseren,' schrijft Kelsey Piper op de nieuwswebsite *Vox*, verwijzend naar de 'miljoenen' levens die Gates heeft gered.

En wie het waagt om een kritische blik te werpen op Bill Gates zonder zijn ring te kussen, wordt daarop aangesproken. 'Uw artikel noemt helemaal nergens dat Gates miljoenen levens van de armste mensen ter wereld heeft gered,' stelde David Callahan, de hoofdredacteur van *Inside Philanthropy*, in zijn kritiek op het eerste stuk dat ik over de stichting schreef, een omslagartikel in *The Nation* van begin 2020.

Hoezeer de bewering van de geredde levens ook is uitgegroeid tot de kern van de publieke opinie over Gates, de onderbouwing ervan is dubieus. Ze heeft niet in het algemeen bewustzijn postgevat op basis van onafhankelijk onderzoek en evaluatie, maar veeleer door de mechanische herhaling ervan door de Gates Foundation en haar enorme pr-machine. 'Weet je dat er vandaag meer dan 6 miljoen mensen leven die nu niet meer hadden geleefd als wij niet voor vaccinatiedekking en nieuwe vaccins hadden gezorgd?' zei Bill Gates in 2014 bij het American Enterprise Institute. 'Het is dus heel goed meetbaar werk.'

Een jaar eerder zei Gates echter dat zijn filantropische uitgaven maar liefst 10 miljoen levens had gered. Dus als het redden van levens al meetbaar is, dan betreft het geen exacte wetenschap. En waar de getallen van het ene jaar op het andere fluctueren, blijft één thema constant: het aantal 'geredde

levens' is altijd afkomstig van de stichting of de groeperingen die erdoor gefinancierd worden.

De stichting verzorgde de redactionele sturing voor het boek *Millions Saved* en blijkt de uitgave ervan te hebben betaald, via het Center for Global Development (waarvan de Gates Foundation met meer dan 90 miljoen dollar de grootste donateur is). Het Institute for Health Metrics and Evaluation van de University of Washington, dat meer dan 600 miljoen dollar van Gates ontving, plaatste in *The Lancet* een 'Lives Saved Scorecard' (scorebord geredde levens) met daarop het aantal door Gates geredde levens. Zowel de Johns Hopkins University als het Vaccine Impact Modelling Consortium kent een 'Lives Saved Tool' (meetinstrument geredde levens), en beide organisaties worden gefinancierd door Gates.

De stichting werkt weliswaar aan een breed scala aan onderwerpen – van het Amerikaanse onderwijs tot Afrikaanse landbouw en geboorteregeling in arme landen –, maar wat de public relations betreft gaat vrijwel alle energie naar het belichten van haar werk op het gebied van de internationale gezondheidszorg en ontwikkeling, omdat ze daarmee het nadrukkelijkst naar het eigen succes, de geredde levens, kan wijzen.

De wedloop in de aantallen door Gates geredde levens bereikte zijn hoogtepunt in 2017, nadat Warren Buffett, een van de bekendste investeerders en een van de rijkste mensen ter wereld, Bill en Melinda Gates vroeg om uit te leggen wat ze met de 30 miljard dollar hadden gedaan die hij aan de stichting had gegeven. 'Veel mensen willen weten waar jullie vandaan komen en waar jullie naartoe willen, en waarom,' schreef Buffett in zijn brief. 'Jullie stichting zal altijd in de schijnwerpers staan. Het is daarom belangrijk dat jullie goed worden begrepen.'

In hun aan het algemene publiek gerichte reactie bedankten Bill en Melinda Gates Buffett voor 'de grootste donatie die iemand ooit ergens voor heeft gedaan'.

'We kunnen je geen verkoopcijfers of winsten laten zien,' stond in de brief aan Buffett. 'Er valt niets over de waarde van een aandeel te melden. Maar er zijn getallen die we voor ons werk goed in de gaten houden en die onze vooruitgang aangeven. […] We vertellen het verhaal aan de hand van de cijfers die ons werk stimuleren. We beginnen met het belangrijkste getal: 122 miljoen, het aantal kinderlevens dat sinds 1990 gered is.'

Bill Gates legt het in de brief uit: 'Meer kinderen overleefden 2015 dan 2014. Meer kinderen overleefden 2014 dan 2013 enzovoort. Als je ze

allemaal bij elkaar optelt zijn er de afgelopen 25 jaar 122 miljoen kinderen van onder de vijf gered. Die kinderen waren overleden als het sterftecijfer hetzelfde was gebleven als het in 1990 was.'

Dat was een oogverblindend succesvolle meetmethode, en de stichting zou die later ook in openbare presentaties hanteren – en mediabedrijf Fast Company betalen om er meer aandacht voor te genereren. *The Guardian*, eveneens door Gates gefinancierd, schreef ook een gloedvol profiel over de 122 miljoen door de stichting geredde levens, en ook *The New York Times* en talloze andere media zwaaiden de stichting alle mogelijke lof toe. 'Het is lastig, zo niet onmogelijk, om het aantal geredde levens in een getal uit te drukken,' schreef *The Dallas Morning News* in een hoofdredactioneel bericht toen de krant Melinda Gates in 2020 uitriep tot 'Texaan van het Jaar'. 'Op internet wordt het aantal van 122 miljoen veel genoemd. De stichting doet weliswaar uitgebreid onderzoek naar de doeltreffendheid van hun steun aan mensen wereldwijd om een gezonder, productiever leven te leiden, maar naar het precieze aantal kan iedereen een slag slaan.'

Het heeft wel iets eerlijks om 'internet' als informatiebron te noemen, want daarmee geeft de krant toe dat niemand echt weet hoeveel levens de stichting heeft gered. Maar het is ook buitengewoon zorgelijk dat een belangrijk nieuwsorgaan, waarvan het de taak is de macht te controleren en desinformatie te ontzenuwen, het hele gewicht van de hoofdredactie in stelling brengt ten behoeve van een hoogst dubieuze pr-campagne.

Dus waar komt dat aantal van 122 miljoen vandaan? In de oorspronkelijke presentatie van het aantal door de Gates verwezen ze naar een grafiek in *The Economist*, die aangeeft hoe de kindersterfte in de loop van de afgelopen decennia is gedaald. (Let wel: de Gates Foundation blijkt een langdurige werkrelatie te hebben met de zusterorganisatie van *The Economist*, de Economist Intelligence Unit, hoewel het niet duidelijk is wanneer die relatie begonnen is.) Wie de zonder nadere verwijzing genoemde gegevens uit *The Economist* opspoort, ontdekt dat de grafiek afkomstig is uit een onderzoek van de Brookings Institution. En wie het onderzoek van Brookings opspoort, ontdekt dat het verslag als titel 'Seven Million Lives Saved' heeft. *The Economist* noch Brookings noemt het aantal van 122 miljoen. De schrijver van het onderzoek van Brookings, John McArthur, zei dat hij niet weet hoe de stichting bij dat aantal kwam, maar hij bood wel enige context. 'De uitkomst is afhankelijk van de vraag die wordt gesteld,' legde hij me uit. 'Verschillende uitgangspunten leiden tot verschillende antwoorden – de

vraag “Hoeveel vooruitgang heeft de wereld geboekt?” levert andere antwoorden op dan “Hoeveel vooruitgang is er in verhouding tot voorafgaande tendensen geboekt?”, en daarnaast zijn er onder die verschillende lijnen nog tal van varianten in het meten.’

Op dit gebied heeft de Gates Foundation ongebruikelijke macht en invloed. Door betaling van de studies en evaluaties die de wereld laat weten wat ze doet, kan de stichting sturen hoe de vragen worden gesteld en de gegevens worden gebruikt. Dit is weer bepalend voor de resultaten en conclusies van de onderzoeken. De stichting financiert soms ook de media die deze onderzoeksbevindingen voor het algemene publiek vertalen. Dit is in belangrijke mate het verhaal van de Gates Foundation: veel van wat we weten over haar werk, haar methoden en wat ze bereikt heeft, is afkomstig van de stichting zelf.

Als we de stichting toestaan zelf te bepalen hoe haar succes – hoeveel levens ze heeft gered – wordt gemeten en haar ook de metingen laten verzorgen, krijgt ze een gevaarlijke mate van epistemologische macht, en kan zij bepalen wat we weten en hoe we denken over de machtigste particuliere organisatie ter wereld. Het resultaat hiervan is dat de zelfbedachte en zelfverheffende marketingcampagnes van de Gates Foundation het uitgangspunt voor begrip van de stichting zijn geworden, terwijl die net zo goed het uitgangspunt zouden moeten kunnen zijn om die kritisch te bekijken.

De Gates Foundation heeft niet gereageerd op journalistieke vragen voor dit boek, dus het is onduidelijk hoe ze aan dat vaak gepubliceerde getal zijn gekomen. Aan de hand van de korte beschrijving van Bill Gates baseert hij zijn analyse op het alternatief van niets doen, en gaat hij ervan uit dat de tendens in de sterftecijfers van de jaren negentig zonder de Gates Foundation in de eerste decennia van deze eeuw onveranderd zou blijven. Dat is echter geen erg relevante of betekenisvolle analyse, tenzij je gelooft dat de wereld zonder Bill Gates echt tot stilstand was gekomen. Zo’n analyse vertelt ons niet hoeveel van die 122 miljoen kinderen direct dankzij Gates zijn gered en hoeveel geredde levens het gevolg waren van de talloze andere variabelen en acties die helemaal niets met de stichting te maken hadden.

Dit alles wil niet zeggen dat de Gates Foundation niet bijdraagt aan het redden van levens. Dat doet ze wel. Ze helpt bijvoorbeeld om vaccins in armen gespoten te krijgen, en vaccins redden levens. Maar dat doen andere acties ook, zoals het opleiden van artsen en verplegers, het bouwen en bemensen van klinieken, en het investeren in een infrastructuur waardoor

patiënten die klinieken beter kunnen bereiken. Hoe en waar we ons beperkte budget voor de openbare gezondheidszorg besteden is op een gegeven ogenblik een politieke kwestie. Om die reden krijgt de Gates Foundation de kritiek dat ze een ondemocratische kracht is. Ze gebruikt haar rijkdom en haar podium om ervoor te zorgen dat haar prioriteiten ook de onze zijn. Ze werkt samen met rijke landen, zet ze ertoe aan om hun ontwikkelingshulp te besteden aan haar charitatieve projecten en leidt daarmee geld van de belastingbetaler weg bij andere handelingen, die mogelijk meer levens konden redden of andere, belangrijkere voordelen hadden kunnen opleveren.

Bij een nauwkeurige bestudering blijft er van de door Gates opgeëiste successen maar weinig over. Een goed voorbeeld daarvan is het werk van de stichting tegen het rotavirus, dat diarree en ernstige uitdroging veroorzaakt. 'We hebben de ontwikkeling ondersteund van een nieuw vaccin tegen het rotavirus,' klopte Bill Gates zich in 2022 op de borst. 'Het aantal kinderen dat aan deze ziekte overlijdt is daardoor met 75 procent teruggedrongen, van 528 000 per jaar in 2000 tot 128 500 in 2016.'

Veel – en misschien wel het merendeel – van deze vermeden sterfgevallen hebben echter niets te maken met het werk van de stichting aan vaccinaties. Het klopt dat het aantal doden als gevolg van het rotavirus afneemt, maar die tendens had al jaren voordat de stichting zich met de ziekte ging bemoeien ingezet, en ook al voordat er in arme landen een algemeen advies voor het gebruik van een vaccin gold (in 2009). Verbeterde sanitaire voorzieningen, handen wassen, schoon drinkwater en een bredere beschikbaarheid van rehydratievloeistoffen (en een betere toegang tot gezondheidszorg in het algemeen) hebben allemaal bijgedragen aan de afname van het aantal sterfgevallen. Ook het vermelden waard is de wrede ironie dat de vaccins tegen het rotavirus in de arme landen, waar ze het hardst nodig zijn, minder effectief zijn dan in rijke landen. Dat wil niet zeggen dat ze geen belangrijk instrument zijn. Maar ze zijn niet het enige instrument, en evenmin de eenvoudige oplossing die de Gates Foundation er graag in ziet. Voor een daadwerkelijke verbetering van de volksgezondheid is een fundamentelere aanpak van armoedekwesties nodig, zoals een algemene beschikbaarheid van gezond eten, schoon water, gezondheidszorg, inkomsten en huisvesting.

'Jazeker, biomedische technologie (vooral vaccins en antibiotica) hebben ons de mogelijkheid gegeven om meer mensen in leven te houden,' vertelde David McCoy, een onderzoeker aan de United Nations University, me. 'Maar deze afhankelijkheid van technologie is kwetsbaar en [gaat voorbij aan het

feit dat] de meeste vroegtijdige sterfgevallen in de wereld vooral een gevolg zijn van armoede. De zware nadruk die de Gates Foundation legt op technologie en het feit dat Gates duidelijk geen aandacht schenkt aan de sociale factoren die gezondheid bepalen, wijzen erop dat de Gates Foundation meer kwaad dan goed doet.'

McCoy is de auteur van een van de weinige onafhankelijke analyses die ooit gepubliceerd zijn over de snelle toename van claims over geredde levens: een in 2013 gepubliceerd wetenschappelijk onderzoek naar een van de grootste levensreddende partners van de Gates Foundation, het Global Fund to Fight Aids, Tuberculosis and Malaria. 'Het model waarmee deze cijfers [over geredde levens] worden geproduceerd, is hoogst verdacht en ook ongelofelijk bevooroordeeld,' vertelde McCoy mij. 'Er zitten allerlei methodologische aannames in die niet echt worden gerechtvaardigd.'

Zelfs bij Gates' beperkte, farmagerichte benadering van gezondheidszorg, ontdekken we grote beperkingen. Bijvoorbeeld: bijna de helft van alle kinderen wereldwijd is momenteel niet gevaccineerd tegen het rotavirus. Gezien de vele vaccins die er tegenwoordig beschikbaar zijn, en ook gezien het feit dat Bill Gates zichzelf tot de kampioen van de bestrijding van het virus heeft benoemd, zou hij daar toch wel enige verantwoordelijkheid voor moeten nemen. Als hij bereid is de complimenten voor de geboekte vooruitgang in ontvangst te nemen en de cijfers te verdraaien en verkeerd te interpreteren om de prestaties van zijn stichting op te blazen, moet hij toch ook de tekortkomingen van zijn filantropische werk toegeven?

Het werkelijk gapende gat in het verhaal over de door Gates geredde levens is dat het geen rekening houdt met het aantal levens dat verloren is gegaan. Er sterven jaarlijks ongeveer 60 miljoen mensen. Dat is een meedogenloos cijfer, waarvoor een pijnlijke werkelijkheid geldt: veel van deze mensen overlijden aan ziektes die te voorkomen of te behandelen zijn. Dit is een uitvloeisel van de paradox in de hedendaagse geneeskunde dat veel mensen sterven omdat de behandeling te duur is en sommige systemen van gezondheidszorg niet alle ziektes goed aankunnen. We hebben het hier alweer over een armoede- en ongelijkheidsprobleem. Dit is altijd een probleem van monopolies, van de manier waarop we de politieke economie rondom medicijnen, vaccins en diagnostiek hebben georganiseerd.

Volgens Bill Gates belonen patenten en de bescherming van intellectueel eigendom bedrijven voor de enorme kosten van onderzoek en ontwikkeling voordat een nieuw medicijn op de markt kan worden gebracht. Die bedrijven

namen risico's en investeerden aanzienlijke bedragen. Als beloning bieden we ze in de vorm van patenten een gelegaliseerd monopolie, zodat ze hun kosten kunnen terugverdienen. Monopoliepatenten leiden tot hoge prijzen, zo betoogt Gates, maar als wij ons patentsysteem veranderen hebben bedrijven geen prikkel meer om nieuwe medicijnen te ontwikkelen, en daardoor zullen er mensen sterven.

Gates is echter niet op dit standpunt uitgekomen door onafhankelijk onderzoek of objectieve speurzin. Zijn gedachten zijn ontstaan tijdens zijn carrière bij Microsoft, waarvan de winst afhankelijk is van dezelfde patent- en copyrightregels als die in de farmaceutische industrie. Zonder de sterke rechten voor bescherming van het intellectueel eigendom had Microsoft nooit zo succesvol kunnen zijn en was Bill Gates niet een van de rijkste mensen ter wereld geworden. En dan was hij ook geen filantroop geworden. Zoals Gates van mening is dat de innovatieve technologie van Microsoft ten grondslag lag aan de computerrevolutie, zo ziet hij farmaceutische bedrijven en hun op patenten gestoelde bedrijfsmodel als redders van levens.

'Tot op dit moment heeft de stichting ongeveer 10 miljoen levens gered die anders niet gered waren, en ons doel voor het volgende decennium is 50 miljoen. Maar dit hadden we nooit kunnen doen zonder onze samenwerking met farmaceutische bedrijven,' zei hij in 2013 bij een presentatie. 'Godzijdank bestaan er patentwetten die ervoor zorgen dat ze medicijnen ontdekken en verkopen, om vervolgens meer onderzoekers in dienst te kunnen nemen [om nieuwe medicijnen te ontwikkelen]. Ze begrijpen de medische bibliotheken als geen ander, en de analyses en dat soort dingen. En geen van hun patenten bestaat trouwens in deze ontwikkelingslanden. We hebben daar nooit problemen met intellectueel eigendom. Geen enkele keer, op welk punt dan ook. Want in de arme landen waar wij actief zijn, de negentig armste landen… niemand vraagt patent aan en niemand handhaaft patenten. Het komt erop neer dat mensen in de rijke wereld medicijnen kopen en het mogelijk maken dat tegen marginale kosten te doen. Van alle vaccins die wij doen begrijpen we de marginale kosten, en we zorgen ervoor dat dit precies de prijs is voor de [armste mensen ter wereld].'

In werkelijkheid overleden er jaarlijks miljoenen mensen aan problemen met intellectueel eigendom, en dat zal zo blijven. Zelfs als er in arme landen geen patenten bestaan, zoals Gates beweert, wil dat niet zeggen dat de patenten van Pfizer en Merck de prijzen – en de beschikbaarheid – niet bepalen. Farmaceutische multinationals verdienen niet aan de behandeling

van de armste mensen op aarde, en dus verkopen ze hun medicijnen vaak niet aan die landen (tenminste niet tegen prijzen die deze mensen zich kunnen veroorloven). En tijdens de coronapandemie hebben we gezien dat farmaceutische bedrijven ook weigeren om hun blauwdrukken en hun receptuur af te staan aan andere fabrikanten, die dan goedkope medicijnen en vaccins voor arme landen hadden kunnen maken.

Veel kenners van de volksgezondheid zien Big Pharma en hun monopoliepatenten als een belemmering in plaats van een motor van de vooruitgang. In haar boek *The Truth About the Drug Companies: How They Deceive Us and What to Do About It* fileert Marcia Angell, voormalig hoofdredacteur van de vooraanstaande *New England Journal of Medicine*, het idee dat patenten de industrie in staat stellen de kosten van hun productontwikkeling terug te verdienen. Veruit de grootste kostenpost voor de industrie is niet het onderzoek, maar de marketing, en de bedrijven proberen gewoon maximale winsten uit hun monopoliepatenten te persen. 'De prijzen die farmaceutische bedrijven in rekening brengen staan nauwelijks in relatie tot de kosten die het maken van die medicijnen vergt, en ze kunnen spectaculair naar beneden zonder dat er enig gevaar voor onderzoek en ontwikkeling ontstaat,' schrijft Angell. 'Deze industrie, momenteel vooral een marketingmachine om medicijnen te verkopen waarvan de werking dubieus is, gebruikt haar macht en rijkdom om elk instituut in te palmen dat haar voor de voeten loopt – inclusief het Amerikaanse Congres, de Food and Drug Administration, academische medische centra en de medische beroepsgroep zelf. […] Er is de afgelopen jaren slechts een handvol echt belangrijke medicijnen op de markt gebracht, en die waren overwegend gebaseerd op uit belastinggeld betaald onderzoek van wetenschappelijke instituten, kleine biotechnologische bedrijven en nationale instituten voor gezondheidszorg.'

Veel medisch experts en professionals uit de gezondheidszorg zien de noodzaak voor een hervorming van de farmaceutische industrie en van ons patentsysteem, maar Bill Gates beschouwt Big Pharma als een sociaal voelende partner die slechts de juiste aansporingen nodig heeft – en hij wil dat wij dat ook zo zien. Zijn oplossing is om de industrie van prikkels te voorzien om 'de markten voor de armen te laten werken' – of om gemonopoliseerde medicijnen voor de armen te laten werken. Het sterkste voorbeeld van de 'marktbepalende' activiteiten van de stichting zijn haar werk met vaccinaties, waarin de beide passies van Bill Gates – commercie

en innovatie – samenkomen. ‘Zoals ik het gedurende mijn carrière bij Microsoft vaak over de magie van software had, zo heb ik het nu vaak over de magie van vaccins,’ legde Gates in 2011 uit. ‘Ze zijn het effectiefste en voordeligste medische middel dat ooit is uitgevonden. Ik zeg graag dat vaccins een wonder zijn. Een paar doses ervan kunnen een kind een leven lang beschermen tegen slopende, dodelijke ziektes.’

Het grote project waarin Gates aan vaccinatie werkt is de organisatie Gavi (voorheen de Global Alliance for Vaccines and Immunization), in 1999 met een startgeld van 750 miljoen dollar opgericht door de Gates Foundation. De stichting zou uiteindelijk meer dan 6 miljard dollar in de in Genève gevestigde organisatie steken, en daarmee is Gavi met afstand de grootste ontvanger van stichtingsdonaties. Gavi is ook een essentiële bron voor de publiciteit rondom de door Gates geredde levens.

De organisatie laat zich erop voorstaan meer dan een miljard kinderen te hebben gevaccineerd via inentingsprogramma’s, en beweert dat het nettoresultaat daarvan 15 miljoen geredde levens is. Bill Gates noemt Gavi regelmatig als een van de projecten in zijn filantropische werk waar hij het meest trots op is. Melinda French Gates is ook vol lof over Gavi, dat, zegt ze, ‘voor een afname van 40 procent heeft gezorgd van de sterfgevallen onder kinderen tot vijf jaar in arme en gemiddelde landen.’ Deze claims worden niet ondersteund door wetenschappelijk onderzoek, of alleen door onderzoek dat gefinancierd is door de stichting.

Gavi ontwikkelt zelf geen nieuwe vaccins. En werkt ook niet samen met Big Pharma om de kennis van de vaccinatietechnologie aan fabrikanten in arme landen door te geven. In plaats daarvan brengt Gavi grote bedragen van donateurs (meestal door belastingbetalers) samen om bij de farmaceutische industrie vaccins te kopen. Big Pharma mocht dan nog geen prikkel hebben gehad om arme landen van vaccins te voorzien, met Gavi, dat miljarden dollars inbrengt om de markten in beweging te brengen, hebben ze die wel.

Verreweg de grootste aankoop van medicijnen door Gavi – voor ten minste vier miljard dollar – was voor pneumokokkenvaccins, die beschermen tegen een belangrijke oorzaak van longontsteking. In bepaalde periodes ging ongeveer de helft van het vaccinatiebudget van Gavi naar immunisatie tegen pneumokokken. Dit weerspiegelt het feit dat longontsteking de belangrijkste oorzaak van door vaccinaties te voorkomen sterfgevallen onder kinderen is. Jaarlijks sterven ongeveer 400 000 kinderen aan ontstekingen die te voorkomen waren geweest als we wereldwijd de beschikking over

vaccinaties tegen longontsteking hadden gehad.

Maar Gavi's benadering van de distributie van vaccins lijkt niet gericht te zijn op universele beschikbaarheid. Het werkt alleen in de armste landen en bereikt slechts ongeveer de helft van de kinderen die er wonen. Als landen eenmaal wat minder arm worden en het punt bereiken waarop de inwoners gemiddeld 5 dollar per dag verdienen, 'promoveren' ze uit het programma van Gavi. Een bron uit de industrie vergeleek dit cynisch met een drugsdealer die nieuwe klanten met gratis monsters – 'De eerste hit krijg je van mij' – verslaafd maakt, en dan verwacht dat ze in de toekomst meer dan de marktprijs gaan betalen.

De markt voor vaccins tegen longontsteking is de afgelopen twintig jaar overwegend in handen van een monopolie, of eigenlijk een duopolie, een macht in handen van Pfizer en GSK. De extreme macht die deze twee bedrijven binnen die markt hebben stelt ze in staat hoge prijzen te berekenen, en dat doen ze dan ook. Honderden miljoenen mensen ter wereld zijn niet gevaccineerd omdat ze zich die immunisatie niet kunnen veroorloven en Gates en Gavi hen niet bereiken. Ook hier geldt dat patentmonopolies, ondanks de woorden van Gates, grote invloed op arme mensen wereldwijd hebben.

'Er zijn naar schatting 430 miljoen kinderen onder de vijftien jaar in landen met een vaccindekking tegen longontsteking van 0 procent,' stelt Every Breath Counts, een coalitie waar de Gates Foundation nota bene deel van uitmaakt. 'De prijs van deze blootstelling wordt uiteindelijk gemeten in aan longontstekingen verloren kinderlevens.' Door de Gates Foundation zelf gefinancierd onderzoek bericht dat het GSK-Pfizer-'duopolie de levering heeft beperkt en concurrerende krachten op de markt, die de prijs drukten, heeft gesmoord', en merkt verder op dat 'prijs- en leveringsbelemmeringen' miljoenen kinderen de toegang tot vaccins ontzeggen.

Zelfs rijke landen hebben moeite gehad om aan voldoende vaccins tegen longontsteking te komen. Een onderzoek uit 2014 van *The New York Times* berichtte hoe Pfizer zijn macht op de markt gebruikte om het voor Amerikaanse kinderartsen en gezinnen moeilijker te maken aan vaccins te komen. In de Verenigde Staten ging de prijs voor een vaccin tegen longontsteking in de loop van de tijd om raadselachtige redenen omhoog – en dus niet omlaag, zoals te verwachten was omdat grootschaligere productie tot een hogere efficiëntie zou moeten leiden. Het onderzoek meldde ook dat de prijs van vaccins tegen longontsteking in Singapore – ook een rijk land –

om onverklaarbare redenen met 50 procent steeg toen de regering daar vaccinatie verplicht stelde. De suggestie was dat Big Pharma, zodra ze een markt had gemonopoliseerd, de klanten kon gaan oplichten.

Bill Gates beschrijft hoe op onder monopolie geproduceerde medicijnen, als ze met rust worden gelaten, de wet van de trickle-down-economie van toepassing zal zijn. 'Dit klinkt als iets vreselijks om te zeggen, maar als je dit probleem van die ziektes krijgt, en als die ziektes zowel rijke als arme landen raken, dan zal het trickle-down-effect uiteindelijk ook de armste mensen helpen, want de hoge kosten van de ontwikkeling worden al door de rijke landen gedekt. Als het patent dan verlopen is wordt het voor marginale kosten aan de armen verkocht en profiteert iedereen ervan.'

Dit utopische denken stuitte rondom het vaccin tegen longontsteking op enkele harde feiten. Tot de ontwikkeling van het lucratieve coronavaccin waren de vaccins tegen longontsteking met een jaarlijkse verkoop van ongeveer 6 miljard dollar de belangrijkste bron van inkomsten van Pfizer. Pfizer heeft het geld dat het in de ontwikkeling van het vaccin investeerde inmiddels veelvuldig terugverdiend, maar het gouden moment dat Bill Gates beschrijft, als het vaccin plotseling 'voor marginale kosten aan de armen wordt verkocht en iedereen ervan profiteert', heeft zich nooit voorgedaan.

Twintig jaar nadat het eerste vaccin tegen longontsteking voor kinderen op de markt is gebracht, blijft het voor een kolossaal deel van de wereld onbereikbaar. Miljoenen kinderen zijn overleden en overlijden ook nu nog aan een ziekte waar we inmiddels verschillende zeer effectieve vaccins tegen hebben. Cynici zouden zeggen dat Pfizer en GSK dodelijk hebben toegeslagen. Je zou ook kunnen zeggen dat Bill Gates op zijn handen is gaan zitten en bleef toekijken – en het zelfs gestimuleerd heeft.

In plaats van het fundamentele probleem – de monopoliemacht van Pfizer en GSK – aan te pakken heeft de Gates Foundation wat aan de randjes ervan geknabbeld, geprobeerd subsidies en andere prikkels te organiseren om de eigenaren van die monopolies tot wat vrijgevigheid te paaien – of eigenlijk een tikkeltje minder hebberig te laten zijn. In een zeer zichtbare poging daartoe ontwikkelden Gates, Gavi en andere donateurs een zogenoemde 'voorafgaande markttoezegging': ze brachten 1,5 miljard dollar bijeen om de farmaceutische industrie te laten zien dat er geld beschikbaar was. Het plan was om 'het risico voor de ontwikkelaars van vaccins te verminderen en ze te stimuleren nieuwe, minder dure vaccins tegen longontsteking te maken'.

Dit fonds beloofde weliswaar ‘nieuwe’, concurrerende vaccins op de markt te brengen, maar uiteindelijk gaf Gavi 1,5 miljard dollar aan fondsen als bonussen aan GSK en Pfizer, waarmee het feitelijk de monopoliemacht van die twee beloonde en zelfs verankerde. Gavi onderhandelt altijd met de farmaceutische bedrijven om lagere prijzen te bedingen dan de rijke landen betalen, maar inclusief die nieuwe bonusbetalingen ontvingen Pfizer en GSK maar liefst 7 dollar per dosis. Dat is veel minder dan de rijke landen betalen, maar volgens diverse schattingen nog altijd een paar keer zoveel als de productiekosten. ‘De hele opzet was natuurlijk om een houdbaar model in het leven te roepen,’ zei Pfizer in 2010 toen het de samenwerking met Gavi omschreef. ‘En niet om er een verlieslijdende onderneming van te maken.’

In een verantwoording aan de investeerders bewierookt Pfizer de voordelen van de samenwerking met Gavi, die zowel de winst van het bedrijf als ‘meer respect van de samenleving’ zal stimuleren. Bill Gates gelooft dat de armen wereldwijd ook van deze vorm van ‘creatief kapitalisme’ zullen profiteren. ‘Voor onze stichting, waarmee we de armste mensen proberen te helpen, is de relatie met de farmaceutische bedrijven geweldig geweest,’ merkte hij in 2014 op. ‘En het mooie is dat ze, elke keer als ze succesvol zijn, met nieuwe medicijnen op de proppen komen, waardoor ze erin slagen winstgevend te blijven. Dat is geweldig voor ons, want dat betekent dat ze elke keer iets beter begrijpen hoe ze ons met onze problemen kunnen helpen en wat meer middelen kunnen inzetten, van hun kant allemaal volledig vrijwillig.’ Ten tijde van deze opmerking van Gates betaalde Gavi, het vlaggenschip van zijn hulp aan de wereldwijde gezondheidszorg, Pfizer en GSK jaarlijks meer dan een half miljard dollar voor vaccins tegen longontsteking.

Het model van de monopoliesubsidie van Gavi trof een criticus van aanzien bij Artsen zonder Grenzen (AzG), de met de Nobelprijs bekroonde humanitaire hulporganisatie die een miljard dollar per jaar aan de bezorging van medische hulp aan arme landen uitgeeft. AzG is bij uitstek in de positie om kritiek op Gates en Gavi uit te oefenen omdat het een van de weinige internationale gezondheidsorganisaties is die weigeren om geld van Gates aan te nemen – een principebesluit dat men nam om onafhankelijk van de stichting te blijven.

AzG en andere critici beschuldigen Gavi ervan nodeloos hoge prijzen voor vaccins tegen longontsteking te betalen, en ze stellen dat het rondom de onderhandelingen aan transparantie en verantwoording ontbrak. En

inderdaad: hoe bepaalt Gavi wat een eerlijke prijs is? Is het nog wel liefdadigheid als Pfizer en GSK winst kunnen maken door vaccins aan Gavi te verkopen? (Over transparantie gesproken: Gavi sloeg verschillende verzoeken om interviews af en gaf geen antwoord op de meeste via de e-mail gestelde vragen.)

Nog belangrijker is dat het grootste deel van het budget van Gavi afkomstig is van belastingbetalers in Europa en de Verenigde Staten, die tientallen miljarden aan het project hebben toegezegd. Vertrouwen we er zomaar op dat de afspraken die Gavi met Big Pharma maakt tot een goed, rechtvaardig en efficiënt gebruik van belastinggeld leiden?

Een van de adviseurs uit de begintijd van de Gates Foundation, Donald Light, zegt dat zijn naam en die van andere deskundigen met kritische vragen over de prijzen van Gavi uit een door Gavi aan rijke donateurlanden gepresenteerd rapport werden verwijderd, waardoor het leek alsof de structuur van de prijzen 'unaniem was goedgekeurd, omdat er geen toestemming was voor negatieve geluiden of minderheidsstandpunten'. Light verwijst naar bronnen uit de industrie voor zijn schatting dat twee derde van het geld dat Gavi gepland had te betalen voor vaccins tegen longontsteking als winst naar Pfizer en GSK ging. (Pfizer reageerde niet op een interviewverzoek en op de schriftelijke vragen die ik per e-mail stelde over hun vaccins tegen longontsteking. GSK reageerde evenmin op specifieke vragen per e-mail, ook niet op de vraag of het bedrijf winst maakte op zijn werk met Gavi, behalve een algemeen antwoord: 'Wij reserveren onze laagste vaccinprijzen voor Gavi.')

Toen AzG vroeg om lagere prijzen, reageerde Bill Gates zelfs een keer persoonlijk, aan de hand van een stropopredenering – door de bewering van zijn tegenstander verkeerd te interpreteren kon hij die makkelijker onderuithalen. AzG betoogt al lang dat Pfizer en GSK hun vaccins in arme landen beschikbaar moeten stellen voor de volle drie doses vaccinaties die kinderen nodig hebben. Gavi betaalt 9 tot 21 dollar per dosis. Bill Gates deed het voorkomen alsof AzG voor gratis – 0 dollar – vaccins pleitte, en deed vervolgens denigrerend over het naar communisme neigende utopische denken van de organisatie. 'Er is een organisatie die op alle andere gebieden geweldig werk levert, maar die elke keer dat wij geld bijeenbrengen om kinderlevens te redden persberichten rondstuurt waarin ze zeggen dat die dingen gratis horen te zijn. Wij brengen elke vijf jaar miljarden bijeen [voor Gavi], en dat is de effectiefste buitenlandse hulp die ooit is gegeven,

daarmee redden we miljoenen levens,' zei Gates. 'Het enige wat ze bereiken is dat sommige farmaceutische bedrijven nooit aan medicijnen voor arme landen beginnen omdat ze weten dat daar toch altijd alleen maar kritiek op komt. En dus doen ze niet aan onderzoek en ontwikkeling voor producten waarmee arme landen geholpen zijn. Dan krijgen ze geen kritiek, want dan maken ze niks waarover deze mensen dan zeggen dat het gratis moet zijn.'

'Concentratie op "Waarom is niet alles gratis?" is een misleiding die voortkomt uit het feit dat ze eigenlijk niks van de kosten weten,' zei Gates.

Dat is een buitengewone uiting van zowel vermeende bevoegdheid als gebrek aan verantwoording. Gates, Gavi en hun farmaceutische partners houden informatie over de kosten en de onderhandelingen over prijzen zorgvuldig verborgen voor een kritische beoordeling, maar verwachten wel dat de wereld erop vertrouwt dat ze netjes omgaan met de miljarden dollars aan overheidsdonaties die ze beheren. Het meest verbijsterend is wel de poging van Gates om zijn critici het zwijgen op te leggen met zijn waarschuwing dat zij, als ze te hard klagen, verantwoordelijk zijn voor het vertrek van Big Pharma van de onderhandelingstafel – wat mensenlevens zal kosten.

Bill Gates beweert dat het vaccin tegen longontsteking levens redt tegen een prijs van ongeveer 1000 dollar per persoon, dus is het alleszins redelijk om de analyse van de geredde levens van de stichting op zijn schattingen toe te passen. Hoeveel meer levens hadden kunnen worden gered als een kind voor 5 dollar gevaccineerd kon worden, in plaats van de 9 tot 21 dollar die Gavi per dosis betaalt? Als we het prijsverschil vermenigvuldigen met de miljarden dollars die Gates en Gavi hebben uitgegeven, wordt het aantal door de prijsstructuur van Gavi verloren mensenlevens ineens wel erg groot.

In een met veel publiciteit omgeven vertoon van verzet weigerde AzG een donatie van een miljoen doses vaccins tegen longontsteking van Pfizer, omdat het vond dat het anders de monopoliemacht van Pfizer zou legitimeren. 'Het gratis weggeven van vaccins tegen longontsteking kan door farmaceutische bedrijven als rechtvaardiging worden gebruikt om de prijzen voor anderen hoog te houden, bijvoorbeeld voor andere humanitaire organisaties en ontwikkelingslanden, die zich het vaccin ook niet kunnen veroorloven,' legde Jason Cone van AzG in 2016 uit.

AzG had een tegenvoorstel: het wilde vaccins van Pfizer voor dezelfde prijs als Gavi betaalde kópen. Dat weigerde Pfizer destijds.

In bepaalde opzichten is de vele kritiek op het gebrek aan door Gavi afgelegde verantwoording tekenend voor een particuliere organisatie die zich niet bijzonder verplicht voelt aan de mensen die ze zegt te dienen. In de raad van bestuur van Gavi, de mensen die de organisatie leiden, zitten oudgedienden en leidinggevenden uit de farmaceutische en financiële sectoren, van onder andere GSK, Goldman Sachs, UBS, Temasek, RockCreek Group en JP Morgan Chase. Deze behartigers van bedrijfsbelangen zitten samen met de Gates Foundation aan de besluitvormende tafel, waar bedacht wordt hoe het miljardenbudget van Gavi zal worden uitgegeven. Arme landen zijn niet wezenlijk bij de oprichting van Gavi betrokken geweest, en ze hebben met slechts vijf van de 28 zetels in de raad van bestuur maar weinig besluitvormende invloed – hoewel Gavi de gezondheidszorg in deze landen verandert. Een onderzoek van *The Los Angeles Times* uit 2007 berichtte bijvoorbeeld dat arme kinderen in Lesotho naar klinieken werden geleid om door Gates en Gavi beschikbaar gestelde vaccinaties te krijgen, maar dat er geen medicijnen voor hen waren toen ze om hulp vroegen bij kwalen waar geen vaccins tegen bestaan, zoals ondervoeding. Medewerkers geboden vaccinontvangers zelfs om niet om medische zorg voor andere aandoeningen te vragen.

Zoals historicus William Muraskin van Queens College in de beginjaren van Gavi meldde: ‘Gavi is bedoeld voor het welzijn van de [arme] landen, maar niet door die landen zelf. Het is cruciaal om te beseffen dat de vraag naar dit initiatief niet afkomstig was van de beoogde begunstigden. De landen als groep moesten eerder overgehaald, “opgevoed” en financieel verleid worden om de doelen van Gavi als die van henzelf te accepteren. Levens redden door vaccinatie, en niet het laten stellen van hun eigen prioriteiten door de landen, is altijd het hoogste doel van Gavi geweest.’

Gavi legt evenmin verantwoording af aan belastingbetalers in rijke landen, de mensen die het grootste deel van het geld voor de organisatie opbrengen. Rijke landen hebben in de telkens vijf jaar durende fondsenwervingscycli van Gavi 80 tot 90 procent van het geld opgebracht – ongeveer 35 miljard dollar –, maar ook zij hebben slechts vijf zetels in de raad van bestuur van Gavi en hadden dus eveneens slechts beperkte zeggenschap over de besteding van hun geld. Dit bestuursmodel, een zogenoemd publiek-private samenwerking, vormt de kern van het charitatieve werk van de Gates Foundation, en we zullen op de bladzijden die komen telkens weer zien hoe de stichting nieuwe projecten voor vermeend innovatieve en effectieve

oplossingen bedenkt, zichzelf (en vaak ook bondgenoten en afgevaardigden) in het bestuur neerzet en daarna op agressieve wijze het merendeel van het geld voor de organisatie bij de belastingbetaler vandaan haalt. Door organisaties als Gavi verplaatst het zwaartepunt van de openbare gezondheidszorg zich van partijen zoals overheden en intergouvernementele instituties zoals de Wereldgezondheidsorganisatie naar de particuliere sector, die geen verantwoording aan de bevolking schuldig is en ook niet verplicht is transparant te opereren.

Ook al leidt het overduidelijk tot de eigen marginalisering, door de diepgewortelde psychologische invloed van het neoliberalisme hebben veel overheden en openbare instituties dit nieuwe bestuursmodel omarmd. Het minimaliseren en uithollen van regeringen en openbare instituties is niet zozeer de geheime agenda van de Gates Foundation, als wel een kenmerk van de wereld waarin we de afgelopen decennia hebben geleefd. Ongeremde privatiseringen – van scholen, gezondheidszorg, defensie, verkenning van de ruimte, het gevangeniswezen, snelwegen, de stedelijke watervoorziening – zijn de bejubelde neoliberale oplossing voor de vermeende verlamming en verspilling van onze bureaucratische overheden. De gedachte erachter is dat de democratie gewoon de middelen niet heeft om de klus te klaren. Deze ethiek heeft ervoor gezorgd dat de Gates Foundation de afgelopen twintig jaar zo machtig heeft kunnen worden en is uitgegroeid tot de belangrijkste stem op het gebied van de gezondheidszorg voor de armen.

Bill Gates heeft gezondheidszorg en medicijnen onder meer tot de kern van zijn filantropische werk gemaakt omdat dit werkterrein hem in staat stelt maximaal van zijn ervaringen bij Microsoft gebruik te maken. In een interview in 2019 legde hij uit dat 40 procent van het jaarbudget van de stichting naar onderzoek en ontwikkeling van nieuwe medicijnen gaat.

> Als ik zeg: ‘Goed, we stellen een team samen voor medicijnen tegen tbc, we stellen een vaccinatieteam tegen tbc samen, we stellen voor een dood-aan-alle-muggen-op-de-hele-wereld-CRISPR-team samen [tegen malaria]’, dan ben ik van, in de zin van het financieren, het organiseren: hoeveel locaties? Wachten we op een bepaald resultaat voordat we opschalen? Ik gebruik dan voor 80 procent dezelfde manier van denken als bij Microsoft, waar het was: ‘Goed, laten we Windows doen, laten we Excel doen.’ Je moet technici ondersteunen. Je moet gevoel voor het team ontwikkelen. Wat moet er aan het team worden toegevoegd, en versterken de IQ’s in het team elkaar of verzwakken ze elkaar juist? […] Het is heel

goed vergelijkbaar.

Als Bill Gates het heeft over ‘teams samenstellen’ voor bestrijding van verschillende ziektes, is hij duidelijk over de praktische rol van zijn stichting bij de ontwikkeling van medicijnen. Daartoe behoort rechtstreekse samenwerking met Big Pharma en kleine, farmaceutische start-ups – commerciële, non-profit- en wetenschappelijke ontwikkelaars van medicijnen, vaccins en diagnostische technieken. De stichting heeft zelfs 500 miljoen dollar gedoneerd aan haar eigen farmaceutische non-profitbedrijfje, het Gates Medical Research Institute (Gates MRI), dat nieuwe medicijnen en vaccins ontwikkelt.

In deze structuur zien we de belangrijkste ambities van Bill Gates als filantroop – hij wil een vernieuwer zijn. Behalve dat hij complexe constructies voor het kopen van medicijnen organiseert, zoals Gavi, wil Gates dat zijn stichting meedoet bij de daadwerkelijke ontwikkeling van nieuwe, levensreddende middelen. De Gates Foundation meldt dat zij miljarden dollars heeft gestoken in aan longontsteking gerelateerde projecten, waaronder financiering die gericht is op de ontwikkeling van nieuwe vaccins. Gates heeft op dit gebied liefdadigheidsdonaties gedaan aan een verbijsterend aantal ontwikkelaars van vaccins, waaronder GSK, Pfizer, SK bioscience, PnuVax, Genocea, Matrivax, het Indiase Serum Institute, en Inventprise.

‘Er waren er zelfs nog veel meer,’ vertelde Amit Srivastava me. Hij was vroeger bij de Gates Foundation de wereldwijde leider van de ontwikkeling van vaccins tegen longontsteking. Als voorbeelden noemde hij de samenwerkingsverbanden van de stichting in China, met bedrijven als Sinopharm en Walvax. ‘Na polio had dat [longontsteking] voor Bill de hoogste prioriteit.’ (Het streven van Gates om polio uit te roeien bespreken we later in dit boek.)

In 2014 hielp de stichting zelfs bij de lancering van het geheel nieuwe, commerciële vaccinbedrijf Affinivax, waar ze 4 miljoen dollar startkapitaal in stak en twee van de zes zetels in de raad van bestuur innam. In 2022 kocht GSK Affinivax voor 2,1 miljard dollar. Die overeenkomst leverde de Gates Foundation, die in het bedrijf had geïnvesteerd, waarschijnlijk financieel gewin op. Op deze en andere manieren komen de vruchten van het charitatieve werk van Gates maar al te vaak terecht bij Big Pharma, een bevestiging van de diepgewortelde overtuiging van de stichting dat het internationale bedrijfsleven op de markt leidend moet zijn.

‘Je bent slechts een middel om invloed in een andere organisatie te krijgen,’ vertelde een kleine ontwikkelaar, die om anonimiteit verzocht, me over zijn samenwerking met Gates. ‘Dat denkproces, waarin Big Pharma de partners [van de stichting] zijn en de kleine bedrijfjes voordelen ontwikkelen die naar Big Pharma toe moeten, zorgt voor problemen bij zowel innovatie als de kleine bedrijfjes.’ In antwoord op de vraag naar zijn vooringenomenheid ten aanzien van Big Pharma antwoordde Srivastava: ‘Bestaat er een andere waarheid? Gaat het ooit op een andere manier? Het is niet dat de Gates Foundation zo denkt, hoor, maar het is toch de werkelijkheid?’

Wat hij beschrijft is het gebruikelijke bedrijfsmodel voor de ontwikkeling van medicijnen. Kleine farmaceutische bedrijven en universiteiten ontwikkelen innovatieve technologie. Big Pharma koopt de technologie en gebruikt haar aanwezigheid op de wereldwijde markt om er zeker van te zijn dat die medicijnen winstgevend zijn. Het is hetzelfde model als Microsoft gebruikte, en het is niet verrassend en misschien zelfs niet omstreden dat de stichting deze aanpak in haar werk met de farmaceutische industrie omarmt.

Wel verrassend en omstreden is dat de Gates Foundation, een non-profitorganisatie die vanwege haar charitatieve doelstellingen belastingtechnisch geprivilegieerd is, zo nauw betrokken is bij de commerciële ontwikkeling van farmaceutica. De uitgebreide samenwerkingsverbanden van Gates roepen al langere tijd vragen op over de vervaging van de grenzen tussen commercieel en non-profitwerk. Activisten en onderzoekers hebben een lijvig dossier van kritische verhandelingen samengesteld over dit onderwerp, dat bekendstaat als het onder de vlag van het door *The Economist* gemunte ‘filantrokapitalisme’, een term die verwijst naar de toenemende focus van Big Philanthropy op de ‘drievoudige optelsom’ van financieel, sociaal en milieutechnisch gewin. Critici namen de term later over en vochten de beginselen ervan aan. Hoe kan kapitalisme, een systeem dat uit winnaars en verliezers bestaat, gelijkheid opleveren? Op welk moment zijn commerciële ondernemingen partners van sociale vooruitgang, en wanneer zijn ze obstakels?

De Gates Foundation heeft speciale aandacht van critici getrokken omdat ze charitatieve donaties rechtstreeks aan commerciële bedrijven doet. Mijn eigen berichtgeving maakte al duidelijk dat de stichting volgens haar eigen schenkingsregister zelfs geld – honderden miljoenen dollars – aan bedrijven heeft gegeven waarin ze zelf aandelen en obligaties heeft, zoals Merck,

Pfizer en Novartis. Dit betekent dat de stichting soms in de positie is om financieel van haar liefdadige samenwerkingsverbanden te profiteren.

'De hoeveelheid geld die de Gates Foundation aan bedrijven geeft, is een ontwikkeling die geen precedent kent,' vertelde Linsey McGoey, docent sociologie aan de University of Essex, die veel over de banden van Gates met het bedrijfsleven heeft geschreven. 'Ze hebben een van de ingewikkeldste precedenten uit de geschiedenis van het schenken door stichtingen geschapen door de deur open te zetten voor het bedrijfsleven om zichzelf als rechtvaardige ontvanger van charitatieve donaties te zien, op een moment dat de winsten van het bedrijfsleven hoger zijn dan ooit.'

Critici vinden vaak dat de Gates Foundation te nauw met bedrijfsbelangen verweven is, maar mijn onderzoek voor dit boek leerde me dat de stichting zelf ook een mededinger op de markt is. Ze lanceert en bestuurt farmaceutische ondernemingen zoals Affinivax en het Gates Medical Research Institute. Tegelijkertijd speelt ze een actieve rol bij bedrijven die concurrerende producten maken. Bronnen vertelden me dat de stichting tegenwoordig niet alleen een vriend van Big Pharma is, maar daar zelf ook toe behoort – en dat de betrokkenheid bij de markt opmerkelijke overeenkomsten met die van Microsoft vertoont.

The New York Times berichtte in 1998 dit over Microsoft:

> De rijkdom en macht zijn zodanig dat een beginnend softwarebedrijf niet eens zal overwegen zijn deuren te openen zonder eerst over de reactie van Microsoft na te denken. Wie een veelbelovende nieuwe niche ontwikkelt, kan van Microsoft binnen de kortste keren hele legers aan programmeurs en de hele marktmacht over zich heen krijgen om zijn nieuwe bedrijfje verpletterd te zien worden. Maar het kan net zo goed een weldoener blijken te zijn. Eerlijk gezegd is het doel van veel start-ups om op de radar te verschijnen op het hoofdkwartier van Microsoft in Richmond en voor een aardige winst te worden opgekocht. […] Concurrenten klagen wel over Microsoft, maar ze moeten, of ze willen of niet, ook met Microsoft samenwerken, want hun programma's draaien nu eenmaal op Windows.

Bill Gates heeft bij zijn particuliere stichting eenzelfde energie en acquisitiedrang ingebracht. Bij sommige van de ziektes waar de Gates Foundation tegen strijdt is het voor kleine bedrijven lastig om zonder de stichting te functioneren. Een bron uit de industrie omschrijft de stichting als een macht die achter de schermen aan de touwtjes trekt, die beslist welke

bedrijven slagen en welke niet. Anderen zien de stichting als de spil – een rechtstreekse concurrent op de farmaceutische markt én de leider. Door financiële banden aan te knopen met veel, en misschien wel de meeste bedrijven die tegen een bepaalde ziekte strijden, oefent de stichting grote invloed uit op het hele landschap van de farmaceutische ontwikkeling.

Zo was de Gates Foundation een van de grootste begunstigers van het onderzoek naar malaria, waarbij het grootste deel van het geld naar de ontwikkeling van medicijnen ging. Volgens een door Gates gefinancierde analyse geeft de stichting hier meer geld aan uit dan de hele farmaceutische industrie bij elkaar – wat vooral aantoont dat de ziekte voornamelijk slachtoffers maakt onder arme mensen, aan wie de farmaceutische industrie niet kan verdienen.

Iets soortgelijks zien we bij tuberculose. De stichting heeft meer dan 3 miljard dollar aan deze ziekte uitgegeven en is via het Gates Medical Research Institute zelfs begonnen met de eigen ontwikkeling van medicijnen, wat tot exclusieve licenties voor potentiële tbc-medicijnen van Merck en Scripps leidde. Alleen de National Institutes of Health (NIH) geeft (iets) meer geld uit aan de ontwikkeling van tbc-medicijnen – waarbij het opvallend is dat de Gates Foundation het werk van het NIH met meer dan 50 miljoen aan toekenningen heeft ondersteund. De stichting heeft 'de controle gegrepen over al het geld dat aan tbc-middelen wordt uitgegeven', vertelde een bron uit de industrie mij. 'Zij hebben al het geld om de klinische studies uit te voeren. Daartegen bestaat geen oppositie. Je kunt geen nee zeggen tegen de Bill & Melinda Gates Foundation. Niemand wil het erover hebben dat dit niet zomaar een monopolie is, maar dat dit innovatie ook rechtstreeks belemmert.'

Zelfs bij ziektes die armen en rijken in gelijke mate treffen, zoals corona, kan de stichting op de markt een sterke partij zijn. Tijdens de recente coronapandemie ontwikkelde de stichting nauwe financiële banden met een breed palet aan concurrerende vaccinontwikkelaars, en Bill Gates liet zich openlijk voorstaan op zijn nauwe samenwerking met farmaceutische bedrijven. Berucht was het moment dat hij op een persconferentie per ongeluk prijsgaf dat zijn stichting een van de ontwikkelaars, de University of Oxford (die geld van de Gates Foundation ontvangt), tot samenwerking met Big Pharma had aangezet. De stichting legde later uit dat ze Oxford slechts had uitgelegd 'hoe belangrijk het was om met een multinational samen te werken, zodat hun onderzoekers het hele scala aan capaciteiten en middelen

ter beschikking hebben om het kandidaat-vaccin aan de wereld te kunnen presenteren'. In lijn met het advies van Gates ging Oxford een samenwerking aan met de farmaceutische gigant AstraZeneca.

Om de macht van de Gates Foundation echt te begrijpen is het belangrijk om te doorgronden hoe de stichting met de particuliere sector samenwerkt. Als ze besluit een toekenning aan een kleine start-up te doen – of aan welk bedrijf dan ook –, schrijft ze niet zomaar een cheque uit. Meestal wordt ze dan volwaardig partner. De stichting stelt een of meer stafleden aan, de zogenoemde *program officers*, om de relatie te beheren. Gates kan daarnaast een bataljon consultants inzetten, meestal van McKinsey of de Boston Consulting Group, die het bedrijfsplan beoordelen en de efficiency controleren. Er wordt dan eindeloos gebeld en vergaderd, en er wordt druk gecontroleerd en gerapporteerd. De stichting kan een belangrijk aandeel in het bedrijf kopen of zelfs zetels in het bestuur innemen – soms als 'waarnemers', zoals bij Affinivax. Tegelijkertijd kan ze financiële relaties met de grootste concurrenten van zo'n bedrijf aangaan.

Door deze praktische bemoeienis behandelt de Gates Foundation de ontvangers van die toekenningen, of zelfs hun werknemers, alsof ze commerciële partijen zijn: ze geeft geld, een lijst van te volgen instructies, en een mandaat om beslissingen aan de stichting voor te leggen. Als het goed gaat, volgt er meer geld. Dit is, zoals Bill Gates het omschrijft, het onschuldige 'teambuilden' dat nieuwe producten oplevert door toepassing van de brede eigen expertise van de stichting – inclusief het hele leger aan voormalige directieleden van farmaceutische bedrijven dat in de leiding ervan zit. 'In vergelijking met veel filantropie, waar men besluit een mooi bedrag aan een of andere organisatie over te maken,' zo zei Gates in 2019, '[is onze aanpak] heel praktisch, want ik gebruik nu eenmaal graag de vaardigheden waaraan ik verslingerd ben.'

Een team formeren betekent dat je de leden ervan door en door kent, en hun sterke en zwakke punten begrijpt. De stichting kijkt dus onder de motorkap van elk bedrijf waar ze geld aan geeft, beoordeelt de technologie ervan, onderzoekt de gedocumenteerde fabricageprocessen, bekijkt de chemische controles en verzamelt gedetailleerde gegevens over de commerciële ambities en mogelijkheden. De hele waarde van een bedrijf wordt samengebald in deze eigendomsinformatie – een bron sprak van de 'kroonjuwelen' – en de Gates Foundation eist hier inzage in. 'We moesten ons proces stap voor stap blootleggen. We moesten bergen aan informatie

overleggen,' vertelde een voormalige ontvanger me. '"Wij geven jullie geen additioneel geld als jullie ons deze informatie niet geven," zeiden ze erbij.' Een andere bron vertelde me dat de stichting er tijdens de onderhandelingen over een toekenning op stond inzage te krijgen in uitgebreide, vertrouwelijke informatie omtrent de farmaceutische ontwikkeling van het bedrijf. De stichting kwam nooit met geld over de brug.

Ver weggestopt op de website van de Gates Foundation staat een vragenlijst waar partners in de ontwikkeling van vaccins naar gedetailleerde bedrijfsinformatie wordt gevraagd. 'Van een fabrikant ontvangen of tijdens gesprekken met fabrikanten verkregen gegevens wordt STRIKT VERTROUWELIJK behandeld,' staat in het document. 'Door een fabrikant verschafte informatie zal nooit zonder diens expliciete toestemming met andere fabrikanten of organisaties worden gedeeld.'

Op de daarna volgende bladzijden wordt potentiële ontvangers van toekenningen een uitputtende lijst vragen gesteld – de omvang van de dosis van vaccins, omvang van het materiaal voor de productie, de geschatte maximale capaciteit van het bedrijf, het volume en de prijs van het vaccin per markt waar het verkocht gaat worden, details omtrent alle kosten (onderzoek, laboratoria, huisvesting, verbruik, overhead) en de kosten van registratie en licenties. De vragenlijst vist ook naar kleine details over andere financiële regelingen van het bedrijf, zoals eventuele leningen bij banken en de hoogte van die bedragen. 'Mochten er vragen zijn, neem dan contact op met Robyn Iqbal,' staat in het document. Volgens LinkedIn vertrok Iqbal later bij de Gates Foundation om leiding te geven aan het 'competitieve inlichtingenteam voor de wereldwijde vaccinmarkt' bij GSK. Ze reageerde niet op mijn persvragen.

Is het gepast dat de Gates Foundation als filantropische non-profitorganisatie zo vrijelijk met bedrijfsinformatie en eigendomsgegevens omgaat? En welke regels zijn er om te voorkomen dat deze enorme, door de Gates Foundation verzamelde berg waardevolle, vertrouwelijke informatie wordt gelekt naar haar nauwe partners van Big Pharma – temeer omdat de medewerkers van Gates vrijelijk heen en weer pendelen tussen de stichting en Big Pharma? Een ander voorbeeld is Amit Srivastava, die een prominente rol speelde in de ontwikkeling van vaccins tegen longontsteking bij de Gates Foundation en die een van de stoelen van Gates in de raad van bestuur van Affinivax bekleedde, en die de stichting verliet om in dienst te treden bij Pfizer, de grootste verkoper van vaccins tegen longontsteking ter wereld. Kan

Srivastava de vertrouwelijke bedrijfsinformatie over concurrenten van Pfizer, waar hij bij Gates toegang toe had, echt ongezien maken nu hij voor Pfizer werkt?

Srivastava wuift deze zorgen weg als 'intellectuele luiheid'. Hij zei dat vertrouwelijkheidsovereenkomsten in zijn carrière, die hem posities bij achtereenvolgens Gates, Pfizer en Orbital Therapeutics bracht, 'standaard' waren – waarmee hij de zorgen omtrent het delen van bedrijfsinformatie afwendde (maar hij was niet bereid kopieën van deze vertrouwelijkheidsovereenkomsten te laten zien). Hij ontkende het beeld dat de stichting bedrijfsgeheimen van partners opzoog. 'Er bestaat geen recept, er is geen informatie die je in haar geheel als een map kunt oppakken om ermee naar een ander bedrijf te gaan met de vraag: "Kunnen jullie dit maken?"'

Srivastava gaf wel toe dat de Gates Foundation regelmatig negatieve reacties van partners krijgt met betrekking tot haar verzameling van vertrouwelijke bedrijfsinformatie, maar die omschrijft hij als normale onderhandelingen tussen een investeerder (in dit geval de Gates Foundation) en een bedrijf. Hij vertelde dat het soms wel wringt als medewerkers van de stichting een 'zichzelf vererende' houding aannemen, dat ze denken 'dat ze het werk van God aan het doen zijn en dat ze over potentiële begunstigden heen kunnen lopen. Ik heb dat zien gebeuren, en dat kan bij zulke ontvangers legitieme ergernis oproepen. […] Het vragen om zulke informatie is een kunst op zich.'

Over zijn vroegere werk aan vaccins tegen longontsteking voor de stichting zegt Srivastava dat hij een strategie hanteerde waarin iedereen kon bloeien. De stichting investeerde in twee soorten bedrijven: zij die een traditioneel vaccin op de markt konden brengen en zij die aan de markt opschuddende nieuwe technologieën werkten. 'De stichting wilde uiteindelijk niet met lege handen komen te staan […] dus investeerden we vaak in twee spelers die op zoek naar hetzelfde waren – en dat maakte vaak veel emoties en ongemak onder begunstigden los,' voegde hij eraan toe. 'Als de stichting ergens in investeert, wil ze dat de bevolking [de arme mensen] in het gunstigste geval het product krijgt, maar anders een ander voordeel heeft. Het verzamelen van al die gegevens – over de gezondheid van de organisatie en over de technologische kenmerken – bevordert' de terechte drang om het door de stichting betaalde werk uiteindelijk ten gunste te laten komen van charitatieve doelen.

Srivastava benadrukt weliswaar telkens weer dat de activiteiten van de stichting ‘niet ongebruikelijk’ en absoluut niet omstreden zijn, maar in werkelijkheid is de diepgaande betrokkenheid bij de commerciële markt van de stichting wel degelijk ongewoon. De Gates Foundation is een door belastingregels bevoordeelde non-profitorganisatie die zich gedraagt als risicodragende investeerder en als farmaceutisch bedrijf. Ze heeft zichzelf de positie toegeëigend waarin ze vertrouwelijke bedrijfsinformatie van concurrerende bedrijven te zien krijgt en vraagt charitatieve partners zelfs om ‘overeenkomsten over wereldwijde beschikbaarheid’ te tekenen, waarmee zij licentieaanspraken op hun technologie kunnen maken (wat later in dit boek nader aan de orde komt). En natuurlijk wordt de stichting geleid door Bill Gates, een van de meest besproken monopolisten ter wereld, die over een breed front beschuldigd wordt van anticoncurrentiegedrag.

Deze reputatie heeft Gates van Microsoft gevolgd naar zijn filantropische werk. Wellicht de bekendste openbare beschuldiging is een gelekt memo uit 2007 waarin Arata Kochi, directeur van het malariaprogramma van de Wereldgezondheidsorganisatie, zich erover beklaagt dat de stichting haar rijkdom had gebruikt voor de overname van het malariaonderzoek, dat ‘in een “kartel” gevangenzat’. De monopolistische controle over de onderzoeksagenda van de stichting maakte het haar mogelijk de aanbevelingen en prioriteiten van de WHO te beïnvloeden, en Kochi waarschuwde dat dat ‘impliciet gevaarlijke gevolgen voor het beleid op het gebied van de wereldgezondheid’ kon hebben. Kochi stelde verder dat iedereen die aan de agenda van Gates probeerde te tornen ‘intense en agressieve oppositie’ kon verwachten van de stichting en het leger aan afgeleiden die ze financiert. De Gates Foundation werd later de op een na grootste financier van de WHO, waarmee ze haar financiële invloed nog verder uitbreidde.

Er zijn in de loop der jaren verschillende van dergelijke verhalen opgedoken, en hoewel ze weinig invloed op de stichting lijken te hebben, hebben ze wel veel aandacht op de monopolistische invloed van de stichting op het onderzoek en beleid gevestigd. Bronnen uit de particuliere industrie met wie ik sprak vertelden dat de Gates Foundation bij haar werk in de ontwikkeling van medicijnen een ‘kartelmentaliteit’ hanteert. De aanname dat de stichting over expertise en gezag beschikt, haar gespierde gebruik van geld en haar ogenschijnlijk ongereguleerde vermogen om zich op commercieel terrein te bewegen, hebben ertoe geleid dat ze volstrekt

ongepaste macht kan gebruiken, aldus deze bronnen. Een bedrijf omschreef het zo: 'Ze hanteren duidelijk een volgorde – wie is het snelst?'

En omdat ze een aandeel in elke deelnemer aan de wedstrijd – alle bedrijven die aan dezelfde ziekte werken – kan nemen, heeft de stichting ook enige invloed op de uitslag ervan. De beschuldiging luidt niet dat Bill Gates vanwege een ziekelijk sadisme bepaalde bedrijven pijn probeert te doen, maar dat hij zijn charitatieve partners met zijn ziekelijke narcisme – het idee dat papa weet wat goed voor je is, een duidelijke erfenis uit zijn tijd bij Microsoft – onbedoeld beschadigt, waardoor de stichting gedwongen is op anticoncurrerende wijze te werken. Een bedrijf dat voorheen met de stichting samenwerkte, kwam met de fabel van de schorpioen en de kikker. De schorpioen moet een rivier zien over te steken, maar hij kan niet zwemmen. Dus vraagt hij de kikker om hem over te zetten. De kikker stemt met tegenzin in. Halverwege de oversteek steekt de schorpioen de kikker. De twee spartelen in het water en gaan langzaam kopje-onder. De kikker vraagt de schorpioen waarom hij dat nou toch deed. 'Tja, dat is mijn aard,' antwoordt de schorpioen.

Voor mijn werk aan dit boek zocht ik contact met tientallen farmaceutische ontwikkelaars en start-ups die met de Gates Foundation samenwerkten. De meeste reageerden niet, en de meesten van degenen die dat wel deden wilden anoniem blijven. Een bron vertelde me: 'Ik wil in jouw boek niet overkomen als iemand die iets tegen Gates heeft. […] Hij kan zo binnenlopen, al onze aandelen kopen en mij laten ontslaan. Je moet voorzichtig zijn.' Terwijl farmaceutische ontwikkelaars het er over het algemeen over eens zijn dat het geld van de stichting van groot belang is voor de ontwikkeling van nieuwe geneesmiddelen en vaccins voor arme mensen, boden vier kleine ontwikkelaars, allemaal werkend aan verschillende ziektes, eensluidende verhalen over hoe de stichting haar financiële macht misbruikt. Twee van hen stemden ermee in om mij documentatie te tonen die hun beweringen ondersteunt.

Twee ontwikkelaars zeiden dat de stichting zich met personeelszaken bemoeide en nieuwe krachten op hoge, leidinggevende posten wilde installeren. 'Gates wilde me vertellen wie ik wel of niet mocht aannemen […] in mijn eigen organisatie,' vertelde een bron me.

Drie ontwikkelaars omschreven het werk van de stichting als dat van een onfatsoenlijke koppelaar die zakelijke samenwerkingsverbanden wilde belemmeren of juist bevorderen. Eén ontwikkelaar vertelde dat de stichting

een van zijn zakelijke partners had afgeraden om met zijn bedrijf samen te werken, een andere dat Gates zijn bedrijf tegen zijn zin tot samenwerking probeerde aan te zetten. 'Voor mij is het heel duidelijk,' vertelde de bron mij. 'Het plan van Gates was: "Hoe kunnen we die technologie bemachtigen en aan een ander bedrijf geven? Hoe kunnen we jou zodanig bewerken dat een ander bedrijf jou kan kopen?"' Die beschuldiging past goed bij het voorbeeld dat we eerder belichtten, waarbij de stichting de University of Oxford onder druk zette om met Big Pharma samen te werken aan een coronavaccin. En ze is ook duidelijk in lijn met de overtuiging van de stichting dat alleen de grootste bedrijven de middelen hebben om nieuwe producten succesvol op de markt te brengen.

Een andere ontwikkelaar met wie ik sprak verklaarde dat de stichting vond dat een van haar belangrijkste kandidaten voor een product beter gediend zou zijn met een andere ontwikkelaar, en hij zei dat de stichting zich 'op elke mogelijke manier probeerde in te kopen'. Twee ontwikkelaars vertelden me dat de bemoeienis en hardhandigheid van de stichting hun producten 'dood' hadden gemaakt. Die bedrijven zeiden allebei te hebben overwogen om voor een schadevergoeding naar de rechtbank te gaan, maar besloten dat niet te doen omdat het te veel tijd en geld zou kosten. 'En ik begreep ook wel dat de Gates Foundation miljarden bezit en het dus eeuwig kon rekken,' zei een bron tegen me. 'We hebben een groepsvordering nodig, absoluut.'

Dergelijke beschuldigingen roepen de zorg op dat de Gates Foundation betere en goedkopere producten van de markt houdt en dat de ontwikkeling van levensreddende medicijnen, diagnostiek en vaccins wordt vertraagd door de bemoeizuchtige, micromanagende en kwaadaardige invloed van de stichting. De stichting is van mening dat haar eigen expertise in combinatie met haar behendigheid om gedetailleerd inzicht in de technologie van andere bedrijven te verkrijgen haar het unieke vermogen geeft om te beoordelen welke producten wel en welke niet zullen werken. En ze is er ook van overtuigd dat haar charitatieve doelen haar extreme interventies op de markt rechtvaardigen, omdat die bemoeienis de armen wereldwijd aan nieuwe, levensreddende medicijnen zal helpen.

'Ze zijn zo arrogant dat ze echt denken dat ze meer dan enig ander over alles weten,' zei een bron tegen me. '[Bill Gates] mag heel wat meer over sommige dingen weten dan iemand anders, maar hij kan onmogelijk meer weten over alles dan iedereen. Die arrogantie hebben ze wel [bij de stichting].'

‘Ze denken absoluut dat zij de besten hebben, de crème de la crème,’ zei een andere bron.

Het lijdt in elk geval geen twijfel dat de Gates Foundation haar charitatieve relaties zodanig georganiseerd heeft dat ze over allerlei instrumenten beschikt om de ontwikkelaars die ze financiert te helpen of te schaden – aan de hand van straffen en belonen kan ze daardoor de technologie bij een bedrijf in de door haar gewenste richting sturen. Ze kan je bedrijf geld geven, en ze kan stoppen met betalen. Ze kan besluiten je concurrent geld te geven. Ze kan jouw project afhankelijk van haar geld maken en dan halverwege de samenwerking de voorwaarden van de relatie veranderen.

Wie de Gates Foundation tegen zich in het harnas jaagt, bijvoorbeeld doordat zijn bedrijf niet instemt met een door haar gewenste samenwerking, kan grote moeite krijgen om andere financiers te vinden. Twee ontwikkelaars vertelden me dat de stichting bij andere investeerders kwaad over hen had gesproken, waarmee ze hun mogelijkheden om financiering veilig te stellen ernstig had geschaad. Als de Gates Foundation zegt dat ze geen vertrouwen meer in de technologie van een bedrijf heeft, luisteren andere investeerders meestal wel.

Eén ontwikkelaar vertelde me over een andere hindernis die de stichting kan opwerpen om tegenstribbelende partners over de streep te trekken: door onredelijke eisen aan onderzoek en ontwikkeling te stellen kunnen ze de commerciële vooruitgang van een bedrijf vertragen en saboteren. ‘Zij besluiten over de einddoelen voor trials, over hoe je technisch gezien gaat evalueren of een [medicijn, vaccin of diagnostiek] het doet of niet. Als je die einddoelen op een bepaalde manier vaststelt, kun je de hele productie vertragen, wat veel geld kost,’ legde een andere bron uit. ‘Met een klein beetje dwang kun je van tien jaar zomaar vijftien jaar maken. Hoe je zoiets vertraagt? [Dan zegt de stichting]: “Jullie moeten een nieuw onderzoek uitvoeren.”’

‘Dit zijn mensen met een heleboel meningen, maar geen expertise, en plotseling beslist Gates hoe deze producten ontwikkeld worden. Vreemd voor een charitatieve instelling.’

De ultieme troef waar de stichting over beschikt is het dagvaarden van bedrijven, of daar in elk geval mee dreigen. Dit verhaal laat zich het best vertellen aan de hand van een omvangrijk, openbaar dossier van gedocumenteerd bewijs. Pnu Vax, een klein Canadees vaccinatiebedrijf, was een tijdje een van de grootste particuliere partners van de stichting, en

bovendien dé hoop van Gates om een nieuw vaccin tegen longontsteking op de markt te brengen. Vanaf 2014 beloofde de stichting het bedrijf in drie verschillende toekenningen tegen de 40 miljoen dollar. Op een gegeven ogenblik liep de samenwerking spaak, waarna de stichting naar de bijl greep. Doordat Gates Pnu Vax dagvaardde, werd de klacht openbare informatie – en die onthulde veel. De door K&L Gates – het advocatenkantoor dat naar wijlen de vader van Bill Gates is genoemd – ingediende aanklacht omvatte onder andere een kopie van de toekenningsovereenkomst tussen de stichting en Pnu Vax (deze worden gewoonlijk niet openbaar gemaakt). In de overeenkomst staat een tabel met de prijzen waarvoor Pnu Vax zijn vaccin tegen longontsteking wilde verkopen: tussen de 48 cent en 1 dollar per dosis (afhankelijk van de hoeveelheid). Pfizer en GSK incasseerden via Gavi een veelvoud van dat bedrag, maar de Gates Foundation had een bedrijf gevonden dat die prikjes voor een fractie van de prijs dacht te kunnen aanbieden, en had daar nog tientallen miljoenen in geïnvesteerd ook. Uit de overeenkomst bleek dat de stichting de installatie had geëist van een wetenschappelijke adviescommissie 'voor regelmatige input en aanbevelingen' voor het bedrijf – en dat de stichting van plan was een rol in deze commissie te spelen. Leden van de commissie, zo stond in de overeenkomst, mochten zelfs aanwezig zijn bij de essentiële vergaderingen van Pnu Vax met overheidsregulatoren, die konden beslissen of een farmaceutisch product groen licht kreeg.

De documenten bieden een gevarieerd palet aan aanwijzingen dat Pnu Vax op weg was naar succes. De CEO van het bedrijf was in een eerdere functie 'rechtstreeks verantwoordelijk voor de lancering en goedkeuring van Prevnar 7', het vaccin dat ten grondslag lag aan het imperium van vaccins tegen longontsteking van Pfizer. Pnu Vax beschikte over een eigen complex voor de fabricage en het had al een eigen vaccin tegen longontsteking ontwikkeld. Het bedrijf leek de stichting dus niet om financiering van inleidend onderzoek te vragen, maar wilde zijn vaccin over de streep trekken.

Waarom zou Gates zo'n deal willen torpederen? Volgens de aanklacht beschuldigde de stichting Pnu Vax sinds 2019 van 'verkeerd gebruik van toelagen' en 'ongeoorloofde uitgaven vóór de toekenningen'. Wie de 85 bladzijden lange aanklacht (plus bijlagen) leest, begrijpt dat Pnu Vax geen Ferrari's van het geld van de stichting kocht. In plaats daarvan luidde een van de beschuldigingen van Gates dat het bedrijf een klein deel van de

toekenning gebruikte om de lease te betalen voor de werkplaats waar het vaccin gefabriceerd zou worden. *The National Post* berichtte voorafgaand aan de rechtszaak al dat Pnu Vax achterliep op de betaling van de lease aan de Canadese overheid, omdat het beginnende bedrijf prioriteit had gegeven aan bestedingen voor de ontwikkeling van zijn vaccin tegen longontsteking. Gates beweerde dat het bedrijf geld van de stichting had gebruikt om de lease af te lossen, en dat dit misbruik van het toegekende geld was.

De vraag is waarom de stichting zoveel heisa over zo'n ogenschijnlijk minuscule overtreding maakte. Waarom liet de stichting zich zo gaan over zo'n kleinigheid als Pnu Vax de potentie had die de stichting er blijkbaar in zag? Gates had toch drie achtereenvolgende donaties van in totaal bijna 40 miljoen dollar toegekend? Uiteindelijk gebruikte Pnu Vax het geld van Gates toch voor kosten die aan de ontwikkeling van het vaccin gerelateerd waren?

De juridische afdeling van de stichting stelde radicale eisen, vroeg om een financieel oordeel vanwege de vermeende contractbreuk van Pnu Vax en eiste dat het bedrijf alle juridische kosten zou betalen. Gates vroeg de rechtbank ook te oordelen over het feit dat Pnu Vax 'zich niet had gehouden aan de termijnen en voorwaarden van de toekenningsovereenkomst'.

Elf weken later liep de zaak af met een vrijwillige seponering.

The Global News schreef dat 'de rechtszaak van de Bill & Melinda Gates Foundation tegen Pnu Vax in mei 2019 vrijwillig werd geseponeerd zonder dat een van de partijen kosten hoefde te betalen'. *Maclean's* schreef dat de 'onschadelijke beschuldigingen [van de stichting] nooit werden bewezen'. Maar toen was het kwaad al geschied. Door een eerdere reeks nieuwsberichten, begonnen met een merkwaardig 'exclusief' stuk in de Britse boulevardkrant *The Daily Mail*, was de naam van het bedrijf al door het slijk gehaald.

Gedagvaard worden door de meest bejubelde humanitaire organisatie ter wereld en als onbetrouwbare partij worden gebrandmerkt – dat kan op een heel lange termijn doorwerken, ook als de aanklacht uiteindelijk nooit wordt gestaafd. Bronnen in de industrie vertelden me dat een bedrijf daardoor voor andere investeerders radioactief kan zijn. *The Globe and Mail* berichtte dat Pnu Vax tijdens de coronapandemie in een uitstekende positie was 'om tegen het eind van 2020 miljoenen doses coronavaccins te produceren', maar dat het bedrijf door het financieringsprogramma van de Canadese overheid om raadselachtige redenen was overgeslagen. Merk op dat het vaccin tegen longontsteking van Pnu Vax nooit op de markt kwam.

Voor het perspectief is het de moeite waard een wat bredere context te schetsen. Op hetzelfde moment waarop de Gates Foundation met Pnu Vax samenwerkte en het bedrijf aanklaagde, werkte de stichting ook samen met veel concurrenten van Pnu Vax, onder andere Affinivax. De stichting heeft ook een zetel in het bestuur van Gavi, dat miljarden dollars aan Pfizer en GSK uitdeelde voor hun vaccins tegen longontsteking. (De Gates Foundation zelf heeft ook meer dan 200 miljoen dollar – aan charitatieve donaties – geschonken aan Pfizer en GSK voor een scala aan projecten.) Dat is een bijzondere mate van invloed, op elk niveau, en die invloed doet aanzienlijk meer aan Microsoft denken dan aan Moeder Teresa. Dit wekt duidelijk de indruk dat dezelfde onverbeterlijke hang naar controle die het leiderschap van Gates op het gebied van software kenmerkte, ook zijn werk aan farmaceutica bij de Gates Foundation stimuleert. En dat hoeft ook niemand te verbazen. Iemand uit de industrie citeerde Maya Angelou: 'Als iemand laat zien wie hij is, geloof hem dan de eerste keer.'

Het is nog altijd een raadsel wat er precies met Pnu Vax is gebeurd – het bedrijf wilde voor dit boek geen interview geven –, maar iemand uit de industrie vertelde me dat het grootste voordeel van het bedrijf was dat het zelf de polysachariden kon maken die voor het pneumokokkenconjugaatvaccin nodig zijn. Andere bedrijven hadden weer andere voordelen, vertelde die bron mij. 'Ik begrijp waarom Gates een groot net uitwierp, want deze gasten hadden de sachariden, ze hadden een mooi soort kliktechnologie, ze hadden eigenlijk zo'n beetje de conjugaattechnologie. Niemand had alles.'

Het is gissen, maar het is voorstelbaar dat de Gates Foundation van plan was de polysacharideproductie van Pnu Vax te koppelen aan een ander bedrijf, waarvan de stichting in al haar wijsheid vermoedde dat het die technologie nuttiger kon gebruiken. En misschien verzette Pnu Vax zich daartegen, en verslechterden de verhoudingen. Het blijft een gok, maar die spoort wel met beschuldigingen die andere met de stichting samenwerkende ontwikkelaars uitten. En het is niet onlogischer dan de beweringen in de aanklacht van Gates, die vrijwillig werd geseponeerd.

De grotere vraag die we hier moeten stellen is wat uiteindelijk het resultaat is geweest van alle bemoeienis van Gates op de commerciële markten. Vallen alle ruzies en beschuldigingen van beschadiging onder het kopje 'waar gehakt wordt vallen spaanders'? Heiligt het doel de middelen?

Op het gebied van de meeste ziektes waar de Gates Foundation tegen vecht is hun innovatieve staat van dienst tamelijk zwak. De Gates Foundation eiste de rol op van de leidende stem tegen malaria, werkte met verschillende bedrijven samen aan de ontwikkeling van een vaccin en steunde uiteindelijk met haar volle gewicht een product van GSK. De werkzaamheid van dat GSK-vaccin is zo zwak dat zelfs de stichting haar handen van het product aftrok. We zien een vergelijkbaar verhaal als het gaat om tbc: de stichting doneerde een half miljard aan Aeras, een non-profitontwikkelaar van vaccins die in 2018 de deuren sloot. Gates stak ook geld in het werk van de stichting aan een vaccin tegen aids en aan nieuwe tbc-middelen, die hij ook met veel tamtam aankondigde. Telkens weer bleken de grensverleggende, door Gates beloofde innovaties niet van de grond te komen. Zeker, deze mislukkingen tonen aan hoe ingewikkeld deze ziektes zijn, maar veel bronnen zeggen dat ze ook het gevolg zijn van het koeioneren en micromanagen van de stichting, die innovatie de kop indrukt.

Verschillende bronnen die ik sprak wezen op het succes van de Gates Foundation met de financiering van de ontwikkeling van MenAfriVac, een vaccin tegen hersenvliesontsteking (meningitis), maar die bronnen zeiden er dan ook altijd snel bij dat dit slechts liet zien wat Gates kon bereiken als hij zelf maar niet aan alle touwtjes trok. De stichting startte de financiering van MenAfriVac in 2001, toen Bill Gates nog volledig voor Microsoft werkte (de Gates Foundation werd pas in 2008 zijn hoofdactiviteit, hoewel hij ook nadien nog sterk bij Microsoft betrokken bleef). Zijn particuliere stichting had destijds minder dan honderd personeelsleden – tegenwoordig zijn dat er bijna tweehonderd – en schreef voornamelijk cheques uit, vooral aan getalenteerde mensen van wie erop werd vertrouwd dat ze er iets goeds mee zouden doen. Dat was fundamenteel anders dan de praktijkgerichte ‘teambuildingmentaliteit’ die Gates later bij de stichting zou invoeren.

Een andere kanttekening ten aanzien van MenAfriVac is dat de stichting, zoals altijd, haar succes aldaar schromelijk overdrijft met de bewering, in 2021, dat het vaccin ‘in feite een einde heeft gemaakt aan hersenvliesontsteking als probleem in de [Afrikaanse] gezondheidszorg’. In werkelijkheid hebben zich sinds de introductie van MenAfriVac, dat alleen tegen meningitis type A beschermt, in de zogenoemde meningitisgordel in Afrika wel degelijk nieuwe uitbraken voorgedaan. Grote farmaceutische bedrijven, zoals Sanofi Pasteur en GSK, verkopen vaccins die tegen de vier types A, C, W en Y beschermen, maar deze vaccins hebben niet de armen van

deze wereld bereikt, zoals die van MenAfricVac dat wel hebben gedaan – waarschijnlijk omdat ze duurder waren. En in een van charitas afhankelijk systeem van gezondheidszorg worden geen lieverkoekjes gebakken.

Het werkelijke gevaar van de overdreven beweringen van de stichting over de bestrijding van meningitis is niet zozeer dat zulke aanspraken desinformatie opleveren, als wel dat ze tot gemakzucht leiden. Als wij geloven dat Gates de last van een ziekte heeft opgelost, leidt dat de aandacht af van een nog altijd voortdurend probleem in de gezondheidszorg.

Vergelijkbare vraagtekens kunnen worden gezet bij het werk van Gates aan een vaccin tegen longontsteking. Wat heeft de bemoeienis van de stichting eigenlijk opgeleverd? Twee bedrijven waar ze mee samenwerkte werden gestuit door rechtszaken – de ene aangespannen door de stichting (Pnu Vax), de andere door Pfizer (SK Bioscience). Een ander bedrijf, Affinivax, werd uiteindelijk opgekocht door GSK. En een van de belangrijkste stafleden van de stichting op het gebied van longontsteking ging enige tijd voor Pfizer werken. Na al dit geschuif met schaakstukken door de stichting is het een niet te ontkennen feit dat Pfizer en GSK hun duopolistische macht hebben behouden en ondertussen miljarden dollars van het door Gates gefinancierde Gavi hebben geïncasseerd.

De Gates Foundation reageerde niet op vragen van de pers voor dit boek, maar we kunnen ons voorstellen dat hun antwoord zou luiden dat hun charitatieve ambities nog altijd worden verwezenlijkt, dat de ziektes waaraan ze werken ingewikkelder zijn dan aanvankelijk werd gedacht en dat haar geld uiteindelijk oplossingen zal opleveren. En ze zou wijzen op haar samenwerking met het Serum Institute of India, de grootste vaccinfabrikant ter wereld.

Het door multimiljardair Cyrus Poonawalla en zijn zoon Adar geleide Serum is misschien wel de grootste commerciële partner van de stichting, en voor hun werk aan diverse vaccins de ontvanger van honderden miljoenen dollars van Gates. Gates werkte meer dan tien jaar met Serum samen aan de ontwikkeling van een vaccin tegen longontsteking, en eind 2020 maakte de stichting bekend dat het vaccin voor 2 dollar per dosis aan Gavi zou worden verkocht – aanzienlijk minder dan Gavi Pfizer en GSK betaalden.

Op het eerste gezicht is het vaccin van Serum het antwoord op mijn bronnen die de stichting ervan beschuldigen dat ze anticoncurrerend is, in het voordeel van grote multinationals werkt en haar innovatieambities ziet mislukken. Het vaccin van Serum laat zien dat de uitgebreide samenwerking

van de stichting met de particuliere sector uiteindelijk resultaten kan opleveren: een nieuw, goedkoper vaccin dat ook nog eens wordt gemaakt bij een fabrikant in India, een relatief arm land met meer dan een miljard inwoners waar een uitgebreid vaccinatieprogramma tegen longontsteking hard nodig is. De partners van Gates bestempelden het nieuwe vaccin als 'een keerpunt dat een spectaculaire invloed op de gezondheidszorg kan hebben', omdat vaccins tegen longontsteking nu 'binnen bereik komen van kinderen die zich die tot nu toe niet konden veroorloven'.

Vooralsnog heeft het Gates-Serum-vaccin zijn beloften echter nog niet waargemaakt. Het wordt maar beperkt gedistribueerd, wat gedeeltelijk aan de coronapandemie toe te schrijven is. Maar Gavi bericht zelf dat de overgrote meerderheid van de vaccins tegen longontsteking die ze het komende decennium gaat kopen, niet van Serum, maar van Pfizer en GSK komt (nog een kanttekening: Gavi beweert 2 dollar per vaccin te betalen, maar achterliggende documenten laten zien dat het inclusief bonusbetalingen op 7 dollar per eenheid uitkomt – hetzelfde bedrag als Pfizer en GSK ontvangen).

Sommige bronnen vragen zich ook af hoe breed het Serum-vaccin zal worden gebruikt, omdat andere vaccins bescherming tegen meer vormen van longontsteking bieden. Pfizer is internationaal lange tijd dominant geweest met Prevnar 13, dat tegen dertien vormen van longontsteking beschermt. De nieuwe 10-valent PCV-prik van Serum beschermt slechts tegen tien vormen. Als Gavi betaalt mogen arme landen toch verwachten dat het de best beschermende vaccins levert – die van Pfizer dus? 'Dit is een probleem in het systeem van Gavi,' zegt Kate Elder, senior adviseur Vaccinbeleid bij AzG. 'Ze zeggen: "Wil je de Rolls-Royce of wil je de Volkswagen?" Dan valt de keuze natuurlijk op de Rolls-Royce.'

En de markt ontwikkelt zich alleen maar verder tegen Serum. Pfizer werkt hard aan het nieuwe Prevnar 20-vaccin voor kinderen, dat tegen twintig vormen van longontsteking beschermt. Merck kondigde een nieuw 15-valent-vaccin aan, en GSK en Affinivax werken aan een 24-valent-vaccin. In deze valentiewedloop, vertelde een bron uit de industrie me, moet het Gates-Serum-vaccin niet als concurrent of uitdager van de marktmacht van Big Pharma worden gezien. Ook dit bevestigt dus de reputatie van de Gates Foundation als instelling die haar charitatieve werk zo organiseert dat ze de grootste farmaceutische bedrijven niet in de weg zit (maar we kunnen Serum, de grootste vaccinproducent ter wereld, natuurlijk ook als onderdeel van Big Pharma bestempelen).

Tot op de dag van vandaag is het niet duidelijk hoe succesvol het Serum-vaccin is geweest. Gavi, PATH, Serum noch UNICEF wilde gegevens over het gebruik ervan verschaffen. Gavi vaardigde eind 2021 wel een persbericht uit waarin het zich liet voorstaan op zijn streven om uiteindelijk 90 procent van alle kinderen in India te beschermen. Als het daarin slaagt – en dat moet nog maar worden afgewacht – zal het, omdat er in India zoveel mensen wonen, een significante invloed op de wereldgezondheid hebben. Aan de andere kant treft longontsteking kinderen wereldwijd, niet alleen in India.

De Gates Foundation doet zelf ook niet geheimzinnig over de beperkingen van het Serum-vaccin. In 2021 kondigde ze een groots nieuw project aan voor de ontwikkeling van een 25-valent-vaccin, in samenwerking met de start-up Inventprise, die – opmerkelijk – geleid wordt door een voormalige directeur van Serum. Maar de stichting maakte niet bekend in hoeverre ze precies bij dit project betrokken zal zijn.

Inventprise is zo ongeveer in de achtertuin van Gates in Redmond gevestigd en het lijkt bijna een dochtermaatschappij van de stichting. Gates heeft het bedrijf in totaal 130 miljoen dollar aan toekenningen beloofd, en daarnaast nog eens 90 miljoen dollar aan converteerbare schulden (waarbij de afbetaling meestal een aandeel in het bedrijf is). Uit de in de staat Washington geregistreerde statuten van het bedrijf blijkt dat vijf van de zeven ‘directeuren’ (feitelijk de raad van bestuur) banden hebben met Bill Gates of de Gates Foundation. Een van hen, Niranjan Bose, is werknemer van Gates Ventures, een particuliere, los van de stichting staande onderneming van Bill Gates. Die constructie is moeilijk te begrijpen, tenzij Gates Ventures ook investeert in Inventprise – en dan is dit niet de enige plek waar de particuliere bedrijfsvoering van Bill Gates en de belastingtechnisch geprivilegieerde filantropische activiteiten van zijn stichting elkaar overlappen. Inventprise gaf geen antwoord op een per e-mail verzonden interviewverzoek of op vragen.

Opmerkelijk aan Inventprise is ook dat stukken van het U.S. Patent and Trademark Office aantonen dat de Gates Foundation een meerderheidsaandeel heeft in het patent voor het 25-valent-vaccin tegen longontsteking van Inventprise. Dit wekt de indruk dat de stichting haar commerciële activiteiten verder heeft verhoogd – tot een soort verticale humanitaire integratie waarin Gates toekenningen uitschrijft voor de financiering en ontwikkeling van vaccins van een bedrijf, zich vervolgens de onderliggende technologie van het bedrijf toe-eigent en dan, als het vaccin

een succes blijkt te zijn, Gavi opdracht geeft het met belastinggeld te kopen en het in arme landen te verspreiden.

Het is al met al moeilijk om voorbij te gaan aan wat zo zichtbaar is: de Gates Foundation functioneert als een farmaceutisch bedrijf. Een door mij geïnterviewde vaccinontwikkelaar uit het vakgebied zei te vermoeden dat Bill Gates eigenlijk probeert het grootste farmaceutische bedrijf ter wereld te scheppen.

Het is boven alle twijfel verheven dat de stichting op de markt ongeëvenaarde privileges heeft. Ze is niet gebonden aan de belastingen en andere regels voor particuliere bedrijven, want al haar handel vindt plaats onder de vlag van de charitas. Ze wordt niet als Big Pharma gecontroleerd door de bevolking of de journalistiek, want ze draagt de superheldenpet van de filantropie. En gewapend met haar onaantastbare imago van humanitaire organisatie kan de stichting financieel samenwerken met concurrerende ontwikkelaars op manieren die voor Big Pharma waarschijnlijk niet zijn toegestaan.

Het gaat nog jaren duren voordat we erachter komen hoe de overeenkomst tussen Gates en Inventprise afloopt, maar we hebben twintig jaar geschiedenis om ons aan te spiegelen. In het erfgoed van Gates zien we nergens de ontregelende, baanbrekende oplossingen die de Gates Foundation beloofde, de gouden ingrepen waardoor een nieuw medicijn of vaccin de gezondheidszorg ineens op zijn kop zet.

Integendeel, de geschiedenis leert ons dat de werkwijze van de stichting op het gebied van de internationale gezondheidszorg zich het best laat omschrijven als business as usual, inclusief de langzame, zeer inefficiënte levering van monopolievaccins aan de armste mensen ter wereld. De geschiedenis leert ons ook dat de stichting haar werk ongeacht de resultaten en ongeacht de gevolgen vaak als succesvol presenteert. De stichting en haar afgeleiden steken zoveel geld en energie in beweringen over geredde levens dat het langzamerhand onmogelijk is geworden om te vragen hoeveel mensen er overlijden, hoeveel farmaceutische ontwikkelaars er zullen sneuvelen en hoeveel betere, goedkopere middelen de markt nooit halen.

Of hoeveel meer levens er gered hadden kunnen worden als voor een andere aanpak was gekozen. Waarom wordt er bijvoorbeeld samengewerkt met Big Pharma in plaats van dat hun monopoliepositie – een van de fundamentele oorzaken van de lage vaccinatiegraad – wordt aangevallen? Waarom eisen we van deze bedrijven niet dat ze hun vaccinatietechnologie

delen met fabrikanten in arme landen, zodat die hun eigen vaccins kunnen maken? En waarom conceptualiseren we de volksgezondheid niet in termen die verdergaan dan farmaceutica? Alleen omdat Bill Gates zegt dat vaccins en medicijnen de beste manier zijn om de volksgezondheid te verbeteren, en het beste gebruik van ons belastinggeld is, betekent dat nog niet dat het waar is. Ik heb me in dit eerste hoofdstuk op vaccins, longontstekingen en Gavi gericht, omdat de aanspraken op succes van de Gates Foundation op die terreinen tot de krachtigste van allemaal behoren: het aantal levens dat ze zegt te redden, de innovatieve farmaceutische producten die ze zegt te maken en het werk waar ze het meest trots op is. Het filantropische ondernemersmodel van Gates kan zich echt wel op een paar belangrijke successen laten voorstaan (de vele kinderen die vaccins ontvingen via Gavi en de ontwikkeling van het nieuwe vaccin tegen longontsteking van Serum), maar die worden overschaduwd door kanttekeningen en nevenschade.

De echt verontrustende epiloog van dit verhaal betreft het latere werk van Gates tijdens de pandemie, waarbij de stichting dezelfde strategieën en partners gebruikte als bij de pneumonie-vaccins. Zoals we later in het boek zullen verkennen, hebben Gates en Gavi hun reactie-inspanning met succes verkocht als de ‘enige echt wereldwijde oplossing voor deze pandemie’. Er stroomden miljarden aan belastinggeld naar het project, dat beloofde de armen wereldwijd te beschermen. Het plan faalde op manieren die zowel voorspelbaar als spectaculair waren, aangezien de farmaceutische partners van Gates de vaccins naar rijke landen stuurden, terwijl arme landen ongevaccineerd bleven. De door Gates’ hoogmoed en wanbeheer ‘verloren levens’ zijn nooit geteld.

De veronderstelde macht van de Gates Foundation tijdens de coronacrisis was het ultieme referendum over haar werk in de openbare gezondheidszorg, en zou als de ultieme les moeten dienen over de gevaren om miljonairs met grote ideeën macht te geven zonder dat ze verantwoording hoeven af te leggen. Maar als we goed hadden opgelet, hadden we die les al veel eerder kunnen leren.

2

Vrouwen

Er zijn maar weinig echte boeven die de vergelijking met financier Jeffrey Epstein kunnen doorstaan.

Epstein werd in 2019 dood aangetroffen in zijn cel, waar hij in afwachting was van een rechtszaak omdat hij verdacht werd van seksuele uitbuiting van minderjarigen. In de rechtbank zou worden afgerekend met een man die onmetelijk veel schade bij talloze meisjes aanrichtte door ze te misbruiken en ze vervolgens voor seks aan te bieden aan de machtige, rijke mannen met wie hij zichzelf omringde. De rechtszaak tegen Epstein was ook bedoeld als correctie van de bizarre *sweetheart plea* die hij in 2008 overeengekomen was.

Bij die gelegenheid zat Epstein, voor wie een wellicht levenslange gevangenisstraf dreigde, slechts dertien maanden vast, en hij diende die periode overwegend als werkstraf uit. De gevangenis was voor hem weinig anders dan een plek waar hij 's nachts sliep. Onderzoekers, van journalisten tot de politie en de FBI, hadden tientallen meisjes gevonden die zeiden seksueel door Epstein te zijn misbruikt – met de beschuldiging van een 'seksueel piramidespel', waarin hij de meisjes betaalde om andere slachtoffers te werven –, maar in de rechtbank werden zijn misdrijven om raadselachtige redenen teruggebracht tot het uitlokken van prostitutie. In de nieuwe versie van het verhaal ging Epstein een financiële transactie met een bereidwillige partner aan. 'Ik ben geen seksueel roofdier, ik ben een "overtreder",' zei hij in 2011 tegen de pers. 'Dat is het verschil tussen moord en iemand die een brood steelt.' Hij herhaalde die vergelijking tegen medewerkers van de Gates Foundation, die hij datzelfde jaar ontmoette – op een door Bill Gates georganiseerde bijeenkomst.

Gates was een van de vele rijke, machtige mannen die een plek wisten te verwerven in de invloedssfeer van Jeffrey Epstein, een clubje van elitemannen waartoe ook Bill Clinton, prins Andrew en Donald Trump behoorden. De dood van Epstein, die als zelfmoord werd beoordeeld, betekende dat we nooit het hele verhaal te horen zullen krijgen over zijn

relatie met die mannen, die stuk voor stuk ontkennen iets met illegale activiteiten te maken te hebben gehad. In plaats daarvan zitten we nu met eindeloze speculaties, complottheorieën en journalisten die proberen te begrijpen hoe Epstein zich in al die machtige kringen geliefd wist te maken. Wat Bill Gates betreft is een belangrijke verklaring dat hij het slachtoffer werd van een pathologische zwendelaar.

'Een van de vragen die ik bij herhaling hoor is hoe iemand als Gates in vredesnaam nog aan Jeffrey Epstein kon worden blootgesteld ná diens veroordeling als zedendelinquent,' zei journalist Vicky Ward, die haar theorieën ontvouwde voor *Rolling Stone*, *Town and Country* en de podcast *Chasing Ghislaine*. 'Het is heel moeilijk te accepteren, maar uit gesprekken met mensen die met of rondom de financier werkten leerde ik dat Epsteins genialiteit (ik gebruik dat woord hier niet graag, maar het is gepast) mede uit zijn manipulatie bestond. Hij had vooral de unieke vaardigheid om filantropie als middel te gebruiken om zich in kringen binnen te wurmen waar hij anders niet zo snel zou zijn uitgenodigd.'

De verklaring van Ward strookt met de officiële uitleg van Gates, waarin hij zichzelf als gedupeerde afschildert. Hij had om precies één reden een ontmoeting met Epstein, namelijk om een filantropische inzamelingsactie te bespreken die 'honderden miljarden dollars voor wereldwijd werk aan de gezondheidszorg kon losmaken', aldus de persoonlijk woordvoerder van Gates tegen de media. De stichting heeft inderdaad overleg gevoerd met Epstein om te praten over een financieringsproject dat hij had voorgesteld bij JP Morgan Chase, maar het fonds waarover ze het hadden kwam nooit van de grond. 'Gates en zijn team realiseerden zich geleidelijk dat de mogelijkheden en ideeën van Epstein niet legitiem waren, waarna alle contacten met hem werden verbroken.'

Maar de antwoorden van Gates veranderden in de loop van de tijd significant, en diverse journalisten haalden – in opmerkelijk geestdriftige onderzoeken naar de machtigste filantroop ter wereld – de ene tegenstelling na de andere boven water. De meest voor de hand liggende vraag is waarom een van de rijkste mensen ter wereld hulp van Jeffrey Epstein nodig zou hebben om geld in te zamelen. En hoe kon Gates zich hebben laten wijsmaken dat Epstein een goede filantropische partner was?

Bill Gates heeft een heel leger aan mensen die voor hem werken om zijn reputatie schoon en zijn persoon schadevrij te houden. Toen hij in het begin van de jaren tien kennismaakte met Jeffrey Epstein, was Epstein een

veroordeelde crimineel en een geregistreerde zedendelinquent – en bovendien iemand wiens misdrijven breed in de media waren uitgemeten. Het is niet ondenkbaar dat Gates niet precies wist wat hij deed of wie Epstein was, maar dat is ook oneerlijk. Melinda French Gates zei openlijk dat ze Epstein onmiddellijk doorhad en dat ze dat ook tegen Bill had gezegd. 'Ik heb Jeffrey Epstein ook ontmoet – precies één keer,' zei ze in 2022 in een interview. 'Ik wilde zien wie die man was. En zodra ik de ruimte betrad had ik er spijt van. Hij was weerzinwekkend. Hij was de verpersoonlijking van het kwaad. Ik had er naderhand nachtmerries over. Ik leef mee met die jonge vrouwen, dat voelde ik zo, terwijl ik een oudere vrouw ben. Mijn hemel, wat vind ik het verschrikkelijk voor die jonge vrouwen. Het was verschrikkelijk.' Net als Melinda French Gates beschouwden de medewerkers van de stichting Epstein als een grote bedreiging voor de reputatie van de stichting. Het is ook belangrijk om te melden dat Bill en Melinda Gates drie kinderen hebben, onder wie twee dochters, van wie er een ten tijde van de ontmoetingen van Gates met Epstein even oud was als enkelen van de slachtoffers van Epstein.

Nadat de media zijn relatie met Epstein uitgebreid hadden belicht en duidelijk hadden gemaakt dat de twee een aanzienlijk sterkere band hadden dan Bill Gates had toegegeven, hield Gates op die te ontkennen en te bagatelliseren en bood hij zijn excuses aan – een verontschuldiging gestoeld op vermeende onwetendheid: 'Ik heb beslist een enorme fout begaan, niet alleen door überhaupt met hem af te spreken, maar ook door hem diverse keren te ontmoeten. Ik wilde geld binnenhalen voor de wereldwijde gezondheidszorg. Ik besefte niet dat mijn ontmoetingen met hem de vreselijke dingen die hij gedaan had bijna afzwakten. Ik heb daar in de loop der jaren wel meer over gehoord.'

Maar Gates is nooit echt gedwongen om te reageren op de vele contradicties die nog altijd om zijn band met Epstein heen hangen. Dat betekent dat het hele verhaal nog steeds raadselachtig is en dat het zich in de komende jaren of decennia, naarmate meer bronnen zich openen, zal ontvouwen.

Het is makkelijk om de band tussen Gates en Epstein af te doen als roddel of een oneerlijke afleiding van de veel belangrijkere inhoudelijke kant van de filantropie van Gates, maar de relatie verdient toch echt nader onderzoek, en wel om de eenvoudige reden dat Gates Epstein uitnodigde om partij te worden in zijn filantropische wereldrijk, een rijk dat zorgvuldig een imago

van pleitbezorger voor vrouwen heeft gecultiveerd. Gates was zo roekeloos om de medewerkers en de reputatie van de stichting aan Epstein te koppelen, en dat vele jaren lang; medewerkers van de Gates Foundation hadden tot 2017 contact met Epstein. De band van Gates met Epstein zou ook hebben bijgedragen aan zijn scheiding van Melinda French Gates, een breuk die de richting van de Gates Foundation wellicht voorgoed verandert. Bill en Melinda blijven de stichting tot halverwege 2023 samen leiden, maar dan bestaat de kans dat Melinda terugtreedt (of gevraagd wordt te vertrekken).

Het verhaal over Epstein is ook belangrijk omdat het aantoont hoe slecht Bill Gates verantwoordelijkheid voor zijn gedrag neemt – en dat hij zijn leven zo heeft georganiseerd dat geen enkel mechanisme hem ertoe kan dwingen die verantwoordelijkheid te nemen. Terwijl een keiharde cyclus aan berichten over zijn veelomvattende band met een veroordeelde zedendelinquent rapporteerde, deed zijn stichting er een verbijsterend zwijgen toe. Vrijwel alle reacties van Bill Gates op de beschuldigingen kwamen van zijn persoonlijk woordvoerder, en niet van de stichting.

Zelfs als we de nauwelijks geloofwaardige verklaring over zijn band met Epstein accepteren – het zou louter en alleen om liefdadigheid gaan –, blijven we met een buitengewoon zorgwekkende vraag zitten: als Gates bereid was om met een monster zoals Epstein samen te werken om geld voor de wereldwijde gezondheidszorg in te zamelen, waartoe was hij ter bevordering van zijn belangen dan nog meer bereid?

Dit zorgelijke doel-heiligt-de-middelen-beleid keert telkens terug in het werk van de Gates Foundation, een organisatie die zich bij de herinrichting van de wereld steeds beter op haar gemak blijkt te voelen en zichzelf daarbij zelfs het recht toe-eigent om haar macht en invloed zodanig te gebruiken dat anderen daar soms schade van ondervinden. Dit doet denken aan morele risico's – waar mensen allemaal toe in staat zijn als ze denken dat niemand hen ziet of wanneer ze zich inbeelden dat de regels op hen niet van toepassing zijn –, die ook een element zijn in de relatie die mensen zoals Epstein en Gates bindt.

Jeffrey Epstein was schatrijk, net als Gates. Toen hij stierf werd zijn bezit op 577 miljoen dollar getaxeerd. Hij liet ook een breed palet aan filantropische schenkingen na, want hij gaf geld aan wetenschappelijk onderzoek en universiteiten, en hij verrichtte in de beginjaren van deze eeuw, voor zijn eerste arrestatie, charitatieve activiteiten met Bill Clinton. Epstein was – opnieuw net als Gates – een soort makelaar in macht, met een

goedgevulde kaartenbak met contacten in de top van de wetenschap, de financiële wereld en de politiek. Op een inmiddels beroemde foto van Gates en Epstein staan ook Larry Summers, de voormalige staatssecretaris van Financiën, en James Staley, destijds een vooraanstaand directielid van JP Morgan.

Veel mensen denken dat zijn uitgebreide contacten met machtige mannen Epstein in 2008, toen hij verdacht werd van feiten die hem een levenslange gevangenisstraf hadden kunnen opleveren, aan zijn vonnisafspraak hielpen. Hij gedroeg zich altijd alsof hij boven de wet stond – en in een zekere praktische zin was dat ook zo.

Epstein stortte zich tientallen jaren als een roofdier op de zwakken en kwetsbaren, op jonge meisjes, vaak van arme komaf of uit een wereld van misbruik. Een veelgebruikte medeplichtige op zijn rooftochten was zijn rijkdom: hij kocht zijn slachtoffers af door ze een opleiding aan te bieden of voor hun stilzwijgen te betalen. Epstein gebruikte zijn kapitaal ook om goodwill te verwerven, deuren geopend te krijgen en vriendschappen in de wereldwijde elite te kopen – en al doende stelde hij een flinke dosis immuniteit veilig. Bill Gates was wat dit betreft enige tijd een van de machtigste bondgenoten van Epstein. Hun connectie gaf de gegoede gemeenschap het signaal dat Epstein niet als een gewelddadig roofdier moest worden ondervraagd, maar als een potentiële filantropische partner moest worden omarmd.

Het nieuws over de band tussen Gates en Epstein kwam naar buiten in de zomer van 2019, toen bekend werd dat Epstein een donatie van 2 miljoen dollar van Bill Gates (niet van de Gates Foundation) naar het Media Lab van het MIT had ‘geleid’. ‘Om schenktechnische redenen zullen we Jeffreys naam als drijvende kracht achter deze donatie niet noemen,’ stond in een interne e-mail van Media Lab.

Gates ontkende dat Epstein bij de donatie betrokken was, maar de beschuldiging werd toch een groot verhaal – omdat Epstein zelf een groot verhaal was. Hij was in juli gearresteerd op verdenking van seksuele uitbuiting, en journalisten waren druk bezig zijn netwerk van hooggeplaatsten bloot te leggen. Van alle namen die opdoken riep die van de zichtbaarste filantroop ter wereld de meeste vragen op. Nadat de eerste verhalen naar buiten waren gekomen, reageerde Gates in het openbaar op zijn band met Epstein. ‘Ik heb hem ontmoet. Ik had geen zakelijke banden met hem, we waren geen vrienden. Ik ben niet naar New Mexico of Florida of Palm Beach

of zo geweest. Mensen in zijn omgeving zeiden: nou, hij kent een boel rijke mensen, dus kom maar op als jij geld bijeen wilt krijgen voor de wereldwijde gezondheidszorg en meer filantropie wilt losmaken. Op elke bijeenkomst met hem waren uitsluitend mannen aanwezig. Ik ben nooit naar feestjes geweest of zo. Hij heeft nooit geld gedoneerd aan iets waar ik mee bezig was,' zei Gates.

Zijn ontkenningen werden echter weerlegd door bevindingen van journalisten. Gates zei dat hij niet 'naar Palm Beach of zo' was geweest, maar vluchtgegevens – die de media al openbaar hadden gemaakt – toonden aan dat Gates wel degelijk met het vliegtuig van Epstein naar Palm Springs reisde. De media legden vervolgens bloot dat Gates verschillende keren bij de veroordeelde zedendelinquent in diens herenhuis op Manhattan op bezoek was geweest, ten minste één keer voor een sociaal samenzijn waar een voormalige Miss Zweden en haar 15-jarige dochter aanwezig waren. 'Een heel aantrekkelijke Zweedse vrouw en haar dochter kwamen langs en ik bleef daar tot tamelijk laat,' schreef Gates de volgende dag in een e-mail aan collega's. Maar waarom zei Gates dan eerst tegen de media: 'Op elke bijeenkomst met hem waren uitsluitend mannen aanwezig. Ik ben nooit naar feestjes geweest of zo'?

James B. Stewart, journalist bij *The New York Times*, stelde vast dat Gates weigert te vertellen hoe vaak hij precies met Epstein samenkwam – alweer een rode vlag. Op basis van zijn journalistieke werk vond Stewart er verschillende: 'Dit ging om bezoeken aan het herenhuis van Epstein, afspraken in Seattle, reizen met het vliegtuig van Epstein terwijl iedereen weet dat Bill Gates zelf een vliegtuig van 40 miljoen dollar heeft. En waarom zou Gates dan zeggen dat hij geen relatie met hem heeft, terwijl hij zelf ook wel weet hoe het eigenlijk zit?' Stewarts behoedzaamheid kwam voort uit zijn eerdere berichtgeving over Epstein, waarvoor hij een jaar eerder een bezoek aan Epsteins herenhuis op Manhattan bracht. 'Hij is een veroordeelde zedendelinquent, en toen ik aanbelde werd de deur geopend door een prachtige jonge vrouw die volgens mij nog geen zestien was, maar misschien was ze wel negentien of zo, en ik vroeg me af waarom een zedendelinquent de deur door een mooie jonge vrouw open laat doen. Dus ik hoefde niet eens naar binnen om te begrijpen dat hier iets heel raars aan de hand was.' Stewart had net als Melinda French Gates onmiddellijk door wie en wat Epstein was.

De niet helemaal eerlijke versie van Gates gaf een duidelijk signaal af dat er meer achter het verhaal zat. Journalisten bleven dus graven en berichtten dat Gates en Epstein elkaar tientallen keren ontmoetten, dat hun relatie persoonlijk was en dat de twee zelfs het aflopende huwelijk van Gates bespraken. Gates betwistte al deze bevindingen. Media berichtten dat Gates Epstein ook gebruikte om dichter bij de Nobelprijs voor de Vrede te komen.

Er bestaat overtuigend bewijs dat deze beschuldiging steunt. Epstein had banden met voormalige Nobelprijswinnaars, zoals Frank Wilczek, Gerald Edelman en Murray Gell-Mann. Hij had ook contacten bij een denktank, het International Peace Institute (IPI), die donaties had ontvangen van aan Epstein gelinkte charitatieve stichtingen.

In 2013 kwamen Epstein, Gates en vertegenwoordigers van het IPI bijeen met Thorbjørn Jagland, een voormalige premier van Noorwegen en op dat moment voorzitter van het comité dat de Nobelprijs voor de Vrede toekent. Jagland vertelde journalisten later dat de bijeenkomst, in Frankrijk, verband hield met zijn functie als secretaris-generaal van de Raad van Europa, een mensenrechtenorganisatie. Jagland zei dat op de bijeenkomst gediscussieerd werd over nepmedicijnen. Hij bagatelliseerde de betrokkenheid van Epstein: 'Bill Gates had erom gevraagd en legde uit waarom. Hij nam andere mensen mee, onder andere van het IPI. Het was niet mijn gewoonte om de groep mensen met wie ik sprak door te lichten.'

De bijeenkomst riep een hele waaier aan vragen op. Gates had gezegd dat zijn relatie met Epstein zich beperkte tot brainstormen en fondsen werven, dus waarom voerden de twee mannen samen besprekingen met een Europese mensenrechtenorganisatie? En waarom koos Bill Gates als gesprekspartner iemand van het comité dat de Nobelprijs voor de Vrede toekent?

'De Nobelprijs zou zeker een grote eer zijn, maar het klopt niet dat Bill Gates door die eer "geobsedeerd" zou zijn, er een doel van heeft gemaakt of er op enigerlei wijze campagne voor voert,' aldus een van de nieuwsmedia. 'Als Epstein een plan of motief had om een rol te spelen in enig proces waardoor Gates voor een prijs of onderscheiding in aanmerking zou komen, dan wist Gates noch een van zijn medewerkers van die bedoeling af, en zij zouden elk verzoek om steun hebben afgewezen.'

Nadat Bill Gates Jagland en mensen van het IPI had ontmoet, begon de Gates Foundation miljoenen dollars aan het IPI te doneren. Dit riep voor de hand liggende vragen op over een mogelijk handjeklap, dat Gates het IPI met donaties beloonde omdat het instituut een introductie bij een jurist van het

Nobelcomité had geregeld.

Opmerkelijker was dat Epstein betrokken bleek te zijn bij de coördinatie van de donatie van de stichting. Uit opgedoken e-mails blijkt dat hij, het IPI en een van de hoogste medewerkers van Bill Gates, Boris Nikolic, over de donatie van gedachten wisselden. Uit die vondst blijkt dat Epstein een rechtstreekse tussenpersoon voor toekenningen van de Gates Foundation was – iets dat de stichting ontkent: 'De stichting heeft nooit financiële zaken met Epstein gedaan. We werken samen met het International Peace Institute, een begunstigde die onze inspanningen steunt voor verbetering van de volksgezondheid in Pakistan en Afghanistan.'

Melanie Walker, een student van de University of Texas die in 1992 na voltooiing van haar propedeuse een bezoek aan New York bracht, zat aan de thee in het Plaza Hotel toen Jeffrey Epstein, toevallig ook aanwezig, er in het gezelschap van Donald Trump op stond kennis met haar te maken, terwijl ze half zo oud als de twee mannen was. Epstein besprak met haar de mogelijkheden om als model te gaan werken – de ene nieuwsbron zegt dat hij haar ervan probeerde te weerhouden, volgens een andere opperde hij een auditie bij Victoria's Secret. Epstein zal zich met dat aanbod niet ongemakkelijk hebben gevoeld, want hij was financieel adviseur van Leslie Wexner, de eigenaar van dat bedrijf.

Dat was het begin van een relatie die tientallen jaren schijnt te hebben geduurd. *Rolling Stone* beschrijft Epstein als een 'mentor' van Walker en merkt op dat zij tijdens haar opleiding tot arts, in de jaren negentig, een adres in een appartementencomplex van Epstein in New York aanhield. *The New York Times* schreef dat Walker na haar afstuderen als wetenschappelijk adviseur voor Epstein ging werken. Diezelfde functie zou ze later ook bij Bill Gates bekleden.

Volgens haar website reisde Walker in 2000 naar Seattle voor een praktijktraining aan de University of Washington, en trad ze in 2006 als senior programmaleider in dienst bij de Gates Foundation. Daar maakte ze kennis met Boris Nikolic, die diverse rollen in de Gates Foundation blijkt te hebben, en met de persoonlijke rijkdom en het persoonlijke leven van de Gates.

De twee mannen schijnen vaak samen te reizen en sociaal met elkaar om te gaan. Ze werkten ook met elkaar, want de naam van Nikolic hangt aan ten minste twee patenten waarvan Gates als mede-uitvinder in de boeken staat. Toen Gates een groot bedrag in het farmaceutische bedrijf Schrödinger

investeerde, bleek uit het persbericht dat Nikolic een plek in de raad van bestuur kreeg. In 2011 ontmoetten Nikolic en Gates Epstein voor het eerst. Na die bespreking mailde Epstein Melanie Walker om haar erover te vertellen.

Dit achtergrondverhaal werd een hoofdartikel toen er in 2019 een spreekwoordelijke bom ontplofte. Enkele dagen voordat Epstein hangend in zijn cel werd gevonden paste hij zijn testament aan en benoemde hij Boris Nikolic tot een van zijn ondersteunende executeurs, waarmee die in potentie de verantwoordelijkheid kreeg over een nalatenschap van 577 miljoen dollar. De wereld wilde natuurlijk weten wie Nikolic was, en kwam erachter dat hij al geruime tijd naaste medewerker en misschien wel rechterhand van Bill Gates was. Nikolic zei tegen de pers dat hij over de benoeming 'geschokt' was en dat hij die taak niet op zich zou nemen. Hij omschreef zichzelf ook als slachtoffer: 'De afgelopen jaren zijn we er allemaal achter gekomen dat Epstein een meester van de misleiding was. Ik begrijp nu dat zijn filantropische voorstellen bedoeld waren om zich geliefd te maken bij mij en mijn collega's, zodat hij zijn eigen sociale en financiële ambities kon bevorderen. Toen hij zijn doelen niet wist te bereiken begon hij represailles te nemen.'

Vicky Ward schreef dit verhaal voor *Rolling Stone* en zag de benoeming van Nikolic tot een van de executeurs als een 'afscheidsmiddelvinger' naar Bill Gates, terwijl Nikolic het 'absoluut als wraak' beschouwde. In deze versie van het verhaal wist Epstein, toen hij Nikolic in zijn testament opnam, dat de media de lijn naar Gates wel zouden vinden. Maar het is nooit helemaal duidelijk geworden waar Epstein dan precies wraak voor nam. Waarom stond hij zo vijandig tegenover Gates, die zijn relatie met Epstein bij herhaling minimaliseerde? Gates' officiële versie van de breuk tussen hem en Epstein luidde dat de stichting gedurende de besprekingen over filantropische samenwerking het vertrouwen in Epstein verloor en wegliep. Er zijn nergens berichten te vinden over een grote ruzie tussen de twee. Gates beweerde dat hij Epstein nauwelijks kende en dat hun bescheiden relatie zuiver professioneel was, en niet persoonlijk. Tegelijkertijd krijgen we ook te horen dat hun mislukte filantropische samenwerking Epstein zo diep had geraakt dat die bij hem luttele dagen voordat hij zelfmoord pleegde nog zodanig de boventoon voerde dat hij, om Bill Gates een hak te zetten, zijn testament herschreef. Dat is een moeilijk verhaal om in mee te gaan, en het lijkt meer dan redelijk om te vragen of er niet meer aan de hand was.

Een van de belangrijkste lessen uit het hele Gates-Epstein-verhaal is het duidelijke onvermogen van de Gates Foundation om met het bedenkelijke gedrag van haar oprichter om te gaan. Sommige grote bedrijven waren er snel bij om op beschuldigingen in verband met Epstein te reageren, maar de stichting bleef bewegingloos zitten.

Buiten de stichting moesten een aantal partners van Epstein wel enige verantwoording afleggen. Onder grote openbare druk vanwege hun band met de zedendelinquent moesten hoge bazen van onder andere Barclays, Apollo Global Management en I. Brands hun posities opgeven. Prins Andrew moest al zijn koninklijke verplichtingen beëindigen. Alex Acosta, onder president Trump minister van Arbeid, trad af vanwege de kritiek in verband met zijn rol als openbaar aanklager in 2008 bij Epsteins vonnisafspraak. Het beeld ontstond dat het Amerikaanse bedrijfsleven, het Britse koningshuis en de regering-Trump allemaal een beter moreel kompas hadden dan de meest gevierde filantroop ter wereld.

Het stilzwijgen van de stichting was des te verontrustender omdat Bill Gates, nadat het verhaal van Epstein openbaar was geworden, te maken kreeg met een aantal beschuldigingen van persoonlijk wangedrag van vrouwelijke medewerkers bij Microsoft en de Gates Foundation. Hij ontkende en bagatelliseerde de beschuldigingen, die in de loop van 2021 in hoog tempo naar buiten kwamen.

Gates gaf één geval van een verhouding met een medewerkster van Microsoft toe, maar die was ‘vriendschappelijk’ beëindigd. Die openheid kwam echter pas nadat Microsoft openlijk had aangegeven dat het een ‘bericht van zorg’ had ontvangen van een medewerkster, die specifiek vroeg of de brief die ze Microsoft over haar verhouding met Gates stuurde ook aan Melinda French Gates kon worden getoond. ‘Een commissie van de directie beoordeelde het bericht en werd daarbij geholpen door een extern advocatenkantoor om tot een diepgaand onderzoek te komen,’ schreef het bedrijf. ‘In de loop van het onderzoek bood Microsoft de medewerkster die haar zorg had geuit uitgebreide ondersteuning.’

Microsoft erkende later een ander incident, waarbij Bill Gates een ‘ongepast’ en ‘flirterig’ bericht stuurde aan een medewerkster uit het middensegment, die hij vroeg hem buiten het kantoor te ontmoeten. Toen het verhaal naar buiten kwam, zei Gates’ persoonlijke woordvoerder: ‘Deze beweringen zijn onwaar, het zijn terugkerende geruchten van bronnen die de info niet uit de eerste hand hebben, en soms een flinke

belangenverstrengeling.’

Al deze en andere beschuldigingen, die zich over vele decennia uitspreiden, werden openbaar, waardoor het grote publiek een kritische blik voor Microsoft zelf ontwikkelde. Er kwamen honderden klachten over discriminatie en intimidatie bij Microsoft naar buiten uit de tijd dat Gates er de leiding had (niet allemaal gericht op Gates). Gates stapte in 2020 uit de raad van bestuur, toen Microsoft beschuldigingen van wangedrag tegen hem ging onderzoeken. (Gates zelf ontkent te zijn opgestapt vanwege een onderzoek.)

In 2021 legde Natasha Lamb, uitvoerend partner van Arjuna Capital, de basis voor een succesvolle resolutie van de aandeelhouders om de beschuldigingen van wangedrag door Bill Gates te onderzoeken en de uitkomst openbaar te maken. ‘Het geval-Bill Gates is een klassiek voorbeeld van geld en macht. De toenaderingen naar medewerksters waren duidelijk zijn initiatief. Zo heeft hij zijn vrouw leren kennen. Dat gedrag heeft zich duidelijk voortgezet,’ schreef Lamb. ‘De vraag blijft staan hoe het bestuur en de leiding binnen het bedrijf met seksuele intimidatie omgaan. In de nasleep van #MeToo veranderde er wel iets in de manier waarop het bedrijf hier intern mee omging. Maar er was dat duidelijke signaal van slecht gedrag vanuit de top, en dat bepaalt de cultuur.’ Omdat de Gates Foundation geen aandeelhouders heeft, is ze niet aan dergelijke resoluties gehouden.

In de loop van deze beschuldigingen heeft Bill Gates consequent ontkend iemand slecht te hebben behandeld of zich ongepast tegen vrouwen te hebben gedragen. Maar de beschuldigingen waar Natasha Lamb het over had waren niet echt nieuw. Voor de buitenwereld mocht hij dan als computerfanaat en goedmoedige filantroop bekendstaan, hij is altijd een keihard alfamannetje geweest. Bij Microsoft testte hij met schreeuwpartijen voortdurend het incasseringsvermogen van zijn ondergeschikten, hij verzamelde met zijn roekeloze rijgedrag in zijn Porsche stapels boetes, en naar verluidt beschouwde hij het kantoor als zijn seksuele speeltuin. De meeste mensen zijn inmiddels allang vergeten dat Melinda French Gates ooit een ondergeschikte van Bill bij Microsoft was. En zij was niet de enige werkneemster met wie Gates naar verluidt een relatie had. In het begin van de jaren negentig berichtten de media over ‘een knipperlichtrelatie met een productmanager van de afdeling Marketing van Microsoft’ en diverse afspraakjes met ‘een ondergeschikte medewerkster van het informatiecentrum van Microsoft’.

Onder leiding van Gates heeft Microsoft de reputatie ontwikkeld van een bedrijf met alle ruimte voor dubieus gedrag tegen vrouwen. Volgens het boek *Hard Drive: Bill Gates and the Making of the Microsoft Empire* werden de vrouwen – in tegenstelling tot mannen, die een salaris kregen – in de begintijd per uur betaald. Toen de vrouwen van het kantoor om betaling vroegen van overuren en onder druk van Gates gedraaide extra werktijd, weigerde hij dat. Ze dienden een klacht bij de staat in, waar Gates woedend op reageerde. Hij schreeuwde zo hard dat zijn gezicht paars aanliep. En het bedrijf nam kennelijk pas voor het eerst vrouwen op leidinggevende posities aan toen het daartoe werd gedwongen vanwege een contract met de overheid, waarin positieve discriminatie ten behoeve van een gelijkere vertegenwoordiging van beide geslachten op de werkvloer werd geëist. Een anonieme, in *Hard Drive* geciteerde bron van Microsoft zei: 'Dan zeiden ze: "Laten we twee vrouwen aannemen want die betalen we maar de helft van wat we een man moeten betalen, en dan kunnen we ze alle 'kloteklusjes' geven, omdat het vrouwen zijn." Dat kwam rechtstreeks uit de mond van Bill.' De bron voegde eraan toe: 'Het verbaasde me dat hij wat dit onderwerp betrof niet meer fijngevoeligheid aan de dag legde.'

In 2021 maakte Maria Klawe haar ervaringen als lid van het bestuur van Microsoft, van 2009 tot 2015, openbaar met de mededeling dat Bill Gates geprikkeld reageerde op elke suggestie van diversiteit, zoals het idee dat het bedrijf toegankelijker voor vrouwen moest worden. '"Probeer je het bedrijf naar de klote te helpen?"' herinnert zij zich dat hij haar vroeg. 'Ze hadden in een persbericht naar buiten gebracht dat ik voor meer vrouwen zou zorgen […] om Microsoft diverser te maken,' vertelde Klawe me. 'Toen iemand [in het bestuur] opperde daar ook echt iets aan te doen, kwam Bill daar geen millimeter aan tegemoet.'

Klawe ziet dezelfde tegenstellingen in de manier waarop Bill Gates zijn Gates Foundation leidt, en ze zegt dat hij 'een dubbelleven leidt'. 'Er is de man die zich voordoet als de leider die hij graag wil zijn, die helpt de wereld te verbeteren. Maar in de dagelijkse omgang behandelt hij vrouwen respectloos.' Klawe heeft ook gezegd dat 'uit wat de Gates Foundation gedaan heeft voor arme vrouwen in Afrika en veel andere delen van de wereld wel duidelijk is dat dit bij hem geen prioriteit heeft, maar dat hij zich best wil laten filmen terwijl hij zegt dat het voor hem wel prioriteit heeft'.

Beschuldigingen van wangedrag achtervolgden Gates naar zijn filantropische werk. *The New York Times* berichtte over een beschuldiging

dat Gates bij de stichting ongewenste avances maakte naar een ondergeschikte, die zich bij die toenadering niet op haar gemak voelde. ‘Zes huidige en voormalige werkneemsters van Microsoft, de stichting en het bedrijf dat het geld van Gates beheert vertelden dat die en andere, recentere incidenten op sommige momenten een ongemakkelijke werkomgeving schiepen,’ aldus *The New York Times*. ‘Gates stond erom bekend binnen en buiten kantoor onhandig toenadering tot vrouwen te zoeken. Zijn gedrag wakkerde onder het personeel een heleboel geroddel over zijn privéleven aan.’ Gates ontkende het wangedrag. De stichting verklaarde openlijk dat ze nooit klachten of beschuldigingen betreffende Bill Gates had ontvangen, en dat er dus geen reden was om wangedrag van hem te onderzoeken – en dat terwijl de media het probleem toch uitgebreid behandelden.

Een voormalige werknemer van de Gates Foundation vertelde me dat een hooggeplaatste medewerker aan een aantrekkelijk vrouwelijk staflid had gevraagd om geen vergaderingen met Bill Gates bij te wonen omdat hij dan afgeleid zou worden. ‘Ik zou zeggen dat daar een cultuur bestond die zijn gedrag vergoelijkte,’ aldus de bron.

Er doken ook berichten op dat Michael Larson, de beheerder van zowel de giften aan de stichting als het grootste deel van het eigen geld van Bill Gates, zich op het werk jarenlang zou hebben misdragen, inclusief ongepast gedrag tegen vrouwen. Larsen ontkende en bagatelliseerde de beschuldigingen consequent. Ook na grootscheepse onthullingen behield Larson zijn functie als beheerder van de schenkingen aan de stichting.

De verregaande beschuldigingen van seksisme en zedendelicten die Bill Gates omringen, dwingen ons om zijn relatie met Jeffrey Epstein nog eens nader te beschouwen. De voornaamste verklaringen voor zijn contacten met Epstein zijn dat het om een onschuldige, op filantropie gebaseerde band ging of dat Gates hoopte met een lobbycampagne een Nobelprijs toegekend te krijgen. Maar we moeten ook andere mogelijkheden bekijken – namelijk dat de relatie iets te maken kan hebben gehad met Epsteins belangrijkste activiteiten in het leven: seksuele bevrediging en macht uitoefenen.

Er zijn wat dit betreft nooit rechtstreeks beschuldigingen aan het adres van Gates geuit, en Gates benadrukte in zijn oorspronkelijke verklaring zelfs dat bij zijn afspraken met Epstein alleen mannen aanwezig waren, en geen vrouwen. Maar uit berichten in de media blijkt dat Epstein zich tijdens die bijeenkomsten met Gates met mooie jonge vrouwen omringde. Waren vrouwen een van de redenen waarom Gates naar Epstein trok?

Voormalige slachtoffers van Epstein hebben verteld dat hij in zijn huis in New York overal minicameraatjes had aangebracht, waarbij de beschuldiging luidde dat zijn leven vol rijkdom en straffeloosheid was gebaseerd op chantage. Hij nodigde machtige mannen uit in zijn seksuele piramidespel en verkreeg daarmee compromitterende beelden van hen (voor wat het waard is, bij een doorzoeking door de politie van zijn huis in Palm Beach, in 2005, werden twee verborgen camera's gevonden).

Adam Davidson, medegrondlegger van het NPR-programma *Planet Money* en schrijver voor *The New Yorker*, ging dieper op deze vragen in tijdens de productie van de podcast *Broken: Seeking Justice*. Op sociale media berichtte Davidson dat hij in de loop van zijn journalistieke werk veel over Epstein te weten was gekomen waarmee hij niet naar buiten kon treden – omdat daarmee slachtoffers van Epstein geschaad konden worden of hij door een rijke, machtige man voor de rechter zou worden gedaagd. Hij tweette een thread op Twitter die viral ging waarin hij betoogde dat Epsteins trawanten, onder wie Bill Gates, niet het voordeel van de twijfel verdienden:

> Iedereen die enige tijd met Jeffrey Epstein doorbracht heeft hem minimaal meisjes op uitdagende manieren zien aanraken en vrolijk zien pronken met zijn vermogen daartoe. De kans is heel groot dat diegene naar eigen voorkeur seks kreeg aangeboden (Epstein had niet-minderjarige vrouwen in dienst die hij misbruikte en verhandelde). […] Ze wisten het. Natuurlijk deden velen mee. Maar íédereen wist het… Maar die mannen horen niet thuis in de beschaafde samenleving. Ze horen niet op televisie te worden bejubeld als deskundigen op het gebied van corona of internationale relaties of wat dan ook.

Davidson vertelde mij in een interview dat Bill Gates nauwkeurig onderzoek rechtvaardigt omdat hij, in tegenstelling tot veel andere mannen die tot de binnenkring van Epstein doordrongen, ook na 2008, toen Epstein dus een veroordeelde zedendelinquent was, nog met hem bleef omgaan. Hij voegt eraan toe dat de uitleg van Gates van zijn relatie met Epstein buitengewoon ongeloofwaardig is. De omgang met de redelijk bekende en eenvoudig te googelen veroordeelde zedendelinquent Epstein was voor Gates veel meer een gevaar dan een verrijking. Waarom zou Bill Gates zo lang zo dicht in zijn buurt zijn gebleven?

Onthullingen over zijn omgang met Epstein en beschuldigingen over wangedrag met vrouwelijke ondergeschikten deden weliswaar afbreuk aan het morele gezag van Gates op het internationale podium, maar hij is nog

alleszins welkom in beschaafde kringen – en hij blijft dat waarschijnlijk zolang zijn geld blijft rollen. De werkelijke ironie bestaat eruit dat de Gates Foundation een van de belangrijkste financiers is geworden van programma's die gendergelijkheid en de positie van de vrouw bevorderen. Deze schenkingen kunnen worden gezien als een dekmantel voor de beschuldigingen van wangedrag waarmee de stichting worstelt. En ontvangers van dat geld kunnen worden gezien als witwassers van de reputatie van Bill Gates.

Filantropie was ook een van de belangrijkste handlangers van Jeffrey Epstein. Davidson zegt dat Epsteins wijdvertakte, tientallen jaren beslaande groomingnetwerk zonder diens charitatieve donaties nooit had kunnen voortbestaan. 'Filantropie is bij uitstek geschikt voor de verkoop van reputatiemanagement,' stelt Davidson vast. 'Het maakte deel uit van de verleiding. Slachtoffers vertellen dat [Epstein] met een heleboel machtige mensen bevriend was. Als je [zijn huis] binnenloopt, zie je veel foto's van beroemde, machtige mensen. Hij heeft een band met Harvard [via de filantropie]. Hij heeft een band met het MIT. […] Deze vrouwen vertelden dat ze zich onder andere niet negatief over hem uitlieten omdat het net leek alsof hij iedereen kende. Hij leek deel uit te maken van de almachtige elite.'

Een vergelijkbaar model van rijkdom, macht en straffeloosheid maakt beslist ook deel uit van de cultus van Gates. De eindeloze pr-berichten over zijn goede werk en zijn enorme donaties dragen bij aan verhulling van de tegen hem geuite beschuldigingen en zorgen ervoor dat hij steeds weer het voordeel van de twijfel krijgt. En tegelijkertijd is er dat onweerstaanbare, duivelse dilemma dat ons om opschorting van ons morele oordeel vraagt, omdat zijn gulle filantropie rationeel gezien een groter doel faciliteert – inclusief het gebruik van het geld van de Gates Foundation om de problemen op te ruimen die de stichting zelf veroorzaakt en normaliseert.

Na een reeks negatieve nieuwsberichten in 2021 maakten Bill en Melinda Gates bekend dat ze 15 miljard dollar aan liefdadigheid – om precies te zijn: aan hun eigen stichting – zouden schenken. Dit was veruit de grootste donatie sinds hun enorme schenkingen op het hoogtepunt van hun vorige grote pr-crisis, ten tijde van de antitrust-rechtszaken tegen Microsoft. *The Washington Post* en andere media haastten zich te berichten dat Bill en Melinda de gulste gevers van 2021 waren. De afgelopen jaren blijkt de stichting haar aandacht ook te hebben verlegd naar het 'sterker maken van vrouwen en meisjes', met een miljard dollar aan toekenningen aan dit project. Hierin zat een donatie

van 500 000 dollar aan de Clooney Foundation for Justice, gesticht door acteur George Clooney en zijn vrouw Amal Clooney, een advocaat voor mensenrechten. Dat geld ondersteunde het initiatief Waging Justice for Women (strijd voor recht voor vrouwen). Op de website van de Clooney Foundation wordt Amal Clooney geciteerd: 'We kunnen de ongelijkheid waarmee vrouwen worden geconfronteerd bestrijden door oneerlijke wetten af te schaffen en degenen die vrouwen misbruiken ter verantwoording te roepen.'

Zal dit nobele gevecht tegen onrecht zich op de duistere beschuldigingen van wangedrag rondom de begunstiger richten? Hoe zit het met de wijdverbreide beschuldigingen van seksuele intimidatie en discriminatie van vrouwen op de werkvloer bij Microsoft? En met de beheerder van het geld van de Gates Foundation, Michael Larson? En met de jarenlange, nog altijd onduidelijke band tussen de Gates Foundation en Jeffrey Epstein? En met de talloze slachtoffers van Epstein? En wat te denken van het totale onvermogen van de Gates Foundation om deze thema's intern te behandelen? Zou de stichting moeten deelnemen aan de strijd voor verantwoordelijkheid en rechtvaardigheid, of moet ze juist het doelwit van het onderzoek zijn? Waar beslist de wereld dat de middelen het doel niet langer rechtvaardigen? De Clooney Foundation reageerde niet op bij herhaling gestelde vragen door de pers.

Zoals Adam Davidson meldde is reputatiemanagement voor mensen zoals Bill Gates onomstotelijk een essentieel onderdeel van hun filantropie. Maar het verhaal gaat over meer dan alleen reputaties. Als we de filantropische giften van de Gates Foundation aanvaarden en bejubelen, doen we meer dan het imago van Bill Gates oppoetsen; dan staan we ook macht zonder verantwoording af. Als charitas een product is, moet er een moment komen waarop we stoppen met kopen wat Bill Gates verkoopt.

3

Belastingen

De autobiografie van Melinda French Gates uit 2019, *The Moment of Lift*, was een vanzelfsprekende bestseller, maar het was geen kritisch werk. Een recensie van de NPR, die wel online verscheen maar niet op de radio werd uitgezonden, noemde het boek 'meer een fluistering dan een schreeuw om actie' en omschreef het als 'vol hartverwarmende anekdotes, maar met weinig inhoudelijkheid'. Een week later zond de NPR echter een veel nadrukkelijker aangekondigd, luchtig interview met Melinda Gates uit in *Goats and Soda*, een programma dat financieel ondersteund wordt door de Gates Foundation.

Een vergelijkbare sequentie verscheen in *The Lancet*, waar de recensie van *The Moment of Lift* vernietigend begon en op verzoenende toon eindigde. Eerst ging die over de tegenstelling tussen de retoriek van Melinda French Gates over gendergelijkheid en het gebrek aan vrouwelijke leiders bij de Gates Foundation, maar uiteindelijk kwam het tijdschrift bij een kromme redenering uit: 'Het boek van Gates laat haar zien als een bijzonder mens. Ze had het familiekapitaal kunnen besteden aan jachten, luxueuze vakanties en tassen van beroemde ontwerpers, maar ze koos ervoor zich in te zetten voor verbetering van de wereldgezondheidszorg. Ze komt over als bedachtzaam, een toegewijde moeder en een meelevende vrouw die zich laat leiden door geloof, liefde en verbinding.'

Deze recensies laten zien hoe moeilijk het is om de Gates Foundation te bekritiseren zonder die kritiek in te klemmen tussen de grote lof die gevaarlijke mythevorming vaak oproept. Moeten wij bijvoorbeeld echt geloven dat Melinda French Gates geen luxueuze vakantiereizen maakt of tassen van beroemde ontwerpers heeft? Dat ze voor haar filantropische donaties ook maar iets aan persoonlijke luxe inlevert?

De familie Gates geeft obscene bedragen aan zichzelf uit en leidt een categorisch ander leven dan wij. Ze hebben buitenhuizen – meervoud, ja – vol dure spullen zoals oorspronkelijke werken van Leonardo da Vinci en Winslow Homer, en ook dure, zeldzame sportauto's. De familie Gates reist in

een privévliegtuig – hoewel zulke sterk vervuilende activiteiten schril in contrast staan met Bill Gates' veronderstelde voorvechtersrol op het gebied van klimaatverandering. Ze hebben geen eigen jacht, omdat ze er liever een huren – gewoonlijk tegen betaling van enkele miljoenen dollar per wéék. CNBC meldt dat de familie een eigen eiland in Belize bezit, en *The New York Times* meldt dat de familie het Seychellen-eiland Frégate per week huurt.

De familie Gates heeft bovendien de beschikking over een heel leger aan personeelsleden, van particuliere beveiligers tot medewerkers voor de verschillende agenda's. Voor hun kinderen is niets te veel, die sturen ze naar de beste privéscholen. De zoon van Gates wekt niet de indruk zijn eerste jaar aan de University of Chicago met een onbekende in een kleine studentenkamer te hebben samengewoond, iets wat de meeste Amerikaanse studenten wel doen. De lokale media berichtten dat Bill Gates net buiten de campus een huis van 1,25 miljoen dollar kocht, 'van 280 vierkante meter, met vierenhalve slaapkamer, een weids terras, en een keuken met een aanrecht van kwarts en ingebouwde apparatuur van Viking'. En zo kochten de ouders voor hun oudste dochter niet zomaar een paard, maar een wereldberoemde manege bij San Diego met als trainer Harrie Smolders, eerder trainer van het Nederlandse olympisch team en volgens de website van Evergate Stables 'voorheen de beste springruiter ter wereld' (Gates zou in Wellington in Florida ook een manege van 26 miljoen dollar hebben gekocht en weer verkocht).

Net als veel andere miljardairs lijkt de familie Gates een ethisch agnostische benadering te hanteren als het gaat om financiële investeringen, met weinig zorg voor schade aan de menselijke gezondheid of welzijn – ook niet voor de arme mensen die ze beweren te helpen. Hoewel kritische journalistiek over de stichting zeldzaam is, hebben journalisten verschillende keren bericht over het feit dat de Gates Foundation met haar vermogen van 54 miljard dollar investeringen heeft in particuliere gevangenissen, wapenfabrikanten, tabak, fossiele brandstoffen en zelfs in aan kinderslavernij gelinkte chocolade- en cacaobedrijven. De logica luidt dan dat het uit deze investeringen verworven vuile geld via de filantropie levens kan redden.

De familie Gates leidt niet zomaar een leven als elke andere miljardair, maar ze leven ook omringd door miljardairs, en ze sluiten zich gretig met anderen uit de wereldelite af op het World Economic Forum in Davos en de Sun Valley Conference in Idaho, waar de superrijken elkaar op de schouders slaan en lucratieve transacties afsluiten.

Dus ja, Melinda Gates is ‘een bijzonder mens’, namelijk een bijzonder rijk mens. Dat de familie Gates en hun particuliere stichting ons voortdurend inpeperen hoe vrijgevig ze zijn en dat ze al hun geld zullen weggeven in plaats van zichzelf en hun kinderen ermee te verwennen, betekent nog niet dat het waar is. Het is een onderwerp dat Melinda French Gates geleidelijk begon te erkennen nadat ze van Bill was gescheiden – een juridische transactie die van haarzelf ook een veelvoudig miljardair maakte (op het moment dat ik dit schrijf, in 2022, taxeert Bloomberg haar bezit op circa 11 miljard dollar; *Forbes* houdt het op ongeveer 7 miljard).

‘Het is belangrijk om te erkennen dat geld weggeven dat je familie nooit nodig zal hebben geen bijzonder nobele daad is,’ schreef Melinda French Gates in een essay waarin ze met haar Giving Pledge (schenkgelofte) toezegde het grootste deel van haar geld aan liefdadigheid te zullen schenken. ‘Ik ben er vast van overtuigd dat de werkelijke maatstaf voor vrijgevigheid wordt bepaald door mensen die schenken en zichzelf daarmee dingen ontzeggen.’

Hier zit eerlijkheid in, maar ook valse bescheidenheid. Melinda French Gates en haar ex-man hebben er weinig moeite mee de kroon der nobelheid te dragen, en ze gebruiken hun rijkdom agressief om beter dan anderen gehoord te worden, terwijl ze voor hun liefdadigheid sportief allerlei belangrijke prijzen en eindeloze bewondering van de media accepteren. Bovendien zijn ze nooit erg eerlijk geweest over het persoonlijke profijt dat al dat doneren oplevert – niet alleen in de vorm van politieke invloed, de pr en de goede naam, maar ook in de miljarden aan besparing op hun belastingaanslagen.

In de Verenigde Staten beloont de overheid liefdadigheid met belastingvoordelen, met als achterliggende gedachte dat charitas overheden (en belastingbetalers) ontlast van betaling van werk waar zij anders voor zou moeten opdraaien – voor het helpen van de armen, het schoonmaken van de leefomgeving, bestrijding van verslavingen enzovoort. De meeste Amerikanen schenken jaarlijks wel aan goede doelen, maar de belastingvoordelen zijn goeddeels voorbehouden aan de rijke donateurs. De voormalige Amerikaanse minister van Arbeid Robert Reich wijst erop dat de Amerikaanse schatkist door deze voordelen jaarlijks tientallen miljarden aan belastinginkomsten misloopt, en dat het grootste deel daarvan bij rijke, charitatieve donateurs terechtkomt.

Ray D. Madoff, jurist aan het Boston College, meldt dat de superrijken via filantropie tot 74 procent belastingvoordeel kunnen behalen – door inkomstenbelasting, vermogensaanwasbelasting en successierecht te omzeilen – die ze anders wel hadden moeten betalen. In feite levert elke dollar die een multimiljonair doneert tot 74 cent aan vermindering van de belastingaanslag op. Veel deskundigen omschrijven deze constructie als een belastingsubsidie: wij, de belastingbetalers, subsidiëren de Gates Foundation rijkelijk. 'Mensen halen vaak door elkaar wat rijke mensen van hun eigen geld doen en wat ze van andermans geld doen, en dat is een van de grote problemen in dit debat,' zei Madoff tegen mij. 'Mensen zeggen: "Het is zijn geld [en dat mag hij uitgeven zoals hij wil]." Maar als ze aanzienlijke belastingvoordelen krijgen, is het ook ons geld. En daarom moeten er regels zijn over hoe zij ons geld uitgeven.'

Het probleem is dat we op dit moment te weinig en te zwakke regels hebben, en dat ze onvoldoende worden gehandhaafd. Het Congres heeft zich in 1969 voor het laatst substantieel beziggehouden met de regels voor particuliere stichtingen. De praktijk van de filantropie heeft zich de afgelopen vijftig jaar flink ontwikkeld, maar de wet niet. Het klinkt misschien saai, maar inzicht in het belastingstelsel is belangrijk om inzicht te verwerven in de Amerikaanse filantropie en de Gates Foundation. Nogmaals: wie in de Verenigde Staten belasting betaalt is mede-eigenaar van een groot deel van het geld dat de Gates Foundation weggeeft. Bill Gates gebruikt dus jouw geld (om de wereld naar zijn ideeën te herstructureren), maar jij krijgt geen zeggenschap over hoe hij dat doet. En je krijgt ook geen lof voor het werk van de Gates Foundation, want alle eer gaat naar Bill en Melinda.

De familie Gates gaat zelden in op de belastingvoordelen die ze ontvangt. De enige verwijzing daarnaar op de website van de stichting was verborgen op de pagina met 'Frequently Asked Questions':

> Halen Bill en Melinda belastingvoordeel uit hun schenkingen namens de stichting?
>
> Veel particulieren hebben belastingvoordeel van hun charitatieve bijdragen. De hoeveelheid belastingbesparing is afhankelijk van zowel de omvang van de charitatieve bijdrage als het jaarinkomen van de betrokkene. Bill en Melinda zijn buitengewoon gul met hun bijdragen aan de stichting, want zij doneren veel meer dan hun jaarinkomens. Het belastingvoordeel dat zij als gevolg van deze bijdragen hebben vertegenwoordigt daardoor maar een klein deel van de donaties. Van 1994

tot 2020 schonken Bill en Melinda meer dan 36,8 miljard dollar. Die donaties leidden tot een belastingbesparing van ongeveer 11 procent van de bijdragen die ze in die periode schonken.

De beweerde belastingbesparing, 11 procent van 36,8 miljard dollar, komt neer op ongeveer 4 miljard aan persoonlijk voordeel voor de familie Gates voor hun donaties.

Warren Buffett maakt zijn belastingbesparingen ook openbaar, en hij zei in 2021: 'In mijn eigen geval heeft de 41 miljard dollar aan aandelen Berkshire die ik aan de vijf stichtingen heb gedoneerd [het grootste deel ging naar de Gates Foundation] slechts tot 40 cent belastingvoordeel per gedoneerde 1000 dollar geleid.' Buffett beweert dat zijn persoonlijke belastingbesparing 0,04 procent is, oftewel ongeveer 14 miljoen dollar op de 35,7 miljard dollar die hij aan de Gates Foundation heeft geschonken.

Het is onduidelijk hoe Gates en Buffett deze belastingbesparingen (van respectievelijk 11 en 0,4 procent) berekenden, maar we weten dat hun op eigenbelang gebaseerde wiskunde nogal los van de werkelijkheid staat. Elke dollar die ze schenken wordt automatisch gevrijwaard van 40 procent successierecht (de belasting die wordt geheven als ze overlijden) en andere belastingen, zoals vermogensaanwasbelasting over winst uit investeringen (meestal 20 procent).

Een eerlijkere, maar behoudendere inschatting van de belastingvoordelen voor Buffett en Bill en Melinda Gates persoonlijk komt uit rond de 50 procent. Op de 75 miljard dollar die Gates en Buffett samen aan de Gates Foundation hebben geschonken tot midden 2022 is de Amerikaanse schatkist er rond de 37 miljard dollar aan belasting bij ingeschoten. Maar dat is slechts een deel van het verlies aan belastinginkomsten aan het charitatieve wereldrijk van Gates.

Laten we eens kijken naar de 54 miljard dollar die de Gates Foundation (per eind 2022) heeft geïnvesteerd in bedrijven als Microsoft (9,1 miljard dollar), Berkshire Hathaway (7,9 miljard), Canadian National Railway (5,9 miljard), Waste Management (5,6 miljard), John Deere (1,3 miljard), Caterpillar (1,2 miljard), Ecolab (703 miljoen), Walmart (392 miljoen), Coca-Cola FEMSA (363 miljoen) en Waste Connections (290 miljoen). (De financieel managers van de stichting zitten bij sommige van die bedrijven, zoals John Deere en EcoLab, zelfs in de directie.) Als deze grote bedrijven winst aan aandeelhouders uitbetalen, of als deze hun aandelen verkopen, nemen we aan dat hierover zo'n 20 procent vermogensaanwasbelasting

wordt geheven. Dat zou het geval zijn als het geld naar de privérekening van Bill Gates ging. Dat geld gaat echter naar de particuliere non-profitstichting van Gates, en dan wordt er nauwelijks belasting over geheven – op de nominale 1,39 procent na. Filantropische stichtingen kunnen zo functioneren als een soort geldpakhuizen voor multimiljardairs, die de controle over hun geld behouden en voordeel trekken uit enorme bedragen aan belastingbesparingen.

Er zijn jaren waarin de Gates Foundation meer geld aan haar investeringsactiviteiten verdient dan ze aan charitas weggeeft. Zo gaf de stichting in 2013 5,7 miljard dollar aan inkomsten uit investeringen op, terwijl ze maar 3,3 miljard dollar aan toekenningen uitkeerde. De openbare boeken laten zien dat ze tussen 2003 en 2020 59 miljard dollar aan toekenningen uitbetaalde en 48,5 miljard dollar aan inkomsten uit investeringen genereerde. Omdat de stichting zo ontzettend op vergroting van de eigen rijkdom is gefixeerd, zou ze toch aan dezelfde regels en belastingverplichtingen moeten voldoen als investeringsbanken en andere bedrijven?

Brian Galle, jurist aan Georgetown, kijkt daar anders tegenaan. Hij vergelijkt particuliere stichtingen met bedrijven die voor de overheid werken: beide zijn particuliere entiteiten die belastinggeld ontvangen om werk voor de overheid te verrichten. Het verschil tussen de miljarden aan belastinggeld waarmee de overheid een particulier bedrijf zoals Boeing betaalt en de miljarden die ze (in belastingvoordeel) uitgeeft om een particuliere filantropische stichting te steunen, is, aldus Galle, dat ‘bedrijven die voor de overheid werken in vergelijking met charitatieve organisaties blootstaan aan een veelvoud van toezicht en regels. Beide roepen […] vergelijkbare vragen op, en het is interessant om vast te stellen dat de wetten voor particuliere bedrijven die voor de overheid werken zich stevig hebben ontwikkeld, maar dat de wetten voor charitatieve stichtingen [op één revisie in 1969 na] al honderd jaar nauwelijks zijn veranderd.’

Edgar Villanueva, schrijver van *Decolonizing Wealth*, trekt een andere vergelijking, met de zogenaamde ‘federaal goedgekeurde gezondheidscentra’, die gezondheidszorg aan onvoldoende verzekerde bevolkingsgroepen bieden. Zulke centra komen in aanmerking voor steun met belastinggeld, maar moeten bewijzen dat ze de gemeenschap die ze dienen toegewijd zijn en richten daartoe overwegend door patiënten bemande directies op. Waarom gelden voor stichtingen van miljardairs zoals Bill

Gates niet soortgelijke eisen? Gates beweert de arme boeren in Afrika en de leraren in arme buurten in de Verenigde Staten te helpen, maar waarom zitten zulke mensen dan nooit in het bestuur van zijn stichting? En hoe zit het met de belastingbetaler? Als Gates ons geld uitgeeft, mogen wij toch meebeslissen hoe dat gebruikt wordt? Moeten we er maar gewoon op vertrouwen dat Bill Gates ons belastinggeld zorgvuldig en verantwoord uitgeeft, netjes ten gunste van het algemeen belang?

Philip Hackney, jurist aan de University of Pittsburgh, merkt op dat vrijwel overal waar we naar de van belastingbetaling vrijgestelde non-profitorganisaties kijken, de dienst wordt uitgemaakt door particuliere stichtingen die geen verantwoording aan de belastingbetaler hoeven af te leggen. 'Universiteiten moeten gewoonlijk verantwoording aan een groot publiek afleggen. Zelfs ziekenhuizen moeten in bepaalde opzichten verantwoording aan een brede groep mensen afleggen,' zegt hij. 'Maar particuliere stichtingen… We behandelen ze alsof ze er voor het algemeen belang zijn, maar meestal gaat het om het idee van slechts één rijk iemand van hoe het zou moeten zijn.'

Hackney heeft ertoe opgeroepen een einde te maken aan de belastingvoordelen die we rijke mensen zoals Bill Gates voor hun charitatieve donaties bieden. 'Het vermogen van die rijkdom om te beïnvloeden hoe we met z'n allen bestuurd worden is enorm – het komt erop neer dat er daar namens ons op ondemocratische wijze keuzes worden gemaakt die democratisch gemaakt zouden moeten worden,' zei hij tegen mij. 'Daar maak ik me zorgen om.'

We zouden ons er allemaal zorgen om moeten maken. We geven Bill Gates ruimhartig belastingvoordelen, omdat zijn charitatieve werk de Amerikaanse regering zou ontlasten. Maar waarom zouden we willen dat iemand als Bill Gates uitvoering geeft aan het werk van onze overheid – reorganisatie van de openbare gezondheidszorg en het openbaar onderwijs naar zijn beperkte ideologische wereldbeeld? Omdat filantropie in de handen van iemand als Bill Gates zo duidelijk een instrument voor politieke invloed is en op allerlei manieren overheidsbeleid bepaalt, kunnen we de Gates Foundation toch beter controleren en reguleren als een politieke organisatie, precies zoals we dat met geld van lobby's en campagnebijdragen doen?

Zelfs twee voormalige hooggeplaatste medewerkers van de stichting hebben gewezen op de noodzaak om de Gates Foundation te hervormen. In een opiniestuk schreven ze in 2021: 'Gezien het feit dat de grondleggers voor

hun donaties aanzienlijke belastingvoordelen ontvangen, moeten de bezittingen die het bestuur [van de stichting] beheert als eigendom van de bevolking worden beschouwd en zou het bestuur dus aan fiduciaire beheersmaatstaven moeten voldoen.'

Een radicalere versie van deze oproep luidt dat Bill en Melinda French Gates uit de stichting worden verwijderd en dat er onafhankelijke bestuursleden worden aangesteld die erop toezien dat de algemene middelen verantwoord worden gebruikt, en niet aan lievelingsprojecten of aan charitatieve constructies die particulier voordeel opleveren. Moeten Bill en Melinda French Gates, wanneer de Gates Foundation 100 miljoen dollar aan de Lakeside School (de elitaire privéschool waar hun kinderen op zaten) doneert, daar 50 miljoen dollar belastingvoordeel voor krijgen? Moeten wij, wanneer de stichting onmetelijke bedragen uitgeeft aan het hooghouden van het imago van Bill Gates als weldoende filantroop, dat belonen met enorme belastingvoordelen? De Gates Foundation beweert weliswaar dat 'de *private inurement prohibition* [vergelijkbaar met het Nederlands beschikkingsmachtcriterium] de stichting verbiedt zodanig te opereren dat Bill of Melinda daar persoonlijk voordeel van hebben', maar wordt dit ooit echt onderzocht?

De kern van dit probleem zijn inzicht in en verantwoording over – of eigenlijk een gebrek aan inzicht en verantwoording – de manier waarop algemene middelen (belastinggeld) gebruikt worden. Dwars door het politieke spectrum heen dringen schrijvers, denkers en wetenschappers aan op heroverweging van de carte blanche die de grote filantropie nu geniet. Libertair Stephen Moore (een voormalige adviseur van president Trump) heeft voorgesteld dat rijke filantropen zoals Bill Gates over het geld dat ze doneren vermogensaanwasbelasting gaan betalen; Moore heeft ook voorgesteld dat het Congres charitatieve belastingaftrek tot 250 000 dollar per huishouden per jaar beperkt. 'Het is de vraag of een belastingregel die het bestaan van dynastieën van familiestichtingen stimuleert wel goed voor Amerika is,' schreef Moore in 2017 in *The Wall Street Journal*. 'Als het Congres er een einde aan maakt dat miljardairs belastingvrij geld in het stichting-industriële complex storten, draagt dat sterk bij aan afname van heffingen en leidt het tot een eerlijker belastingsysteem voor iedereen. Daardoor zou de economie sneller groeien, en dat is de beste manier om degenen in nood te helpen.'

Op de politieke linkerflank schreef wijlen Sheldon Drobny, die voor de belastingdienst werkte en daarna het mediabedrijf Air America oprichtte, in 2006:

> De Gates Foundation heeft momenteel ongeveer 60 miljard dollar van de rijkste mensen in de Verenigde Staten in beheer. Ze hoeven nooit hun posities te verkopen in de aandelen die zij onder de paraplu van de belastingvrijstelling plaatsen. Daarnaast kunnen ze met hun aandelenpakketten precies hetzelfde stemmen als voorheen en ze kunnen precies dezelfde investeringsbesluiten over hun aanzienlijke bedrijfsbezittingen nemen. Buffett en Gates legden als investeerder en als leider van hun bedrijf buitengewoon roofzuchtige kapitalistische praktijken aan den dag. Microsoft en Berkshire Hathaway zijn bepaald geen voorbeelden van sociaal verantwoord kapitalisme. Desondanks zal deze stichting op den duur rijker zijn dan de katholieke kerk, die haar macht en rijkdom in meer dan 1500 jaar vergaarde. De resultaten zullen precies hetzelfde zijn. Ze zullen nooit voldoende van hun bezittingen afstaan om echt goed te doen voor het nijpendste probleem dat de mensheid kent: de wereldwijde armoede, het gevolg van de enorme kloof tussen de bezitters en de bezitlozen.

Drobny stelde voor dat Gates op 1 miljard dollar na al zijn geld zou weggeven. ‘Dan kan hij nog altijd een prachtleven leiden,’ schreef Drobny.

Mochten de woorden van Drobny extreem klinken, dan is het de moeite waard om te beseffen dat filantropie als belastingbegunstigde grootheid geen onwankelbaar element van de wet is. Het Congres heeft voor de ultrarijken een methode ingevoerd om hun persoonlijke rijkdom via belastingvrijstelling in politieke macht te kunnen omzetten. Het Congres kan die voordelen dus ook weer afschaffen. Het zei honderd jaar geleden aanvankelijk nee toen Amerikaanse industriëlen en monopolisten de behoefte voelden hun charitas via de oprichting van particuliere stichtingen te integreren en te institutionaliseren. De schatrijke roofridders uit die tijd, Andrew Carnegie en John D. Rockefeller, werden neergezet als hebberige parasieten, en hun charitatieve ambities beschouwde men als een poging de macht te grijpen. ‘Geen enkele mate van liefdadigheid uit zulke kapitalen kan op enige manier het wangedrag bij het vergaren ervan compenseren,’ zei Theodore Roosevelt destijds.

Er was in het verleden ooit brede politieke weerstand tegen de superrijken en hun filantropische ambities, en er is geen enkele reden om het debat

daarover geen nieuw leven in te blazen. De rijke geschiedenis van dubieuze charitatieve activiteiten in de Amerikaanse filantropie kan de basis voor zo'n discussie vormen. In de jaren dertig gebruikte automagnaat Henry Ford een groot deel van zijn rijkdom in de vorm van aandelen in de Ford Motor Company voor de oprichting van de Ford Foundation, waarmee hij zijn rijkdom in feite tegen successierechten beschermde. In de jaren vijftig transfereerde miljardair Howard Hughes zijn aandelen, om de belastingen te omzeilen, van de Hughes Aircraft Company naar het Howard Hughes Medical Institute, waarmee hij in wezen een voor defensie werkend, naar winst strevend bedrijf onder auspiciën plaatste van een op charitas gebaseerd medisch onderzoeksinstituut. Het Congres besloot die activiteiten uiteindelijk nauwkeurig te onderzoeken. 'Het is tijd om eens goed te kijken naar het soort activiteiten waar van belastingbetaling vrijgestelde stichtingen zich mee bezighouden. Ons onderzoek wijst nu al in de richting van kennelijke soorten misbruik en onregelmatigheden, die lijken te botsen met de bedoelingen van het Congres toen het bepaalde instituties van de last van belastingbetaling onthief. Het is de hoogste tijd voor een diepgaande heroverweging,' zei de Texaanse volksvertegenwoordiger Wright Patman in 1962 tegen zijn collega-wetgevers.

In 1969 nam het Congres nieuwe regels over particuliere stichtingen aan, waaronder het voorschrift dat ze jaarlijks 5 procent van de ontvangen schenkingen moesten weggeven. De nieuwe regels maakten een eind aan de meest flagrante soorten 'misbruik en onregelmatigheden', maar de wereld van de filantropie en het karakter van extreme rijkdom zijn de afgelopen vijftig jaar significant veranderd. Een volgende diepgaande heroverweging is duidelijk op zijn plaats. De kloof tussen superrijken en de rest van de mensheid wordt steeds groter, en de filantropie van miljardairs heeft weinig invloed op de ongelijkheid die overal om ons heen heerst.

Een hindernis bij de aanpak van Big Philanthropy is de Internal Revenue Service (IRS), de federale Amerikaanse belastingdienst. Het Congres heeft de IRS gevraagd als waakhond op te treden, maar de organisatie heeft niet de middelen om charitatieve activiteiten effectief te controleren, en bovendien krijgt ze daar geen prikkels voor. Marcus Owens, voorheen directeur van de afdeling Belastingvrijstellingen van de IRS en tegenwoordig eigen baas, legt uit dat het mandaat van de IRS eruit bestaat geld voor het Amerikaanse ministerie van Financiën op te halen. Particuliere stichtingen leiden ten diepste een belastingvrij bestaan, dus vanuit het perspectief van de IRS is er

bij dergelijke organisaties, die in grote lijnen helemaal geen belasting betalen, weinig zicht op het achterhalen van ontbrekende belastinginkomsten of het vinden van niet-betaalde aanslagen. 'Als jij belastinginspecteur bij de IRS bent en je krijgt een afgebakend budget om aan controle te besteden en het is jouw taak om ervoor te zorgen dat er geld in de schatkist terechtkomt, knik je algauw naar van betaling vrijgestelde organisaties dat het goed is,' zei Owens tegen mij. 'Een inspecteur [van de IRS] die restaurants in Washington of New York controleert zal heel wat geld ophalen. […] Een inspecteur die particuliere organisaties controleert zal zijn eigen salaris wel terugverdienen, maar hij zal geen grote bedragen ophalen.'

We weten niet of de Gates Foundation ooit is gecontroleerd door de IRS, want dat is geen openbare informatie. We weten wel dat de IRS, toen het Congres de wetgeving aannam die in 1969 voor een nieuw speelveld voor de filantropie zorgde, van plan was alle grote stichtingen om het jaar te controleren. Op de ongeveer 100 000 stichtingen die er momenteel bestaan en die bij elkaar tegen de 1 biljoen dollar bezitten, voert de IRS per jaar slechts ongeveer tweehonderd controles uit. Een voormalige medewerker van de Gates Foundation vertelde me dat er in de jaren dat hij er werkte nooit een controle had plaatsgevonden. Phil Hackney, van 2006 tot 2011 medewerker van de juridische afdeling van de IRS, zei dat de dienst wel particuliere stichtingen wilde controleren, maar hij moest toegeven dat de IRS het afgelopen decennium veel mensen was kwijtgeraakt en daardoor flink aan capaciteit had ingeleverd. 'Het onvermogen om te handhaven is tastbaar,' zei Hackney. Paul Streckfus, hoofdredacteur van de *EO Tax Journal* en voorheen in dienst bij de IRS, zei dat hij zich niet kon voorstellen dat de IRS ooit genoeg mensen zou krijgen om de Gates Foundation helemaal te controleren – en hij had nog onheilspellendere kritiek op het gebrek aan deskundigheid binnen de IRS. Dit wijst op een laissez-faire cultuur waarbinnen er bij stichtingen op wordt vertrouwd dat ze zichzelf wel reguleren.

In het algemeen kan worden aangenomen dat de IRS strategisch moet omgaan met optreden tegen grote, potentieel antagonistische partijen zoals de Gates Foundation. Een onderzoek van ProPublica en *Fortune* legde bloot dat een poging van de IRS – kort na 2010; Bill Gates was toen nog voorzitter van de raad van bestuur – om Microsoft te onderzoeken tot een tegenaanval van het bedrijf leidde. Mede met hulp van Microsoft ontstond er een werkgroep, de Coalition for Effective and Efficient Tax Administration, die lobbyisten inhuurde en het Congres zodanig bewerkten dat er uiteindelijk een wet werd

aangenomen waarmee de uitvoerende macht van de IRS werd ingeperkt. (Microsoft vertelde journalisten dat het 'de wet gehoorzaamt en altijd alle verschuldigde belastingen heeft betaald'.)

In het verhaal van ProPublica staat ook dat de IRS intern een kosten-batenanalyse hanteert rondom 'procesrisico's'. De onderzoekers van de dienst werken gretig samen met bedrijven aan compromissen waarmee tijdrovende juridische procedures worden omzeild. Juridische beroepsprocedures leveren grote bedrijven bijna altijd reductie of kwijtschelding van belastingboetes op. Het is begrijpelijk dat een kosten-batenanalyse van de IRS ertoe leidt dat men afziet van de aanpak van particuliere stichtingen, die toch al geen belasting betalen – zeker als zo'n stichting wordt geleid door het voormalige hoofd van Microsoft.

Het is het vermelden waard dat de IRS ooit onderzoek naar Microsoft wilde doen vanwege de lange geschiedenis van belastingontwijking van het bedrijf. Uit een onderzoek in 2012 door de Senaat naar belastingontwijking kwam Microsoft naar voren als schoolvoorbeeld van dit wijdverbreide probleem, inclusief details over de miljarden dollars die het bedrijf via mazen in de wet aan de belastingdienst heeft onttrokken. Toen Bill Gates later in een interview naar deze bevindingen werd gevraagd, noemde hij ze 'larie'.

Volgens het taxatiebureau van King County, waar Seattle in ligt, heeft Microsoft in 2019 402 keer beroep aangetekend tegen aanslagen onroerendgoedbelasting. Dat is niet ongebruikelijk, want grote bedrijven zoeken altijd naar manieren om hun belastingdruk te verminderen.

De behendigheid van Microsoft om de belastingaanslagen te verlagen maakt het bedrijf steeds weer waardevoller voor de aandeelhouders. En dat zorgt dan weer voor groei van het persoonlijke kapitaal van Bill Gates. Gates geeft die rijkdom vervolgens aan zijn eigen stichting, en die betaalt dat geld dan geleidelijk uit in de vorm van toekenningen.

Via een smalle vestzak-broekzaklogica kunnen we zeggen dat Gates via zijn filantropie uiteindelijk toch miljarden heeft weggegeven. Maar deze regeling, waarin het doel de middelen heiligt, gaat voorbij aan het fundamentele onrecht dat er voor grote bedrijven en schatrijke particulieren eigen regels gelden, en het fundamenteel irrationele gegeven dat een multimiljardair lof en macht krijgt voor het weggeven van geld dat hij toch niet nodig heeft. In een goed functionerende democratie draagt iedereen zijn eerlijke aandeel aan belastingen bij en kan iedereen een gemeenschappelijk beroep doen op bepaalde rechten, kansen en privileges. Als we in zo'n wereld leefden,

bestonden er geen obsceen rijke mensen zoals Bill Gates en was er geen noodzaak voor filantropische organisaties zoals de Gates Foundation. *Kapitaal in de 21ste eeuw*, het in 2013 verschenen boek van Thomas Piketty – zo'n 700 bladzijden, vol economische verhandelingen en theorie – was nauwelijks materiaal voor een internationale bestseller, maar dat werd het wel. Piketty slaagde erin een snaar te raken door gedetailleerd uit te leggen waarom de rijken rijker worden en dat extreme rijkdom en ongelijkheid slecht zijn voor de samenleving. Ter bestrijding van de risico's van het spookbeeld van een aristocratische klasse van ultrarijke oligarchen pleitte Piketty voor een nieuw belastingstelsel, dat zich op de rijkdom (het geld) van de superrijken richt.

De meeste lezers van dit boek verkrijgen hun inkomen – de salarissen, lonen, commissies en fooien die we verdienen – met echt werk. De superrijken halen het grootste deel van hun inkomsten daarentegen uit erop toezien hoe hun stapels geld zich dankzij dividend, rente en rendement vermenigvuldigen. In de Verenigde Staten worden verdiensten uit investeringen meestal lager belast dan inkomens die afkomstig zijn uit werk. Dit systeem biedt de rijkste Amerikanen de kans de minste belasting te betalen. Dit is een van de redenen waarom de rijken steeds rijker worden dan de rest van de mensen.

Een van de voorstellen om dit recht te zetten bestaat uit een vermogensbelasting, gericht op het totale bezit van de ultrarijken – dan zou Bill Gates elk jaar een percentage moeten inleveren van zijn totale persoonlijke bezit, dat tegenwoordig op meer dan 100 miljard dollar wordt getaxeerd. Als Bill Gates sinds 2000 elk jaar 3 procent vermogensbelasting had moeten betalen, had dat de staat 30 miljard dollar opgeleverd. Gek genoeg zou het zijn rijkdom met ongeveer 60 miljard hebben verminderd. Door jaar in jaar uit aan het bezit van Bill Gates te knagen neemt de invloed af van de rente op rente die tot die uit de hand gelopen kapitalen leidt.

Bill Gates is uiteraard geen voorstander van vermogensbelasting, maar hij beschouwt zichzelf wel als een intellectueel, dus gaf hij zich in 2014 op zijn persoonlijke blog, *GatesNotes*, sportief over aan een recensie van Piketty's boek. 'Ja, een zekere mate van ongelijkheid is in het kapitalisme ingebouwd,' schreef hij, zichzelf als gematigd presenterend. 'Zoals Piketty zelf betoogt is dat inherent aan het systeem. De vraag is welke mate van ongelijkheid acceptabel is. En wanneer richt ongelijkheid meer schade aan dan dat ze goeddoet? Over dat onderwerp is een maatschappelijke discussie

noodzakelijk, en het is geweldig dat Piketty de discussie daarover op zo'n serieuze manier heeft bevorderd.

Laten we eens naar de Forbes 400 kijken, de lijst van de rijkste Amerikanen,' vervolgt Gates, en hij geeft voor zijn weerlegging nu vol gas. 'Ongeveer de helft van de mensen op die lijst betreft ondernemers van wie de bedrijven het erg goed deden (door hard te werken en door een flinke portie geluk). In tegenstelling tot de renteniershypothese van Piketty zie ik niemand op de lijst van wie de voorouders in 1780 een groot stuk grond kochten, waarna uit de sindsdien betaalde huren een familiekapitaal ontstond. In Amerika is dat oude geld allang verdwenen, door instabiliteit, inflatie, belastingen, filantropie en uitgaven.'

In de moderne wereld is geen plaats voor aristocraten en oligarchen, betoogt Gates, omdat onze wereldwijde economie een dynamisch, zelfreinigend ecosysteem is. We zouden geen vermogensbelasting moeten invoeren, maar in plaats daarvan een luxebelasting, gelooft Gates. Als een rijk iemand een jacht koopt zou hij veel belasting moeten betalen. Dit zou de superrijken stimuleren om minder aan zichzelf en meer aan filantropie uit te geven.

'Filantropie kan ook een belangrijk onderdeel van een stelsel van oplossingen zijn,' vervolgde Gates:

> Het is jammer dat Piketty daar maar weinig aandacht voor heeft. Eén en een kwart eeuw geleden riep de eenzame stem van Andrew Carnegie zijn rijke landgenoten op substantiële delen van hun rijkdom terug te geven. Vandaag de dag pleit een toenemend aantal heel rijke mensen voor precies hetzelfde. Op de juiste wijze gehanteerde filantropie leidt niet alleen tot rechtstreekse voordelen voor de samenleving, maar dringt ook rijkdom van dynastieën terug. Melinda en ik zijn ervan overtuigd dat rijkdom van een dynastie slecht is voor zowel de samenleving als de betrokken kinderen. Wij willen dat onze kinderen hun eigen weg in de wereld vinden. Ze zullen allerlei voordelen hebben, maar het is aan hen om levens en carrières op te bouwen.

Het plan met betrekking tot ongelijkheid van rijkdom van Gates bestaat dus uit de tweeledige aanpak van belasting op luxegoederen en het stimuleren van superrijken om hun geld vrijwillig weg te geven. Hij regelde zelfs een telefoongesprek om zijn inzichten rechtstreeks met Piketty te bespreken. Het was een privégesprek, maar Piketty zei er later over dat het standpunt van Gates neerkwam op 'ik wil niet meer belasting betalen'.

Niet uit het veld geslagen deed Gates in 2019 een tweede poging:

> Ik praat meestal over onderwerpen waar ik me echt in heb verdiept – wereldgezondheid, onderwijs, klimaatverandering –, maar mij wordt ook vaak over belastingen gevraagd. Ik begrijp waarom dat zo vaak naar voren komt, want ik ben een natuurlijk middelpunt voor deze discussie. Eerlijk gezegd pleit ik al jaren voor een redelijker belastingsysteem. Bijna twintig jaar geleden riepen mijn vader en ik al op tot verhoging van het federale successierecht en het successierecht in de staat Washington, die het meest degressieve belastingsysteem van het land heeft. In 2010 steunden hij en ik ook een initiatief van de kiezers dat, als het was aangenomen, een inkomstenbelasting voor de staat in het leven had geroepen. […] Het is niet altijd populair om voor hogere belastingen te pleiten, dus is het geweldig dat veel Amerikanen dit gesprek voeren. Ik wil over mijn standpunten zo duidelijk mogelijk zijn.

Het zelffeliciterende essay van Gates kan worden gelezen als een breed uitwaaierende manier om de vermogensbelasting, die hij nooit noemt, te omzeilen of zelfs in diskrediet te brengen. Hoewel het waar is dat Gates vaak algemene, retorische uitspraken heeft gedaan over het idee van hogere belasting voor de rijken, klinkt het des te holler dat hij zichzelf presteneert als een onvermoeibare, moedige voorstander van belastingen. Want noch hijzelf noch zijn stichting blijkt zich ooit serieus te hebben ingezet voor veranderingen in het belastingbeleid. Bill Gates schaamt zich er niet voor om zijn enorme rijkdom te gebruiken om de wereld naar zijn hand te zetten, of het nu gaat om beïnvloeding van het vaccinatiebeleid of om politieke besluitvorming rond klimaatverandering. Als hij echt de gepassioneerde voorvechter van een progressief belastingsysteem is die hij zegt te zijn, zou hij veel invloed kunnen uitoefenen. Maar zo werkt Gates niet. Zijn filantropische schenken is, voor zover het zijn persoonlijke rijkdom en privileges overlapt, eerder een ondersteuning dan het op de proef stellen van zijn eigenbelang.

We zien een vergelijkbare ontkoppeling bij Warren Buffett, die net als Gates naar buiten toe een prominent pleitbezorger van hogere belastingen voor rijke mensen is. Toch zijn de tientallen miljarden dollars die hij aan liefdadigheid heeft uitgegeven nooit gebruikt voor belastinghervormingen.

Het is ook zo dat zowel Bill Gates als Warren Buffett in de loop van hun jaren als filantroop onwaarschijnlijk veel rijker is geworden. In 2000 taxeerde *Forbes* het bezit van Gates op ongeveer 60 miljard dollar, in 2022

was dat bedrag gestegen tot 129 miljard dollar. Van Buffett nam zijn persoonlijke rijkdom toe van 28 miljard naar liefst 118 miljard dollar. Deze toename van hun rijkdom werd voor een significant deel aangewakkerd door de buitengewoon lage belastingdruk voor beide mannen.
Terwijl een groot deel van de westerse wereld begin 2022 naar een politiek antwoord op de Russische aanval op Oekraïne zocht, maakten de Verenigde Staten een grote show van economische sancties tegen de zogenoemde oligarchen die over de Russische rijkdom beschikken en bovenmatige politieke invloed hebben. De Verenigde Staten dachten Rusland te kunnen verzwakken door hun bezittingen te bevriezen en beslag op hun jachten te leggen. 'Het ministerie blijft het hele beschikbare scala aan middelen inzetten om degenen die onze sancties proberen te omzeilen en hun illegaal verworven winsten trachten te verbergen dwars te zitten en te ontmaskeren,' zei de Amerikaanse minister van Financiën Janet L. Yellen in een verklaring in 2022. 'Zelfs nu de Russische elites zich achter volmachten en ingewikkelde juridische regelingen verstoppen, zet het ministerie zijn brede handhavingsmacht in […] voor een actieve implementatie van de multilateraal gecoördineerde sancties tegen degenen die de Russische oorlog tegen Oekraïne betalen en ervan profiteren.'

In het Amerikaanse politieke debat slikten de media deze afspiegeling van zaken gretig en merkte men op dat de Russische president Vladimir Poetin misschien zelfs persoonlijk door de sancties kon worden geraakt. *The New York Times* beriep zich op onbevestigde geruchten en 'speculatieve nieuwsberichten' om Poetins band aan te tonen met een miljardenpaleis aan de Zwarte Zee, het 100 miljoen dollar kostende jacht Graceful en luxueus onroerend goed in Monaco en Frankrijk. 'Het probleem voor de Verenigde Staten en hun bondgenoten is dat geen van deze bezittingen rechtstreeks aan de Russische president kan worden verbonden,' luidde het verhaal. 'Ondanks jarenlange speculaties en geruchten blijft de omvang van zijn rijkdom gekmakend vaag, zelfs nadat miljarden dollars door de rekeningen van zijn goede vrienden zijn gesluisd en luxueus onroerend goed met familieleden in verband is gebracht.'

In deze versie van de gebeurtenissen verbergen de superrijken in Rusland hun enorme, illegaal verkregen rijkdom en betalen ze geen belasting, terwijl ze intussen ondemocratische invloed op de Russische politiek uitoefenen. Het is een gerechtvaardigde versie, maar het belastende 'oligarch' is een betiteling die de meeste Amerikaanse media nooit voor een Amerikaanse

miljardair zouden gebruiken, hoewel die mannen zoals Bill Gates toch alleszins toekomt.

Gates heeft zich weliswaar nog nooit voor een politieke functie verkiesbaar gesteld, maar hij is onmiskenbaar een van de machtigste mensen ter wereld. Zijn macht is volledig het gevolg van zijn persoonlijke rijkdom, die hij ontleent aan een monopolie dat in brede kring als destructief voor de economie werd beschouwd, en aan een bedrijf met een reputatie voor belastingontwijking. En net als bij Russische oligarchen worden de details over de persoonlijke rijkdom van Gates, die zich vanuit Microsoft flink heeft vertakt, met uiterste zorg geheimgehouden. 'Slechts weinig mensen weten iets van de bezittingen van Gates en van de tactieken van [zijn financieel beheerder] Larson – en de twee mannen houden dat graag zo,' berichtte *The Wall Street Journal* in 2014. 'Investeringen in onroerend goed, uiteenlopend van het chique Charles Hotel in Cambridge, Massachusetts, tot een twee vierkante kilometer grote plantage in Wyoming die ooit van William F. "Buffalo Bill" Cody was, worden vaak onder non-descripte namen verstopt, zodat de transactie minder makkelijk tot Gates is te herleiden.' Het imperium van Gates wordt geleid vanuit een 'niet herkenbaar gebouw in Kirkland, een buitenwijk van Seattle', berichtte het medium. 'Larson schermt zijn baas zo goed af dat zijn bijnaam "de Gateskeeper" was, vertelt iemand die voor hem werkte. Vertrekkende werknemers tekenen vaak vertrouwelijkheidsovereenkomsten die hun verbieden om over Cascade [het investeringsbedrijf dat het geld van Gates beheert] te praten, zeggen mensen die de materie kennen.'

Zijn rijkdom wordt niet alleen buiten het openbare beeld gehouden, Gates vertrouwde een deel van zijn persoonlijke kapitaal op een gegeven ogenblik zelfs toe aan de veroordeelde wetsovertreders Andrew en Ann Llewellyn Evans, die voor bankfraude in de gevangenis hadden gezeten. Pas nadat journalisten dit in de jaren negentig hadden onthuld verplaatste Gates zijn geld naar een ander investeringsadres.

Is Bill Gates, met alle geheimzinnigheid rondom zijn persoonlijke rijkdom, de bron van zijn enorme kapitaal (een monopolie) en de betrokkenheid van dubieuze geldbeheerders, echt zoveel anders dan een Russische oligarch? Volgens het dominante beeld dat in de media leeft wel, want daarin is men vastbesloten de aandacht vooral te vestigen op de generositeit die met zijn verwerving van rijkdom gepaard gaat. Het profiel in *The Wall Street Journal* uit 2014 legde het zo uit dat Gates steeds groter wordende persoonlijke

vermogen eigenlijk een algemeen goed was: ‘Dit betekent dat er meer geld kan worden besteed aan de missie van de stichting om in ontwikkelingslanden ziektes te bestrijden en het onderwijs te verbeteren.’

De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat Gates wel wat belasting betaalt. Dit weten we omdat de aangiften van de rijkste Amerikanen uitlekten naar ProPublica, en dat berichtte dat Gates tussen 2013 en 2018 over de door hem gegenereerde 17 miljard dollar gemiddeld 18,4 procent federale belasting betaalde. Ter vergelijking: de gemiddelde alleenstaande werknemer die 45 000 dollar verdiende, betaalde daarover 21 procent inkomsten- en loonbelasting. Het medium meldde ook dat de ‘werkelijk betaalde belasting’ door Warren Buffett de afgelopen jaren een tiende van 1 procent was. Buffett reageerde daar klassiek op, door te verwijzen naar zijn charitatieve bijdragen: ‘Ik ben van mening dat de maatschappij meer aan dat geld heeft als het via filantropie wordt uitgegeven dan voor een fractionele vermindering van de almaar toenemende schuld van de Verenigde Staten.’

Als er kritiek op hun belastinggedrag komt, kunnen Gates en Buffett altijd op hun uitgebreide filantropische bijdragen wijzen, maar charitatieve donaties doen is geen substituut voor belastingen betalen. Als jij en ik belasting betalen, hebben wij – in tegenstelling tot Gates en Buffett met hun toekenningen – geen rechtstreekse invloed op de manier waarop dat geld wordt gebruikt en krijgen we geen lof of schouderklopjes. Veel lezers zijn waarschijnlijk ook niet blij om hun belastinggeld uitgegeven te zien worden aan overheidsprojecten waar ze niet achter staan. Persoonlijk ben ik niet blij dat mijn belastinggeld wordt gebruikt om de Gates Foundation te subsidiëren. In tegenstelling tot een multimiljardair kan ik me niet aan tot 74 procent van mijn belastingdruk onttrekken door filantroop te worden. Als we onze federale besluitvorming over beleid en budget willen veranderen, moeten we ons toeleggen op het trage en rommelige proces van de democratische veranderingen. We moeten belasting betalen, politieke macht ontwikkelen en politieke argumenten aanvoeren om het Congres aan te zetten tot een verantwoordelijkere besteding van ons belastinggeld.

Wijlen de vader van Bill Gates, Bill Gates sr., voegde een interessante voetnoot toe aan de discussie over filantropie versus belastingen. Rond de eeuwwisseling groeide Gates sr. uit tot een vooraanstaand politiek pleitbezorger voor behoud van het successierecht, de belasting die wordt geheven op de bezittingen van de superrijken als ze overlijden. President George W. Bush voerde destijds een politieke campagne voor de beëindiging

van de zogeheten ‘dodenbelasting’ en stelde een belastingverlaging voor die de rijkste 2 procent van de Amerikanen 236 miljard dollar zou besparen.

In interviews die hij hier destijds over gaf erkende Gates sr. dat zijn tegencampagne om rijke mensen te belasten soms onbedoeld tot belastingontwijking kon leiden. Als miljardairs weten dat het successierecht bij hun overlijden een groot deel van de resterende bezittingen zal opsouperen, kan dat een prikkel zijn om hun geld weg te geven. ‘Een rijk mens heeft de absolute keuze tussen successierecht betalen en zijn geld schenken aan zijn universiteit, zijn kerk of zijn stichting,’ zei hij. Met andere woorden: in tegenstelling tot andere mensen kunnen superrijken kiezen of ze volledig belasting betalen of filantroop worden.

‘Hoe rijker je bent, hoe meer keus je tussen die twee hebt,’ zegt Chuck Collins, erfgenaam van het kapitaal van Oscar Mayer, die als twintiger een groot deel van zijn erfenis weggaf en die aan het eind van de jaren negentig nauw met Bill Gates sr. samenwerkte om het successierecht te bevorderen. Volgens Collins, die bij het Institute for Policy Studies nog altijd aan de ongelijke verdeling van rijkdom werkt, was Bill Gates sr. van mening dat het successierecht niet alleen de superrijken naar de filantropie kon drijven, maar ook voor belangrijke belastingopbrengsten kon zorgen en geconcentreerde rijkdom kon versplinteren. Gates sr. wilde zelfs de belastingvoordelen voor de superrijken beperken. ‘Hij vertelde me […] dat hij het een probleem vond dat zijn zoon aan de stichting kon schenken – destijds ging het om ruwweg 80 miljard dollar – zonder over al die rijkdom ooit belasting te hebben betaald,’ herinnert Collins zich. ‘Hij was van mening dat er een grens hoorde te zitten aan de hoeveelheid van de belasting aftrekbaar geld die iemand in een leven aan filantropie kon schenken.’

Artikelen en uitlatingen in interviews van Gates sr. laten zien dat hij oprechte zorgen had over de noodzaak om via belastingen rijkdom te herverdelen, niet alleen omdat hij veel waarde aan sociaal welzijn hechtte, maar ook omdat hij vond dat de superrijken dit aan de overheid verschuldigd waren. ‘Wie tientallen miljoenen, honderden miljoenen of miljarden dollars heeft verdiend, heeft dat níét alleen gedaan,’ zei Gates sr. in een toespraak.

> Je kreeg hulp. Daarmee wil ik niets aan die persoon afdoen. Degenen die in zaken zitten weten wat er wordt gevraagd. Dit zijn waarschijnlijk hardwerkende, creatieve mensen die offers hebben gebracht. Ze verdienen een beloning voor hun leiderschap en hun ondernemerszin. Maar ze hebben het niet alleen bereikt. Waar zouden ze zijn geweest zonder het

> geweldige economische systeem dat we samen hebben opgebouwd? Waar zouden ze zijn geweest zonder de openbare investeringen in de infrastructuur? Wegen? Communicatie? Ons systeem van het recht op bezit, en het juridische systeem om daarop te handhaven? Hoe rijk zouden ze zijn zonder openbare investeringen in nieuwe technologie? Deze ontwikkelingen hebben ons welvarender gemaakt, ongeacht of we software ontwikkelen, een restaurant bezitten of de plaatselijke makelaar zijn. […] De meeste mensen hebben voordeel van investeringen in de samenleving. En degenen die 10 miljoen of 10 miljard dollar hebben vergaard, hebben daar onevenredig voordeel van gehad. Volgens mij is het redelijk om een successierecht te hanteren dat een derde van die rijkdom inneemt wanneer dat geld naar een volgende generatie overgaat. Dat is een redelijke heffing voor het voorrecht om in onze samenleving zo'n rijkdom te kunnen vergaren. […] Het successierecht is een toepasselijk mechanisme om rijke mensen aan de samenleving te laten terugbetalen, een manier om dankbaarheid te betuigen voor de schitterende mogelijkheden die wij bieden. 'Dankbaarheid' is een woord dat in onze zakelijke publicaties goeddeels verdwenen is. We leven in een fantastisch systeem met een overvloed aan gemeenschappelijke rijkdom, maar om ons heen zien we dat niet.

De oproep van Gates sr. aan de superrijken om belasting te betalen is politiek gezien eigenlijk een buitengewoon gematigde stellingname – en lijkt welhaast een blauwdruk voor belasting als betaling aan de overheid voor facilitering van de behoeften van particuliere handel en particuliere miljardairs. Econoom Dean Baker zegt hierover dat er tegenwoordig een enorm apparaat bestaat van door de overheid ingevoerde economische bescherming en voordelen voor de superrijken, zoals de verstrekkende intellectuele eigendomsrechten waar bedrijven zoals Microsoft en Pfizer van profiteren. Dankzij copyrights en patenten profiteren deze bedrijven van door de overheid gesteunde monopolies, waarmee hun dominantie op de markt is veiliggesteld – zo sterk dat het betere en goedkopere producten bij de consument kan weghouden. Het is dus verkeerd om een beroep op de rijken te doen om de overheid voor deze privileges terug te betalen. In plaats daarvan moeten we dat apparaat ontmantelen en zorgen dat de superrijken ook hun eerlijke aandeel betalen. Niettemin toont het pleidooi van Gates sr. voor het successierecht, een vorm van dankbaarheid voor het vriendelijke overheidsbeleid, dat er bewegingsruimte is voor hervormingen tegen de

toenemende schijn van oligarchie, waarin de rijkste industriële voormannen in onze democratie de minste belasting betalen en de grootste mond hebben.

4

Misluk snel

‘Misluk snel’ is een populair mantra in het bedrijfsleven, en dat betekent dat het ook een manier van leven is geworden binnen de Gates Foundation, die haar beste en slimste werknemers bij Big Pharma, de grote consultants en opleidingen bedrijfskunde vindt.

‘Een van de grote persoonlijke deugden van Bill en Melinda, en een van de belangrijkste redenen waarom ik het grootste deel van mijn carrière voor de Gates Foundation heb gewerkt, is hun bereidheid om van gedachten te veranderen,’ schreef CEO Mark Suzman in 2022 in de jaarlijkse openbare notitie van de stichting. ‘Dit geldt met name wanneer overtuigend bewijs mogelijkheden blootlegt om met ons leven meer levens te redden en te verbeteren. Wanneer we riskante posities innemen, zullen er onvermijdelijk mislukkingen tussen zitten. In plaats van dan conservatief te worden kiezen Bill en Melinda ervoor snel te mislukken, te leren en het beter te doen. Of het nu gaat om genderongelijkheid, basisschoolonderwijs of investeringen in klimaatadaptaties als onderdeel van ons landbouwkundig ontwikkelingsprogramma, ze geven op basis van de bewijzen altijd ruimte voor nieuwe benaderingen en posterioritering van oude methoden.’

Deze ‘misluk snel’-cultuur is vooral dominant in de wereld van de start-ups, waarin de stichting erg actief is. De Gates Foundation heeft meer dan 2 miljard dollar in toekenningen aan particuliere bedrijven gegeven, en daarnaast een investeringsfonds van 2,5 miljard dollar opgericht waarmee de stichting geld in commerciële ondernemingen kan steken. Een kleine portie van dit geld ging naar farmaceutische reuzen zoals GSK en Merck (respectievelijk 65 miljoen en 47 miljoen dollar aan toekenningen), maar het grootste deel ging naar kleine start-ups waarvan de namen vrijwel niemand iets zullen zeggen.

Als een partner van Gates uit de particuliere sector mislukt – of snel mislukt –, betekent dat niet altijd dat de stichting met lege handen achterblijft. Ze laat partners namelijk altijd een *global access agreement* (internationale beschikbaarheidsovereenkomst) ondertekenen, waarmee ze ‘wereldwijd,

niets uitsluitend, eeuwig, onherroepelijk, volledig afgerekend en royaltyvrij recht krijgt op de gefinancierde ontwikkeling en het achterliggende intellectuele eigendom'. Dat is een lange, juridische manier om te zeggen dat de stichting kan ingrijpen en de licentie van de technologie en het intellectuele eigendom van het bedrijf – van elk vaccin, medicijn of ander product dat ze mede financierde – kan overnemen als het bedrijf die niet voor charitatieve doeleinden kan of wil inzetten. Als een bedrijf ermee ophoudt of als de stichting van mening is dat het buiten de grenzen van de financieringsovereenkomst opereert, kan ze hier een beroep op doen.

Dat de oprichter van Microsoft zijn filantropische schenkingen heeft georganiseerd rond het verkrijgen van technologie van begunstigden, zou ons misschien aan het denken moeten zetten. Maar de Gates Foundation houdt vol dat haar licentieclaims eigenlijk bedoeld zijn om de armen van deze wereld toegang te geven tot levensreddende innovaties – om 'algemeen beschikbare producten' te leveren en 'producten die veilig, effectief, betaalbaar en toegankelijk zijn voor gemeenschappen in landen met lage en middeninkomens'. Deze overeenkomsten bieden ook een verklaring aan belastingbetalers en de IRS voor het tegenstrijdige model van liefdadigheid van Gates, waarbij geld wordt gedoneerd aan bedrijven met winstoogmerk. De wereldwijde overeenkomsten voor toegang tot deze producten garanderen, volgens de stichting, dat haar charitatieve gelden naar deze charitatieve doeleinden gaan.

Het probleem is dat er veel te veel voorbeelden zijn waarbij deze door Gates opgestelde beschikbaarheidsovereenkomsten niet zodanig worden gebruikt dat de bedoelde begunstigden er voordeel van hebben. In 2015 kondigde de stichting een investering in aandelen aan van 55 miljoen dollar voor de ondersteuning van 'de ontwikkeling van de platformtechnologie van CureVac en de bouw op industriële schaal van een Good Manufacturing Practice (GMP)-fabriek'. In de daaropvolgende jaren kende Gates nog eens 5 miljoen dollar aan het Duitse bedrijf toe voor hun werk aan mRNA-vaccinkandidaten, onder andere 'een vaccin dat een brede bescherming tegen griepvirussen kan bieden'. Op een zeker moment was de Gates Foundation de op een na grootste aandeelhouder en mocht ze een lid voor de raad van bestuur van CureVac voordragen.

Na investeringen van tientallen miljoenen in de fabriek en de ontwikkeling van vaccins van CureVac was de stichting bij uitstek in de positie om tijdens de coronacrisis haar global access agreements te activeren en CureVac als

haar belangrijkste kandidaat voor de ontwikkeling van een vaccin te bevorderen. Oftewel: de overeenkomsten hadden de stichting voldoende invloed moeten geven om ervoor te zorgen dat arme mensen toegang tot het vaccin van CureVac zouden krijgen. Maar een door mij blootgelegd dossier van de Amerikaanse Securities and Exchange Commission (SEC) toonde aan dat de Gates Foundation CureVac precies van haar global access agreement onthief toen CureVac voor de bevordering van het vaccin een samenwerking met GSK aanging. Het dossier van de SEC is zwaar gecensureerd – grote stukken waren zwartgelakt –, maar GSK vertelde mij dat die ontheffing niets met Covid-19 te maken had. Deze bewering is natuurlijk niet te controleren. Even uitzoomend: waarom zou de stichting een begunstigde onder welke omstandigheid ook van zijn charitatieve verplichtingen ontheffen?

Enkele maanden na de publicatie van mijn bevindingen over CureVac riep het nieuwsplatform ImpactAlpha vergelijkbare vragen op over de financiële relatie van de stichting met andere producenten van coronavaccins, Moderna (toekenning van 20 miljoen dollar in 2016) en BioNTech (in 2019 voor 55 miljoen dollar aandelen gekocht). Deze bedrijven kozen ervoor hun Covid-19-injecties aan de best betalende markt te verkopen, en deden de armen daarmee tekort.

'Als het om de wereldwijde aanbiedingen van levensreddende coronavaccins gaat, lijken de global access agreements voor hun grootste test in de echte wereld te zijn gezakt,' schreef ImpactAlpha.

> Het onvermogen dan wel de onwil van de stichting om de global access agreements te gebruiken bij het afsluiten van overeenkomsten met vaccinleveranciers, zodat er doses voor betaalbare prijzen beschikbaar zouden komen, ondermijnde maandenlang de effectiviteit van COVAX, de door Gates ondersteunde inkoopclub van de VN die vaccins veilig moest stellen voor de 91 landen met lage en middeninkomens die voor buitenlandse steun en officiële ontwikkelingshulp in aanmerking komen. […] Bill Gates, de Gates Foundation en anderen hebben vrijwillige overeenkomsten, waaronder global access agreements, aangevoerd als een van hun argumenten tegen het afstand doen van wereldwijde bescherming van intellectueel eigendom voor ontwikkelaars van vaccins.

Vergelijkbare tekortkomingen kwamen aan het licht rond de Covid-19-diagnostiek. De Gates Foundation en andere donateurs stopten jarenlang grote bedragen in het bedrijf Cepheid, dat overal in Afrika apparatuur voor diagnostiek had geïnstalleerd. Tijdens de pandemie bleken deze apparaten

vrijwel nutteloos, want Cepheid stuurde de cartridges die voor de diagnostische tests van de machines nodig waren naar rijke landen. Artsen zonder Grenzen becijferde dat Cepheid al winst zou maken als het zijn Covid-19-tests voor niet meer dan 5 dollar per eenheid verkocht. Cepheid bestreed dit, maar tijdens de pandemie vond het bedrijf klanten die er wel 50 dollar voor wilden betalen. Belastingbetalers, de Gates Foundation en anderen hadden in de loop der jaren meer dan 730 miljoen dollar in Cepheid gestoken. Waar was de wereldwijde toegang voor arme mensen, die Gates beloofd had?

Een laatste voorbeeld gaat over Merck en een vaccin tegen het rotavirus. De Gates Foundation maakte een ererondje toen Merck zijn RotaTeq-vaccin op de commerciële markt bracht: 'Onze investering droeg bij aan de ontwikkeling, de licentie en de huidige verspreiding,' beweerde de stichting. Voor het vaccin van Merck had daarom ook de global access agreement van de stichting moeten gelden.

En misschien gold die ook wel – in een bepaalde periode. Het door Gates gefinancierde Gavi sloot een overeenkomst met Merck voor levering van zijn rotavirusvaccin aan westelijk Afrika. Maar toen Merck een lucratievere optie zag – verkoop van het vaccin in China voor het tienvoudige van wat Gavi wilde betalen –, brak het bedrijf met Gates en Gavi. Het NPR-programma *Goats and Soda*, dat geld van Gates ontvangt, belichtte deze kwestie tot in detail. 'Dit is bijzonder teleurstellend nieuws, en het zal op de korte termijn betekenen dat er kinderen naast dit levensreddende vaccin gaan grijpen en dat ze vatbaar voor deze afschuwelijke ziekte zullen blijven,' zei Seth Berkley, CEO van Gavi, tegen de NPR.

Het NPR-verhaal komt neer op een openbare aanval op Merck, maar gaat voorbij aan wat er echt aan de hand was: Gates en Gavi blijken niet te begrijpen hoe de farmaceutische markten functioneren. Natuurlijk gaat Merck voor het geld, want dat doen met een winstoogmerk werkende farmaceutische bedrijven nu eenmaal.

Al deze voorbeelden tonen aan dat de global access agreements van de Gates Foundation niet doen wat de stichting beweert. Ze garanderen geen beschikbaarheid van middelen voor de armste mensen ter wereld, en eigenlijk komen ze het algemene publiek ook niet ten goede. Dit roept de vraag op hoe het zit met het charitatieve karakter van de miljarden dollars die Gates aan bedrijven met winstoogmerk geeft, en of wij als belastingbetalers dit werk nou echt moeten subsidiëren.

Dit roept ook vragen op over de kwestie of de global access agreements van de stichting nog een ander doel dienen voor de stichting. Zoals we zagen in hoofdstuk 1, heeft de Gates Foundation veel meer invloed op de kleine farmaceutische bedrijven waarmee ze samenwerkt dan op grote ondernemingen zoals Merck. Voor kleine bedrijven, die het werken met de Gates Foundation omschrijven als in feite een bedrijfsovername, zijn de global access agreements van Gates nog een extra hefboom die de stichting kan gebruiken om controle uit te oefenen. 'Het komt erop neer dat de Gates Foundation voor een miniem bedrag toegang tot alle handelsgeheimen van een bedrijf krijgt,' vertelde een voormalige begunstigde, die het wereldwijde toegankelijkheidsbeleid van de stichting intrinsiek 'vatbaar voor slecht gedrag' noemde en zei dat die voor de stichting 'perverse prikkels' opriep om haar partners pijn te doen, door hen bijvoorbeeld naar een faillissement te drijven. Als een bedrijf ermee ophoudt, kan de Gates Foundation de rechten op de technologie overnemen en die aan een andere, in haar ogen competentere partij overdragen.

Dit klinkt misschien overdreven, maar het zijn reële zorgen die deze bronnen met mij deelden. Daarom is het de moeite waard de global access agreement van de Gates Foundation nog even terug te lezen: '[…] een wereldwijd, niets uitsluitend, eeuwig, onherroepelijk, volledig afgerekend en royaltyvrij recht krijgt op de gefinancierde ontwikkeling en het achterliggende intellectuele eigendom.'

'Ik las het vol afschuw, of eigenlijk niet vol afschuw, maar lacherig,' zei een andere voormalige begunstigde me over het moment waarop hij deze tekst in de toekenningsovereenkomst las. 'Ik dacht oprecht dat het een foutje was, een vergissing van het kantoor.' Deze bron schreef de bijzondere licentie-eisen van de stichting niet aan kwaadwilligheid toe, maar aan de genadeloze zakelijke wereld waarin de cognitieve verbindingen van Bill Gates tot stand waren gekomen: 'Als je eenmaal van een bepaalde omvang bent, koop je je potentiële concurrenten op, en anders maak je ze af. Hij [Gates] werkte nu eenmaal met die mentaliteit, en toen hij de Gates Foundation oprichtte nam hij gewoon een heleboel mensen van Microsoft mee. En dus had iedereen diezelfde instelling als uitgangspunt.'

Deze begunstigde herinnert zich zure gesprekken met andere begunstigden, naïeve academici en jonge ondernemers die niet hadden begrepen wat ze allemaal weggaven toen ze hun handtekening bij Gates zetten. Hun houding was, zo zei deze bron: 'We worden genaaid, maar dit is wel onze beste kans

[om geld te krijgen].'

Doordat de Gates Foundation duizenden begunstigden een global access agreement liet ondertekenen, kreeg ze rechten voor een heel breed scala aan intellectueel eigendom en technologie. In een interview deed Rohit Malpani, consultant internationale gezondheidszorg en voormalig bestuurslid bij Unitaid, de betekenis van de brede licentieclaims van de stichting in de echte wereld uit de doeken: 'Zie intellectueel eigendom maar als een bundel stokjes. Niemand is eigenaar van al die stokjes. Als de bundel uit tien stokjes bestaat, bezit het bedrijf er bijvoorbeeld zeven, het NIH twee en de Gates Foundation één. Dat ene stokje kan bestaan uit het recht om een derde partij voor een licentie vrij te stellen, of uit een beperkte licentie om de technologie in bepaalde landen te mogen exploiteren. Door alle investeringen die de Gates Foundation de afgelopen jaren heeft gedaan, beschikt ze nu over allerlei verschillende delen intellectueel eigendom. En al dat intellectuele eigendom biedt haar niet alleen een zekere mate van inzicht in het technologiedomein als geheel, maar ook controle en invloed over het gebruik van dat intellectuele eigendom.'

Malpani zag parallellen met nieuwsberichten dat Bill Gates de grootste eigenaar van particulier boerenland in de Verenigde Staten was geworden, en zei dat Gates en zijn particuliere stichting stilletjes misschien wel 'de belangrijkste hedendaagse eigenaren van intellectueel eigendom voor verschillende therapieën, diagnostiek en vaccins ter wereld zijn geworden'. En hij voegt eraan toe: 'Dat geeft ze een enorme verantwoordelijkheid en invloed over de ontwikkelingen en evolutie van deze technologieën. Het vrijgeven van rechten op intellectueel eigendom [zoals veelvuldig gebeurde rondom Covid-19-vaccins tijdens de pandemie] […] heeft dan grote invloed op het intellectuele eigendom waarover zij de rechten bezitten. En dat beïnvloedt ook hun vermogen om te controleren hoe dit intellectuele eigendom wordt ontwikkeld en wereldwijd wordt gedistribueerd.

Dit weerspiegelt op allerlei manieren de strategie die Microsoft had. Het hele fundament van dat bedrijf bestond uit de verwerving van intellectueel eigendom, dus is het eigenlijk niet zo verrassend dat Gates hier voor dezelfde benadering koos – officieel uit filantropische overwegingen, maar uiteindelijk gaat het om de mate van controle en invloed. Het is de erkenning, voordat veel anderen dat inzagen, dat intellectueel eigendom een zeer centrale rol ging spelen in de manier waarop de wereldwijde gezondheidszorg wordt beheerd.'

In 2011 zond *This American Life*, een populair programma annex podcast van de publieke radio, een bijzonder verhaal uit over patenttrollen, mensen die geld verdienen door bedrijven voor de rechter te slepen vanwege schending van hun patenten. Dit zijn vaak lichtzinnige, op overdreven breed geïnterpreteerde patenten gebaseerde zaken. Maar de trollen weten dat het voor bedrijven goedkoper is om een zaak af te kopen dan die voor de rechter te laten komen.

'Veel investeerders en vernieuwers in Silicon Valley, misschien wel een meerderheid, zullen tegenwoordig zeggen dat het patentsysteem precies het tegenovergestelde doet van wat het zou moeten doen,' zei presentator Ira Glass. 'Het stimuleert geen innovatie, maar verstikt die juist. Omdat het aantal rechtszaken over patenten toeneemt. Patenttrollen zijn heel actief. Patentzaken doen zich tegenwoordig zoveel voor dat er in Silicon Valley geen enkele min of meer succesvolle start-up bestaat die niet zo'n zaak heeft meegemaakt. En dat vertraagt innovatie, maakt het moeilijker voor bedrijven zich te ontwikkelen, schaadt onze internationale concurrentiepositie. Het kost ons allemaal meer geld om te kopen wat die bedrijven aanbieden.'

Centraal in dit verhaal staat een bedrijf dat Intellectual Ventures heet en gerund wordt door Nathan Myhrvold, lange tijd een van de trouwste medewerkers van Bill Gates (maar Gates wordt in het programma niet genoemd). Nadat hij Microsoft in 1999 had verlaten richtte Myhrvold het bedrijf op dat, zo zei hij, 'investeert in uitvindingen'. En vervolgens: 'Je zult zien dat bijna iedereen die voor zijn patentrecht opkomt een patenttrol wordt genoemd.'

Deze versie van het verhaal, een uitvinding-prikkelend narratief, was een paar jaar eerder hartelijk omarmd in *The New Yorker*. Auteur Malcolm Gladwell omschreef Intellectual Ventures, kortweg IV, als een soort bruisende denktank, een bedrijf waar de knapste koppen elkaar tot nieuwe hoogten opstuwen. Gladwell verwijst naar één informeel etentje, waar acht slimme IV'ers aanwezig waren en dat 36 mogelijk te patenteren nieuwe ideeën opleverde.

Gladwell leek het zelf niet in te zien, maar zijn profiel van IV omschreef eigenlijk een groepje jongens in een eeuwigdurende kletssessie, een stel zogenoemde veelweters met een keur aan grote ideeën, maar weinig meer dan dat. Gladwell zag voor zich dat IV in het daaropvolgende decennium een belangrijke ontwrichtende, innovatieve en revolutionaire kracht achter sociale vooruitgang zou zijn – zoals iemand als Alexander Graham Bell ooit

was, omdat hij met zijn telefoon de wereld veranderde.

IV beweert dezer dagen dat het meer dan vijftien bedrijven heeft gelanceerd, hoewel er op de website gek genoeg maar elf worden genoemd – en geen daarvan lijkt erg van invloed op de mensheid of de economie. Het merendeel lijkt financieel overeind te worden gehouden door Bill Gates. Dat geldt bijvoorbeeld voor TerraPower, een kernenergiebedrijf dat nog geen reactor heeft gebouwd en nog geen energie heeft geproduceerd. Bill Gates blijkt ooit ook een belang in Intellectual Ventures te hebben genomen. Volgens een dossier van de Securities and Exchange Commission uit 2006 investeerden Microsoft en Bill Gates samen meer dan 50 miljoen dollar in het Invention Science Fund van IV.

En Gates was blijkbaar geen passieve investeerder. Hij liet zich regelmatig zien bij IV, om tijdens brainstormsessies zijn intellectuele gewicht in te brengen dan wel om even los te komen van de politiek-correcte eisen die de professionele filantropie aan hem stelde.

Tom Paulson, een schrijver die ooit over Gates berichtte voor *The Seattle-Post-Intelligencer* en die later met Nathan Myhrvold samenwerkte aan een kookboek, herinnert zich dat hij Gates af en toe wel op de burelen van IV had gezien – meestal als hij in een vergadering verdween. 'Destijds was al wel duidelijk dat Gates genoeg had van de beperkingen die zijn werk bij de Gates Foundation hem oplegde – beperkingen in de publiciteit, zich altijd maar gedragen zoals van filantropen werd verwacht. Dit was een uitlaatklep,' zei Paulson tegen mij. 'Gates schiep deze aparte onderneming omdat hij dit niet met Melinda of de stichting hoefde te overleggen.'

Tussen 2009 en 2020 stonden Gates en Myhrvold op tientallen patenten en patentaanvragen genoteerd als de uitvinders. Hieronder viel een patent op een geavanceerde helm voor American footballers, die zo was ontworpen dat hij spelers tegen hersenschuddingen beschermde. Andere patenten klinken ronduit eng, zoals de uitvinding voor 'het detecteren en classificeren van mensen die iemand observeren'.

Via de productie en verkrijging van deze patenten dringt IV zich op als een motor voor uitvindingen. Het omschrijft zichzelf ook als beschermer van kleine uitvinders tegen grote bedrijven die hun ideeën willen afpakken. Toen *This American Life* om voorbeelden vroeg waarbij IV de kleine man beschermde, kon het bedrijf geen geloofwaardige voorbeelden geven.

De verslaggevers stuitten op een buitengewoon zorgwekkend beeld van dit zeer destructieve nieuwe bedrijfsmodel, want uit deze nieuwe mode van

patentprocessen kwam een groeiend leger aan trollen voort, dat alles en iedereen voor de rechter sleepte. Toen zo'n groep beweerde een patent op podcasts te hebben zocht cabaretier annex podcaster Marc Maron de openbaarheid en noemde hij dit 'geld aftroggelen'. En IV werd het gezicht van deze snelgroeiende, opdringerige soort, de patenttrol.

'Intellectual Ventures gaat dus eigenlijk naar bedrijven toe en vraagt ze of ze zichzelf tegen rechtszaken willen beschermen. Wij bezitten bergen patenten,' zo legde journalist Alex Blumberg in het verhaal uit. 'Sluit maar een overeenkomst met ons. Onze patenten dekken niet alleen alles waar jij je in je bedrijf mee bezighoudt, maar niemand zal je dan nog voor het gerecht durven dagen.'

Een investeerder uit Silicon Valley vergeleek dit model met 'chantage à la de maffia, waarbij iemand naar de voordeur van jouw bedrijfsgebouw komt en zegt dat het zonde zou zijn als het in brand vloog, en dat hij de buurt toevallig heel goed kent en ervoor kan zorgen dat dit niet gebeurt. En daar "en nu betalen" aan toevoegt.'

Na dit zeer zichtbare onderzoek door een buitengewoon populaire podcast zou een rationele partij misschien eens goed hebben nagedacht of samenwerking met IV wel zo'n goed idee is. Bill Gates niet. Naast eventuele persoonlijke belangen die hij nog in het bedrijf had, wilde Gates ook dat zijn stichting zaken met IV ging doen. Het resultaat was een nieuw project dat IV het Global Good Fund noemde. De stichting had Global Good eigenlijk in 2010 gelanceerd, het jaar voordat het onderzoek *This American Life* van start ging, maar het project werd in de jaren daarna zeer uitgebreid. 'Gefinancierd door Bill Gates en gericht op een met Nathan Myhrvold gedeelde visie ontwikkelt Global Good technologie om enkele van de meest angstaanjagende problemen van de mensheid op te lossen,' aldus de website. De Gates Foundation beschrijft Global Goods in de belastingaangifte als een 'gecontroleerde dochtermaatschappij'. Tot en met 2020 laten de raporten van de stichting donaties – soms omschreven als 'kapitaalbijdragen van geld en intellectueel eigendom' – van de stichting naar Global Good zien ter waarde van meer dan 500 miljoen dollar.

Nathan Myhrvold zei in interviews uit die begintijd dat het project weliswaar een winstoogmerk had, maar dat hij niet verwachtte die winst ook te gaan maken. Op papier lijkt het er dus op dat de Gates Foundation een tak met winstoogmerk van een van de beruchtste patenttrollen ter wereld controleert.

Naarmate het Global Good-project binnen IV meer aandacht trok, werd het ook meer gezien als publicitair middel om de controversiële bedrijfsvoering van het bedrijf te compenseren. Een criticus zei hierover in 2010 tegen de pers dat wie Global Good ook leidt, 'diegene moeite zal hebben om genoeg goed werk uit te voeren om de enorme schade van zijn of haar werkgever te compenseren. Tenzij diegene natuurlijk besluit het bedrijf op te heffen en het patentsysteem te hervormen.'

Myhrvold reageerde hierop door op zijn nieuwe humanitaire missie te wijzen en vroeg critici hoeveel 'werk van God' zij hadden gedaan: 'Hoe groot is hun malaria-onderzoeksproject? Hoeveel hebben zij in polio gestoken? Dat wil ik graag weten!' Waar bedrijven zoals Facebook 'middelen en speelgoed voor rijke mensen' ontwikkelden, aldus Myhrvold, zorgde de samenwerking van Global Good van IV met de Gates Foundation voor 'oplossing van de problemen […] van die arme mensen in Afrika'.

'Ik hoop dat we binnen drie tot vijf jaar op een heleboel succesvolle projecten kunnen wijzen die daadwerkelijk in de praktijk draaien, waar we kunnen zeggen dat ja, wij nieuwe technologie hebben uitgevonden,' zei Myhrvold. 'Waar meer kinderen gevaccineerd zijn. Het aantal gevallen van malaria is teruggebracht. Waar onderzoekers dingen begrijpen die ze tot dan nooit hadden begrepen. Dat we over drie tot vijf jaar op een aantal concrete manieren kunnen wijzen waarop we de wereld echt beter hebben gemaakt. Op manieren die voor mensen het verschil tussen leven en dood maken.'

Vanaf het troebele begin en het onzekere mandaat gingen bij het project tien jaar later de luiken dicht, met heel weinig indicatie van geleverde prestaties. Met de 500 miljoen dollar van de Gates Foundation werd Global Good een van de best gefinancierde projecten aller tijden. Maar waar ging dat geld naartoe?

Op de webpagina van Global Good staan weinig prestaties. Er is een nieuwe, houtgestookte bakoven, de Jet-Flame, die de rookontwikkeling en dus door rook veroorzaakte ademhalingsproblemen zou verminderen. De bescheiden website van de Jet-Flame beslaat slechts twee pagina's en bevat heel weinig informatie over het product – of bewijs van het gebruik en het nut ervan. Global Good beweert ook nieuwe, draagbare koelers te hebben ontwikkeld, de ene voor het vervoer van stierenzaad, de andere voor het transport van vaccins. Ook in dit geval is er erg weinig openbare informatie te vinden om de invloed van deze producten te bevestigen. Er staat ook een bericht op dat Global Good in samenwerking met het bedrijf Element aan een

biometrisch project voor kinderen werkt waarmee gegevens over de gezondheid van kinderen kunnen worden bijgehouden.

Mochten deze resultaten niet lijken te stroken met het zeer grote bedrag dat Gates aan het project gaf, dan kan dat komen doordat Global Good eigenlijk de functie van vergaarbak voor de eigen patenten en intellectueel eigendom van de stichting bleek te hebben. Dat weten we door één enkele, terloopse verwijzing in een onderzoeksrapport uit 2016, dat de stichting door Stanford University liet opstellen onder de titel *Making Markets Work for the Poor*.

Het rapport profileert een kleine start-up, Zyomyx, die bezig was met de ontwikkeling van een potentieel revolutionair, goedkoop middel dat op plekken zonder elektriciteit of medische professionals hiv kon diagnosticeren. Op grond van één druppel bloed kon een diagnose bepalen of een patiënt de aan veel hiv-positieve patiënten voorgeschreven antiretrovirale therapie nodig had. De technologie van het bedrijf was echter onvoldoende ontwikkeld om risicodragend kapitaal te kunnen ophalen. Het rapport van Stanford presenteerde Zyomyx daarom als schoolvoorbeeld van de unieke rol van de Gates Foundation in de markt: geld steken in zeer riskante, maar mogelijk buitengewoon lonende innovaties, die anders wellicht geen geld zullen krijgen en waarmee de armen op de wereld kunnen worden geholpen.

De eerste handreiking van de stichting aan het bedrijf was een lening van 10 miljoen dollar. Aan dat geld waren wel voorwaarden verbonden. Gates legde een claim op de patenten van Zyomyx als onderpand. ‘Het leek ons de eenvoudigste oplossing om het […] werk met een traditionele donatie te financieren,’ stond in het rapport van Stanford. ‘Vanwege de instabiliteit van het bedrijf vond de Gates Foundation het essentieel te weten wat er met de technologie zou gebeuren als het bedrijf failliet ging of – wellicht waarschijnlijker – de aandacht verlegde naar commerciëlere markten en producten. Begunstigden die hun donatieovereenkomst schenden kunnen gedwongen worden de donatie terug te betalen. De stichting wilde nog meer: een structuur waarmee ze de rechten op het cruciale intellectuele eigendom veiligstelde.’

Gates verschafte de lening via een ingewikkeld financieel instrument, omschreven als ‘converteerbare obligaties die in geld konden worden omgezet als Zyomyx nog meer investeerders vond, werd overgenomen of naar de beurs zou gaan’. Het kwam erop neer dat de Gates Foundation als het bedrijf een groot succes werd in de positie was om daarvan mee te

profiteren. Tegelijk was de financiële overeenkomst van Gates opgesteld om de potentiële winst van Zyomyx zodanig te beperken dat het bedrijf zijn producten niet aan arme landen kon verkopen, 'waarmee de aantrekkingskracht van het bedrijf op toekomstige investeerders mogelijk werd verminderd', aldus het rapport.

Men kan zich afvragen waarom de Gates Foundation overeenkomsten met bedrijven sluit die hun vermogen om andere investeerders aan te trekken verminderen. De stichting zegt in het openbaar van zichzelf dat ze er aandacht voor heeft niet op die manieren op tenen te gaan staan. 'Hoe en waar filantropische dollars het best van pas komen is een uitdaging waar wij voortdurend over nadenken, want we willen geld van overheden en particulieren niet verdringen of vervangen,' zei Mark Suzman, CEO van de Gates Foundation, in 2022. We kunnen hier cynisch bij opmerken dat de stichting, als ze een start-up afhankelijk van haar financiering maakt door andere investeerders af te schrikken, de invloed heeft om zo'n bedrijf naar elke door haar gewenste kant te sturen. 'Dit gebeurt er: ze doen een grote donatie, waarna de stichting zich terugtrekt. […] Dan blijft er geen bedrijfsmodel meer over,' legde een particuliere ontwikkelaar mij uit. 'Als een organisatie zwaar van een charitatieve stichting afhankelijk wordt en hun onderzoek laat sturen door de prioriteiten van zo'n stichting, is het in zekere mate hun eigen schuld dat die ervaring slecht is. Dat is gewoon geen goede bedrijfsvoering.'

Een andere bron vertelde me dat de Gates Foundation overeenkomsten opstelt die het ingewikkeld maken andere investeerders te vinden, omdat die aanzienlijk zorgvuldiger moeten zijn; ze moeten bijvoorbeeld de betekenis van de licentie-eisen van Gates doorspitten. '"O nee, jullie ga ik geen geld geven!" zal zo'n investeerder zeggen. Dus, Gates, eigenlijk ondermijn je je eigen doelstellingen. De bedrijven [aan wie jij toekenningen doet] kunnen nooit geld bij elkaar krijgen. En jij gaat ze niet financieren, jij doet ze slechts een toekenning. Je draait precies de mensen die je wilt redden de nek om.' Een andere door mij geïnterviewde bron die overwoog met Gates in zee te gaan omschreef de stichting als buitengewoon gevoelig voor deze complicaties, omdat ze andere investeerders niet wilde afschrikken.

Uiteindelijk slaagde Zyomyx er toch in een investeerder van buiten aan te trekken. Het internationaal opererende bedrijf Mylan begreep dat het tot de verkoop van meer hiv-behandelingen van Mylan zou leiden als Zyomyx kon bijdragen aan een snelle diagnose van meer mensen met hiv. Het hinderde

niet als Zyomyx verlies maakte, want het zou tot nieuwe inkomsten uit andere producten van Mylan leiden.

Door de overeenkomst van Zyomyx met Mylan trad de converteerbare investering van Gates in werking, wat betekende dat de lening van de stichting in een enorm aandeel in het bedrijf overging. Plotseling bezat de stichting 48 procent van Zyomyx. De zichtbaarste filantropische organisatie ter wereld gaf daarmee – in samenwerking met Big Pharma – leiding aan een bedrijf met winstoogmerk. Het door Gates gefinancierde rapport van Stanford verwoordde het anders: 'Als grootste aandeelhouder van Zyomyx en met een waarnemer in de raad van bestuur had de Gates Foundation de middelen om haar charitatieve doelstellingen te beschermen.'

Met de Gates Foundation aan het roer mislukte het project snel. Mylan trok zich uiteindelijk terug en Gates begon met de ontmanteling van Zyomyx door het bedrijf een laatste lening van 350 000 dollar te geven, waarmee het licht kon blijven branden en de stichting de technologie kon overnemen. 'De stichting heeft de Global Good-divisie van Intellectual Ventures ingeschakeld om de patenten van Zyomyx veilig te stellen en een commerciële partner te zoeken die met het intellectuele eigendom van Zyomyx het product op de markt kan brengen,' legde het rapport van Stanford uit. 'De kans op succes is klein.'

In vervolg op het onderzoek van Stanford vond ik in het patentenarchief dat de Gates Foundation tientallen patenten (en patentaanvragen) van Zyomyx lijkt te hebben verworven. Uit het archief blijkt dat de stichting een deel van dit intellectuele eigendom in 2016 overdroeg aan een Canadees bedrijf, Stemcell Technologies, met in de overdrachtspapieren de opmerking dat 'verwerving en behoud van de rechten op intellectueel eigendom voor bepaalde technologieën en informatie een toepasselijke component van Global Access is om de programmatische en charitatieve doelstellingen van de stichting te bevorderen'.

Gates heeft, voor zover ik kan nagaan, nooit in het openbaar over deze overdracht van intellectueel eigendom gesproken. En de enige aanwijzing van de stichting over haar samenwerking met Stemcell Technologies was een toekenning in 2019 van 3 miljoen dollar die met een ander project te maken lijkt te hebben. Stemcell wilde mij voor dit boek niet te woord staan, dus blijft onduidelijk wat het bedrijf met de patenten doet.

De Gates Foundation en Stemcell geloven blijkbaar dat de patenten waarde hebben. Waarom deden ze anders de moeite ze te verwerven? En dus roepen

de acquisitie en distributie van het intellectuele eigendom nogmaals vragen op over de dunne grens tussen de niet op winst gerichte charitatieve activiteiten en de commerciële belangen van de Gates Foundation. Hoe kan het dat de betrokkenheid – charitatieve betrokkenheid – bij particuliere bedrijven zodanig is georganiseerd dat ze in staat is waardevol intellectueel eigendom te verwerven (of er beslag op te leggen), om dat vervolgens aan andere bedrijven over te dragen? Als dit commerciële eigendomstransacties tussen bedrijven waren, had dat waarschijnlijk belastingtechnische gevolgen gehad. Maar niet met de Gates Foundation, een charitatieve non-profitorganisatie.

Dankzij een speurtocht door de openbare stukken van het U.S. Patent and Trademark Office vond ik dertien verschillende transacties waarbij de Gates Foundation tientallen patenten en patentaanvragen verwierf, overwegend voor farmaceutische producten (van sommige patentstukken is de inhoud maar beperkt in te zien, maar de namen Intellectual Ventures en Global Good lijken er niet in voor te komen).

Een opvallend voorbeeld betreft Anacor Pharmaceuticals. In 2013 verwierf de Gates Foundation een aandeel van 2 procent in Anacor, en ze schonk het bedrijf daarnaast een contract voor 18,3 miljoen dollar om een nieuw platform voor de ontwikkeling van geneesmiddelen op te zetten. Tweeënhalf jaar later verkocht Gates zijn aandeel met een winst van 86,7 miljoen dollar, een zeventienvoudig rendement. In 2016 kocht Pfizer Anacor voor 5 miljard dollar, en uit de patentstukken blijkt dat er daarna verschillende partijen patenten aan de stichting werden overgedragen. ‘Pfizer droeg patentrechten voor geselecteerde bezittingen over aan de Gates Foundation vanwege een in 2013 door Anacor met de Gates Foundation afgesloten overeenkomst,’ meldde Pfizer mij via de mail. ‘Omdat deze bezittingen bij Pfizer niet langer actief waren, had de Gates Foundation de mogelijkheid ze over te nemen, en daartoe besloot ze.’

De acquisitie van patenten door de stichting is één uiting van de mechanismes die Gates voor de verwerving van intellectueel eigendom gebruikt. Vergeet niet dat de global access agreements van de Gates Foundation er normaal gesproken op gericht zijn om voor de stichting ‘in licentie’ gebruik te kunnen maken van de producten en technologie van haar charitaspartners, en niet om exclusief eigenaar van hun intellectuele eigendom en hun patenten te worden. Het is ook belangrijk om te weten dat technologie in licentie gebruiken meestal niet zo’n openbare papierwinkel

vergt als de aankoop ervan. We weten dat de duizenden charitatieve toekenningen (en global access agreements) van de stichting haar toegang biedt tot een buitengewoon pakket aan intellectueel eigendom, maar het is niet goed mogelijk om inzicht te krijgen in hoe en waar de stichting gebruikmaakt van haar licentierechten. Dit maakt het moeilijk om de volledige omvang te begrijpen van de interactie van de stichting met intellectueel eigendom. Of om te begrijpen wie er baat bij heeft of wie er mogelijk schade van ondervindt.

In 2020, toen IV een einde aan Global Good maakte, kwam het bedrijf met de cryptische aankondiging dat de opbrengsten van het project werden verdeeld over twee partijen, de Gates Foundation en Gates Ventures. Gates Ventures is het 'privékantoor' van Bill Gates, de plek waar hij alle niet aan de stichting gerelateerde activiteiten heeft ondergebracht, inclusief enkele privé-investeringen. Waarom worden de opbrengsten van Global Good, een door filantropie betaald project, aan het privékantoor van Bill Gates overgedragen? Had Bill Gates naast het aandeel van de stichting ook zelf nog een financieel belang in Global Good? Ook dit is een voorbeeld waarbij het erop lijkt dat Bill Gates zijn particuliere belangen met die van de stichting vermengt.

Wie kan er verder voordeel van hebben? Een bron in de industrie sprak zijn zorgen uit over het Bill & Melinda Gates Medical Research Institute (vaak Gates MRI genoemd). Dit instituut is organisatorisch een dochteronderneming van de Gates Foundation, maar in de praktijk gewoon een farmaceutisch bedrijf. Het onderzoekt en ontwikkelt tuberculosemedicijnen en -vaccins, shigellavaccins, malaria-afweerstoffen, en probiotica voor kinderen. Het werkt onder licenties samen met GSK en Merck. En het wordt geleid door voormalige topmensen uit Big Pharma, van Pfizer, Merck, Baxter, Takeda en Novartis. De Gates Foundation heeft meer dan 500 miljoen dollar in het project gestoken.

Dit betekent dat de stichting zichzelf enerzijds toegang heeft verschaft tot intellectueel eigendom van andere ontwikkelaars, maar anderzijds in feite ook beschikt over een eigen farmaceutisch ontwikkelingsbedrijf, dat een duidelijk belang heeft in intellectueel eigendom. De Zyomyx-Stemcell-overeenkomst laat zien dat de stichting actief technologie afpakt van de bedrijven waarmee zij werkt, en die herverdeelt. Wat weerhoudt haar ervan die technologie naar Gates MRI of een partner van Gates MRI over te hevelen?

Een andere duidelijke begunstigde van de belangen van Gates in intellectueel eigendom is Intellectual Ventures – en degenen die daarin hebben geïnvesteerd, waartoe in elk geval ooit Microsoft en Bill Gates (persoonlijk) behoorden. Global Good verrichtte heel belangrijke pr om het imago van IV als de beruchtste patenttrol ter wereld bij te stellen. Het schoof Nathan Myhrvold naar voren om de wereld te melden dat IV 'het werk van God' verrichtte. Dat is geweldig voor IV, maar wat hield de belastingbetaler aan deze overeenkomst over? 'We hebben geen andere informatie over IV beschikbaar dan er op de website staat,' antwoordde de persafdeling van IV, die mijn verzoek om een interview met Myhrvold afwees.

Een overkoepelend element in het Global Goods-project betreft de dogmatische opvattingen van Bill Gates op het gebied van intellectueel eigendom, en de schijn dat de filantropische activiteiten van de stichting op dit terrein meer kwaad dan goed doen. In *This American Life* werd erop gewezen dat in de software-industrie breed de gedachte leeft dat ons patentsysteem innovatie de kop indrukt. Deskundigen in de gezondheidszorg oefenen al langer soortgelijke kritiek uit en stellen dat intellectueel eigendom het onmogelijk maakt dat goedkopere, toegankelijkere medicijnen de patiënten bereiken.

Het project Global Good richtte zich erop een patentvriendelijke reactie op deze kritiek te geven, maar de klaarblijkelijke mislukking ervan bevestigde slechts de problemen die monopoliepatenten opwerpen.

Het is begin maart 2022, en econoom James Love zit in zijn kantoortje in Washington DC aan de telefoon met een medewerker van de Senaat. Hij heeft het over Xtandi. En hij heeft het over Bayh-Dole, een wet die de overheid en anderen in bepaalde gevallen de ruimte geeft om ondanks een patent van gepatenteerd goed gebruik te maken.

Tussen al het technische jargon en de vele politieke vaktermen door bracht Love het betoog af en toe terug tot woorden die ik kon begrijpen.

Xtandi is een medicijn tegen prostaatkanker dat een Amerikaanse consument tegen de 200 000 dollar per jaar kost – vijf keer zoveel als elders in de wereld. Love legde tijdens het gesprek uit dat Xtandi tot stand was gekomen met algemene middelen en op een openbare universiteit, de University of Californië in Los Angeles, maar dat het middel nu in handen was van een Japans farmaceutisch bedrijf dat bezig was de Amerikaanse consument – kankerpatiënten – te bestelen.

De door president Joe Biden geleide Democraten hebben van alles te zeggen over de prijzen van medicijnen en de aanpak van Big Pharma, aldus Love, dus hoe was het mogelijk dat ze niets tegen Xhandi ondernamen? Op weg naar de tussentijdse verkiezingen was dit toch een schot voor open doel?

Het is onduidelijk hoe goed de Senaatsmedewerker luisterde – ze stelde tijdens de lange verhandelingen van Love weinig vragen –, maar aan het eind van het gesprek had Love de indruk dat hij belangstelling voor een brandbrief aan de Senaat had veiliggesteld. Nadat hij had opgehangen liep hij met opmerkelijk verende tred rond om wat van zijn opgebouwde energie kwijt te raken.

Het probleem met Xtandi is niet inhoudelijk, legde Love me uit. Het is politiek. En Love kent de politiek rondom medische patenten, want hij maakte in het debat eigenhandig kennis met het dogmatische, machtige Big Pharma. Hij heeft ook gezien hoe Bill Gates optrad als een van de sterkste bondgenoten van Big Pharma, als dienaar, supporter en groot pleitbezorger, alles onder de sluier van de goedbedoelende filantroop. ‘Rechten op intellectueel eigendom die op monopolies kunnen uitdraaien zijn slecht voor medische innovaties, want ze leiden tot grootscheepse ongelijkheid, ze zijn inefficiënt en moreel verwerpelijk – en ze functioneren ook nog eens niet zo goed waar het om geïnvesteerde middelen gaat. En de grootste tegenstander van hervormingen om dit te verbeteren is – heel onverwacht – niet de farmaceutische industrie, maar een van de rijkste mannen ter wereld, Bill Gates, die zichzelf voordoet als vriend van de armen,’ zei Love.

‘Gates heeft op verschillende terreinen vast prima werk geleverd,’ ging hij verder. ‘Maar waar het om de rechten op intellectueel eigendom gaat is hij onevenwichtig en niet-behulpzaam geweest. Dat is een blinde vlek van hem. Het lijkt wel alsof hij de sommetjes niet begrijpt, alsof hij niet goed kan tellen. Hij is absoluut niet objectief. Het is bij hem een ideologisch ding.’

Love, die tegenwoordig de kleine ngo Knowledge Ecology International leidt, wringt zich in allerlei bochten om zichzelf als vijand van ideologie te presenteren. Hij benadrukt dat hij niet tegen alle patenten is, waarbij hij het voorbeeld noemt van energie-efficiënte technologieën. Als bedrijven hun patentbescherming willen gebruiken om extreem dure, energiebesparende apparaten te maken, kan de consument relatief eenvoudig voor een ander product kiezen. Met gezondheid en medicijnen hebben we die luxe niet altijd. ‘Mijn vrouw ondergaat chemotherapie,’ zegt Love. ‘Als het middel dat ze nu

gebruikt de afgelopen tien jaar niet beschikbaar was geweest, zou ze waarschijnlijk overlijden.'

De vrouw van Love had toegang tot de behandeling die ze nodig had, maar miljoenen mensen sterven aan behandelbare en zelfs te genezen ziektes omdat de benodigde medicijnen te duur zijn. En dat komt vooral doordat er op zulke medicijnen patenten zitten die farmaceutische bedrijven de gelegenheid bieden om extreem hoge prijzen te berekenen.

Het pleidooi van Love is een interessant contrast met Bill Gates. De twee mannen behoren tot de meest vooraanstaande activisten op het gebied van intellectueel eigendom – James Love als criticus, Bill Gates als voorvechter. Ze zijn ook ongeveer even oud – Love is 74, Gates 68 – en ze komen beiden uit de omgeving van Seattle. Het huis waarin Love zijn jeugd doorbracht is maar een kilometer of zes verwijderd van het 6000 vierkante meter grote landgoed dat Bill Gates aan de oever van Lake Washington liet aanleggen.

Bill Gates ging na zijn middelbare school naar Harvard, Love naar Alaska, waar hij in conservenfabrieken en de visserij werkte en vervolgens diverse consumenten-ngo's oprichtte. Hij belandde uiteindelijk ook op Harvard, waar hij ondanks zijn gebrek aan een bachelor op zijn dertigste toch een masterprogramma kon volgen. Hij ging daarna aan het werk bij de beroemde consumentenactivist Ralph Nader, die hij hielp bij de organisatie van een campagne om de grootste monopolist van zijn tijd te ondervragen. Daartoe behoorde een conferentie in 1997 met de naam 'Appraising Microsoft', een tweedaags evenement waar de belangrijkste critici van de softwaregigant samenkwamen. Nader nodigde Gates ook uit, maar die weigerde mee te doen.

Terwijl Love en Nader de monopolistische macht van Microsoft in de computerrevolutie onderzochten, breidde het werk van Love zich uit naar de gezondheidszorg, waar patenten in de zich ontwikkelende hiv- en aidscrisis onder een vergrootglas kwamen te liggen. Het virus verspreidde zich over zowel rijke als arme landen, wat leidde tot een wereldwijde activistische beweging. De aandacht die dit genereerde, creëerde een opening om een belangrijke oorzaak van de epidemie aan te pakken: arme mensen konden de dure medicijnen niet betalen, die beschermd werden door monopoliepatenten.

Deze politieke strijd was ook het toneel van de eerste interactie tussen Love en de Gates Foundation. Love vertelt dat hij op de World Health Assembly van 1999, waar lidstaten van de Wereldgezondheidsorganisatie

bijeenkwamen om een strategie tegen de hiv-aidscrisis te bepalen, een vertegenwoordiger van de farmaceutische industrie glanzende folders zag uitdelen, waarin werd betoogd dat patenten geen obstakel voor behandeling waren. De pamfletten bleken afkomstig te zijn van de William H. Gates Foundation, de voorganger van de Gates Foundation.

En terwijl Gates het opnam voor Big Pharma sloot Love een overeenkomst met de Indiase medicijnenfabrikant Cipla voor de productie van een goedkoop, merkloos geneesmiddel dat miljoenen hiv- en aidspatiënten toegang tot een levensreddende behandeling bood. Via een reeks juridische en politieke gevechten tegen de patentrechten van Big Pharma kwamen er steeds meer merkloze geneesmiddelen tegen hiv en aids in arme landen terecht. Plotseling konden arme mensen voor minder dan een dollar per dag – ongeveer 3 procent van wat de farmaceutische industrie ervoor in rekening bracht – levensreddende behandelingen tegen hiv ondergaan.

Die inzet heeft de hiv- en aidscrisis niet helemaal opgelost, maar het is onmogelijk om enige activiteit van de Gates Foundation op te noemen die – in meer dan twintig jaar, met 80 miljard dollar aan toekenningen – ook maar bij benadering de invloed had die deze actie op het menselijk leven heeft uitgeoefend. Ondanks alle praatjes van Bill Gates over innovatie en ontwrichting en rechtvaardigheid werkt zijn stichting tegen beter weten in binnen het paradigma dat ernaar streeft bestaande machtsstructuren (en onevenwichtigheden) te behouden, dat volhoudt dat Big Pharma niet het probleem, maar onderdeel van de oplossing is. Bill Gates heeft van de hiv-aidscrisis tot de coronapandemie consequent aan de verkeerde kant van de geschiedenis gestaan door zijn ideologische belangen in monopoliepatenten te laten prevaleren boven de gezondheid van de arme mensen die hij beweert te redden.

De Gates Foundation werd in de loop der jaren zo'n grote hindernis voor hervormingen van de patentregels dat Love op een gegeven ogenblik de invloed van Gates in een 13 000 woorden tellende tijdlijn probeerde te omkaderen. In dat document wordt de overlap zichtbaar tussen Microsoft en de Gates Foundation; als bedrijf dat sterk van de regels omtrent intellectueel eigendom afhankelijk is, komen de zakelijke belangen van Microsoft, de Gates Foundation en Big Pharma in belangrijke mate overeen. Zo vermeldt de tijdlijn van Love dat de CEO van Merck in 2001 tot de raad van bestuur van Microsoft toetrad, dat topman Jeff Raikes van Microsoft in 2008 CEO van de Gates Foundation werd, en verscheen zowel Microsoft als de Gates

Foundation op belangrijke intergouvernementele bijeenkomsten van de Wereldgezondheidsorganisatie over intellectueel eigendom.

In Loves visie moet je, als je monopoliepatenten in de farmaceutische industrie afschaft, deze vervangen door iets anders. Met andere woorden, er is een behoefte om ontwikkelaars te belonen voor hun hoge onderzoeks- en ontwikkelingskosten, vooral omdat R&D niet altijd resulteert in een succesvol nieuw product. Love gelooft dat er een kritieke rol is weggelegd voor farmaceutische bedrijven in de markt; ze hebben alleen een ander soort stimulans nodig.

Love heeft verschillende alternatieven voor patenten voorgesteld, waarvan hij zegt dat die een meer concurrerende, ondernemende markt zullen creëren. Die zal de farmaceutische industrie dwingen zich te concentreren op het ontwikkelen van nieuwe geneesmiddelen in plaats van het in de markt zetten van hun gepatenteerde medicijnen. Een van die benaderingen is om geneesmiddelenontwikkelaars te belonen door prijzengeld in plaats van monopolies. Die prijzen zouden hoog moeten zijn – miljarden dollars bijvoorbeeld, als een bedrijf een echt innovatief product op de markt brengt. En omdat de resulterende medicijnen dan niet wordt beschermd door monopoliepatenten, concurreren generieke producenten om de medicijnen zo goedkoop mogelijk op de markt te brengen.

Dat zou lagere kosten betekenen voor medicijnen – en voor nationale zorgstelsels. In de Verenigde Staten geven we bijvoorbeeld elk jaar meer dan een half biljoen dollar uit aan medicijnen.

Een ander voorstel dat Love heeft gesteund is een internationaal verdrag waarin landen zich verbinden om elk jaar een bepaald bedrag uit te geven aan onderzoek en ontwikkeling. Deze financiële verplichting kan worden nagekomen door nationale uitgaven aan de aankoop van gepatenteerde farmaceutische producten, omdat de industrie wel een klein deel van haar inkomsten weer in R&D steekt. Maar landen zouden veel meer waar voor hun geld krijgen via andere financieringsmechanismen, zoals overheidsbeurzen, waarvan de volledige waarde zou worden afgetrokken van verdragsverplichtingen.

Het voorgestelde verdrag werd, zoals de meeste van de hervormingen die Love steunt, gezien als een grote uitdaging – en bedreiging – voor het patentgerichte model van de farmaceutische industrie. ‘Gates heeft alles gedaan wat hij kon om discussies hierover te blokkeren,’ vertelde Love me. Dat deed ook Big Pharma. In 2010 werkten verschillende door Gates

gefinancierde groeperingen samen met farmaceutisch gigant Novartis om een tegenvoorstel voor het verdrag in te dienen: fondsen werven ter ondersteuning van non-profit farmaceutische ontwikkelingspartnerschappen (waarvan de meeste door Gates worden gefinancierd). Tot op heden is er geen R&D-verdrag tot stand gekomen, hoewel volksgezondheidsexperts en activisten blijven aandringen op zo'n verdrag.

In het kantoortje van Love op Capitol Hill praatten we tot ver in de namiddag door, waarbij Love af en toe even opstond om nog een kopje decaf in zijn Keurig-apparaat te zetten en daarna gauw terugkeerde naar verhalen over de slechte invloed van Bill Gates, een man die hij nog nooit had ontmoet, maar die hem in zijn werk lang had achtervolgd.

Terwijl de winterse duisternis voor de ramen schoof gaf Love me inzicht in de financiën van zijn eigen kleine non-profitgroep en vertelde hij dat de schrik bij zijn financiers alleen maar toenam naarmate zijn politieke activiteiten effectiever werden. Er is al vaker gezegd dat er voor de revolutie geen sponsors in de rij staan.

Love ziet ook dat als een Gates-effect. De stichting heeft zo'n grote vinger in de pap – niet alleen in de internationale gezondheidszorg, maar ook als voortrekker in de filantropie zelf – dat er bijna niemand te vinden is die tegen het woord ervan in wil gaan. De dag na ons interview stuurde Love me een bericht: 'Wat het buitensluiten van gedoneerd geld voor de internationale gezondheidszorg betreft kun je die zorg zien als een categorie die miljardairs aantrekt, en wij hadden de pech te worden opgescheept met Bill Gates, wiens micromanagement en preoccupatie met strenge regels voor intellectueel eigendom en de grote farmaceutische bedrijven een aanzienlijk probleem zijn gebleken.'

Dit sentiment doet verlangen naar een betere miljardair, iemand die niet zo dogmatisch en niet zo gefascineerd is door intellectueel eigendom, en die minder gebonden is aan Big Pharma. Iemand die bereid is het hele stelsel op zijn kop te zetten voor de reorganisatie van een belangrijk fundament van de moderne economie: de intellectuele eigendomsrechten die bepalen welke medicijnen wij krijgen.

Maar Love zei nog iets in ons interview, iets wat zijn kritiek in een nieuw daglicht plaatste en wat de beperkingen van door filantropie bekostigde gezondheidszorg illustreert: 'Deze […] programma's waarin [arme] mensen niks in te brengen hebben, geen enkele invloed hebben, er niet een beetje zelf vorm aan kunnen geven, geen stem hebben en niet aan het gesprek kunnen

meedoen – ik weet niet of dat op de lange termijn erg helpt. Als het jouw systeem niet is, als het een ding van iemand anders is, van een of andere buitenlander, dan zullen mensen […] er anders tegenaan kijken.'

5

Transparantie

Het blinkende glas en staal van het hoofdkwartier van de Gates Foundation in Seattle is een duur, indrukwekkend gebouw. Het zijn eigenlijk twee gebouwen, beide boemerangvormig, met in totaal 60 000 vierkante meter vloeroppervlak en een platina beoordeling in het Amerikaanse LEED-systeem voor energie-efficiëntie. Het staat in het centrum van de stad, tegenover de Space Needle, het bekendste herkenningspunt van Seattle, en met al het glas in het ontwerp is het de bedoeling dat het gebouw, dat een half miljard dollar kostte, de institutionele waarden van de stichting weerspiegelt – of eigenlijk overdraagt.

'Toen we hiernaartoe kwamen, wilden we graag dat de stichting naar de mensen toe transparantie uitdroeg,' zei Melinda Gates in 2011 bij de opening van het gebouw. 'De gedachte was een plek waar mensen ons werk konden begrijpen.'

Dat is een boodschap die de stichting er bij bezoekers flink in stampt. Een bron vertelde me dat ze bij haar eerste bezoek aan het hoofdkwartier een rondleiding kreeg waarbij de stichting alle moeite deed om haar aandacht te vestigen op de open architectuur. 'Ik vond dat veelzeggend,' zei mijn bron, 'vooral omdat ik me in een gebouwengroep bevond die op geen enkele manier transparant was. De ironie daarvan verbaasde me enorm. Het is bijna een soort reclameslogan.'

Het is eigenlijk wel wat meer dan een reclameleus. Het is een essentieel onderdeel van het merk dat de stichting is. 'Het is niet eerlijk dat wij zo rijk zijn terwijl miljarden anderen zo weinig hebben,' schreef Melinda French Gates in 2018 in een publieksgerichte brief. 'En het is niet eerlijk dat onze rijkdom deuren opent die voor de meeste andere mensen gesloten blijven. Wereldleiders nemen op als wij ze bellen en denken goed na over wat wij zeggen. Van geld verstoken schooldistricten zijn eerder geneigd middelen en talent in te zetten voor ideeën waarvan ze denken dat wij ervoor zullen betalen. Maar er is niets geheimzinnigs aan onze doelstellingen als stichting. We zijn vastbesloten openlijk te laten zien wat we bekostigen en wat daar de

resultaten van waren.'

Het is een vreemde rationalisatie, die lijkt te zeggen dat de vermeende transparantie een rechtvaardiging is van de buitengewoon oneerlijke uitoefening van macht. Bovendien is ze gebaseerd op de volstrekt foutieve aanname dat de stichting open is. 'U zult toch wel weten dat werknemers overeenkomsten tekenen als ze beginnen en als ze vertrekken?' zei een ex-werknemer die me een interview weigerde. 'Met u praten is naar alle waarschijnlijkheid een overtreding van de overeenkomst die die werknemers hebben getekend.' 'Hoi Tim,' merkte een andere ex-werknemer op. 'Om juridische redenen kan ik niet officieel met je over de stichting praten.'

'Het is moeilijk om te bepalen in welke mate ze de hand aan deze juridische beperkingen houden,' zei weer een andere ex-werknemer. 'Maar er staan beslist dingen in waardoor mensen wel twee keer nadenken voordat ze publiekelijk iets zeggen dat als kritiek op de stichting kan worden geïnterpreteerd. […] En als je dat toch doet, weet je dat de stichting met haar volle gewicht achter je aan zal komen.'

Werknemers en ex-werknemers zijn niet de enigen die het gevoel hebben niet vrijuit te kunnen praten. 'Ik zou me niet op mijn gemak voelen als ik mijn werk bij de stichting zonder hun uitdrukkelijke toestemming zou bespreken,' zei een begunstigde tegen mij. 'Die beperking maakt deel uit van elke overeenkomst die we met haar hadden.'

Overeenkomsten over vertrouwelijkheid, geheimhouding en niet in diskrediet brengen blijken een diepgaand geïnstitutionaliseerd deel uit te maken van het professionele en het privéleven van Bill en Melinda Gates. Bij Cascade Investment, dat het geld van de stichting en het privékapitaal van Bill Gates beheert, moeten vertrekkende werknemers die een afvloeiingspremie meekrijgen standaard een vertrouwelijkheidsovereenkomst tekenen. Op het huwelijk van Bill en Melinda Gates, in 1994, moest de ingehuurde assistent volgens *The Seattle Times* een geheimhoudingsovereenkomst (*non-disclosure agreement*, NDA) ondertekenen. De krant interviewde ook een kennis van Melinda, een voormalige directeur bij Microsoft, die vertelde dat Melinda zelf misschien ook wel onder bepaalde regels van vertrouwelijkheid viel: 'Dat was onderdeel van haar afspraken met Bill. Dat ze de dingen voor zich houdt.'

Niet alle bij de stichting vertrekkende medewerkers ondertekenen een NDA. Maar ook als ze dat niet doen hebben huidige en voormalige werknemers goede redenen om de stichting niet te bekritiseren. Een voormalige

medewerker legde het me uit: ‘De stichting is overal bij betrokken. Ze financiert alles. Ze doneren aan iedereen. Ze geven iedereen contracten. Als jij in de publieke sector werkt, heeft vrijwel alles wat je aanraakt met de stichting te maken. En heel veel mensen die bij de stichting vertrekken, gaan naar organisaties die banden met de stichting hebben. Ik denk daarom dat mensen ook bang zijn voor hun kansen in de toekomst, dat het daar op een of andere manier invloed op kan hebben.’

Het gevolg van die geïnstitutionaliseerde cultuur van geheimhouding is natuurlijk dat het erg lastig is om onderzoek naar de stichting te doen of om inzicht in het functioneren ervan te krijgen uit andere bronnen dan de enorme pr-machine die ze zelf beheert. Toen socioloog Adam Fejerskov de Gates Foundation wilde onderzoeken voor zijn wetenschappelijke boek *The Gates Foundation’s Rise to Power: Private Authority in Global Politics*, nam hij al in de begindagen van dat project contact op met de stichting, in de hoop afspraken voor interviews te kunnen maken. Fejerskov wilde weten hoe het werk van de stichting op het gebied van genderrechtvaardigheid van de grond was gekomen en wat financiering betreft tot zo’n groot element was uitgegroeid. ‘Het kwam erop neer dat ik bij het begin van mijn project deed wat voor de hand lag, namelijk vragen of er openbare of officiële kanalen waren waarlangs ik onderzoek kon doen. Voor mij als onderzoeker heeft het altijd mijn voorkeur om officiële goedkeuring van de organisatie te hebben,’ zei hij tegen mij. De stichting wees zijn verzoek af, en dus moest Fejerskov op zoek naar een route om de hoge muren heen.

Dat gold ook voor Charles Piller, schrijver van een serie stukken over de Gates Foundation voor *The Los Angeles Times*. ‘Ze waren overwegend niet bereid zich met mij te bemoeien. Ze waren niet bereid om vragen te beantwoorden en weigerden eigenlijk om op de meeste van mijn verhalen te reageren op wat voor manier ook behalve met het absolute minimum,’ vertelde Piller me. ‘Dat is kenmerkend voor grote bedrijven en overheidsinstellingen: hopen dat eventuele controversiële thema’s waarover verslag wordt gedaan gauw zullen overwaaien, zodat ze weer gewoon aan het werk kunnen gaan.’

Wie de interviews bekijkt die Bill en Melinda French Gates geven – en dat zijn er veel – ziet dat ze bijna altijd naar podia en media gaan waarvan ze weten dat er geen kritische vragen worden gesteld. Soms gaat dat via kanalen die de stichting financiert. Daardoor kunnen Bill en Melinda French Gates zich voordoen als toegankelijke, bij de buitenwacht betrokken mensen – ze

geven toch veel interviews? –, terwijl het tegendeel het geval is.

In 2021 schreven twee voorheen hooggeplaatste ex-werknemers een opiniestuk waarin ze opriepen tot meer transparantie bij de Gates Foundation. Ze zeiden dat de stichting (en andere stichtingen) 'verplicht moesten worden om gedetailleerde jaarverslagen op te stellen, analoog aan die van grote bedrijven. In deze verslagen moet niet alleen worden gespecificeerd hoe de stichting haar geld uitgeeft, maar ook waarom ze tot bepaalde keuzes kwam, welke resultaten ermee werden behaald (zowel goed als slecht) en welke risico's men voorziet. Uiteindelijk moeten zulke transparante, uitvoerige rapporten bijdragen aan het ontstaan van een soort marktmechanisme voor openbare verantwoording van de effectiviteit van een stichting.'

Dit voorstel was niet bepaald radicaal, maar het toont aan dat sommige ex-werknemers wel bereid zijn in het openbaar thema's over de stichting aan te kaarten. Zoals altijd blijkt de macht van Gates heel groot, maar niet absoluut. De Gates Foundation beschikte lang over een onlinedatabase waarin via trefwoorden op te zoeken was waar al die tienduizenden toekenningen van de stichting terechtkwamen. Dat wekte beslist de indruk van een open organisatie, waardoor je het geld kon volgen. Maar wie ooit heeft geprobeerd die database te gebruiken weet dat die openheid slechts een illusie is.

Wie de miljoenen dollars wilde nakijken die Gates aan een bepaalde organisatie had gedoneerd, moest door een eindeloze lijst van resultaten scrollen, waarop in ontzettend vage taal omschreven is waar gedoneerd geld voor gebruikt werd, met kreten zoals 'het ontwikkelen van duurzaamheidsmodellen voor op sparen gebaseerde financiële diensten voor armen', 'voor ondersteuning van programmatische en evaluerende diensten' en 'voor een beter begrip van aanstichters en factoren in vaccindekking en billijkheid'. Deze drie donaties gingen naar CARE, Code.org en Emory University, particuliere instituten die op geen enkele manier verplicht zijn details omtrent de besteding van het geld bekend te maken – en dat is de Gates Foundation al evenmin. Deze organisaties zijn ook niet gebonden aan verzoeken om openheid of wetten die zulke openheid voorschrijven.

Ik kwam er ook achter dat er aan de database met donaties en toekenningen van de stichting grote bedragen ontbreken. Als ik in mijn berichtgeving op een organisatie stuitte die op haar website vermeldde geld van de Gates Foundation te hebben ontvangen, kon het gebeuren dat de stichting daar in de

database helemaal geen melding van maakte. En andersom: dat de stichting vermeldde dat ze een groep geld had gegeven, zoals de nieuwssite *Inside Higher Ed*, waarna op die site een nieuwsartikel over Gates verscheen zonder dat daarin de lezers op de hoogte werden gebracht van het feit dat de Gates Foundation een geldelijke bijdrage heeft gedaan. Het Centre for Analytics and Behavioural Change (CABC) vermeldde op zijn website zijn banden met de Gates Foundation, maar verwijderde die melding later weer. In de database van de stichting staat niets over donaties aan deze organisatie. Toen ik het CABC naar hun relatie met Gates vroeg antwoordde men: 'Het is beter als de stichting mediaverzoeken omtrent door hen gefinancierde projecten afhandelt.' De Gates Foundation sloeg al mijn verzoeken om interviews af en weigerde vragen te beantwoorden die ik voor dit boek wilde stellen.

De CABC presenteert zichzelf als een soort James Bond-operatie voor gewone mensen – het betreedt onopvallend het politieke discours en voert sterke 'tegenmaatregelen' in om het gesprek een andere kant op te sturen. 'In analyses van de communicatie [in sociale media] herkennen we mensen aan beide kanten van het gesprek, dus de voor- en tegenstanders,' legt het CABC uit. 'De voorstanders zijn onze bondgenoten, onze burgerlijke activisten – degenen met dezelfde waarden, degenen die al aan het gesprek deelnemen. Onze gespreksleiders […] ontwikkelen, stimuleren en organiseren onze groep van burgerlijke activisten. Zij bieden content, context en contacten, helpen bij het versterken en effectiever maken van hun mededelingen op sociale media. Dicht tegen dit proces aan zit de ontwikkeling van strategische content om onze boodschap te versterken.' Maar wie vormen die 'groep van burgerlijke activisten' en welke boodschappen voegen zij heimelijk aan het openbare debat toe? Als dit geen stiekeme propagandacampagne is om de publieke opinie te bewerken, waarom is het dan omringd met zoveel geheimzinnigheid?

Na maandenlang tegen een muur aan te zijn gelopen in mijn pogingen de eindeloze reeks discrepanties rondom de financiën van de Gates Foundation te begrijpen, begon het me te dagen dat donaties doen slechts een deel van haar charitatieve uitgaven is. De federale wet verplicht particuliere stichtingen de details omtrent hun toekenningen openbaar te maken, en de boeken van Gates laten zien dat er ongeveer 80 miljard dollar gedoneerd is. Dit geld is terug te vinden in de onlinedatabase – met vage, eenregelige omschrijvingen. Maar ik ontdekte dat er nog een grote stapel geld is: 6

miljard dollar aan charitatieve contracten en 'beroepskosten', waarvan de details door de stichting uit alle macht uit de openbaarheid worden gehouden.

In de jaarlijkse belastingaangifte voor de IRS zegt de stichting dit geld te gebruiken voor zaken als 'technische assistentie begunstigde', 'communicatie', 'uitbestede diensten' en 'strategische uitvoeringen'. Maar dit leert ons niet waar het geld naartoe ging. In 2013 meldde de stichting in haar belastingopgave dat ze 674 contracten met een totale waarde van 393 412 140 dollar afsloot. Dat was ongeveer 10 procent van de totale uitgaven van de stichting in dat jaar. De stichting maakte, gedwongen door de regels van de IRS, de vijf grootste ontvangers van haar donaties bekend, McKinsey, de Boston Consulting Group, Slalom Consulting, Avanade en McKinsey Nigeria, die bij elkaar ongeveer 65 miljoen dollar waard waren. Zo blijft er een zwart gat over van 325 miljoen dollar aan betalingen aan onbekende groeperingen, ter bevordering van het werk van de stichting. In de loop der jaren heeft de stichting meer dan 9000 contracten afgesloten, voor ongeveer 6 miljard dollar. Van dat bedrag was bijna 5 miljard dollar voor onbekende ontvangers. Waar ging dat geld heen?

The Chronicle of Higher Education, een nieuwsorganisatie, vermeldt op haar website openlijk dat ze geld van de Gates Foundation heeft ontvangen in de vorm van een contract, en dus niet als toekenning. Later in dit boek zal ik bespreken dat ik op een handvol andere nieuwsorganisaties ben gestuit die geld van de stichting ontvingen dat niet in hun donatieoverzicht staat – wat er, naar ik aanneem, op wijst dat het een contract betrof. Wat we niet kunnen zien en dus niet kunnen weten is het aantal nieuwsorganisaties dat op deze manier geld van Gates krijgt. Is het mogelijk dat de stichting miljarden dollars uitgeeft om – op manieren die wij niet kunnen zien – invloed op het nieuws te kopen om haar politieke agenda en gewenst beleid te bevorderen? Die vraag kunnen alleen de Gates Foundation en de IRS beantwoorden. Ik heb de stichting op de man af gevraagd mij een lijst te sturen met alle contracten die ze heeft met journalistieke podia. Dat werd geweigerd.

Waar zouden de verborgen miljarden aan contracten en 'beroepskosten' van Gates nog meer naartoe kunnen zijn gegaan? Naar alles en iedereen – politieke pressiegroepen, particuliere bedrijven, overheidsinstellingen, zelfstandige consulenten, documentairemakers en welke andere groep ook die op een volstrekt ondoorzichtige manier de politieke belangen van de stichting kan bevorderen. Het is lastig te begrijpen waarom we een non-

profit filantropische instelling toestaan dat ze de fundamentele details van haar werk voor de belastingbetaler, die dat werk ruimhartig subsidieert, verborgen houdt. Omdat ongeveer 50 cent van elke dollar die de stichting uitgeeft uit de algemene middelen komt, mogen we toch ten minste wel weten hoe Gates het uitgeeft? Waarom reguleren, controleren en bediscussiëren we andere vormen van politieke uitgaven, maar kijken we niet om naar het gebruik van onduidelijk geld door een particuliere filantropische stichting?

De cultuur van onduidelijkheid binnen de stichting lijkt te zijn doorgedrongen tot de partijen waarmee ze samenwerkt – zoals ook de Wereldgezondheidsorganisatie, waarvan de stichting de op een na grootste financier is. Een onderzoek van *Vox* belichtte in 2019 bijvoorbeeld de niet-zo-transparante pogingen van de stichting om zelfstandige consultants van McKinsey in de WHO te installeren. 'De WHO is weliswaar een openbare organisatie, maar de details van deze betrokkenheid en de rol van Gates worden niet vermeld in de financiële verantwoording of de budgetten van de WHO,' schreven de journalisten. 'De informatie op de website van de WHO is incompleet. De WHO heeft een portal met gegevens over door de organisatie afgesloten overeenkomsten, maar daarin ontbreken de partijen die rechtstreeks door donateurs zoals Gates zijn betaald. Er ontbreekt ook informatie over waar consultants precies voor worden ingehuurd.'

Zulke manoeuvres druisen in tegen de democratische principes die ten grondslag liggen aan de WHO, een afdeling van de Verenigde Naties. Het gebrek aan transparantie is daarentegen heel gunstig voor de Gates Foundation, want daardoor is het moeilijker het geld van Gates te volgen en de invloed ervan te controleren. We kunnen de stichting niet ter verantwoording roepen zolang we niet weten wat ze doet.

Een bijkomende moeilijkheid in het volgen van het geld gaat over het gebruik van 'subtoekenningen'. De stichting vermeldt openlijk wie de primaire begunstigden van haar geld zijn, maar deze ontvangers delen dat geld daarna onder andere groeperingen uit. Als een specifiek voorbeeld vertelde het Poynter Institute me dat vrijwel al het geld dat het had ontvangen van de Gates Foundation 'ter verbetering van de juistheid van beweringen met betrekking tot de mondiale gezondheid en ontwikkeling in wereldwijde media' eigenlijk werd doorgegeven aan andere groeperingen.

Zo geeft Gates ook miljarden aan andere stichtingen – de Hewlett Foundation, de United Nations Foundation, de Bill, Hillary and Chelsea Clinton Foundation –, die dat geld weer onder andere begunstigden

verspreiden. Dit betekent dat de in de overzichten van Gates genoemde ontvangers niet de enige begunstigden en soms zelfs niet de primaire begunstigden zijn. Als we de meer dan 30 000 gedoneerde toekenningen van de stichting zouden doornemen, is het goed mogelijk dat het aantal individuen en instituties met financiële banden met Gates een veelvoud is van wat we in de boeken kunnen terugvinden.

'De stichting werkt samen met veel organisaties, en die financieren weer andere,' antwoordde een woordvoerder van de stichting toen ik jaren geleden naar zulke subtoekenningen informeerde. 'Wij maken onze subtoekenningen niet openbaar, maar het staat u vrij de begunstigde organisaties om meer informatie te vragen.' Dit was het klassieke soort non-antwoord dat ik in de begintijd van mijn onderzoekswerk altijd kreeg (voordat het beantwoorden van mijn vragen helemaal ophield). De Gates Foundation weet dat één onderzoeker nooit de duizenden ontvangers van haar geld persoonlijk kan bellen of mailen. En dat zou ook niet veel resultaat opleveren. Veel door Gates gefinancierde groeperingen waar ik voor mijn onderzoek contact mee zocht weigerden mijn vragen te beantwoorden – en dat verbaasde me niets.

Het duistere geld van Gates zorgt er ook voor dat het lastig is om te weten wie er echt onafhankelijk is en wie er onder invloed van de stichting staat. Lezers van dit boek vragen zich misschien af of hun nederige verteller zelf tijdens zijn werkzaamheden een of andere geheime subtoekenning, contractuele tegemoetkoming of andere 'beroepskosten' van de stichting heeft ontvangen. Ik kan zeggen dat dit niet zo is – het is ook niet zo –, maar dit kan ik niet bewijzen, en u evenmin. Al even zorgwekkend is dat er bij opening van de boeken van de stichting alleen maar een doolhof aan puzzels zichtbaar zou worden. Gates heeft een eindeloze brij aan 'gecontroleerde entiteiten', onafhankelijke organisaties en financiële instrumenten opgetuigd: toekenningen, contracten, leningen, kapitaalinvesteringen, programmagebonden investeringen, aankoopgaranties enzovoort. Daarnaast zitten Bill en Melinda French Gates aan de top van een weids rijk aan uiteenlopende organisaties dat zonder overdrijving als een veelkoppige waterslang kan worden omschreven. Dit zijn enkele van de namen: de Bill & Melinda Gates Foundation, de Bill & Melinda Gates Foundation Trust, het Bill & Melinda Gates Medical Research Institute, Gates Ag One, BGC3, Gates Ventures, Pivotal Ventures, Breakthrough Energy, Gates Policy Initiative, Exemplars in Global Health, Giving Pledge, Global Grand

Challenges, Global Good Fund. Afwisselend werkend met hun privérijkdom en schenkingen van de stichting beschikt de familie Gates over een eindeloos aantal vehikels voor de bevordering van de eigen agenda. De omvang en complexiteit van de stichting en het bredere spectrum van Bill Gates maken integraal deel uit van het gebrek aan transparantie.

Het Congres zou kunnen overwegen om particuliere stichtingen te verplichten aan verzoeken tot openbaarheid tegemoet te komen, zoals overheidsinstellingen dat ook moeten doen, en ze daarmee te dwingen interne documenten ter inzage te geven aan iedereen die daarom vraagt. Of waarom wordt er van de Gates Foundation niet op z'n minst geëist dat ze elke toekenning en elk contract inzichtelijk maakt? Dat wil zeggen, waarom staan we er niet op – in plaats van de stichting toe te staan vage en vaak betekenisloze eenregelige beschrijvingen van haar liefdadigheidsbeurzen te plaatsen – om de daadwerkelijke juridische overeenkomsten te zien die de stichting opstelt met elke begunstigde en contracthouder? Dat zou dan gaan om niet meer dan ongeveer 3000 documenten per jaar – geen overdreven ingewikkelde opgave voor een organisatie met de omvang van de stichting. Waarom zouden wij niet eisen dat die informatie openbaar wordt gemaakt? Heeft de stichting een of andere legitieme aanspraak op geheimhouding?
In 2018 verscheen bij de Associated Press een van de zeldzame kritische onderzoeksverslagen over de manier waarop de Gates Foundation geld in politieke macht omzet. 'Het door Gates zorgvuldig opgetuigde web van invloed is vaak onzichtbaar, maar stelt zijn stichting in staat het gesprek in een richting te sturen die zijn visie op hervorming van het worstelende Amerikaanse onderwijssysteem ondersteunt,' schreef Sally Ho. 'De toekenningen laten zien hoe strategisch en alomvattend de aanpak van de grondlegger van Microsoft is bij het realiseren van zijn onderwijskundige hervormingsplannen, waarvoor hij stilletjes landelijke invloed verwerft op de manier waarop scholen werken.'

Het verhaal liet zien hoe de 44 miljoen dollar aan donaties van de stichting 'voor onderzoek in lijn met de belangen van Gates betaalde, gunstige aandacht in de media organiseerde en in één staat een rol speelde bij het opstellen van een kader voor het nieuwe onderwijssysteem ter beïnvloeding van het politieke debat rondom de Every Student Succeeds Act'. Het onderzoek legde bloot dat het grootste deel van deze politieke financiering door Gates naar New Venture Fund ging, maar het medium onderzocht verder niet wat deze organisatie is.

Het fonds New Venture Fund is een non-profittak van een bedrijf met de naam Arabella Advisors. Het omschrijft zichzelf als een 'fiscale sponsor', opgezet om 'op te treden als administratieve gastheer voor [charitatieve] projecten, zodat die projecten geen moeite hoeven te doen om zichzelf als onafhankelijke non-profitorganisatie te vestigen'. In de praktijk lijkt het fonds op te treden als een tussenpersoon, een soort trechter, voor rijke donateurs. In plaats van dat de Gates Foundation rechtstreeks geld aan een organisatie geeft, geeft ze aan New Venture Fund, dat op zijn beurt andere groeperingen beheert en financiert – waardoor het soms onmogelijk is om het geld te volgen.

OpenSecrets heeft vragen over duister geld gesteld met betrekking tot het New Venture Fund en een zusterorganisatie zonder winstoogmerk, en meldde dat zij 'financieel ten minste 80 van hun eigen groeperingen hebben gesponsord, die entiteiten financieren op een manier die bijna geen papieren spoor achterlaat'. *The New York Times* karakteriseerde het New Venture Fund als onderdeel van een 'ondoorzichtig netwerk' dat heeft geprobeerd om liberale politieke doelen te bevorderen op een niet-transparante manier.

Geen van deze nieuwsberichten noemde de Gates Foundation, een belangrijke donateur van het New Venture Fund. De gedoneerde 490 miljoen dollar is een van de grootste donaties van de stichting. Maar hoe dat geld wordt gebruikt is vaak onduidelijk en lijkt soms onbekend. Een voorbeeld is een toekenning van 50 miljoen dollar van Gates aan New Venture Fund 'voor bevordering van de internationale ontwikkelingsgemeenschap door middel van gerichte financiering ter ondersteuning van internationaal ontwikkelingsbeleid, communicatie en de inzet van belangengroeperingen'. Er zijn letterlijk honderden of misschien wel duizenden plekken waar dit geld naartoe kan zijn gegaan – van nieuwsredacties en denktanks tot de WHO en particuliere bedrijven. De donatie van Gates verdween eigenlijk gewoon in een zwart gat. En misschien was dat ook wel de bedoeling.

New Venture Fund gaf geen antwoord op talloze vragen van de pers.

Een deel van het door de Gates Foundation aan New Venture Fund gedoneerde geld is specifiek genoeg omschreven om ons een idee te geven wat ermee gedaan is. Zo wist de Associated Press enkele toekenningen van Gates aan New Venture Fund te achterhalen die expliciet bedoeld waren voor 'de implementatie van ESSA', de Every Student Succeeds Act. Maar zelfs zulke donaties leren ons niet aan wie New Venture Fund het geld gaf, of hoe het specifiek is gebruikt. We weten, kortom, dat Gates New Venture Fund

om politieke redenen financiert – in dit geval ter bevordering van specifiek onderwijskundig beleid –, maar we kunnen niet zien hoe het geld uiteindelijk wordt uitgegeven.

Van een andere donatie van Gates aan New Venture Fund, van 50 miljoen dollar, is de eindbestemming wel duidelijk: een organisatie genaamd Co-Impact, die op haar beurt weer toekenningen aan andere groeperingen doneert. De huidige en voormalige CEO's van de Gates Foundation zaten halverwege 2022, met destijds twee van de vijf zetels, allebei in de raad van bestuur. En de organisatie wordt geleid (en werd opgericht) door Olivia Leland, die eerder voor de Gates Foundation werkte. Het werk van de organisatie is niet van dat van de stichting te onderscheiden; zo was de grootste toekenning van Co-Impact in 2022 een donatie van 24 miljoen dollar aan het Abdul Latif Jameel Poverty Action Lab van het Massachusetts Institute of Technology (een trouwe partner van Gates), bedoeld voor 'heroriëntering van nationale en openbare onderwijssystemen' in Afrika. Door dit soort projecten lijkt Co-Impact vooral heel erg een tak van de Gates Foundation (maar het heeft ook andere filantropische sponsoren, zoals MacKenzie Scott). Co-Impact reageerde niet op vragen van de media.

Op een gegeven ogenblik wordt het moeilijk te bepalen waar de Gates Foundation ophoudt en waar bepaalde begunstigden of plaatsvervangers beginnen – en of er überhaupt wel onderscheid is. Die eindeloze lagen vertroebeling hebben een voortdurend, matroesjkapoppen-achtig effect waarin de Gates Foundation steeds nieuwe, ogenschijnlijk onafhankelijke organisaties opricht en financiert, vaak via onduidelijke tussenkantoren, zoals het New Venture Fund, en waarbij de betrokkenheid in het openbaar tot een minimum beperkt blijft. Zo is ze in staat politieke macht op te bouwen met een netwerk aan bondgenoten en de schijn van diverse en robuuste steun voor de eigen agenda – een echokamer van door Gates gefinancierde organisaties.

Een van de weinige federale regels met betrekking tot grote stichtingen is dat zij elk jaar 5 procent van hun bezit weggeven. Als Gates donaties doet aan groepen waarover de stichting beslissingsbevoegdheid heeft, kan dat worden gezien als donaties aan zichzelf. Er zijn tal van plaatsen waar dit het geval lijkt te zijn, waar Gates geld aan groeperingen geeft en dan in hun raad van bestuur plaatsneemt, waardoor deze invloed heeft op de manier waarop de gedoneerde gelden worden besteed. Hiertoe behoren het Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria (ontvanger van 3 miljard dollar van

Gates), Gavi (6 miljard dollar), de Medicines for Malaria Venture (727 miljoen dollar), de Alliance for a Green Revolution in Africa (AGRA, 679 miljoen dollar) en de Coalition for Epidemic Preparedness Innovations (271 miljoen dollar).

De interne 'Board Service Policy' van de stichting levert alweer een voorbeeld waarin Gates organisaties 'creëert' dan wel 'significant' financiert om daarna zijn eigen medewerkers in het bestuur daarvan een rol te laten spelen: AGRA, GAIN, FIND, Thrive by Five, 3ie, het Newark Charter School Fund, Aeras, het Global Fund, Gavi, IOWH en de Gates Cambridge Trust. Als organisaties die opgericht, gefinancierd en bestuurd worden door de stichting brengen ze hun onderzoek en hun beleidsspeerpunten in het openbare, wetenschappelijke en politieke debat in, en daarmee breidt de Gates Foundation haar grote invloed op een niet-transparante manier uit.

Het Literacy Design Collaborative (LDC) was oorspronkelijk een project binnen de Gates Foundation en maakt deel uit van haar gevecht om de nieuwe 'Common Core'-standaard op Amerikaanse scholen in te voeren (dit onderzoeken we verderop in dit boek nader). Na verloop van tijd bracht Gates dit werk onder in een onafhankelijke non-profitorganisatie, LDC, waar hij via rechtstreekse donaties en steun aan schooldistricten en non-profitgroeperingen meer dan 30 miljoen dollar in stak. Ondanks de zeer belangrijke rol van Gates in LDC staat er op de website van de groep, diep weggestopt in de biografie van de grondlegger en leidinggevende Chad Vignola, slechts één verwijzing naar de oorsprong van de organisatie bij de Gates Foundation. In een kort interview bagatelliseerde Vignola de betrokkenheid van Gates bij LDC en noemde hij de stichting gewoon een van de vele financiers. Hij benoemde wel een 'zachte reden' waarom zijn groep aanvankelijk besloot slechts minimale aandacht aan de hechte banden met de stichting te besteden: 'In de onderwijswereld was zeker destijds niet iedereen even dol op de Gates Foundation,' zei hij. Vignola houdt vol dat LDC volledig onafhankelijk van de Gates Foundation is.

Zorgen om de afgeleide macht van de stichting zijn niet nieuw. Al in 2009 besteedde *The Lancet* aandacht aan de hechte financiële relatie met het in Seattle gevestigde PATH, een ngo die dankzij 3 miljard dollar aan toekenningen van de stichting enorm is gegroeid. Dat artikel wierp de vraag op 'of sommige organisaties niet beter kunnen worden omschreven als tussenpersoon van de stichting in plaats van als onafhankelijke begunstigden'. PATH reageerde niet op mijn vragen.

Het verbazingwekkendst aan Gates' gebruik van tussenpersonen en -groeperingen is dat de mensen die voor zulke organisaties werken zelf vaak niet weten in welke superstructuur ze actief zijn. In 2022 verscheen er een in de ik-vorm geschreven artikel van Katri Bertram, een consultant gezondheidszorg, waarin ze dit fenomeen beschreef: 'Op een gegeven ogenblik besefte ik iets dat ik aanvankelijk beschouwde als toeval, daarna als amusant, vervolgens als licht ongemakkelijk en weer later als zorgwekkend. Waar ik ook werkte, bij een ngo, een consultancybedrijf of een internationale organisatie, *ik werd betaald door dezelfde donateur internationale gezondheidszorg*. […] Twintig jaar later *ben ik het zat om astroturfer te zijn*. Ik ben het zat om mezelf onafhankelijk consultant te noemen en te beweren dat ik voor een onafhankelijke ngo of organisatie werk terwijl ik weet dat het allebei niet waar is, en steeds meer vind dat het ook niet de richting is waarin de gezondheidszorg zich moet ontwikkelen' (cursiveringen uit het origineel).

Na de publicatie van haar artikel vertelde Bertram me dat sommige lezers vertelden dat ze 'samenzweringstheorieën voedde'.

Het tegen het eind van 2020 verschenen eerste nummer van de nieuwe nieuwsbrief *Global Pulse* van Politico bood opmerkelijke en zeldzame duidelijkheid over een nogal onderbelicht verhaal in de reacties op de coronacrisis: het leek wel alsof de Gates Foundation de leiding had. 'Amerika is misschien niet meer de leider in de internationale gezondheidszorg, maar een Amerikaan is dat wel,' aldus Politico. 'Bill Gates is in de internationale gezondheidszorg de architect van de infrastructuur die het voortouw heeft in de reacties op de pandemie.'

Na deze openbaring had het een kleine, eenvoudige stap moeten zijn naar een paar voor de hand liggende kritische vragen. Waarom was de destijds op twee na rijkste man ter wereld, een softwaremagnaat zonder enige medische opleiding, 'de architect' van de poging om te reageren op de meest nijpende crisis in de gezondheidszorg in vele generaties?

Politico ging een andere kant op. 'Overal waar je in deze pandemie kijkt is de Gates Foundation betrokken, en dat is koren op de molen van door antivaxers luidkeels verspreide samenzweringstheorieën dat hij de pandemie zou hebben veroorzaakt om de wereld te kunnen vaccineren en daar rijker van te worden, of dat hij bij iedereen een microchip wil implanteren,' berichtte het medium.

Vervolgens richtte Politico zich tot de Gates Foundation zelf om deze gekmakerij uit te leggen: ‘Samenzweringstheorieën moeten het hebben van het idee dat er geheime dingen gebeuren,’ verklaarde Mark Suzman, CEO van de Gates Foundation. ‘Een van de belangrijkste dingen die we doen is vertellen dat we geen geheimen hebben, dat jullie ons alles mogen vragen en dat wij zullen uitleggen wat we doen en hoe we het doen.’

In reactie op journalisten, die vele liters inkt gebruikten om te beschrijven hoe de Gates Foundation ondanks al haar goede werk en de beste bedoelingen gebukt ging onder irrationele kritiek en op desinformatie gebaseerde aanvallen, staken er tijdens de pandemie honderden of misschien wel duizenden verschillende versies van dit slachtoffertje-spelen de kop op. De stichting reageerde graag op deze berichtgeving en gebruikte die als mogelijkheid om haar toewijding aan transparantie te laten zien. Bill Gates beantwoordde oneindig veel vragen van journalisten over samenzweringstheorieën, die hij bij gelegenheid als ‘slecht’ en ‘idioot’ bestempelde. De stichting stak ook miljoenen dollars aan toekenningen in de bestrijding van ‘misinformatie’ en ‘desinformatie’. Het gevolg was dat de reputatie van Gates als voorvechter van waarheid, rede en transparantie alleen maar sterker werd.

Een aantal van de felste verdedigers van de stichting verscheen in de *fact-checking*-kolommen waar de media tegenwoordig vol mee staan. PolitFact en *USA Today* (geleid door respectievelijk het Poynter Institute en Gannett, die beide geld van de Gates Foundation ontvingen) zetten hun factcheckers in om Gates te verdedigen tegen ‘onjuiste samenzweringstheorieën’ en ‘desinformatie’, en met name tegen de beschuldiging dat de stichting financiële belangen had in bedrijven die vaccins en therapieën tegen corona ontwikkelden. In werkelijkheid bleek uit de belastingaangifte van de stichting dat die honderden miljoenen had geïnvesteerd in bedrijven die met de pandemie bezig waren. Ze had een aanzienlijke stem in de besluitvorming rondom een reactie op de pandemie, en kon tegelijk via haar investeringen in aandelen en obligaties, onder andere in farmaceutische bedrijven zoals Pfizer en Gilead, financieel van de pandemie profiteren.

We kunnen en moeten het erover hebben of dit gepast is, maar om zo’n debat te kunnen voeren moeten we het over een aantal feiten wel eens zijn. Als journalisten en factcheckers dit onmogelijk maken, als hun ‘feiten’ ons naar fictie leiden, betekent het dat deze zelfbenoemde waarheidszoekers onderdeel zijn geworden van de desinformatieziekte die ze zeggen te

bevragen. Dit benadrukt ook de cultstatus die Bill Gates tijdens de pandemie bereikte. Hij was een leider wiens aanhangers en volgers hem te vuur en te zwaard beschermden tegen kritiek. Dit groepsdenken, deze kuddementaliteit bereikte in de loop van de coronacrisis zo'n hoogte dat kritiek op de stichting bijna onveranderlijk in traditionele en op sociale media werd gebrandmerkt als een 'samenzwering'.

Nadat ik dit fenomeen met schrijver Paris Marx op zijn podcast *Tech Won't Save Us* had besproken zette hij een link naar ons gesprek op sociale media – waarop zijn account op Twitter vanwege 'Covid-desinformatie' werd geschorst. Doordat factcheckers en bewakers van de sociale media zich bijna unaniem op de verdediging en steun van Bill Gates richtten, werd de Gates Foundation een stimulans voor desinformatie in plaats van het slachtoffer ervan.

Het is waar dat onomwonden samenzweringstheorieën zich tijdens de pandemie op de Gates Foundation richtten – denk aan het idee dat Bill Gates het coronavirus zelf zou hebben gemaakt –, maar een van de redenen dat mensen zich aangetrokken voelen tot zulke ideeën is het gebrek aan transparantie en democratie van de stichting, en dat de bewakers van traditionele en sociale media ervoor hebben gekozen hun platform niet open te stellen voor bevraging van de opeenhoping van macht rondom Gates, maar die te bewieroken en te verdedigen.

Dit is niet gewoon, en mensen weten dat dit niet gewoon is. En dit tekort van de media zorgt voor wantrouwen van de publieke media en ontwikkelt een markt waarop zwendelaars, demagogen en oplichters belachelijke theorieën en alternatieve 'feiten' kwijt kunnen. Vervolgens buitelen traditionele media over elkaar heen om de dwaasheid van die ideeën te belichten. Door in dit kringetje rond te draaien ontstaan er twee groepen onjuist geïnformeerde mensen: een groep die absurde verhalen gelooft over Bill Gates die microchips bij de mensen implanteert, en een groep die even vergezochte en even gevaarlijke mythes gelooft over het edele, altruïstische leiderschap van Gates tijdens de pandemie.

Dat er allerlei samenzweringstheorieën rondom Bill Gates ontstaan toont ook wat voor polariserende figuur hij is. Dat roept belangrijke vragen op over zijn steeds grotere rol als zelfbenoemd woordvoerder of deskundige over onderwerpen zoals vaccinaties en het klimaat. Het is een onweerlegbaar feit dat Bill Gates op het grootste deel van de terreinen waarmee hij zich bemoeit niet over de benodigde expertise en opleiding

beschikt. En hij en zijn stichting hebben bijna wereldwijd financiële belangen in het door hem gesteunde overheidsbeleid. Gates – of zijn particuliere stichting – heeft erg vaak financieel voordeel bij door hem gegeven adviezen. Alleen dat gegeven maakt hem over vrijwel elk onderwerp al een heel slechte boodschapper.

Voor lezers van dit boek die aarzelen met vaccineren is er de vraag of jullie je geen zorgen maken dat de nooit aflatende pogingen van Bill Gates om de deskundige uit te hangen jullie aarzelingen wellicht voeden. Moet het op momenten van algemene crisis, zoals tijdens de pandemie, een software-nerd met een stichting vol financiële belangen bij vaccinbedrijven zijn die zwaarwegende adviezen over de gezondheidszorg geeft?

Bill Gates kan niet worden bestempeld als de enige veroorzaker van vaccinatieaarzeling, maar hij doet de zaak geen goed. Als de Gates Foundation haar enorme rijkdom agressief inzet om – vaak op ondoorzichtige manier – invloed op de media, het wetenschappelijke debat en politieke discussies te krijgen, smeekt ze er als het ware om dat er gespeculeerd en getheoretiseerd gaat worden over haar werkelijke ambities, waarom deze megastichting zo geheimzinnig opereert, en waarom wij in hemelsnaam ooit zouden goedvinden dat zo'n kwaadwillige constructie van particuliere macht het in een democratisch land voor het zeggen krijgt.

De Gates Foundation kan per definitie niet transparant zijn, want zodra ze dat wel is zou zichtbaar worden hoeveel macht ze heeft en aan hoeveel touwtjes ze trekt. De echte oplossing voor ons Bill Gates-probleem is echter geen grotere transparantie van zijn stichting. De oplossing is dat die stichting een toontje lager gaat zingen en de onverantwoorde machtsstructuren waarmee ze werkt ontrafelt. Als Bill Gates een einde wil maken aan de samenzweringstheorieën rondom zijn werk, moet hij eigenlijk gewoon zijn mond houden.

6

Lobbyen

Tijdens mijn journalistieke werk voor dit boek stuurde een bron me een document dat hij jaren geleden vond op een uit Washington DC vertrekkende Amtrak-trein. Er stond op dat het het persoonlijke schema van Bill Gates voor 26 maart 2015 was. Geen van de personen die op het schema stonden en met wie ik contact heb gezocht, wilde de echtheid van het schema bevestigen of ontkennen, maar de vermelde afspraken komen overeen met nieuwsberichten over Gates' tijd in DC die dag. De agenda biedt ons een inkijkje in een dag in het leven van Gates, wiens doen en laten strak wordt georganiseerd, met nauwkeurig vastgelegde 'autoverplaatsingen' en details over wie hem zal vergezellen tussen de vergaderingen door.

Op 26 maart begint de dag om acht uur met een wektelefoontje van Chris Cole, wiens naam overeenkomt met die op een LinkedIn-profiel van Watermark Estate Management Services, het bedrijf dat de werkschema's van Gates beheert. Om kwart voor negen haalt de 'veiligheidseenheid' van Gates hem op in het Four Seasons, de luxehotelketen waarvan hij mede-eigenaar is, en brengt hem naar Capitol Hill, waar zijn afspraak met senator Lindsey Graham wordt gevolgd door een getuigenis op een hoorzitting van de Appropriations Committee van de Senaat, subcommissie Binnenlandse en Buitenlandse Operaties en gerelateerde programma's.

In zijn getuigenis vertelt Gates over het belang van de inzet van belastinggeld ter ondersteuning van Gates' inspanningen om polio uit te roeien en de door Gates geleide initiatieven zoals Gavi. Hij betoogde ook dat de Verenigde Staten een eigenbelang hebben bij de uitbreiding van de uitgaven voor buitenlandse hulp. 'De levens van mensen in arme landen zullen er het komende anderhalve decennium sterker op vooruitgaan dan die van welke andere mensen ook, en die verbetering zal zeer positieve gevolgen hebben voor inwoners van de Verenigde Staten,' vertelde Gates de commissie. 'Verschillende landen die voorheen veel ontwikkelingshulp kregen […] zijn bondgenoten en partners van de VS geworden, en bovendien exportmarkten voor onze boeren en fabrikanten: Nigeria is de op twee na

grootste graanmarkt van de VS, Angola is de op drie na grootste braadvleesmarkt, en Ghana is een van de tien grootste rijstmarkten.' Het was een vreemde insteek van Gates, die vaak beweert dat zijn stichting zich erop richt dat Afrikaanse landen zichzelf te eten kunnen geven. Hier op Capitol Hill voelde Gates de stemming aan en schetste hij een beeld van Afrika als afzetmarkt voor het Amerikaanse economisch imperialisme: als het Congres investeert in de filantropische inzet van Gates op het gebied van de gezondheidszorg, kan de Amerikaanse economie groeien.

Acteur Ben Affleck was ook op de hoorzitting om te getuigen, en hij kreeg de lachers op zijn hand met zijn openingszin: 'Bedankt dat ik na de grootste en belangrijkste filantroop in de geschiedenis van de wereld mag.' In zijn getuigenis zei Affleck hetzelfde als Gates: 'Dit is geen liefdadigheid of ontwikkelingshulp in de traditionele zin. Het is zakelijk goed. Met de juiste opleiding en strategische investeringen zal landbouw een stuwende kracht voor de economie van Congo worden.' Affleck was daar niet alleen om wat glamour aan het panel toe te voegen, maar ook ter bevordering van zijn geesteskind, de door hem opgerichte 'sociale onderneming' Eastern Congo Initiative, die samenwerkt met bedrijven zoals Nespresso en Starbucks.

Na de hoorzitting kwam de dag van Gates serieus op gang. Volgens zijn agenda had hij een ontmoeting met senator Graham 'en pas gekozen senatoren', gevolgd door besprekingen onder vier ogen met de senatoren David Perdue, Patty Murray, Patrick Leahy, Roy Blunt en Rand Paul.

Na deze drukke dag op Capitol Hill ging Gates naar het kantoor van de Gates Foundation in Washington, waar hij na een kwartiertje 'pauze plus media-instructies' een interview van drie kwartier had met *Vox*-journalist Ezra Klein, die daar later een lang, voor Gates vleiend verhaal over schreef.

Daarna dineerde Gates in het Four Seasons – de reservering stond op de nepnaam 'Bell' – met Ron Klain, een voormalige chef van de staf van twee voormalige vicepresidenten (Al Gore en Joe Biden). Klain werd later stafchef van president Joe Biden.

Om negen uur die avond vertrok Gates naar de luchthaven, naar weer andere bestemmingen – een drukke dag voor een heel belangrijke man.

Dit bezoek aan Washington was bepaald niet uniek voor Gates, die in de loop der jaren blijkbaar ongelimiteerde toegang heeft gekregen tot vrijwel elke hooggeplaatste macht in DC. 'In december had ik een vergadering met Trump, en ontmoetingen met de kandidaten voor Binnenlandse Zaken, Defensie, Management & Budget, banen die voor ons van invloed zijn, en tot

die mensen zijn benoemd vergaderen we niet met ze, maar de komende maanden komen die mogelijkheden wel langs,' liet Gates in 2017 in een interview achteloos optekenen. 'Dan overleggen we dus, ikzelf ook, met deze belangrijke mensen, zoals we dat met elke regering hebben gedaan.'

In 2022 vertelde Gates de media over zijn omvangrijke, al jaren lopende campagne voor aanscherping van de federale wetten op klimaatgebied, als een ander voorbeeld. 'Bijna iedereen in de energiecommissie kwam langs en zat rond etenstijd een paar uur bij mij aan tafel,' zei hij. Gates' belangstelling voor deze wetgeving ging niet louter om het redden van de planeet, want hij heeft 2 miljard dollar uit zijn eigen vermogen geïnvesteerd in klimaat- en energietechnologie die voordeel van federale uitgaven kan hebben.

In de berichtgeving over de politieke invloed van Gates in Washington is de dominante tendens om zijn macht te beschrijven in plaats van die aan de kaak te stellen, en er wordt algemeen aangenomen dat zijn ingangen op Capitol Hill voortkomen uit zijn werk als filantroop. In werkelijkheid verwerft Gates op de ouderwetse manier politieke invloed: via geld.

Melinda en Bill French Gates hebben ruimschoots meer dan 10 miljoen dollar van hun persoonlijke kapitaal in campagnedonaties en politieke activiteiten gestoken, met onder meer steun voor een heel scala aan kandidaten, zoals Mike Pence, Barack Obama, Katie Porter, Marco Rubio, Cory Booker, Lindsey Graham, Andrew Cuomo, Mitch McConnell, Rob Portman en Nancy Pelosi.

Gates' financiële invloed kan ook worden gezien in zijn charitatieve donaties aan organisaties met politieke bindingen, zoals de bijna 10 miljard dollar die de Gates Foundation heeft gedoneerd aan in de hoofdstad gevestigde organisaties – 3000 charitatieve toekenningen, waaronder donaties ter financiering van de eindeloze stroom belangenbehartigers die zorgen dat de plannen van Gates het Congres en andere politieke hoofdrolspelers bereiken. Als we een kleine geografische uitbreiding toepassen en ook de buitenwijken binnen de ringweg rondom Washington erbij nemen, stijgt het door Gates gedoneerde bedrag tot 12 miljard dollar. Dat is meer dan twee keer zoveel als de stichting in heel Afrika heeft uitgegeven, waarmee duidelijk wordt waar de werkelijke prioriteiten liggen.

De reden dat Washington zo'n focus is voor de stichting, is dat het charitatieve imperium van de stichting zo zwaar wordt gefinancierd met belastinggeld, dat onder controle staat van het Congres. De grootste liefdadigheidsprojecten van Gates zijn georganiseerd als publiek-private

samenwerkingsverbanden: particuliere filantropen, particuliere bedrijven en overheden brengen geld (en in theorie ook leiderschap) bijeen om samen zaken als de distributie van vaccins en landbouwkundige ontwikkeling ter hand te nemen. Gates heeft bijvoorbeeld 3 miljard dollar gedoneerd aan het Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria, een van de best gefinancierde initiatieven van de stichting. Maar overheden hebben meer dan 60 miljard dollar in het project gestoken. En de Gates Foundation heeft ongeveer 6 miljard dollar aan Gavi gedoneerd, terwijl er van overheden 35 miljard dollar naartoe ging.

Druk op gekozen leiders uitoefenen om te zorgen dat het geld blijft komen is een essentieel onderdeel van al het werk van de stichting, en in wezen betekent dat druk op de belastingbetaler om organisaties te subsidiëren waar Gates een bovenmatige invloed in heeft. Voorheen omvatten de jaarverslagen van de stichting in de cijfers een opsomming van 'donateur-overheidsrelaties' – soms oplopend tot 40 miljoen dollar per jaar –, maar sinds 2021 ontbreekt dit onderwerp.

'Het budget voor buitenlandse hulp [aan arme landen] […] is ongeveer 130 miljard dollar per jaar. De overgrote meerderheid van het geld om de armste mensen te helpen […] is dus ontwikkelingsgeld van overheden,' zei Bill Gates in 2013 in een toespraak. 'De 4 miljard dollar per jaar [van de stichting] is weliswaar een groot bedrag aan rechtstreekse hulp – voor vaccins ter bestrijding van malaria, aids en diarree –, maar voor de infrastructuur daarachter is samenwerking met overheden noodzakelijk. En hun krappe budgetten zorgen ervoor dat wij hard moeten pleiten voor dit geld voor andere landen.'

In die toespraak liet Gates zich erop voorstaan dat hij had meegeholpen om voor poliobestrijding 5,5 miljard dollar bijeen te brengen, waarvan meer dan de helft van overheden kwam – geld waarvan hij zei dat het ervoor zou zorgen dat de ziekte in 2018 uitgeroeid zou zijn. Hij haalde dat doel niet – iets wat we later in dit boek zullen onderzoeken – en veel deskundigen noemen het door Gates geleide plan voor die uitroeiing onjuist en zelfs een ijdelheidsproject, en ze betogen dat dit geld veel meer mensen had kunnen helpen als het aan andere projecten binnen de gezondheidszorg zou zijn besteed.

Dit leidt tot een kernvraag voor de democratie. Een essentiële functie van gekozen bestuurders is besluiten hoe belastinggeld wordt besteed en om via democratische besluitvorming budgettaire prioriteiten te bepalen. Hier

kunnen geldelijke belangen de balans laten doorslaan door met gebruik van lobby's, campagnebijdragen – en ja, ook liefdadigheid – bepaalde thema's boven andere geplaatst te krijgen. Dit kopen van politieke invloed geeft de rijkste partijen de luidste stem, en dat is duidelijk ondemocratisch en misschien zelfs wel antidemocratisch. En het is een spel waar Bill Gates weergaloos in is.

'Op een maandag is Gates naar Washington gevlogen om dinsdagochtend met oud-president Bill Clinton in een forum plaats te nemen, om daarna achter gesloten deuren bij de lunch van de Republikeinse senatoren aan te schuiven,' berichtte Politico in 2013:

> De hele dag door waren er gesprekken met vooraanstaande leden van de Appropriations Committees van de Senaat en het Huis die belangrijk waren voor de plannen van Gates in de gezondheidszorg en de landbouw. En voordat hij woensdag weer wegvloog had hij onder andere tijd voor Marco Rubio, senator uit Florida en een opkomende jonge Republikein wiens steun doorslaggevend kon blijken.
>
> 'Het is wel een mannetje,' zei senator Robert Portman (R., Ohio). 'Bepaald geen doorsnee CEO die met zijn vuist op tafel slaat.'
>
> Deze kant van Gates, die van de onconventionele drop-out van Harvard, spreekt in hun eigen disfunctioneren vastgelopen wetgevers het meest aan.
>
> 'Liepen er maar meer mensen zoals hij rond,' zei senator Dan Coats (R., Indiana). 'Hij is ontzettend resultaatgericht.'
>
> 'Hij probeert vastlopende programma's over de streep te trekken,' zei senator Lindsey Graham (R., South Carolina). 'Die vent heeft echt oog voor details. Een mooie combinatie van een visionair die de details begrijpt, en het is interessant om naar hem te luisteren, omdat hij ingewikkelde kwesties begrijpelijk kan maken.'

Toen Politico hem vroeg steun te betuigen aan een voedselhulpprogramma waar het Congres over debatteerde, ontweek Gates de vraag. 'Wij zijn geen lobbyorganisatie,' zei hij, waarna hij glimlachte. 'Maar als je naar ons technische advies luistert, krijg je een heel positief gevoel bij dit soort activiteiten.'

Gates ontweek de vraag, omdat filantropische instellingen in het algemeen niet mogen lobbyen. Tussen de regels door maakte hij wel duidelijk dat dit niet wilde zeggen dat het de stichting niet gelukt is om haar stem te laten horen. Politico berichtte er niet over, maar de Gates Foundation heeft 248 miljoen dollar gedoneerd aan de ONE Campaign, waarvan zusterorganisatie

Data Action (later omgedoopt tot One Action) tientallen miljoenen dollars heeft uitgegeven aan lobbyen, onder andere voor de Food Aid Reform Act waar Politico Gates vragen over stelde. Er heeft zelfs een medewerker van Gates in de raad van bestuur van Data Action/One Action gezeten. Zelfs als de stichting niet altijd rechtstreeks bij het Congres kan lobbyen, kan ze op haar leger van plaatsvervangers rekenen om de wetgevers duidelijk te maken hoe ze moeten stemmen.

Een andere bondgenoot van de Gates Foundation in deze politieke wedstrijd was Rajiv Shah, een voormalige directeur van de stichting die hoofd van het U.S. Agency for International Development was geworden en het gezicht was van het door Gates gepropageerde voedselhulpprogramma van de overheid. Shah is een van de personages in de eindeloze stoet van mensen die (vooral in tijden van Democratisch landsbestuur) door de eeuwige draaideur tussen de Gates Foundation en Capitol Hill bewegen.

De enige andere plek ter wereld waar de financiële invloed van Gates vergelijkbaar is met die in Washington, is Genève, de andere zetel van de macht van het uitgestrekte imperium van de stichting. In Zwitserland zijn enkele van de belangrijkste publiek-private samenwerkingsverbanden in de internationale gezondheidszorg van Gates gevestigd: Gavi, het Global Fund to Fight Against AIDS, Tuberculosis and Malaria, de Medicines for Malaria Venture (MMV), de Global Alliance for Improved Nutrition (GAIN), de Foundation for Innovative New Diagnostics (FIND) en het Drugs for Neglected Diseases Initiative (DNDi) – en het is de thuisbasis van de Wereldgezondheidsorganisatie. Deze organisaties hebben bijna 13 miljard dollar van de stichting ontvangen, en daarmee is Genève in geld net voor Washington de belangrijkste bestemming van de filantropische donaties van Gates.

Een aantal van deze Zwitserse organisaties is ook in Washington vertegenwoordigd. Het in Genève gevestigde Gavi heeft ook een kantoor in DC, aan Pennsylvania Avenue, en geeft miljoenen uit aan zijn lobby in het Congres, onder andere aan wetgeving die rechtstreekse invloed op het budget voor Gavi heeft. Zo lobbyde Gavi in 2022 voor de Consolidated Appropriations Act, die een bedrag van 3,9 miljard dollar omvatte waarmee voor de openbare gezondheidszorg bedoelde buitenlandse hulpprojecten konden worden gesteund. Die wetgeving wees specifiek op de geschiktheid van Gavi voor dat geld.

Veel van de nauwste charitatieve partners van Gates – MMV, AGRA, het International AIDS Vaccine Initiative (IAVI), GAIN, de TB Alliance en Aeras – lobbyen ook in het Amerikaanse Congres en geven daar miljoenen dollars uit in de hoop miljarden dollars aan federaal belastinggeld voor hun programma's binnen te halen. Dat komt neer op massale subsidiëring van de belangrijkste projecten van Gates.

Gates' politieke activiteiten zijn niet beperkt tot de Verenigde Staten. In 2022 onderzochten Politico en het Duitse blad *Die Welt* hoe de Gates Foundation en haar nauwste partners in de aanpak van de pandemie, Gavi en CEPI, Amerikaanse en Europese regeringen onder druk zetten om miljarden dollars aan haar werk aan Covid-19 toe te zeggen. Daartoe behoorde onder meer een persoonlijk telefoongesprek dat Bill en Melinda French-Gates in 2021 hadden met de Duitse bondskanselier Angela Merkel. Het blad schreef ook: 'In Duitsland gaf de Gates Foundation in 2021 circa 5,73 miljoen dollar uit aan lobby's bij diverse bureaus en functionarissen, onder meer ter versterking van de Duitse steun voor een wereldwijde vaccinatiecampagne. De stichting vertrouwde op 28 medewerkers die geregistreerd stonden om in het Duitse parlement te lobbyen en verder op specialisten van de Brunswick Group, een advies- en consultancybureau.' Maar Politico deed geen poging het bewijs voor het lobbyen van Gates te rijmen met het officiële standpunt van de stichting: 'Een woordvoerder van de stichting zei dat de Amerikaanse wet particuliere stichtingen lobbyen verbiedt.'

Dit is ongeveer het punt waar federale regels in een grijs gebied terechtkomen. De stichting heeft haar eigen interne richtlijnen, die haar het recht geven om invloed uit te oefenen op 'reguleringen, bestuurlijke acties en niet-juridisch beleid' en op 'gerechtelijke beslissingen' in de Verenigde Staten en voor 'het bespreken met juristen en overheidsfunctionarissen van juridische voorstellen en handelingen die verband houden met gezamenlijk gefinancierde programma's'. Omdat zo'n groot deel van het werk van de stichting in samenwerking met overheden verloopt – de publiek-private partnerships – lijkt dit de stichting een vrijbrief te geven om bij veel van haar activiteiten te lobbyen, en zo te zien zowel in eigen land als elders.

Wat niet valt na te gaan is hoeveel geld de stichting uitgeeft om overheden onder druk te zetten. En we kunnen ook niet becijferen wat deze intense poging tot fondsenwerving oplevert, hoeveel belastinggeld er in al die landen is uitgegeven aan subsidiëring van de filantropische projecten van Gates. Deze vragen zijn in de Verenigde Staten moeilijk goed te beantwoorden

omdat filantropie, in tegenstelling tot lobbyen en campagnebijdragen, niet als politieke activiteit te boek staat. Dat betekent dat filantropische organisaties geen openbare verantwoording voor politieke uitgaven hoeven af te leggen. En we doen met z'n allen net alsof al die besprekingen van mensen van de Gates Foundation met overheidsfunctionarissen niet zijn bedoeld om het beleid te beïnvloeden.

Gezien de korte beschrijvingen die de stichting erbij bekendmaakt zijn veel van de toekenningen van de stichting expliciet gericht op pogingen om beleidsmakers te 'scholen', te 'informeren' en te 'betrekken'. Zo heeft Gates meer dan 5 miljoen dollar gedoneerd aan de Kyle House Group, inclusief een toekenning 'voor scholing van beleidsmakers over de invloed van Amerikaanse ontwikkelingshulp op de internationale gezondheidszorg en ontwikkeling'. Kyle House is een geregistreerd lobbykantoor, maar als het geld van Gates gebruikt om beleidsmakers te 'scholen' en te 'betrekken', en dus niet om te proberen een specifieke wet erdoor te krijgen, geldt dat niet als lobbyen. En de donatie van Gates werd natuurlijk niet specifiek als lobbygeld geboekt.

Veel organisaties doen aan dit soort politieke beïnvloeding: ze lobbyen niet voor specifieke wetgeving, maar stimuleren gekozen leiders om open te staan voor bepaalde gedachtepatronen. De Gates Foundation onderscheidt zich doordat we haar meestal niet als een politieke kracht beschouwen en niet begrijpen hoeveel invloed ze heeft – door miljarden dollars in ontwikkelingshulp te steken en daarna zodanig positie te kiezen dat zij kan bepalen hoe dat wordt uitgegeven. Er stroomt belastinggeld naar het uitgebreide netwerk van tussenpersonen dat Gates onderhoudt, maar wie onderzoekt en evalueert of dit een zorgvuldig, verantwoord en effectief gebruik van overheidsgeld is?

Een vooraanstaande criticus van het miljardennetwerk voor buitenlandse hulp dat Gates zo stimuleert is Dambisa Moyo, een in Zambia geboren en aan Harvard opgeleide econoom van wie in 2009 het boek *Doodlopende hulp: waarom ontwikkelingshulp niet werkt, en wat er wél moet gebeuren* verscheen. Ze betoogt dat de positieve, door beroemdheden aangezwengelde roep om meer filantropie en ontwikkelingshulp niet goed voor Afrika is, omdat daardoor afhankelijkheid van buitenlandse donateurs ontstaat. 'Ik denk dat Afrika uiteindelijk geen ontwikkelingshulp nodig heeft. Het heeft juist minder nodig.' In interviews in 2009 zei Moyo:

Er zijn overheden nodig die verantwoording aan de eigen ingezetenen afleggen, en niet aan donateurs. Afrikanen staan in de brandende Afrikaanse zon om hun leiders te kiezen, en die leiders zijn dan verantwoordelijk voor de invoering van sociale voorzieningen en moeten daarover bij hun volk verantwoording afleggen. Er was blijkbaar een vacuüm dat ruimte liet voor een cultuur van beroemdheden, maar het lijkt mij dat geen enkele samenleving het prettig vindt om voor het beleid en de toekomst van hun kinderen afhankelijk te zijn van beroemdheden die niet onder dezelfde omstandigheden leven.

Ik denk dat het hele hulpmodel voortkomt uit medelijden met Afrika, een gevoel dat Afrika het niet kan, geen groei kan bereiken.

Moyo, die in elk geval voor een deel instemt met het kapitalistische, op het bedrijfsleven gerichte wereldbeeld van Gates – ze heeft in het bestuur gezeten van Barclays, 3M, Chevron en Condé Nast –, was enige tijd de aartsvijand van Bill Gates. Haar boek bevraagt noch benoemt specifiek de Gates Foundation, maar Gates vatte haar argumenten zeer persoonlijk op. En in 2013 had hij in een naar het lijkt spontaan vraag-en-antwoordcontact op een openbare bijeenkomst moeite om zijn kalmte te bewaren bij de beantwoording van een vraag uit het publiek over het werk van Moyo.

'Dat boek heeft de vrijgevigheid van de rijke landen geschaad. Mensen hebben het als excuus voor allerlei bezuinigingen gebruikt,' zei een zichtbaar geïrriteerde Gates. 'Door kinderen niet te laten sterven schep je geen afhankelijkheid; zorgen dat kinderen niet te ziek zijn om naar school te gaan, dat ze niet te weinig voeding hebben waardoor hun hersenen zich niet kunnen ontwikkelen, dat is geen afhankelijkheid. Dat is heel slecht, en dat soort boeken, die maken reclame voor slechtheid!'

In 2016 financierde de Gates Foundation een geheel verzorgd tripje van een week, à 6000 dollar per deelnemer, voor een groep medewerkers van het Amerikaanse Congres naar Senegal. Bij aankomst was iemand van de Gates Foundation een van de eerste contactpersonen, en die organiseerde die avond een diner – nadat ze een excursie hadden gemaakt naar het eiland Gorée, dat Werelderfgoed van de UNESCO is. Bij de voorbereiding op de reis werden de deelnemers erop gewezen hoe bijzonder dit bezoek was: 'President Obama bezocht het eiland in 2013, en voor en na hem deden belangrijke personen zoals paus Johannes Paulus II en Nelson Mandela dat ook.'

In de daaropvolgende dagen reisden de Congresmedewerkers door het Senegalese platteland, waar ze een rijstmolen en een biogasenergiecentrale

bezochten, en verder voerden ze besprekingen met Amerikaanse en Senegalese overheidsfunctionarissen. De medewerkers dineerden volgens het draaiboek in hotels en bezochten samen met vrijwilligers van het Vredeskorps het nachtleven.

Het doel van de reis, die werd georganiseerd door het Center for Strategic and International Studies, was meer begrip kweken in het Congres voor het belang van 'Feed the Future', een programma voor ontwikkelingshulp van de Amerikaanse overheid – hoe de 'principes worden toegepast, hoe de initiatieven zich verhouden tot andere Amerikaanse investeringen in ontwikkelingshulp en hoe partners en begunstigden de invloed van zulke programma's ervaren'. En de Congresmedewerkers werd onomwonden verteld dat dit project goed functioneerde: 'De getuigenissen uit Senegal bieden een inkijkje in waar het programma van Feed the Future wereldwijd naar streeft.'

Wat de Congresmedewerkers zich wellicht niet realiseerden is dat het voor de financier van groot belang was dat Feed the Future doorging, want het draaide op een samenwerking à 47 miljoen met het belangrijkste landbouwkundige initiatief van Bill Gates, de Alliance for a Green Revolution in Africa (AGRA). Volgens een federale database van toekenningen en contracten zegde de federale overheid één jaar na het door Gates betaalde reisje nog eens 60 miljoen dollar aan AGRA toe.

Dit geld kwam niet rechtstreeks voort uit de door Gates betaalde excursie, maar doordat de stichting een hele week lang verzekerd was van alle aandacht van deze Congresmedewerkers. Door het gratis reisje kon de Gates Foundation bovendien zorgvuldig een verhaal presenteren dat eraan bijdroeg haar politieke doelen te bereiken. De landbouwkundige ingrepen van Gates in Afrika mogen dan door wetenschappelijk onderzoekers algemeen als ineffectief en door Afrikaanse boeren als neokoloniaal zijn bestempeld (hier gaan we later in dit boek nader op in), deze inzichten kunnen nooit dezelfde aandacht in het Congres genereren als de thema's van Gates. Er is nu eenmaal geen financiering door een miljardair om de andere kant van het verhaal te laten zien. De Gates Foundation kan het zich veroorloven om leden van het Congres reizen aan te bieden waar veel andere organisatoren niet de middelen voor hebben – ze is misschien wel een van de grootste particuliere financiers van reizen voor het Congres. Een speurtocht door openbare annalen laat zien waar de Gates Foundation zoal sponsor voor is geweest:

- Een reis van 14 000 dollar voor Kyrsten Sinema, destijds volksvertegenwoordiger voor Arizona en nu senator, voor een bezoek in 2016 aan Rwanda en de Democratische Republiek Congo om te leren over ‘gezondheidsproblemen bij zwangerschap, baby’s en kinderen’, waarbij zij en andere reizigers verbleven in het Serena Hotel in Kigali, dat zich op zijn ‘vijfsterrencomfort’ laat voorstaan.
- Een reis van 14 000 dollar per persoon voor Erik Paulsen, volksvertegenwoordiger van Minnesota, en zijn dochter, in 2016 naar Kenia voor ‘rechtstreeks inzicht in het functioneren van de Amerikaanse investeringen ter verbetering van de gezondheidszorg’; Andy Harris, volksvertegenwoordiger van Maryland, en zijn dochter reisden mee, maar meldden dat hun reis maar 7500 dollar per persoon kostte.
- Een reis van 25 000 dollar voor Mike Quigley, volksvertegenwoordiger van Illinois, en zijn vrouw, in 2014 naar Cambodja voor informatie over de gezondheid van zwangeren en kinderen.
- Een reis van 18 000 dollar, businessclass, voor Aaron Schock, volksvertegenwoordiger van Illinois, en zijn vader, in 2010 naar Ethiopië voor informatie over de gezondheid van zwangeren en kinderen.
- Een reis van 17 000 dollar, businessclass, voor John Garamendi, volksvertegenwoordiger van Californië, en zijn vrouw, in 2015 naar Tanzania voor ‘besprekingen over veiligheid terrorisme en internationale relaties’. Volgens de reisbeschrijving leidde Melinda French Gates een rondetafelgesprek over ‘het centraal stellen van de ontwikkeling van vrouwen en meisjes’.
- Een reis van 9000 dollar per persoon voor een groep Republikeinse wetgevers – Ann Wagner, Susan Brooks en Carol Miller en haar man – in 2019 naar Guatemala, inclusief gecharterde helikopters ‘voor beperking van de reistijd tussen de locaties en maximale tijd voor verkenning van het land’.
- Een reis van 14 000 dollar per persoon voor Barbara Lee, volksvertegenwoordiger van Californië, en haar schoondochter, in 2012 naar Oeganda ‘ter demonstratie van de positieve invloed en reikwijdte van Amerikaanse investeringen in programma’s voor verbetering van gezondheid van gezinnen, die levens van vrouwen en meisjes in Oeganda redden’.

Er zijn nog heel veel meer voorbeelden, en het is allemaal legaal.

Het zal u verbazen – het verbaasde mij in elk geval –, maar rijke belanghebbenden mogen betalen voor educatieve reizen voor leden van het Congres en hun medewerkers. Dit is een duidelijk geval van de invloed van geld op de politiek, en het zorgwekkende is dat het moeilijk kan zijn om de geldstromen bloot te leggen.

In 2008 kondigde het Center for Strategic and International Studies (CSIS), een in Washington, DC gevestigde denktank, aan dat het van de Gates Foundation 'de grootste enkele donatie […] in zijn geschiedenis' had ontvangen, voor het starten van een nieuw programma, het Center for Global Health Policy. Een paar jaar later reisden Congresmedewerkers voor dit nieuwe project businessclass naar Zuid-Afrika om een week lang meer over aids en hiv in dat land te weten te komen. De vier medewerkers werden volgens de reisbeschrijving op hun reis vergezeld door Tom Walsh, een vooraanstaande programmamedewerker van de Gates Foundation. Een andere medewerker van de stichting, David Allen, sloot zich in Zuid-Afrika bij de groep aan.

In de tijd dat hij deze reis organiseerde financierde Gates het Center for Global Health Policy van het CSIS, het onderwerp en de doelstellingen van de reis waren in lijn met de belangen van de Gates Foundation, en vertegenwoordigers van Gates namen openlijk deel aan de gebeurtenissen, en toch stond er op de verantwoordingsformulieren van de reis nergens vermeld dat de Gates Foundation sponsor of financier van de reis was. Het CSIS Center for Global Health Policy organiseerde in 2013 en 2014 tal van reizen voor Congresmedewerkers, naar Zambia, Ethiopië en Myanmar – reizen die lijken te stroken met de belangen van de Gates Foundation en waar ook altijd medewerkers van de stichting aan deelnamen. Toch werd Gates niet als sponsor genoemd op de verantwoordingsformulieren die CSIS bij het Congres inleverde.

Pas na drie maanden en herhaaldelijk aandringen beantwoordde CSIS onze vragen over de reden waarom de Gates Foundation niet op de verantwoordingsformulieren vermeld staat, en het was eigenlijk een non-antwoord: 'CSIS is een transparant instituut,' meldde Andrew Schwartz, hoofd Communicatie van de groep. 'Onze financiers staan op onze website en bij ieder project en elk gefinancierd werk dat wij verrichten. Het is tegen ons beleid om financiering van ons onderzoek te specificeren.'

Craig Holman, lobbyist Overheidszaken bij Public Citizen, vraagt zich af of er van een maas in de wet gebruik wordt gemaakt. Hij zegt dat de huidige

regels van openbaarheid alleen maar vereisen dat Gates als sponsor wordt genoemd als de stichting charitatieve donaties aan reizen voor het Congres expliciet opvoert en deelnam aan de voorbereiding van de reis. ‘De regels van het Congres gaan ervan uit dat een non-profitstichting die niet bij de voorbereiding van zo’n reis betrokken is die reis ook niet financiert om invloed te verwerven en dus ook niet genoemd hoeft te worden,’ stelde Holman. ‘Het is duidelijk dat dit in veel gevallen een verkeerde aanname en dus een hiaat in de regels voor het reizen kan zijn. Als een partij geld voor een reis ten gunste van het Congres expliciet opvoert moet die, ongeacht of ze aan de organisatie van de reis bijdraagt of niet […], zich bekendmaken en het publiek laten beslissen of er sprake van bovenmatige beïnvloeding is.’

Deze dubieuze regels rondom openbaarmaking wijzen op nog een probleem in de Amerikaanse politiek: duister geld. Financiële belangen maken niet alleen het meeste lawaai, maar hun financiële invloed blijft ook vaak verborgen voor het publiek. Als er geld van de Gates Foundation gebruikt wordt om, ter bevordering van de belangen van de stichting, dure reizen voor leden van het Congres en hun medewerkers en hun familie te betalen, hebben we toch recht op glashelder inzicht in de details – de totale hoeveelheid geld die de Gates Foundation aan zulke projecten uitgeeft, wie er op kosten van Gates reist, wat de reis behelst en hoe de reis de politieke belangen van de stichting bevordert?

Lezers zullen zich wellicht afvragen of het erg is dat de stichting probeert de aandacht van het Congres voor aids en hiv te trekken. Dit getuigt van onbegrip voor de meespelende financiële en politieke belangen. De stichting heeft heel specifieke, heel nauw begrensde en vaak heel verkeerde ideeën over de prioriteiten in de gezondheidszorg. Richten we ons op preventie of op behandeling? Geven we onze beperkte middelen uit aan het bouwen van klinieken of aan de ontwikkeling van een nieuw vaccin? Tuigen we hulpprogramma’s op die Big Pharma verrijken of die Big Pharma uitdagen? Hoe beslissen we dat? Door reizen voor leden van het Congres en andere activiteiten te betalen kan de stichting sturen hoe miljarden aan ontwikkelingshulp worden uitgegeven, en dat heeft invloed op de resultaten van grote farmaceutische bedrijven en de levens van miljoenen, zoniet miljarden, arme mensen. En toch heeft de belastingbetaler nauwelijks inzicht in de politieke machinaties van Gates.

Een database van reizen van leden van het Congres, LegiStorm, noteert de Gates Foundation per halverwege 2022 als nummer 40 op de lijst van

grootste financiers van zulke reizen, met een uitgave van 467 269,54 dollar voor 97 reizen (overwegend voor Republikeinen). Het feitelijke bedrag dat Gates aan zulke reizen uitgeeft ligt waarschijnlijk vele malen hoger. Zo meldt de stichting een donatie van 11 miljoen dollar aan het Learning Tours-programma van CARE, dat zichzelf omschrijft als het meenemen van 'beleidsmakers, overheidsleiders en veranderaars op korte, intensieve reizen naar mensen wier levens dankzij Amerikaanse investeringen worden getransformeerd'. CARE meldt dat het meer dan 150 leden en medewerkers van het Congres, plus tientallen journalisten en ambtenaren, op zulke reizen heeft meegenomen. Op de website van de groep staat: 'CARE weet dat leiders, als ze persoonlijk en van dichtbij zien wat de beste Amerikaanse buitenlandse investeringen te bieden hebben, geïnspireerd, gemotiveerd en bereid om veranderingen teweeg te brengen naar de Verenigde Staten terugkeren.'

Een andere groep die met geld van de stichting reizen (en allerlei andere projecten) organiseert is het Aspen Institute, een in Washington DC gevestigde denktank die meer dan 100 miljoen dollar van Gates heeft ontvangen. Hiertoe behoort een toekenning van 664 000 dollar 'voor het voorlichten van een doorlopende groep senior stafleden over onderwijsbeleid en het scheppen van mogelijkheden om in een neutrale omgeving te reflecteren, te discussiëren en aan een op samenwerking gestoelde professionele relatie te bouwen'. In de loop van deze toekenning organiseerde Aspen een reis voor medewerkers van het Huis en de Senaat waarvan de omschrijving veel op die van de toekenning van Gates leek: 'een neutraal forum om beleidsmakers in het onderwijs te steunen bij hun pogingen de prestaties van studenten te verbeteren.'

De reisbeschrijving voor de trip lijkt nog het meest op een snelle wandeling door een keur aan elementen in onderwijsbeleid, zoals initiatieven voor de evaluatie van onderwijzend personeel en betaling op basis van prestaties – thema's die centraal staan in het werk van de Gates Foundation. En de eerste sessie op de conferentie werd geleid door iemand van de door Gates gefinancierde organisatie Education Resource Strategies. De taal, de timing en de doelstellingen voor de reis van Aspen stroken weliswaar met de financiering en ambities van Gates, maar op verantwoordingsformulieren wordt de Gates Foundation nergens als sponsor genoemd. Daarop staat alleen Aspen. Aspen reageerde niet op de vraag waarom de Gates Foundation op de verantwoordingsformulieren niet als sponsor werd

vermeld. De ethische commissies van de Senaat en het Huis reageerden niet op vragen over de discrepanties op de formulieren. ‘Geen commentaar,’ zei Tom Rust van de U.S. House of Representatives Commission on Ethics.

Aanscherping van de regels omtrent toezicht en transparantie zou waarschijnlijk meer inzicht bieden in het geld dat de Gates Foundation in de politiek steekt. We zouden dan beter begrijpen hoe miljoenen dollars – en misschien wel tientallen miljoenen dollars – van de stichting aan trips worden besteed. Maar transparantie is op zichzelf geen oplossing. We moeten ons afvragen hoe de democratie ermee gediend is om particuliere partijen zoals Gates – of Microsoft, dat ook veel reizen van leden van het Congres betaalt – toe te staan hun buitensporige rijkdom te gebruiken om reisjes van Congresleden te betalen. We moeten niet alleen over verbetering van de transparantie discussiëren, maar ook over waarom het Congres, onder welke omstandigheden ook, door particuliere partijen betaalde reizen zou accepteren.

We moeten ook onder ogen zien dat het kopen van invloed door Gates veel verdergaat dan de vermelde bedoeling van zulke reizen. De stichting koopt niet alleen goodwill en de steun van de belastingbetaler voor haar charitatieve belangen, ze koopt ook politieke dekking voor zichzelf, en misschien zelfs voor de familie Gates. Kunnen we van de wetgever echt verwachten dat hij nieuwe regels aanneemt voor toezicht op de Gates Foundation als diezelfde wetgever door de stichting wordt gefêteerd op wat verdacht veel weg heeft van familievakanties naar internationale bestemmingen? Kunnen we van zulke wetgevers verwachten dat ze de familie Gates een nieuwe vermogensbelasting opleggen?

Het Congres heeft geprobeerd de politieke activiteit van filantropen te beperken, maar de Gates Foundation heeft allerlei geitenpaadjes om die regels te omzeilen, en het belangrijkste daarvan betreft de privérijkdom van de familie Gates. Op plekken waar de stichting niet ongeremd voor politieke doeleinden met geld kan strooien, zoals met campagnebijdragen of steun aan wetgevingsinitiatieven, financieren Bill en Melinda French Gates dit werk eenvoudigweg met persoonlijke politieke donaties. Uitzoeken hoeveel ze op die manier in de politiek hebben gestoken is lastig, want in hun verantwoording doen ze dat met verschillende namen (‘Bill Gates’, ‘William H. Gates III’) en uit naam van verschillende partijen (‘de Gates Foundation’, ‘Gates Ventures’, ‘Microsoft’, ‘huisvrouw’ en andere), maar we zien desalniettemin honderden donaties van bij elkaar meer dan 10 miljoen dollar.

De grootste vastgelegde politieke bijdrage van Bill Gates was 2 miljoen dollar voor het wetgevingsinitiatief 'Yes on 1240 Washington [State] Coalition for Public Charter Schools' in 2012. Steun aan handvestscholen is een belangrijk thema binnen de Gates Foundation, maar filantropische organisaties mogen wetgevingsinitiatieven niet rechtstreeks steunen. En dus doneerde Bill Gates het geld gewoon als particulier, en zo gebruikte hij zijn rijkdom om de wil van de bevolking te ondermijnen. De kiezers in de staat Washington hadden zich bij wetgevingsinitiatieven in 1996, 2000 en 2004 tegen handvestscholen uitgesproken. Met behulp van de politieke donatie van Gates haalde het initiatief het in 2012 met een flinterdunne marge, met 50,69 procent van de stemmen. Maar daarmee was de strijd nog niet afgelopen. In 2015 sprak het gerechtshof van de staat Washington zich uit tegen handvestscholen. Na die uitspraak betaalde de door de Gates Foundation gefinancierde Washington State Schools Association 'bijna 5 miljoen dollar om het licht in zes handvestscholen brandend te houden en drong men er bij wetgevers op aan een nieuwe wet aan te nemen', aldus berichtgeving van de Associated Press.

Gates en andere onderwijshervormers, onder wie de Walton Family Foundation (een miljardenstichting van de familie achter Walmart), zijn enthousiast over handvestscholen omdat deze particulier bestuurde, met algemene middelen gefinancierde scholen een neoliberale innovatie zijn. Bill Gates legde het uit in de *Oprah Winfrey Show*: 'Ze hebben de ruimte om zich niet aan de regels te houden, ongeacht of het de vakbondsregels of de regels van het schooldistrict zijn.' Ondanks alle energie en middelen die in handvestscholen zijn gestoken heeft tientallen jaren onderzoek uitgewezen dat de prestaties niet duidelijk beter zijn dan die van de traditionele openbare scholen. Handvestscholen zijn ook onder vuur komen te liggen omdat ze door hun frequente aanwezigheid in arme buurten de segregatie versterken.

Het vermogen van Bill en Melinda Gates om hun rijkdom als particuliere burgers voor politieke campagnes in te zetten – zodanig dat de belangen van hun particuliere stichting erbij gebaat zijn – benadrukt hoe moeilijk het is om de politieke macht van de filantropie van miljardairs te reguleren. Zelfs als we het Congres ervan konden overtuigen dat de politieke uitgaven van de Gates Foundation moeten worden ingedamd, weerhoudt niets Bill en Melinda Gates ervan om als particuliere burgers met hun privékapitaal alsnog hun politieke ambities te steunen. En als de Gates Foundation om juridische redenen niet voor een bepaald thema mag lobbyen, weerhoudt niets Bill

Gates ervan om als privépersoon een donatie te doen aan een organisatie die dat wel mag.

In 2011 deed de Gates Foundation een donatie aan de door het bedrijfsleven gesteunde rechtse American Legislative Exchange Council (bekender als ALEC), een organisatie die berucht is om haar pogingen om eigen wetsvoorstellen aan het Congres voor te leggen. De stichting had ALEC toekenningen gegeven 'voor het informeren en betrekken van haar leden bij efficiënter gebruik van staatsbudget voor betere prestaties van studenten, en ze te informeren over gunstige manieren om effectief, op merites en prestaties gebaseerd leraarschap te werven, behouden, evalueren en betalen'. Nadat er kritiek op de donatie was gekomen maakte de stichting bekend geen donaties meer aan ALEC te doen, maar dat betekent niet dat Bill Gates zijn privérijkdom niet kan gebruiken om ALEC te blijven steunen – iets dat niet eenvoudig te controleren is.

Misschien wel de meest verrassende activiteit op het gebied van het steken van geld in de politiek die we zien bij Gates' charitatieve werk, is dat de Gates Foundation geld doneert aan regeringen – daar is zelfs al meer dan 1,3 miljard dollar aan charitatief geld naartoe gegaan. In de Verenigde Staten heeft de Gates Foundation geld gegeven aan de Centers for Disease Control and Prevention (CDC's), de National Institutes of Health (NIH), het ministerie van Landbouw, het U.S. Agency for International Development, de Food and Drug Administration (FDA) en aan gemeentelijke en provinciale overheden en schooldistricten. De honderden donaties zijn te talrijk om allemaal op te noemen, maar Gates gaf bijvoorbeeld 3 miljoen dollar aan USAID 'om een competitief fonds op te richten voor het opschalen van het gebruik van bewezen informatie- en communicatietechnologie ter ondersteuning van bewezen en toepasselijke landbouwkundige technologieën voor kleine boeren' – wat als een soort geheimtaal klinkt voor de bevordering van genetisch gemodificeerde organismen (GGO's), een speerpunt van de Gates Foundation.

Gates geeft ook geld aan buitenlandse overheidsinstanties, bijvoorbeeld 4,5 miljoen dollar aan de stad Dakar, 'voor een succesvolle ingang op de kapitaalmarkten voor bekostiging van langetermijninvesteringen ten gunste van de armste stedelingen'; 1,5 miljoen dollar voor CDC China 'voor evaluatie van de veiligheid van orale poliovaccins'; 3,2 miljoen dollar voor Public Health England 'voor verbetering van de meting van incidentie met verbeterde biologische analyses en analytische methoden'; en nog tientallen

miljoenen voor ministeries in China, Burkina Faso, Liberia, Mali, Letland, Ethiopië, Colombia, Rwanda, Zambia, Guinea, Kameroen, Niger, Oeganda, Senegal, Litouwen, Bulgarije, Kenia, Vietnam, Nepal, Chad, Sierra Leone en Sri Lanka. Voor zover we kunnen zien is het grootste deel van het geld dat Gates aan overheden heeft gedoneerd, 700 miljoen dollar, naar twee naast de overheid opererende particuliere stichtingen gegaan: de CDC Foundation en de Foundation for the National Institutes of Health (FNIH). Deze stichtingen halen in de particuliere sector geld op ter ondersteuning van de CDC en het NIH en voor het onderhouden van publiek-private samenwerkingsverbanden. Via aanleunende particuliere stichtingen geld naar overheden sluizen beschermt onderdelen van zulke donaties tegen verzoeken om openbaarheid – en het NIH en de CDC waren niet bepaald coöperatief of doelmatig in het beantwoorden van op basis van de Freedom of Information Act gestelde vragen.

Bill en Melinda French Gates zijn politiek weliswaar machtig, maar zo zien we ze meestal niet, en dat kan komen doordat ze tot het uiterste gaan om hun politieke invloed te verhullen – zoals blijkt uit een interview uit 2019 met David Marchese van *The New York Times* met Melinda French Gates:

> *David Marchese*: Terug naar de filantropie: hoe zit het met de gedachte dat het werk van de stichting op het gebied van openbaar onderwijs inherent antidemocratisch is? U hebt op dat terrein zodanig geld uitgegeven dat weleens de indruk ontstaat dat voorbijgegaan lijkt te worden aan de werkelijke behoeften van mensen. Hoe reageert u op die kritiek?
>
> *Melinda Gates*: Bill en ik keren altijd terug naar de vraag wat de rol van de filantroop is. Die moet katalytisch zijn. Die moet zijn dat er nieuwe ideeën naar voren worden geschoven en dat getest wordt of ze werken. De overheid ervan overtuigen om op te schalen, dat is de manier om succes te hebben. Maar filantropisch geld is maar een klein deel van het Amerikaanse onderwijsbudget. Ook al stoppen wij een miljard in de staat Californië, dan zal dat niet veel uitmaken. Dus experimenteren wij met dingen. Als we succes hadden gehad, waren er veel meer handvestscholen geweest, David. Ik zou dolgraag in elke staat 20 procent handvestscholen zien. Maar dat is niet gelukt. Ik zou dolgraag zeggen dat we een enorme invloed hebben. Maar dat is niet zo.

David Marchese: Jullie hebben toch zeker meer invloed dan een groep ouders?

Melinda Gates: Niet per se. Ik ben gaan praten met een groep van 36 ouders in Memphis. We dachten dat we een goed idee voor ze hadden. Ze wilden er niets van weten. En dus hebben we niet aangedrongen. Een groep ouders, een groep docenten – ze kunnen heel veel invloed hebben.

De tegenstrijdigheden van Bill en Melinda French Gates – ze beroepen zich op hun politiek leiderschap en hun macht om in het openbaar onderwijs knopen door te hakken, maar wimpelen gauw alle verantwoordelijkheid af als zich risico's voordoen – zijn kenmerkend voor het 'kameleontische' karakter van de stichting. Dat woord gebruikt Adam Fejerskov, onderzoeker aan het Danish Institute for International Studies. 'Zoals een kameleon van kleur verandert om op verschillende situaties en gelegenheden te reageren, zo is de stichting in staat telkens veranderende organisatorische identiteiten aan te nemen, soms als een ngo, soms als een multinationaal bedrijf en soms zelfs als een overheid,' schrijft Fejerskov. 'De Gates Foundation meet zich strategisch een hybride gezag aan en kan de identiteit van de organisatie afwisselend opblazen en inkrimpen, heeft soms zelfs meerdere organisatorische structuren en brengt zichzelf op andere momenten (met name als er vragen over haar legitimiteit worden gesteld) terug tot haar oorspronkelijke vorm van een particuliere stichting, met slechts beperkte verplichtingen om verantwoording af te leggen.'

Deze kameleontische verschijningsvorm staat lijnrecht tegenover de manier waarop een vrije en open democratie hoort te functioneren. Er bestaan talloze regels en bepalingen die de toestroom van geld in de politiek reguleren, zodat wij kunnen doorzien met welke professionele camouflage belangengroeperingen hun geld buiten beeld houden en de zichtbaarheid van hun politieke invloed tot een minimum beperken. Het vermogen van Bill en Melinda Gates om deze regels te omzeilen is een schoolvoorbeeld van de destructieve invloed van extreme rijkdom op de democratie.

Het probleem is groter dan de familie Gates, want de hedendaagse klasse van miljardairs stort zich enthousiast op een naadloze combinatie van filantropie en politieke dwang om haar ideeën, belangen en ideologieën te bevorderen. In 2022 schreef Politico een artikel over de manier waarop Google-miljardair Eric Schmidt zijn particuliere filantropische stichting

Schmidt Futures gebruikte voor het betalen en bemannen van het U.S. Office of Science and Technology Policy, een vorm van liefdadigheid waarmee hij kon beïnvloeden hoe de overheid haar uitgaven aan technologie organiseerde, mogelijk zodanig dat die de belangen van Google ten goede kwam.

In 2020 schreef *The New York Times* hoe miljardair Michael Bloomberg, die hoopte president te worden, zijn enorme persoonlijke rijkdom gebruikte om 'een nationale infrastructuur op te tuigen van invloed, beeldvorming en stilzwijgende morele dwang […] en met een combinatie van politieke en charitatieve donaties bondgenoten hielp en tegenstanders inlijfde'. Bekend is dat de gebroeders Koch hun persoonlijke kapitaal ook gebruikten om in de loop van tientallen jaren het Amerikaanse politieke debat naar hun rechtse agenda te zetten, inclusief politieke donaties en donaties aan universiteiten om te sturen hoe de economische theorie gedoceerd wordt.

Het is op zeker ogenblik makkelijk om fatalistisch te worden van de zwakte van de Amerikaanse democratie, of van de internationale democratie, en van hoe eenvoudig gekozen leiders en overheidsfunctionarissen vallen voor geld en gevestigde belangen. Maar als we een defaitistische houding aannemen staan we nog meer macht af aan mannen zoals Bill Gates, Charles Koch en Michael Bloomberg. We moeten te allen tijde erkennen dat miljardair-filantropen geen neutrale liefdadigheidswerkers of onberispelijke mensenvrienden zijn, maar in feite machtige politieke actoren die hun rijkdom willen gebruiken om hun eigen belangen en reputaties te bevorderen, vaak op manieren die de samenleving en de democratie schaden. We moeten ook onder ogen zien dat onze democratie slechts zo sterk is als wij haar toestaan, en slechts zo verantwoordelijk als wij haar afdwingen.

7

Gezinsplanning

60 Minutes is niet alleen een van de meest bekeken nieuwsprogramma's in de Verenigde Staten, maar ook een van de meest bekeken shows van elk genre op televisie – het trekt elke zondagavond miljoenen kijkers met zijn journalistieke onderzoeken en human-interestverhalen.

Het programma heeft ook bewezen een betrouwbare fan te zijn van Bill en Melinda French Gates, en in de verslaggeving kunnen we alle verontrustende clichés zien die een rol spelen in het verhaal van de Gates Foundation: de armoedepornobeelden van hulpeloze bruine mensen die gered moeten worden, de journalist met grote ogen die verbaasd vragen stelt over de geweldige ideeën en gedurfde doelen van de stichting, en de onbetwistbare goedheid van 'de gulste filantropen ter wereld' die 'van plan zijn om wereldwijd miljoenen levens te redden'.

Een ander kenmerk van dit soort verslaggeving – die tijdens een groot deel van het afgelopen decennium vrij alomtegenwoordig is geweest – is een scherpe focus op Bill Gates, de briljante mediastrateeg die op elke vraag een antwoord lijkt te hebben, en een zelfverzekerde oplossing voor elk probleem. Maar in 2010 draaide *60 Minutes* dit scenario om bij het eerste portret van de Gates Foundation door de camera's op Melinda French Gates te richten en te melden dat zij, hoewel ze zelden in de schijnwerpers verschijnt, achter de schermen hard aan het werk is. 'Ze reist vaak, zoekt naar feiten, analyseert behoeften, meet het leed,' legde presentator Scott Pelley uit. Daarbij werden beelden getoond van een arm, stoffig, naamloos dorp in de Indiase deelstaat Uttar Pradesh.

Het was een belangrijk keerpunt voor Gates en de langverwachte erkenning van haar werk bij de stichting. In haar autobiografie *The Moment of Lift* (Het moment van verheffing) schrijft Melinda French Gates dat ze daar de eerste acht jaar na de oprichting eigenlijk meer werk deed dan Bill, die nog steeds fulltime bij Microsoft werkte – ook al kreeg Bill alle eer.

Maar het is ook zo dat Melinda French Gates jarenlang actief de schijnwerpers heeft vermeden. Daar somt ze de redenen voor op: ze wilde

haar persoonlijke privacy beschermen en meer tijd met haar drie kinderen doorbrengen – en ook wat klinkt als onzekerheid, die diepmenselijke eigenschap die haar echtgenoot lijkt te missen. Zoals Gates het omschrijft, is ze een 'perfectionist': 'Ik heb altijd het gevoel gehad dat ik op elke vraag een antwoord moest hebben, en voelde dat ik op dat moment niet genoeg wist om een publieke stem voor de stichting te zijn. Dus maakte ik duidelijk dat ik geen toespraken zou houden of interviews zou geven. Dat was Bills taak, tenminste in het begin.'

Naarmate de jaren verstreken heeft Melinda Gates echter een steeds grotere publieke rol gespeeld bij de stichting – nog steeds lang niet zo zichtbaar als Bill, maar haar *60 Minutes*-interview uit 2010 was een grote stap in de openbaarheid. 'Ik moet hier zijn om het te zien en te voelen en te begrijpen, weet je, wat deze mensen motiveert,' legde ze uit aan Pelley. 'En wat ze doen voor hun levensonderhoud. Tenzij ik het kan zien en voelen en aanraken, heb ik gewoon niet het gevoel dat ik de stichting recht doe voor wat we proberen te bereiken.'

En de aflevering van *60 Minutes* maakte glashelder hoe hard deze arme dorpelingen in India Melinda Gates nodig hadden. De mensen daar wisten niet dat ze pasgeboren baby's warm moesten houden of hoe ze medische apparatuur moesten steriliseren, zo werd de kijkers verteld, voordat de Gates Foundation ingreep. Reizen naar het Indiase platteland met Gates, vertelde Pelley aan het publiek, is als teruggaan in de tijd naar de 'middeleeuwen'. Met zijn kaki cargobroek – blijkbaar het vereiste kostuum voor een journalist die de jungle betreedt – vroeg Pelley aan Gates of haar kruistocht misschien onbedoelde problemen voor de wereld zou kunnen veroorzaken.

'We waren gisteren op een van die bijeenkomsten,' vroeg Pelley, 'en ik herinnerde me dat een vrouw je vertelde dat ze acht kinderen had, en vier van hen waren gestorven in het kraambed, of kort daarna. Maar als ze het allemaal zouden hebben overleefd, zou ze acht kinderen hebben gehad. En wat de ontwikkelingslanden niet nodig hebben, is meer kinderen.'

Melinda Gates knikte heftig en sprong erbovenop: 'Ik denk dat dit het grootste aha-moment was voor Bill en mij. Toen we met dit werk begonnen, stelden we onszelf natuurlijk dezelfde keiharde vraag die jij net stelde, namelijk: als je in dit werk stapt en je begint deze kinderen te redden, zullen vrouwen dan gewoon de wereld blijven overbevolken? En godzijdank is het tegengestelde absoluut waar. Dat doen ze niet. Omdat vrouwen tegen zichzelf zeggen dat ze willen dat twee kinderen de volwassen leeftijd bereiken. Als

ze weet dat er twee de volwassen leeftijd zullen bereiken, zal ze haar kindertal vanzelf beperkt houden. Dus zodra ze gaat inzien dat als ze zich laat vaccineren die kinderen in leven blijven bij de geboorte, zal ze niet zoveel kinderen krijgen.'

Dit 'aha-moment' en de positieve spiraal die Melinda French Gates beschreef – het idee dat verbetering van de volksgezondheid zich in de ontwikkelingslanden niet alleen vertaalt in minder sterfgevallen, maar ook in minder geboorten – is een van de meest geciteerde gespreksonderwerpen van de stichting geworden en een tegenargument voor de kritiek dat haar levensreddende werk leidt tot meer monden om te voeden. De angst voor overbevolking zit diep bij de stichting, en verbetering van de volksgezondheid is niet het enige instrument dat deze heeft ingezet om de gezinsgrootte te verkleinen. In 2012 werd Melinda French Gates het gezicht van een ambitieus project van 2,5 miljard dollar om het gebruik van voorbehoedsmiddelen onder arme vrouwen te vergroten.

Toch lijkt, zoals met de meeste dingen bij de Gates Foundation, dit werkportfolio op het gebied van gezinsplanning eigenlijk terug te voeren op Bill Gates. Toen hem in 1993 werd gevraagd of hij van plan was een deel van zijn buitengewone rijkdom weg te geven, sprak hij over zijn interesse in 'bevolkingscontrole'. Twee jaar later werkte hij zijn gedachten daarover uit in zijn boek *The Road Ahead* (De weg die voor ons ligt) en schreef: 'Veel van de grote sociale problemen van vandaag zijn ontstaan doordat de bevolking stedelijke gebieden in is gedrongen. Als de bevolking van een stad met zelfs maar 10 procent zou afnemen, zou het resultaat een groot verschil betekenen in de vastgoedwaarden en de slijtage aan transport en andere stedelijke systemen.'

Een paar jaar later interviewde journalist Bill Moyers Gates over zijn fascinatie voor overbevolking en anticonceptie. 'Ben je bij die kwesties over voortplanting gekomen als een intellectuele, filosofische zoektocht?' wilde Moyers weten. 'Of is er iets gebeurd? Kwam je iets tegen – is er een openbaring geweest?'

Gates antwoordde: 'Toen ik opgroeide, waren mijn ouders altijd betrokken bij verschillende vrijwilligersdingen. Mijn vader was hoofd van Planned Parenthood. En het was heel controversieel om daarbij betrokken te zijn. En dus is het fascinerend. Aan de eettafel waren mijn ouders er heel goed in de dingen die ze deden te delen. En ze behandelden ons bijna als volwassenen en praatten daarover.'

Gates' vader, een rijke bedrijfsjurist en legerveteraan, lijkt misschien een vreemde figuur als leider van Planned Parenthood. Decennia geleden was het terrein dat we vandaag de dag kennen als 'gezinsplanning' echter minder georganiseerd rond vrouwenrechten of rechtvaardigheid van voortplanting, en meer als een van bovenaf opgelegde inspanning om de groeiende wereldbevolking onder controle te houden. Bill Gates sr. hielp later bij het beheren van de eerste filantropische activiteiten van zijn zoon, die volgens Gates junior georganiseerd waren rond het idee dat 'bevolkingsgroei in arme landen het grootste probleem is waarmee ze worden geconfronteerd'.

Overbevolking is in feite allang een populair thema onder veel rijke filantropen. Miljardairs als Ted Turner, Warren Buffett en David Packard hebben bijvoorbeeld allemaal veel belangstelling voor dit vraagstuk. In 2009 haalden Buffett, Turner, George Soros, Bill Gates, Oprah Winfrey, Michael Bloomberg en andere miljardairs de krantenkoppen. De nieuwsmedia hadden namelijk ontdekt dat ze een geheime bijeenkomst hadden georganiseerd in een privéwoning in Manhattan om potentiële filantropische partnerschappen te bespreken. Daarbij had Gates de groep, naar verluidt, aangespoord om te overwegen te werken aan de overbevolking.

Historisch gezien heeft de Gates Foundation dit werk verbonden aan de sociale problemen die volgens haar zijn toe te schrijven aan overbevolking. In de beginjaren gaf de stichting gul aan het Population Resource Center om zich te richten 'op de staf van Congresleden, op beleidsmakers op lokaal en staatsniveau, en op belangrijke kiesdistricten' over de negatieve gevolgen van bevolkingsgroei op volksgezondheid en milieu. 'De bevolking van de meeste arme landen, die de grootste moeite hebben om hun burgers te voeden en op te leiden, zal tussen nu en 2050 meer dan verdubbelen,' meldde Bill Gates in 2012. 'Maar Melinda en ik geloven dat, als de juiste stappen worden genomen – niet alleen vrouwen helpen bij gezinsplanning, maar ook investeren in vermindering van kindersterfte en verbetering van de voeding – de bevolking in landen als Nigeria aanzienlijk minder zal groeien dan verwacht. Bijna alle wereldwijde programma's van de stichting zijn gericht op doelen die daarbij zullen helpen.'

De vraag die we ons moeten stellen is: zou het de taak en het doel van Bill Gates zijn om de bevolking van Nigeria te verminderen? Waarom zijn zoveel miljardairs geobsedeerd door de voortplantingsgewoonten van de armen in de wereld? En waarom lijken de daaruit resulterende activiteiten op het gebied van gezinsplanning zo vaak te zijn georganiseerd rond de oplossing

van problemen die verband houden met overbevolking (klimaatverandering, armoede, honger) in plaats van dat vrouwen in staat worden gesteld de controle te nemen over hun vruchtbaarheid?

Via Bill Gates' obsessie met bevolkingsgroei krijgen we een inkijkje in de problematische oorsprong van de beweging voor gezinsplanning. Tijdens het grootste deel van de geschiedenis daarvan waren voorbehoedsmiddelen niet een bevrijdende oplossing voor vrouwen, maar een hulpmiddel voor rijke regeringen en filantropen om het voortplantingsvermogen van arme mensen en mensen van kleur te beperken. De stichting kent dit verhaal maar al te goed, want die nodigde in 2012 een groep academici uit om de geschiedenis van eugenetica (rasverbetering) bij activiteiten voor bevolkingsbeheersing met hen te delen. Dit omdat veel van de huidige partners van de stichting getekend zijn door de erfenis van de eugenetica.

Gates heeft bijvoorbeeld in de loop van de decennia meer dan 50 miljoen dollar geschonken aan EngenderHealth – dat ooit bekendstond als de Sterilization League for Human Betterment. Planned Parenthood, ontvanger van bijna 100 miljoen dollar van de Gates Foundation, is bezig met een eigen rebranding en gaat publiekelijk in op de eugenetische sympathieën van zijn oprichter, Margaret Sanger. Zoals Alexis McGill Johnson, de CEO van Planned Parenthood, stelde in een mea culpa dat gepubliceerd werd in 2021: 'Tot nu toe heeft Planned Parenthood de gevolgen van de acties van onze oprichter niet erkend. Wij hebben Sanger verdedigd als een beschermer van lichamelijke autonomie en zelfbeschikking, terwijl we haar banden met groeperingen voor witte suprematie en eugenetica verontschuldigden als een ongelukkig "product van haar tijd". Tot voor kort hebben we ons verscholen achter de bewering dat haar overtuigingen de norm waren voor mensen van haar klasse en tijdperk, waarbij we er altijd voor zorgden dat we haar werk naast dat van W.E.B. Dubois en andere zwarte vrijheidsstrijders noemden. Maar de feiten zijn gecompliceerd.'

Johnson beschrijft hoe Sanger samenwerkte met de Ku Klux Klan, hoe ze een beslissing van het Hooggerechtshof onderschreef die tienduizenden gedwongen sterilisaties toestond, en hoe ze diepgaand onethische experimenten op Puerto Ricaanse vrouwen steunde. 'We moeten onderzoeken hoe we haar schade in de afgelopen eeuw hebben voortgezet – als organisatie, als instelling en als individuen,' aldus Johnson. Daarbij erkende ze het vooroordeel dat blijft doorspelen in het werk van Planned Parenthood. 'We moeten minder ruimte innemen en meer steun verlenen.'

Deze geschiedenis van eugenetica en bevolkingscontrole is ook onlosmakelijk verbonden met de Amerikaanse filantropie, die veel van dit werk financierde. In 2021 bracht de Ford Foundation stilletjes een late en uiterst bescheiden verontschuldiging uit voor haar eigen activiteiten op het gebied van bevolkingscontrole uit het verleden. 'Alle grote namen van de historische filantropie zijn betrokken geweest bij deze beweging,' zei Ford-president Darren Walker. Datzelfde jaar kondigde de Rockefeller Foundation een poging aan om boete te doen voor haar misstappen: 'Dit vereist het blootleggen van de feiten en het onder ogen zien van ongemakkelijke waarheden, en dit onderzoek is gaande,' zei Rockefeller-president Rajiv Shah.

Het is van cruciaal belang om te begrijpen dat de dwang, het misbruik en het geweld die gepaard gingen met de beweging voor bevolkingscontrole voortkwamen uit humanitaire intenties, gericht op vermindering van armoede en lijden. Deze zelfde goede bedoelingen zijn de reden waarom deze misstappen een waarschuwing zouden moeten zijn voor de Gates Foundation, die moet erkennen dat arme vrouwen nog steeds kwetsbaar zijn voor eenzelfde uitoefening van dwingende macht. Want gezinsplanning draait om dezelfde machtsdynamiek – van gevers en nemers, van rijke donateurs en arme ontvangers. Hoewel de Gates Foundation deze geschiedenis duidelijk kent, wil ze die graag achter zich laten om verder te kunnen werken aan gezinsplanning.

'Eugenetica is moreel misselijkmakend en wordt door de wetenschap als ongeloofwaardig bestempeld. Toch wordt deze geschiedenis gebruikt om de discussie over voorbehoedsmiddelen vandaag de dag te vertroebelen,' schrijft Melinda French Gates in haar enige – korte – vermelding van eugenetica in haar autobiografie, die wel uitgebreid ingaat op het werk van de stichting op het gebied van gezinsplanning. 'Tegenstanders van anticonceptie proberen moderne voorbehoedsmiddelen in diskrediet te brengen door te wijzen op de geschiedenis van de eugenetica, met het argument dat, omdat voorbehoedsmiddelen in het verleden voor bepaalde immorele doeleinden zijn gebruikt, ze voor geen enkel doel mogen worden gebruikt. Zelfs niet om een moeder te laten wachten voordat ze nog een kind krijgt.'

Gates heeft gelijk dat sommige tegenstanders, onder wie een groeiend aantal extreem-rechtse politiek activisten, proberen de eugenetische geschiedenis van gezinsplanning in te zetten, waarbij ze zich soms baseren

op desinformatie.

Melinda French Gates probeert gretig een duidelijke grens te trekken tussen ‘moderne voorbehoedsmiddelen’ en de geschiedenis van de eugenetica, en om het conflict te framen als een strijd tussen mensen die het gebruik van voorbehoedsmiddelen ondersteunen en degenen die dat niet doen. Toch gaat dat voorbij aan het diepere conflict. Dat ligt namelijk tussen de uitgesproken wens van de Gates Foundation om vrouwen in staat te stellen hun eigen gezin op hun eigen voorwaarden te plannen en het praktische effect van haar werk, dat eruit bestaat vrouwen in één richting te emanciperen: naar het hebben van kleinere gezinnen. Dit omvat ook de gerichte inspanningen van Melinda French Gates om 120 miljoen arme vrouwen aan voorbehoedsmiddelen te helpen. Het omvat ook liefdadigheidssubsidies, zoals de 600 000 dollar die de stichting schonk aan Populations Communications International ‘om kleine gezinsnormen en het gebruik van gezinsplanning te bevorderen door middel van entertainmentprogramma’s op radio en televisie’.

Toch houdt Melinda French Gates vol dat haar stichting op het gebied van gezinsplanning geen verborgen agenda heeft. ‘Ik heb er geen belang bij om vrouwen te vertellen hoe groot het gezin moet zijn,’ schrijft ze. ‘Ons werk op het gebied van gezinsplanning laat het initiatief over aan de vrouwen die we dienen. Daarom geloof ik in vrijwillige gezinsplanning.’

Deze discrepantie is niet specifiek iets wat alleen bij Gates voorkomt, want critici en geleerden melden dat moderne gezinsplanners op grote schaal proberen hun werk te distantiëren van dat van de bevolkingscontrole waarop het gebaseerd is. Leigh Senderowicz, hoogleraar gender- en vrouwenstudies aan de University of Wisconsin, zegt dat, hoewel we bij moderne gezinsplanning dwang zouden verwachten, slechts weinig mensen die factor bestuderen. ‘Ondanks het feit dat vrijwel alle programma’s voor gezinsplanning in hun retoriek een sterke toewijding aan vrijwilligheid en voortplantingsrechten bevestigen, worden de meetregimes die ze gebruiken om de voortgang te volgen gedomineerd door indicatoren van anticonceptiegebruik en vruchtbaarheidsvermindering,’ schreef Senderowicz in een academisch onderzoeksrapport uit 2019.

Matthew Connelly, hoogleraar geschiedenis aan Columbia University, die de beweging voor bevolkingscontrole heeft bestudeerd, maakte een gerelateerd punt in een interview: ‘Voor mij is het een soort lakmoesproef: als je echt de daad bij het woord wilt voegen, waarom investeer je dan niet in behandelingen voor onvruchtbaarheid? De armste landen van de wereld

hebben extreem hoge onvruchtbaarheidspercentages – vaak door oorzaken die gemakkelijk te voorkomen of behandelbaar zijn. Toch daag ik je uit om een gezinsplanningsprogramma te vinden dat een behandeling voor onvruchtbaarheid aanbiedt. Dat is wat je zou moeten doen. Als je zegt dat het over voortplantingsrechten en gezondheid gaat, dan zou je dat moeten doen.'

Anne Hendrixson, een beleidsanalist bij Collective Power for Reproductive Justice, leverde soortgelijke kritiek. Ze vertelde me dat gezinsplanning moet worden begrepen in termen van het aanbieden van een volledig dienstenpakket aan vrouwen. Niet alleen een keuze over het al dan niet gebruiken van voorbehoedsmiddelen, maar ook welke voorbehoedsmiddelen te gebruiken, naast toegang tot abortus, vruchtbaarheidsbehandelingen, en een verscheidenheid aan voortplantingsgezondheidszorg zoals uitstrijkjes, borstonderzoeken en behandeling voor seksueel overdraagbare aandoeningen.

Hoewel de Gates Foundation deze perspectieven klaarblijkelijk begrijpt en deze standpunten zelfs in haar retoriek napraat, lijken haar filantropische activiteiten in de praktijk veel meer gericht op het behalen van numerieke doelen en het beheer van zakelijke partnerschappen dan op ondersteuning van de rechten van arme vrouwen om zelf beslissingen te nemen over hun lichaam.

Zoals Melinda French Gates het vertelt, was 'FP2020' niet haar idee.

Gates vertelt dat ze op een bijeenkomst over malaria in Seattle was toen Andrew Mitchell, destijds de Britse staatssecretaris voor Internationale Ontwikkeling, haar het idee van een topoverleg over gezinsplanning voorstelde. Maar het woord 'topoverleg' beschrijft nauwelijks wat er volgde – een fondsenwervingscampagne die zou resulteren in 'veruit het hoogste geldbedrag dat ooit is toegezegd om de toegang tot voorbehoedsmiddelen te ondersteunen', schrijft Gates in haar autobiografie. 'Gezinsplanning was geen wereldwijde gezondheidsprioriteit meer,' merkt ze op. 'Ik wist dat we ons moesten richten op het stellen van doelen, verbetering van gegevens en een strategischer opstelling. Maar ik wist ook dat, als we ambitieuze doelen wilden stellen en die wilden bereiken, we voor een veel zwaardere uitdaging stonden. We moesten de discussie over gezinsplanning veranderen [...] Voorstanders van gezinsplanning moesten duidelijk maken dat we het niet hadden over bevolkingscontrole.'

En de Gates Foundation was er zeer effectief in om de discussie te veranderen en snel bondgenoten en mediasteun te verzamelen. De stichting

financierde bijvoorbeeld een onderzoek aan de Johns Hopkins University, waarvan *The New York Times* ademloos verslag deed, en meldde 'dat het vervullen van de onvervulde vraag naar anticonceptie voor vrouwen in ontwikkelingslanden de wereldwijde moedersterfte met bijna een derde zou kunnen verminderen'. *The Times* berichtte ook gedetailleerd over het grote aanstaande topoverleg van de stichting in Londen, dat precies dit beoogde te doen.

De top bracht meer dan 2,5 miljard dollar op aan nieuwe toezeggingen om de beschikbaarheid van voorbehoedsmiddelen uit te breiden, een project met de naam 'Family Planning 2020'. In het bijzonder probeerde 'FP2020', zoals het gewoonlijk wordt genoemd, voldoende fondsen te werven om tegen het jaar 2020 in totaal 120 miljoen nieuwe vrouwen aan voorbehoedsmiddelen te helpen. Het project richtte zich op de 69 armste landen ter wereld, voornamelijk in Afrika ten zuiden van de Sahara en in Zuid-Azië. De Gates Foundation en de Britse belastingbetalers waren de grootste ondersteuners: samen zegden ze de helft toe van het aanvankelijk opgehaalde geld.

Omdat het project gericht moest zijn op de stemmen en behoeften van arme vrouwen, wist Melinda French Gates dat ze veldwerk moest doen. Ze vertelt over een reis die ze vlak voor de top in Londen maakte naar Niger, dat ze beschrijft als 'een patriarchale samenleving met een van de hoogste armoedecijfers ter wereld, een extreem laag gebruik van voorbehoedsmiddelen, een gemiddelde van meer dan zeven kinderen per vrouw, huwelijkswetten die mannen toestaan om meerdere vrouwen te nemen, en erfwetten die half zoveel geven aan dochters als aan zonen, en niets aan weduwen die geen kinderen hebben'. Ondanks zulke problemen leek elke vrouw die Gates op deze reis ontmoette haar weg naar voorbehoedsmiddelen al te hebben gevonden. Ze beschrijft de 42-jarige Adissa, die na de geboorte van tien kinderen koos voor een spiraaltje, waardoor ze de controle kon krijgen over haar vruchtbaarheid. 'Als je niet voor je kinderen kunt zorgen, train je ze alleen maar om te stelen,' zei Adissa tegen Gates.

Dit was het soort stem en perspectief dat centraal moest staan in FP2020, benadrukt Gates, 'om een nieuwe discussie te beginnen onder leiding van de vrouwen die waren buitengesloten – vrouwen die hun eigen beslissingen wilden nemen over kinderen krijgen. Zonder de inmenging van beleidsmakers, planners of theologen, die vrouwen probeerden te dwingen om meer, of minder, kinderen te hebben dan ze wilden.'

Natuurlijk werd de lancering van het FP2020-topoverleg niet in Niger gehouden, maar in Londen, tijdens een flitsend evenement voor rijke donateurs. Eigenlijk was het niet precies duidelijk wat voor rol anderen, buiten de Gates Foundation, speelden bij die lancering. Het belangrijkste VN-agentschap dat zich bezighoudt met gezinsplanning, het VN-bevolkingsfonds, meldt dat het was uitgesloten van de aanvankelijke plannen – maar geen andere keus te hebben gehad dan mee te doen toen het project eenmaal in beweging was gekomen. 'Natuurlijk wilden we geen tweede viool spelen, maar het was uitgesloten dat we niet meededen,' zei Arthur Erken, de directeur Beleid en Strategie, tegen de nieuwsmedia. 'Dit is de wereld waarin wij leven.' En niet alleen het agentschap van de Verenigde Naties was verrast. 'Landen als Bangladesh en India hadden zoiets van: wie is in vredesnaam FP2020?' vertelde Erken later aan de pers.

Een van de planningsteams van FP2020 (onder leiding van de Gates Foundation) meldde later expliciet dat ze 'het doel van FP2020 begin 2012 hadden vastgesteld met weinig externe inbreng, gedreven door de druk om op tijd een doel te formuleren voor het topoverleg in Londen, in juli 2012'. Zoals Melinda French Gates het beschrijft: 'We sloegen de handen ineen met de Britse regering om in een sprint de top in Londen te houden, in juli 2012, twee weken voordat ieders aandacht zich zou richten op de opening van de Olympische Spelen in Londen, aan het einde van die maand.'

Voor sommigen leken de omvang, reikwijdte en uiterst hiërarchische, gehaaste opzet van FP2020 meer op een machtsgreep dan op een emancipatieproject. Er waren ook zorgen over de numerieke doelstellingen van het project – 120 miljoen mensen aan de voorbehoedsmiddelen krijgen tegen 2020 – die deden denken aan eerdere pogingen om de bevolkingsgroei onder controle te krijgen. Zodra je begint met numerieke doelen te stellen, worden het al snel quota, en verschijnen er onvermijdelijk verkeerde prikkels om aan die quota te voldoen. Amnesty International, Human Rights Watch, het Center for Reproductive Rights en honderden andere organisaties ondertekenden een petitie waarin ze hun bezorgdheid uitten over mogelijke dwang in het project: 'Het Family Planning-topoverleg moet ervoor zorgen dat de klok niet wordt teruggedraaid voor de mensenrechten van vrouwen. De autonomie van vrouwen en de keuzevrijheid over zaken die verband houden met gezondheid op het gebied van seks en voortplanting – zonder enige discriminatie, dwang of geweld – moeten onder alle omstandigheden beschermd worden,' stond in de petitie.

Voorafgaand aan het topoverleg in Londen maakte Melinda French Gates een TED-Talk-video waarin ze kort erkende dat numerieke doelen een rol spelen in de geschiedenis van de eugenetica. Maar ze deed geen moeite om de numerieke doelen goed te praten die centraal stonden bij FP2020: 'Sommige programma's voor gezinsplanning namen hun toevlucht tot ongelukkige prikkels en dwingende beleidsmaatregelen. In de jaren 1960 ontwikkelde India bijvoorbeeld zeer specifieke numerieke doelen en werden vrouwen ervoor betaald om te accepteren dat er een spiraaltje in hun lichaam werd geplaatst.'

Nog een vraagteken in haar presentatie: Gates beweerde dat er 'honderden miljoenen gezinnen waren die vandaag de dag geen toegang hebben tot anticonceptie', en zei dat het 'hun leven zou veranderen als ze wel toegang hadden'. Hoe weet de stichting dit? Omdat ze de 'onvervulde behoefte' van arme vrouwen hebben bestudeerd. Dit klinkt als een maatstaf voor het aantal vrouwen dat toegang wil tot voorbehoedsmiddelen. Toch wordt hier eigenlijk iets anders mee gemeten: vruchtbare vrouwen die niet van plan zijn om in de nabije toekomst kinderen te krijgen en die geen voorbehoedsmiddelen gebruiken.

'Het is wetenschappelijk gezien de meest nutteloze indicator ter wereld, maar wel de politiek gezien meest bruikbare,' zegt Leigh Senderowicz van de University of Wisconsin. 'Het heeft niets te maken met de behoefte aan anticonceptie of met de vraag of in die behoeften wordt voorzien. De meting ervan heeft niets te maken met de wens om anticonceptie of toegang tot anticonceptie te gebruiken. Je kunt naast een Planned Parenthood-kliniek wonen, besluiten dat je geen anticonceptie wilt en toch door deze indicator worden toegewezen als een "onvervulde behoefte". De fundamentele onderliggende veronderstelling is dat elke vrouw op elk moment van haar leven anticonceptie moet gebruiken, behalve wanneer ze actief en specifiek zwanger probeert te worden.'

Dat is een twijfelachtige basis om als uitgangspunt te dienen voor een gezinsplanningsproject. Gezien de geschiedenis van dwang en eugenetica in de filantropische verstrekking van voorbehoedsmiddelen – waarom zou de Gates Foundation haar inspanningen dan kaderen rond zo'n misleidende maatstaf, die prioriteit lijkt te geven aan inschrijving voor anticonceptie boven het recht van een vrouw om te beslissen of ze anticonceptie wil gebruiken? Overdrijving – of op z'n minst overdreven promoten – van het aantal arme vrouwen dat voorbehoedsmiddelen wil gebruiken, stelt niet

alleen een verkeerde diagnose van het probleem, maar spoort donateurs ook aan om het probleem op te lossen.

Later in het hoofdstuk zullen we twee onafhankelijke rapporten onderzoeken die het bestaan van dwang documenteren in de inspanningen voor gezinsplanning, terwijl FP2020 zich richtte op het inschrijven van miljoenen nieuwe vrouwen voor anticonceptie. Maar eerst is het van belang om misschien wel de belangrijkste verkeerde prikkel te introduceren die het werk van de Gates Foundation op het gebied van gezinsplanning aanstuurt. Dat is het prioriteren van één specifiek soort anticonceptie: een hormoonimplantaat dat in de arm van een vrouw wordt geplaatst en gedurende drie tot vijf jaar anticonceptie biedt. De stichting geeft de voorkeur aan deze implantaten omdat die worden gezien als een kosteneffectief voorbehoedsmiddel, een eenmalig implantaat dat vrouwen veel reizen naar de kliniek bespaart, die met andere soorten voorbehoedsmiddelen nodig zouden zijn.

Zoals de stichting het vertelt, kwam ze onafhankelijk op het idee voor een financieel plan om Big Pharma ertoe over te halen om hun hormoonimplantaten op grotere schaal beschikbaar te stellen in arme landen. Volgens de overeenkomst zouden Bayer en Merck de productie van implantaten opvoeren en deze tegen een lagere prijs beschikbaar stellen in arme landen. Als de voorbehoedsmiddelen niet zouden verkopen, waren Gates en andere donateurs verplicht om die te kopen.

Met behulp van haar humanitaire platform opende de Gates Foundation in wezen nieuwe markten voor Bayer en Merck. Zo leek de stichting een nieuw winstcentrum te creëren voor hun producten: de arme mensen over de hele wereld. In ruil daarvoor kon de stichting verkondigen dat ze aanzienlijke prijsverlagingen had bedongen – Bayer verlaagde bijvoorbeeld de prijs van zijn hormoonimplantaat, Jadelle genaamd, met 53 procent. ‘Zelfs met lagere prijzen kunnen hogere volumes grotere winsten opleveren – een klassieke win-win voor zowel consumenten als producenten,’ aldus een rapport dat in opdracht van de Gates Foundation werd opgesteld.

Implantaten zijn populair onder gebruikers van anticonceptie, maar ook controversieel. In tegenstelling tot anticonceptiepillen of condooms moeten implantaten zowel worden ingebracht als verwijderd door professionele zorgverleners – geen gemakkelijke optie voor veel van de arme plattelandsvrouwen die het doelwit zijn van Gates’ FP2020. Als een van de langstwerkende anticonceptiemiddelen, afgezien van sterilisatie, hebben

implantaten ook een geschiedenis van gebruik bij bevolkingsbeheersingsprojecten, zoals blijkt uit het boek *Killing the Black Body: Race, Reproduction, and the Meaning of Liberty* (De onderdrukking van het zwarte lichaam: ras, voortplanting en de betekenis van vrijheid) van Dorothy Roberts.

In haar boek onderzoekt Roberts, hoogleraar recht en sociologie aan de University of Pennsylvania, een hormonaal implantaat genaamd Norplant, de voorloper van het implantaat dat tegenwoordig door de Gates Foundation wordt gesubsidieerd. Deze implantaten werden door de Population Council specifiek ontworpen voor gebruik in arme landen, meldt Roberts, maar werden later, in de jaren 1990, geaccepteerd als een hulpmiddel voor bevolkingscontrole in de Verenigde Staten. Wetgevers overwogen namelijk algemeen mandaten en prikkels om het gebruik ervan in de zwarte gemeenschap uit te breiden. Sommige staten hebben uiteindelijk de vraag naar Norplant gestimuleerd door gerichte advertenties, waarbij sommige staten de implantaten gratis maakten voor arme vrouwen. Terwijl deze staten vrouwen agressief aanstuurden in de richting van hormoonimplantaten, wierpen klinieken barrières op voor de verwijdering ervan – zelfs wanneer vrouwen bijwerkingen ervoeren die hun gezondheid schaadden. ‘Juist de functies die het gemak van Norplant voor vrouwen vergroten, maken ook de gedwongen inzet ervan mogelijk. In tegenstelling tot alle andere methoden van anticonceptie, behalve het spiraaltje, kan een vrouw niet zomaar stoppen met het gebruik ervan wanneer ze dat wil,’ schrijft Roberts.

Het spook van eugenetica dat Norplant in de Verenigde Staten achtervolgde, zou als waarschuwing moeten dienen voor de introductie van de volgende generatie hormonale implantaten via FP2020. Joan Kilande, een programmamedewerker voor de ngo HEPS Uganda, die werkt aan toegang tot voorbehoedsmiddelen, vertelde me in een interview dat er in Oeganda praktische redenen zijn om vrouwen langdurig anticonceptie te geven. In sommige klinieken kan er één enkele verloskundige zijn die voor tientallen zwangere vrouwen zorgt en ook wacht op vrouwen die op zoek zijn naar voorbehoedsmiddelen. Die verloskundige zal simpelweg geen tijd hebben om alle keuzes aan vrouwen uit te leggen. En klinieken zullen niet noodzakelijkerwijs een breed scala aan verschillende voorbehoedsmiddelen op voorraad hebben.

Natuurlijk is Kilande er duidelijk over dat dit niet is hoe het zou moeten werken. Vrouwen zouden niet in een positie gebracht moeten worden waarin

ze geen weloverwogen keuze kunnen maken. De vraag is dan: zou de Gates Foundation haar invloed moeten gebruiken om ervoor te zorgen dat alle opties voor anticonceptie op een manier worden gepresenteerd die gelijkwaardig is aan die voor de implantaten van FP2020? Waarom er niet in investeren dat klinieken over de middelen beschikken die ze nodig hebben om vrouwen echt in staat te stellen de controle over hun lichaam te nemen? Heeft de stichting dan geen vermogen van 54 miljard dollar? Zijn autonomie en keuzezevrijheid niet de ambities van moderne gezinsplanning en van Melinda French Gates?

'We kunnen erop aandringen dat alle mensen de kans krijgen om op de hoogte te worden gesteld over voorbehoedsmiddelen en dat ze toegang hebben tot de volledige verscheidenheid aan methoden,' zei Gates in 2012. 'Ik denk dat het doel hier heel duidelijk is: universele toegang tot anticonceptie die vrouwen willen. En om dat te laten gebeuren, moeten zowel rijke als arme regeringen van anticonceptie een absolute prioriteit maken.'

De realiteit van het werk van de Gates Foundation aan FP2020 zag er heel anders uit. Op veel plaatsen lag de prioriteit bij toegang geven aan vrouwen tot hormoonimplantaten, niet aan 'de volledige verscheidenheid aan methoden'. De stichting had op een gegeven moment 400 miljoen dollar op het spel staan met haar volumegarantie bij Bayer en Merck – geld dat ze zou moeten uitbetalen als FP2020 hun implantaten niet met succes in de armen van vrouwen kon krijgen. 'De Gates Foundation garandeerde een verkoopvolume dat bijna drie keer zo groot was als de wereldwijde vraag vóór de prijsverlagingen,' meldde een door Gates gefinancierde studie in 2016. Die studie citeerde ook Natalie Revelle, de projectleider van de stichting: 'We zweetten [...] Ik maakte me zorgen omdat ik ons al zag lopen met koffers vol overtollige implantaten om te proberen die te distribueren.'

Gates' grote inzet op implantaten hielp om te garanderen dat het favoriete anticonceptiemiddel van de stichting op grote schaal beschikbaar zou zijn. En de beslissing om een volume veilig te stellen dat drie keer groter was dan de bekende vraag, creëerde een duidelijke stimulans om het gebruik ervan op te voeren. Zoals Anne Hendrixson opmerkt: 'In plaats van alleen tegemoet te komen aan de behoeften van vrouwen, drijft het [project] ook de vraag op.'

Het creëren van vraag moet worden gezien als het derde spoor van gezinsplanning, volgens iemand met wie ik sprak binnen de Gates Foundation – die liet zien dat ten minste een deel van het personeel de geschiedenis van

bevolkingscontrole bij de verstrekking van voorbehoedsmiddelen heeft leren kennen. Dat wil zeggen: het werk van gezinsplanning wordt verondersteld zich te richten op de behoeften, verlangens, zorgen – en rechten – van anticonceptiegebruikers, niet op die van donateurs. Niettemin heeft zowel FP2020 als de Gates Foundation hun werk op veel manieren georganiseerd door het creëren van vraag voor oplossingen die haar eigen voorkeur hadden.

Het strategiedocument uit 2015 van de regering van Malawi in het kader van FP2020 heeft bijvoorbeeld een volledige sectie gewijd aan 'het creëren van vraag', inclusief 'het herzien van communicatie om een breder gebruik van voorbehoedsmiddelen te bevorderen'. De toekenning van subsidies door de Gates Foundation in de loop van de jaren omvat tal van vergelijkbare projecten, zoals donaties aan een groep genaamd DKT 'om een duurzaam model uit de particuliere sector te ontwikkelen en te demonstreren voor de vergroting en ondersteuning van de vraag naar Sayana Press [een injecteerbaar anticonceptiemiddel van Pfizer] in belangrijke regio's'.

Met haar enorme investering in hormoonimplantaten voor FP2020 kan de stichting worden gezien als initatior van vraagcreatie in een soort *Field of Dreams*-scenario – niet zozeer 'Als je het bouwt, zullen ze komen', als wel: 'Als je de markt ermee overspoelt, hebben ze geen andere keus.' Hoewel dwang weinig wordt bestudeerd bij gezinsplanning, zijn er twee onafhankelijke rapporten die de aanwezigheid ervan documenteerden toen FP2020 agressief in actie kwam om 120 miljoen vrouwen aan voorbehoedsmiddelen te krijgen.

In 2019 publiceerde Leigh Senderowicz een onderzoeksrapport waaruit bleek dat klinieken en aanbieders hun werklast organiseerden rond het behalen van quota, de voordelen van sommige soorten voorbehoedsmiddelen overdreven benadrukten ten opzichte van andere, en zelfs bangmakerij gebruikten om vrouwen aan de anticonceptie te krijgen. Sommige vrouwen zeiden dat ze zich gedwongen voelden om voorbehoedsmiddelen te gebruiken, terwijl andere – om de agressieve verkooppraktijken in klinieken te vermijden – controles na de zwangerschap helemaal uit de weg gingen. Het rapport toonde ook aan dat klinieken vrouwen aanspoorden om hormonale anticonceptie te gebruiken, waaronder hormoonimplantaten. Sommige klinieken weigerden hormoonimplantaten te verwijderen voordat ze hun volledige vijf jaar hadden dienstgedaan. Deze bevindingen zijn een spiegelbeeld van de onderzoeksresultaten die 25 jaar geleden in kaart gebracht werden door Dorothy Roberts in de Verenigde Staten, toen arme

zwarte vrouwen werden gedwongen om Norplant-implantaten te accepteren en vervolgens moeite hadden om die te laten verwijderen.

Een paar maanden nadat het onderzoek van Senderowicz naar buiten was gekomen, publiceerde een groep journalisten van het Nederlandse nieuwsplatform *De Correspondent* vergelijkbare bevindingen. De verslaggevers reisden enkele dagen mee met een mobiele kliniek in Oeganda, waar ze het creëren van vraag in realtime documenteerden. Binnen slechts enkele uren vonden de journalisten drie vrouwen die naar de kliniek kwamen voor een anticonceptie-injectie die drie maanden duurde, maar die door overreding van het personeel van de kliniek vertrokken met implantaten die hen drie jaar onvruchtbaar zouden maken. Bij een ander voorval beschrijven ze een vrouw die ernstige gezondheidsproblemen had, waarvan ze dacht dat het bijwerkingen waren die werden veroorzaakt door haar implantaat, dat ze wilde laten verwijderen. Vier keer vroeg ze de kliniek om het implantaat te verwijderen, en vier keer weigerden ze. In plaats daarvan gaven ze haar ibuprofen en vertelden ze haar dat ze geduld moest hebben met de bijwerkingen. Uiteindelijk moest ze naar een privékliniek, tegen aanzienlijke kosten voor haar, om het implantaat te laten verwijderen. Haar pijn en haar bloedingen stopten onmiddellijk. De berichten van *De Correspondent* bevestigen dezelfde gegevens op macroniveau. Volgens de rapportage van FP2020 werd in 2015 als voorbehoedsmiddel in 16 procent van de gevallen gebruikgemaakt van hormoonimplantaten; in 2020 was dat aantal verdubbeld. *De Correspondent* documenteerde ook het zorgelijke feit dat verpleegkundigen en klinieken in Oeganda financieel werden gestimuleerd om implantaten te promoten. Onder auspiciën van een ‘resultaatgebaseerd financieringsmechanisme’ van de Wereldbank werden bonussen gegeven op basis van het aantal jaren onvruchtbaarheid dat de klinieken leverden: het steriliseren van een vrouw levert 12,50 euro op; een langjarig anticonceptie-implantaat (of IUD) brengt 5 euro op; en een kortdurende hormooninjectie wordt beloond met 0,60 euro.

Het hoofd van een van de toonaangevende aanbieders van anticonceptiemiddelen, Reproductive Health Uganda, erkende uiteindelijk de problemen met dergelijke stimulansen. ‘De donateurs zijn ook voornamelijk geïnteresseerd in indexjaren [hoeveel jaar onvruchtbaarheid ze zaaien bij de lokale bevolking]. Zo wordt de impact gemeten,’ aldus Jackson Chekweko, directeur van de groepering. ‘Het probleem is dat dit de manier is waarop we de keuze van een vrouw beïnvloeden. En dat is fout. En die fout begint bij

de donateurs. Maar het is tweerichtingsverkeer. Wij als organisaties willen het ook goed doen en beloven aan de donateurs dat we die indexjaren zullen behalen. Als gevolg daarvan zie je dat programma's voornamelijk de nadruk leggen op permanente en langwerkende anticonceptie. Dat is geen keuzevrijheid, het garandeert haar rechten niet.'

FP2020 lijkt niet volledig te hebben voldaan aan de retoriek van Melinda French Gates over de emancipatie en autonomie van vrouwen. En het heeft, opmerkelijk genoeg, ook zijn numerieke doelen niet gehaald. In 2020 had het project slechts 60 miljoen vrouwen bereikt, niet de beoogde 120 miljoen.

Maar FP2020 stond niet stil bij zijn tekortkomingen. Het verschoof simpelweg de doelstelling, met de aankondiging: 'Alleen al in 2019 hebben deze gezamenlijke inspanningen meer dan 121 miljoen onbedoelde zwangerschappen, 21 miljoen onveilige abortussen en 125 000 gevallen van moedersterfte voorkomen.'

De Gates Foundation was zo tevreden met dit succes dat Melinda French Gates persoonlijk de lancering van de volgende versie van FP2020 voorzat: FP2030. (FP2030 weigerde een interviewverzoek en gaf geen antwoord op mijn vragen over FP2020.) Als onderdeel van de aankondiging pochte de stichting over een nieuwe toezegging van 1,4 miljard dollar 'om nieuwe en verbeterde anticonceptietechnologieën te ontwikkelen, gezinsplanningsprogramma's te ondersteunen die de voorkeuren van lokale gemeenschappen weerspiegelen, en vrouwen en meisjes in staat te stellen de controle te hebben over hun eigen anticonceptiezorg – waar, wanneer en hoe ze dat willen'. (In totaal meldt de stichting dat ze in de loop van haar levensduur meer dan 4 miljard dollar in alle gezinsplanningsprojecten heeft gestoken.)

Niet lang nadat FP2030 van start was gegaan, werden vrouwen op de thuismarkt van de stichting geconfronteerd met nieuwe obstakels voor hun eigen gezinsplanning. In 2022 draaide het Amerikaanse Hooggerechtshof het oordeel terug in de historische rechtszaak *Roe versus Wade*, waardoor staten nu abortus kunnen verbieden. Zowel Bill als Melinda French Gates was er snel bij om deze beslissing publiekelijk te bekritiseren op Twitter – wat opmerkelijk is, omdat de Gates Foundation abortus historisch gezien niet heeft gesteund in haar liefdadigheidswerk.

In een blogpost uit 2014 legde Melinda French Gates uit waarom, door te zeggen dat toegang tot abortus en toegang tot voorbehoedsmiddelen als afzonderlijke kwesties moeten worden gezien. Daarbij merkte ze op: 'Het

emotionele en persoonlijke debat over abortus dreigt de levensreddende consensus over basisgezinsplanning in de weg te staan. Ik begrijp waarom er zoveel emotie is, maar het samenvoegen van deze kwesties zal de vooruitgang voor tientallen miljoenen vrouwen vertragen. Daarom zeg ik, als mij wordt gevraagd naar mijn mening over abortus, dat ik, net als iedereen, worstel met deze kwestie, maar dat ik besloten heb om er niet publiekelijk over in discussie te gaan – en de Gates Foundation heeft besloten abortus niet te financieren.'

Velen schrijven dit standpunt toe aan de katholieke achtergrond van Melinda French Gates. Voor zover dit waar is, roept het vragen op over de geclaimde identiteit van de stichting als een instelling die wordt geleid door wetenschap en rede in plaats van religie en ideologie.

De belangrijkste reden voor het besluit van de stichting om abortus te vermijden, kan politiek opportunisme en pragmatisme zijn. De Republikeinse partij in de Verenigde Staten is tegen abortus en heeft lang geprobeerd om het gebruik van belastinggeld voor abortus tegen te gaan, ook via de omvangrijke Amerikaanse buitenlandse hulpverlening. De zogenoemde 'wereldwijde dwangregeling', die is uitgebreid onder president Trump, vereist bijvoorbeeld dat elke organisatie voor gezinsplanning die Amerikaanse buitenlandse hulp ontvangt niet mag werken met abortus – zelfs niet in werk dat zo'n organisatie doet buiten haar Amerikaanse overheidsfinanciering. (President Biden heeft deze wereldwijde dwangregeling ingetrokken.)

Door abortus te vermijden vermijdt de stichting een heikel onderwerp in het Congres, dat miljarden dollars toewijst aan een breed scala aan liefdadigheidsprojecten van de Gates Foundation; USAID diende als een 'kernpartner' bij FP2020. Maar het is geen bijzonder principieel of nobel standpunt van Gates. Het doet de opmerkingen van Bill en Melinda French Gates over *Roe versus Wade* een beetje hol klinken. Hoe kunnen ze doen alsof ze voorvechters en leiders zijn op het gebied van gezinsplanning terwijl ze decennialang zorgvuldig hebben vermeden om met abortus te werken? Als de stichting bij haar werk op het gebied van gezinsplanning beweert het recht van vrouwen te ondersteunen om hun eigen beslissingen over hun lichaam te nemen, hoe kan de Gates Foundation abortus dan afdoen als een 'aparte' kwestie?

We kunnen dezelfde vragen stellen over het bewijs van dwang in het gezinsplanningswerk van de Gates Foundation – zoals het creëren van vraag en de duidelijke focus op aansturing van vrouwen om kleinere gezinnen te

hebben. Als de stichting een leider wil zijn en haar toewijding aan autonomie en keuze wil tonen, waarom erkent ze dan niet op z'n minst dat dwang een onderdeel blijft van moderne gezinsplanning, om vervolgens te proberen het anders aan te pakken? Dit zou kritiek op de stichting opleveren – en het zou tegenstanders van anticonceptie en abortus macht geven, wat risico oplevert op het verlies van financieringspartnerschappen met de Amerikaanse overheid. Maar wat is de andere optie – doen alsof het niet bestaat? Een beklemmende zorg is dat het kan lijken alsof gezinsplanners, door het bestaan van dwang niet aan te pakken, deze zelfs proberen te verdoezelen.

'Ik denk dat veel mensen hier niet over willen praten, alleen maar omdat ze de antikeuzegemeenschap niets willen geven om zich aan vast te klampen, waar ik helemaal achter sta,' vertelde Leigh Senderowicz me. 'Maar mijn andere reactie is: wij beschuldigen de antikeuzegemeenschap ervan antiwetenschappelijk te zijn, de gegevens die ze willen zien selectief te kiezen, en zich niet te bekommeren om het welzijn van vrouwen. Wij moeten ons aan een hogere standaard houden.'

Senderowicz vertelde me dat ze zelfs een gesprek heeft gehad met de Gates Foundation, om een indicator te bespreken die ze heeft ontwikkeld, genaamd anticonceptieve autonomie. Deze is bedoeld om dimensies van anticonceptiekeuze en dwang te meten. Hoewel Senderowicz 'anticonceptieve autonomie' bij de Gates Foundation op de radar heeft gezet, zegt ze dat de stichting dit tot op heden niet heeft onderschreven.

Wat het werk van de stichting op het gebied van gezinsplanning ons helpt te begrijpen, is het grotere thema van dwang in alle financiering van de Gates Foundation. Een machtige financier als Gates hoeft iemand niet fysiek vast te houden om hem of haar iets te laten doen. De stichting kan simpelweg een werkterrein overnemen door geld te laten stromen in de richting waarin ze willen dat dit werkterrein zich beweegt. De stichting beweert te meten wat de 'onvervulde behoefte' is en wil vervolgens 'vraag creëren' voor haar eigen beperkte oplossingen. Het is een machtsmodel dat de Gates Foundation in staat stelt zich als leider te laten gelden en dat haar multinationale zakelijke partners in staat stelt om nieuwe markten te openen. Waar is de daadwerkelijke emancipatie voor de mensen die de stichting beweert te helpen? Bouwt ze aan een wereld waarin 'alle levens evenveel waarde hebben'?

Dit alles wil niet zeggen dat vrouwen geen baat hebben gehad bij de giften van de stichting. Het is steeds zo geweest dat velen baat hebben gehad bij de

beschikbaarheid van gesubsidieerde hormoonimplantaten in het FP2020-programma, dankzij de Gates Foundation. Maar hetzelfde zou gezegd kunnen worden over de op eugenetica gerichte projecten voor bevolkingscontrole door filantropen van zestig jaar geleden. Het feit dat veel gebruikers er baat bij hebben, wil nog niet zeggen dat we de aanwezigheid van dwang en misbruik niet moeten onderzoeken.

Navolgen van de principes van moderne gezinsplanning vereist van ons dat we een sterk volksgezondheidssysteem creëren, dat zowel voorbehoedsmiddelen kan implanteren als verwijderen, dat een verscheidenheid aan anticonceptiekeuzes beschikbaar kan maken, en dat een reeks andere diensten kan aanbieden. Om aan te sluiten bij de hooggestemde retoriek van Melinda French Gates over de beweging voor gezinsplanning – over vrijwillige, autonome besluitvorming – is het ook een vereiste dat deze diensten betaalbaar zijn, zelfs voor arme vrouwen. De reikwijdte van dit werk gaat duidelijk veel verder dan de ambities van de Gates Foundation. Belangrijker nog: het reikt verder dan haar mandaat.

We kunnen en mogen niet afhankelijk zijn van de grillen en voorkeuren van miljardairs om toegang tot anticonceptie te bieden – niet alleen omdat dit model niet te verantwoorden is, maar ook omdat het niet duurzaam is. Wat gebeurt er als de Gates Foundation besluit dat haar werk op het gebied van gezinsplanning te politiek gevoelig ligt? Of wat gebeurt er als Bill Gates overlijdt? Of wanneer Melinda French Gates besluit terug te treden uit de Gates Foundation? Zoeken we dan een andere miljardair voor antwoorden, in de hoop dat die iets meer verlicht zijn? In het hier en nu zijn mogelijk miljoenen vrouwen afhankelijk van de Gates Foundation voor toegang tot anticonceptie, dus zou het fout zijn om dit werk van de ene op de andere dag te beëindigen. Maar het zou ook fout zijn om je voor te stellen dat het werk van de Gates Foundation op dit gebied een rechtvaardig sociaal goed is dat onze lof verdient. Als we een beweging voor gezinsplanning willen opbouwen die is georganiseerd rond zelfbeschikking en autonomie, betekent dit dat we het moeilijke, warrige werk moeten doen om politieke macht op te bouwen, om ons in te zetten voor een wereld waarin de gezondheid rond de voortplanting – en volksgezondheid in het algemeen – wordt gezien als een mensenrecht, niet als een voorrecht dat wordt verleend door de superrijken.

8

Journalistiek

In de jaren negentig organiseerde Bill Gates een tijdje meerdaagse bijeenkomsten voor vooraanstaande bedrijfsjournalisten. Dat gebeurde op zijn familielandgoed aan het Hood Canal, buiten Seattle. Er is een verslag van een van deze bijeenkomsten – die ook wel bekendstonden als 'pyjamafeesten' – waarin een groep verslaggevers op hun reis wordt beschreven als 'druk babbelend, zoals padvinders op weg naar een zomerkamp'. Deze reis omvatte zelfs een vlucht met een 'Turbo Beaver'-watervliegtuig. Na een copieus diner ging Gates in gesprek met de journalisten, waarbij hij 'bijna twee uur lang hofhield'.

Het is moeilijk om dit verslag te lezen zonder te vinden dat de verslaggevers uit die tijd te dicht bij hun onderwerp staan. Als Elon Musk tegenwoordig zulke 'pyjamafeesten' zou houden met topverslaggevers uit het bedrijfsleven, die bij hem thuis verblijven en zich tegoed doen aan kaviaar, lamsbout en overvloedige hoeveelheden wijn, zou zo'n promotie-uitstapje misschien als een schandaal worden beschouwd. De daarbij aanwezige journalisten zouden dan belachelijk worden gemaakt omdat ze hun principes opofferen aan persoonlijk gewin, of op z'n minst gecompromitteerd zijn.

Maar dat was in die tijd de magie van het wonderkind Bill Gates, de miljardair, de machtigste bedrijfsleider in het meest opwindende vakgebied dat er bestond. Het kon ook geen kwaad dat Gates een voortreffelijk pr-team had, geleid door mediagoeroe Pamela Edstrom, die de bedenker was van het idee voor de pyjamafeesten. Edstroms dochter schreef later over de geavanceerde mediastrategieën die haar moeder had uitgewerkt – zoals het gedoseerd lekken van 'exclusieve Windows 95-promotieverhalen naar alle belangrijke kranten en tijdschriften. Het pr-bedrijf stuurde *The New York Times* een verhaal met een marketingbenadering, *The Wall Street Journal* kreeg een meer technische invalshoek en het weekblad *People* kreeg de exclusieve onthulling dat sitcomsterren Jennifer Aniston en Matthew Perry van de NBC-televisieserie *Friends* een video van 25 minuten zouden maken waarin de mensen uitleg kregen over de wonderen van Windows 95.'

James Wallace, een voormalig verslaggever bij de *Seattle Post-Intelligencer*, zegt dat ook hij zag dat Microsoft gunsten verleende aan journalisten. Daarbij werden exclusieve verhalen aangeboden als een onderhandelingsmiddel om negatieve verslagen over het persoonlijke leven van Bill Gates uit de pers te houden. Wallace meldde ook dat Gates de reputatie had dat hij flirtte met vrouwelijke verslaggevers.

Schrijvend journalist William Zachmann leerde persoonlijk de 'wortel-en-stok-aanpak' van Microsoft kennen. Volgens hem gebruikte het bedrijf die om zijn invloedrijke rol als columnist voor *PC Magazine* te torpederen. In 1990 kreeg *PC Magazine* kritiek in de media toen bekend werd dat redacteur John Dickinson ook adviezen aan Microsoft gaf over productontwikkeling – een buitengewone botsing van belangen. Hoe kan een Microsoft-adviseur tegelijkertijd onafhankelijke journalistiek leveren over Microsoft? Die gezellige zakelijke relatie, zo vertelde Zachmann me in 2021 – zittend aan een bureau voor een zeer grote Amerikaanse vlag, terwijl hij een betoog hield met uitweidingen die varieerden van de Babyloniërs tot William Burroughs – kostte hem zijn plek in de bovenste gelederen van de computerjournalistiek.

Zachmann zegt dat hij eigenlijk een fan was van Microsoft en ervan genoot om te zien hoe deze nieuweling de stompzinnige oude garde van IBM uitdaagde. Maar hij zegt dat hij dacht dat IBM nog een laatste commercieel succes kon behalen met zijn OS/2-besturingssysteem. Microsoft was natuurlijk niet blij met Zachmanns enthousiasme voor een concurrerend besturingssysteem en zette zowel de stok als de wortel in om hem, als een koppige muilezel, op het juiste pad te brengen. 'Ze boden aan om me te helpen door me te vertellen wat ik moest schrijven en impliceerden in feite dat ze me ook konden helpen om me te verrijken, dus dat ik veel rijker en beroemder zou worden als ik aan boord kwam,' vertelde Zachmann me. 'Dat was dus de wortel. De stok is dat ze invloed uitoefenden op mijn redacteuren... en ervoor zorgden dat die me onder druk probeerden te zetten om gunstiger over Microsoft te schrijven.' Zachmann zegt dat de druk van Microsoft hem uiteindelijk dwong om het tijdschrift te verlaten en hij bracht zijn verhaal naar buiten. 'Zij waren twee handen op één buik met Microsoft,' zei hij in 1994 over *PC Magazine*. (Het tijdschrift en Microsoft ontkenden allebei ongepaste beïnvloeding.)

Toen ik Zachmann tientallen jaren later interviewde, vroeg ik of het hem verbaasde om te horen dat de Gates Foundation dezelfde wortel-en-stok-

strategie gebruikte als Microsoft.

'Ik zou stomverbaasd zijn als ze het anders aanpakten,' zei hij. 'Dat is de formule die al duizenden jaren door dit soort mensen wordt gebruikt. Letterlijk duizenden jaren lang,' herhaalde hij, waarna hij verhalen oplepelde over de manier waarop de machtsstructuren van de elite uit vervlogen tijdperken een brede verscheidenheid aan public relations, uitvluchten en misleiding inzetten om alternatieve realiteiten te creëren en hun doelen te realiseren. 'Manipulatie van de publieke opinie via het nieuws is geen modern fenomeen.'

Op LinkedIn definieert Andrew Estrada, een senior communicatiemedewerker bij de Gates Foundation (en mijn eenmalige perscontact), zijn taak als 'relaties onderhouden en regelmatig contact leggen met verslaggevers in meer dan dertig wereldwijde media van topniveau om de kerndoelstellingen van de stichting te bevorderen en de reputatie van de organisatie te versterken door middel van positieve media-aandacht'.

Dat is niet bijzonder verrassend of controversieel. Allerlei instellingen en organisaties hebben pr-kantoren die proberen de namen en producten van hun organisaties onder de aandacht van het publiek te brengen. Wat uniek is aan de Gates Foundation is de uitzonderlijke vuurkracht die ze in haar arsenaal heeft om invloed te winnen. Gates kan liefdadigheidsdonaties doen aan nieuwsredacties, en zo hun verslaggeving direct financieren. Als Microsoft zo'n tactiek zou proberen – geld geven aan redacties – zou dat worden afgeschilderd als omkoping.

De stichting creëert niet alleen financiële banden met nieuwsredacties, maar vertelt hun ook hoe ze dat geld moeten gebruiken: voor redactionele berichtgeving over specifieke onderwerpen of zelfs met een specifieke redactionele invalshoek. En de machtigste en meest prestigieuze nieuwsmedia van de wereld hebben zich opengesteld voor de vrijgevigheid van Gates. De subsidiegegevens van de stichting tonen begin 2023 meer dan 325 miljoen dollar aan journalistieke donaties aan een verbijsterend aantal media: *The Guardian,* Al Jazeera, NPR, *Der Spiegel, Le Monde*, CNN, *Atlantic*, *El Pais*, de *Financial Times, The Spectator,* de BBC en talloze andere nieuwsredacties. Omdat de financiering van Gates soms via duistere geldkanalen verloopt, is het totale bedrag dat de stichting aan de journalistiek geeft beslist hoger, en waarschijnlijk zelfs aanzienlijk hoger dan wij kunnen zien. Media Impact Funders, dat financiering van Gates aanneemt, meldt dat de totale uitgaven van de stichting sinds 2009 aan alle media – niet alleen

journalistiek – meer dan 2,5 miljard dollar bedragen.

Ter vergelijking: toen miljardair Jeff Bezos 250 miljoen dollar betaalde om *The Washington Post* te kopen, veroorzaakte hij daarmee publieke bezorgdheid en debatten over de vraag of dit de krant zou kunnen beïnvloeden met betrekking tot de belangen van Bezos of de bedrijfsresultaten van Amazon. Daarentegen is er relatief weinig discussie ontstaan over de particuliere stichting van Bill Gates, hoewel die nog veel grotere sommen geld naar de journalistiek doorsluist.

Ondanks het feit dat de volledige omvang van de donaties van de Gates Foundation niet inzichtelijk is, kunnen we wel zien dat het geld van de stichting verspreid wordt over het hele internationale medialandschap. Daarbij financiert de stichting niet alleen gedrukte, digitale en documentaire media, maar ook beurzen, conferenties en trainingen. De stichting gaf 1,9 miljoen dollar aan de Johns Hopkins University 'om Amerikaanse journalisten te trainen in de verslaggeving van wereldgezondheids- en ontwikkelingskwesties door beurzen en rapportagemogelijkheden te bieden'; en 165 000 dollar aan het Aspen Institute, 'om te onderzoeken hoe journalistieke training de kwantiteit en kwaliteit van media-aandacht voor gezondheidskwesties in de ontwikkelingslanden kan verbeteren'. Een ruimere analyse van Gates' financiering zou ook de meer dan 20 miljoen dollar omvatten die is gedoneerd aan de Alliance for Science, die journalistiek subsidieert en Afrikaanse verslaggevers traint op het gebied van landbouwbeleid. En ook de meer dan 35 miljoen dollar die is gegeven aan de New America Foundation, een van de weinige organisaties die beurzen verleent aan non-fictieauteurs.

De stichting financiert ook organisaties die columnisten van *The Washington Post* en *The New York Times* in dienst hebben. *Washington Post*-columnist Michael Gerson, bijvoorbeeld, heeft in het afgelopen decennium herhaaldelijk de Gates Foundation en Bill Gates geprezen in zijn columns, zonder aan de lezers te vertellen dat hij ook gewerkt heeft voor de ONE-campagne, waarvan de Gates Foundation de grootste donateur is en ook een bestuurszetel heeft. Pas nadat ik contact had opgenomen met de *Post* onthulde Gerson deze belangenverstrengeling aan de lezers.

Gates geeft zelfs donaties aan de belangrijkste ethische organisatie voor de journalistiek, het Poynter Institute for Media Studies. Dat instituut bevindt zich nu in een ongemakkelijke situatie, omdat het in het openbaar de mogelijk vertekenende gevolgen van de financiering door de Gates Foundation

bagatelliseert.

De stichting heeft door de jaren heen ook een verrassend aantal donaties gedaan voor de financiering van onderzoeksjournalistiek – het Mississippi Center for Investigative Reporting, het Premium Times Centre for Investigative Journalism, het Bureau of Investigative Journalism, het Wole Soyinka Centre for Investigative Journalism, en ProPublica. Veel mensen luisteren naar het radioprogramma en de podcast van *Reveal*, geproduceerd door het Center for Investigative Reporting, dat prat gaat op zijn compromisloze missie om 'mensen en instellingen verantwoordelijk te houden voor de problemen die ze hebben veroorzaakt of waarvan ze hebben geprofiteerd'. *Reveal* reageerde niet op persvragen over de financiering door de Gates Foundation, en het programma lijkt nooit te hebben geprobeerd om Bill Gates of de Gates Foundation nader te onderzoeken. En dat is niet raar. Want het doelwit van je onderzoek kan, over het algemeen gesproken, niet tegelijkertijd ook je financier zijn.

Maar in het financieel lastige medialandschap van tegenwoordig – waar nieuwsmedia er nog steeds grote problemen mee hebben om zich aan te passen aan online nieuwsdistributie – is het moeilijk om nee te zeggen tegen het geld van Gates. Weinig nieuwsredacties hebben niet te maken met financiering door de stichting. Ook waren er, totdat een golf van schandalen over wangedrag de stichting in 2021 op haar grondvesten deed schudden, maar weinig nieuwsredacties bereid om 's werelds machtigste filantropische instelling onder de loep te nemen. Laat staan om er anders over te rapporteren dan als een onaantastbare, goedbedoelende liefdadigheidsinstelling.

In 2010 haalde de stichting de krantenkoppen door een partnerschap van 1,5 miljoen dollar aan te gaan met ABC News voor een nieuwsproject genaamd 'Be the Change: Save a Life'. De toenmalige ABC-president David Westin gaf destijds toe dat de zender had gesproken met het hoofd van het wereldgezondheidsprogramma van Gates 'om zijn expertise te benutten' over verhaalideeën. Toen de stichting later werd gevraagd naar dit duidelijke voorbeeld van redactionele invloed – het financieren van een nieuwsorganisatie en vervolgens verhaalideeën suggereren – wuifde het hoofd Communicatie van Gates, Kate James, die beschuldigingen weg door te zeggen: 'Wij overleggen voortdurend met nieuwsorganisaties en redacties.' Als redactieraden 'voortdurend' overleggen met de Gates Foundation, doen ze dat dan ook met de critici van Gates? Natuurlijk niet. De

critici van Gates hebben over het algemeen niet de pr-kracht om zelfs maar langs de eerste poortwachters bij de vooraanstaande media te komen.

Toch hebben journalisten soms ook een kritische blik gericht op het werk van de stichting. Soms is die verslaggeving briljant, soms zelfs gericht op de bevooroordelende effecten van de stichting op de journalistiek. Uit een onderzoek van de Associated Press uit 2018 bleek dat de door Gates gefinancierde nieuwssite *The 74* een 'exclusief' verhaal had gepubliceerd waarin een nieuwe studie over onderwijsbeleid van twee door de Gates Foundation begunstigde onderzoekers werd beschreven. *The 74* maakte in eerste instantie niet aan de lezers bekend dat de site gefinancierd was door Gates. Door nieuwsuitzendingen te financieren en ook de deskundige bronnen die deze media citeren – op manieren die vaak niet transparant zijn voor nieuwsconsumenten – heeft de stichting een buitengewone mogelijkheid om het publieke discours vorm te geven en om sturing aan te brengen in de intellectuele discussie over wat wij weten over de Gates Foundation en hoe we denken over de onderwerpen waaraan die werkt.

Tegenover elk kritisch verhaal dat over de Gates Foundation is gepubliceerd, staan misschien wel 5000 gunstige of kritiekloze verhalen: dat is een totaal onevenwichtig discours, waardoor een eenzijdig verhaal is gepresenteerd, dat grenst aan desinformatie, zo niet mythevorming. In de afgelopen twintig jaar, en zeker in de afgelopen tien jaar, is het moeilijk om op het politieke vlak een krachtiger, minder onderzochte instelling te noemen dan de Gates Foundation.

Het kan klinken als hoogdravend gemoraliseer, maar nieuwsmedia zijn bedoeld om een cruciale rol te spelen in sterke democratieën. Ze worden zelfs de 'vierde macht' genoemd – een vierde laag van een publiekgerichte scheiding der machten die verdergaat dan het Congres, de president en de rechtbanken. De rol van journalistiek is om een klein leger van onderzoekers in gang te zetten om het geld te volgen, verspilling, fraude en misbruik uit te roeien, en de macht ter verantwoording te roepen. Een oude wijsheid definieert de missie van de journalistiek als 'de bevoorrechten ter verantwoording roepen en de onderdrukten een stem geven'.

Toch zijn journalisten over het algemeen niet bereid of niet in staat geweest om te begrijpen dat de Gates Foundation een machtsstructuur is, een politieke organisatie waarvan de miljarden dollars aan liefdadigheid nou net het soort belangenconflicten en geld-in-de-politiek-problemen vertegenwoordigen die journalisten juist zouden moeten bevragen. Anders gezegd: de Gates

Foundation zou een van de meest onderzochte instellingen ter wereld moeten zijn. Maar dat is niet zo; het is een van de meest bewonderde instellingen.

Daar zijn veel redenen voor, naast Gates' financiële beïnvloeding van redacties. De media vallen voor heldenverhalen, en Bill Gates heeft een krachtig halo-effect opgebouwd rond zijn filantropische giften. Zijn uitstraling van de 'goede miljardair' – bakken geld verdienen en dat geld vervolgens weggeven – is een uiterst onweerstaanbaar verhaal, omdat het ons in staat stelt onze diepgewortelde fascinatie voor rijkdom en onze liefde voor geld te botvieren. Het is ook tegenstrijdig voor journalisten – voor ons allemaal, eigenlijk – om argwanend te kijken naar iemand die geld doneert: er is toch al zoveel mis in de wereld, gaan we dan echt vragen waarom een rijke man al zijn geld weggeeft? Ondanks al deze uitleg lijkt het toch juist om te zeggen dat de financiering van journalistiek door de stichting een cruciale rol heeft gespeeld in de beïnvloeding van journalisten. Die heeft hen ook blind gemaakt voor de bedreiging die Bill Gates vormt voor democratie en gelijkheid.

Voor alle duidelijkheid: Bill Gates steekt geen honderden miljoenen dollars in de journalistiek omdat hij gelooft in de democratische idealen van de vrije pers of omdat hij persoonlijk een fan is van de waakhondfunctie van verslaggevers. Zijn particuliere stichting financiert de media om precies de tegenovergestelde reden: om die waakhonden tandeloos te maken en af te richten, om zijn eigen agenda en zijn merknaam te promoten, om propaganda te maken die zijn politieke macht ondersteunt, en om greep te houden op het verhaal dat het publieke begrip van zijn werk vormgeeft.

In 2017 publiceerden de freelancejournalisten Robert Fortner en Alex Park een lang onderzoek voor *The Huffington Post* met de titel 'Bill Gates zal jou niet redden van de volgende ebola', dat op briljante wijze een voorbode was van Gates' latere mislukking om de Covid-19-pandemie onder controle te krijgen.

Met behulp van verzoeken om openbare archieven te raadplegen ontdekten de verslaggevers e-mails van de Centers for Disease Control and Prevention (CDC's) waarin deze de Gates Foundation praktisch smeekten om niet langer aan de zijlijn te blijven staan, maar in actie te komen en te helpen tegen ebola. De mailuitwisseling zou humoristisch zijn als de inzet van de gesprekken niet zo dodelijk was. De Gates Foundation, immers 's werelds machtigste speler op het gebied van de wereldgezondheid, bleef op haar handen zitten en keek toe hoe een dodelijke epidemie zich verspreidde in

Liberia.

'We hebben geen specifieke strategie of specifiek budget voor opkomende infecties,' zei Chris Elias, hoofd van Gates' divisie Global Development, tegen de toenmalige CDC-directeur Tom Frieden. 'Maar het zijn buitengewone tijden en ik ben bereid om de zaak intern te bepleiten, als dat zinvol is.'

Frieden antwoordde: 'De situatie is ongelofelijk nijpend [...] Ik moet u, en Bill, en anderen, er volgende week van op de hoogte brengen. Heel Afrika loopt gevaar. Ondersteuning op dit moment is vele malen waardevoller dan diezelfde steun over een paar weken waard zou zijn. Letterlijk elke dag telt.'

Uiteindelijk verleende de stichting ook fondsen aan de strijd tegen ebola. De Gates Foundation zegde 50 miljoen dollar toe en vertelde Frieden dat het deze middelen wilde concentreren op een experimentele behandeling: de productie van hyperimmuunglobuline (die uiteindelijk niet werkte). Frieden pleitte er bij de stichting voor om praktischer te zijn – om niet te investeren in hightechmiddelen of onzekere projecten, maar eerder in het onsexy veldwerk van het tegengaan van transmissie. 'Eigenlijk is onze belangrijkste vraag [aan de stichting] om de landen waarnaar dit zich zou kunnen verspreiden te "pantseren" of te helpen om die "vuurbestendiger" te maken,' schreef hij.

Toen Fortner en Park de stichting vroegen naar de e-mails, werden ze niet begroet door een open en transparante liefdadigheidsinstelling die graag over het eigen werk wilde praten. Ze kregen de volle laag. Bryan Callahan, plaatsvervangend directeur van het uitvoerend management bij de Gates Foundation, ging over hun hoofden heen en benaderde de hoofdredacteur van *The Huffington Post* via e-mail. Callahan beschuldigde de schrijvers van 'intimidatie' en omschreef hen als 'consistent bevooroordeeld tegen de stichting, geneigd tot ongegronde beweringen en afhankelijk van uit de context gehaalde citaten en feitelijke verdraaiingen, die gemakkelijk kunnen worden weerlegd met bureauonderzoek'.

Hoofdredacteur Kate Sheppard (die tegenwoordig journalistiek doceert aan de University of North Carolina) was verbaasd, maar ze vertelde mij in een interview dat ze een de-escalatiebenadering probeerde. Ze bood aan om persoonlijk als tussenpersoon op te treden bij de stichting en de correspondentie over te nemen. Als de Gates Foundation haar verslaggevers niet vertrouwde, konden ze haar zeker wel vertrouwen. De stichting was daar blijkbaar ontevreden mee, want ze passeerde Sheppard en stapte nog hoger

in de organisatie naar een andere hoofdredacteur.

De stichting voelde zich misschien gesterkt om zulke buitengewone stappen te nemen omdat Gates een financiële donatie had gedaan aan *The Huffington Post* voor iets wat 'Project Zero' werd genoemd. Dat werd omschreven als 'een serie van een jaar lang om het bewustzijn te vergroten van verwaarloosde tropische ziekten en degenen die eraan werken om deze te elimineren'.

Sheppard keek er niet van op toen ik haar vroeg of ze dacht dat de stichting had geprobeerd het verhaal af te laten blazen. 'Ze waren heel intens,' zei ze. 'Het ging absoluut verder dan het soort stimuleringsactiviteiten dat ik normaliter krijg van welke instantie dan ook, echt waar – privé, filantropisch, overheid. Ik heb nog nooit zoiets meegemaakt – dat ze de hoofdredacteur ter verantwoording roepen voordat het verhaal zelfs maar is uitgekomen, of dat [ze] zelfs maar basisvragen per e-mail beantwoord hebben.'

Maar de ingrijpende en voortdurende inspanningen van de stichting hebben het verhaal niet laten afblazen. Sheppard, Fortner en Park zegevierden en publiceerden hun uitstekende verhaal – dat goed onderzocht, goed onderbouwd en onafhankelijk was. Dat betekent echter niet dat er geen tegenreactie kwam van Gates. Als de stichting bereid is om zo fel in te gaan tegen kritische verslaggeving – tot en met wat lijkt op een poging tot karaktermoord op individuele journalisten – draagt zulk gedrag een krachtige boodschap uit: als je ons aanvalt, zul je onder een ongewone druk komen te staan. En je verspeelt potentiële financiering door een miljardenstichting.

Zoals Alex Park het tegenover mij omschreef, probeerde de stichting 'een wig te drijven tussen ons en het nieuwsmedium [...] als dat al niet was om rechtstreeks invloed uit te oefenen, [dan] om zichzelf een kanaal te bieden waardoor ze later invloed konden uitoefenen [...] Ze hebben onze vragen ontweken en probeerden onze berichtgeving te ondermijnen.'

Hoewel de Gates Foundation duidelijk weet hoe ze de stok moet hanteren, weet ze ook hoe ze een wortel moet voorhouden. Nieuwsmedia beseffen impliciet dat, als ze aardig zijn tegen Gates, ze zichzelf in de positie brengen om liefdadigheidsgeschenken te ontvangen (of te ondersteunen). Dat is de boodschap – of de wortel – waarmee Park en Fortner te maken kregen toen ze meewerkten aan een reportageproject voor het Nederlandse nieuwsplatform *De Correspondent* over het werk van de Gates Foundation op het gebied van polio. Ongelofelijk genoeg ging de Gates Foundation

opnieuw over hun hoofden heen.

Rachel Lonsdale, het hoofd van het poliocommunicatieteam van Gates, nam contact op met de hoofdredacteur van *De Correspondent* en liet weten: 'Wij vinden het doorgaans prettig om een telefoongesprek te voeren met de hoofdredacteur van een medium dat freelancers inhuurt waarmee wij in contact komen – zowel om volledig te begrijpen hoe we u kunnen helpen met het specifieke project als om een relatie op langere termijn te vormen, die de freelanceopdracht zou kunnen overstijgen.'

Dit klinkt heel erg als een opening, alsof de Gates Foundation een financiële relatie voorstelt. Voor sommigen klinkt het misschien als omkoping. Voor ons allemaal zou het moeten klinken als een machtsspel. In de journalistiek is dit soort communicatie niet normaal of gepast. Er bestaat geen universum waarin het doelwit van een journalistiek onderzoek privéonderonsjes kan hebben met hoofdredacteuren om berichtgeving te bespreken – of om hen openlijk voorstellen te doen.

De Correspondent vertelde mij dat ze het aanbod van Gates hadden afgewezen, omdat dat mogelijk de onafhankelijkheid en integriteit van hun journalistieke werk in gevaar zou brengen. Opnieuw wisten Park en Fortner hun verhaal naar buiten te brengen. Toen ik dit in 2020 meldde in de *Columbia Journalism Review*, omschreef de stichting deze episode als 'normale mediarelaties'. 'Zoals veel andere organisaties heeft de stichting een intern mediarelatiesteam, dat relaties met journalisten en hoofdredacteuren cultiveert om die te laten dienen als een bron voor informatieverzameling, en om te helpen om grondige en nauwkeurige berichtgeving over onze thema's te faciliteren.'

Op grond van deze twee gebeurtenissen rond Park en Fortner zouden we kunnen concluderen dat er geen echt bewijs is van schade. De journalisten konden hun verhalen publiceren. Gates slaagde er niet in om de onderzoeken een halt toe te roepen. Toch is het onredelijk om te denken dat elke rechtstreekse confrontatie met de Gates Foundation altijd op deze manier verloopt. Tegenover elke principiële of koppige hoofdredacteur of journalist zijn er honderd die gewoon met de stroom meegaan en geen moeilijkheden willen (dat is in ieder geval mijn ervaring als journalist).

Het omgekeerde verhaal van Fortner en Park komt van journalisten die financiering van Gates hebben aangenomen en die licht werpen op andere dimensies van redactionele invloed door donateurs.

In 2018 publiceerde Bhekisisa, een Zuid-Afrikaans centrum voor gezondheidsjournalistiek dat grotendeels gefinancierd wordt door de Gates Foundation, een essay over werken met charitatieve donateurs, waarin ze de Gates Foundation en de Duitse regering noemde: 'De donaties aan Bhekisisa, en de bijbehorende impact, hebben veel gekost. Deze hebben de functieomschrijvingen van medewerkers radicaal veranderd: journalisten of redacteuren moeten veel van hun tijd doorbrengen – vaak tot 30 procent van hun werktijd voor verslaggevers en 40 procent voor redacteuren – als dataverzamelaars, fondsenwervers, organisatoren van evenementen, voorstelschrijvers, conferentiemoderators, makers van informatiebeheersystemen en schrijvers van donatierapporten.'

Adam Davidson, medeoprichter van de NPR-podcast *Planet Money*, zei dat hij afzag van een financieringsdeal met de Gates Foundation vanwege de eisen die daarmee gepaard gingen aan de journalistiek die de stichting financierde. 'Toen ik bij *Planet Money* werkte, wees ik een subsidie van de Gates Foundation af omdat ik vond dat hun rapportagevereisten wezenlijk in strijd waren met de journalistieke ethiek. Ze wilden dat we toestemming vroegen voor het soort verhalen dat wij doen op basis van hun criteria,' vertelde Davidson me, nu hij niet langer bij NPR zit. In het bijzonder zei hij dat de stichting een verhaal over economische ontwikkeling in Haïti niet wilde ondersteunen, omdat ze op dat gebied niet werkzaam was in Haïti.

Een bron, die heeft gewerkt voor door Gates gefinancierde journalistieke projecten en die om anonimiteit vroeg, vertelde een soortgelijk verhaal. 'Wat er vaak gebeurt met de financiering door Gates is dat mensen die krijgen voor dingen die ze anders niet zouden doen en die ze niet per se willen doen. Maar dan zegt de financiering dat je het wel moet doen. Een paar keer ging het zo van: wij moeten dit [project] gewoon de deur uit krijgen, want we hebben het geld, en we hebben het geld uitgegeven en we moeten daar een verslag van hebben. Voor mij voelde dat als een totale omkering van het journalistieke proces. In beide gevallen was het iets wat de [nieuws]organisaties niet wilden doen,' merkte de bron op. 'Ik vind: we hebben toch al zo weinig tijd als journalisten, en zo weinig geld. Het stoort me gewoon dat we dan ook nog bezig moeten zijn met verplichte opdrachten voor Gates. Want dat is het probleem met zoveel door de stichting gefinancierde journalistiek. De vraag die ik altijd heb is: zou je dat [het journalistieke project dat Gates heeft toegewezen] toch al doen? En als het antwoord nee is, dan is het pr.'

De bron verhelderde de specifieke werking van Gates' macht voor me, inclusief de regelmatige controletelefoontjes van de stichting. Als je een transcriptie van deze gesprekken zou lezen, vertelde de bron me, zou het heel moeilijk zijn om te bewijzen dat er enige poging tot redactionele controle was. Maar als je kon meeluisteren, zou je beseffen dat je eigenlijk deel uitmaakte van een eersteklas theaterproductie. De stichting gebruikt een verscheidenheid aan gecodeerde taal en non-verbale signalen om haar redactionele wensen duidelijk over te brengen. Dan stelt de stichting bijvoorbeeld terloops een onschuldig klinkende vraag als: 'Hebben jullie iets op het programma staan over [land X]?' Waarvan de redactie inmiddels weet dat dit in Gates-taal betekent: 'Wij zouden graag zien dat jullie meer verslaggeving brengen over [land X].'

Als de Gates Foundation-medewerkers een verhaalidee afkeurden, gaven ze geen reactie, waarbij die stilte hun afkeuring overbracht. Als de stichting jouw verhaalidee waardeerde, kreeg je bijvoorbeeld een enthousiast 'Mm-mm' te horen. 'Ze maakten hun interesses kenbaar zonder expliciet de berichtgeving te regisseren, en zo werkt dat al sinds mensenheugenis,' voegde de bron eraan toe. 'Ik vond het een beetje confronterend, eerlijk gezegd. Ze waren duidelijk zonder expliciet te zijn.'

In 2020 beschreef deze bron de redactionele invloed van de stichting als een noodzakelijk kwaad omdat de dollars die Gates geeft zo belangrijk zijn; daardoor kunnen media onderwerpen behandelen – vooral berichtgeving over arme mensen – die anders niet in het nieuws zouden verschijnen. Toen we elkaar in 2021 opnieuw spraken, was mijn bron daar minder zeker van en vertelde me dat Gates in feite getto's voor gespecialiseerde onderwerpen creëerde: een medialandschap waarin de enige manier om een verslag te krijgen over onderwerpen als wereldgezondheid en ontwikkeling was om dat te publiceren via door Gates gefinancierde projecten. Zo'n systeem is niet duurzaam of onafhankelijk, en het is niet duidelijk of het impact heeft. Jazeker, de serie die *The Guardian* uitbrengt over internationale ontwikkeling – gefinancierd door Gates – bericht over de armen in de wereld, maar *The Guardian* creëert daar geen opening voor op zijn belangrijkste nieuwspagina en presenteert deze verhalen niet aan zijn grootste publiek.

'Vind ik het slecht dat Bill Gates media financiert?' vroeg mijn bron. 'Waarschijnlijk niet, maar de manier waarop het gedaan wordt is zo ondoorzichtig en zo geheimzinnig, zo zonder verantwoording af te leggen en

zonder rekening te houden met belangenconflicten, dat het hopeloos is. Dus zou ik niet weten of er een betere manier is voor Gates om daarbij betrokken te zijn. Op dit moment is het een hopeloos conflicterende situatie, terwijl niemand de moeite lijkt te nemen om die te veranderen,' voegde de bron daaraan toe. 'Het gevoel dat ik krijg, is dat de meeste mensen gewoon enorm dankbaar zijn voor de financiering en er niet echt vraagtekens bij zetten.' Hoewel Bill Gates alom wordt gewaardeerd als de gulste man op aarde, is hij er in de periode dat hij de grootste filantropische donateur ter wereld werd in geslaagd om zijn persoonlijke rijkdom bijna te verdubbelen. Dat journalisten er niet in zijn geslaagd om licht te werpen op deze tegenstrijdigheid, kan komen doordat Bill Gates zo effectief heeft laten zien hoe breed de economische winsten gedeeld zijn en dat iedereen rijker wordt.

'In 1990 leefde meer dan een derde van de wereldbevolking in extreme armoede, vandaag de dag slechts ongeveer een tiende,' schreef Gates in het blad *Time* tijdens zijn periode als gastredacteur. (Bill Gates speelde ook gastredacteur bij *Wired*, the Verge, *MIT Technology Review*, het Japanse *Asahi Shimbun*, *The Times of India* en *Fortune*.) 'Een eeuw geleden was het in zo'n twintig landen wettelijk toegestaan om homo te zijn; tegenwoordig is dat wettelijk toegestaan in meer dan honderd landen. Vrouwen winnen aan politieke macht en vormen nu meer dan een vijfde van de leden van nationale parlementen – en de wereld begint eindelijk te luisteren wanneer vrouwen zich uitspreken over seksueel geweld. Meer dan 90 procent van alle kinderen in de wereld gaat naar de basisschool. In de VS heb je veel minder kans om te sterven op het werk of in een auto dan je grootouders destijds.'

Door de roze bril van Bill Gates zien we een wereld die steeds beter wordt. Het rijzende tij van creatief kapitalisme, neoliberalisme en globalisme tilt alle boten op. Miljardairs geven terug door filantropie en redden miljoenen levens. Natuurlijk is er ruimte voor verbetering. De wereld is niet perfect. We moeten gewoon op koers blijven. De business-as-usual-vaargeul die we bevaren werkt, min of meer.

De Gates Foundation leunt zwaar op het positivisme van haar oprichter en gebruikt zelfs de term 'ongeduldig optimisme' als handelsmerk. En wanneer Bill Gates krachtig pleit voor optimisme, of ons uitnodigt om de overwinning van de sociale vooruitgang te vieren die de beschaving heeft geboekt, laat hij weten dat die 'blijkt uit gegevens'.

Bill Gates publiceert graag diagrammen en grafieken die volgens hem radicale verbeteringen van de menselijke staat laten zien. Hij toont

bijvoorbeeld trots gegevens waaruit blijkt dat er een grote daling is in armoede, die gedefinieerd wordt als leven van minder dan 1,90 dollar per dag. ‘Het probleem met deze vaststelling is dat die, opmerkelijk genoeg, geen empirische basis heeft in de werkelijke menselijke behoeften,’ zei Jason Hickel, economisch antropoloog aan de universiteit van Barcelona en de London School of Economics, tegen me. ‘We hebben nu zelfs zeer sterk bewijs dat mensen die op dit niveau leven, of zelfs op het dubbele van dit niveau, vaak niet eens toegang hebben tot voldoende voedsel, om nog maar te zwijgen van andere basisbehoeften, zoals huisvesting, gezondheidszorg, schone kookbrandstof et cetera.’

Hickel citeerde gegevens van de Verenigde Naties, waaruit blijkt dat het aantal mensen dat niet voldoende te eten heeft bijna drie keer hoger is dan het aantal mensen dat in armoede zou leven. ‘Voedselzekerheid is geen luxe; die zou centraal moeten staan in elke krachtige definitie van armoede,’ zei Hickel. ‘Terwijl de inkomens en de consumptie aan de onderkant zijn gestegen, is de winst heel klein, heel traag en niet genoeg om de meeste mensen uit de werkelijke armoede te halen. Het daginkomen van de armste helft van de wereldbevolking is de afgelopen vier decennia met slechts enkele centen per jaar gestegen. En dat ondanks een buitengewone, ongekende wereldwijde economische groei.’

Als we er rechtvaardiger en eerlijker de rekening van zouden opmaken hoe armoede er echt uitziet, vertelde Hickel me, zouden we constateren dat er vandaag de dag meer mensen in armoede leven dan ooit tevoren. Zijn analyse roept vernietigende, zo niet existentiële vragen op voor het wereldbeeld van Bill Gates. Die dwingt ons namelijk om ons af te vragen of de wereld wel gediend is met een economisch systeem waarin mannen als Gates fortuinen van 100 miljard kunnen verwerven, terwijl meer dan een miljard mensen worstelen om zichzelf te voeden. Dit gegeven vereist dat we ons afvragen of de particuliere stichting van Bill Gates van 54 miljard dollar inderdaad kan bijdragen aan het leveren van gelijkheid, of moet worden gezien als het voornaamste bewijsstuk van de ongelijkheid die de wereld van vandaag definieert.

Bill Gates denkt daar anders over. Hij houdt vol dat economische en sociale vooruitgang reëel is maar het slachtoffer wordt van cynisme, dat in de journalistiek doorsijpelt. ‘Waarom voelt het alsof de wereld in verval is?’ vraagt hij zich af. ‘Ik denk dat het deels te maken heeft met het karakter van de berichtgeving. Slecht nieuws komt over als drama, terwijl goed nieuws

stapsgewijs is – en meestal niet als nieuwswaardig wordt beschouwd.' En Gates' oplossing voor de vooringenomenheid die hij ziet, was om de media te overspoelen met financieringen en hoopvolle verhalen over vooruitgang.

In 2009 lanceerde de Gates Foundation het 'Living Proof Project', gericht op het vertellen van verhalen over 'de vooruitgang die in het veld wordt geboekt in de strijd tegen extreme armoede' en de levens die worden gered door projecten op het gebied van hiv/aids. 'Door succesverhalen te rapporteren aan de mensen die ze hebben gefinancierd – de Amerikaanse belastingbetalers en hun vertegenwoordigers – hopen we het huidige gesprek over de wereldgezondheid van een nieuw kader te voorzien,' aldus de stichting, die later meer nuance aan deze missie toevoegde: 'Het gaat er niet om te zeggen dat alles geweldig is; het gaat er beslist niet om te zeggen dat alle hulp werkt. Maar het gaat erom de verhalen te vertellen die te vaak genegeerd worden.'

Op een gegeven moment realiseerde de stichting zich dat deze verhalen niet hoefden te worden verteld via marketingcampagnes. Ze kon gewoon journalisten financieren. Daartoe behoorde ook de versterking van een ontluikend nieuw soort verslaggeving genaamd 'oplossingsjournalistiek', die journalisten uitdaagt om hun op verspilling, fraude en misbruik gerichte doemfocus overboord te zetten en in plaats daarvan hun rapportage te richten op wat er wel werkt in de wereld, waar we vooruitgang zien, en hoe we meer verandering kunnen teweegbrengen. Het organiserende kernpunt voor deze nieuwe filantro-journalistieke beweging is de non-profitorganisatie Solutions Journalism Network, geleid door David Bornstein en Tina Rosenberg. Toen ik in 2020 met Bornstein en Rosenberg sprak, was de tot dan toe grootste financier van de groep de Gates Foundation, die minstens 7 miljoen dollar had gedoneerd. De stichting rapporteert ook miljoenen dollars te hebben gedoneerd aan andere media om te werken aan oplossingsjournalistiek, waaronder Grist en de Stichting European Journalism Centre.

Zoals Bornstein het uitlegt: 'De belangrijkste manier waarop het nieuws de democratie schaadt, is door een beeld van de wereld te geven dat grotendeels gericht is op tekorten. We worden ruimschoots op de hoogte gesteld van wat er misgaat, van wat lelijk is, van wat corrupt is. Maar omdat we niet dezelfde hoeveelheid informatie hebben over wat er groeit, wat de nieuwe mogelijkheden zijn die zich aandienen, hebben we een zeer gebrekkige, nogal eenzijdige kijk.'

Het Solutions Journalism Network noemt zijn missie ‘het legitimeren en verspreiden van oplossingsjournalistiek’, en het beweert te hebben getraind en samengewerkt met meer dan 500 nieuwsmedia en 20 000 journalisten. Wanneer SJN zijn vooruitgangsgerichte wereldbeeld evangeliseert, verandert het blijkbaar de gerichtheid van de journalistiek. Het creëert een opening voor verslaggeving die soms machtsstructuren prijst, in plaats van deze uit te dagen. Door Gates gefinancierde ‘oplossingsjournalisten’ berichten soms over de goede daden en innovatieve oplossingen van de Gates Foundation. In een interview vroeg ik Bornstein of hij voorbeelden kon geven van kritische berichtgeving over de Gates Foundation waaraan het Solutions Journalism Network had bijgedragen. Hij was niet te spreken over die vraag. ‘De meeste verhalen die wij financieren zijn verhalen die kijken naar pogingen om problemen op te lossen, dus zijn ze meestal niet zo kritisch als de traditionele journalistiek,’ zei hij.

De groep erkent op zijn website ‘dat potentiële belangenconflicten inherent zijn’ aan het accepteren van filantropische financiering om oplossingsjournalistiek te produceren. In ons interview ging Bornstein daarop in. ‘Als je wereldgezondheid of onderwijs als onderwerp hebt en je schrijft over interessante modellen [van verandering],’ zei hij, ‘is de kans erg groot dat zo’n organisatie [waarover je schrijft] geld krijgt van de Gates Foundation, omdat die in feite de hele wereld beslaat met haar financiering en ze de belangrijkste financier is op die twee gebieden.’ Maar als je journalistieke model, door die opzet, financiering van Gates aanneemt en vervolgens alle ruimte biedt aan de stemmen en perspectieven van door Gates gefinancierde groeperingen, hoe valt dat dan nog te onderscheiden van public relations?

Bornstein en Rosenberg zijn wereldwijd niet alleen de meest toonaangevende evangelisten van oplossingsjournalistiek, maar ook de meest toonaangevende beoefenaars ervan. Jarenlang publiceerden ze een column in *The New York Times* getiteld ‘Fixes’, waarin ze verschillende keren positief gestemd schreven over door Gates gefinancierde projecten op het gebied van onderwijs, landbouw en wereldgezondheid. In 2019 verheerlijkten Rosenberg-columns twee keer het World Mosquito Program, waarvan de sponsorpagina op de website ooit een foto van Bill Gates toonde. In mijn niet-uitputtende inventarisatie van de 600 ‘Fixes’-artikelen die tussen 2010 en 2020 in de *Times* zijn gepubliceerd, vond ik vijftien voorbeelden waarbij Bornstein en Rosenberg schreven over Bill en Melinda French Gates, hun

stichting, of hun stichtingsfondsen. Ik was niet de eerste die deze vooringenomenheid opmerkte, of die onder de aandacht bracht van *The New York Times*.

Zowel in 2013 als in 2016 schreef Tina Rosenberg lange, meestal gunstige verslagen van Bridge International Academies in haar *Times*-column. Bridge is een systeem van privéscholen in verschillende Afrikaanse landen, waarin Bill Gates persoonlijk investeert, buiten zijn werk met de stichting. De scholen zijn controversieel gebleken, niet alleen omdat ze het onderwijs willen privatiseren, maar ook vanwege het twijfelachtige onderwijsmodel dat wordt gebruikt in deze instellingen met een winstoogmerk. Leraren krijgen weinig opleiding en hun lessen in de klas komen neer op het woord voor woord reciteren van onderwijsscenario's, die in zo'n strak schema zijn geperst dat er niet altijd tijd is voor vragen.

Leonie Haimson, een lezer van de *Times* en hoofd van de belangenbehartigingsgroep Class Size Matters, was verrast door Rosenbergs niet-gemelde belangenconflict: verslag doen van een door Bill Gates gefinancierd privéschoolsysteem zonder bekend te maken dat ze werkt voor een organisatie die wordt gefinancierd door de particuliere stichting van Bill Gates. Haimson zegt dat deze financiële relatie zorgt voor vooringenomenheid, en ze noemt als voorbeeld Rosenbergs redactionele beslissing om Bridges eigen, zelfgepubliceerde prestatiegegevens te citeren als bewijs dat het onderwijsmodel van de academies 'waarschijnlijk' werkt. Rosenberg verzachtte ook de wijdverbreide kritiek op deze scholen door met een verzoenende beoordeling te komen: 'Het project had eerder gepland moeten worden en het proces had eerlijker moeten zijn. Maar als experimenteren ergens gerechtvaardigd is, dan is het daar wel,' schreef ze in 2016. 'Het is moeilijk om naar het onderwijssysteem van Liberia te kijken en te zeggen: doe maar niets nieuws.'

Haimson realiseerde zich dat Rosenberg al eerder columns had geschreven die in lijn leken te zijn met de onderwijsagenda van de Gates Foundation. Daarom schreef ze de *Times* over haar bezorgdheid, onder verwijzing naar de eigen ethische richtlijnen van de krant, die het belang van onafhankelijkheid benadrukken. 'Het hebben van een *NYT*-columnist die wordt gefinancierd door Gates en die regelmatig controversiële, door Gates gefinancierde projecten hypet … zonder enige openbaarmaking van belangenverstrengeling, kan worden vergeleken met columns laten schrijven over het milieu door iemand die een organisatie leidt die wordt gefinancierd

door Exxon/Mobil,' schreef ze in een brief aan de *Times*, die ze met mij deelde. Ze heeft nooit een reactie ontvangen.

Toen ik in 2020 voor het eerst over Bornstein en Rosenberg berichtte, verdedigden de auteurs de onafhankelijkheid van hun werk, maar erkenden ze dat ze hun banden met de Gates Foundation publiekelijk aan de lezers hadden moeten onthullen bij columns die ze schreven over door de stichting gefinancierde projecten. Ze vroegen hun redacteuren om dat er bij verschillende van hun columns alsnog bij te vermelden. Meer dan een jaar later, nadat ik daar herhaaldelijk contact over had opgenomen met de *Times*, voerde het blad die correcties eindelijk uit bij een paar van hun columns.

Soortgelijke ethische vragen zijn altijd opgedoken bij oplossingsjournalistiek in allerlei hoeken van het medialandschap. Toen de Gates Foundation en het Solutions Journalism Network samenwerkten met *The Seattle Times* aan een rapportageproject genaamd 'EDLab', bekritiseerde professor Wayne Au van de University of Washington de manier waarop de resulterende rapportage de agenda van Gates ondersteunde. In een online forum in 2014 citeerde Au twee 'gratis-reclamestukken' die *The Seattle Times* had gepubliceerd over Teachers United, 'een lokale, door Gates gefinancierde vermomde belangengroepering, die volledig meegaat in de bedrijfsmatige onderwijsaanpak'. 'Wat mij opvalt is het dunne politieke bereik van het EDLab van de [*Seattle Times*]. Ik zie vooral "veilige" verhalen over mainstream dingen die bijna niemand in twijfel zou trekken, en dan zie ik verhalen zoals die twee pr-stukken over T[eachers] U[nited]. Veel hiervan heeft te maken met wat jij en de *Times* beschouwen of waarderen als "wat werkt" of als een "oplossing".'

Waarom schreef *The Seattle Times* niet over de ouders die actievoerden tegen Gates' educatieve agenda, vroeg Au. Waarom laat je lezers niet kennismaken met groeperingen als de Badass Teachers Association, Social Equality Educators en Northwest Teaching for Social Justice Conference, die oplossingen bieden die de Gates Foundation uitdagen? 'Voor mij zijn al deze groeperingen/programma's voorbeelden van oplossingen/wat werkt,' merkte Au op. 'En allemaal bieden ze weerstand tegen de veronderstelde normen van wat Gates' definitie is van oplossingen/wat werkt, en al deze dingen verschijnen over het algemeen niet in iets wat door de *Times* wordt ondersteund.'

Au's kritiek raakt de kern van het probleem. De financiers, promotors en beoefenaars van dit nieuwe soort van oplossingenjournalistiek lijken geen

grote verscheidenheid aan mensen te zijn. Ze bieden een beperkte hoeveelheid oplossingen, die vaak aansluiten bij het wereldbeeld, zo niet bij het werk zelf, van de filantropen die hen financieren. Het is moeilijk om je een universum voor te stellen waarin de oplossingsjournalistiek de Gates Foundation als een probleem zal zien, of oplossingen zal onderzoeken – zoals nee zeggen tegen zijn geld.

Ondanks al het filantropische geld dat is gestoken in de 'legitimatie' van oplossingsjournalistiek, lijkt deze vorm van feelgood, vooruitgangsgerichte, ongeduldig optimistische verslaggeving slechts om één reden te bestaan: voor grote filantropische donateurs. Volgens de meest recente belastingaangifte, over 2020 en 2021, rapporteerde het Solutions Journalism Network een omzet van ongeveer 20 miljoen dollar. Topmedewerkers als Bornstein en Rosenberg namen ongeveer 200 000 dollar aan compensatie mee naar huis. Zulke bedragen zouden veel nieuwsredacties doen zwijmelen van jaloezie.

Maar sommige journalisten deinzen er misschien ook vol afschuw voor terug. Miljardairs die als donateurs optreden, veranderen de praktijk van de journalistiek fundamenteel. Door liefdadigheid kunnen de superrijken een geheel nieuwe vorm van verslaggeving versterken, een vorm die hun wereldbeeld, hun boodschappen en hun merken verbetert. 'Bij alle nieuwsorganisaties waar ik de afgelopen tien jaar gewerkt heb, was er niet eentje die geen grote duw heeft gekregen in de richting van oplossingsjournalistiek,' vertelde een journalist die aan verschillende door filantropie gefinancierde nieuwsprojecten heeft gewerkt. 'Mensen doen eraan mee omdat ze uit zijn op het geld, niet omdat het goed is. Het is zo vaag, die definitie. Als je subsidiegeld aanvraagt [van een filantropische instelling], moet die vaak binnen het oplossingsjournalistieke kader vallen… Gates vond het geweldig… Individuele freelancers hebben er een hekel aan. Redacteuren accepteren het gewoon; ze zien er het voordeel van in. Het is totaal nog niet onderzocht.'

Een van de grootste ontvangers van Gates' journalistieke financiering is NPR geweest – met ongeveer 21,5 miljoen dollar. Voor de stichting stelt dit niet veel voor, maar het is een aanzienlijk bedrag voor een non-profit nieuwsmedium, dat voortdurend bij luisteraars lijkt aan te kloppen om 10 dollar per maand te doneren. De vrijgevigheid van Gates heeft geleid tot een schat aan verslaggeving over het werk van de stichting – bijna 600 vermeldingen van de Gates Foundation in de verslaggeving van NPR in het

jaar 2019.

Alle donaties van Gates aan NPR zijn geoormerkt voor verslaggeving over specifieke onderwerpen, waarbij onderwerpen waaraan de stichting werkt – zoals onderwijs en wereldgezondheid – vooropstaan. Normaal gesproken beslissen redacteuren welke onderwerpen, of *beats*, aandacht krijgen, en dat is geen gemakkelijke beslissing. Nieuwsredacties kunnen niet elk onderwerp behandelen en ze moeten altijd prioriteiten bepalen waaraan ze hun middelen besteden. Dit is een cruciaal onderdeel van het redactionele proces: beslissen over welke beats je verslagen wilt en hoeveel verslaggevers je op een bepaalde beat zet. De Gates Foundation kan dit redactionele proces beïnvloeden door financiering beschikbaar te stellen voor haar eigen favoriete onderwerpen en nieuwsmedia ertoe aan te zetten om daarin mee te gaan.

Niet dus, aldus NPR. 'Financiering van bedrijfssponsors en filantropische donors staan los van het redactionele besluitvormingsproces bij de redactie van NPR,' vertelde een woordvoerder me in een e-mail. 'Onze redacteuren maken hun eigen keuzes over welke verhalen ze brengen en hoe ze de verslaggeving daarvan doen. NPR-journalisten hebben geen rol bij het selecteren van financiers en sponsors. Onze journalisten zijn getraind in de journalistieke ethiek en methoden die voorkomen dat externe groeperingen hun objectiviteit, hun keuzevrijheid en hun verslaggeving beïnvloeden.'

In 2019 deed NPR verslag van een experimenteel huisvestingsprogramma in Seattle, gedeeltelijk gefinancierd door de Gates Foundation – jazeker, de stichting financiert ook huisvesting –, dat getrainde 'navigators' koppelde aan arme gezinnen om hen te helpen huisvesting te vinden in rijkere buurten met betere scholen en voorzieningen. Het project bood gezinnen een kans om 'de cyclus van de armoede te doorbreken', meldde NPR, met een verwijzing naar onderzoekers die voorspelden dat deelnemende kinderen in hun leven 183 000 dollar aan meerinkomsten zouden kunnen zien. Dat was een opvallend specifieke en optimistische voorspelling voor een woningbouwprogramma dat zich nog in de experimentele fase bevond.

Als je het verhaal nauwkeuriger leest, zul je merken dat alle geciteerde experts verbonden waren aan de Gates Foundation. Maar ik betwijfel of de meeste lezers of luisteraars dat echt in de gaten hebben gehad: een door Gates gefinancierd nieuwsmedium promootte een door Gates gefinancierd project door experts te citeren die door Gates betaald werden.

Volgens verslaggever Pam Fessler was de financiering van NPR door Gates ‘geen factor in de afweging waarom of hoe we het verhaal brachten’, waaraan ze toevoegde dat haar rapportage meer inhield dan de citaten in haar artikel. Toch komt dit scenario vaker voor bij door Gates gefinancierde journalistiek. Het is zelfs mogelijk dat journalisten die bij een door Gates gefinancierd nieuwsmedium werken – die verslag doen van onderwerpen die Gates financiert – niet eens beseffen dat dit gebeurt: dat alle ‘deskundige’ bronnen die ze bij hun beats vinden verbonden zijn met Gates. Of dat ze zich al doende misschien niet realiseren onder hoeveel druk door Gates gefinancierde experts staan om de juiste boodschap te brengen.

Zoals eerder opgemerkt, vertelde een voormalige medewerker van de Gates Foundation dat de stichting ‘zeer gevoelig’ is voor kritiek. Deze medewerker wees erop dat het ‘zelfmoord zou zijn voor iemand die een subsidie wil om openlijk kritiek te leveren op de stichting’. De officiële beleidslijn van de stichting is echter net als die van de meeste ontvangers van financiering: dat heeft geen invloed op de journalistiek. Toen ik in 2020 voor het eerst vragen stelde, luidde het antwoord: ‘De ontvangers van journalistieke subsidies van de stichting zijn en blijven sommige van de meest gerespecteerde journalistieke media ter wereld [...] De vragen die u stelt impliceren dat deze organisaties hun integriteit en onafhankelijkheid in gevaar hebben gebracht door verslag te doen over wereldgezondheid, ontwikkeling en onderwijs terwijl ze financiering ontvingen van de stichting. Daar zijn wij het volkomen mee oneens.’

Door de jaren heen hebben diverse journalisten de stichting gevraagd naar de financiering van de journalistiek. De stichting ziet daarin geen grijs gebied. ‘Deze financiering wordt gedreven door onze erkenning van het veranderende medialandschap,’ liet ze in 2010 weten. ‘Wij constateerden een grote daling in de hoeveelheid verslagen van wereldgezondheids- en ontwikkelingskwesties. Ook voor die tijd al was er een probleem door een gebrek aan kwalitatief hoogstaande, diepgaande verslaggeving over veel van deze kwesties, dus zien wij deze ontwikkeling niet als intern gedreven door een agenda van onze kant. We spelen in op een behoefte.’

In werkelijkheid speelt de Gates Foundation niet in op een behoefte. De stichting probeert een vraag te creëren. Liefdadigheid wordt daardoor ingezet om redactionele berichtgeving om te buigen naar de favoriete onderwerpen van Gates, vaak op manieren die terugleiden naar door Gates gefinancierde deskundige bronnen – soms via Gates’ favoriete soort

oplossingsjournalistiek. En de honderden miljoenen dollars die de Gates Foundation geeft aan journalistiek hollen de onafhankelijkheid van redacties uit, zodat die geen harde, kritische blik meer werpen op het werk van de stichting zelf – hoewel dat soms toch nog gebeurt.

In september 2019 deed NPR verslag van een groeiend schandaal rond het besluit van de stichting om een humanitaire prijs uit te reiken aan de Indiase premier Narendra Modi – dit ondanks Modi's nare staat van dienst op het gebied van mensenrechten en vrijheid van meningsuiting. Daarom werd het verhaal breed uitgemeten door NPR-nieuwsmedia – een zeldzame hoeveelheid slecht nieuws voor Gates. Je zou kunnen zeggen dat NPR hiermee liet zien dat het de onafhankelijkheid heeft om Gates kritisch te bezien. Maar op diezelfde dag verscheen de stichting in een andere NPR-headline: 'Gates Foundation zegt dat wereld niet op schema ligt voor doelstelling om armoede in 2030 uit te roeien.' Dit verhaal citeert slechts twee bronnen: de Gates Foundation en een vertegenwoordiger van het Center for Global Development, waarvan de Gates Foundation de grootste financier is.

Het gebrek aan onafhankelijke perspectieven kan je moeilijk ontgaan. Bill Gates is een van de rijkste mannen ter wereld en kan redelijkerwijs worden gezien als een totem van economische ongelijkheid, maar NPR heeft hem getransformeerd tot een morele autoriteit op het gebied van armoede. De grenzen aan de kritische houding van NPR bleken ook bij een verhaal uit februari 2018 met de kop 'Bill Gates beantwoordt "lastige vragen" over armoede en macht'. De 'lastige vragen' die NPR in dit vraaggesprek stelde, kwamen uit een lijst die was samengesteld door Bill Gates zelf – die had hij eerder beantwoord in een open brief. NPR-verslaggever Ari Shapiro vroeg Gates naar de financiële invloed van de stichting en of die het voor potentiële critici niet moeilijk maakte om hun stem te verheffen.

'We zijn benieuwd naar welke alternatieve prioriteiten worden voorgesteld, omdat we er zeker van willen zijn dat we verstandig en juist kiezen,' antwoordde Gates. 'En als mensen constructieve kritiek hebben – tja, zo boekt de wereld vooruitgang: door te luisteren naar wat zij denken dat we anders zouden moeten doen.'

In de journalistiek is zo'n antwoord een zwaailicht en een sirene: dan weet een journalist dat hij dieper moet boren. *Meneer Gates, bent u zich echt niet bewust van alternatieven – andere prioriteiten dan die gesteld zijn door uw particuliere stichting? Meneer Gates, als u het echt meent dat u graag opbouwende kritiek wilt horen, waarom zijn er dan zoveel berichten over*

de manieren waarop uw stichting hard optreedt tegen critici? Waarom doet uw stichting zo geheimzinnig?

NPR deed dat niet – omdat het niet kon. De jarenlange financiering door de Gates Foundation had een niveau van eerbied of afhankelijkheid gecreëerd dat de stichting in praktische zin onaantastbaar heeft gemaakt voor NPR – te belangrijk om te bekritiseren. Of misschien kan de stichting wel worden bekritiseerd, maar dan alleen heel voorzichtig. Het grootste risico van het niet-stellen van echt 'lastige' vragen door NPR is dat de verslaggeving van dit nieuwsmedium daardoor gereduceerd dreigt te worden tot regelrechte desinformatie. Dat geeft Bill Gates het laatste woord en stelt hem in staat om een alternatief verhaal te creëren, zo niet een alternatieve realiteit.

Het is verleidelijk om te stellen dat NPR gewoon zou moet stoppen met de verslaggeving over Gates, om de eigen onafhankelijkheid te behouden. Maar zo'n beslissing zou de Gates Foundation ermee laten wegkomen. Nogmaals: journalistiek wordt verondersteld machtsstructuren uit te dagen. Het is de taak van NPR om een kritische blik te werpen op de rijken en de machtigen. Wanneer mannen als Bill Gates gewoon schaakstukken van het bord kunnen slaan door er geld tegenaan te smijten, wint hij het spel automatisch – omdat hij meer geld heeft dan wie ook (en letterlijk elke krant of boekenuitgever kan kopen, als hij dat zou willen).

NPR heeft de moed en de onafhankelijkheid om Gates het hoofd te bieden, maar dat houdt in dat ze niet langer meer Gates' geld kunnen aannemen. Nieuwsmedia moeten onderkennen dat de valuta van journalistiek niet geld is, maar publiek vertrouwen. En ze moeten ook beseffen dat de massa niet dom is. Als wij willen dat mensen het nieuws steunen en in democratie geloven, kunnen we niet toestaan dat journalistiek nog langer een beïnvloedingsinstrument is voor de superrijken.

Bill Gates is een lezer en fan van *The Economist*, en het is niet moeilijk te bedenken waarom. Het zakelijke wereldbeeld van het tijdschrift sluit aan bij het zijne en helpt de marktprincipes te rationaliseren die leidend zijn bij vrijwel alles wat zijn stichting doet.

Dus is het niet verwonderlijk dat de Gates Foundation geld geeft aan dit blad – of eigenlijk aan de onderzoeks- en adviestak van *The Economist*, de Economist Intelligence Unit. Deze groep blijkt in 2011 een door Gates gefinancierd rapport te hebben samengesteld getiteld 'Gezonde partnerschappen', waarin wordt onderzocht 'hoe overheden de particuliere sector kunnen betrekken bij het verbeteren van de gezondheid in Afrika'.

Wanneer de Economist Intelligence Unit reclame maakt voor hun adviezen bij openbaar beleid, benadrukken ze bovendien dat ze met Gates samenwerken 'aan verschillende belangrijke initiatieven. We hebben met economische analyse en modellering bijgedragen aan een project dat drie belangrijke basisdoelen wilde bevorderen: miljoenen Afrikaanse boeren boven de armoedegrens brengen, vaccins verstrekken aan kinderen jonger dan een jaar, en de toegang tot schoon water en sanitaire voorzieningen verbeteren voor bevolkingsgroepen in een aantal geselecteerde ontwikkelingslanden. We werkten ook samen met de Gates en Clinton Foundations aan een project om de wereldwijde vooruitgang van vrouwen en meisjes te onderzoeken, en te wijzen op belangrijke hiaten.'

Het lijkt erop dat de Gates Foundation en de Economist Intelligence Unit al jarenlang een stevige relatie hebben, maar vreemd genoeg heeft de stichting geen registratie van liefdadigheidsdonaties aan de Economist Group vóór 2022. Ook rapporteert het tijdschrift *The Economist* met enige regelmaat over de Gates Foundation, meestal kritiekloos of positief – zonder bekend te maken dat zijn zustergroep samenwerkt met Gates. (*The Economist* reageerde niet op vragen uit de pers over de financiële relatie met de stichting.)

Dit soort ondoorzichtigheid maakt het moeilijk om het grote plaatje te zien van de invloed van de Gates Foundation – doordat nieuwsmedia geen betrouwbare informatie verstrekken over financiering door Gates, of doordat de stichting haar donaties niet bekendmaakt. Of allebei.

In mijn rapportage ben ik talloze voorbeelden tegengekomen waarbij nieuwsmedia (of de moederbedrijven daarvan) meldden financiering door Gates te hebben ontvangen – *The Chronicle of Higher Education*, *Vox*, *Scientific American*, *Fast Company* en *The Huffington Post* – waarvan niets blijkt in de subsidiegegevens van de stichting. In zulke gevallen kwam de financiering door Gates vermoedelijk uit zijn miljardenpot aan duister geld, die ik eerder in dit boek beschreef.

Toen in 2014 aan American Public Media gevraagd werd waarom ze hun financiële banden met Gates niet duidelijk hadden gemaakt, suggereerden zij dat dit op instigatie van de stichting gebeurde, 'omdat zij willen dat de focus op het programma zelf ligt'. Maar de heersende en vrijwel universele ethische regels voor de journalistiek vereisen intussen wel dat redacties financiële belangenconflicten aan lezers bekendmaken. Kortom: als je verslag doet over de Gates Foundation, en je ontvangt financiering van de

Gates Foundation, dan moeten lezers die informatie hebben. En als je niet transparant bent, is dat een recept voor publiek wantrouwen. Als de stichting dat zou willen, zou zij van alle nieuwsredacties die financiering van haar ontvangen kunnen eisen dat zij dat duidelijk melden bij ieder verhaal dat ze publiceren over de Gates Foundation. Maar dat is blijkbaar geen prioriteit van de stichting.

Zelfs wanneer de stichting zulke journalistieke financiering wel in de administratie van de subsidies meldt, kan het nog moeilijk zijn om het geld echt te volgen. In 2021 meldde de stichting 720 000 dollar aan de Slate Group te hebben gegeven 'om bewijsmateriaal en beleidsaanbevelingen te verspreiden voor een genderbewust economisch herstel na Covid-19'. Dit geld lijkt te zijn gebruikt om een podcast te lanceren bij het mediakanaal *Foreign Policy*, eigendom van Slate, genaamd *The Hidden Economics of Remarkable Women,* met daarin een interview met Melinda French Gates. Waarom werden niet gewoon duidelijk het doel en de bestemming van dit geld vermeld in de administratie van de subsidies? Waarom laten ze ons zo hard werken om van A naar B naar C te gaan?

Volgens de stichting is transparantie een kernwaarde in de samenwerking met redacties. 'Wij volgen een aantal heel duidelijke principes. Het eerste daarvan is transparantie: wij maken altijd openlijk bekend dat we een samenwerkingsovereenkomst hebben en hoeveel geld daarmee gemoeid is,' zei een communicatiemedewerker van de Gates Foundation in 2016. 'Een ander kernprincipe is dat al onze begunstigden de redactionele en creatieve controle behouden. Wij hechten veel waarde aan journalistieke onafhankelijkheid. En wij zijn er heel duidelijk in dat de inhoud eerlijk en accuraat moet zijn, of die nu positief of negatief is. Zodra de samenwerking is aangegaan, stappen wij eruit.'

Achter deze holle retoriek moeten wij inzien hoe fundamenteel respectloos de betrokkenheid van de stichting bij redacties is. De stichting rekent erop dat journalisten te arm of te weinig principieel zijn om nee te zeggen tegen het geld of de richtlijnen van de Gates Foundation. En journalisten bevinden zich, nadat ze het geld van Gates hebben aangenomen, in de lastige positie dat ze hun financiële relatie moeten verdedigen tegenover hun publiek – wat ze meestal doen door de uitgeholde retoriek van de stichting over redactionele onafhankelijkheid na te praten.

Mijn eigen mening als journalist is dat de financiering van Gates onverenigbaar is met journalistiek. De stichting is simpelweg een te machtige

organisatie, met een te lange geschiedenis van misstanden in de journalistiek, en te weinig respect voor de fundamentele waarden van een vrije pers – onafhankelijkheid, integriteit en transparantie – om een rol te spelen in de nieuwsgaring.

Ik ben niet volledig tegen een liefdadigheidsmodel voor journalistiek, en ik zie maar al te goed dat de wrede economie de moderne nieuwsgaring blijft verminken – zo zijn er de afgelopen decennia bijvoorbeeld al duizenden nieuwsredacties gesloten. Geld uit liefdadigheid lijkt een groeiend deel te zijn van de financieringsstroom die de journalistiek gaande houdt, en op veel plaatsen helpt dit geld bij de productie van een aantal belangrijke rapportages. Sommige lezers van dit boek doen waarschijnlijk liefdadigheidsdonaties aan de media, zoals het groeiende aantal door donateurs in leven gehouden podcasts en nieuwsbrieven, die draaien op kleine, individuele donaties. Zo ook is mijn berichtgeving over de Gates Foundation eigenlijk tot stand gekomen met een beurs van de Alicia Patterson Foundation.

Maar niet al het liefdadigheidsgeld is gelijk. Sommige donateurs financieren journalistiek omdat ze geloven in het ondersteunen van onafhankelijke journalistiek. Andere donateurs, zoals de Gates Foundation, financieren journalistiek om hun agenda, hun merk en hun boodschappen te bevorderen. En de stichting is een bijzonder kwaadaardige speler in dit opzicht vanwege het extreme vermogen dat ze beheert. Haar financiering van de journalistiek introduceert vooringenomenheid en verstoort democratische debatten, inclusief het publieke begrip van de Gates Foundation zelf. En het is een belangrijke reden waarom Bill Gates zo'n machtige en oncontroleerbare figuur is geworden in wereldaangelegenheden.

We kunnen de stichting moeilijk verbieden om nieuwsmedia te financieren, maar redacties en journalisten kunnen wel nee gaan zeggen tegen het geld van Bill Gates. En lezers en luisteraars kunnen transparantie gaan eisen van redacties en de structurele vooringenomenheid in de door Gates gefinancierde journalistiek aan de kaak stellen. Ze kunnen ook hun abonnement opzeggen.

9

Onderwijs

Ken Auletta is een van de vele auteurs die in de late jaren negentig en in de beginjaren van deze eeuw probeerden de trouw van Bill Gates aan monopoliemacht te ontrafelen. ‘Gates was gewoon woedend dat de regering zijn motieven in twijfel trok. Hij dacht dat hij goed bezig was. Hij dacht dat hij een besturingssysteem had bedacht dat bijna universeel was. Was het niet geweldig dat iedereen hetzelfde systeem had? Dan hoefde je immers niet twee verschillende paren rails neer te leggen door het hele land [voor twee treinen van verschillende grootte],’ zei Auletta in een persinterview op C-SPAN, waarin hij het had over zijn boek *World War 3.0: Microsoft and Its Enemies*. ‘Wat Gates niet kon begrijpen was de angst, het feit dat mensen bang waren voor een monopolie, dat mensen bang waren voor een machtsconcentratie.’

Decennia later, nadat juridische antitrustgevechten en wijdverbreide kritiek van het publiek hadden laten zien hoe ernstig Bill Gates zich had misrekend, heeft hij die les nog steeds niet verwerkt. Gates houdt vol dat Microsoft niets verkeerd heeft gedaan – nog in 2019 sprak hij zich in het openbaar uit tegen de bewering van het ministerie van Justitie dat Microsoft voorkwam dat er betere, goedkopere producten op de markt kwamen. ‘Ik kan je nog steeds uitleggen waarom de overheid er helemaal naast zat, maar dat is op dit moment echt oud nieuws. Voor mij persoonlijk heeft dit wel mijn stap versneld naar die volgende fase, twee tot vijf jaar eerder, om mijn focus te verleggen naar de stichting.’

Net zoals Gates gestandaardiseerde computerbesturingssystemen, net zoals treinsporen, als noodzakelijk beschouwt voor een functionerende markt, zo vindt hij het ook essentieel dat er een nieuwe werkwijze gecreëerd wordt voor het Amerikaanse onderwijs, waarbij hij uitgaat van dezelfde monopolielogica. ‘Dit is een gebied waarop je meer vrijemarktconcurrentie krijgt als je gemeenschappelijkheid hebt, zoals bij een elektrische stekker,’ legde hij in 2014 uit.

‘Als je vijftig verschillende types stekker hebt, zouden daar geen apparaten voor beschikbaar zijn en zouden die dus erg duur worden,’ zei hij bij een andere presentatie.

Deze ‘gemeenschappelijkheid’ die Gates beschrijft, verwijst naar een groep normen voor het onderwijs, de zogeheten ‘Common Core’, die zijn stichting eigenlijk al in de vroege jaren 2010 wilde laten ontstaan. ‘Wanneer de toetsing zal zijn afgestemd op de gemeenschappelijke normen, zal het curriculum daarmee ook in overeenstemming zijn – en dat zal sterke marktkrachten ontketenen in dienst van beter onderwijs,’ legde Gates uit. Hij maakte ook duidelijk dat hij het niet had over een markt voor ideeën, maar over de commerciële markt: ‘Voor het eerst zal er een grote groep klanten zijn die graag producten willen kopen waarmee elk kind kan leren en elke leraar beter kan worden. Stel je voor dat de mensen die opwindende videogames maken hun intelligentie toepassen op online middelen die kinderen aantrekkelijk vinden en die algebra leuk maken.’

Door de onderwijsnormen van elke staat op elkaar af te stemmen en daarbij voortdurend de normen toe te passen, beloofde de stichting dat leerlingen in het hele land uiteindelijk toegang zouden krijgen tot hetzelfde hoogwaardige onderwijs, waar ze ook wonen. Dan zou de arme derdeklasser uit de staat Mississippi dezelfde vaardigheden in lezen en wiskunde hebben als de rijke derdeklasser uit de staat Washington.

Deze gelijkheidsboodschap stelde de stichting in staat om partnerschappen aan te gaan met allerlei belanghebbenden. In de vroege jaren 2010 verscheen Bill Gates bijvoorbeeld steeds in media die zich richtten op de Afro-Amerikaanse gemeenschap, zoals Black Enterprise en *Ebony.* Daar beschreef hij zijn educatieve agenda als een kwestie van burgerrechten: ‘Waarom is er geen verontwaardiging, absolute verontwaardiging over [de ongelijkheid in het onderwijssysteem]? Waarom wordt er niet elke dag geprotesteerd? Ik begrijp het niet.’

De stichting heeft ook zwaar gebruikgemaakt van de media om deze agenda voor onderwijshervormingen te helpen stimuleren. Gates stak 4 miljoen dollar in het opzetten van een nieuwsachtig NBC-programma dat *Education Nation* heette en gepresenteerd werd door Tamron Hall en Brian Williams. Nog eens 2 miljoen dollar ging naar de promotie van de spraakmakende documentairefilm *Waiting for ‘Superman’*, die Gates’ plannen voor onderwijshervorming napraat. *The Atlantic* organiseerde intussen door Gates gefinancierde topontmoetingen over ‘de staat van het onderwijs’ en

publiceerde door Gates gefinancierde advertorials over ‘de wederopbouw van de Amerikaanse droom’.

De krachtigste bondgenoot en medeplichtige van de stichting in het streven naar de invoering van de Common Core-normen was waarschijnlijk de regering-Obama. Tijdens Obama’s eerste presidentscampagne besteedde de Gates Foundation, in samenwerking met de Eli and Edythe Broad Foundation, 60 miljoen dollar aan een politieke belangenbehartigingscampagne genaamd ‘Strong American Schools’, die was opgezet om van onderwijsnormen een topthema te maken in de presidentsverkiezingen. Analisten zeiden destijds dat dit soort financiering voor één enkel politiek thema ongekend was.

Nadat Obama in 2009 was aangetreden, deed zijn onderwijsministerie onmiddellijk een beroep op de Gates Foundation voor personeel en ideeën. Onderwijsminster Arne Duncan had eerder gewerkt bij Chicago Public Schools, een organisatie die tientallen miljoenen dollars van de Gates Foundation had ontvangen. En Duncan stelde in zijn departement tal van anderen aan die met Gates hadden gewerkt. De aanwezigheid van de stichting was zo alomtegenwoordig dat sommigen Bill Gates ‘de echte minister van Onderwijs’ noemden. Misschien was het echter niet zo dat Gates de federale beleidsvorming op het gebied van onderwijs overnam, maar was het meer een samensmelting van gelijkgezinden op het gebied van neoliberale hervormingen. Die vormden een onderdeel van een al decennia oude, door bedrijven bedachte poging om Amerikaanse scholen te herzien (zoals we later in dit hoofdstuk in detail zullen onderzoeken). Tot deze hervormingscoalitie behoorden miljardairsstichtingen, de federale overheid en ondersteunende bedrijven, maar er was weinig ruimte voor leraren, ouders en studenten.

‘In plaats van daadwerkelijk met leraren samen te werken en te luisteren naar wat leraren nodig hadden om het openbaar onderwijs beter te maken,’ zei Randi Weingarten, het hoofd van de American Federation of Teachers, in 2014, ‘werkte het team van Gates om de leraren heen, en dat creëerde een enorm wantrouwen.’ Dit is een van de redenen waarom de AFT ervoor koos om de fondsen van de stichting niet langer te accepteren.

Nicholas Tampio, hoogleraar politieke wetenschappen aan Fordham University, beschrijft de werkwijze van de Gates Foundation als het gebruik van ‘de McKinsey-techniek om veranderingen zo snel aan te brengen dat mensen er niet tijdig op kunnen reageren om je tegen te houden’. Hij vertelde

me: ‘In feite was het gewoon heel, heel moeilijk om aan de mensen uit te leggen wat de problemen waren. Bill Gates – hij wilde nooit deelnemen aan een debat over de Common Core. Arne Duncan, John B. King jr. – dit waren Obama’s twee ministers van Onderwijs – mengden zich niet in debatten over de Common Core. David Coleman, de architect van de Common Core, heeft zich nooit gemengd in een debat over de Common Core.’

Naast het McKinsey-draaiboek gebruikte de Gates Foundation het draaiboek van Big Tobacco: dat hield in dat er geld werd doorgesluisd naar belangenbehartigingsgroeperingen, wat de schijn wekte van een diverse en wijdverspreide steun voor de nieuwe onderwijsnormen van Bill Gates – soms op manieren die het moeilijk maakten om de rol van Gates als financier ervoor te zien. De subsidiegegevens van de stichting tonen bijvoorbeeld meer dan 11 miljoen dollar aan subsidies voor werk met betrekking tot de campagne voor gelijkheid op middelbare scholen. Daarbij ging geld naar de National Urban League, de NAACP Empowerment Programs, het Mexican American Legal Defense and Educational Fund, en andere organisaties. Deze groeperingen gaven echter aan dat hun politieke belangenbehartiging uitging van ‘gemeenschappen van kleur’ of een project was van ‘adviseurs van Rockefeller-filantropie’ – terwijl ze vrijwel steeds verzuimden om hun financiering door de Gates Foundation bekend te maken. De stichting vond ook manieren om haar boodschap onder de aandacht te brengen van het Congres, bijvoorbeeld door het Aspen Institute en het Postsecondary National Policy Institute te financieren bij de organisatie van retraites voor Congresmedewerkers, zodat die meer te weten konden komen over het onderwijsbeleid.

Gates’ meervoudige politieke campagne werkte – of leek te werken. Steeds meer Amerikaanse staten namen de normen aan, nog voordat er een definitief ontwerp openbaar was gemaakt en ondanks het feit dat er geen testprogramma of beoordeling was geweest om er zeker van te zijn dat Common Core effectief was. *The Washington Post* noemde het ‘een van de snelste en meest opmerkelijke verschuivingen in het onderwijsbeleid uit de Amerikaanse geschiedenis’.

De *Post* publiceerde niet alleen dit onderzoek, maar ook – zeer ongebruikelijk – een video van hun interview met Bill Gates. In dat interview drong journalist Lyndsey Layton er bij Gates op aan om zich uit te spreken over de vele tegenstrijdigheden in het werk van zijn stichting en te reageren op de vele kritiek op het werk van zijn stichting. Dat deed zij niet

alleen door hem uitdagende vragen te stellen, maar ook door die vragen te herhalen wanneer hij niet reageerde. Voor Bill Gates is het uiterst ongewoon om zich in een positie te bevinden waarin hij verantwoording moet afleggen, en het interview met de *Post* laat duidelijk zien waarom: hij heeft niet het karakter om zich in een serieus debat te mengen of om te worden uitgedaagd. Kortom, hij stortte in.

Tijdens het interview bleef Gates lange periodes stil, terwijl hij met een stalen gezicht in de verte staarde om zijn woede duidelijk te maken, waardoor Laytons vragen in de lucht bleven hangen. Vervolgens viel hij haar vragen aan omdat die 'inhoudsloos' zouden zijn. Hier volgt een transcriptie van een deel van het interview, waarin Layton aan Gates vraagt naar de financiële belangen van Microsoft in Common Core, specifiek bij het maken van nieuwe educatieve software.

Gates: Denk je dat dit de toets der kritiek kan doorstaan, denk je dat?

Layton: Ik, ik weet het niet. Ik ben niet, ik, dit is de eerste keer dat we elkaar ontmoeten [...] Ik weet het niet zeker.

Gates: Oké, dus geef me de, geef me de logica hiervan.

Layton: De logica is […]

Gates: Wat is het? Je zegt dat het allemaal uit eigenbelang is? Dat het […]

Layton: Dat, nee, dat het, dat het een van de drijvende krachten is achter jouw enthousiasme voor de Common Core.

Gates: Wat houdt dat in?

Layton: Wat inhoudt dat Microsoft en Pearson zojuist een deal hebben getekend om het Common Core-curriculum op de Surface te plaatsen [de Surface is een elektronisch tabletapparaat dat Microsoft verkoopt]. Dus jij hebt een product, Microsoft heeft nu een product dat, dat het verkoopt [...]

Gates: Ja, we hadden dat oude Pearson-spul. Ik, het, het, er is geen verbinding tussen Common Core en wat voor ding van Microsoft dan ook.

Layton: Oké. Nou ik wil gewoon, ik wil dit begrijpen, maar dit is een, Bill, laat me je gewoon vertellen […]

Gates: Dat is wegblijven van de inhoud, oké?

Layton: Maar het is een vraag wanneer mensen weten, wanneer mensen horen dat jij de Common Core promoot [...]

Gates: Denk je nou serieus dat de reden waarom ik de Common Core goed vind een of andere egoïstische reden is? Dat is wat je zegt.

Layton: Nee. Ik denk niet dat ik dat geloof, en jij lijkt niet [...]

Gates: Je denkt het niet. Denk je dat niet?

Layton: Ik denk niet dat ik dat geloof.

Op dit moment zegt een stem buiten beeld dat ze verder moeten gaan met een ander soort vragen. Elders in het interview vroeg Layton Gates naar zijn politieke invloed en zijn reputatie als 'de niet-gekozen schoolopzichter van het land':

Layton: Nou, laat me je vertellen wat, wat ik hoor als ik praat met mensen in het onderwijsbeleid. De vaak gehoorde grap is dat vroeg of laat iedereen voor Gates werkt, omdat, als je kijkt naar hoe de breedte van, van je financiering, en in termen van de belangenbehartiging voor de Common Core werkt, dat jij gefinancierd hebt aan de linkerkant van het spectrum, aan de rechterkant van het spectrum: denktanks, weet je wel, districten, vakbonden, bedrijvengroepen. Het is een grote verscheidenheid. Daar zijn er, het is moeilijker om groeperingen te noemen, eh… die in het onderwijs zitten die geen financiering hebben ontvangen, van Gates, dan om alle groeperingen te noemen die dat wel hebben. Dus de suggestie is dat, vanwege die alomtegenwoordige aanwezigheid, dat jij de agenda bepaalt, dat het moeilijker is om tegengestelde meningen te krijgen en om een echt, eerlijk debat te krijgen, omdat jij zo'n grote verscheidenheid aan partijen op dit gebied financiert.

Gates: Tjonge, ik, ik, ik denk niet dat we ook maar tot enige inhoudelijkheid zullen komen, eh… hier, het spijt me. [Lange pauze.] Ons geld voor belangenbehartiging is een afrondingsmarge, oké? Het K-12-onderwijs [het budget van de federale overheid] is 600 miljard dollar per jaar aan uitgegeven geld, en probeer het R&D-percentage maar te berekenen van het uitproberen van nieuwe dingen. De, de Common Core, mensen zullen besluiten, en nee, dat doen we niet, we financieren niet, als jij een rechtse groepering kent die wij

financieren, als jij een linkse groepering weet. Ik weet het niet. Ik, ik heb geen idee waar je het over hebt [...] Wij, wij doen niet [...]

Layton: Het American Enterprise Institute [...]

Gates: Wij financieren geen politieke groeperingen. Wij zijn niet [...]

Layton: [...] denktanks [...]

Gates: [...] wij financieren geen Heritage, Cato, dat soort mensen. Eh…

Layton: Het American Enterprise Institute [...]

Gates: Zij hadden een aantal experts op het gebied van onderwijsbeleid, dat is waar.

Layton: Fordham, het Fordham Institute, zodat ze hun schrijfwerk konden doen [...]

Gates: Dit zijn geen politieke dingen. Dit zijn dingen waarbij mensen expertise proberen toe te passen door te zeggen: 'Is dit een manier om het onderwijs beter te maken?' Ik bedoel, uiteindelijk is het, ik denk niet dat willen dat je het onderwijs beter maakt een links of een rechts ding is. En dus ervoor zorgen dat er zo veel mogelijk experts zijn – en ja, sommigen van hen zullen politieke [...] die evaluaties doen. Dus, al met al – wij financieren mensen om dingen te onderzoeken. Wij financieren mensen niet om te zeggen: 'Oké, we betalen jou dit als jij zegt dat je de Common Core goed vindt.' Zoiets hebben we nog nooit gedaan. Wij doen evaluaties van die dingen. En ik denk dat de hoeveelheid analyse die erover gaat hoe we leraren helpen om het beter te doen niet genoeg is. En ja, we maken ons schuldig aan het financieren van dingen waarbij experts naar deze dingen kijken en zeggen of ze goed zijn of niet, en die worden misschien niet toegepast, of de experts kunnen besluiten dat ze die niet goed vinden. Dat is vrij uniform toegepast, ongeacht waar je politiek staat. Als je van de inhoud bent, moeten mensen de stof leren die ze gaan doen op een nationale test. Eh… is het eerlijk tegenover een student om niet met dat materiaal te zijn geconfronteerd? Hebben de hoge normen in Massachusetts ervoor gezorgd dat studenten uit Massachusetts het beter konden doen dan studenten op plaatsen waar dat curriculum minder ambitieus was in termen van wat die studenten zouden leren? Eh… en dus zijn dit

> feitelijke vragen. Ze zijn niet, weet je, eh… het onderwijs kan beter. Dat is, eh… sommige mensen geloven misschien niet dat onderwijs kan veranderen, dat we het beter kunnen doen. We zijn, we zijn niet gedoemd om slechter te zijn dan al die andere landen in hoe we onze, onze studenten helpen om beter te worden. En ja, daar hebben we veel mensen bij betrokken. Het is een afrondingsmarge. Weet je, onderwijs is een gigantisch ding, en het verdient dat er mensen zijn van alle politieke overtuigingen die bestuderen hoe het uitstekend kan worden.

Natuurlijk is de hele werkwijze van de Gates Foundation precies wat Gates ontkent: zorgvuldig en selectief groeperingen financieren die op betrouwbare wijze de agenda van de stichting zullen ondersteunen, waarbij elke mogelijke invloedrijke partij met geld wordt overspoeld om deze aan te moedigen haar werk te ondersteunen of dat op z'n minst niet publiekelijk te bekritiseren.

De wetenschappelijk onderzoekers Sarah Reckhow en Megan Tompkins-Stange, respectievelijk van Michigan State en de University of Michigan, spraken zelfs met medewerkers van de stichting (anoniem), die erkenden hoe Gates toestemming produceert. 'Het is binnen [een] soort van vrij smal traject dat je de [onderzoeks]rapporten produceert,' vertelde een functionaris van de stichting aan de onderzoekers. 'Je huurt iemand in om een rapport te schrijven. Er komt een commissie, er komt veel onderzoek, er komt veel doorlichting enzovoort, maar je weet zo'n beetje wat het rapport gaat zeggen voordat je de hele procedure doorloopt.' Een andere medewerker van de stichting merkte op: 'Iedereen die de moeite neemt om ernaar te kijken, zal heel snel merken dat al deze organisaties, die plotseling op dezelfde lijn zitten, allemaal geld krijgen van dezelfde organisatie [...] We financieren bijna iedereen die aan belangenbehartiging doet.'

Het onderzoek van *The Washington Post* bood een heel specifiek voorbeeld van de manier waarop dit gebeurt. De stichting gaf miljoenen dollars aan het Hunt Institute, op dat moment verbonden aan de University of North Carolina, om een netwerk van politiek pleitbezorgers te coördineren – lerarenvakbonden, La Raza, het Fordham Institute, en andere. Hoewel deze coalitie in naam werd geleid door het Hunt Institute, hield de directeur Beleid en Belangenbehartiging van de Gates Foundation, Stefanie Sanford, persoonlijk wekelijkse conferentiegesprekken met al deze groeperingen om te beslissen 'welke staten moesten worden bijgestuurd, wie de beste persoon

was om te reageren op vragen of kritiek, en wie naar welke staatshoofdstad moest reizen om te getuigen [...] Later in dat proces financierden Gates en andere stichtingen gesimuleerde wetgevende hoorzittingen voor klassenleraren, waarbij docenten werden getraind om te reageren op vragen van wetgevers.'

Het is duidelijk dat de Gates Foundation ervoor gekozen heeft om aan het onderwijsbeleid te werken door middel van politiek en politieke druk – niet alleen door liefdadigheid, onderzoek en evaluatie, zoals de stichting beweert. En dat is precies waarom Bill Gates zo emotioneel werd in het interview met *The Washington Post*: omdat hij werd geconfronteerd met existentiële vragen over de aard van zijn filantropie. *Gebruikt u uw extreme rijkdom om de democratie te ondermijnen?*

Hoewel de Common Core-normen aanvankelijk in een grote meerderheid van de staten werden aangenomen en op een politieke staatsgreep leken, trok het project critici van zowel rechts als links. In 2014 waren verschillende staten al aan het terugkrabbelen op het gebied van de Common Core-normen, of gooiden ze die volledig overboord. Anderen behielden de normen, maar gaven die een andere naam, om politieke tegenstand onschadelijk te maken.

Diane Ravitch, een gepensioneerde historica van de University of New York, die eerder diende als assistent-minister voor Onderzoeksonderwijs onder president George H.W. Bush, was een van de vele kritische stemmen die naar voren kwamen. In een blogpost beschreef ze hoe de stichting 'had betaald voor het schrijven van de Common Core-normen, de evaluatie van de Common Core-normen, de implementatie van de Common Core-normen en de promotie van en belangenbehartiging voor de Common Core-Normen'. En daarbovenop had diezelfde stichting ook nog eens de oprichting gefinancierd van een nieuwe organisatie, EdReports.org, om ervoor te zorgen dat de schoolboeken de Common Core-normen volgden. 'Het idee dat de rijkste man in Amerika nieuwe en niet-geteste academische normen kan kopen en – in nauwe samenwerking met het Amerikaanse ministerie van Onderwijs – die kan opleggen aan de openbare scholen van het land, is een nationaal schandaal,' zei Ravitch in 2014. 'De onthulling dat het onderwijsbeleid is vormgegeven door één niet-gekozen man – die tientallen groeperingen financierde en gelieerd was aan de minister van Onderwijs, die een staf had vol bondgenoten van Gates – is voldoende reden voor hoorzittingen in het Congres.'

Afgezien van de controverse die Gates' politieke manoeuvres opleverden, toonde een onafhankelijke evaluatie aan dat Common Core niet echt deed wat Gates had gezegd dat het zou doen: het onderwijs verbeteren. Deze bevinding werd zelfs gemeld door nieuwsmedia die Gates financierde, zoals Chalkbeat.

In het werk van de Gates Foundation op het gebied van onderwijs, dat verdergaat dan alleen onderwijsnormen, zien we dat de stichting op vrijwel dezelfde manier opereert in eigen land als in arme landen in het buitenland: door achter de schermen controversiële, ondemocratische, van bovenaf opgelegde beleidsveranderingen te orkestreren. En zoals we elders in het werk van Gates zien, hebben de inspanningen van de stichting om sociaal te manipuleren in het Amerikaanse onderwijs zich over het algemeen niet vertaald in verbeteringen voor de mensen die de Gates Foundation beweert te helpen. Naar eigen zeggen heeft de stichting grotendeels gefaald in haar werk op het gebied van onderwijs. Gates gaf bijvoorbeeld 650 miljoen dollar uit aan een experiment om kleinere scholen te bouwen en nam daar vervolgens afstand van toen het geen resultaten opleverde. De stichting heeft ook honderden miljoenen dollars gestoken in evaluaties van nieuwe leraren en gesubsidieerde scholen: controversiële inspanningen waarbij men er niet in geslaagd is het onderwijs duidelijk te verbeteren.

Zelfs Bill en Melinda French Gates hebben publiekelijk erkend hoe weinig ze ermee hebben bereikt. In een interview uit 2019 vergeleek Bill Gates de tekortkomingen van zijn stichting op het gebied van onderwijs met de grote successen die hij gelooft te hebben gehad op het gebied van wereldgezondheid. 'We dachten dat, omdat het Amerikaanse onderwijs hier [in de Verenigde Staten] is, en iedereen zo rationeel is en het zo goed wil doen, dat we grote overwinningen zouden behalen in het Amerikaanse onderwijs, zoals het halveren van het uitvalpercentage. De VS hebben de hoogste uitvalpercentages, zowel op de middelbare school als op de universiteit, hoger dan welk land ter wereld ook,' vertelde hij. 'Ons succes in termen van macrocijfers, zoals voortijdige schoolverlaters, wiskundetestscores, taaltestscores [...] Ons succes daarin is heel klein. We hebben er veel in gestopt. En ja, ik kan wijzen op de gesubsidieerde scholen waar we bij betrokken zijn geweest – als je daarheen gaat, is dat heel opbeurend. En dat is geweldig. Dat zijn bijna een miljoen kinderen per jaar. Maar er zijn 52 miljoen kinderen in de VS binnen K-12, dus als je er een miljoen helpt, zie je dat niet. Dat zit binnen de afrondingsmarge.'

Als je zijn woorden goed leest, zie je dat hij eigenlijk zijn mislukkingen tot zondebok maakt door te beweren dat zijn stichting niet genoeg financiële spierkracht heeft om het verschil te maken: 'Het is veel moeilijker, deels omdat je geld beperkt is. Ook zijn mensen in principe wel tevreden met hoe het gaat... Dit is een [gebied waarop] we hebben onderschat hoe moeilijk het is. We zijn bezig met een soort derde herziening van de strategie. Nog steeds zijn we daaraan zeer toegewijd. En eerlijk gezegd hebben we waarschijnlijk meer dan 4 miljoen van de 50 miljoen [studenten] geholpen. Dat kun je langzamerhand een beetje terugzien in de cijfers.'

Natuurlijk zijn de vage, stroeve beweringen van Bill Gate over het 'helpen' van studenten op pr-gebied moeilijker te verkopen dan het werk van zijn stichting in de gezondheidszorg, waar deze kan beweren 'levens te hebben gered'. Waarschijnlijk besteden ze daarom zo weinig van het pr-marketingbudget aan promotie van het werk van de stichting binnen het Amerikaanse onderwijs, een project dat de Gates Foundation meer dan 10 miljard dollar heeft gekost – ongeveer 13 procent van alle uitgaven die de stichting ooit gedaan heeft.

Gates' mislukkingen in het onderwijs moeten worden gezien in termen die verdergaan dan geldverspilling, omdat er heuse gevolgen zijn – voor leraren, die te horen krijgen dat ze niet weten hoe ze hun werk moeten doen; voor studenten, die in Gates' sociale experimenten worden behandeld als menselijke proefkonijnen of die te horen krijgen dat ze niet intelligent zijn, omdat ze het niet goed doen bij de gestandaardiseerde tests die Gates voorstaat; voor ouders, die moeten omgaan met Gates' voortdurende beweringen dat het Amerikaanse onderwijs zich in een staat van crisis bevindt; en voor belastingbetalers, die onafzienbare bedragen hebben bijgedragen aan de ondersteuning van de verkwistende, schadelijke onderwijshervormingsagenda van de Gates Foundation.

De stichting heeft tot op zekere hoogte haar tekortkomingen op het gebied van onderwijs erkend, maar die niet echt op zich genomen. De Gates Foundation heeft geen enkele nederigheid getoond in het licht van haar opeenvolgende fouten, of verantwoordelijkheid op zich genomen voor de schade die ze heeft veroorzaakt. In plaats daarvan blijft de stichting haar rijkdom en privileges inzetten om ermee door te gaan, ongeacht de bijkomende schade. 'Het feit dat vooruitgang moeilijker te bereiken is dan we hadden gehoopt, is geen reden om op te geven,' zei Melinda French Gates in 2020. 'Juist het tegenovergestelde. Wij geloven dat het risico dat we niet

alles doen wat we kunnen om studenten te helpen hun volledige potentieel te bereiken veel, veel groter is. We begrijpen zeker waarom veel mensen sceptisch zijn over het idee van miljardairsfilantropen die innovaties in de klassen bedenken of het onderwijsbeleid bepalen. Eerlijk gezegd zijn wij dat ook. Bill en ik zijn er altijd duidelijk over geweest dat het niet onze rol is om zelf ideeën te genereren; onze rol is om innovatie te ondersteunen, die wordt aangedreven door mensen die hun hele carrière in het onderwijs hebben gewerkt: leraren, bestuurders, onderzoekers en gemeenschapsleiders.'

Het publieke imago van Bill Gates is heel erg verpakt in zijn identiteit als zakenman en vervolgens als filantroop. Maar aan de basis van zijn succes ligt, in Gates' eigen geest, zijn superieure intelligentie. En één manier waarop Gates weet dat hij een van de slimste mensen ter wereld is, is door zijn scores op vaardigheidstests.

In de jaren negentig spoorden journalisten in Seattle een vrouw op met wie Gates op de universiteit kort datete. Zij vertelde dat hij toen ze hem voor het eerst ontmoette onmiddellijk wilde weten wat haar score op haar toelatingsexamen voor de universiteit was geweest – en hij wilde dat zij wist dat hij een perfecte score had behaald. 'Het leek me op dat moment geen geweldige versierpoging,' zei de vrouw. 'Het is best grappig om erop terug te kijken, maar op dat moment vond ik het echt niet zo leuk. Ik dacht dat ik hem misschien niet goed verstaan had. Ik vond het op z'n zachtst gezegd nogal vreemd.'

Maar de meeste journalisten hebben het verhaal van Gates-als-genie geaccepteerd. In 2019 vroeg de driedelige Netflix-documentaireserie *Inside Bill's Brain*, zoals de titel al doet vermoeden, kijkers om Gates te begrijpen door de bril van zijn computerachtige cognitieve vermogens. De documentaire was geregisseerd door Davis Guggenheim, die eerder de door Gates ondersteunde documentaire *Waiting for 'Superman'* uitbracht. Hij laat de grens tussen fictie en non-fictie vervagen bij zijn vergoddelijking van Gates. Guggenheim meldt bijvoorbeeld dat Gates' score op een wiskundetest op de middelbare school hem kwalificeerde als een van de meest vergevorderde leerlingen in de staat, en verbindt dat gegeven vervolgens met de complexe, op cijfers gebaseerde probleemoplossingen die Gates hanteert in zijn filantropische werk. *Inside Bill's Brain* neemt kijkers ook mee naar een van Gates' beroemde 'denkweken', waarvan door de jaren heen vele malen verslag is gedaan door de nieuwsmedia. Daarbij wordt Gates gepresenteerd als een monnikachtige intellectueel, die naar het platteland

gaat om een week door te brengen in een afgezonderde hut, waar hij alleen kan zijn met zijn gedachten – en een enorme stapel dikke boeken. ‘Dat is een geschenk, honderdvijftig pagina’s per uur lezen,’ zegt Bernie Noe in de film. ‘Volgens mij onthoudt hij er 90 procent van. Best bijzonder.’ Noe wordt aan de kijkers voorgesteld als een vriend van Gates. Daarbij blijft onvermeld dat hij destijds directeur was van de particuliere middelbare school waar de kinderen van Gates op zaten – en dat de stichting meer dan 100 miljoen dollar heeft gedoneerd aan die school.

Toen aan Melinda French Gates in de film gevraagd werd naar Bills grote brein, moest ze het interview bijna stopzetten omdat ze zo onbeheerst in lachten uitbarstte: ‘Het is daar een chaos! [...] Ik zou niet in dat brein willen zitten. Er is daar de hele tijd zoveel aan de hand! Het is ongelofelijk!’

In werkelijkheid zijn het deze getuigenissen die ongelofelijk zijn – omdat die volledig zijn gebouwd op de perspectieven van mensen binnen de invloedssfeer van Bill Gates. Het eenzijdige portret heeft er een verkeerd begrip van – en informeert het publiek er verkeerd over – hoe Gates’ brein altijd lijkt terug te grijpen naar een foute premisse: ‘Ik heb gelijk, en ik weet dat ik gelijk heb.’ Dat laat de talloze kritische stemmen achterwege die Gates’ intellect van dichtbij gezien hebben en die zeggen dat het moet worden begrepen in het kader van zijn beperkingen, niet van zijn grootte.

‘Een van de dingen aan Bill Gates is dat hij letterlijk denkt dat hij een van de slimste mensen in het universum is,’ zegt Maria Klawe, die eerder met Gates in het bestuur van Microsoft zat. ‘Hij is een zeer intelligent en succesvol persoon, maar hij is zeker niet een van de slimste mensen die ik ooit ontmoet heb. Deels omdat hij niet weet wat hij niet weet. Ik bedoel, hij denkt echt dat hij een paar uur met iemand kan gaan praten en dat hij dan diepe dingen zal begrijpen. Een van mijn favoriete ruzies met Bill was toen hij me vertelde dat er in de afgelopen twintig jaar geen echt wiskundig onderzoek is gedaan, dat er geen echte ontdekkingen geweest zijn. Allereerst ben ik een wiskundig onderzoeker, maar ik zit ook in het bestuur van het Mathematical Sciences Research Institute in Berkeley, de beste plek ter wereld om wiskundigen van over de hele wereld bij elkaar te halen, om zonder meer aan de meest belangwekkende onderwerpen te werken. Ik vertelde hem over enkele van de recente ontdekkingen in de afgelopen twintig jaar en hoe groot die zijn, en hij zei: “Nee! Nee! Ik weet dit. Ik heb met iemand gesproken die het veld echt kende en die vertelde me dat er geen recente ontdekkingen zijn.” Ik zei: “Je praat nu met iemand die het veld echt

kent, en zij vertelt je dat die er wel zijn." Gewoon een beetje gek.'

Gates bracht diezelfde betweterige houding mee naar zijn privéstichting, waar hij zijn filantropie heeft georganiseerd volgens het idee dat hij en zijn kleine team van experts – zijn denktank van universitair geschoolde stafleden en McKinsey-consultants – in hun commandocentrum in Seattle kunnen gaan zitten om een oplossing te ontwikkelen voor elk denkbaar probleem.

Maar in de opvattingen van de stichting over het Amerikaanse onderwijs bestaat weinig aandacht voor de armoede en de ongelijkheid die slechte resultaten veroorzaken in het onderwijs. Rijke families in de Verenigde Staten leven doorgaans in rijke gemeenschappen, waar de hoge belastingtarieven de financiering vormen voor uitstekende lokale openbare scholen. Of ze betalen die, net zoals de familie Gates, uit eigen zak, zodat ze hun kinderen naar goed presterende privéscholen kunnen sturen. Het tegenovergestelde geldt voor arme gezinnen. Scholen in arme wijken hebben minder middelen en leerlingen hebben daar slechtere resultaten.

Anthony Cody – schrijver, voormalig leraar op een middelbare school en vooraanstaand criticus van de Gates Foundation – signaleert dat academisch succes voornamelijk gestuurd wordt door factoren búíten de school, gerelateerd aan rijkdom en sociale klasse. Dat houdt in dat de projecten van Gates in de klassen – of het nu gaat om verandering van onderwijsnormen, ondersteuning van gesubsidieerde scholen, evaluatie van leraren of introductie van nieuwe educatieve software – niet de baanbrekende resultaten kunnen opleveren die de stichting beweert te hebben. 'We kunnen het probleem van onderwijsongelijkheid niet oplossen zonder te kijken naar de onrechtvaardige en ontoereikende middelen die beschikbaar zijn voor kinderen uit gezinnen met lage inkomens – in hun huizen en gemeenschappen, maar ook in hun scholen,' schrijft Cody.

Tot deze ongelijkheid behoort ook het institutionele racisme dat in ons hele onderwijssysteem wordt aangetroffen. Een hoge score op gestandaardiseerde toelatingsexamens voor universiteiten was bijvoorbeeld decennialang essentieel om op een gewilde universiteit te kunnen komen. Dit zijn dezelfde tests waar Bill Gates het over heeft als bevestiging van zijn eigen superieure intelligentie. Maar in de afgelopen jaren zijn veel mensen deze tests gaan zien als een bevestiging van privilege, niet van intelligentie. Het schoolsysteem van de University of Californië, bijvoorbeeld, waaronder 300 000 studenten vallen, vereist deze toelatingsexamens niet langer. Ook veel andere scholen heroverwegen deze tests, waarvan is aangetoond dat ze

raciale en culturele vooroordelen bevatten. In het najaar van 2023 hebben ruim 1800 scholen geen toetsscores meer nodig. Gates heeft ondertussen ongeveer 35 miljoen dollar gedoneerd aan de College Board en aan ACT, de leveranciers van toelatingsexamens voor universiteiten. Samen boeken deze twee instellingen meer dan een miljard dollar per jaar aan inkomsten.

Om dezelfde redenen zijn IQ-tests inmiddels grotendeels afgeschaft, hoewel niet duidelijk is of Bill Gates die boodschap heeft begrepen. Nadat het Amerikaanse Hooggerechtshof (in de zaak *Griggs versus Duke Power*) een uitspraak had gedaan tegen het gebruik van bekwaamheidstests bij sollicitaties, meldde het zakenblad *Forbes* in 2005: 'Van Microsoft is bekend dat het aan de kant van Griggs staat, door sollicitanten te onderwerpen aan verbale hersenkrakers.' De auteur van het stuk, Rich Karlgaard, schreef: 'Ik heb vijf dagen met Gates door het land gereisd, en in die tijd moet hij wel honderd keer over IQ hebben gesproken. Het is altijd zijn obsessie geweest om de grootste lichten aan het werk te krijgen bij Microsoft.'

Gates' blinde vlekken op het gebied van raciale kwesties zijn vooral opmerkelijk omdat hij zijn filantropische acties steeds specifiek heeft gericht op arme studenten van kleur, met een verklaarde missie: 'een aanzienlijke toename in het aantal zwarte en latinostudenten, en studenten die armoede ervaren en een diploma behalen, zich inschrijven voor een postsecundaire instelling en in hun eerste jaar op schema liggen om een diploma met arbeidsmarktwaarde te verkrijgen.'

Het is de moeite waard om eens te kijken naar Bill Gates' eigen opleiding, die niet gericht was op 'een diploma met arbeidsmarktwaarde'. Voordat zijn rijke familie hem naar Harvard stuurde, ging Gates naar de elitaire Lakeside-privéschool in Seattle. Zoals hij het in een interview beschreef: 'Ik werd vrijgesteld van sommige lessen, vooral wiskunde, omdat ik vooruit had gewerkt. Dus had ik behoorlijk wat vrije tijd... Ik nam mijn eerste baantje, waarbij ik een deel van mijn laatste jaar op de middelbare school vrij nam... Ik was een loopjongen bij het Staatsparlement van Olympia, Washington. Daarna ben ik ook nog een tijdje loopjongen geweest in Washington, DC.'

De interviewer vroeg of al deze zelfsturing een model was waarvan Gates geloofde dat het op grote schaal zou moeten worden toegepast in het onderwijs. Gates leek het daarmee eens te zijn, want hij zei: 'Zelfontplooiing is geweldig, omdat je een gevoel van zelfvertrouwen ontwikkelt en een identiteit van: hé, dit weet ik vrij goed. Dit weet ik beter dan de leraren. Laat me eens proberen of ik het ook op het volgende niveau kan begrijpen.

Misschien ben ik hier wel goed in.'

Gates heeft zijn eigen kinderen dezelfde rijke educatieve ervaringen gegeven die hijzelf had, maar in de kern van zijn filantropische inspanningen is hij veel minder liefdadig geweest tegenover de arme kinderen van kleur. Voor de massa's en de gewone mensen gaat onderwijs niet om verlichting of kritisch denken of creativiteit of waardigheid of zelfontdekking of zelfs leren. Het gaat erom de nodige opleiding te krijgen om een nuttige bijdrage te leveren aan de wereldeconomie.

'De Gates Foundation beweert te weten wat de problemen zal verminderen binnen stedelijk onderwijs, maar die oplossingen omvatten geen kritische analyse van de macht. Gates, een welvarende witte man, die beweert oplossingen te hebben voor een probleem dat mensen van kleur onevenredig treft: dat is op en in zichzelf de weerspiegeling van een koloniserende relatie.' Dit komt uit het proefschrift van Alice Ragland, hoogleraar rassenstudies en etnische studies aan het Columbus College of Art and Design. Hierin beschrijft Ragland de Gates Foundation als 'een koloniserende, neutraliserende en toezichthoudende macht in zwarte scholen en gemeenschappen'. Haar proefschrift is een van de weinige gepubliceerde documenten die ik heb gevonden die de benadering van de Gates Foundation expliciet tot een rassenkwestie durven te maken. Het gebrek aan aandacht voor dit onderwerp is verbazingwekkend, aangezien de rassendynamiek duidelijk is in al het werk dat de stichting doet. 'Net zoals de witte filantropen die het zwarte onderwijs in de twintigste eeuw hebben beïnvloed, ondersteunt deze nieuwe klasse van bedrijfsfilantropen initiatieven om ervoor te zorgen dat zwarte studenten hun dagelijkse dosis volgzaamheid krijgen via hun opleiding,' schrijft Ragland.

Dit toezicht wordt bereikt door gestandaardiseerde tests en de controlecultuur die bepaalt wat studenten leren in arme stedelijke scholen, welke leraren kunnen blijven en welke worden gedwongen te vertrekken, en soms wat de schooldag tot op de minuut inhoudt. Deze scholen worden onder een academische noodtoestand geplaatst en krijgen zware onvoldoendes op hun rapporten van de staat, op basis van de testscores van hun studenten. Dit rechtvaardigt voortdurende controle en toezicht. Hiermee wordt tegen het publiek gezegd dat deze scholen niet zelfstandig kunnen functioneren, dus dat ze nauwlettend in de gaten gehouden moeten worden. In plaats van aansprakelijkheidsmaatregelen te nemen voor de systemen die onderwijsongelijkheid en racisme in het onderwijs in stand

houden, worden scholen verantwoordelijk gehouden voor veel problemen die buiten hun controle liggen.

Hoe kan het eigenlijk de taak van Bill Gates zijn geworden om scholen voor zwarte en latinostudenten te verbeteren? Om te meten hoe goed ze het doen? Om oplossingen te implementeren? Wat kwalificeert Gates als een expert of leider op dit gebied? Zoals altijd komt het neer op brute kracht met een bot instrument: geld.

In een interview legde Ragland uit dat de Gates Foundation en andere uit bedrijven afkomstige hervormers zich te specifiek richten op 'toegang' – op het klaarmaken van zwarte studenten voor witte machtsstructuren. Ragland zei dat ze het belang van de uitbreiding van kansen voor ondervertegenwoordigde gemeenschappen niet onderschat, maar voegde daaraan toe dat dit niet het hele verhaal kan zijn. 'Ik richt me op onderwijs over systemen van onderdrukking, zodat mensen kunnen begrijpen waar die vandaan komen en waar ze in dat systeem van onderdrukking passen. Zodat wanneer ze ongelijke machtsdynamiek zien, ze die gemakkelijker kunnen herkennen, die kunnen benoemen en er iets aan kunnen doen,' vertelde ze me. 'Bij gebrek aan kritiek op het hele systeem van onderdrukking [...] klampen we ons er alleen maar aan vast ruimtes die doordrenkt zijn van witte suprematie toegankelijk te maken voor mensen die zijn uitgesloten van die ruimtes.'

Gates' opvatting over het onderwijs kan studenten erop voorbereiden om op een dag te komen werken bij een bedrijf als Microsoft, maar is dat het doel van ons onderwijssysteem – 'om een diploma met arbeidsmarktwaarde te verkrijgen'? Zullen studenten in dat paradigma het kritische denken ontwikkelen dat ze nodig hebben om zich af te vragen waarom een miljardair in Seattle zoveel controle over hun leven heeft?

'Het gereedschap van de meester zal het huis van de meester nooit ontmantelen,' vertelde Ragland me, met een citaat van de schrijver Audre Lorde.

Toen Oprah Winfrey Bill Gates uitnodigde voor haar programma om te praten over de crisis die hij ziet in het Amerikaanse onderwijs – en over 'hoever Bill Gates zal gaan om die op te lossen' – vroeg ze wat er zou gebeuren als we op magische wijze 'onze slechtste leraren zouden elimineren'.

'Als je dat zou doen, dan gaan we [het Amerikaanse onderwijs] van in feite de onderkant van de rijke landen terug naar de top,' zei Gates.

Het elimineren van slechte leraren was een tijdlang een belangrijk onderdeel van de onderwijshervormingsplannen van de Gates Foundation. En zoals met zoveel van haar projecten, was de stichting afhankelijk van belastingbetalers om een groot deel van de financiering te verstrekken die gepaard ging met deze inspanning van 575 miljoen dollar. 'De meest beslissende factor in de prestaties van studenten is de leraar,' zei Gates op de National Conference of State Legislatures in 2009. 'Jullie geven de autorisatie en kennen het budget toe voor schoolhervormingen in Amerika. De president en het Congres kunnen aanbevelingen doen – en ze hebben een stimuleringspakket aangenomen met miljarden dollars die jullie kunnen uitgeven om schoolhervormingen te bevorderen –, maar uiteindelijk beslissen jullie. Ik hoop dat jullie besluiten om de hervormingen te versnellen, want Amerika verandert.'

Gates spoorde de overheden aan om hun begrotingen af te stemmen op zijn agenda en na te denken over verbetering van het onderwijs door een verbetering van het lesgeven. Tegelijkertijd bevorderde hij ook een nieuw filantropisch project om slecht presterende leraren weg te werken en de beste leraren te belonen. Het middelpunt van deze inspanning was een proefproject in Florida. Dat was, zoals altijd, opgezet als een publiek-private samenwerking. Gates beloofde 100 miljoen dollar neer te leggen, maar eiste ook dat de ontvanger, Hillsborough County (Tampa Bay), met een gelijke som geld zou komen. In de loop der jaren heeft de stichting het proefproject agressief gepromoot als een cruciale actie, die het onderwijs drastisch verbeterde. 'We waren overweldigd door de hoeveelheid energie die mensen in het nieuwe systeem staken – en door de resultaten die we al in de klassen zien,' schreef Gates in 2012 in een opiniestuk in *The New York Times*. 'Leraren vertelden ons dat ze het op prijs stelden om feedback te krijgen van een collega die de uitdagingen van hun werk begreep, en van hun directeur, die een visie had op het succes voor de hele school. Directeuren zeiden dat het nieuwe systeem hen aanmoedigde om meer tijd in klaslokalen door te brengen, waardoor de cultuur in de scholen van Tampa meer samenwerkte. De studenten die we spraken, zeiden op hun beurt dat ze ook een verschil hadden gezien en dat ze het prettig vonden dat waarnemende collega-docenten om hun inbreng vroegen als onderdeel van het evaluatieproces.'

Terwijl de stichting in de nieuwsmedia opschepte over het succes van het project, begon het Hillsborough-pilotprogramma uit elkaar te vallen. De

loonkosten voor leraren stegen met 65 miljoen dollar, omdat er financiële prikkels werden uitbetaald aan beter presterende leraren. Nog eens 50 miljoen dollar werd uitgegeven aan alleen al consultants.

Het evaluatieprogramma voor leraren van de stichting bleek niet alleen financieel schadelijk voor het schooldistrict, maar er was ook weinig bewijs dat het onderwijs er daadwerkelijk door verbeterde. 'Gemeten tegen de twaalf grootste schooldistricten van de staat, is Hillsborough in rangorde gedaald van de achtste naar de tiende plaats,' meldde de *Tampa Bay Times*. 'In hun voorstel aan Gates had het district de prestatiekloof willen aanpakken die arme en zwarte studenten treft, en daarvoor 90 procent van de leerlingen uit de derde en de achtste klas op niveau laten testen in lezen en rekenen. Maar de vaardigheidspercentages lagen bij deze officiële tests in de staat Florida uit 2014 tussen 53 en 59 procent, en met 33 procent zelfs nog lager voor zwarte studenten.'

Voordat het mislukte, had dit zwaar gepromote project bijgedragen aan een in het hele land spelende tijdgeest waarin leraren werden afgerekend op hun verantwoordelijkheid – en aan een cultuur waarin docenten de schuld kregen van de slechte prestaties van hun studenten. Sommige nieuwsmedia publiceerden bijvoorbeeld de namen van slecht presterende leraren, geëvalueerd op basis van de testresultaten van hun studenten. Deze schandpaalmethode was demoraliserend en vernederend voor leraren en zei heel weinig over hun werkelijke bekwaamheid of prestaties. Maar het leverde blijkbaar wel goede krantenkoppen op. Nadat hij door de *Los Angeles Times* publiekelijk te schande was gezet als een slecht presterende docent, pleegde een leraar uit Los Angeles zelfmoord. Daarna protesteerden honderden studenten, leraren en ouders buiten de kantoren van de krant. (Leraren en ouders hebben in de loop der jaren ook gedemonstreerd voor het hoofdkantoor van de Gates Foundation in Seattle en scandeerden bij een van die protesten: 'Gates Foundation biedt geen hoop! Onderwijs is niet te koop!')

Toen de antilerarenstemming uit de hand liep, probeerde Bill Gates het Monster van Frankenstein dat hij had helpen creëren terug te halen. En *The New York Times* gaf hem de ruimte om zichzelf te presenteren als voorvechter van de leraren, en als een verlichte, meelevende partner in onderwijshervormingen. 'Helaas beweren sommige voorstanders van onderwijs in New York, Los Angeles en andere steden dat een goed personeelssysteem kan worden gebaseerd op een rangschikking van leraren

volgens hun "beoordeling van toegevoegde waarde" – een meting van hun uitwerking op de testresultaten van studenten. Ook publiceren zij hun namen en prestatieoverzichten online en in de media,' schreef hij. 'Maar slecht presterende leraren aan de schandpaal nagelen lost het probleem niet op, omdat het hun geen specifieke feedback geeft.' Gates pleitte vervolgens voor meer nuance en merkte op dat we meerdere, diverse maatstaven voor de effectiviteit van leraren nodig hebben, die verdergaan dan de testresultaten van studenten. En om zijn standpunt te onderbouwen wees hij op het proefprogramma van zijn stichting in Hillsborough County.

Het zou nog drie jaar duren voordat Hillsborough werd ontmaskerd als een mislukt project, maar middelbareschoolleraar Anthony Cody had er geen enkel probleem mee om door Gates' argumenten heen te prikken. Cody's veelgelezen blog destijds, in *Education Week* (een nieuwsmedium dat, opmerkelijk genoeg, financiering ontvangt van Gates), maakte gehakt van Gates' quasi-goedbedoelende houding. Ondanks alle retoriek van Bill Gates over het gebruik van verschillende maatstaven bij de evaluatie van leraren, zo merkte Cody op, had de Gates Foundation haar metingen van lerarenevaluaties zorgvuldig opgezet op basis van de correlatie ervan met hogere studententestscores.

Cody's blogpost trok de aandacht van de toenmalige CEO van de Gates Foundation, Jeff Raikes, die hem uitnodigde om zijn kritiek rechtstreeks met de stichting te bespreken. Cody was verrast dat hij die uitnodiging kreeg en stemde ermee in om een vlucht te nemen naar het hoofdkantoor van de stichting in Seattle. Maar, zei Cody, de uitnodiging van Gates was geen poging te goeder trouw om een dialoog aan te gaan, zoals Raikes het had doen lijken. Het werd uiteindelijk eenrichtingscommunicatie.

'Ze hebben er heel hard aan gewerkt om me te overtuigen van hun expertise in het onderwijs, dat ze echt wisten wat ze deden. Ik hoopte dat ik meer kans zou krijgen om hen ervan te overtuigen dat ze wat dat betreft aan het verkeerde adres waren. Uiteindelijk hebben we niet echt iets opgelost. Het gesprek was niet echt opgezet voor dat doel,' vertelde Cody me. 'Misschien dacht [Raikes] op de een of andere manier dat als hij iemand kon beïnvloeden die een uitgesproken criticus was, dat alleen al een enorme overwinning zou zijn.'

Cody stelde Raikes voor dat de stichting een feedbackmechanisme zou opzetten, waarmee docenten en studenten rechtstreeks gedachten en kritiek konden doorgeven aan de stichting. Raikes vond dat geen goed idee, maar hij

stemde wel in met een online dialoog, waarbij Cody en de stichting vijf essays zouden uitwisselen. Hoewel Cody's essays ogenschijnlijk een dialoog waren met Gates, zei hij dat de stichting niet echt zijn primaire publiek was. 'Ik wilde leraren helpen te begrijpen wat er met hun beroep gebeurde, wat er gebeurde met hun professionele organisaties, wat er gebeurde met hun werkomstandigheden, met hun evaluatiesystemen – met al die dingen die van invloed waren op hun vermogen om les te geven.'

Cody schreef lange, doordachte essays over de werkelijk structurele problemen in het onderwijs. Hij vocht de bewering van de stichting aan dat leraren niet wisten hoe ze hun vak moesten beoefenen en dat slechte leraren het grootste probleem vormden voor kansarme leerlingen. De stichting reageerde vaak met vooraf vastgestelde argumenten en toekomstgerichte beloftes, waaronder het toejuichen van vroege tekenen van succes van het pilotproject in Hillsborough. Op een bepaald moment ging de stichting er zelfs toe over om een steek onder water te geven door Cody in wezen te beschuldigen van 'de subtiele vooringenomenheid van lage verwachtingen', met het argument dat zijn kritiek op Gates' onderwijshervormingen liet zien dat hij niet geloofde dat kansarme studenten van kleur ooit succesvol konden zijn. Die reacties, zei Cody, 'zijn nogal clichématig en van het soort zoethoudertjes als "Wij geloven dat elke student kan leren". Daarmee reageren ze niet echt substantieel op de problemen hoe studenten worden beïnvloed door de omstandigheden waarin ze leven en hoe wij, als opvoeders, daarop moeten reageren – en niet alleen door met leerboeken naar hen te zwaaien, in de hoop dat ze zelf uit hun omstandigheden opklimmen.'

Deze uitwisselingen bleken gênant te zijn voor de stichting. 'Jeff Raikes en ik hadden een telefoongesprek waarin hij aangaf niet blij te zijn met de manier waarop de dingen waren gegaan,' vertelde Cody me. 'Ik denk dat ze op de een of andere manier hoopten dat ze iemand gevonden hadden die een middenweg met hen kon bewandelen of zoiets. Ik weet het niet. Ik was erg kritisch over het werk dat ze deden. Ik hoopte dat ze op de een of andere manier zouden reageren op de inhoudelijke kritiek die ik op hen uitte, in plaats van defensief te worden.' (Raikes gaf geen antwoord op vragen die hem per e-mail werden toegezonden.)

Toen ik Cody in 2022 interviewde, sprak hij er zijn verbazing over uit hoe weinig de Gates Foundation had bereikt, gezien alle voordelen die de stichting heeft. In Hillsborough had Gates alle politieke schaakstukken op een

rijtje staan – het geld, de politieke partijen en zelfs de lerarenvakbond. De stichting geeft ook meer uit dan alle anderen op het gebied van de belangenbehartiging, inclusief de nieuwsmedia. Maar hoewel ze alle mogelijke voordelen aan hun kant hebben, slagen ze er toch steeds weer in om te falen.

'Ze hebben het helemaal mis als het erom gaat hoe mensen omgaan met het systeem waar ze deel van uitmaken, of het nu studenten of leraren of bestuurders zijn,' zei Cody. 'Ze gaan niet op een respectvolle manier om met die gemeenschappen. Dat doen ze vanuit het oogpunt dat ze expertise en middelen inzetten. En dat is fundamenteel verkeerd. Hun experts hebben hen misleid, en ik heb mijn best gedaan om dat te corrigeren, maar daar waren ze niet in geïnteresseerd.'

In 2018 financierde de Gates Foundation de RAND Corporation om hun lerarenevaluatieproject te onderzoeken. De bevindingen zetten een punt (of uitroepteken) achter een verhaal dat inmiddels al wijdverbreid was: Gates' lerarenevaluatieproject was mislukt. Zelfs door Gates gefinancierde media als EdSurge brachten dit nieuws.

We zouden de Gates Foundation kunnen prijzen vanwege het feit dat ze niet toch zijn doorgegaan met de lerarenevaluaties en dat ze de RAND Corporation niet gedwongen hebben om een positiever onderzoeksresultaat te produceren. Maar als de stichting echt de organisatie was die ze beweert te zijn – een organisatie die als partners werkt met leraren en gemeenschappen – zou ze openlijk haar excuses aanbieden voor haar mislukkingen, en compensatie en herstelbetalingen aanbieden voor alle schade die ze heeft veroorzaakt: van de schandpaalcultuur voor leraren, die erdoor aangemoedigd werd, tot de tientallen miljoenen belastinggeld die zijn uitgegeven, of verspild, aan het mislukte proefproject in Hillsborough County.

Een belangrijk deel van het werk van de Gates Foundation in het onderwijs is, zoals op elk ander gebied waarop de stichting actief is, altijd technologie geweest. Zoals Bill Gates beschreef in de aanloop naar de Common Core, zouden meer universele onderwijsnormen een grotere markt voor educatieve software creëren. En een deel van deze ontluikende mogelijkheden zou bestaan uit het verzamelen van gedetailleerde gegevens van miljoenen studenten, waarvan Gates geloofde dat daarmee een nieuw tijdperk van gepersonaliseerd onderwijs werd ingeluid.

Een gelikte video, geproduceerd door de stichting om haar eerste grote project op dit gebied te promoten, gunde ons een glimp van deze toekomst –

met geduldige leraren die moeiteloos digitale tablets gebruiken in klaslokalen, waarmee ze ter plekke het begrip van de individuele leerling naadloos beoordelen en verfijnde afstellingen maken. Glimlachende, rustige, gehoorzame studenten werken onafhankelijk van elkaar aan hun opgegeven werk, dat zo is afgestemd dat het hun precies genoeg uitdaging biedt om hen geïnteresseerd en taakgericht te houden.

Natuurlijk is dit niet hoe echte klaslokalen werken – waar computerbatterijen leeg raken, waar educatieve software vastloopt, waar studenten moeite hebben om te begrijpen wat ze doen of simpelweg verveeld raken, en waar leren een sociale oefening is. De promotievideo was een advertentie voor een Gates-project van 100 miljoen dollar dat 'inBloom' heet – en dat zichzelf omschreef als de infrastructuur waardoor studentgegevens stromen. Het idee was dat inBloom een soort vertrouwde, onafhankelijke datamakelaar zou zijn, die een rijke stroom aan studentgegevens zou leveren; die zouden schooldistricten en staten delen met privébedrijven en ondernemers op het gebied van educatieve technologie, om geavanceerde software te maken die het onderwijs verbetert.

En dit is een onderdeel van Gates' hervormingsagenda waarbij de federale overheid een bijzonder belangrijke rol speelde. Hoewel de federale overheid zelf de staten niet kon dwingen om inBloom of de Common Core aan te nemen, stelde de regering van Obama wel een bedrag van 4,35 miljard dollar beschikbaar als prikkel voor de staten om de nieuwe onderwijsnormen aan te nemen. En één manier waarop staten toegang konden krijgen tot dit federale geld, was door een plan te maken om een infrastructuur te creëren voor het beheer van studentengegevens.

Het is de moeite waard om deze nuance in meer detail uit te leggen. In de Verenigde Staten wordt het onderwijs grotendeels gefinancierd en georganiseerd op staatsniveau en op lokaal niveau. Dit is de reden waarom de Gates Foundation zo'n belangrijke aanjager werd van de onderwijsvernieuwingsbeweging – je zou kunnen stellen dat die fungeerde als een plaatsvervanger voor de regering-Obama. Als particuliere stichting kon Gates zich op een zeer directe manier bezighouden met de staten zonder kritiek uit te lokken over 'overmatige federale bemoeienis'. In de praktijk hielp de Gates Foundation de staten bij het schrijven van aanvragen om een deel van de 4,35 miljard dollar aan federale financiering veilig te stellen, terwijl de stichting tegelijkertijd de Common Core-onderwijsnormen bevorderde – en tegelijkertijd inBloom ontwikkelde om alle data te

verwerken die eraan zaten te komen.

Maar voordat inBloom echt van start ging, brak er een publieke woede uit rond de privacy van gegevens. Zoals Reuters meldde:

> In de slechts drie maanden dat de databank operationeel is, bevat deze al bestanden over miljoenen kinderen, geïdentificeerd op naam, adres en soms burgerservicenummer. Leerstoornissen worden gedocumenteerd, testscores worden vastgelegd, aanwezigheid wordt genoteerd. In sommige gevallen volgt de database de hobby's van studenten, carrièredoelen, houding ten opzichte van school – zelfs het afronden van huiswerk.
>
> Lokale onderwijsfunctionarissen behouden de wettelijke controle over de informatie van hun studenten. Maar de federale wetgeving staat hun toe om bestanden in hun deel van de databank te delen met particuliere bedrijven, die educatieve producten en diensten verkopen. [...] Hoewel inBloom belooft deze gegevens strikt te bewaken, stelt het eigen privacybeleid dat er geen garanties zijn voor 'de beveiliging van de opgeslagen informatie [...] of dat de informatie wordt onderschept wanneer deze wordt verzonden'.

De bezorgdheid over Big Brother bij openbare scholen nam toe toen inBloom een fatale misstap maakte door een partnerschap aan te gaan met een dochteronderneming van het media-imperium van Rupert Murdoch. Dit gebeurde toen Murdoch net midden in een groot schandaal zat rond gegevensprivacy. Een van Murdochs kranten, *News of the World*, werd gesloten na het nieuws dat deze de voicemails had gehackt van publieke figuren, en ook de telefoon van een vermoord schoolmeisje. Activisten grepen het schandaal aan: hoe kon je multimiljardairs als Rupert Murdoch en Bill Gates nog vertrouwen als het ging om het bewaren van de gegevens van tientallen miljoenen schoolkinderen?

Als dominostenen vielen steeds meer staten weg die zich terugtrokken uit inBloom. Dit maakte snel een einde aan het gegevensoverzichtprogramma van Gates. 'Het is een belangrijk verhaal, omdat het een van de weinige voorbeelden is waarbij ouders alleen – eigenlijk zonder enige institutionele steun – vochten tegen de enorme inzet van de Gates Foundation om alle persoonlijke studentengegevens te verzamelen en te systematiseren,' vertelde Leonie Haimson, uitvoerend directeur van Class Size Matters en een vooraanstaand tegenstander van inBloom in New York.

Haimson vertelde me dat zij en anderen tijdens de opbouw van inBloom vele malen op vele manieren geprobeerd hebben contact te leggen met de

Gates Foundation en hun partners en plaatsvervangers in New York. Wat ze terugkregen was altijd stilte of een hooghartige reactie – waarvan de toon gezet werd door de stichting. ‘Dat ging altijd zo van: “Wij mogen doen wat we willen, en niemand heeft iets over ons te zeggen, en we hebben er geen interesse in om iets te horen van de mensen die ter plaatse getroffen worden, en we zullen zelfs niet doen alsof we geïnteresseerd zijn in wat mensen ter plaatse denken of voelen over wat wij met hun scholen doen,”’ zei Haimson. ‘“We hebben niet de geringste wens om het zelfs maar zo te laten lijken”, ook al hebben ze veel, heel veel verschillende pr-bedrijven ingehuurd. De arrogantie van dat alles is verbazingwekkend.’

Ouders en pleitbezorgers stonden op tegen Gates’ machtsovername en wonnen, maar de strijd was nog niet voorbij. In 2017 publiceerde de denktank Data and Society een lang autopsierapport van inBloom dat – hoewel het kritische stemmen citeert en zich presenteert als een onafhankelijke beoordeling – gezien kan worden als gericht op hulp aan het technologische vakgebied om in de toekomst succesvoller te zijn bij projecten voor gegevensoverzicht. ‘Elk toekomstig Amerikaans project op het gebied van educatieve technologie zal te maken krijgen met de erfenis van inBloom,’ aldus het rapport, ‘en daarom begint dit onderzoek te analyseren wat die erfenis precies is.’

Data & Society heeft financiering ontvangen van de Gates Foundation, van Microsoft, van Microsoft Research, en van Melinda French Gates’ risicokapitaalbedrijf Pivotal Ventures. De algemene conclusie van het rapport lijkt te zijn dat ouders en pleitbezorgers irrationeel zijn, maar slim genoeg waren om te profiteren van de pr-mislukkingen van inBloom. ‘De ambitie van inBloom om open en transparant te zijn maakte het eigenlijk kwetsbaar voor publieke aanvallen,’ concludeert het rapport. ‘In tegenstelling tot particuliere bedrijven, waarbij het ontdekkingsproces in wezen een zwarte doos is, waren de processen van inBloom openbaar, en dus open voor onderzoek. [...] Grootschalige, ambitieuze, publieke initiatieven zullen afgeremd blijven worden of een vergelijkbaar lot tegemoet gaan als inBloom als er geen tegengeluid wordt geleverd tegen de lage tolerantie van het publiek voor onzekerheid en risico.’

Het rapport suggereert niet alleen dat de Gates Foundation en haar plaatsvervangers de geschiedenis kunnen herschrijven, maar opent ook de deur naar een huiveringwekkende suggestie: dat het volgende gegevensoverzichtproject moet worden uitgerold bij scholen met minder

transparantie en openheid, en dat de voorstanders ervan nog minder energie moeten steken in ondermijning van democratische betrokkenheid.

InBloom is slechts één onderdeel van het werk van de stichting op het gebied van gegevensverzameling en gegevensbewaking, wat een voortdurende ambitie lijkt te zijn. Dit omvatte gelddonaties aan het particuliere bedrijf ConnectEDU, dat persoonlijke gegevens van miljoenen studenten verzamelde en vervolgens failliet ging – wat leidde tot een grote rechtszaak over de geplande verkoop van die gegevens van het bedrijf bij faillissementsprocedures. De Gates Foundation financiert ook Chiefs for Change en de Data Quality Campaign, die eveneens met studentengegevens werken.

Velislava Hillman, een onderzoeker aan de London School of Economics and Political Science, heeft de ambities van dit opkomende apparaat voor gegevensoverzichten gevolgd, waarvan een groot deel financieel verbonden is aan Gates: 'het verzamelen van gedetailleerde gegevens over kinderen, zodat ze kinderen kunnen profileren en allerlei problemen kunnen identificeren – van sociaal tot emotioneel, wat hun houding is op school, wat hun gedrag is, of ze kind zijn van een immigrantengezin, hoe ze het academisch gezien op school doen enzovoort.' Al deze gegevens worden door complexe voorspellende algoritmes gehaald, zei Hillman in een interview, 'zogenaamd om de leraar te vertellen welke student waarschijnlijk gaat spieken, welke student waarschijnlijk op een bepaald moment depressief zal worden. Ik bedoel, we hebben het hier eigenlijk over het *Minority Report*,' voegde ze daaraan toe, met een verwijzing naar de film uit 2002, gebaseerd op een boek van Philip K. Dick, waarin de politie mogelijke misdadigers zo profileert dat ze al opgepakt kunnen worden voordat ze de fout in gaan.

In deze 'technologisch bepaalde toekomst', vertelde Hillman me, kunnen kinderen van jongs af aan worden gevolgd naar een specifieke carrière en misschien zelfs naar een specifiek bedrijf. In haar onderzoek heeft ze voorbeelden gevonden waarbij scholen programma's voor personeelsontwikkeling inzetten die expliciet samenwerken met bedrijven als Amazon en Cisco. In plaats van kunst en muziek te leren, leren studenten technische vaardigheden die deze bedrijven nodig hebben. Dit alles is logisch vanuit een bedrijfsperspectief dat de functie van scholen ziet als de productie van werknemers. 'Een ingenieur zal meteen denken: laten we de gegevens identificeren en zien waar de leemtes zijn, en dan kijken hoe we

een betere afstemming tussen vraag en aanbod kunnen creëren,' aldus Hillman. 'Als je denkt als een zakenman, wat is dan het duurste deel van je organisatie? Dat is het behoud en de omscholing van je personeel.'
In het midden van de jaren negentig hield een aantal staatsgouverneurs en verschillende bedrijfsleiders, onder wie de toenmalige CEO van IBM, Louis Gerstner jr., een reeks vergaderingen waarin werd gesproken over het creëren van nieuwe onderwijsnormen op staatsniveau – de kern van wat later bekend werd als de Common Core. Uit deze discussies werd Achieve geboren, dat beweerde een non-profitorganisatie voor onderwijs te zijn, gericht op schoolhervorming; maar de raad van bestuur ervan bevatte geen schoolleerkrachten of vrouwen. Maar Achieve had wel de steun van marktleiders, staatsgouverneurs en de Gates Foundation. Een van de allereerste subsidies van Gates op het gebied van openbare scholen was een gift van een miljoen dollar aan Achieve 'ter ondersteuning van uitgebreide vergelijking en herziening van academische normen en beoordelingen tussen staten'.

In de daaropvolgende decennia behoorden de grootste industriëlen van het land tot de meest gepassioneerde voorstanders van nieuwe onderwijsnormen. 'Als ik op zoek ben naar talent, waarom zou ik dan niet naar staten gaan die de Common Core-normen gebruiken, waar ik weet wat de prestaties van dat onderwijssysteem zijn?' vroeg Tillerson, de toenmalige CEO van Exxon, in 2013. 'Niet alleen weet ik dan wat de prestaties zijn in vergelijking met andere staten, maar ook ken ik de prestaties in vergelijking met internationale arbeidskrachten.'

De toenmalige CEO van Time Warner, Glenn Britt, gaf in 2010 zijn eigen visie, waarbij hij specifiek verwees naar zijn partnerschap met Gates: 'Technologische innovatie vereist de expertise van goed opgeleide mensen, en de VS blijven achter in de ontwikkeling van dat talent. De prestaties van Amerikaanse studenten op het gebied van de natuurwetenschappen, technologie, techniek en wiskunde (STEM) zijn aan het dalen: 80 procent van de twaalfdeklassers presteert onder het vaardigheidsniveau in de wetenschap, en Amerikaanse studenten eindigden als negentiende in wiskunde en als veertiende in wetenschap onder de 31 landen die gerangschikt zijn door de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling.'

Voor zakelijke belangen is ondersteuning van onderwijs natuurlijk ook goede pr, waardoor gezichtsloze bedrijven zichzelf kunnen vermenselijken

door middel van geoormerkte campagnes die gericht zijn op hulp aan kinderen. Zo kunnen we ook een langetermijnstrategie zien voor deregulering. Naarmate de private sector een zelfs nog grotere rol speelt in openbare instellingen, zoals het openbaar onderwijs, holt dit het primaat van de staat uit. Dit is mogelijk het grootste effect van Bill Gates op het Amerikaanse onderwijs geweest: ruimtes openen voor meer invloed vanuit de private sector en uitdaging van democratische controle over scholen. Bij promotie van de Common Core-onderwijsnormen demoniseerde Gates bijvoorbeeld het alternatieve scenario – staten die democratisch hun eigen normen formuleren – als 'een individuele overname door staatsregulering'.

Het kan ook worden gezien als eigenbelang van bedrijven als belastinggeld voor onderwijs in het vervolg wordt gebruikt voor wat in wezen gratis opleidingsprogramma's zijn voor hun toekomstige werknemers. De vroege filantropische uitstapjes van Bill Gates naar het onderwijs kregen dan ook de kritiek dat die op de lange termijn een (zelfzuchtige) bedrijfsstrategie vormden om het aantal computerprogrammeurs te vergroten dat Microsoft zou kunnen inhuren.

Microsoft zou er ook belang bij kunnen hebben om het onderwijs te gebruiken als zondebok voor zijn twijfelachtige wervingspraktijken. In 2012 bracht het bedrijf een onderzoeksrapport uit waarin werd beweerd dat het Amerikaanse onderwijssysteem niet genoeg gekwalificeerde kandidaten produceerde om de computerprogrammeursbanen van het bedrijf te vervullen. De oplossing, zoals Microsoft die zag, was dat het Congres langetermijninvesteringen zou doen om het Amerikaanse onderwijs te verbeteren – en om, op korte termijn, bedrijven toe te staan vrijer buitenlandse werknemers te werven, die vaak lagere lonen krijgen.

Neil Kraus, hoogleraar politieke wetenschappen aan de University of Wisconsin-River Falls, ziet dit argument als de kern van de huidige, door het bedrijfsleven geleide onderwijshervormingsbeweging. 'Toen ze productiefaciliteiten sloten, vakbonden aanvielen, steeds instabielere werkomstandigheden creëerden, en zich met hand en tand verzetten tegen de verhoging van het minimumloon, begonnen zakelijke belangen aan een campagne om armoede en afnemende economische kansen uitsluitend aan de scholen te wijten,' schreef Kraus in een opiniestuk uit 2021. 'De vaardigheidskloof is uit het niets verzonnen. De moderne onderwijshervormingsbeweging was geboren.'

Kraus volgt het verhaal van de 'vaardigheidskloof' – het idee dat er niet genoeg gekwalificeerde, goedopgeleide Amerikaanse werknemers zijn – tot in de jaren tachtig, maar hij noemt de Gates Foundation als een van de belangrijkste exponenten ervan in het afgelopen decennium. Gates heeft geld gepompt in universiteiten, denktanks en de media om een klankkast van onderzoek en gegevens te creëren, die heeft geholpen om het verhaal van de vaardigheidskloof dieper het publieke debat in te drijven.

Een artikel in *The New York Times* uit 2008 over de missie van de stichting 'om studenten met een laag inkomen de opleiding te geven die nodig is voor stabiele werkgelegenheid in beter betaalde banen', haalde bijvoorbeeld een door Gates gefinancierde studie aan van het National Center for Public Policy and Higher Education. In 2010 deed de *Times* verslag van een rapport van het door Gates gefinancierde Center on Education and the Workforce aan Georgetown University. Daarin stond: 'Het aantal banen dat minimaal een tweejarig *associate degree* [een tussentijds diploma binnen het hoger onderwijs] vereist, zal het aantal mensen dat gekwalificeerd is voor die functies in 2018 met minstens 3 miljoen overtreffen.' Het rapport voorspelde ook dat 'tegen 2018 ongeveer twee derde van alle banen een zekere vorm van hoger onderwijs of beter zal vereisen'. Deze statistieken – en het bredere verhaal over de vaardigheidskloof – werden een overheersend thema in kringen van onderwijsbeleid. Zoals *The Chronicle of Higher Education* (die ook financiering van Gates heeft ontvangen) in 2020 meldde: 'Iedereen die de afgelopen tien jaar een conferentie voor hoger onderwijs heeft bijgewoond of een boek over dat onderwerp heeft gelezen, heeft ongetwijfeld een versie van die voorspelling gehoord – sommigen van ons tot het punt dat we er gevoelloos voor zijn geworden.'

Neil Kraus vertelde me: 'Ze zijn hierin [in het verhaal over de vaardigheidskloof] zo succesvol geweest dat de meeste mensen – onder wie veel goedbedoelende liberalen – het niet eens zien. Die zeggen: "Wat is er mis mee om te zeggen dat we alle arme mensen naar de universiteit gaan sturen?"' Het antwoord, zei Kraus, is dat er geen vaardigheidskloof is. De Gates Foundation en haar partners creëren valse verwachtingen en bereiden kinderen voor op banen die niet bestaan. Met verwijzing naar onderzoek van het Amerikaanse Bureau of Labor Statistics merkte Kraus op dat de meeste banen in de Amerikaanse economie doorgaans geen gevorderd onderwijs vereisen – zoals de barista's bij Starbucks en de inpakbanen bij Amazon. Federale arbeidsgegevens tonen aan dat het gebruikelijke instapniveau van

onderwijs dat vereist is voor 60 procent van alle banen in de Amerikaanse economie gelijk is aan een middelbareschooldiploma of minder.

Nogmaals: door Gates gefinancierde onderzoekers van Georgetown hadden voorspeld dat tegen 2018 precies het tegenovergestelde waar zou zijn: dat 66 procent van de banen 'enige vorm van hoger onderwijs of beter' zou vereisen. (Georgetown blijft achter haar onderzoek staan en vertelde me dat hun cijfers een nauwkeuriger en eerlijker beeld geven.) Ook opmerkelijk is dat federale gegevens laten zien dat een derde van de afgestudeerden van de universiteit eigenlijk onderbenut wordt. 'Wanneer je kijkt naar gegevens van de ministeries van Arbeid en Onderwijs, en ook naar het Census Bureau en de Federal Reserve, en je kijkt naar wetenschappelijk onderzoek dat niet wordt gefinancierd door de particuliere sector of stichtingen, vind je het werkelijke verhaal. Dat is het verhaal over een arbeidsmarkt met het hoogste opleidingsniveau in de geschiedenis, die actief is in een economie met lage lonen en een lage opleiding, waardoor een groot aantal werknemers te laag ingeschaald werk doet,' vertelde Kraus me. 'Het onderwijs kan over het algemeen de arbeidsmarkt niet sturen. We hebben geen controle over de bestaande banen of de lonen die worden betaald, maar van beide dingen krijgen wij toch de schuld.'

De Gates Foundation publiceert graag welke inspanningen de stichting verricht om kansarme studenten door de universiteit te loodsen – en beschrijft onderwijs als 'de grote gelijkmaker'. Toch kun je een zekere wreedheid zien in het feit dat de stichting kinderen ertoe aanzet om te falen: deze kinderen worden naar enorm dure universitaire graden geduwd, die vaak niet zo lonend zijn als hun beloofd is. Miljoenen werkloze en onderbenutte universitair afgestudeerden zullen het gevoel krijgen dat ze verliezers zijn omdat ze bij supermarkt Target werken, in plaats van hun weg te vinden naar de overvloed aan banen waarvan Gates en zijn vertegenwoordigers beweren dat die beschikbaar zijn voor universitair afgestudeerden die slimme keuzes maken wat betreft hun opleiding.

Wat het werk van de Gates Foundation op het gebied van 'postsecundair succes' ook laat zien, is de manier waarop de stichting het onderwijs heeft gereduceerd tot een kwestie van economie en arbeid, en niet van leren. Onderwijshervormers zijn het onderwijs bijvoorbeeld gaan conceptualiseren in termen als 'van de wieg tot de carrière'. Het programma van de Gates Foundation begint met zijn 'vroege leerprogramma', gaat verder met K-12-onderwijs, vervolgens de universitaire afronding, en breidt zich uit tot

arbeidsontwikkeling via Gates' programma over 'Economische Mobiliteit & Kansen in de VS'. Ook opmerkelijk is dat de onderwijsnormen van Common Core daadwerkelijk achteraf ontworpen werden op basis van de kennis en de vaardigheden waarvan bedrijven dachten dat afgestudeerden aan de middelbare school die zouden moeten hebben.

'Wat journalisten over het hoofd gezien hebben, zijn de structurele ambities van de Gates Foundation,' vertelde Nicholas Tampio van Fordham University me. 'De droom [van Bill Gates] is om een systeem te creëren dat mensen vanaf hun kindertijd naar de werkplek geleidt. Het idee van structurele schoolhervorming is dat je K-12 neemt, dus vanaf de kleuterschool tot en met het twaalfde leerjaar. Goed, vervolgens tot en met de eerste jaren van de universiteit – dan praat je over K-16. Maar hoe zit het dan met de peuter- en kleuterschool? Oké, nu heb je P-16. Maar wat doen we dan met de eerste vier jaar na het afstuderen aan de universiteit? P-20. En wat als we het eigenlijk hebben over prenataal...? Sommigen zeggen: van prenataal tot, in feite, delen van je carrière.'

En de stichting heeft in Washington gretige partners gevonden voor deze projecten. In 2014 meldde Politico dat de Gates Foundation zestien artikelen had gesponsord over het 'herontwerpen van financiële hulp' voor universiteiten, waarvan de auteurs een 'vaste waarde waren geworden bij hoorzittingen van het Congres over een nieuwe autorisatie van de Higher Education Act'. Het verhaal citeerde het Fordham Institute en noemde Gates 'een van de invloedrijkste krachten in het Amerikaanse onderwijsbeleid, vergelijkbaar met het ministerie van Onderwijs. Absoluut.'

Gates heeft ook steun gevonden bij beide politieke partijen. Zo introduceerden bijvoorbeeld de Democratische senator Elizabeth Warren en de Republikeinse senator Orrin Hatch in 2017 de College Transparency Act. Een persbericht van het kantoor van Warren liet weten: 'Helaas is belangrijke informatie over de kwestie of een bepaalde universiteit of een hoofdvak lonend is voor studenten momenteel onvolledig. Hoewel de overgrote meerderheid van de studenten het vinden van een goede baan als hun voornaamste reden noemt om naar de universiteit te gaan, is er momenteel bijvoorbeeld geen eenvoudige manier om het succes op de arbeidsmarkt van verschillende programma's of hoofdvakken te evalueren.'

Nicole Smith, van het door Gates gefinancierde Center on Education and the Workforce aan Georgetown University, gaf in een interview uiting aan dit gevoel: 'Er zijn veel studenten die afstuderen met deze diploma's en

nauwelijks het hoofd boven water kunnen houden, die niet precies begrijpen wat hun carrièrepad is, en veel tijd nodig hebben om zichzelf te vinden en uit te zoeken waar ze gaan werken. Ze weten niet precies wat ze gaan doen en hoe ze een carrière kunnen gaan opbouwen op basis van wat ze op de universiteit hebben geleerd.'

De College Transparency Act, gesteund door de Gates Foundation, heeft terecht zorgen opgeroepen over privacy in verband met de voorgestelde verzameling van gegevens van studenten, maar deze wet zou ook vragen moeten oproepen over gelijkheid en rechtvaardigheid. Je moet je afvragen of de nieuwe gegevens die beschikbaar komen binnen de College Transparency Act nuttig zullen zijn op de manier zoals het Congres (en de Gates Foundation) zich dat voorstelt; hoeveel 17-jarigen zullen, wanneer ze overwegen om zich aan te melden voor een universiteit, een puur economische beslissing nemen over welke vakken ze kiezen en naar welke universiteit ze zullen gaan – op basis van een zorgvuldige beoordeling van de nieuw beschikbare gegevens over het relatieve 'succes op de arbeidsmarkt' van een bepaald universitair programma? En waarom zouden we studenten, en dan vooral arme studenten, vragen om in deze termen te denken?

Bij al het werk van de Gates Foundation op het gebied van onderwijs komen we vaak een dergelijke mentaliteit van eigen initiatief tegen, die verwacht dat kinderen persoonlijke verantwoordelijkheid nemen voor hun eigen economische toekomst. In plaats daarvan zou de stichting zelf de werkelijke obstakels op hun pad moeten aanpakken: de exorbitant hoge prijs van hoger onderwijs, de verpletterende schulden die volgen na de universiteit, de misbruikmakende en asymmetrische arbeidsmarkt die hun wacht (en die buitensporige beloningen levert aan bedrijfsmatige investeerders), de langdurige inspanningen om vakbonden te verzwakken, de wijdverbreide schijn van belastingontduiking door bedrijven, institutioneel racisme en seksisme, en ga zo maar door.

'Ja, natuurlijk, maar dat zit er niet in, vriend,' zegt Anthony Carnevale, de directeur van het Center on Education and the Workforce in Georgetown. 'We hebben de stemmen niet [om dit soort zaken aan te pakken], en die gaan we ook niet snel krijgen.' Terwijl hij zichzelf presenteert als de ultieme Washington-insider erkent Carnevale – al sinds lange tijd een begunstigde van Gates – dat er belangrijkere beleidshervormingen zijn die we zouden kunnen overwegen, maar hij betoogt dat die 'politiek irrelevant' zijn, omdat het Congres nooit actie zal ondernemen over die kwesties. 'We hebben geen

ander middel [dan onderwijshervorming] waar Amerikanen voor zullen stemmen dat kansen biedt.'

Maar op een bepaald moment komt dit politieke pragmatisme neer op fatalisme, een diepgewortelde angst voor echte sociale verandering. Het is een wereldbeeld dat zich geen enkele andere politieke of economische realiteit kan voorstellen dan de huidige – inclusief het vermogen van superrijke mannen als Bill Gates om hun handen op de hefbomen van het Amerikaanse onderwijsbeleid te leggen.

Voor alle duidelijkheid: dit hoofdstuk is niet bedoeld om te betogen dat mensen niet naar de universiteit moeten gaan. Dat moeten ze absoluut doen, als ze dat willen. Maar hun deelname aan het hoger onderwijs mag niet worden georganiseerd op basis van hun positie in het leven, en hun keuzes mogen niet afhankelijk zijn van de grillen en voorkeuren van miljardairsfilantropen. Ze mogen niet misleid worden om te geloven dat 'onderwijs de grote gelijkmaker is', of dat een universitair diploma hun noodzakelijkerwijs een middenklassenstatus zal opleveren – of zelfs maar een ontsnapping uit de armoede. Studenten hoeven zich niet te schamen wanneer ze afstuderen en geen baan kunnen vinden. En ze mogen niet de last dragen van de structurele problemen die ongelijkheid veroorzaken – zoals het vermogen van een zeer klein percentage van de bevolking om obsceen rijk te worden, een eerlijke belastingafdracht te ontwijken en hun persoonlijke rijkdom in te zetten om politieke invloed te krijgen op ons leven…

10

De last van de witte man

Zoals de naam al doet vermoeden, herbergt de National Portrait Gallery in Washington, DC, onderdeel van de beroemde Smithsonian Institution, schilderijen en foto's van opmerkelijke Amerikanen. Er is ook een portret van Bill en Melinda French Gates. Het werk is verbluffend levensecht, bijna fotografisch, en als je lang genoeg kijkt, is het gemakkelijk om je te verliezen in de plooien van de elegante kleding. Maar het is ook gemakkelijk om de machtsdynamiek erin te herkennen.

De echte focus van het portret is natuurlijk Bill Gates, op de voorgrond, zittend op de armleuning van een stoel waarin Melinda heeft plaatsgenomen. Dit zet Bill torenhoog boven haar. Het stel is in een glazen huis aan Lake Washington in Seattle. Direct achter hen is een soort computerscherm met een tableau van lachende, hoopvolle zwarte en bruine gezichten – en de vage verschijning van het motto van de Gates Foundation: 'Alle levens hebben gelijke waarde.'

De belastingbetalers hebben financieel bijgedragen aan de creatie van dit schilderij, dat in opdracht werd gemaakt in 2008 – hetzelfde jaar waarin Patty Stonesifer, de CEO van de Gates Foundation, de voorzitter werd van het hoogste bestuursorgaan van het Smithsonian, de raad van bestuur. Het portret van het echtpaar Gates lijkt een slimme beslissing te zijn geweest voor het Smithsonian. Hoewel de Gates Foundation over het algemeen geen kunst of musea financiert, doneerde het in de daaropvolgende jaren bijna 60 miljoen dollar aan het Smithsonian.

De schilder, Jon Friedman, wilde niet geïnterviewd worden, dus het is onduidelijk hoezeer zijn keizerlijke weergave van het machtspaar bedoeld geweest is. Toch is het moeilijk om de 'witte redder'-ondertoon in dit werk over het hoofd te zien – Bill en Melinda Gates zien er vorstelijk uit, bijna koninklijk, in hun fijne kleding. Ze zitten in hun smetteloze glazen huis met hun rug naar een menigte glimlachende zwarte kinderen gekeerd.

Afbeeldingen van vrouwen en kinderen van kleur zijn vaak te zien op de website van de stichting, en mediaverslagen bieden vaak vergelijkbare

voorstellingen. Soms is het Bill die zich vooroverbuigt om een oraal poliovaccin toe te dienen aan een bruine peuter; andere keren is het Melinda die een zwart baby'tje vasthoudt en er bijna triomfantelijk uitziet. Dit zijn diepmenselijke portretten van de Gates, maar ze kunnen ook gezien worden als ontmenselijkend voor de naamloze, stoffige, verwarde kinderen die bijna als rekwisieten op de foto's verschijnen. Maar volgens Bill en Melinda French Gates zijn dit niet alleen fotomomenten. Het zijn betekenisvolle ontmoetingen die het werk van de stichting inspireren.

'In onze verlovingstijd maakten we onze eerste reis naar Afrika,' legde Melinda French Gates in 2016 uit. 'Geen van beiden waren we ooit op het continent Afrika geweest. We gingen erheen om de dieren en de savanne te zien. We gingen op safari. We namen andere stellen mee. Het was prachtig. We werden verliefd op alles wat we zagen.' Tijdens die trip reisden de Gates blijkbaar in stijl, zo niet in luxe – met Land Rovers, een privéarts en zelfs hun eigen wijnexpert.

'Maar het is heus niet afgezaagd om te zeggen dat we echt verliefd zijn geworden op de mensen. Het begon bij ons met een reeks vragen, waarbij we ons afvroegen: wat gebeurt hier? Hoe komt het dat wij in een Land Rover of jeep kunnen zitten, maar dat er niet veel goede wegen zijn? En hoe komt het dat we al deze mensen langs de weg zien lopen naar een openluchtmarkt – mannen op slippers, vrouwen vaak met blote voeten met een kind in hun buik en eentje op hun rug en iets op hun hoofd. Wat is hier gebeurd dat de dingen nog niet zijn begonnen?'

Velen zouden die vraag beantwoorden door te wijzen op het karakter van onze wereldeconomie, die afhankelijk is van winnaars en verliezers; die deze machtsonevenwichtigheid heeft benut om doelbewust en gewelddadig arme landen te koloniseren en tot slaaf te maken; en die vandaag de dag nog steeds rijkdom onttrekt of de economieën van arme landen herstructureert om de belangen van de rijken te dienen.

Melinda French Gates ziet die dingen anders. Ze gelooft dat het economische systeem dat haar familie zo rijk heeft gemaakt gelijkheid kan bevorderen. 'Wanneer ik naar plekken ga als Malawi, Tanzania of Senegal, zeggen ze allemaal dat ze in Amerika willen wonen,' merkte ze op in een later interview op CNBC. 'Wij hebben het geluk hier te wonen. Zij willen in dit soort kapitalistische samenlevingen wonen.'

Bij het verwoorden van de behoeften en wensen van de armen in de wereld, zoals ze dat vaak doet, maakt Melinda French Gates ook veelvuldig gebruik

van ellendige verhalen, die vaak een beeld schetsen van zielige mensen die gered moeten worden. 'Wanneer je in plaatsen in India komt, zie je vaak een moeder met een baby op haar rug, en misschien kookt ze iets boven een pan kokend water, omdat ze verkoopt wat ze kookt. Dat is echt onveilig voor de baby; je krijgt veel ongelukken,' zei ze bij een presentatie in 2022, waarbij ze een nieuw kinderopvanginitiatief aankondigde met de Wereldbank en USAID. 'Je ziet veel pubers, jonge tienermeisjes met een baby op hun heup overdag rondrennen op onveilige plaatsen en in het verkeer, met het hoofd van de baby dat heen en weer wiebelt. Maar bedenk eens wat dat betekent voor die baby, het tienermeisje, en de moeder. En aan de andere kant: als je ze in veilige, betaalbare kinderopvang krijgt, kan die baby zich ontwikkelen, dat tienermeisje kan zich ontwikkelen en naar school gaan, die moeder kan zich ontwikkelen in het werk dat ze overdag wil doen.'

Op sociale media richtten vrouwen van over de hele wereld hun pijlen op de koloniale kijk van Gates. 'Wil je weten hoe vrouwen en kinderen worden gezien door de witte wereld?' schreef Themrise Khan, een onderzoeker op het gebied van wereldwijde ontwikkeling. 'Kijk! @melindagates mijn moeder zette mij vaak op haar heup terwijl ze kookte enz. Ik ben prima terechtgekomen. Misschien had jij het ook moeten proberen voordat je zulke slecht geïnformeerde zienswijzen aannam.' *Geneva Health Files*, het nieuwsplatform dat geleid wordt door Priti Patnaik, voegde daaraan toe: 'Dit is het duidelijkste voorbeeld van een niet-overbrugde afstand. De elite op het gebied van wereldgezondheid is zo ver verwijderd van de lokale realiteit dat het beschamend is dat ze zoveel macht heeft om prioriteiten te stellen.'

Nergens zijn de tegenstellingen tussen de door de Gates Foundation uitgedragen boodschap van emancipatie en de praktijk van hegemonie duidelijker dan in de financiën van de stichting. Hoewel het de missie van de stichting is om arme mensen te helpen, is het hulpmodel eigenlijk georganiseerd rond hulp aan de rijken om de armen te helpen. Begin 2023 gaat ongeveer 90 procent van de liefdadigheidsgelden van de stichting – 71 miljard dollar van de bijna 80 miljard dollar die zijn toegezegd aan liefdadigheidsbijdragen – naar rijke (en voornamelijk witte) landen. Sterker nog: meer dan 80 procent van alle donaties van Gates gaat naar slechts drie landen: de Verenigde Staten, Zwitserland en het Verenigd Koninkrijk. Meer dan 60 procent is naar alleen de Verenigde Staten gegaan.

Hoewel het logisch is dat de Gates Foundation zich richt op in de VS gevestigde groeperingen voor haar werk op het gebied van onderwijs in de

VS, beslaat dit werkportfolio slechts een klein deel van haar uitgaven. Bij al het werk dat Gates verricht in arme landen – zoals de projecten op het gebied van gezinsplanning, landbouwontwikkeling en diarreeziekten – zien we dat het geld van de stichting voornamelijk terechtkomt in rijke landen.

Wat dit financieringsmodel suggereert, is dat de stichting arme mensen niet vertrouwt als het gaat om het beheer van haar geld. Het toont ook duidelijk aan dat de stichting er niet op gericht is om de expertise en de capaciteiten van arme landen op te bouwen. Dit getuigt van een langetermijnvisie op de wereld waarin de armen altijd arm zullen zijn – en afhankelijk van de welwillendheid van wereldwijde elites.

Afgezien van de morele onevenwichtigheid in deze koloniale mentaliteit, moeten de schenkingen van de Gates Foundation ook vragen oproepen in termen van geld. Wanneer Gates rijke organisaties in welvarende landen financiert, houdt dit in dat een enorm percentage van zijn liefdadigheidsgeld wordt opgeslokt door administratieve kosten – zwaarbetaalde witteboordenwerkers in chique kantoorgebouwen in dure steden als Washington, DC, en Genève. Onderzoekers beschrijven dit zwarte gat van uitgaven als 'fantoomhulp'. Nog perverser is dat de extravagante financiering van de stichting gezien kan worden als het ontmoedigen van succes; de liefdadigheidspartners van Gates weten dat als ze een probleem oplossen, of effectieve oplossingen aan de armen overhandigen, ze grote contracten van de stichting zullen mislopen.

Zelfs op plaatsen waar de stichting donaties doet aan arme landen, is er vaak meer aan de hand. De grootste investering van de stichting in Afrika is gegaan naar de Alliance for a Green Revolution in Africa (AGRA), die meer dan 675 miljoen dollar van Gates heeft ontvangen. Dit geld vertegenwoordigt bijna 15 procent van alle schenkingen die Gates gemeld heeft in dit continent te doen – maar, zoals later in dit boek beschreven wordt, AGRA is niet exclusief een Afrikaanse organisatie. Gates en andere westerse donateurs bedachten en financieren dit project, en helpen het ook te beheren.

Een ander voorbeeld is EthioChicken, dat is uitgegroeid tot een van de grootste pluimveebedrijven in Ethiopië, mede dankzij miljoenen dollars aan liefdadigheidsschenkingen van de Gates Foundation. Het bedrijf werd opgericht door een Amerikaanse zakenman in samenwerking met een consultant van McKinsey. De subsidiegegevens van Gates tonen honderden miljoenen donatiedollars aan groeperingen met het woord 'Afrika' in hun naam, die buiten het Afrikaanse continent zijn gevestigd – zoals de African

Leaders Malaria Alliance (gevestigd in New York), het East African Center for the Empowerment of Women and Children (Virginia), het African Fertilizer and Agribusiness Partnership (New Jersey) en het Made in Africa Initiative (Hongkong).

Filantroop Peter Buffett (een zoon van Warren) heeft dit liefdadigheidsmodel omschreven als 'filantropisch kolonialisme'. 'Mensen, inclusief ikzelf, die zeer weinig kennis hadden van een bepaalde plek, dachten dat ze daar een lokaal probleem konden oplossen,' schreef Buffett in 2013.

> Of het nu ging om landbouwmethoden, onderwijspraktijken, werktraining of bedrijfsontwikkeling, keer op keer hoorde ik mensen praten over het rechtstreeks overplanten van wat in de ene omgeving gewerkt heeft naar een andere omgeving – zonder rekening te houden met cultuur, geografie of maatschappelijke normen. Tijdens elke belangrijke liefdadigheidsbijeenkomst zie je staatshoofden samenkomen met investeringsmanagers en bedrijfsleiders. Allemaal zijn ze met hun rechterhand op zoek naar oplossingen voor problemen die anderen in dezelfde zaal met hun linkerhand hebben gecreëerd. Er zijn genoeg statistieken die ons vertellen dat de ongelijkheid voortdurend toeneemt.

Buffett noemt dit 'gewetensreiniging' en stelt vast dat de koloniale kijk, die in de filantropie is ingebed, destructief en manipulatief is: 'De rijken slapen 's nachts beter, terwijl anderen net genoeg krijgen om te voorkomen dat de pot overkookt.'

Er is genoeg ruimte om kritiek te leveren op Buffetts eigen koloniale kijk – critici zeggen dat zijn filantropie, de NoVo Foundation, daadwerkelijk een klein stadje in de staat New York heeft gekoloniseerd, waardoor er een wijdverbreide afhankelijkheid is ontstaan van Buffetts liefdadige giften, die lokaal bekendstaan als 'Buffett Bucks'. (Een interviewverzoek aan Peter Buffett leverde geen antwoord op.) Maar Buffett heeft tenminste enig vermogen om publiekelijk met kritiek om te gaan, wat niet gezegd kan worden van de Gates Foundation. Hoewel we er niet aan moeten twijfelen dat Bill Gates echt gelooft dat hij de armen helpt, kunnen we de duidelijk koloniale instelling die hij in dat werk meeneemt niet negeren of goedpraten.

'Wanneer je naar een arm land gaat, wil je daar de gezondheid verbeteren, je wilt de landbouw verbeteren, je wilt het onderwijs verbeteren, je wilt het bestuur verbeteren,' zei Gates in een toespraak bij Microsoft in 2013. 'En het is de magische combinatie van die dingen, die elkaar allemaal versterken.'

‘Ongeveer een derde van de wereld woont in landen waar deze dingen niet samenkomen,’ ging Gates verder. ‘Het is duidelijk dat innovatie, met name technische innovatie – nieuwe vaccins, nieuwe zaden, dingen monitoren om ervoor te zorgen dat overheidsmedewerkers doen wat ze moeten doen, ook in het onderwijs –, dat we veel sneller vooruitgang kunnen boeken om deze mensen nu uit deze armoedevallen te halen dan ooit tevoren.’

Hier lijkt Bill Gates zijn positie in de wereld te zien als die van een soort buitenwettelijke opperheer, een superheerser die betrokken is bij natievorming, zo niet wereldvorming – het vormgeven van beleid, regels en voorschriften, die bepalen hoe arme mensen hun voedsel verbouwen, hun zieken behandelen, en hun kinderen opvoeden. Om vervolgens zorgvuldig de onnozele bureaucraten te ‘monitoren’, om ervoor te zorgen dat ze de taken voltooien die Gates hun heeft toegewezen.

‘We hebben altijd al een robot willen hebben die naar plattelandsgebieden kan gaan om te helpen bij bepaalde taken in de gezondheid [...] zeg maar: om te helpen bij een keizersnede in een landelijk gebied waar dat absoluut nodig is,’ zei Gates. ‘Dus ik denk niet dat dit in de komende tien jaar zal gebeuren, maar misschien wel in de komende twintig of dertig jaar. Dat soort fysieke expertise kun je heel, heel breed beschikbaar stellen.’

Het is een sombere kijk op de toekomst, die de materiële grenzen toont van Gates’ visie en van zijn dogma dat ‘technologie ons zal redden’. Gates kan zich geen wereld voorstellen waarin arme landen hun eigen gezondheidswerkers hebben die keizersneden uitvoeren. En decennia vanaf nu ziet hij een wereld waarin de armen nog steeds niet voor zichzelf kunnen zorgen, maar waarin hun leven wel veel verbeterd zal zijn dankzij de gepatenteerde robotchirurgen die hij zal importeren vanuit Silicon Valley.

‘Ze belichamen echt een vorm van liefdadigheid die ontkrachtend is voor de mensen die ze beweren te willen helpen,’ vindt David McCoy, een arts en onderzoeker aan de United Nations University in Maleisië. McCoy wees al in 2009 op de financieringsvoorkeur van de stichting voor rijke landen. In het daaropvolgende decennium zegt hij te hebben gezien dat de stichting die positie van bevoorrechting alleen maar heeft versterkt en heeft meegewerkt aan de groeiende asymmetrie van de macht die de wereldgezondheid beheerst. ‘Het komt altijd neer op die kwestie van macht,’ vertelde hij. ‘Uiteindelijk een heel goede maatstaf [...] om naar te kijken: is de macht herverdeeld in de afgelopen twintig jaar, sinds de Gates Foundation op het toneel is verschenen? En ik denk dat het bewijs aantoont dat dit niet zo is.

Als er al iets blijkt, is het dat de ongelijkheid qua macht eigenlijk nog erger is geworden. Er is een nog grotere concentratie van macht en rijkdom in een paar handen, ook al zijn er in die tijd levens gered. Door de meer fundamentele problemen van structurele ongelijkheid, en het onrecht daarvan, niet aan te pakken, kunnen ze deze positie van liefdadigheid en welwillendheid behouden, die ze vervolgens kunnen vertalen, omzetten in sociale macht.'

Het is moeilijk om de koloniale mentaliteit achter het werk van de Gates Foundation te onderzoeken zonder vragen te stellen over de daarin verweven rassendynamiek. Vrijwel overal waar de stichting werkt, of het nu in de Verenigde Staten of in het buitenland is, ligt de focus op arme mensen die er totaal anders uitzien dan Bill en Melinda French Gates, en die fundamenteel verschillende levens leiden. Hoewel institutioneel racisme binnen de stichting vrijwel niet onderzocht is door onderzoekers en verslaggevers, heeft de stichting in de afgelopen jaren toch te maken gehad met een toenemend aantal publieke beschuldigingen.

Daniel Kamanga, medeoprichter van Africa Harvest Biotech Foundation International – een van de vroegste en best gefinancierde landbouwprojecten van de Gates Foundation – schreef een essay op LinkedIn over de moord op George Floyd door politieagent Derek Chauvin uit Minneapolis, die met zijn knie op Floyds nek drukte tot het leven hem werd ontnomen. Voor Kamanga deed deze gruweldaad denken aan het racisme dat hij ervoer in de omgang met westerse donateurs. 'Ik voelde het volle gewicht van de knie van het racisme bij de omgang met donateursorganisaties. Tijdens talloze ontmoetingen met de Bill en Melinda Gates Foundation kon ik bijna niet ademen. Ik heb verhalen gehoord over knie-op-de-neksituaties van vele Afrikaanse ngo's die afhankelijk zijn van Amerikaanse, Europese en andere donateurs. Sommige Afrikaanse ngo's beheersten het spel en parkeerden de pijn. Sommigen werden marionetten van "de Vijand". Veel van de mensen die zich tegen de donateurs verzetten zijn dood, gedood door het gewicht van degenen die beweerden hen te ondersteunen.'

In 2021 kwam de Gates Foundation onder vuur te liggen na onthullingen dat de geldbeheerder van de stichting beschuldigd werd van racistisch gedrag, naast beschuldigingen van pesten en seksueel wangedrag. De geldbeheerder ontkende of bagatelliseerde de beschuldigingen, en de stichting liet hem zijn functie behouden. Een jaar eerder kreeg Lucica Ditiu, de directeur van het door Gates gefinancierde Stop TB (een partnerorganisatie tegen tuberculose),

te maken met spraakmakende beschuldigingen van racisme. Nadat de beschuldigingen naar buiten waren gekomen, deed de Gates Foundation een nieuwe donatie van 2,5 dollar miljoen ter ondersteuning van het werk van Stop TB, waar Ditiu de leiding hield. En de stichting bleef zitting houden in het bestuur van de partnergroepering, vertegenwoordigd door stafmedewerker Erika Arthun van de Gates Foundation.

'Gates zit in het bestuur van Stop TB en deed niets,' vertelde een voormalige werknemer, Colleen Daniels, die de Gates Foundation rechtstreeks had gemaild over de interne problemen. 'Wat Gates mij eigenlijk liet zien, is dat ze bereid zijn mensen van kleur op te offeren om hun eigen agenda te behouden.

Het grootste probleem voor mij is dat Gates de wereldwijde volksgezondheid echt heeft overgenomen. Zij bepalen de prioriteiten, en dat doen ze al minstens vijftien jaar. Ik werkte vroeger bij de Wereldgezondheidsorganisatie en verschillende VN-agentschappen, en alle agenda's komen voort uit waar Gates wil dat ze zich op concentreren, want daar komt het geld vandaan,' zegt Daniels. 'De invloed van Gates is te vergaand. Het is gewoon een nieuwe vorm van kolonialisme.'

Julia Feliz beschrijft hoe hen verstikkend racisme ervoer tijdens hun deelname aan een fellowship bij 'Alliance for Science', een door Gates gefinancierd en opgericht project dat bedoeld was om de plannen van de stichting op het gebied van genetisch gemodificeerde organismen (GGO's) te bevorderen. Feliz, die Puerto Ricaans is, noemde het fellowship een 'les in neokolonialisme'.

Toen Feliz dit racisme aankaartte, dwong de leiding van het programma hen om het fellowship te verlaten, wat politieke activiteit teweegbracht bij Cornell University, waar het project destijds was ondergebracht. Een resolutie van het studentenbestuur van de school veroordeelde het gedrag van de Alliance. 'In plaats van "wetenschapscommunicatie" was het een training in het delen van ons diepste, meest persoonlijke trauma, niet gerelateerd aan GGO's – bijna als armoedepornografie (gefilmd op video!) om rond te sturen, in een poging om mensen die eruitzagen zoals "wij" ervan te overtuigen om GGO's te accepteren. Tegelijkertijd lieten die ook aan witte mensen zien: kijk, wij zijn zwart en wij willen dit,' vertelde Feliz me per e-mail.

'Het was een training in het exploiteren van onze meest persoonlijke worstelingen om het neokolonialisme verder te bevorderen, ongeacht de geschiedenis, het kolonialisme en de macht over het Globale Zuiden. Het

programma ging absoluut niet over eerlijke en echte gesprekken over GGO's en de problemen daaromheen. […] Kortom, ik ging naar Cornell voor een intellectuele uitwisseling en kwam erachter dat mijn huidskleur en persoonlijke hartverscheurende worstelingen meer waard waren dan mijn individualiteit, mijn vaardigheden, mijn prestaties of mijn ervaring, voor een programma dat het uitbuitende systeem bevordert, dat alleen ten goede komt aan degenen die al aan de macht zijn.'

De Gates Foundation lijkt dit model op grote schaal te gebruiken door zwarte en bruine 'voorvechters' en 'verhalenvertellers' te financieren met het uitdrukkelijke doel om haar eigen agenda te versterken en de indruk te wekken van sterke, diverse steun voor haar werk. Het door Gates gefinancierde 'Generation Africa Voices'-project werkt samen met mediagigant Thomson Reuters om Afrikaanse verhalenvertellers op te leiden om 'voorvechters te worden voor wereldwijde ontwikkeling'. De uitgenodigde fellows hebben elk hun eigen webpagina en 'mediapakket', dat bestaat uit een foto en een profiel. Die lijken kant-en-klaar te zijn gemaakt om journalisten gemakkelijk toegang te bieden tot echte, authentieke Afrikaanse ellende – of het nu gaat om iemand die kindsoldaat is geweest voor het Verzetsleger van de Heer, of in brand gestoken is door een stiefmoeder, of een onveilige abortus heeft ondergaan door een overdosis van een chemische stof.

Veel lezers hebben waarschijnlijk afleveringen gehoord van het beroemde *Moth Radio Hour* via hun lokale NPR-station, maar weten waarschijnlijk niet dat het programma 7,6 miljoen dollar van Gates heeft ontvangen 'om voorvechters uit de economisch ontwikkelingslanden te helpen persoonlijke verhalen te creëren en te delen met zowel besluitvormers als een groot publiek'. Er zit een staflid van de Gates Foundation in het directiebestuur van *The Moth,* en de stichting meldt dat zij samenwerkt met deze groep in de strijd tegen polio. 'Om meningen en houdingen te veranderen, hebben we goede verhalen nodig,' aldus de Gates Foundation.

The Moth werkt hand in hand met de door Gates gefinancierde New Voices Fellowship van het Aspen Institute, die ernaar streefde om deze stemmen in het nieuws te laten doorklinken. De groepering gaat er prat op bijna 2000 openbare opiniestukken te hebben geproduceerd van zijn 189 fellows.

Een ander door Gates gefinancierd project, 'Speak Up Africa', beweert, zoals de naam al doet vermoeden, te zijn georganiseerd om Afrikaanse democratische betrokkenheid mogelijk te maken en te versterken. De Gates

Foundation heeft minstens 45 miljoen dollar aan deze groepering gegeven en de stichting heeft een zetel in het bestuur. Maar Gates' eerste charitatieve bijdragen aan de groepering gingen niet eens naar Afrika. Ze gingen naar New York City – de vierentwintigste verdieping van het Trump-gebouw in Manhattan, de locatie van de kantoren van de groepering, volgens de jaarlijkse belastingaangifte van de 'Speak Up Africa'. (Van latere donaties werd gemeld dat die naar Senegal gingen.) In de praktijk lijkt 'Speak Up Africa' zijn stem te gebruiken voor de agenda van zijn weldoener, niet voor de lokale perspectieven. *The Economist* belichtte bijvoorbeeld het werk van de groep in Dakar, waar de stichting een nieuwe, en blijkbaar controversiële, hightech rioolwaterzuiveringsinstallatie heeft geïntroduceerd. Kort nadat de machine was verschenen, was er ophef door geruchten dat water uit het riool werd toegevoegd aan het drinkwater van de stad,' meldde *The Economist*. 'Speak Up Africa, een door Gates gefinancierde beleids- en belangenbehartigingsgroep, werd ingeschakeld om een publieksinformatiecampagne te lanceren... Het team zegt dat zijn maandelijkse virtuele vergaderingen met Gates-medewerkers in Seattle een kans bieden om nieuwe ideeën te bespreken en internationale experts te ontmoeten.' (Vragen die per e-mail naar de kantoren van 'Speak Up Africa' in New York en Senegal werden gestuurd, leverden geen reactie op.)

Door 'voorvechters' en 'verhalenvertellers' en 'fellows' op te voeren die het eens zijn met Gates' agenda en wereldbeeld, en dat versterken – of die er in ieder geval niet tegen in zullen gaan – kan de stichting haar werk de schijn geven van grote diversiteit, gelijkheid en inclusie. Maar het is moeilijk te voorkomen dat we deze activiteiten zien als diep symbolisch en respectloos. Het simpele feit is dat de stichting veel meer middelen besteedt aan het vastleggen van beelden van de armen in de wereld, aan het benutten van hun verhalen en het toe-eigenen van hun ellende dan aan daadwerkelijk luisteren naar deze mensen, of met hen samenwerken.

De Gates Foundation is geen bijzonder diverse werkplek. De stichting meldde in 2021 bijvoorbeeld dat slechts ongeveer 10 procent van haar in de VS gevestigde personeelsleden zwart of Spaanstalig is – vergeleken met ongeveer 33 procent van de totale Amerikaanse bevolking.

Maar diversiteit moet bij de Gates Foundation waarschijnlijk breder begrepen worden dan in termen van ras en etniciteit. Hoeveel mensen die bij de stichting werken hebben persoonlijk armoede meegemaakt of zijn opgegroeid in de arme landen waar zoveel van het werk van de stichting

plaatsvindt? En hoeveel medewerkers zijn opgegroeid in rijke families in rijke landen – en hebben de meest vooraanstaande universiteiten bezocht? Hoeveel medewerkers zijn onderwijzer of boer geweest – mensen wier leven en levensonderhoud sterk beïnvloed worden door de liefdadigheidsgiften van de stichting?

De stichting rapporteert deze informatie niet, maar we kunnen wel een zekere mate van diversiteit zien in het leiderschap ervan. Daartoe behoort Anita Zaidi, die de hoogste stichtingsfunctionaris lijkt te zijn die een persoon van kleur is uit een arm land. Zaidi, een onderscheiden arts uit Pakistan, heeft gediend als directeur van de stichtingsafdeling Ontwikkeling en Beheer van Vaccins, directeur van het werk aan enterische en diarreeziekten, en ook als president van het werk aan gendergelijkheid. 'Project Syndicate' noemt haar 'een van de meest toonaangevende stemmen ter wereld over kwesties die vrouwen en meisjes aangaan'.

Dat is een twijfelachtige bewering van een dubieuze bron – het artikel over Project Syndicate meldt niet dat het nieuwsmedium gefinancierd wordt door de Gates Foundation. Toch zit er een kern van waarheid in het idee dat Zaidi verschillende zeer spraakmakende rollen speelt bij een van de machtigste politieke organisaties ter wereld.

Hoewel Zaidi werkt vanuit het hoofdkantoor van de stichting in Seattle en ook een aan Harvard opgeleide wetenschapper is, tonen haar banden met Pakistan haar perspectief op de manier waarop de Gates Foundation werkt in arme landen – een onderwerp dat ze niet schuwt in interviews. Toen haar ooit een vraag gesteld werd over de kritiek dat er te weinig geld van de stichting ging naar 'capaciteitsontwikkeling' in arme landen, antwoordde Zaidi: 'Bij de BMGF kijken we heel zorgvuldig naar de hoeveelheid subsidies die we financieren aan lage- en middeninkomenslanden en de hoeveelheden die naar samenwerkende Amerikaanse/westerse instellingen gaan.' Ze gaf vervolgens enkele niet-specifieke voorbeelden, zoals 'een programma in India dat gericht was op capaciteitsontwikkeling voor klinische proeven', maar gaf geen enkel voorbeeld uit haar thuisland Pakistan. Nu blijkt een groot deel van de financiering van de stichting aan dat land – 500 miljoen dollar in totaal – te zijn gegaan naar organisaties waaraan Zaidi zelf leidinggeeft of waarmee ze nauwe institutionele banden heeft.

Voordat ze bij de stichting kwam, was Zaidi voorzitter van de afdeling Kindergeneeskunde aan Aga Khan University. De AKU is tegenwoordig de op een na grootste ontvanger van Gates' financiering in Pakistan, met meer dan

100 miljoen dollar – waarvan een groot deel geoormerkt was voor de gezondheid van kinderen en moeders. Zaidi blijft een parttime faculteitspositie bekleden aan deze universiteit en publiceert nog vaak wetenschappelijk onderzoek via haar AKU-betrokkenheid. Ze doet ook persoonlijk spraakmakende donaties aan de school – iets wat ze zich kan veroorloven met haar compensatiepakket van bijna 750 000 dollar van de Gates Foundation. Bronnen zeggen dat ze een krachtige institutionele kracht blijft binnen Aga Khan door haar werk met een van de krachtigste externe financiers van de universiteit.

Een andere topontvanger van financiering van de Gates Foundation is Vital Pakistan Trust, dat Zaidi heeft opgericht en waar ze tot medio 2022 voorzitter was van de raad van bestuur. Deze groepering heeft meer dan 33 miljoen dollar ontvangen van de Gates Foundation voor werk op het gebied van de gezondheid van kinderen en moeders. Dit lijkt vrijwel alle financiering van Vital Pakistan te zijn, waarvan een deel blijkt te zijn besteed aan samenwerkingsprojecten met de AKU. Ook zijn veel leden van de raad van bestuur van Vital historisch gezien afkomstig van deze universiteit.

Deze relaties roepen duidelijke vragen op over financiële belangenconflicten. Zaidi werkt voor de Gates Foundation, die tientallen miljoenen dollars doneert aan een organisatie die ze geleid heeft, Vital Pakistan. Tegelijkertijd doneert de Gates Foundation ook meer dan 100 miljoen dollar aan een universiteit waar Zaidi een krachtige institutionele rol speelt. Hoe kan de stichting geld doneren aan organisaties die medewerkers van de Gates Foundation helpen te leiden of waar ze een belangrijke rol spelen? Op welk punt zien we dit nog als liefdadigheid, en op welk punt zien we de Gates Foundation in wezen gewoon geld aan zichzelf geven?

‘Ik maak me sowieso zorgen over de manier waarop Gates opereert, maar deze specifieke connecties zijn gewoon zo voor de hand liggend,’ zei een bron dicht bij de Aga Khan University tegen me. ‘Wanneer er zulke hoge bedragen naar één instelling of één groep instellingen gaan, bouw je het onderzoek op vanuit één set perspectieven… In een tijd waarin de wereldgezondheid en ontwikkeling in beweging zijn in de richting van dekolonisatie en naar meer nadenken over rechtvaardigheid, moet je investeren in een meer diverse groep wetenschappers en de capaciteit van een meer diverse groep instellingen opbouwen. Als je de grootste, meest invloedrijke filantropische organisatie of financier bent, vind ik dat een belangrijke rol, die niet vervuld wordt.’

Een andere bron zag Zaidi's functioneren als het creëren van 'een parallel waardesysteem' in de gezondheidszorg, dat prioriteit geeft aan 'het najagen van Gates' geld [...] Geld is macht. Met geld kun je mensen aannemen, mensen promoten, en hen doorsluizen naar leidinggevende functies.'

Deze twee bronnen beschrijven Zaidi als een soort machtsmakelaar in Pakistan, die krachtige allianties opbouwt, die de onderzoeksagenda in de volksgezondheid bepalen. 'Ze is politiek onderlegd, beleidsmatig scherpzinnig, heel strategisch. Heel erg ambitieus,' aldus een bron. 'Ik denk dat ze wil dat er dingen veranderen in Pakistan, maar [soms] is het zo moeilijk voor mij om dat te zien, als ik zoveel zie waarbij het er gewoon om gaat dat ze de leider van dit alles wil zijn. Ik denk dat ze een goed verhaal kan vertellen.'

Bronnen beschreven ook Zaidi's reputatie bij de begeleiding van jonge onderzoekers op manieren die haar eigen invloed op de wereldgezondheid vergroten. 'Ze blijven voor hun carrière afhankelijk van haar,' vertelde een bron me. 'Ze zijn niet in de positie om nee te zeggen.'

'Ze was nooit een mentor die je helemaal vrij zou laten,' zei mijn andere bron. 'Ze had altijd enige controle. Je wist dat het goed zou komen [in je carrière] zolang je maar ja zei tegen Anita Zaidi.' Maar, voegde de bron eraan toe, dit creëert wel een cultuur waarin onderzoekers van de AKU 'geweldige uitvoerders van andermans ideeën worden [...] gewoon doorgaan met haar visie'.

In veel opzichten is dit nou net het koloniale model dat veel geleerden en onderzoekers willen ontmantelen om een nieuw wereldwijd gezondheidssysteem op te bouwen, dat de nadruk legt op zelfbeschikking en soevereiniteit – lokaal problemen diagnosticeren, prioriteren en oplossen, zonder de wereld te zien door de ogen van een miljardairsstichting in Seattle.

Noch Zaidi, noch de AKU, noch Vital Pakistan reageerde op persvragen, dus blijft onbekend of en hoe er wordt ingegrepen in Zaidi's financiële belangenconflicten. Mijn bronnen waren niet verrast en zeiden dat de AKU er alles aan zou doen om Zaidi, de 'gouden gans' van deze universiteit – de belangrijkste verbinding naar het geld van Bill Gates – te beschermen. Toch is het opmerkelijk dat na mijn diverse persvragen blijkt dat Zaidi een grote stap terug heeft gedaan bij Vital. Vanaf begin 2023 staat ze niet meer vermeld in de raad van toezicht van de organisatie. En terwijl haar naam vroeger de website van Vital domineerde, met verwijzingen naar haar als een 'gerenommeerde professor en filantroop', lijkt die nu bijna volledig te zijn

weggehaald.

Als Zaidi de verbinding van de AKU naar Gates is, kan ze ook de verbinding van Gates zijn met Pakistan, een land dat van vitaal geopolitiek belang is voor de stichting. Wereldwijd heeft de Gates Foundation meer dan 8 miljard dollar besteed aan de uitroeiing van polio, en in de afgelopen jaren lag een groot deel van Gates' focus in Pakistan, een van de laatste plaatsen op aarde waar polio nog steeds 'in het wild' circuleert. De subsidiegegevens van de stichting maken het onmogelijk om te zien hoeveel van het poliobudget naar Pakistan is gegaan, maar de gegevens laten wel zien dat de grootste ontvanger van Gates' financiering in Pakistan het lokale WHO-kantoor is, dat 300 miljoen dollar van de Gates Foundation ontving, allemaal voor werk op het gebied van polio.

Sommige volksgezondheidsexperts bekritiseren Gates' kruistocht tegen polio als een prestigeproject van hem, dat de wereld afleidt van veel belangrijker problemen in de volksgezondheid. Polio is bijvoorbeeld niet een van de belangrijkste doodsoorzaken in Pakistan; de ziekte vormt ook geen grote last voor de volksgezondheid. In vrijwel elk jaar sinds 1990 heeft het land minder dan duizend gevallen van verlammende polio gehad. Our World in Data, dat financiering heeft ontvangen van Gates, toont aan dat er de afgelopen jaren 25 miljoen mensen in Pakistan waren die projecten nodig hadden tegen verwaarloosde tropische ziekten en 28 miljoen mensen die ondervoed waren. Volgens UNICEF heeft 38 procent van de kinderen in Pakistan te maken met groeistoornissen. Je zou tientallen ziekten en aandoeningen kunnen noemen die in Pakistan urgenter zijn dan polio, en dat is al tientallen jaren het geval. Het probleem is dat die ziekten geen multimiljardair als weldoener hebben om er een prioriteit van te maken – of om het in Londen gevestigde reclamebedrijf M&C Saatchi te betalen 'om de Pakistaanse diaspora in te schakelen als voorvechters van de uitroeiing van polio', zoals de Gates Foundation dat deed.

Een van Gates' grootste demonstraties van machtsvertoon tegen polio in Pakistan kwam in het voorjaar van 2022. Terwijl de Covid-19-pandemie de wereldwijde aandacht afleidde van zijn favoriete project, bezocht Bill Gates Pakistan – zijn allereerste persoonlijke bezoek daar – om de aandacht van de politiek leiders er opnieuw op te vestigen. Dat lijkt te hebben gewerkt. 'De uitroeiing van polio is een topprioriteit voor onze regering,' zei de toenmalige premier Imran Khan volgens een persbericht van de Gates Foundation. 'We zijn op alle niveaus bezig om ervoor te zorgen dat elk kind

wordt beschermd met het poliovaccin en zijn dankbaar voor de voortdurende samenwerking en steun van de Bill & Melinda Gates Foundation en onze andere poliopartners.'

Niet lang na het bezoek van Gates kreeg zijn poliocampagne een nieuwe impuls toen wetenschappelijk onderzoekers een essay publiceerden met de titel 'Wanneer zal Pakistan op beide benen staan? Een polioverhaal'. De coauteur van het stuk was Fyezah Jehan – een arts aan Aga Khan University, die Anita Zaidi als mentor had; Jehan ontving financiering van de Gates Foundation en dineerde met Bill Gates tijdens diens bezoek aan Pakistan. Het essay meldde: 'De inspanningen op het gebied van de wereldgezondheid voor wat betreft de aankoop en levering van vaccins moeten doorgaan. We hebben de ongekende Covid-19-pandemie doorstaan. We mogen de terreur van het poliovirus niet vergeten.'

De nooit eindigende strijd tegen polio kan echter worden gezien als symbolisch voor het feit dat Pakistan niet op eigen benen staat, maar vooral leunt op de kruk van buitenlandse hulp, en op het gebied van volksgezondheid de prioriteiten volgt van een miljardair in een ver land. In 2022 gaf de Gates Foundation financiële steun en hulp bij het opzetten van een onderzoek dat beoogde het gewicht van pasgeborenen in Oeganda en Guinee-Bissau te verhogen met babyvoeding. Hoewel zo'n project niet controversieel, en zelfs nobel klinkt, leidde het tot een klein schandaal, omdat volksgezondheidsexperts uitsluitend borstvoeding aanbevelen, zonder flesvoeding.

Een groep internationale onderzoekers veroordeelde het onderzoek, omdat het 'geen voordeel en groot potentieel voor schade' voor de deelnemende gezinnen zou opleveren, en zei dat de proeven 'fundamentele ethische principes en mensenrechten schonden'. Ze beschreven de studie als zijnde 'in direct conflict met internationale aanbevelingen van borstvoeding voor de volksgezondheid', en voegden daaraan toe dat 'de voordelen van het onderzoek volledig toekomen aan de wetenschappers en mogelijk aan Abbott Laboratories, de producent van babyvoeding'.

Deze kritiek verwijst naar de lange geschiedenis van rijke westerse onderzoekers die arme landen gebruiken als petrischaaltje en arme mensen als proefkonijnen. Net zoals grote bedrijven arme landen exploiteren voor grondstoffen, zo zijn rijke onderzoeksinstituten al lang bezig met dezelfde uitbuitende methoden – het onttrekken van gegevens, arbeid en erkenning.

De onderzoeksagenda van de stichting heeft op veel plaatsen vergelijkbare kritiek gekregen. In plaats van zich een wereld voor te stellen waarin arme mensen toegang hebben tot gevarieerde, gezonde voeding, steekt de Gates Foundation bijvoorbeeld geld in het wondermiddel van genetisch gemanipuleerde voedselgewassen met een verrijkt vitaminegehalte of werkt ze samen met Heinz, Kraft, Roche of BASF om bewerkte voedingsmiddelen te bioverrijken. De stichting heeft ook geld gestoken in onderzoek naar de vraag of het geven van antibiotica aan gezonde kinderen in arme landen ziektes kan verminderen – een snelle actie die het belangrijkere werk van basisgezondheidszorg bieden omzeilt. In het werk aan vaccins ondersteunt de stichting onderzoek om te zien of de armen in de wereld het kunnen stellen met minder doses dan rijke mensen ontvangen: een kostenbesparende maatregel die bekendstaat als 'dosisbesparing'.

In het hele liefdadigheidswerk van de stichting zien we diezelfde mentaliteit: bedelaars kunnen niet kieskeurig zijn. De blinde vlekken en het institutionele racisme zijn terug te voeren op de historische onderbouwing van 'wereldgezondheid' – een vreemde term voor wat in wezen volksgezondheid betekent voor arme mensen –, georganiseerd door onderzoekers en beleidsmakers uit rijke landen. Dit vakgebied, dat ooit 'tropische geneeskunde' genoemd werd, is niet ontwikkeld vanuit een humanitaire impuls om de armen te beschermen, maar eerder om kolonisten gezond te houden terwijl ze de tropen plunderden. Vandaag de dag blijft de volksgezondheid van arme landen nog steeds het domein van machtige belangen uit het Globale Noorden, waarvan de Gates Foundation de machtigste is. De stichting heeft een grote invloed op beslissingen over welke ziekten, welke benaderingen en welke onderzoekers geld krijgen.

Deze machtsdynamieken hebben de afgelopen jaren geleid tot een activistische beweging die oproept tot een nieuw tijdperk van sociale rechtvaardigheid in wetenschap en gezondheid. Ze opereren onder de hashtag DHG, wat staat voor 'Decolonize Global Health' (Dekoloniseer Wereldgezondheid). Op dezelfde manier waarop we niet over Big Oil kunnen praten zonder het over klimaatverandering te hebben, is het moeilijk om vandaag de dag over de wereldgezondheid te praten zonder vraagtekens te zetten bij de machtsongelijkheid die het veld definieert. De #DGH-beweging heeft grote humanitaire organisaties zoals MSF flink door elkaar geschud, die beschuldigd wordt van wijdverbreid institutioneel racisme. De Gates Foundation daarentegen lijkt niet hetzelfde niveau van publieke scepsis te

hebben gekregen, waarschijnlijk omdat veel mensen niet willen bijten in de hand die hen voedt.

Toch is de Gates Foundation zich duidelijk bewust van dit gegeven en is zelfs begonnen met het financieren van dit domein, door bijvoorbeeld een donatie van 300 000 dollar te geven aan het nieuwsmedium de New Humanitarian. Dit gebeurde 'om actiegerichte reflecties en gesprekken binnen de media en belanghebbenden in de humanitaire sector te stimuleren bij nieuwe en innovatieve manieren van werken en dekolonisatie van hulp'. Deze financiering laat zien hoe machtige organisaties, als ze bedreigd worden door de dekolonisatiebeweging, proberen die in te lijven.

'"Dekoloniseren" is een soort modewoord geworden waarmee iedereen wil pronken, vaak om "wokeness" te bewijzen,' vertelde Yadurshini Raveendran me. Raveendran is oprichter van de Duke Decolonizing Global Health Working Group aan Duke University, een van het groeiende aantal campusactivistengroeperingen die aan dit probleem werken. 'Ze willen deelnemen aan die gesprekken, want dat is de trend. Het is populair om er deel van uit te maken, vooral na de Black Lives Matter-beweging,' zei ze. 'Ze gebruiken dit platform of gesprek om te bewijzen: Hé, wij geven om "diversiteit" of "representatie", zonder echt te begrijpen waar de beweging voor staat of wat die probeert te bereiken.'

In ons interview sprak Raveendran uitgebreid over haar eigen ervaringen – ze groeide op in Sri Lanka, een voormalige Britse kolonie, maar behaalde een masterdiploma aan Duke University, een prestigieuze particuliere school in de Verenigde Staten (waar ook Melinda French Gates studeerde). Haar studie aan Duke werd zelfs gedeeltelijk gefinancierd door een beurs van de Gates Foundation. 'Ik ben dankbaar dat ik die beurs kreeg, want anders had ik hier niet kunnen komen om mijn werk te doen,' zei Raveendran, waarna ze daar snel een kanttekening bij plaatste: 'Waarom moest ik mijn thuisland verlaten om hier, in dit deel van de wereld, een opleiding in volksgezondheid te volgen om mijn mensen te helpen? Dat is gewoon heel ironisch. Ik moest een aalmoes aannemen van een witte organisatie, terwijl het een witte organisatie was, het Britse Rijk, die mijn land koloniseerde.'

Toen ik haar in 2021 interviewde, had Raveendran net haar Covid-19-vaccinatie ontvangen, wat ze ook een van de drogredenen in de wereldgezondheid noemt. Hoe kon het dat zij, als gezonde jongere, gevaccineerd kon worden – simpelweg omdat ze in de Verenigde Staten woonde – terwijl haar veel kwetsbaarder ouders in Sri Lanka in de rij

moesten wachten, overgeleverd aan een chaotisch, falend vaccinatieproject dat de Gates Foundation had helpen organiseren? (Dat vaccinatieproject zullen we later in dit boek bespreken.) 'Het is gewoon triest voor mij dat iemand die miljarden heeft verdiend met Microsoft of technologie zoveel invloed heeft op de gezondheidszorg van mensen die eruitzien zoals ik en mijn familie, die zo geïsoleerd zijn van deze man, en die nooit het geld zullen zien dat hij heeft. Maar op de een of andere manier, omdat hij dat geld heeft, heeft hij zeggenschap over mijn gezondheid of over die van mijn familie.'

Organisaties die de macht hebben in de wereldgezondheid, zoals de Gates Foundation, hebben de neiging om te reageren op de dekolonisatiebeweging door middel van marginale inspanningen, zoals mogelijkheden openstellen voor onderzoekers uit arme landen om toegang te krijgen tot dure conferenties en tijdschriften. Maar zoals Raveendran het ziet, vereist het uitgangspunt van de dekolonisatiebeweging dat we verdergaan dan babystapjes en in plaats daarvan stappen zetten in de richting van 'de ontmanteling van onderdrukkende systemen die de macht blijven behouden – witte suprematie, kapitalisme, racisme, seksisme'. En dat houdt in: ontmanteling van de Gates Foundation.

'Zij zijn de antithese van de dekoloniale beweging, omdat zij het systeem zijn. Ze houden het systeem in stand, dat schade aanricht. Als wij zouden dekoloniseren, zouden we het systeem van hulp ontmantelen waarbij een ander [rijk] land of een andere organisatie er geld in heeft gestopt om ons [in het Globale Zuiden] gezond te laten zijn,' zei ze. 'Ik kan [Bill] Gates niet de schuld geven als de enige dader, want dit is eeuwen aan schade, maar hij maakt beslist deel uit van dat gesprek, vanwege de hoeveelheid macht die hij uitoefent.'

De kritiek op de koloniale macht van de stichting verwijst naar de complexe erfenis van de kolonisatie en de bredere context waarin Gates vandaag de dag opereert. Zoals de schrijvers Caesar A. Atuire en Olivia U. Rutazibwa in 2021 stelden: '(Neo)kolonialisme brengt niet alleen een kolonisator voort die paternalistische houdingen vertoont ten opzichte van de gekoloniseerden, maar ook een gekoloniseerde die een consequent gebrek aan zelfvertrouwen ontwikkelt; beiden voeden en bestendigen afhankelijkheidsrelaties.'

Olusoji Adeyi, voormalig directeur Gezondheid en Voeding van de Wereldbank, richt zijn kritische blik op wat hij 'narcistische liefdadigheid' noemt. 'De ongemakkelijke waarheid is dat, in tegenstelling tot wat vaak

wordt beweerd, het kernprobleem neo-afhankelijkheid is, en niet neokolonialisme,' schreef Adeyi in 2021. 'Het is voor veel landen funest om zo afhankelijk te zijn van, en strategisch gebonden te zijn aan, de grillen en vriendelijkheid van vreemden.'

Oproepen om een einde te maken aan de financiële afhankelijkheid van buitenlandse donateurs zouden kunnen suggereren dat er sprake is van een ideologie van 'je eigen broek ophouden' – dat we de verzorgingsstaat moeten beëindigen, dat arme mensen de controle over hun eigen lot moeten nemen. Maar dat is een verkeerde opvatting van het rechtvaardigheidsvraagstuk. De eeuwenlange economische schade die de kolonisatoren hebben aangericht, moet worden goedgemaakt. En dit kan niet gebeuren door de filantropie van miljardairs, waarbij Bill Gates geld doneert op manieren die zijn eigen agenda bevorderen, door organisaties als Vital Pakistan te financieren, die worden geleid door zijn medewerkers.

Terwijl ik dit schrijf, worstelt Pakistan met de verwerking van ernstige overstromingen, die miljoenen mensen hebben ontheemd. De toenemende ernst van overstromingen kan worden toegeschreven aan de klimaatverandering, die voornamelijk wordt veroorzaakt door de uitstoot van rijke landen. Moeten de rijke landen niet financieel verantwoordelijk worden gehouden voor het opruimen van de puinhoop die ze hebben veroorzaakt? Die kritiek zouden we rechtstreeks kunnen richten op Bill Gates, die met zijn constante reizen per privéjet een van de grootste individuele koolstofuitstoters ter wereld is.

In mijn interview met Sikowis Nobiss, een geregistreerd lid van de George Gordon Plains Cree/Saulteaux First Nation en de oprichter van de door inheemse Amerikanen geleide Great Plains Action Society, wees ze op recente rapporten die vermelden dat Bill Gates de grootste eigenaar van landbouwgrond in de Verenigde Staten is geworden, met bijna een miljoen vierkante kilometer – een gebied dat groter is dan de oppervlakte van Bahrein of Singapore of Barbados. Nobiss vertelde me dat dit getuigt van een Manifest Destiny-mentaliteit (een houding die uitgaat van een recht op expansie, op basis van etnische superioriteit), die moet worden uitgedaagd in de politieke strijd rond klimaatverandering en dekolonisatie. 'Bill Gates is slim genoeg om te begrijpen – hij is intelligent, hij kan rekenen – dat niemand zoveel land nodig heeft,' zei Nobiss. 'Hij neemt in feite deel aan de nooit eindigende cyclus van kolonisatie.'

De oplossing van Nobiss? Gates zou zijn land moeten afstaan als herstelbetaling. Bij de dekolonisatiebeweging zijn het de kolonisatoren die het meest te verliezen hebben – en die het meest worden bedreigd door het vooruitzicht de controle te verliezen. Die kwestie onderzocht Muneera Rasheed in een commentaar dat ze publiceerde in *The Lancet Global Health*. 'Historisch gezien is dekolonisatie altijd een gewelddadig proces geweest, en de wereldgezondheid zou hetzelfde kunnen ervaren. Het ontwrichten en aan de kaak stellen van neokoloniale praktijken vereist moed om de kosten te dragen die daarmee gepaard gaan,' schreef ze. 'Mijn boodschap aan iedereen die waar dan ook een leiderschapsrol vervult en die het voorrecht van zo'n machtige rol kan benutten: we moeten partij kiezen.'

Deze discussie over dekolonisatie is niet uniek voor de wereldgezondheid, aangezien zelfs het veld van de filantropie worstelt met vragen over macht en rechtvaardigheid. 'Het proces begint met het stellen van de vraag "Waar komt het geld vandaan?"' zei Edgar Villanueva, auteur van het boek *Decolonizing Wealth: Indigenous Wisdom to Heal Divides and Restore Balance* (Rijkdom dekoloniseren: inheemse wijsheid om verdeeldheid te genezen en evenwicht te herstellen), in een interview tegen mij. 'Als je erover nadenkt vanuit het perspectief van waarheid en verzoening, begint het met terugkijken en je afvragen welke schade er is aangericht. Ik denk dat voor heel veel stichtingen [...] het werk vooral gericht is op vooruitkijken, zo van: wat doen we in de toekomst? – zonder rekening te houden met wat er in het verleden is gebeurd.'

Natuurlijk komt de rijkdom van Bill Gates van Microsoft, een bedrijf dat hij beschouwt als een motor voor sociale vooruitgang, die een computerrevolutie in gang zette. Villanueva vertelde me dat deze opvatting vrij gebruikelijk is onder technologiemiljardairs, het idee van 'Wij hebben niemand schade toegebracht'. Hoe dan ook, als je kijkt naar mensen die in staat zijn geweest om succes te hebben in dit land – vooral als je als witte bent geboren, als je geboren bent in een bevoorrechte positie –, dan werk je binnen een constructie die kansen heeft gecreëerd die anderen in dit land niet hebben. Dat moet je dus erkennen.'

In sommige opzichten gaat deze visie – en deze opvatting van naastenliefde – terug naar de oorsprong van het woord 'filantropie', dat afkomstig is uit het Grieks en vertaald kan worden als 'liefde voor je medemens'. Een liefdadigheidsgift is bedoeld als een daad van liefde, niet als uitoefening van macht. Geld weggeven is niet bedoeld om de asymmetrieën tussen de

machten die de samenleving regeren verder te vergroten, maar om die te elimineren. En dit is precies de reden waarom Bill Gates in veel opzichten beter kan worden omschreven als een misantroop – als hij zijn medemens al niet haat, dan beschouwt hij zichzelf in ieder geval wel als superieur. Gates' emotieloze geloof in zichzelf en zijn eigen kunnen, en zijn totale minachting voor de wensen, behoeften of rechten van de arme mensen die hij beweert te dienen, getuigt van de fundamenteel koloniale blik waarmee hij zijn liefdadigheid bekijkt. Dat benadrukt de existentiële grenzen van wat hij kan bereiken, en het verklaart waarom de Gates Foundation zo weinig bereikt heeft.

11

Opgeblazen

In 2014 ondervond de Gates Foundation technische problemen bij het volgen en beheren van de verleende liefdadigheidsdonaties – wat triest ironisch was voor een instelling die wordt geleid door een van de beroemdste technologen ter wereld. Erger nog: toen de stichting begon met een groot project van 70 miljoen dollar, 'Clarity', om de problemen op te lossen, bleek dat te leiden tot nog meer verwarring.

'Clarity was bedoeld om systemen die over programma's heen gingen – zoals investeringsbeheer, bijvoorbeeld het beheer en de controle van subsidies – volledig te herzien. Daarbij speelden IT-middelen een belangrijke rol. Het project was een totale mislukking,' aldus de bevindingen van een rechtszaak uit 2017 tegen de Gates Foundation. Deze rechtszaak was aangespannen door Todd Pierce, die door de stichting was aangenomen als *chief digital officer*, om te helpen bij het oplossen van de technische problemen. In ieder geval was dat waarvoor sommige senior medewerkers dachten dat Pierce was ingehuurd. Anderen, onder wie Bill Gates, hadden Pierce de indruk gegeven dat hij een 'digitale visionair' zou zijn, niet slechts een IT-conciërge.

Pierce spande een rechtszaak aan omdat hij beweerde te zijn misleid over zijn functieomschrijving. Hij eiste om gecompenseerd te worden voor het inkomen dat hij zou hebben verdiend als hij in zijn vorige baan was gebleven, als leidinggevende bij Salesforce. In 2018 oordeelde de rechtbank in het voordeel van Pierce en kende hem bijna 5 miljoen dollar toe.

Bill Gates, de zoon van een bedrijfsjurist, is iemand die zich uiterst comfortabel voelt bij het gebruik van rechtbanken. Hij was niet van plan deze nederlaag te accepteren. De stichting riep haar eigen overwinning uit door erop te wijzen dat Pierce er niet in geslaagd was om één claim aan te tonen, namelijk een nalatige verkeerde voorstelling van zaken. 'We blijven de bevindingen, de karakteriseringen van feiten en de juridische conclusies met betrekking tot de andere claims betwisten, die niet worden ondersteund door het dossier en in tegenspraak zijn met de gevestigde jurisprudentie in de

staat Washington,' aldus de stichting. 'Er is nog geen vonnis uitgesproken en de hoogte van het bedrag in een eventueel vonnis is nog onzeker. De stichting is van plan om tegen de beslissing in beroep te gaan.'

En dat is precies wat de stichting deed. In 2020 oordeelde een hof van beroep dat een nieuwe rechtbank moest beoordelen welke schadevergoeding Pierce zou moeten ontvangen. Binnen de stichting zeggen medewerkers dat het procederende gedrag een ontmoedigende boodschap overbracht. 'Ik denk dat we toen beseften dat de stichting daadwerkelijk hard tegen je zou optreden,' zei een oud-medewerker tegen me toen hij me uitlegde waarom hij ervoor terugschrok om de openbaarheid in te gaan met zijn uitspraken. Als Gates bereid was om met Todd Pierce tot het uiterste te gaan, wat zou er dan wel niet gebeuren als een werknemer bijvoorbeeld een overeenkomst van geheimhouding of van niet-kwaadsprekerij schond?

Het verhaal van Pierce toont meer dan alleen de angstcultuur die binnen de stichting heerst. Het laat ook iets zien van de opgeblazen bureaucratie die de energie, de efficiëntie en de effectiviteit van de stichting heeft aangetast. Hoe kon er met het Clarity-initiatief 70 miljoen dollar verdwijnen in het moeras van de IT-problemen van de stichting? Hoeveel meer geld verdwijnt er in de opgeblazenheid van administratieve kosten om de grootste liefdadigheidsinstelling ter wereld te runnen? Wat betekent dit voor de belastingbetalers, die ongeveer 50 cent bijdragen van elke dollar die de stichting uitgeeft – of verspilt?

En hoe verzoenen we deze opgeblazenheid met het beeld dat de stichting zo fel naar voren brengt als een vastberaden efficiënte, uiterst wendbare privéorganisatie die dingen kan doen die logge overheidsinstanties niet kunnen? Deze reputatie is van groot belang voor Bill Gates, die zichzelf altijd heeft gezien als iemand met een soort principiële arbeidersmentaliteit, die persoonlijke waarden van zuinigheid en ijver in al zijn werk meebrengt. 'Ik ben heel goed geaard, door mijn ouders en door mijn werk en door waar ik in geloof. Sommige mensen vragen me bijvoorbeeld waarom ik geen vliegtuig bezit. Waarom? Omdat je aan dat soort dingen kunt wennen, en dat vind ik slecht,' zei hij in 1994 in een interview met *Playboy*. 'Dat haalt je weg van normale ervaringen op een manier die waarschijnlijk verlammend is. Dus controleer ik dat soort dingen bewust. Dat is een van die disciplinedingen. Als mijn discipline ooit zou breken, zou dat mij ook in verwarring brengen. Dus probeer ik dat te voorkomen.'

In de begindagen hield de Gates Foundation zich heel strikt aan de waarden die Bill Gates predikte. Destijds was de stichting er zeer op gericht daadwerkelijk geld weg te geven. Van de 1,65 miljard dollar aan uitgaven van de stichting in 2000 bestond 1,54 miljard dollar uit geld dat als liefdadigheid was weggegeven. 'De stichting is qua structuur en stijl net zo spartaans als een internetstart-up,' meldde het tijdschrift *Time* in dat jaar. 'Er zijn slechts 25 medewerkers, tegenover 525 bij de eerbiedwaardige Ford Foundation.'

In 2007 verklaarde de operationeel directeur van de stichting, Cheryl Scott: 'Het belangrijkste wat een stichting doet, is een beperkt aantal kwesties kiezen en daarin expertise ontwikkelen. Bill en Melinda hebben gebieden geïdentificeerd waarvan zij denken dat onze donaties kunnen helpen bij de oplossing van complexe, diepgewortelde problemen die miljarden mensen treffen – zoals de aids- en malaria-epidemieën, extreme armoede en de slechte staat van Amerikaanse middelbare scholen.'

Eind 2021 was het portfolio van de stichting uitgegroeid tot 41 programmastrategieën, die beheerd werden door ten minste 1843 werknemers. Plotseling gaf de stichting meer dan 1 miljard dollar per jaar uit – ongeveer 20 procent van haar jaarlijkse uitgaven – aan administratieve kosten en 'professionele vergoedingen'. Honderden miljoenen – of misschien wel miljarden – dollars van de stichting verdwenen in de kas van professionele consultants, de vage, zelfbenoemde experts die worden ingehuurd bij bedrijven als McKinsey en de Boston Consulting Group. En Bill Gates was begonnen te reizen met zijn eigen privéjet – de verwennerij waarvan hij ooit gezegd had dat die hem zou verlammen en in verwarring zou brengen.

Naarmate de stichting groeide, veranderde ook de cultuur. Misschien wel de meest voorkomende kritiek die ik tijdens mijn rapportage hoorde van subsidieontvangers, was hoe moeilijk het was geworden om met Gates samen te werken, vanwege de intense bureaucratie en het micromanagement. De stichting overstelpt begunstigden met checklists, telefoontjes en papierwerk. Een hoog verloop van stichtingspersoneel verergert het probleem, waardoor begunstigden er nog meer tijd aan moeten besteden nieuwe stichtingsfunctionarissen op de hoogte te brengen – en om hun het gevoel te geven dat ze belangrijk en slim zijn. Sommige organisaties zeggen dat ze in feite een nieuwe fulltimefunctie hebben moeten creëren om te voldoen aan de eindeloze informatieverzoeken van de stichting. Een vroege

begunstigde vertelde me dat de afronding van zijn eerste samenwerking met Gates een maand duurde. Zijn laatste subsidie, tien jaar later, duurde een jaar.

'Het lijkt erop dat er een groot aantal medewerkers betrokken is geraakt bij elke subsidie, en al hun uiteenlopende vragen moesten steeds opnieuw worden aangepakt,' zei de bron, die beschreef hoe subsidieaanvragen eindeloos naar bovengeschikten werden doorgestuurd binnen de stichting, waardoor elke bemoeizieke betweter zich geroepen voelde om ook een vraag te stellen – de meeste daarvan waren irrelevant of gewoon dwaas. 'De mensen die zulke vragen stelden, hadden geen idee waar het vakgebied over gaat, wie wat heeft gedaan, wat er in het verleden is gedaan.' Volgens deze bron begonnen de problemen toen Bill Gates minder tijd bij Microsoft en meer tijd bij de stichting ging doorbrengen. 'Dag na dag zagen wij hoe hij de Gates Foundation verkeerd beheerde… Als je geld weggeeft, is het vrij moeilijk om in te schatten dat het niet goed wordt beheerd. Ontvangers willen niet klagen. Het personeel valt, denk ik, onder een geheimhoudingsovereenkomst.'

Peter Hotez, hoogleraar aan Baylor University en een vroege ontvanger van financiering door Gates voor vaccinontwikkeling, bood een bescheidener beoordeling. Hij vertelde me dat de Gates Foundation 'nog steeds een netto positief effect heeft, maar ik denk wel dat de stichting zo groot en zo alomtegenwoordig is geworden dat er sprake is van een afnemend rendement op hun productiviteit. Ik denk dat ze het punt voorbij zijn waarop ze hun productiviteit hebben gemaximaliseerd… De oplossing is, denk ik, om dingen een beetje terug te draaien en meer een stichting te worden in de ware zin van het woord, en minder een bedrijf of een instituut.'

Bill Gates betoogt precies het tegenovergestelde en houdt vol dat de waarden van de stichting vandaag de dag voortkomen uit de evolutie van een liefdadigheidsinstelling die cheques uitschrijft tot een machtscentrum van experts die hele onderzoeksvelden kunnen organiseren. 'De Gates Foundation is op een gebied als wereldwijde ziekte een instituut,' zei hij in 2013. 'De stichting neemt wetenschappers en onderzoekers aan, beslist hoe de subsidies worden gegeven. Het heeft ons tien jaar gekost om dit instituut op niveau te krijgen – ongeveer het niveau van uitmuntendheid dat, zeg maar, Microsoft in 1995 had, waar je echt het gevoel hebt dat mensen heel analytisch zijn, boven op de dingen zitten. Dat is hard werken. Het is leuk werk.'

Sommige bronnen die ik heb geïnterviewd, zeggen dat de opgeblazenheid van de stichting versnelde met de aanstelling van Trevor Mundel, die in 2011 aantrad als directeur Wereldgezondheid (en afkomstig was van Novartis). Onder zijn leiding nam de stichting een veel actievere rol op zich in de farmaceutische ontwikkeling. Andere bronnen vragen zich af of de bureaucratische excessen van de stichting voortkomen uit losgeslagen programmafunctionarissen en leidinggevenden die bedwelmd zijn door de macht die ze uitoefenen. Een wetenschapper die ik interviewde, vertelde dat zijn subsidiebeheerder bij de stichting openlijk zei: 'Ik hou van deze baan omdat ik de controle heb over ieders subsidie… Toen ik in de academische wereld zat, was ik de hoofdonderzoeker van mijn eigen [subsidie]programma. Nu ben ik de hoofdonderzoeker van iedereen.'

Een van de factoren die de grootste bijdragen hebben geleverd aan de opgeblazenheid is waarschijnlijk Warren Buffett geweest – die ironisch genoeg bekendstaat om zijn zuinigheid en als een havik loert op verspilling. (Nieuwsmedia melden regelmatig dat Buffett al sinds de jaren zestig in hetzelfde relatief bescheiden huis in Omaha, Nebraska, woont.) Toen Buffett in 2006 grote donaties aan de stichting begon te doen – minstens een miljard dollar per jaar – creëerde de aanzwellende schatkist een soort cashflowprobleem. Volgens de regels van de belastingdienst moest de stichting elk jaar 5 procent van haar activa weggeven, dus als er meer geld binnenkomt, betekent dit dat er ook meer geld moet uitgaan. Buffett stelde bovendien aanvullende regels aan de stichting en zei dat zijn jaarlijkse donaties moesten worden weggegeven in hetzelfde jaar dat hij die doneerde – dit boven op de jaarlijkse uitbetalingsverplichting van 5 procent.

Plotseling had de stichting een enorme uitgavenlast en waren er niet genoeg vertrouwde volgelingen om deze enorme sommen geld op te nemen. Je zou dat het Brewster's Millions-effect kunnen noemen. In de filmversie van dat verhaal uit 1985 heeft Monty Brewster, gespeeld door Richard Pryor, de keuze om een geschenk te ontvangen: ter plekke een miljoen dollar accepteren of een kans maken op 300 miljoen. Om dat te doen, moest hij een uitdaging aangaan: 30 miljoen dollar uitgeven in dertig dagen. Zoals Brewster snel ontdekt, is het vrij moeilijk om zulke grote bedragen snel uit te geven. In de echte wereld van de miljardairsfilantropie had de overvloed aan rijkdom voor de Gates Foundation eenzelfde uitdaging gecreëerd.

De oplossing voor de Gates Foundation was wat intern 'vooruitbetaling' genoemd werd – nieuwe instellingen creëren en de financiering naar de

grootste begunstigden snel uitbreiden. Hierdoor kon de stichting grote sommen geld de deur uit krijgen, ook al leek het er soms op dat er alleen maar geld geparkeerd werd op de rekening van een van haar plaatsvervangers. 'We gaven ze soms wel een miljard dollar per keer, terwijl we wisten dat ze dat tien jaar of acht jaar lang niet zouden kunnen uitgeven,' vertelde een voormalige werknemer me. 'Het maakte niet uit, want dat miljard werd door ons beschouwd als middel om te voldoen aan onze uitbetalingsverplichtingen, en het was eigenlijk een plek om het geld te parkeren. Daar is niets mis mee, zolang de organisatie er maar op een verantwoorde manier in kan groeien.'

Het resultaat is dat ongeveer 40 procent van de liefdadigheidsdonaties van de Gates Foundation – meer dan 31 miljard dollar – naar twintig mega-organisaties is gegaan, waarvan sommige fungeren als plaatsvervanger voor de stichting. Topontvangers zijn Gavi; de WHO; het Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria; PATH; UNICEF; de University of Washington; de Wereldbank; de Rotary Foundation; het United Negro College Fund; de Johns Hopkins University; de Medicines for Malaria Venture; de Alliance for a Green Revolution in Africa; het Clinton Health Access Initiative (en andere projecten die verband houden met Bill, Hillary en Chelsea Clinton); de nationale gezondheidsinstituten; Aeras; New Venture Fund; het Gates Medical Research Institute; TB Alliance; en het CARE International AIDS Vaccine Initiative.

De stichting heeft ook miljarden dollars gestoken in traditionele bureaucratieën – waaronder meer dan een miljard dollar voor een groep landbouwonderzoeksstations die is opgezet door de Rockefeller Foundation en meer dan een half miljard dollar voor FHI 360, een non-profit ontwikkelingsgroepering op K Street met 4000 werknemers. Veel van de nauwst betrokken partners en ontvangers van financiering van de Gates Foundation zijn gevestigd op dure locaties, zoals Genève, Manhattan of Washington, DC – wat betekent dat zeer grote sommen geld verdwijnen in salarissen van het personeel dat in deze dure steden woont. Toen de stichting haar eigen kantoren bouwde, werden ook kosten noch moeite gespaard en werd er een half miljard dollar gestoken in het opzichtige hoofdkantoor op een eersteklas vastgoedlocatie in het centrum van Seattle.

Zoals altijd kunnen we teruggaan naar de oppervlakkige logica van geredde levens die de stichting altijd hanteert en berekenen hoeveel levens er verloren gaan door deze overdaad. Elke extra dollar die gaat naar

extravagante gebouwen, duur vastgoed, secundaire arbeidsvoorwaarden, bonussen en consultants, had ook kunnen worden besteed aan vaccins en genezing van de armen. Zoals Bill Gates zelf heeft geschreven over verspilde uitgaven voor de volksgezondheid: 'Belastingbetalers hebben het volste recht om kwaad te zijn – ikzelf ben woedend –, want als het doel is om levens te redden, kost verspild geld levens.'

Gates wil dat we over levens denken in termen van dollars – hij zegt dat het minder dan 1000 dollar kost om het leven van een kind te redden. Als dat zo is, moeten we dan niet begrijpen dat elke miljard dollar die verloren gaat aan de opgeblazenheid van de stichting zich vertaalt in een miljoen verloren levens? Die berekening is natuurlijk pure onzin, maar dat is wel de logica van de stichting. Als journalisten zich gaan baseren op Gates' berekeningen van aantallen geredde levens om de goede daden van de stichting te promoten, moeten ze dan ook niet de andere kant van de vergelijking uitwerken?

Warren Buffett was blijkbaar zo ontstemd over de opgeblazenheid van de stichting in het midden van de jaren 2010 dat hij een kleine vermindering van het aantal personeelsleden beval; in 2015 werd dat verlaagd van 1460 naar 1449. Maar het daaropvolgende jaar werd de opwaartse trend hervat en sprong het personeelsbestand omhoog naar 1579. Binnen de stichting, zo vertelde een voormalige medewerker me, had de afdeling Personeelszaken zich ook gebogen over boekhoudkundige trucs om Buffett tevreden te stellen. Om het groeiende aantal medewerkers te verkleinen, schakelde de stichting bijvoorbeeld meer consultants in. Ook kwam er een steeds groter leger van zogeheten 'tijdelijke werknemers' – feitelijk mensen met kortetermijncontracten, die naast het personeel werkten maar minder secundaire arbeidsvoorwaarden kregen. De oplossing voor de opgeblazenheid was dus nog meer opgeblazenheid – en een tweeledig, ongelijk personeelsbestand.

Maar in het openbaar heeft de stichting altijd veel ophef gemaakt over haar meedogenloze inzet voor efficiëntie. Mark Suzman schreef na zijn aanstelling tot nieuwe CEO van de stichting in 2020 een interne e-mail over een reis die hij naar Omaha gemaakt had om Buffett te bezoeken:

> Hij vertelde me toen dat mijn belangrijkste taak was om te waken voor de 'ABC'-risico's van verval, waarmee alle zeer grote organisaties worden geconfronteerd: arrogantie, bureaucratie en zelfgenoegzaamheid [in het Engels: *complacency*]. Hij benadrukte consequent dat deze risico's voor

> ons, als grootste filantropische instelling van het land, nog groter zijn. Hij spoorde ons aan om 'voluit te gaan' en risico's te nemen die anderen niet kunnen nemen – waarbij we altijd moeten bedenken dat we nooit privaat of publiek kapitaal moeten verdringen, maar dat juist moeten aanvullen. Omdat we niet onderworpen zijn aan de natuurlijke controles van marktkrachten, heeft hij ons gewaarschuwd voor missiedrift, die ons afleidt van onze kerncompetenties – een waarschuwing die de basis vormt voor mijn prioritering van krachtige interne en externe controles op onze budgettaire en strategische processen, om ervoor te zorgen dat we altijd gefocust zijn op onze gebieden met het grootste vergelijkbare voordeel. En, het allerbelangrijkste: hij heeft er bij ons op aangedrongen om ons te houden aan de hoogste normen van integriteit en transparantie.

Maar wat zijn dat voor 'normen van integriteit en transparantie' die Suzman en Buffett verheerlijken? Wat zeggen deze normen over het besluit van de stichting om een weelderig hoofdkantoor van een half miljard dollar te bouwen?

Er is reden om aan te nemen dat de 'ABC's' de stichting zullen blijven aantasten. In 2006, toen Buffett voor het eerst zijn partnerschappen met Gates aankondigde, leek hij te stellen dat het merendeel van zijn geld na zijn dood naar de stichting zou gaan. En de Gates Foundation heeft ongetwijfeld met McKinsey-consultants gewerkt om erachter te komen hoe ze een erfenis van 50 miljard dollar of zelfs 100 miljard dollar van Buffett kunnen beheren. Dit zou betekenen dat de stichting gedwongen zal worden om steeds grotere bedragen uit te geven, wat garant staat voor meer missiedrift en meer opgeblazenheid.

Toch is het ook heel goed mogelijk dat Buffett van richting verandert. Hij trad in 2021 abrupt terug uit de raad van bestuur van de stichting, in een periode van verschillende spraakmakende schandalen – de relatie van Bill Gates met Jeffrey Epstein, beschuldigingen van wangedrag met vrouwelijke werknemers en de mislukte aanpak van Covid-19 door de stichting. Wil Buffett zijn erfenis echt blijven toevertrouwen aan zo'n omstreden man? In 2022 meldde *The Wall Street Journal* dat Buffett mogelijk van plan is om het grootste deel van zijn rijkdom te schenken aan de Susan Thompson Buffett Foundation, vernoemd naar zijn overleden vrouw, en niet meer aan Gates. Als dat zo is, zou het een krachtige indicatie zijn van Buffetts verlies aan vertrouwen in de effectiviteit van de Gates Foundation.

Wat Warren Buffett (die geboren is in 1930) ook gaat beslissen, de Gates Foundation moet nog steeds rekening houden met de persoonlijke rijkdom van Bill Gates – meer dan 100 miljard dollar in begin 2023. Gates, die geboren is in 1955, zou gemakkelijk tot 2040 of later kunnen leven – zijn vader stierf op 94-jarige leeftijd – en in die tijd zal zijn rijkdom waarschijnlijk blijven groeien. Gates heeft beloofd om vrijwel al zijn rijkdom te doneren aan zijn stichting, die twee decennia na de dood van Bill en Melinda zou moeten sluiten.

Dit brengt nog een ironie – of tegenstrijdigheid – in de Gates Foundation naar voren. Tijdens het grootste deel van de afgelopen twee decennia is het vermogen van de stichting in omvang gegroeid, en niet gekrompen – zoals je zou verwachten bij een instelling die geld weggeeft. Door de miljarden dollars aan beleggingsinkomsten die de stichting elk jaar genereert, plus de jaarlijkse donaties die Buffett en Gates aan de stichting doen, zullen de kasreserves van de stichting blijven groeien. Aangezien er in de komende decennia honderden miljarden dollars naar de stichting gaan, is het erg moeilijk om in schatten waar dat op uit zal lopen.

Intern heeft de stichting, naar verluidt, gebrainstormd over ideeën om het uitgavenprobleem en de mogelijkheid van een plotselinge meevaller aan contant geld aan te pakken – bijvoorbeeld als een van de weldoeners zou overlijden. Een van de ideeën is blijkbaar een enorme spaarrekening voor arme kinderen te creëren. Natuurlijk zou het volkomen on-gatesiaans zijn als de stichting arme mensen gewoon geld zou geven om te gebruiken zoals ze dat willen, en dat lijkt ook niet het plan te zijn. Zoals blijkt uit mediaberichten, zal het idee eerder zijn om een spaarrekening te creëren namens kinderen. Vermoedelijk zullen begunstigden allerlei moeite moeten doen om toegang te krijgen tot de fondsen en het geld moeten gebruiken op manieren die precies zijn voorgeschreven door Gates. Vermoedelijk zal Gates ook een enorme nieuwe surrogaatinstelling opzetten om het geld te beheren, met altijd iemand van de Gates-familie in het bestuur.

De vraagtekens rond de plannen van de stichting en het uiteindelijke lot van de enorme rijkdom van de familie Gates – en hoe de kinderen Gates meespelen in dit alles – tonen niet alleen het gebrek aan transparantie van de stichting, maar ook een gebrek aan rechtvaardigheidsgevoel. Talloze regeringen, ngo's en arme mensen zijn afhankelijk geworden van de rijkdom van Bill Gates, maar ze hebben geen idee hoelang deze steun zal duren of wat er daarna komt. En ze mogen er niet naar vragen.

Als we een logische lijn doortrekken vanuit het Gates-model voor filantropie, kunnen we ons een toekomst voorstellen waarin niet alleen de privéstichting van Bill Gates in de komende decennia groeit in omvang, rijkdom en macht, maar ook de uitdijende rol van andere miljardairs in wereldzaken. Dat model schetst een toekomst waarin een kleine groepering uit de superrijke internationale elite – Elon Musk, Jeff Bezos, Mark Zuckerberg, Michael Bloomberg, Charles Koch, Carlos Slim, MacKenzie Scott, Mukesh Ambani, Jack Ma – een steeds grotere rol speelt in het bestuur van de wereld. Zij steken er biljoenen dollars in om de wereld naar hun eigen beperkte belangen te hervormen, en noemen dat filantropie.
In de jaren na de Grote Recessie bevatte het politieke debat over de economische ellende van de wereld eindeloze verwijzingen naar 'de broekriem aanhalen' en 'inleveren'. De eenvoudige, bijna onweerstaanbare logica van destijds was dat we in een tijd van economische crisis de uitgaven moesten verminderen. Veel economen betoogden echter dat de overheid moest blijven uitgeven om de economie te stimuleren – en om arme mensen te helpen het hoofd boven water te houden.

In dit debat zag Bill Gates een kans om in de aanval te gaan en zijn reputatie te vestigen als een krachtige voorstander van bezuinigingen. Hij voerde een campagne om het personeelsbestand in het Amerikaanse onderwijs te herstructureren en sprak zich uit voor een grote herziening van de lerarensalarissen. 'Pensioenvrijgevigheid' en ongerechtvaardigde zorgplannen voor leraren, betoogde hij, vertaalden zich in een zorgplicht. De situatie vereiste dat 'we meer dan 100 000 leraren zullen ontslaan'. Volgens Gates nam de financiering van de opgeblazen voordelenpakketten van leraren kritieke fondsen weg van studenten en scholen. 'Deze budgetten zijn volledig uit de hand gelopen [...] Ze hebben boekhoudkundige trucs gebruikt en veel andere dingen die echt extreem zijn,' zei hij in 2011. 'Het standaardtraject – waarbij de zorgkosten het onderwijs uitknijpen – is nogal somber.' Gates richtte zich ook op salarissen, met het argument dat leraren niet per se beloond moesten worden met een hoger loon voor het behalen van masterdiploma's of omdat ze jaar na jaar aanblijven in het lerarenbestand. Integendeel, een op verdiensten gebaseerd beloningssysteem zou werkelijk effectieve en innovatieve leraren moeten belonen, of degenen die meer werk, grotere klaslokalen of moeilijke onderwijsomgevingen op zich nemen.

Maar Gates' campagne werkte niet en zijn sombere voorspellingen kwamen niet uit. Scholen hadden niet te maken gehad met massale ontslagen van

leraren, zoals Gates voorspelde. Maar ze worstelden wel met een golf van leraren die ontslag namen, deels gedreven door bezuinigingen op het onderwijs, waardoor leraren overwerkt, onderbedeeld en onderbetaald raakten – een situatie die niet bepaald verbeterd werd door Gates' wapengekletter.

De aanval van Bill Gates op de secundaire arbeidsvoorwaarden voor leraren toonde niet alleen aan hoe verkeerd en dogmatisch zijn beleidsstandpunten waren, maar ook zijn verbazingwekkende hypocrisie. Terwijl Gates zich verzette tegen de vermeend opgeblazen voordelen voor leraren, had zijn privéstichting, die zwaar gesubsidieerd werd door belastingbetalers, een pakket secundaire arbeidsvoorwaarden voor zijn eigen hoogbetaalde werknemers opgezet dat door een voormalig staflid 'platina' werd genoemd. Huidige en voormalige werknemers die ik interviewde, spraken met enige schaamte over de zakenvliegreizen, onbeperkte vakantiedagen (betaald) en een jaar ouderschapsverlof voor nieuwe moeders en vaders die de stichting bood. (Het ouderschapsverlof werd later teruggebracht tot zes maanden.) 'Heel genereus, maar totaal onnodig,' merkte een oud-medewerker op. 'Vroeger zeiden de mensen: "Kom voor de missie, blijf voor de secundaire arbeidsvoorwaarden."'

In het extravagante hoofdkantoor van de stichting in Seattle vind je een eigen medische kliniek en ook een fitnessruimte met gratis personal trainers. Medewerkers hebben een eersteklas verzekering, toegang tot kinderopvang en krijgen – volgens een document – tot 1500 dollar om 'werknemers te ondersteunen bij het beheren van hun werk en privéleven'. Ook de stafmedewerkers van de stichting worden goed betaald. Een werknemer vertelde me dat de enige andere plek waar vergelijkbare lonen en vergoedingen betaald worden de farmacie is. De meest recente jaarlijkse belastingaangifte van de stichting meldt dat er 1843 werknemers waren en dat er bijna 500 miljoen dollar werd uitgekeerd aan jaarsalarissen en secundaire arbeidsvoowaarden – een gemiddeld compensatiepakket van ongeveer 250 000 dollar. De hoogstgeplaatste stafleden verdienen meer dan 1 miljoen dollar per jaar, inclusief CEO Mark Suzman, die bijna 1,5 miljoen dollar aan totale compensatie ontvangt.

In het afgelopen decennium heeft de Gates Foundation een bijna cultachtig beeld gecreëerd van zijn oprichter, dat gecentreerd is rond zijn vrijgevigheid en ook rond zijn vermeende autodidactische, veelzijdige intelligentie – iemand die zijn rijkdom vrijelijk besteedt aan humanitaire projecten en zijn

persoonlijke tijd besteedt aan verrijkende zelfontwikkeling. Het profiel van Bill Gates in *Rolling Stone* uit 2014 is illustratief. Het presenteert hem als iemand die volledig opgaat in kennis en zich niet bezorgd maakt om materiële rijkdom:

> Persoonlijk heeft Gates weinig van de bravoure die je zou verwachten bij iemand van zijn statuur. Afgemeten aan de omvang van zijn rijkdom blijven zijn bezittingen bescheiden: drie huizen, één vliegtuig, geen jachten. Hij draagt instapschoenen en kaki broeken en truien met een v-hals. Hij heeft vaak een knipbeurt nodig. Zijn bril is in veertig jaar nauwelijks veranderd. Voor de lol gaat hij naar bridgetoernooien.
>
> Maar terwijl zijn sociale ambities bescheiden zijn, is zijn intellectuele reikwijdte verbazingwekkend: klimaat, energie, landbouw, infectieziekten en onderwijshervorming, om maar een paar onderwerpen te noemen. Hij laat zich helpen door voormalige kernfysici om voedzame koekjes te maken voor de ontwikkelingslanden. Een polio-interventieteam heeft al 1,5 miljard dollar uitgegeven (en heeft een geoormerkt budget van nog eens 1,8 miljard dollar tot 2018) om het virus uit te roeien. Hij ontwikkelt betere toiletten en financiert onderzoek naar condooms die gemaakt worden van koolstofnanobuisjes.

Er ontbreekt veel in dit verhaal, waaronder een basisbegrip dat simpelweg miljarden dollars uitgeven aan diverse hooggestemde initiatieven niet direct tot resultaten leidt. Ook maakt boeken lezen Bill Gates niet tot een expert of een intellectueel. In veel opzichten kan Gates het best worden gezien als een dilettant, iemand met veel oppervlakkige interesses. Geen van de dingen waaraan *Rolling Stone* hem verbindt, heeft bijvoorbeeld geleid tot daadwerkelijke successen. Zijn werk aan de onderwijshervorming is naar eigen zeggen mislukt. De revolutie die hij beloofde in de landbouw is er nooit gekomen. Zijn eindeloos gepropageerde inspanningen om een nieuw toilet te ontwikkelen, hebben de sanitaire voorzieningen in arme landen niet verbeterd. Het is hem nog niet gelukt om polio uit te roeien, en waarschijnlijk zal hem dat nooit lukken. Misschien is het condoom van koolstofnanobuisjes een doorbraak geweest voor het persoonlijke leven van Bill Gates, maar het heeft geen echte impact gehad als het gaat om overdracht van geslachtsziekten.

De expertpretenties van Gates bereikten in 2021 nieuwe hoogten, toen hij zich nadrukkelijk opwierp als een leider op het gebied van klimaatverandering, met het argument dat zijn eigen innovaties – zoals een

door hem opgericht kernenergiebedrijf, TerraPower – zouden helpen om ons te behoeden voor een klimaatramp. Hij verzekerde zich zelfs van bijna 2 miljard dollar aan steun van de belastingbetalers voor dit bedrijf, dat zijn eerste reactor nog moet bouwen en inmiddels grote vertragingen heeft aangekondigd.

Kortom, Bill Gates mag dan een vruchtbare geest en grootse ambities hebben, er zit ook iets onmiskenbaar ongedisciplineerds in zijn wispelturige verlangens en zijn dwalende blik. We zouden een soortgelijke les kunnen trekken uit zijn leiderschap bij Microsoft, dat voortdurend probeerde voorop te blijven lopen met nieuwe technologieën – een interactieve televisie, een e-bookreader, een draagbare mediaspeler, een smartphone, een persoonlijke digitale assistent – die nooit helemaal uit de verf kwamen. Microsoft is altijd enorm winstgevend geweest, niet vanwege de baanbrekende innovatie onder Gates, maar vanwege de monopoliepositie. 'Hun techniek was altijd dat ze keken wie er aan het winnen was, waarna ze het vizier richtten op kopiëren, inhalen en de concurrentie verpletteren,' schrijven de voormalige Microsoft-medewerker Marlin Eller en Jennifer Edstrom in hun boek *Barbarians Led by Bill Gates: Microsoft from the Inside* (Barbaren geleid door Bill Gates: Microsoft van binnenuit).

Het boek van Edstrom en Eller beschrijft de eindeloze missers op het gebied van management van Bill Gates, zijn falend strategisch leiderschap, mislukte reorganisaties en 'verstoringen' die leidden tot verspilling, verdubbelingen en inefficiënties. Een argument dat ze in het boek aanvoeren is dat Microsoft ondanks zichzelf geslaagd is – ondanks de despotische en grillige voorzitter; ondanks de logge, labyrintische bureaucratie; en vaak ondanks het bestaan van betere producten op de markt. 'Sommige mensen gebruiken hun talent en creativiteit graag om prachtige dingen te bouwen,' schrijven ze. 'Anderen willen gewoon de baas zijn. Helaas vullen organisaties, naarmate ze groeien, hun gelederen vaak met die laatsten, en Microsoft was geen uitzondering. Er waren te veel bevelsstructuren om mee om te gaan, te veel koninkrijkjes om tevreden te stellen.'

Sommige insiders zeggen dat dezelfde chaos zich heeft voorgedaan bij de Gates Foundation. Nadat die miljarden dollars had geïnvesteerd in de opzet van een nieuw model van 'productontwikkelingspartnerschappen' – in wezen non-profit farmaceutische bedrijven – verminderde of stopte de stichting de steun aan vele daarvan, omdat ze niet snel genoeg vorderden. Zoals meerdere voormalige subsidieontvangers mij vertelden, veranderde Gates, in plaats

van te accepteren hoe moeilijk het is om nieuwe medicijnen en vaccins te maken, impulsief van strategie en ging hij over op ontwikkeling in eigen huis. 'In plaats van te zeggen: "Het is zoals het is", moesten ze iemand de schuld geven,' zei een bron.

Intussen heeft personeel van de stichting ook veel kritiek op de cultuur van plotselinge 'reorganisaties' of 'vernieuwingen', waarbij abrupt en ogenschijnlijk irrationeel van de ene strategie op de andere wordt overgestapt. 'Er is een soort constante angst voor "Zal mijn baan verdwijnen door een verandering in de strategische richting?"' vertelde een bron me. 'Heel arbitrair. Heel chaotisch.'

Zoals deze voormalige werknemer uitlegde, hielden de herzieningen van de bedrijfsstijl van de stichting in dat er voortdurend nieuwe experts werden binnengehaald, die op Gates' nieuwe strategieën waren afgestemd. En de oude experts werden weggestuurd. 'Ik denk dat dit terug te voeren is op het motto van de [Gates Foundation], "ongeduldig optimisme". Het is de ongeduldige personeelsstrategie. Er is geen tijd om mensen op te leiden, er is alleen tijd om experts in te huren,' aldus de bron. De stichting besluit impulsief: '"Er is geen bewijs van succes. Er is geen impact. Het werkt niet. Laten we deze strategie en deze mensen loslaten en een nieuwe richting inslaan. En laten we successen boeken die we snel kunnen meten."'

Op Glassdoor, een website waar werknemers anoniem hun werkplekken beschrijven, beschreef een medewerker van de Gates Foundation 'symbolische ontslagen' die institutionele kennis vernietigen en de organisatie tot stilstand brengen: 'Nieuw bloed is niet per se beter, en er gaat zoveel verloren en er wordt tijd verspild om nieuwe mensen in te werken (vooral omdat ze waarschijnlijk 5 jaar later toch ontslagen worden).' Een andere recensent merkte op: 'Hoger personeel lijkt blind voor de kosten van deze doorstroom.'

Deze kritieken lijken bijna een spiegelbeeld te zijn van die van Microsoft-medewerkers. Journalist Kurt Eichenwald beschreef in een uitgebreid *Vanity Fair*-profiel uit 2012 hoe de bedrijfscultuur van routinematige, willekeurige massaontslagen de werknemersmoraal en productiviteit vernietigde en de dynamiek van het bedrijf in de jaren 2000 schaadde. Hoewel Eichenwald deze cultuur toeschrijft aan Microsofts toenmalige CEO Steve Ballmer, had hij die ook kunnen richten op de toenmalige voorzitter van de raad van bestuur, Bill Gates.

Het impulsieve gedrag van de Gates Foundation uit zich in het afstoten van veelbelovende projecten en in verdubbeling van de inzet bij mislukte strategieën. Een voormalige werknemer vertelde me dat Bill Gates bijna dogmatisch was geworden over de pluspunten van een anticonceptiemiddel van Pfizer dat Sayana Press heet: een injectie die zelf kan worden toegediend, waardoor vrouwen in landelijke gebieden geen lange reizen naar verre klinieken hoeven te maken. Ondanks deze voordelen ontdekten medewerkers van de stichting dat Sayana Press niet populair was bij gebruikers, zelfs niet wanneer het zwaar gesubsidieerd werd door liefdadigheid. Toch bleef Bill Gates geld in het project steken, omdat hij het persoonlijk een goed idee vond. Dit gaf duidelijk weer hoeveel controle Bill Gates heeft en hoe top-down de organisatie echt is, vertelde mijn bron me.

In 2018 publiceerde de socioloog Rachel Schurman van de University of Minnesota een academisch artikel met de titel 'Micro(soft) Managing a "Green Revolution" for Africa' ('Micro(soft)managen van een "Groene Revolutie" voor Afrika'), waarin ze de zakelijke principes onderzocht die Bill Gates had geïntroduceerd in het werk van zijn stichting op het gebied van landbouw. Ook bestudeerde ze zijn dominante leiderschapsstijl. Door te praten met voormalige werknemers, hun cv's te onderzoeken en openbaar beschikbare werknemersrecensies op Glassdoor te lezen, diagnosticeerde Schurman een cultuur van 'omhoogmanagen' waarin medewerkers hun werk organiseerden met één ultiem doel: Bill Gates behagen.

'De professionele medewerkers van BMGF hebben geleerd om zich te richten op de man die zij als de slimste ter wereld beschouwen en naar hem te kijken voor goedkeuring. Dit kenmerk van de organisatiecultuur van de stichting keert zich af van wat de primaire bron van bevestiging en verantwoording binnen de Gates Foundation zou moeten zijn: de mensen van wie ze het leven proberen te verbeteren,' aldus Schurman. 'Als gevolg hiervan worden de beoogde begunstigden van de vrijgevigheid van de stichting behandeld als passieve ontwikkelingsobjecten, in plaats van complexe, goed geïnformeerde sociale betrokkenen.'

Dezelfde cultus rond Gates bestond bij Microsoft. Het door mannen gedomineerde personeel aapte bijvoorbeeld zelfs zijn iconische gedrag na van heen en weer schommelen in zijn stoel tijdens vergaderingen. Melinda French Gates herinnert zich in haar autobiografie een andere veelvoorkomend gedraging bij Microsoft: de door ego gedreven, gewelddadige verbale confrontaties. 'Dit was niet zomaar een levendige

uitwisseling; het was een brute, escalerende confrontatie, bijna een vechtpartij, en ik dacht: wauw, moet je zo zijn om het hier goed te doen?!' Wat ze niet onderkende, was dat het haar man was die deze cultuur aanstuurde – en die zelf waarschijnlijk de grootste pestkop en felste tegenstander op kantoor was.

Deze 'grotemancultuur' lijkt in ieder geval op sommige plaatsen bij de Gates Foundation nog springlevend te zijn. Een oud-medewerker van de stichting vertelde aan Schurman: 'Je moet nog steeds laten zien dat je de slimste bent [...] Dus hoe laat je dat zien? Dat laat je zien door heel vervelend te zijn, passief agressief, door kritisch te zijn over het project van iemand anders – altijd met de meest intellectuele redenen; altijd met het doel om het grotere project te krijgen of het project dat Bill en Melinda meer waarderen; altijd om van je begunstigden en de wereld te horen te krijgen hoe slim en geweldig je bent, omdat ze je geld willen.'

Een voormalig medewerker die ik interviewde, vertelde me dat ze een moeilijke overgang had gehad na het verlaten van de stichting, toen ze zich realiseerde hoe agressief en hooghartig haar jaren bij de stichting haar hadden gemaakt. 'Ik had veel slechte gewoonten die ik moest bijstellen nadat ik bij Gates vertrokken was,' merkte de bron op. 'Veel type A-persoonlijkheden. Hoe luider de stem, hoe groter de kans dat mensen je opmerkten. Veel giftige mannelijke persoonlijkheden die niet erg goed zijn, maar je hebt ze toch nodig om opgemerkt te worden door je leidinggevenden en je collega's. Veel gesteggel.'

Andere voormalige werknemers die ik interviewde, beschreven simpelweg hoe ze leden onder de cultus van Gates, geleid door de overtuiging dat de stichting, ondanks alle fouten en ondanks Bill Gates, het vermogen had om goed te doen. Wat hun houding ook is, werknemers zullen waarschijnlijk niet lang blijven bij een instelling waarvan de identiteit geworteld is in efficiëntie, effectiviteit en het opbouwen van rechtvaardigheid, terwijl die idealen structureel niet te bereiken zijn.

Veel van de problemen bij de Gates Foundation die ik in dit boek aanhaal, zijn terug te voeren op de omvang ervan, zoals het vermogen om hele onderzoeksgebieden of beleidsterreinen te monopoliseren. Wat dit hoofdstuk laat zien, is dat de omvang ervan ook slecht is voor de stichting. De missiedrift heeft de dynamiek van de stichting aangetast; het micromanagen heeft veel liefdadigheidsprojecten ernstig verzwakt; de eindeloze strategieherzieningen hebben interne chaos gecreëerd en het moreel van

werknemers geschaad; en de overvloedige uitgaven aan weelderige hoofdkantoren en miljoenensalarissen hebben steeds meer afstand gecreëerd tussen de stichting en de beoogde begunstigden ervan: mensen die leven van slechts een paar dollar per dag.

Het probleem is dat er geen enkele manier is om die koers te corrigeren. Bill Gates heeft zich omringd met een team van goedbedoelende jaknikkers en heeft een institutionele cultuur in het leven geroepen die weigert in te gaan op kritiek. Tientallen, mogelijk honderden miljarden dollars zullen de komende decennia in de kas van de Gates Foundation blijven stromen, waardoor die nog zwaarder wordt. Tenzij Bill Gates uit de stichting wordt verwijderd, zal dit geld worden geïnvesteerd (of verspild) met het creëren van een steeds grotere, steeds chaotischer bureaucratie, die niet alleen steeds inefficiënter wordt, maar ook steeds ongevoeliger voor de schade die erdoor wordt veroorzaakt.

12

Wetenschap

Reetika Khera herinnert zich dat ze de e-mail kreeg. De onderwerpregel luidde: ‘Eminent Panel, India Consensus, US$10,000.’ Khera, hoogleraar economie aan het Indian Institute of Technology, zei dat ze aanvankelijk dacht dat het oplichterij was. En nadat ze de e-mail goed gelezen had, wist ze dat nog steeds niet zeker.

De boodschap kwam van het Copenhagen Consensus Center (CCC), een denktank in Denemarken die al in de eerste zin van de uitnodiging opschepte over zijn financiering door de Gates Foundation. Het CCC wilde dat Khera deelnam aan een onderzoeksconferentie waar zij en andere vooraanstaande wetenschappers ‘de slimste oplossingen voor enkele van de meest urgente ontwikkelingsuitdagingen van India zouden vaststellen, waarbij economisch bewijs wordt geleverd om beleidsbeslissingen op staatsniveau van informatie te voorzien’. De uitnodiging maakte duidelijk dat dit geen puur academische oefening was: het panel zou rechtstreeks contact hebben met politiek leiders en de media om ‘een staatsbreed en mogelijk nationaal debat over beleidsprioriteiten op gang te brengen’.

Khera zei dat ze versteld stond van de enorme som geld die ze kreeg aangeboden – een vergoeding van 10 000 dollar plus reiskosten en andere ondersteuning – en van het schaamteloze transactionele karakter van de uitnodiging. ‘Wat daar aanstootgevend aan was, is dat het bedrag dat ze aanboden in de onderwerpregel van die e-mail stond, bijna als lokaas – om ervoor te zorgen dat je erop klikt en het leest,’ vertelde ze me per e-mail na ons telefonische interview. ‘Ik vraag me af of ze probeerden hun eigen geloofwaardigheid en reputatie te verbeteren door gebruik te maken van de geloofwaardigheid en reputatie van academici zoals ik.’ Het hielp niet dat de e-mail afkomstig was van de voorzitter van het CCC, Bjørn Lomborg, die bekend is geworden doordat hij de bedreigingen van klimaatverandering bagatelliseerde. (Kopenhagen reageerde niet op vragen die per e-mail gesteld werden.)

Jarenlang heeft de Gates Foundation gesteund op het CCC, dat helpt bij het werven van experts, en feiten en cijfers opdiept die het wereldbeeld van Bill Gates lijken te ondersteunen. In 2019 schreef Gates een lang opiniestuk voor *The Wall Street Journal* op basis van onderzoek dat was uitgevoerd door het CCC, dat hij omschreef als 'een denktank die geavanceerde algoritmen en de best beschikbare gegevens gebruikt om alternatieve strategieën voor armoedebestrijding te vergelijken'. Volgens hen had het CCC vastgesteld dat de 10 miljard dollar die zijn stichting had uitgegeven aan vaccins, klamboes en medicijnen 200 miljard dollar aan sociale en economische voordelen had opgeleverd. 'Wat als we 10 miljard dollar hadden geïnvesteerd in energieprojecten in ontwikkelingslanden? In dat geval zou het rendement 150 miljard dollar zijn geweest. En in de infrastructuur? 170 miljard dollar. Maar door te investeren in wereldgezondheidsinstellingen hebben we al die rendementen overtroffen,' schreef Gates. Hij vermeldde niet dat zijn privéstichting het CCC financiert; ook was hij er niet glashelder over dat zijn stichting rechtstreeks met het CCC had samengewerkt om deze schattingen te ontwikkelen.

Deze regeling definieert in veel opzichten de betrokkenheid van de stichting bij wetenschappelijke ondernemingen, een gebied waarop Gates een van de belangrijkste private financiers ter wereld is geworden. De stichting heeft meer dan 12 miljard dollar gedoneerd aan universiteiten en heeft bijgedragen aan de financiering van meer dan 30 000 wetenschappelijke tijdschriftartikelen. Deze liefdadigheidsgiften stellen de stichting in staat om hele onderzoeksgebieden te vormen en een verbazingwekkend niveau van kennisgebaseerde invloed veilig te stellen – invloed op wat wij weten over de stichting en hoe wij daarover denken. 'Er is niet één organisatie die werkt in de wereldgezondheidszorg en niet op de een of andere manier – hoogstwaarschijnlijk financieel – gerelateerd is aan de Gates Foundation,' zei Adam Fejerskov van het Deense Instituut voor Internationale Studies. 'En dat is natuurlijk een enorm probleem, want daardoor vragen wij ons af wie de agenda bepaalt in termen van wat er wel en niet wordt onderzocht.'

Volgens de academische database Web of Science is de stichting bijvoorbeeld de op een na grootste private financier van onderzoek dat verschijnt in het wetenschappelijke tijdschrift *Vaccine* (na GlaxoSmithKline). Medewerkers van de stichting publiceren ook hun eigen onderzoek uitgebreid in dit tijdschrift en hebben al meer dan honderd artikelen geschreven. Bovendien zit het hoofd van het

longontstekingsprogramma van de Gates Foundation, Keith Klugman, in de redactieraad van het tijdschrift. (Hij zit ook in het bestuur van *The Journal of Global Antimicrobial Resistance*.)

We zien een verscheidenheid aan vergelijkbare relaties binnen de academische uitgeverijen, waar de Gates Foundation optreedt als financier, auteur, tijdschrift, redacteur en adviseur. De stichting heeft ook een breed netwerk van invloed opgebouwd door financiële banden met academische toponderzoekers en tijdschriftredacteuren. De stichting financiert bijvoorbeeld deelname aan commissies en spraakmakende leiderschapsprogramma's, zoals de Postsecondary Value Commission en WomenLift Health.

Eric Rubin, de redacteur van het *New England Journal of Medicine*, was coauteur van negentien wetenschappelijke artikelen waarin financiering door de Gates Foundation wordt vermeld. Tijdens zijn aanstelling als redacteur publiceerde het tijdschrift tientallen onderzoeksrapporten die gefinancierd of geschreven waren door de Gates Foundation 'Geen enkele stichting of non-profitorganisatie heeft enige invloed op mijn publicaties, en geen enkele financier heeft enige invloed op de artikelen die het tijdschrift publiceert,' vertelde Rubin mij per e-mail.

Toch zou een redelijk mens dit in twijfel kunnen trekken. Aan het begin van de Covid-19-pandemie publiceerde Rubins tijdschrift een uitgebreid commentaar van Bill Gates, waarin hij voorschreef hoe overheden zouden moeten reageren. Gezien het feit dat Bill Gates geen medische opleiding heeft, is de vraag waarom hij de ruimte kreeg in een van de meest prestigieuze medische tijdschriften om zich voor te doen als expert op het gebied van de belangrijkste volksgezondheidscrisis in decennia. Moeten we er verbaasd over zijn dat Gates' commentaar veel blinde vlekken had? Hij verzuimde bijvoorbeeld Covid-19-testen of 'sociale afstand' te noemen – twee vroege projecten die essentieel waren om de overdracht te stoppen en infecties en sterfgevallen te voorkomen.

Opvallend genoeg gaf Gates de lezers ook geen specificatie of details van zijn financiële belangenconflicten, zoals het tijdschrift van auteurs verlangt. Hoewel de Gates Foundation honderden miljoenen dollars had geïnvesteerd in farmaceutische bedrijven, en hoewel Bill Gates misschien ook persoonlijke investeringen had in de farmaceutische industrie, gaf hij niet de namen of nadere gegevens van deze financiële banden. Die zouden de lezers ervoor hebben gewaarschuwd dat hij of zijn stichting mogelijk financieel

profiteerde van het advies dat hij in het tijdschrift gaf. In plaats daarvan gaf Gates een vage, algemene aanduiding dat zijn financiële belangenconflicten ‘talrijk’ waren.

‘Gezien de bekende omvang van de financiële belangen van de heer Gates voelden we ons er prettig bij om die als “talrijk” te karakteriseren,’ vertelde Rubin mij in een e-mail. ‘Lezers kunnen er redelijkerwijs van uitgaan dat een eventueel belangenconflict voor hem wel degelijk mogelijk is.’ Deze opvatting lijkt neer te komen op het al te vaak gehoorde refrein: Bill Gates hoeft zich niet aan dezelfde regels te houden als iedereen.

Naarmate de pandemie voortduurde, werd de Gates Foundation uiteindelijk het doelwit van uitgebreide kritiek vanwege haar agressieve campagne voor de ondersteuning van patenten, die algemeen werden gezien als een beperking voor de productie en distributie van vaccins. Toen deze kritiek op Gates in het voorjaar van 2021 oversloeg naar de nieuwsmedia, beschreef Melissa Barber, een promovendus aan Harvard University, op Twitter haar eigen ervaring met de Gates Foundation, toen ze werkte aan een onderzoeksproject dat te maken had met intellectueel eigendom.

> Seattle micromanagde de methoden, zodat alleen een negatieve beoordeling mogelijk was, zelfs als het rapport zou worden gepubliceerd als onafhankelijk/gebaseerd op bewijs.
>
> Eerst dacht ik dat de Gates-mensen gewoon slecht waren in methoden. Mijn collega’s waren geweldig, we verzetten ons en probeerden een rigoureuze/eerlijke methodologie te implementeren.
>
> Het is niet aan een financier om de methoden van een onafhankelijke evaluatie te dicteren, maar ons werd verteld dat we het op hun manier moesten doen.
>
> Als je je afvraagt of ik misschien gewoon verkeerd begrepen heb wat er gebeurde: ik raakte op een dag zo gefrustreerd dat ik ronduit vroeg of het hele punt van de evaluatie bedoeld was om het afsluiten van het initiatief te rechtvaardigen, en ik denk dat ze zo verrast waren dat ze eerlijk antwoordden en ja zeiden.
>
> Ik stopte kort daarna met die baan en was bang om dit verhaal publiekelijk te vertellen, omdat het moeilijk is om een baan te vinden in gezondheidssystemen waar Gates niet op z’n minst indirect bij betrokken is.
>
> Maar hiermee wil ik zeggen – zelfs de zeldzame keren dat door Gates gefinancierde organisaties zich verzetten tegen de status quo van

intellectueel eigendom: wees op je hoede.

Het verhaal van Barber beschrijft niet alleen dat de Gates Foundation bereid is om onderzoek om te buigen en zo haar agenda te bevorderen, maar ook de complexe manieren die de stichting daarvoor gebruikt. In de wetenschap hangt het antwoord dat je krijgt af van de vraag die je stelt, van de aannames die je doet en van de gegevens en de methoden die je gebruikt. En daar liggen de mogelijkheden waar de vooringenomenheid van een onderzoeker of een financier de uitkomsten kan veranderen. Zoals Barber het uitlegde, 'micromanagede' en 'dicteerde' de Gates Foundation de methoden, waardoor het onderzoek in één richting werd gedwongen – naar de resultaten en conclusie die Gates wilde.

Zoals eerder in dit boek gemeld, beweerde het hoofd van het malariaprogramma van de WHO in 2007 dat de uitgebreide financiering van malariaonderzoek door de Gates Foundation de wetenschap schaadde door de onderzoeksgemeenschap in 'een kartel' te duwen, waarin onafhankelijke, kritische standpunten niet naar voren konden worden gebracht. Ook dit is een belangrijke dimensie van de financiering door Gates. Door zijn geld te gebruiken om de stemmen te versterken van wetenschappers die het eens zijn met zijn agenda, kan hij andere opvattingen marginaliseren.

De invloed van de Gates Foundation op onderzoek is algemeen bekend, maar veel waarnemers zijn terughoudend om de stichting openlijk te bekritiseren. Zoals Melissa Barber opmerkte, was ze bang geweest om haar verhaal publiekelijk te vertellen omdat zoveel banen op het gebied van de wereldgezondheid afhankelijk waren van geld van Gates. Simpel gezegd: veel wetenschappers zijn terughoudend om in de hand te bijten die hen voedt, of die hen op een dag misschien zal voeden – een fenomeen dat academisch onderzoekers 'de Bill-chill' noemen.

Wetenschappers die ik heb geïnterviewd – en die anoniem wilden blijven – gaven consequente, onafhankelijke verslagen van Gates' bemoeienis met wetenschappelijk onderzoek om dat in lijn te brengen met de agenda van de stichting. Een onderzoeker die voor een door Gates gefinancierde organisatie werkte, zei dat het normaal was om concepten van onderzoeken aan de stichting te laten zien, waardoor deze de kans kreeg om het onderzoek vorm te geven, wat ook gebeurde. Een andere bron vertelde me dat, toen ze solliciteerde naar een baan bij de stichting, de sollicitatiecommissie uitvoerig beschreef hoeveel invloed de stichting had op het door haar gefinancierde onderzoek – zowel op het ontwerp van onderzoek als op de

manier waarop de resultaten werden gepresenteerd.

Zulk gedrag geeft aan hoe kapitaalkrachtige belangengroeperingen proberen om de wetenschap stilletjes te beïnvloeden, op dezelfde manier waarop ze proberen de politiek te beïnvloeden. Het veiligstellen van gunstig onderzoek bevordert de financiële resultaten, verkrijgt wettelijke goedkeuring, dwingt wetgevers om industrievriendelijk 'wetenschappelijk onderbouwd' beleid aan te nemen en inspireert tot positieve media-aandacht. Wanneer machtige financiers betrokken zijn bij wetenschappelijk onderzoek, ondersteunen de bevindingen en resultaten doorgaans de agenda van de financier. Dit goed gedocumenteerde effect, dat het 'financieringseffect' genoemd wordt, komt voor op een breed scala van onderzoeksgebieden.

Het is verleidelijk om je voor te stellen dat de Gates Foundation als humanitaire liefdadigheidsinstelling geen 'financieel resultaat' – en geen vooringenomenheid – heeft. En juist dat is wat de invloed van de stichting zo kwalijk maakt. Wij zien haar rol in de wetenschap als een onafhankelijke, neutrale, cheques-uitschrijvende liefdadigheidsinstelling, die de wetenschap ondersteunt om kennis te bevorderen. In werkelijkheid heeft de Gates Foundation, net als Big Pharma en Big Tobacco, diepgewortelde belangen in het door haar gefinancierde onderzoek en rekent ze op gunstige resultaten – of het nu gaat om het turven van de miljoenen levens die de stichting redt, om het onderzoek naar de verdiensten van haar projecten, of om de door haar gepubliceerde evaluaties die haar ideologische standpunt over kwesties als intellectuele eigendomsrechten ondersteunen.

Dit betekent niet dat alle door Gates gefinancierde onderzoekers charlatans of opportunisten zijn. Veel van de bronnen waarvan ik gebruik heb gemaakt om dit boek te schrijven, worden gefinancierd door de Gates Foundation en voelen zich daar diep verdeeld over – maar ze denken niet altijd dat er een andere optie is. Zo ook zullen we onder de tienduizenden wetenschappelijke artikelen die de Gates Foundation heeft helpen financieren ongetwijfeld ook belangrijke en waardevolle onderzoeksrapporten vinden. Dit hoofdstuk betoogt niet dat alles wat de stichting aanraakt altijd en eeuwig gecorrumpeerd is, maar het wil laten zien hoe het geld van de stichting kan worden gebruikt om de wetenschap te vervormen. De bedreiging die Gates vormt ligt in het geheel, in de macht die zo'n belangrijke financier opbouwt om de wetenschap te manipuleren wanneer hij dat wil.

Er zijn natuurlijk grenzen aan de invloed van Gates. Onderzoekers als Reetika Khera hebben nee gezegd tegen financiering door Bill Gates.

Melissa Barber luidde dapper de noodklok. En een indrukwekkend team van onderzoekers in de sociale wetenschappen (antropologie, geografie, sociologie enzovoort), die Gates over het algemeen niet financiert, heeft een krachtige hoeveelheid wetenschap gepubliceerd die kritisch is over de stichting. Vanaf de eerste dagen van de activiteiten van de stichting hebben ervaren, spraakmakende wetenschappers en onderzoekers vragen gesteld over de doelstellingen en de legitimiteit van de Gates Foundation. Het is dus niet zo dat kritisch onderzoek niet bestaat. Alleen heeft dat niet dezelfde zichtbaarheid in het wetenschappelijke veld, of dezelfde invloed in het publieke veld, als het werk dat Gates financiert. Wat we weten over de Gates Foundation komt voor een zeer groot deel van de Gates Foundation zelf. Chris Murray is een toonaangevende figuur in de wereld van de mondiale gezondheid – en hij heeft meer prestige en rijkdom dan menigeen in de academische wereld. Hij is bijvoorbeeld een van de bestbetaalde werknemers op de loonlijst van de staat Washington. In zijn functie als directeur van het Institute for Health Metrics and Evaluation (IHME) van de University of Washington verdient hij bijna evenveel als de voorzitter van de universiteit – zo'n 800 000 dollar in 2021. Hij is ook een van de zeldzame wetenschappers over wie biografieën worden geschreven terwijl ze nog in leven zijn.

In zijn boek uit 2015, *Epic Measures: One Doctor. Seven Billion Patients*, beschrijft de auteur Jeremy N. Smith het baanbrekende werk van Murray met gezondheidsinschattingen, als een verlengstuk van zijn medische opleiding. In plaats van individuele patiënten te behandelen, diagnosticeert hij de wereld, waarbij hij Big Data gebruikt om een groot probleem op te lossen: in een normaal jaar sterven er op aarde ongeveer 60 miljoen mensen, maar de meesten van hen verlaten deze wereld zonder een autopsie of medisch dossiers die een oorzaak vermelden.

Weten waarom en waar mensen sterven is cruciaal om de wereldgezondheid te verbeteren, en dat maakt Murrays werk met 'gezondheidsstatistieken' zo belangrijk en invloedrijk. Zijn wetenschappelijke studies behoren tot de meest geciteerde gepubliceerde onderzoeken in de wetenschap. Maar met Murrays grote ambities gaat ook een enorm ego samen, dat hem tot een diep polariserende figuur in de wetenschap heeft gemaakt. Het veld van de wereldgezondheid wemelt van de oorlogsverhalen van onderzoekers die aanvaringen en ruzies met Murray hebben gehad. Veel van die verhalen beginnen op dezelfde manier: met een

verzoek om zijn werk te laten zien.

Colin Mathers, een privéconsultant, vertelde me dat hij in zijn vorige functie gezondheidsstatistieken beheerde bij de Wereldgezondheidsorganisatie en diende als wetenschappelijk adviseur van het IHME. Maar hij vertrok omdat Murray geen basisinformatie wilde delen over de manier waarop hij zijn schattingen formuleerde. 'Wij hadden het gevoel dat we zonder toegang tot deze gegevens onze namen niet aan de resultaten konden verbinden,' zei Mathers in een interview.

Sam Clark van Ohio State University zei dat, toen hij het IHME vroeg om de broncode te verstrekken voor een hulpmiddel dat zij gebruikten bij hun gepubliceerde schattingen, het instituut jarenlang 'verhulling en flagrante niet-samenwerking' hanteerde en later een wetenschappelijk artikel publiceerde waarin zijn werk werd aangevallen.

Een andere academisch onderzoeker vroeg om anoniem met me te spreken, omdat hij wilde voorkomen dat hij Murray zou provoceren, die 'professionele meningsverschillen omzet in persoonlijke beschuldigingen'.

'Chris Murray heeft altijd de persoonlijkheid van een natuurkracht gehad,' vertelde Andrew Noymer, een demograaf aan de University of California Irvine. 'Hij doet wat hij wil en wanneer hij dat wil, en legt aan niemand verantwoording af.'

Smiths *Epic Measures* – meer een hagiografie dan een biografie – beschrijft Murray als iemand die gelooft dat 'wetenschappelijke vooruitgang afhankelijk is van het uitlokken van ruzies'. Het boek verhaalt over een voorval waarbij Murray een academisch onderzoeker ervan beschuldigde schattingen van kindersterfte op te blazen: die waren 10 procent hoger dan zijn eigen inschattingen. 'Hij weet dat sterfgevallen zich vertalen in geld voor gezondheidsprogramma's voor kinderen. Sterfgevallen zijn geld,' wordt Murray geciteerd. 'Wie heeft er gelijk? Dat is de enige vraag. Het enige wat telt, is gelijk hebben.'

Murray heeft geen gelijk, maar hij heeft ook geen ongelijk. Miljarden dollars aan uitgaven – van ministeries van Volksgezondheid, buitenlandse hulpkantoren en filantropen – hangen af van het initiatief van gezondheidsstatistieken. Het verhogen of verlagen van het optreden of de besmettingsgraad van verschillende ziekten kan van invloed zijn op beslissingen over financiering. Ook geldt: wanneer gezondheidsstatistieken aantonen dat een bepaalde actie werkt – wanneer we de aantallen infecties of sterfgevallen zien dalen – kan het overheidsbeleid veranderen. Het is

belangrijk om de juiste gezondheidsstatistieken te hanteren; daarom zijn transparantie, verantwoording en onafhankelijkheid zo essentieel. Daarom vragen zoveel geleerden zich af waarom Chris Murray – en Bill Gates – de leiding hebben bij dit belangrijke project.

Bill Gates was al lange tijd fan van Murrays werk voordat het IHME werd opgericht, het meest spraakmakende onderzoeksproject van de stichting. Jaren voordat Gates startkapitaal leverde – plus uiteindelijk meer dan 600 miljoen dollar – had hij een mede door Murray geschreven onderzoeksrapport van de Wereldbank gelezen over de 'wereldwijde ziektelast'. Gates gaf aan dat dit hem inspireerde tot het besluit om het grootste deel van zijn filantropische uitgaven te besteden aan bestrijding van ziekten. 'Ik zag [...] dat er elk jaar 12 miljoen kinderen stierven,' vertelde Gates in 2014 aan *Scientific American*. 'Wauw! Het was verbijsterend voor mij dat deze te voorkomen ziekten – longontsteking, diarree, malaria en enkele andere infecties die baby's krijgen – zo'n enorme impact hadden. Toen besefte ik voor het eerst dat het niet honderden verschillende ziekten zijn die het grootste probleem veroorzaken, maar een vrij beperkt aantal.' Murrays onderzoek zorgde ervoor dat Gates niet alleen begreep waaraan hij prioriteit moest geven bij zijn uitgaven, maar dat hij ook het belang inzag van gezondheidsstatistieken in het algemeen. Als hij miljarden dollars ging uitgeven, moest hij de effecten van zijn uitgaven meten en evalueren.

Toen de Gates Foundation net begon, had de Wereldgezondheidsorganisatie een stevig programma voor gezondheidsstatistieken. Chris Murray had er op een gegeven moment zelfs aan meegewerkt. In de vroege jaren 2000 leidde een verandering in leiderschap bij de WHO – en Murrays uitgesproken managementstijl – tot een breuk. Hierna werd Murray een uitgesproken criticus van de WHO, steeds verwijzend naar de 'mogelijkheid om de gegevens te manipuleren'. Kon de WHO echt een onpartijdige beoordelaar zijn van wereldwijde ziekten, wanneer die organisatie onder politieke druk stond van haar lidstaten? Murray stelde dat de WHO simpelweg 'niet geschikt was voor de rol van wereldwijde monitoring en evaluatie van de gezondheid. [...] Wij geloven dat de enige haalbare oplossing zal zijn om een nieuwe, onafhankelijke organisatie voor gezondheidsmonitoring op te zetten.'

Wat Murray niet duidelijk bekendmaakte, was dat hij zelf van plan was om deze nieuwe organisatie te leiden. Hij verzekerde zich eerst van een toezegging van 115 miljoen dollar door de techmiljardair (en ooit rivaal van Bill Gates) Larry Ellison om zijn nieuwe onderzoeksinstituut te beginnen aan

Harvard University. Om redenen die niet helemaal duidelijk zijn, verliet Ellison het project voordat het van de grond kwam. De studentenkrant van Harvard, de *Crimson*, meldde op basis van een anonieme bron dat 'Ellison op privébijeenkomsten op zijn jacht zijn ontgoocheling over Murray had geuit'.

Met onverminderde ambities ging Murray op zoek naar een andere weldoener uit de klasse van de Amerikaanse aristocratie die pleziervaartuigen bezat. Dit bracht hem naar Seattle, waar hij in 2007 met het geld van Bill Gates het IHME lanceerde.

Gates was ongetwijfeld gecharmeerd van Murrays Big Data-benadering van de wereldgezondheid, maar misschien heeft hij in Murray ook een man gezien die van hetzelfde kaliber was: een gedreven persoonlijkheid met een ondernemende, strijdlustige geest, iemand met de zeldzame combinatie van technische kennis en zakelijk inzicht – en een verlangen om te domineren. 'Chris is supergoed, maar hij houdt van controverse – en hij deinst niet terug,' zei Gates in een interview uit 2014. 'Voor het beheer van de normatieve databank is hij niet helemaal de ideale persoon.'

Terwijl Gates de term 'normatieve databank' gebruikt, spreken anderen van een monopolie. 'In een relatief korte periode heeft het IHME een bepaald soort hegemonie of dominantie uitgeoefend op de wereldwijde productie van gezondheidsstatistieken,' zei Manjari Mahajan, hoogleraar Internationale Zaken aan de New School, in een interview. 'Het is een soort monopolie op kennisproductie, op hoe je wereldgezondheidstrends in de wereld herkent. En dat levert een concentratie op van kennisgedreven macht waar iedereen zich ongemakkelijk bij zou moeten voelen.'

Die hegemonie betekende dat de WHO werd ingehaald als de toonaangevende leverancier van gezondheidsstatistieken. Een voormalige functionaris van de WHO, die ook zwaar door Gates wordt gefinancierd, vertelde me: 'Ons werd verteld dat we met het IHME moesten samenwerken, en de mensen die het IHME niet mocht, werden buitenspel gezet [...] We kregen de opdracht om onze statistieken te vervangen door IHME-statistieken. Nu publiceert de WHO documenten met IHME-statistieken die niet zijn doorgelicht door [lid]landen.' Door de gegevens, of de schattingen, te controleren die de wereldwijde ziektelast definiëren, hebben Chris Murray en Bill Gates ook de macht om het verhaal van het hele veld van de wereldgezondheid te beheersen.

‘Wat problematisch wordt, is wanneer deze cijfers doordrenkt zijn van autoriteit. Terwijl die cijfers eigenlijk [...] de manier veranderen waarop instellingen gezondheidsproblemen in bepaalde landen waarnemen; dan wordt het een kwestie van [...] zal dit land financiering krijgen om hiv te bestrijden, afhankelijk van hoe de schatting van de besmettingsgraad eruitziet?’ vroeg Marlee Tichenor, een antropoloog aan Durham University, tijdens een interview. ‘In veel opzichten bepalen deze schattingen wat wel en niet gedaan kan worden.’ Tichenor ziet een fundamenteel belangenconflict tussen de Gates Foundation als belangrijke ‘financier van wereldgezondheidsinitiatieven’ terwijl ze ook de ‘middelen waarmee we beoordelen of ze wel of niet slagen’ bepaalt. Veel van de propaganda over ‘geredde levens’ die naar de pr-afdeling van Gates gaat, is bijvoorbeeld gebaseerd op cijfers die geproduceerd zijn door het IHME, dat door Gates gefinancierd wordt.

Als Murrays kritiek op – of veroordeling van – de WHO was dat die kwetsbaar was voor druk van de lidstaten, moeten we dan eigenlijk ook niet erkennen dat het IHME zelf extreem kwetsbaar is voor druk van buitenaf – van de Gates Foundation, die eigen belangen heeft bij wat de cijfers laten zien? Waarom is het logischer dat het IHME bestaat in het privédomein van Bill Gates dan in een democratisch geleide instelling als de WHO? Of, op een grotere schaal: waarom zou enige instelling een monopolie moeten hebben? Waarom niet een levendige wetenschappelijke discussie creëren met meerdere concurrerende organisaties die schattingen leveren?

Bill Gates gelooft dat het IHME ‘informatie democratiseert’ door 281 586 gegevensbronnen van nationale ministeries van Volksgezondheid, particuliere verzekeraars en de wetenschappelijke literatuur samen te brengen in een openbaar academisch instituut. Het IHME laat vervolgens complexe analyses los op deze enorme hoeveelheid gegevens, om er daarna gedetailleerde rapporten over uit te brengen, samen met een toenemend aantal andere statistieken, over vrijwel elke uithoek van de wereld. De website van het instituut biedt interactieve kaarten waarmee gebruikers kunnen inzoomen op een willekeurig dorp uit bijvoorbeeld Afrika ten zuiden van de Sahara, om erachter te komen hoeveel jaar onderwijs mensen er hebben gehad; hoe gevallen van malaria, hiv en infecties van de lagere luchtwegen in de loop van de tijd veranderen; wie toegang heeft tot leidingwater; of zelfs hoeveel mannen er besneden zijn.

Nogmaals: de cijfers op deze kaarten zijn geen harde gegevens, maar eerder schattingen – eigenlijk weloverwogen gissingen –, gebaseerd op alle beschikbare gegevens. De Gates Foundation heeft, in plaats van haar geld en energie te richten op de opbouw van gezondheidsdossiers en infrastructuur in arme landen om feitelijke gegevens over dood en ziekte te verzamelen (zoals rijke landen dat doen), een hightech-apparaat in Seattle gecreëerd om redelijke goede schattingen te maken. Die proberen de gezondheidstoestand in het Globale Zuiden te vangen in geavanceerd giswerk. Dit heeft geleid tot kritiek dat het werk van het IHME in feite neerkomt op een soort 'data-imperialisme'.

'Het creëert een illusie van kennis. Het vertelt mensen in veel [arme landen] dat ze niet weten wat ze over zichzelf weten. Dat wat je denkt te weten, weet je niet,' zei Seye Abimbola, een hoofddocent aan de University of Sydney. 'Dat is de koloniale ervaring.'

Een misschien nog wel fundamentelere vraag betreft de kwaliteit van het werk van het IHME. Geleerden beschrijven het IHME vaak als een 'zwarte doos', iets wat doet denken aan de Tovenaar van Oz, zorgvuldig georganiseerd om te voorkomen dat iemand achter het gordijn kan kijken. 'Het is echt onmogelijk om hun methoden te bekritiseren of zelfs maar te becommentariëren, aangezien ze volledig ondoorzichtig zijn,' zei Max Parkin van het International Network for Cancer Treatment and Research.

Peter Byass, de inmiddels overleden hoogleraar wereldgezondheid aan de University of Umeå in Zweden, leverde soortgelijke kritiek: 'Vanuit wetenschappelijk oogpunt maakt dat het voor iedereen onmogelijk is om de schattingen te herhalen of te verifiëren,' vertelde hij mij.

Ruth Etzioni, hoogleraar volksgezondheidswetenschappen aan het Fred Hutchinson Cancer Research Center, bevestigde deze kritiek. 'Het is onmogelijk om te doen wat ze rigoureus proberen te doen […] De gegevens zijn er gewoon niet om de impact van sommige van deze ziekten echt te kwantificeren,' vertelde ze me. 'In plaats van te zeggen: "Weet je wat? Dat is niet mogelijk," [zegt het IHME:] "Hier zijn wat cijfers." Zo kom je vanzelf terecht in een situatie waarin je te veel belooft.'

Het IHME werpt tegen dat 'geen enkele schatting van een probleem wordt geïnterpreteerd als een schatting van geen probleem'. En in een e-mail verdedigde het zijn schattingen als zijnde transparant en gepubliceerd met statistische betrouwbaarheidsintervallen die gebruikers informeren over de beperkingen van zijn werk. Etzioni ziet een patroon in het naar voren brengen

van de IHME-bevindingen, terwijl het instituut 'belangrijke kanttekeningen en onzekerheden' naar de kleine lettertjes verplaatst. Ze wees erop dat zelfs toen het instituut een grote fout maakte in zijn vroege Covid-19-voorspellingen – er was een slecht model gebruikt – er nooit een duidelijk mea culpa is uitgesproken.

En het hoge risico van de pandemie bracht een nieuw niveau van toezicht – en concurrentie – met zich mee voor het IHME. Een aantal onderzoekers publiceerde schattingen en zag in realtime wat ze allang vermoedden: dat de complexe schattingen van het IHME niet altijd bijzonder goed of nauwkeurig waren. Soms konden die de volksgezondheid zelfs schaden.

In het voorjaar van 2020 hield de Amerikaanse president Donald Trump een persconferentie waarin zijn adviseurs wezen op IHME-schattingen als bewijs dat de pandemie snel zou pieken en in de daaropvolgende weken zou afnemen. 'In april werd miljoenen Amerikanen ten onrechte wijsgemaakt dat de epidemie in juni voorbij zou zijn, op basis van de voorspellingen van het IHME,' vertelde gegevenswetenschapper Youyang Gu me. 'Ik denk dat veel staten [de lockdowns] hebben opgeheven op basis van hun modellen.'

Gu was een van de vele modellenbouwers die uiteindelijk concurreerden met, en beter presteerden dan, het IHME tijdens de Covid-19-pandemie. Hij produceerde onafhankelijk voorspellingen die nauwkeuriger bleken dan de een half miljard dollar kostende gezondheidsstatistieken van Bill Gates. Tijdens de pandemie wezen wetenschappers keer op keer op grote fouten en vergissingen in het onderzoek van het IHME, waarbij ze het instituut openlijk bespotten op sociale media. Maar hoe vaak de schattingen van het IHME ook verkeerd bleken te zijn, of hoe hard de bredere onderzoeksonderneming ook schreeuwde: 'De keizer heeft geen kleren aan!', de boodschap kwam nooit echt door.

'Veel mensen begrijpen niet hoe modellenbouw werkt,' schreef Chris Murray in een opiniestuk in de *Los Angeles Times*, waarbij hij zijn critici terzijde schoof voordat hij doorploeterde met meer zeer betwistbare, aandachttrekkende voorspellingen. Het IHME begon bijvoorbeeld vele maanden van tevoren de koers van de pandemie in kaart te brengen, terwijl concurrerende modellenbouwers conservatievere voorspellingen deden, over slechts enkele weken in de toekomst. Dit plaatste de zeer omstreden schattingen van het IHME in een positie om beleidsvorming te sturen vóór andere modellen en meer media-aandacht te trekken.

‘Het lijkt een versie van het draaiboek dat Trump volgt,’ vertelde de demograaf Sam Clark me in 2020. ‘Er blijft absoluut niets negatiefs hangen, en hoe meer aandacht je krijgt, hoe beter – ongeacht wat er gebeurt. Het is echt verbazingwekkend, en ik ken geen andere wetenschappelijke persoonlijkheid of organisatie die dat zo goed kan doen als het IHME.’

Toen ik in 2019 voor het eerst contact opnam met het instituut en vroeg naar zijn controversiële reputatie in de academische gemeenschap, antwoordde een woordvoerder van het IHME: ‘Wie geeft zulke kritiek en waar is de kritiek gepubliceerd of openbaar gemaakt?’ Maar intern was het IHME goed op de hoogte van deze kritiek. In correspondentie met de Gates Foundation, enkele jaren eerder – vrijgegeven na een verzoek om de openbaarmaking van informatie –, meldde het instituut kritiek te hebben ontvangen omdat het als een ‘zwarte doos’ was, wat het erkende als een potentieel ‘risico’ voor zijn toekomstige succes. Ook weersprak het instituut publiekelijk de beweringen dat het te veel macht zou hebben. Het vertelde mij dat ‘voor bijna alle uitkomsten die wij publiceren, er alternatieve bronnen van schattingen zijn’. Toch heeft het zichzelf elders de ‘gouden standaard in bevolkingsgezondheidsstatistieken’ genoemd en ‘aantoonbaar de feitelijke bron voor de wereldwijde gezondheidsboekhouding’.

Volgens diverse bronnen begrijpen veel medewerkers van de Gates Foundation dat er ernstige problemen zijn met het IHME – misschien is er zelfs sprake van aansprakelijkheid. Maar omdat Bill Gates persoonlijk het instituut waardeert, is Murrays project te groot geworden om te mislukken, wat opnieuw een illustratie is van Bill Gates’ hiërarchische stijl van leidinggeven.

Peter Byass merkte in een interview op dat, als het IHME gefinancierd zou worden met publiek geld, het op een veel opener en verantwoordelijker manier zou moeten opereren. ‘Als je genoeg miljarden hebt, kun je een stichting oprichten en kun je de regels volledig naar je eigen wens opstellen,’ zei hij. De Gates Foundation ‘is zowel de regelgever als de regelbewaarder als het erom gaat hoe ze ertoe besluiten om ontvangers van subsidie te controleren. Dat is hun voorrecht, omdat dat hun positie in de markt is.’

Maar het IHME is technisch gezien een openbare instelling. Het maakt deel uit van de University of Washington en is, theoretisch gezien, onderworpen aan het toezicht daarvan. In de praktijk beschouwen veel geleerden het echter als een privéonderdeel van de Gates Foundation. ‘Het IHME bestaat door zijn ontwerp in een soort grijs gebied,’ aldus Andrew Noymer. ‘Het is onderdeel

van de University of Washington, maar het is een eigen instelling. Het behoort er niet volledig toe. Het IHME is publiek eigendom als het in de mode is om publiek eigendom te zijn, maar privaat als het hun uitkomt.'

Tijdens het grootste deel van zijn bestaan was het IHME een paar straten verwijderd van de kantoren van de Gates Foundation in Seattle, niet op de campus van de University of Washington. De eerste tijdelijke kantoren van het instituut bevonden zich zelfs in het voormalige hoofdkantoor van de stichting. Een voormalige IHME-medewerker vertelde me dat de Gates Foundation regelmatig speciale grafieken en diagrammen laat maken voor presentaties van Bill Gates, waarvoor hele teams van IHME-onderzoekers al het andere laten vallen om hun weldoener van dienst te zijn. 'Het voelde echt alsof we consultants waren voor de Gates Foundation, en de wetenschappelijke methoden die we gebruikten stonden vaak in dienst van het behalen van de resultaten die we wilden [...] of van het verhaal waarvan hij [Murray] dacht dat de Gates Foundation dat wilde,' vertelde de bron me. 'Er worden elk jaar duizenden uren besteed aan incidentele verzoeken van Bill Gates, die doorgespeeld worden door de Gates Foundation.'

Een verzoek om openbaarmaking van gegevens bleek dit te bevestigen. Het IHME vroeg op een gegeven moment om 1,5 miljoen dollar extra aan de Gates Foundation om tegemoet te komen aan 'tijdgevoelige verzoeken van de BMGF-leiding [die] vaak vereisen dat IHME-personeel ter plekke opnieuw wordt ingezet voor andere projecten om aan analytische verzoeken te voldoen. Aan elk verzoek moest worden voldaan naast de normale verantwoordelijkheden, waardoor er een domino-effect van projecten ontstond.'

Geopenbaarde gegevens tonen ook aan dat het IHME een speciaal team van medewerkers heeft gecreëerd om de stichting te dienen. Het Foundation Response and Engagement Team van het IHME werd volgens een subsidieverzoek bij de stichting geleid door Tamer Farag, wiens LinkedIn-cv meldt dat hij bij de Gates Foundation werkte voordat hij bij IHME kwam en bleef dienen als 'consultant-adviseur' voor Gates terwijl hij bij het IHME in dienst was. (Opvallend is dat Farag ook meldt dat hij tegelijkertijd fungeerde als adviseur van het ministerie van Volksgezondheid van Mali.)

Het meest onthullende van alles was dat de oorspronkelijke subsidieovereenkomst van Gates met het IHME uit 2007 – die werd vrijgegeven na een verzoek om publieke openbaarmaking – de stichting verregaande autoriteit gaf over het instituut: goedkeuringsrechten voor nieuwe medewerkers voor de uitvoerende leiding van het instituut,

goedkeuringsrechten voor bestuursleden van het instituut en goedkeuringsrechten voor wie externe evaluaties van het IHME doet en voor de criteria die daarvoor worden gebruikt. (Dergelijke externe evaluaties zijn vereist volgens de statuten van de University of Washington.) Gates vroeg ook 'een mogelijkheid voor toezicht en goedkeuring' van persberichten en rapporten met betrekking tot het werk dat de stichting financiert bij het IHME. De University of Washington ging akkoord met deze overeenkomst.

Toen ik dit voor het eerst rapporteerde in 2020, namen bronnen contact met me op, omdat ze bezorgd waren dat de University of Washington zo'n verstrekkende invloed zou geven aan een particuliere donateur. De American Association of University Professors adviseert scholen stappen te ondernemen om 'academische autonomie' te behouden tegenover financiers 'door het behoud van [...] exclusieve academische controle over academische kernfuncties', inclusief onderzoeksevaluaties en aanwerving. Sommige universiteiten kwamen in opspraak omdat ze het soort concessies hadden gedaan dat de University of Washington aan Gates heeft verleend. Nadat studentenactivisten aan George Mason University, een openbare instelling in Virginia, ontdekten dat de Charles Koch Foundation invloed had gekregen op het inhuren van universiteiten door middel van liefdadigheidsdonaties, volgde een internationaal schandaal. Overal verschenen krantenkoppen, van *The New York Times* tot *The Guardian*, waarin de inbreuk van miljardair-industrieel Charles Koch op de academische vrijheid werd veroordeeld.

'Wij zijn een soort schoolvoorbeeld van "Laat dit niet gebeuren met jouw instelling,"' vertelde Bethany Letiecq, een voormalig universitair hoofddocent aan het College of Education and Human Development aan George Mason (inmiddels aan de University of Maryland). 'En veel andere universiteiten kijken naar ons en vragen: "Wat is er misgegaan? Hoe kunnen we dit in de toekomst voorkomen?"'

Ik deelde mijn bevindingen over de Gates Foundation met Letiecq, waaronder het toezicht op aanwervingen, bestuursbenoemingen, evaluaties en persberichten. 'Wat we aantroffen bij [George] Mason [University], vergelijkbaar met wat jij bij Gates aantreft, is dat ze allerlei voordelen of toegang of toezicht krijgen op grond van hun financiering. Wij vinden dat zeer problematisch als het gaat om academische vrijheid,' zei ze. 'Als die relaties eenmaal tot stand zijn gekomen, vind ik het wel zorgwekkend, in die zin dat ze de hele missie van de universiteit kunnen veranderen – alleen om hun

belangen [die van particuliere donateurs] te dienen. Openbare instellingen voor hoger onderwijs zijn een soort vangnet van de democratie. Ze zijn heel belangrijk voor de democratische functie om kritiek te leveren, om transparantie te eisen, om waarheid en kennis te zoeken. Ik denk dat deze grote geldschieters, hoewel ze belangrijk zijn voor de universiteiten [...] er zijn serieuze kosten aan verbonden en ik denk dat universiteiten superkwetsbaar zijn.' Letiecq zei dat Koch een duistere geldstrategie toepaste bij George Mason: in plaats van donaties te doen aan de universiteit, die onderworpen zouden zijn aan verzoeken om openbaarmaking van gegevens, deed zijn stichting donaties aan een particuliere stichting naast de universiteit. Meer dan 80 procent van de giften van de Gates Foundation aan de University of Washington – 1,5 miljard dollar – heeft een soortgelijk pad gevolgd, naar een stichting die aan de universiteit verbonden was.

Toen ik de University of Washington Foundation (UWF) vroeg naar deze zorgen over duister geld, reageerde die niet. In plaats daarvan antwoordde de universiteit namens de stichting: 'Dezelfde ethische wetten van de staat gelden, ongeacht of een donatie rechtstreeks aan de UWF of aan de universiteit wordt gedaan.' De universiteit vertelde me ook dat de UWF momenteel onderworpen is aan verzoeken tot openbaring van informatie, maar reageerde niet op vervolgvragen of dit altijd het geval was.

Het is de moeite waard om te benadrukken dat de Gates Foundation geen doorsneedonateur is voor de University of Washington. De familienaam Gates is verspreid over de universiteitscampus: het William H. Gates Public Service Law Scholarship Program, de Mary Gates Research-beurzen, de Bill & Melinda Gates-leerstoelen in de informatica, de Mary Gates Hall. De familie Gates – Bills moeder, vader en twee zussen – heeft in de loop van de decennia verschillende hoge posities bekleed bij de universiteit, waaronder zitting in het hoogste bestuursorgaan, de Raad van Regenten, en in het bestuur van de University of Washington Foundation.

De universiteit ontkent dat Gates er enige ongepaste invloed heeft of dat de Gates Foundation speciale privileges geniet, bijvoorbeeld bij de financiering van het IHME. 'Het is noch in het belang van de universiteit, noch in het belang van de Gates Foundation om een relatie te hebben die niet gebaseerd is op open wetenschap. Dat is wat onze reputatie als toponderzoeksuniversiteit veiligstelt. En eerlijk gezegd denk ik niet dat de Gates Foundation daarvoor bekritiseerd zou willen worden,' zei Joe Giffels, senior adjunct-onderwijsbestuurder voor onderzoeksadministratie en

integriteit. ‘Eerlijk gezegd wil de universiteit dat elke universitaire activiteit, inclusief het onderzoek dat het IHME doet, vrij is van ongepaste beïnvloeding en in het bijzonder van vooringenomenheid uit welke bron dan ook.’

Giffels was zich er niet van bewust dat het IHME een controversiële reputatie had en vertelde me: ‘Ik heb geen [ethische zorgen] gehoord. En als die er waren, zou ik ervan gehoord hebben.’ Volgens hem doet de Gates Foundation weinig meer dan cheques uitschrijven. ‘Wij beschouwen het IHME niet als een instituut dat, nou ja, opgericht is door de Gates Foundation. De Gates Foundation heeft veel financiële steun verleend aan het IHME – op verzoek van het IHME. Ze [het IHME] komen met individuele projecten, onderzoeksvragen die ze beantwoord willen hebben enzovoort, en dan stellen ze voor aan de Gates Foundation – dat de Gates Foundation financiering biedt voor die dingen, zoals ontworpen door het IHME. En dan zegt Gates ja of nee,’ aldus Giffels.

Ik vroeg hem ook naar de rol van de stichting bij de goedkeuring van nieuwe medewerkers bij het IHME. ‘Staan wij toe dat sponsors het aannemen, of eventueel ontslaan, van personeel goedkeuren – dat soort dingen? Nee, dat doen wij niet – in die zin dat de universiteit de werkgever is; die is de geregistreerde werkgever, die is verantwoordelijk voor de werkgelegenheid en die neemt de uiteindelijke beslissingen over aanwerving en ontslag.’

Na het interview stuurde ik Giffels de subsidieovereenkomst die ik had ontdekt, waarin de universiteit er expliciet mee instemde om de Gates Foundation goedkeuringsrechten te geven over nieuwe medewerkers voor de uitvoerende leiding van het instituut. De universiteit leek vervolgens van koers te veranderen. Victor Balta, de woordvoerder van de universiteit, stuurde me een e-mail waarin hij schreef dat dit soort invloed normatief en gebruikelijk was voor donateurs van de University of Washington. ‘Het niveau van betrokkenheid van financiers, zoals uiteengezet in de subsidieovereenkomst van 2007, is in overeenstemming met het type beoordeling en goedkeuring dat is opgenomen in veel onderzoekssubsidieovereenkomsten met overheidsfinanciers, instituten en andere non-profitorganisaties,’ aldus Balta. Gevraagd naar specifieke voorbeelden, merkte hij op dat, wanneer een universitair onderzoeker een door de overheid gesponsord onderzoeksproject verlaat, de sponsor een rol zal spelen bij de goedkeuring van degene die de subsidie overneemt. Maar dit lijkt totaal anders dan de brede invloed die de universiteit aan Gates heeft gegeven – niet alleen bij de beslissing wie verantwoordelijk is voor de

subsidie (Chris Murray), maar ook bij het bezit van goedkeuringsrechten over nieuwe medewerkers bij de uitvoerende leiding van het instituut, naast andere rechten en privileges.

Na vele e-mailwisselingen ging de universiteit hetzelfde antwoord herhalen: 'De University of Washington zou geen subsidieovereenkomst ondertekenen die niet aansluit bij onze missie en waarden.' Wat ik zie in deze gestandaardiseerde reacties, en in het falen van de universiteit om de tegenstellingen op een zinvolle manier met elkaar te verzoenen, is een instelling die zich sterk inzet voor de bescherming van haar relatie met een waardevolle financier. Het is een verhaal dat academici van andere instellingen goed kennen. 'Het valt allemaal onder die paraplu van ongepaste donateursinvloed en de bereidheid van de universiteit om academische vrijheid te verkopen aan de hoogste bieder,' vindt Letiecq. 'Of het nu de Gates Foundation is of de Charles Koch Foundation [...] de bedreiging voor de academische vrijheid is dezelfde.'

Als de genereuze donaties van de Gates Foundation het mogelijk hebben gemaakt om volgens een andere set regels mee te spelen aan de University of Washington, zijn er andere controlemechanismen voor wetenschappelijk ondernemerschap, die op het IHME zouden moeten worden toegepast. De valuta van de wetenschap bestaat voor een groot deel uit de onderzoeksrapporten die onderzoekers publiceren in wetenschappelijke tijdschriften. Daar beschrijven, bespreken en weerleggen ze bevindingen. En voordat ze worden gepubliceerd, ondergaan die artikelen eerst een kritisch onderzoek door redacteuren en vakgenoten, die het werk van de onderzoekers grondig beoordelen.

In deze wereld van academische publicaties is het IHME een zwaargewichtkampioen, die enkele van de meest geciteerde onderzoeksrapporten ter wereld uitbrengt. Veel van die artikelen zijn gepubliceerd in *The Lancet*, een van 's werelds toonaangevende medische tijdschriften. Terwijl de meeste wetenschappers van geluk mogen spreken als ze één onderzoeksartikel in *The Lancet* publiceren tijdens een decennialange carrière, heeft Chris Murray er meer dan honderd gepubliceerd. Hij heeft *The Lancet* tot de thuisbasis gemaakt voor de meeste van de grootste onderzoeksrapporten van het IHME, die de 'wereldwijde ziektelast' uiteenzetten. Andere onderzoekers kijken daarnaar voor gezondheidsstatistieken. Wanneer wetenschappers hun eigen onderzoek naar een bepaalde ziekte publiceren, citeren ze vaak IHME-cijfers over

sterfgevallen en infecties. En elke keer dat een onderzoeker de onderzoeksrapporten van het IHME in *The Lancet* citeert, verhoogt dit de 'impactfactor' van het tijdschrift – een maat voor het relatieve belang ervan in de wetenschappelijke literatuur. Dit kan zich vertalen in prestige en invloed voor het tijdschrift, zo niet ook in de verhoging van abonnementstarieven en advertentie-inkomsten voor Elsevier, de commerciële eigenaar van *The Lancet*.

Sommige wetenschappers zien perverse prikkels die deze relatie aansturen. Zij vinden dat de voordelen die *The Lancet* ontleent aan het publiceren van IHME-onderzoek het redactionele toezicht van het tijdschrift hebben beïnvloed. Diverse bronnen die ik heb geïnterviewd, bekritiseren bijvoorbeeld het beoordelingsproces door vakgenoten van *The Lancet*, dat onmogelijk korte deadlines stelt aan extreem complexe IHME-onderzoeken, wat leidt tot oppervlakkige beoordelingen. 'Uiteindelijk doet [het beoordelingsproces door vakgenoten] alsof het een validatie is van iets wat het niet is,' vertelde Patrick Gerland, een demograaf bij de afdeling Bevolking van de Verenigde Naties.

'Je kunt niet de 5000 pagina's met tabellen en figuren van *The Lancet* doorlopen en zeggen: "Ik heb een fout opgemerkt op pagina 3556, regel 25,"' zei Peter Byass. 'Dat gaat gewoon niet gebeuren.' Niettemin publiceert *The Lancet* 5000 pagina's tellende bijlagen die zijn aangemerkt als beoordeeld door vakgenoten.

Geleerden zetten ook vraagtekens bij de redactionele beslissing van *The Lancet* om het IHME toe te staan artikelen met honderden verschillende auteurs te publiceren. 'Je kunt je aanmelden als medewerker van het IHME en dan sturen ze je conceptdocumenten,' legt Colin Mathers uit. 'Die lees je misschien wel of niet, je kunt er wel of geen commentaar op geven, maar je naam wordt uiteindelijk [opgenomen als] auteur, en het IHME kan dan beweren dat er 1200 mensen uit [verschillende] landen alle resultaten hebben bekeken. Ik weet niet hoe *The Lancet* dat rijmt [...] met de standaard wetenschappelijke auteurschapsvereisten.'

David Resnik, een bio-ethicus bij de National Institutes of Health, ging voor mij dieper in op het belang van ethische regels rond auteurschap: 'Als je zoveel mensen hebt, en hun rollen zijn onduidelijk gedefinieerd, verlies je de verantwoordelijkheid en de aansprakelijkheid ervoor. Dat vertelt je niet echt wie wat heeft gedaan of wie er meer heeft gedaan.'

Velen hebben het gevoel dat het IHME zoveel auteurs gebruikt als politiek spel. Door internationale onderzoekers de mogelijkheid te bieden om mee te werken aan een studie in *The Lancet* – een pluim op de hoed van elke onderzoeker – kan het IHME zijn onderzoek presenteren als veel sterker en samenwerkingsgerichter dan het in werkelijkheid is. Het instituut kan er dan ook op rekenen dat medeauteurs dienen als bondgenoten, medestanders en verdedigers – om kritiek op 'data-imperialisme' af te wenden of de bewering aan te vechten dat het instituut een strak gerund monopolie in Seattle is.

Het IHME hield tegenover mij vol dat het voldoet aan de juiste richtlijnen voor auteurschap, maar enkele dagen voordat het deze verdediging aanvoerde – en kort nadat ik vragen had gesteld – liet het een intern memo rondgaan waarin nieuwe richtlijnen rond auteurschap en een strikt nieuw controleproces werden aangekondigd.

Misschien wel de meest opvallende onregelmatigheid in de relatie van *The Lancet* met het IHME betreft de toekenning door het instituut van een prijs van 100 000 dollar aan de beroemde redacteur van het tijdschrift, Richard Horton, in 2019. Zelfs binnen het IHME gingen alarmbellen af. 'Ik zou graag willen begrijpen wat de langetermijngedachte is geweest achter de toekenning van de prijs aan Horton,' zei een IHME-medewerker in een interne e-mail, 'en hoe van ons verwacht wordt dat wij die beslissing als personeel verdedigen wanneer er kritiek komt dat we ons bij *The Lancet* een weg naar binnen hebben gekocht, in plaats van te worden gepubliceerd op basis van de verdienste van ons werk.'

In een telefonisch interview uit 2019 ontkende Horton alle beschuldigingen van ongepastheid, met het argument – vreemd genoeg – dat omdat de prijs, genaamd de Roux Prize, afkomstig was van de raad van bestuur van het IHME, deze als onafhankelijk van het instituut moest worden beschouwd. 'Ik zie het persoonlijk als volledig gescheiden,' zei Horton, waarbij hij erop wees dat IHME-bestuurslid Dave Roux, een medeoprichter van de investeringsmaatschappij Silver Lake, de prijs financierde.

Het instituut bood zijn eigen uitleg aan en zei dat 'het IHME de Roux-prijs niet toekent; het is de beheerder van de prijs. Bovendien is het zeer onwaarschijnlijk dat er enige verwachting was van voordeel voor het bestuur van het instituut – hetzij collectief, hetzij voor een individueel lid – door dr. Richard Horton de prijs in 2019 toe te kennen, gezien zijn terminale-kankerdiagnose.'

Jaren later redigeert Horton *The Lancet* nog steeds – en blijft hij het volle gewicht van zijn tijdschrift inzetten om het onderzoek van het IHME te bevorderen. Horton erkent wel de 'heel bijzondere relatie' die zijn tijdschrift heeft met het IHME, maar verdedigt dat als goede wetenschap. Hij merkt op dat *The Lancet* schattingen publiceert van andere onderzoeksinstituten, en zegt dat dit helpt om een stevig debat te creëren dat historisch gezien ontbrak in de wereldgezondheidszorg, ook tijdens de periode waarin de WHO de belangrijkste leverancier van schattingen was.

'De reden waarom het erg belangrijk is om deze artikelen in ons tijdschrift te publiceren, is dat dit het IHME verantwoordelijk houdt,' zei hij in een interview. 'Als je een artikel publiceert in *The Lancet* [...] kunnen wetenschappers naar dat artikel kijken en zeggen: "Oké, vind ik dat dit hoogwaardige wetenschap is? Ben ik het eens met wat ze gezegd hebben? En ben ik het eens met hun interpretatie?" En dan kunnen ze brieven naar ons schrijven, en kunnen ze zeggen: "Eigenlijk zijn we het sterk oneens met X, Y en Z", en dan zullen wij die brieven publiceren, en dat houdt Chris Murray en het IHME verantwoordelijk voor hun werk,' aldus Horton. 'Zo wordt wetenschap bedreven. Die is zelfcorrigerend […] Je publiceert het beste werk dat je kunt, dan zie je wie na verloop van tijd uit beeld verdwijnt.'

Maar Hortons visie op een functionerend, aanvullend systeem van kenniscreatie, vol debatten en concurrentie, is in de ogen van veel geleerden een alternatieve realiteit. Wat het IHME vertegenwoordigt voor de bredere wetenschappelijke gemeenschap is een kapot systeem van wetenschap dat rijkdom en macht bevoorrecht boven onafhankelijkheid en integriteit. 'Het lijkt een beetje op de agenda in veel ontwikkelde landen in de afgelopen twintig, dertig jaar om allerlei functies te privatiseren waarvan ik dacht dat ze terecht in het publieke domein thuishoorden, met controlemechanismen enzovoort,' vertelde Colin Mathers me. 'Alleen doordat Gates ons zo lang te veel heeft laten betalen voor Windows, is hij nu in een positie om te beslissen – om het wereldgezondheidslandschap en de cijfers te veranderen, met weinig mogelijkheid voor anderen om daaraan weerstand te bieden.'

13

Landbouw

Monsanto behoort tot de meest legendarische schurkenbedrijven van de afgelopen dertig jaar en is misschien nog wel beruchter dan Microsoft. Als Bill Gates had besloten om zijn energie in de landbouw te steken in plaats van in computers, zou het bedrijf dat hij had opgericht vast erg veel lijken op de zaad- en agrochemische reus uit St. Louis. (Bayer nam Monsanto in 2018 over.)

Monsanto's zuurverdiende controversiële reputatie komt deels voort uit de monopoliemacht die het bedrijf uitoefent over ons voedselsysteem, in een poging om de genetische code van het leven zelf te beheersen. In de afgelopen twee decennia had veel van de in de Verenigde Staten verbouwde maïs en soja genetische eigenschappen die eigendom waren van Monsanto. De bekendste daarvan is 'Roundup Ready', wat verwijst naar de immuniteit van gewassen tegen onkruidverdelger Roundup. Wat betekent dat boeren hun velden zonder onderscheid kunnen besproeien met onkruidverdelgende chemicaliën, waardoor onkruid wordt geëlimineerd, terwijl hun gewassen overleven dankzij hun genetische modificatie. Dit biedt een groot voordeel voor boeren wat betreft arbeid, omdat hun het harde werk van het met de hand uittrekken van onkruid of het zorgvuldig besproeien van afzonderlijk onkruid bespaard blijft.

Toch brengt het uitgebreide gebruik van agrochemicaliën zorgen met zich mee die verband houden met het milieu en de menselijke gezondheid. Dat is een van de redenen waarom de meeste landen, waaronder een groot deel van Europa, geen GGO's (genetisch gemodificeerde organismen) verbouwen.

Het GGO-model is ook duur, en om financieel zinvol te zijn wordt het over het algemeen gebruikt op de grootste boerderijen. Telers planten enorme oppervlakken vol met monocultuurmaïs of soja, passen synthetische meststoffen toe en huren vervolgens sproeivliegtuigen in om de velden te bedekken met Roundup, waarvan het gebruik omhooggeschoten is met de komst van GGO's. Dit alles is zeer winstgevend geweest voor Monsanto, dat niet alleen 'Roundup Ready'-GGO-zaden verkoopt, maar ook de Roundup-

onkruidverdelgers die in combinatie daarmee worden gebruikt.

Monsanto's marktmacht heeft ook op andere manieren de boerderijen bereikt. Wanneer boeren GGO-zaden kopen, ondertekenen ze technologieovereenkomsten die beperken hoe ze de zaden kunnen gebruiken. En Monsanto schrikt er niet voor terug om te controleren of boeren de voorwaarden van deze overeenkomsten respecteren. *Vanity Fair* meldde in 2008:

> Zoals uit interviews en stapels rechtbankdocumenten blijkt, vertrouwt Monsanto op een schimmig leger van privédetectives en agenten in het Amerikaanse binnenland om angst te zaaien in het boerenland. Ze verspreiden zich over velden en boerendorpen, waar ze boeren, winkeleigenaren en coöperaties stiekem filmen en fotograferen; ze infiltreren in gemeenschapsbijeenkomsten; en ze verzamelen informatie van informanten over landbouwactiviteiten. Boeren zeggen dat sommige agenten van Monsanto zich voordoen als landmeters. Anderen gaan met boeren in gesprek op hun land en proberen hen onder druk te zetten om papieren te ondertekenen die Monsanto toegang geven tot hun privégegevens. Boeren noemen hen de 'zaadpolitie' en gebruiken woorden als 'Gestapo' en 'maffia' om hun tactiek te beschrijven. Gevraagd naar deze praktijken, weigerde Monsanto specifiek commentaar te geven, maar zei alleen dat het bedrijf gewoon zijn patenten beschermt […] Sommigen vergelijken Monsanto's harde aanpak met de ijverige inspanningen van Microsoft om zijn software te beschermen tegen piraten. Maar bij Microsoft kan de koper van een programma dat tenminste steeds opnieuw gebruiken. Boeren die Monsanto's zaden kopen, kunnen dat echter niet eens.

Monsanto heeft ook een controverse veroorzaakt rond de invloed van het bedrijf op de wetenschappelijke praktijk. De University of California, San Francisco, heeft een onlinebibliotheek vol details over deze invloed, naast de schat aan documenten die het draaiboek van Big Tobacco onderzoeken. Als een van de talloze voorbeelden nam Monsanto in 2013 contact op met een aantal academische wetenschappers en stelde voor dat ze beleidsdocumenten zouden produceren op basis van de gesprekspunten die het bedrijf aanleverde — wat sommige professoren deden zonder Monsanto's rol in de documenten te onthullen. Een van de academici die verstrikt raakten in dit schandaal was Harvard-econoom Calestous Juma, die op agrarisch gebied ook had samengewerkt met de Gates Foundation.

Gates financierde een deel van Juma's academische onderzoek – en creëerde na diens overlijden zelfs een beurs om hem te eren. En toen Juma zich bezighield met politieke belangenbehartigingsactiviteiten, zoals een brief uit 2015 aan de Food and Drug Administration ter ondersteuning van GGO's, gaf hij hoog op van zijn banden met de Gates Foundation, maar deed hij natuurlijk geen melding van zijn nauwe samenwerking met Monsanto. Zoals in veel van de gebieden waarop Gates werkt, is de stichting een waardevol front geworden voor industriële ambities, een liefdadigheidsgezicht voor een zakelijke agenda.

De reden dat de Gates Foundation en Monsanto allebei zo nauw samenwerkten met Juma was wat hij voor hen vertegenwoordigde: een Afrikaanse geleerde – hij kwam uit Kenia – verbonden aan een prestigieuze universiteit in het Westen, die kon helpen bij de promotie van het gezamenlijke doel van Gates en Monsanto om GGO's te introduceren in Afrika. 'Het grootste gebied van landbouwgrond in de wereld dat op dit moment onderbenut is, bevindt zich in Afrika,' zei Monsanto-directeur Mark Edge in een nieuwsbericht uit 2016 dat ging over de filantropische samenwerking van het bedrijf met de Gates Foundation. 'Er is een echt zakelijk afweging te maken [...] De overweging is: je kunt er nu wel in stappen, terwijl je weet dat je er niet veel geld mee gaat verdienen, maar dan leg je wel de fundamenten voor over tien of vijftien jaar, hoe het er dan ook voorstaat.'

Bill Gates geeft een andere draai aan het verhaal, waarbij hij leunt op humanitaire argumenten: 'Het is prima voor mensen uit rijke, weldoorvoede landen met productieve boerderijen om het gebruik van GGO's af te wijzen. Maar ze mogen hun voorkeuren niet opleggen aan Afrika.'

Tegelijkertijd lijkt Gates er niet veel moeite mee te hebben om zijn eigen voorkeuren op te leggen. Als zelfverklaard technoloog is hij een echte voorstander van GGO's, ook al vragen veel experts zich af of deze technologie echt ten goede kan komen aan de kleinschalige boeren in Afrika ten zuiden van de Sahara, op wie de stichting zich richt. Toen hem in een interview met *Verge* in 2015 gevraagd werd of arme landen de nodige regelgevende capaciteit hadden om ervoor te zorgen dat GGO's veilig werden getest en geteeld – en of de stichting zou kunnen ingrijpen om 'quasi-regelgevend toezicht' te bieden – gaf Bill Gates geen krimp:

Wij kunnen opleidingen financieren, zodat ze wetenschappers kunnen krijgen die hun veiligheidscommissie kunnen bemannen. Wij kunnen

> ervoor zorgen dat de [wetenschappelijke] onderzoeken goed en grondig worden uitgevoerd. Wij kunnen de bedrijven stimuleren die deze geweldige zaden voor rijke landen maken – wij kunnen met hen samenwerken om ervoor te zorgen dat het op z'n minst beschikbaar is – eigenlijk tegen een lagere prijs, omdat die gedifferentieerde prijs waarbij arme landen een betere prijs krijgen zo goed heeft gewerkt bij medicijnen; wij kunnen ervoor zorgen dat ditzelfde soort dingen gebeurt met deze gewassen. Maar uiteindelijk mogen zij beslissen – welke vaccins, welke medicijnen, welke zaden goed zijn. Dat is hun land. Maar hun expertise is in ontwikkeling, dus ik heb het gevoel dat ze een goede keuze zullen maken.

De openhartigheid van Gates is opmerkelijk, aangezien hij in wezen uitlegt hoe zijn stichting het hele goedkeuringsproces probeert te beheersen – behalve de stempel helemaal aan het einde. Hij traint de Afrikaanse wetenschappers die de GGO's gaan reguleren. Hij creëert de wetenschappelijke onderzoeken die ze beoordelen. Hij grijpt zelfs in op de particuliere markten om ervoor te zorgen dat GGO's beschikbaar zijn. En hij overdrijft niet.

Bill Gates is uitgegroeid tot een van de machtigste stemmen in de Afrikaanse landbouw, een enorm ondergefinancierde sector, waar donaties van de Gates Foundation zich hebben vertaald in verregaande invloed op het overheidsbeleid. De stichting heeft 6,5 miljard dollar uitgegeven aan alle landbouwprojecten in Afrika, waaronder de hoofdfinanciering voor enkele van de meest prominente landbouworganisaties die op het continent actief zijn – organisaties die er Afrikaans uitzien en aanvoelen, en vaak de naam 'Afrika' in hun naam hebben. Deze plaatsvervangers – zoals de Alliance for a Green Revolution in Africa en de African Agricultural Technology Foundation – lijken op dezelfde manier te functioneren als Monsanto's zakelijke mantelgroeperingen dat ooit deden: de agenda van hun sponsor bevorderen, terwijl ze beweren onafhankelijk te zijn, of wetenschappelijk gebaseerd, of gericht op boeren, of geleid door Afrikanen.

Gates' ambitie om GGO's te introduceren is slechts één agendapunt in een groter project om de Afrikaanse landbouw te industrialiseren, waardoor deze productievere en hogere opbrengsten krijgt door uitgebreid gebruik te maken van wat 'inputs' worden genoemd – chemicaliën, meststoffen, nieuwe zaden en irrigatie. Dit is een project dat Gates heeft ondernomen in nauwe samenwerking met de multinationals die deze inputs verkopen, bedrijven die

Afrika al lang als een onaangeboorde markt zien. Voor de stichting is het doel niet winst, maar opbrengsten: 'De noodzaak om oplossingen te vinden, zodat boeren – vooral die in de armste landen – over betere hulpmiddelen en kennis beschikken, zodat ze voldoende voedsel kunnen verbouwen om hun gezinnen te voeden.'

Maar de projecten van Gates hebben niet de 'revolutie' opgeleverd die de stichting beloofde. Ondanks tientallen jaren van politiek lobbyen door gevestigde belanghebbenden verbouwt slechts één Afrikaanse natie significante hoeveelheden GGO-voedselgewassen: Zuid-Afrika. Ook hebben we niet de grote afname van honger of stijgingen van oogstopbrengsten en boereninkomens gezien waarvan Bill Gates beloofde dat zijn landbouw-agenda die zou opleveren.

Maar deze mislukkingen houden niet in dat de Gates Foundation geen impact heeft. 'In veel opzichten zijn ze erg succesvol, omdat ze een verhaal hebben verkocht,' vertelde Million Belay, hoofd van de Alliance for Food Sovereignty in Africa, mij in een interview. 'Het verhaal is dat Afrikaanse zaden uitgeput zijn. Het land van de Afrikanen is niet vruchtbaar. De kennis die Afrikanen hebben is verouderd. Om meer voedsel te produceren heb je hybride soorten zaden nodig. De grond is erg uitgeput, dus moet je die behandelen met veel chemicaliën. Ook dat is marktgerichte landbouw, onderdeel van de neoliberale ideologie.'

Het uitgangspunt van het werk van de Gates Foundation is dat Afrikaanse landen niet de expertise of de capaciteit of de hulpmiddelen hebben om hun eigen voedselsystemen te beheren – dat ze professionals en experts uit het Globale Noorden nodig hebben om hen te helpen. De stichting doet dit door samen te werken met politici en beleidsmakers om de heersende wetten in de Afrikaanse landen waarin ze werkt te veranderen, effectief op te treden als lobbyist en haar technisch experts binnen overheidsinstanties te plaatsen. De stichting helpt zelfs bij het creëren, financieren en bemensen van geheel nieuwe instellingen, zoals het Agricultural Transformation Agency (ATA) in het thuisland van Belay, Ethiopië.

Dit nieuwe orgaan – een 'onafhankelijke eenheid ter ondersteuning van het ministerie van Landbouw om de landbouwgroei te versnellen en het werk van het ministerie aan te vullen' – heeft geprofiteerd van ten minste 27 miljoen dollar van de Gates Foundation. In 2010 hebben Ethiopische wetgevers het nieuwe agentschap formeel erkend en een jaar later verliet een senior programmamedewerker van de Gates Foundation, Khalid Bomba, de

stichting om hoofd van het ATA te worden. Een jaar later kondigde de stichting de benoeming aan van 'haar eerste officiële vertegenwoordiger in Ethiopië [...] [die] zal dienen als contactpersoon van de stichting bij de federale regering van Ethiopië en de Afrikaanse Unie'. In de jaren daarna volgde er een snelle wisseling van personeel tussen de Gates Foundation en het Ethiopische instituut. Een groep onderzoekers noemde het ATA van groot belang voor de bevordering van een grotere betrokkenheid van de particuliere sector bij de Ethiopische landbouw, inclusief het openen van nieuwe markten voor zaad- en agrochemische gigant DuPont.

Een ander voorbeeld is de door Gates gefinancierde Alliance for a Green Revolution in Africa (AGRA), die in de afgelopen vier jaar heeft gewerkt aan 68 verschillende beleidshervormingen in Burkina Faso, Ethiopië, Ghana, Nigeria, Tanzania, Rwanda en de Oost-Afrikaanse Gemeenschap (een intergouvernementeel orgaan) – op het gebied van alles van handelsbeleid tot zaadwetten tot bestrijdingsmiddelen tot regelgeving over kunstmestmarkten. 'Een combinatie van AGRA's aanpak van beleid en belangenbehartiging verkort het normale tijdschema om landbouwbeleidshervormingen te voltooien tijdens de administratieve en wetgevende processen,' meldt de groepering op haar website. 'Dit alles is gericht op versterking van effectieve en functionele zaad-, kunstmest- en marktsystemen.'

De dominante invloed van Gates geeft ook vorm aan nationale onderzoeksagenda's en opleidingsprogramma's, volgens Joeva Rock, een antropoloog aan de University of Cambridge. 'Als die [de invloed van Gates] van de ene op de andere dag zou verdwijnen, zou dat enorme gevolgen hebben voor alle soorten instellingen – variërend van openbare kweekinitiatieven [...] tot openbare onderwijsinstellingen,' vertelde Rock mij. 'Het gaat niet alleen om het stopzetten van deze programma's; het gaat ook om het stopzetten van opleidingen voor wetenschappers, voor studenten.'

Dit niveau van afhankelijkheid en de hiërarchische politieke manoeuvres van Bill Gates zijn controversieel gebleken onder de boeren die Gates beweert te helpen. In 2021 en 2022 werd de tegenreactie veel zichtbaarder, onder meer door een spraakmakend opiniestuk in *Scientific American* getiteld 'Gates Should Stop Telling Africans What Kind of Agriculture Africans Need' (Bill Gates moet stoppen met Afrikanen te vertellen wat voor soort landbouw Afrikanen nodig hebben). Het stuk werd geschreven door Million Belay en Bridget Mugambe van de Alliance for Food Sovereignty in Africa, de grootste maatschappelijke organisatie in heel Afrika, die 200

miljoen boeren, vissers, veehouders en inheemse volkeren over het hele continent vertegenwoordigt.

> Wij verwelkomen investeringen in de landbouw op ons continent, maar we zoeken die in een vorm die democratisch is en die inspeelt op de mensen die centraal staan in de landbouw, niet als een van boven opgelegde kracht die uiteindelijk de macht en de winst concentreert in de handen van een klein aantal multinationale ondernemingen. Terwijl hij beschreef hoe GGO-zaden en andere technologieën de honger in Afrikaanse landen zouden oplossen, beweerde Bill Gates dat 'het een soevereine beslissing is. Niemand neemt die voor hen.' Maar de enorme middelen van de Gates Foundation, waarvan hij medevoorzitter is, hebben een buitenproportionele invloed gehad op Afrikaanse wetenschappers en beleidsmakers, met als resultaat dat voedselsystemen op ons continent steeds meer marktgericht worden en door bedrijven worden gecontroleerd.

In een interview zei Belay tegen mij dat het liefdadigheidswerk van de Gates Foundation op het gebied van landbouw alle kenmerken vertoont van koloniale macht: het streven om Afrikaanse landen te moderniseren en te beschaven, en tegelijkertijd commerciële belangen te bevorderen, zoals boeren aansporen om genetisch gemodificeerde zaden, meststoffen, chemicaliën en andere technologie te kopen van multinationals met een hoofdkantoor buiten het continent. 'Wanneer onze landbouw als achterlijk wordt beschouwd en de enige voorgestelde oplossing technologie is, dan is er een beschavingsagenda,' aldus Belay. 'En die beschavingsagenda is er niet om ons te beschaven, maar om ons te binden aan de grillen van deze technologie.'

De beoogde begunstigden van de Gates Foundation hebben Bill Gates op zeer grote schaal en zeer expliciet gevraagd om te stoppen met helpen. Een brief uit 2021, met meer dan tweehonderd ondertekenaars, riep op tot het stopzetten van de definanciering van AGRA, het vlaggenschipproject van Gates in Afrika. 'Sinds het begin van het AGRA-programma in 2006 is het aantal ondervoede mensen in deze dertien landen [waar AGRA werkt] met 30 procent toegenomen,' stelt de brief. 'AGRA heeft ondubbelzinnig gefaald in haar missie om de productiviteit en de inkomens te verhogen, en voedselonzekerheid te verminderen, en heeft in feite de bredere projecten om Afrikaanse boeren te ondersteunen geschaad.'

Een andere protestactie ontstond toen de secretaris-generaal van de VN aankondigde dat de president van AGRA was benoemd tot speciale gezant voor de VN-top over voedselsystemen in 2021. Meer dan 150 organisaties riepen de Verenigde Naties op om de benoeming in te trekken. Ze zeiden dat de aanwezigheid van AGRA 'zal resulteren in weer een forum dat de belangen van de agribusiness bevordert ten koste van boeren en onze planeet […] Met 820 miljoen mensen die hongerlijden en een escalerende klimaatcrisis, is de noodzaak van aanzienlijke wereldwijde actie urgent.'

Honderden religieuze groeperingen en geloofsleiders stuurden ook een open brief naar Bill Gates, waarin ze hem vroegen om naar de Afrikaanse boeren te luisteren in plaats van zijn visie aan hen op te leggen. 'Hoewel we de Bill and Melinda Gates Foundation dankbaar zijn [...] voor haar inzet om voedselonzekerheid te overwinnen en de humanitaire en infrastructurele hulp aan de regeringen van ons continent te erkennen, schrijven wij vanuit de ernstige bezorgdheid dat de steun van de Gates Foundation voor de uitbreiding van intensieve landbouw op industriële schaal de humanitaire crisis verdiept.'

Deze groeperingen vroegen de stichting specifiek om een dialoog, maar het duurde maanden voordat ze zelfs maar een eerste reactie kregen en vervolgens uiteindelijk een ontmoeting. Kort daarna bleek de Gates Foundation in de media aan te kondigen dat de stichting van plan was om nog eens 200 miljoen dollar aan financiering te gaan verstrekken aan AGRA.

'Dit toont echt aan dat geen enkele tegenwerping hen ervan zal weerhouden een systeem te ondersteunen dat gericht is op kortetermijnwinst,' zei Gabriel Manyangadze van het Southern African Faith Communities' Environment Institute tegen mij. 'Hun betrokkenheid is dan ook een publicrelationsoefening, want wat wij vragen heeft geen ruimte gevonden in hun verhaal.'

Als de stichting niet te goeder trouw in gesprek wil gaan met de mensen die ze beweert te helpen, kan dat zijn omdat ze niet probeert harten en geesten voor zich te winnen. Het doel, de allesoverheersende ambitie van de stichting, is nooit het vestigen van democratische legitimiteit. Het gaat om het van bovenaf organiseren van beleidsveranderingen, meestal via antidemocratische middelen. De stichting denkt te weten wat het best is voor de Afrikaanse boeren, die uit de weg moeten gaan, zodat Gates hen kan helpen.

‘Ze financieren de onderzoekers, ze financieren het onderzoek, ze financieren het opstellen van wetten, ze financieren projecten, ze financierden agrodealers, ze zetten dingen in gang […] Het is veel geld in de loop van de tijd,’ zei Mariam Mayet van het African Centre for Biosafety. ‘Het is gewoon opnieuw neokolonialisme, verhuld in mooie taal over emancipatie en verheffing, en ga zo maar door. Maar het is gewoon ouderwetse koloniale ontwikkeling, en dat dient de Afrikanen niet, dat dient het continent niet.’

Mayet wijt op de groeiende invloed van Gates op het falen van veel Afrikaanse regeringen om verantwoording af te leggen aan hun eigen volk, en zegt dat de Gates Foundation heeft geprofiteerd van zwakke democratische instellingen. ‘Een andere toekomst kon niet geboren worden vanwege de agenda van de Gates Foundation en wat die financierde en in de weg stond – welke transformatie en transitie dan ook mogelijk zouden zijn geweest die zouden hebben kunnen leiden tot minder sociale uitsluiting, minder ongelijkheid, minder armoede, minder marginalisatie van toch al kwetsbare gemeenschappen,’ zei Mayet. Vervolgens voorspelde ze onheilspellend wat verdergaan op deze weg zal brengen: ‘een tijdbom’.

Wanneer de Gates Foundation nieuwe ngo’s opricht, gebruikt ze daarvoor graag de term ‘alliantie’: de Alliance for Science, de Global Alliance for Improved Nutrition, de Alliance for a Green Revolution in Africa. Zoals het woord al doet vermoeden, leunen deze projecten op bondgenoten die samenwerken voor een gemeenschappelijk doel. Het gebeurt echter maar zelden dat de doelwitten van Gates’ goede bedoelingen, de armen of kleine boeren van deze wereld, een zitplaats aan die tafel krijgen. In het geval van de Alliance for a Green Revolution in Africa, of AGRA, bestaan de bondgenoten uit een schare zakelijke partners: Syngenta, Bayer (Monsanto), Corteva Agriscience, John Deere, Nestlé en zelfs Microsoft, dat ‘het gebruik van Big Data en AI in de digitale transformatie van AGRA onderzoekt’.

AGRA beweert ook samen te werken met maatschappelijke organisaties en boerenorganisaties, maar noemt die opmerkelijk genoeg niet bij naam. Als verdediging moet gezegd worden dat deze groepering momenteel wordt geleid door iemand uit Afrika – Agnes Kalibata, de voormalige minister van Landbouw van Rwanda. Maar de eerste president van AGRA was Gary Toenniessen, directeur Voedselzekerheid van de Rockefeller Foundation. En het is ook waar dat het initiatief niet zou bestaan zonder de witte en voornamelijk Amerikaanse financiers ervan.

AGRA werd bedacht en gelanceerd door de Rockefeller Foundation en de Gates Foundation, en het overgrote deel van de financiering komt van Gates – ten minste 675 miljoen dollar van AGRA's 1,1 miljard dollar aan gerapporteerde inkomsten. In de beginjaren van de instelling bleken de meeste bestuursleden van AGRA niet-Afrikaans te zijn en/of buiten Afrika te zijn gevestigd, onder wie diverse vertegenwoordigers van de Gates Foundation en de Rockefeller Foundation. Zelfs vandaag de dag zijn veel van de topmanagers en bestuursleden niet in Afrika gevestigd – zoals Rodger Voorhies van de Gates Foundation. Interne beleidsdocumenten bij de stichting beschrijven AGRA als een voorbeeld van waar deze 'een nieuwe entiteit creëert en aanzienlijke financiering verstrekt' – en ook een bestuursrol voor de groepering vervult.

Nog in 2016, tien jaar na de oprichting van AGRA, meldde een door Gates gefinancierde evaluatie dat 'externe belanghebbenden onduidelijkheid hebben opgemerkt over de identiteit van AGRA, inclusief de perceptie ervan als een Afrikaanse instelling'. De evaluatie noemde een noodzaak om 'de institutionele identiteit ervan opnieuw vorm te geven' als een 'door Afrikanen geleide, politiek neutrale entiteit die verschilt van de BMGF'. Tegen 2020 meldde een nieuwe Gates-evaluatie een succes: 'AGRA, als een uniek Afrikaans orgaan, wordt gezien als legitiemer om regeringen te bereiken dan andere ontwikkelingspartners, waardoor er kansen ontstaan voor effectieve belangenbehartiging […] AGRA heeft het "oor van de overheid" – dat wil zeggen: hoog aangeschreven politieke toegang, van het soort waarvan donateurs niet in de positie zijn om daarover te beschikken.'

AGRA is een voortzetting van de oorspronkelijke 'groene revolutie' uit het midden van de twintigste eeuw – destijds een landbouwontwikkelingsproject onder leiding van de Rockefeller Foundation en de Ford Foundation, en ondersteund door de Amerikaanse overheid. De groene revolutie van weleer streefde ernaar, net zoals die van vandaag, om de landbouw over de hele wereld te industrialiseren door het gebruik van nieuwe zaden, agrochemicaliën en irrigatie. Door de opbrengsten te verhogen, zo dacht men, konden arme mensen meer voedsel produceren, een einde maken aan de honger en zelfvoorzienend worden in de landbouw.

Met enorme investeringen van stichtingen en overheden leek de groene revolutie aanvankelijk grote successen te boeken in landen als India, waar aanzienlijke opbrengststijgingen werden genoteerd. Norman Borlaug, vaak de 'vader' van de groene revolutie genoemd, won voor dit werk zelfs een

Nobelprijs voor de Vrede.

Toch leken veel van de aanvankelijke winsten in de loop van de tijd te verminderen of te verdwijnen. De toepassing van enorme hoeveelheden synthetische chemicaliën bleek schadelijk voor de grond. En de grote financiering die nodig was om alle nieuwe inputs te betalen, bracht boeren in de schulden en leidde vervolgens tot een tientallen jaren durende golf van zelfmoorden. Een ander probleem: input-intensieve landbouw werd meestal toegepast op de grootste, rijkste boerderijen, die er ook voordeel van hadden. Grote boerderijen helpen om groter te worden betekent over het algemeen dat kleinschalige boeren van hun land worden verdreven.

Vrijwel alle geleerden erkennen tegenwoordig de problemen van de groene revolutie, en velen (zoniet de meesten) zien het als een nettomislukking waarvan de nadelen groter waren dan de voordelen. Maar voor Bill Gates was het een duidelijk succes. 'In de jaren zestig was er zoiets als de groene revolutie, waar nieuwe zaden en andere verbeteringen de landbouwproductiviteit in Azië en Latijns-Amerika verhoogden,' zei hij in een interview uit 2014. 'Dat heeft miljoenen levens gered en veel mensen uit de armoede gehaald. Maar het ging in feite voorbij aan het Afrika ten zuiden van de Sahara. Tegenwoordig heeft de gemiddelde boer daar slechts ongeveer een derde van de productiviteit van een Amerikaanse boer. Als we dat cijfer kunnen verhogen, en ik denk dat we dat kunnen, zal het veel helpen.'

Mark Dowie beschrijft in zijn boek *American Foundations: An Investigative History* uit 2001 de oorspronkelijke groene revolutie als een waarschuwend verhaal: 'Nieuwe filantropen die willen leren over de valkuilen van grootschalige subsidieverlening zouden er verstandig aan doen om de vijftigjarige geschiedenis van dit project te bestuderen.' Naast andere tekortkomingen die Dowie noemt, was de oorspronkelijke groene revolutie te nauw gericht op wetenschappelijke benaderingen om de opbrengsten te verhogen die geacht werden voedsel op grotere schaal beschikbaar te maken. Er was weinig oog voor het feit dat, ongeacht hoezeer de opbrengsten werden verhoogd, de armste mensen op de wereld nog steeds niet voldoende geld zouden hebben om voedsel te kopen. Dat is tot op de dag van vandaag zo. Over de hele wereld zijn er nu meer dan genoeg calorieën om iedereen te voeden, zelfs als meer dan een miljard mensen over de hele wereld te maken hebben met voedselonzekerheid. Het probleem met honger is niet onze voedselvoorziening – of in ieder geval niet alleen de voorziening. Het gaat

ook om de toegang daartoe. Het gaat om geld.

In de beperkte ambities van filantropie en internationale ontwikkeling is het doel toch vaak om de problemen aan te pakken die je denkt te kunnen oplossen, die snel resultaat opleveren, in plaats van het aanpakken van de onderliggende oorzaken. Voor de oorspronkelijke groene revolutionairen betekende dit een scherpe focus op de verhoging van de opbrengsten door middel van onderzoek en ontwikkeling. 'Wetenschap was iets waarbij de beheerders van de Rockefeller [Foundation] zich helemaal op hun gemak voelden,' schrijft Dowie. 'Economische rechtvaardigheid daarentegen suggereerde socialisme.' En zorgen over het socialisme waren een belangrijke drijfveer voor de oorspronkelijke groene revolutie, die een mogelijke rode revolutie probeerde uit te sluiten. De zorg van de groene revolutionairen was dat hongerige mensen leidden tot sociale onrust en een kans voor communistische propaganda om voet aan de grond te krijgen. 'Dus tijdens de eerste veertig jaar van de groene revolutie verplaatste het groeiende voedseloverschot zich nauwelijks naar waar dat het meest nodig was – niet omdat de regeringinstanties en niet-gouvernementele internationale instellingen niet probeerden het economische lot van de armen te verbeteren,' schrijft Dowie. 'Ze konden dat simpelweg niet snel genoeg doen om de grote aantallen zelfvoorzienende boeren en hun gezinnen te compenseren die van het land werden verdreven en verarmd werden door de industriële landbouw. Het was een politieke uitdaging die buiten het bereik, het belang en het vermogen lag van de stichtingen die de groene revolutie hadden aangezwengeld.'

Of Gates zich nu niet bewust was van deze geschiedenis of er simpelweg niet om gaf, in 2006 hielp hij AGRA op te zetten met dezelfde uitgangspunten, dezelfde aanpak en dezelfde strategieën als de oorspronkelijke groene revolutie. Het plan was om de opbrengsten en het inkomen van de boeren te verdubbelen en de voedselonzekerheid (honger) tegen 2020 met 50 procent te verminderen. En deze revolutie was zowel te zien op televisie als goed gefinancierd.

Hoewel de Gates Foundation veruit de grootste geldschieter is geweest en door de jaren heen ongeveer twee derde van het miljardenbudget van AGRA heeft geleverd, hebben belastingbetalers ook aanzienlijke fondsen bijgedragen. De Amerikaanse regering heeft tot 90 miljoen dollar toegezegd, terwijl Britse, Zweedse, Nederlandse, Duitse, Noorse, Canadese, Deense en Luxemburgse belastingbetalers nog eens tientallen miljoenen toezegden. (De

Rockefeller Foundation wilde ingaan op een interview, maar liet me via e-mail weten 166 miljoen dollar aan AGRA te hebben gedoneerd.)

Veel Afrikaanse regeringen hebben ook samengewerkt met AGRA of hebben hun eigen landbouwbudgetten georganiseerd op manieren die een aanvulling vormen op de groene-revolutieaanpak van de alliantie. Uit een onderzoek blijkt dat Afrikaanse landen elk jaar een miljard dollar steken in het subsidiëren van inputs als synthetische kunstmest en hybride zaden, dezelfde projecten waaraan AGRA prioriteit geeft. Voor zover Afrikaanse regeringen op één lijn zitten met de agenda van de stichting, en voor zover AGRA echte Afrikaanse leiders heeft, kan de Gates Foundation met recht beweren dat ze met de publieke sector en met regeringen samenwerkt, en niet tegen hen. De nieuwe groene revolutie is inderdaad een publiek-private samenwerking.

Maar dat betekent niet dat het lokaal beleid is van Afrikaanse landen, voortgekomen uit een democratisch proces. De Gates Foundation, de donerende regeringen en grote internationale landbouwonderzoeksinstellingen – die allemaal in dezelfde richting roeien en honderden miljoenen dollars op tafel leggen – creëren een krachtige stroom, waar moeilijk tegen in te roeien is. Bovendien heeft AGRA institutionele banden met overheden gecreëerd, hun subsidies gegeven, mensen binnen agentschappen geplaatst via detacheringen, en technische assistentie verleend. De boodschap is luid, duidelijk en onveranderlijk: *Wij hebben het geld en de experts. Laat ons jullie helpen.*

De grote vraag is: wat hebben Gates en AGRA bereikt? Heeft AGRA zijn hoge doelen bereikt om de opbrengsten en de inkomens van de boeren te verdubbelen en de honger tegen 2020 te halveren? Is er een revolutie geweest?

Tim Wise, een senior onderzoeksmedewerker aan het Global Development and Environment Institute van Tufts University, probeerde deze vragen te beantwoorden. Maar toen hij contact opnam met AGRA om toegang te vragen tot hun gegevens, weigerde deze groepering. Dus vertrouwde Wise in plaats daarvan op nationiale landbouwgegevens, gerapporteerd door de Voedsel- en Landbouworganisatie van de Verenigde Naties (FAO). Als AGRA echt een impact zou hebben in de dertien landen waar de instelling sinds 2006 actief is – Burkina Faso, Ethiopië, Ghana, Kenia, Malawi, Mali, Mozambique, Niger, Nigeria, Rwanda, Tanzania, Oeganda en Zambia – zou die impact dan niet zichtbaar zijn in de nationale gegevens? Als er een revolutie was geweest, zou die dan niet gemakkelijk waarneembaar zijn?

Wat Wise ontdekte, waren marginale stijgingen van de opbrengsten voor de verschillende gewassen die AGRA ondersteunt, maar lang niet in de buurt van de 100 procent winst die AGRA had beloofd. Ondertussen was de honger zelfs met 30 procent toegenomen – niet met 50 procent afgenomen, zoals AGRA had beloofd. Een gebrek aan gegevens over de inkomens van boeren maakte het voor Wise onmogelijk om een beoordeling te maken van het doel van AGRA om de inkomens te verdubbelen, maar hij meldde geen afname van extreme armoede tijdens de periode waarin AGRA actief was.

Rond dezelfde tijd dat de analyse van Wise uitkwam, publiceerde een coalitie van internationale groeperingen uit heel Afrika en uit Duitsland casestudy's op landenniveau van de effecten van AGRA. Daartoe behoorde een beschrijving van een twijfelachtig leenstelsel in Tanzania, dat boeren in de schulden zou kunnen brengen, en ook van het prominente werk van AGRA met een niet-Afrikaanse ngo in Zambia, CARE International. Toen deze kritische evaluaties circuleerden, was de eerste reactie van AGRA niet om de bevindingen te bespreken of om erover te debatteren, maar om ze aan te vallen. Daartoe stuurde de instelling onder meer een brief naar het kantoor van de adjunct-directeur voor onderzoek van Tufts University, waarin de integriteit en de ethiek van Tim Wise' AGRA-evaluatie werden aangevochten.

'AGRA is een Afrikaanse instelling die is opgericht door [voormalig secretaris-generaal van de VN] Kofi Annan om te proberen de Afrikaanse landbouw te transformeren, niet door BMGF/Rockefeller, zoals ten onrechte is beweerd,' stelde de brief, geschreven door Andrew Cox, de in het Verenigd Koninkrijk opgeleide stafchef van AGRA. Cox klaagde dat Wise AGRA niet om commentaar op zijn bevindingen had gevraagd en merkte op dat de studie niet door vakgenoten beoordeeld was. De brief erkende dat Wise contact had gezocht om toegang te krijgen tot de gegevens van AGRA, maar betoogde dat hij 'niet specifiek genoeg was voor ons om hem te helpen, noch om uit te leggen wat zijn doel was'.

'Op het eerste gezicht,' vervolgde de brief, 'lijkt het moeilijk om te zien dat de meest elementaire en redelijke professionele en academische normen zijn toegepast.' Tufts bevestigde aan mij dat het de klacht had geëvalueerd en die ongegrond had bevonden. Wat vooral opviel aan de klacht van AGRA, was dat het instituut openlijk erkende dat Wise contact had opgenomen en om toegang tot hun gegevens had gevraagd. De groepering had al vroeg in het proces de kans gekregen om mee te doen, maar had dat geweigerd. Toen het onderzoek vervolgens vorderde zonder hun deelname, schreeuwden ze moord en brand.

AGRA's weigering om deel te nemen aan de onafhankelijke evaluatie door Wise wijst op een cultuur – een uitgesproken gatesiaanse cultuur – van niet-aansprakelijkheid en niet-transparantie. Toen de podcast *The Take* van Al Jazeera in 2021 bijvoorbeeld berichtte over de groeiende kritiek op AGRA, reageerde noch AGRA, noch Gates op vragen van de journalisten. Mijn eigen pogingen om contact te leggen met AGRA waren ook niet succesvol. Tijdens mijn rapportage vroeg ik om kopieën van de meest recente belastingaangifte van de alliantie in de Verenigde Staten, waarvan de Amerikaanse belastingdienst vereist dat non-profitorganisaties die beschikbaar stellen. Ik kreeg geen reactie. In een aparte correspondentie heb ik AGRA gevraagd om details over haar financiering. Opnieuw geen reactie. Ik heb ook om een interview gevraagd. Geen reactie.

Toen de kritiek op AGRA in 2021 toenam, begon de groepering wel aan een publieke verdediging – op haar eigen voorwaarden en in haar eigen tijd –, vaak om alternatieve realiteiten op te roepen. In een opiniestuk beweerde AGRA-bestuursvoorzitter Hailemariam Dessalegn, de voormalige premier van Ethiopië: 'Hoewel er altijd tegenstanders zijn geweest van onze aanpak en ons succes, zijn deze stemmen luider geworden en hebben ze besloten om via de media campagne te voeren tegen ons werk, ondanks het feit dat ze kansen hebben gekregen om rechtstreeks in gesprek te gaan.' Het opiniestuk betoogde vervolgens dat AGRA een te kleine speler was om de schuld te krijgen van de groeiende honger in de landen waar de groepering actief was, en bestempelde deze kritiek als 'onjuist en vreselijk misleidend'.

Maar als AGRA en Gates niet geloven dat ze het vermogen hebben om een verschil te maken in de honger, waarom hebben ze dan een doel gesteld om die met 50 procent te verminderen? En als AGRA een voorvechter is van publieke betrokkenheid, waarom zijn er dan zoveel berichten dat de groepering werkt op een onverantwoordelijke manier?

Het gebrek aan reacties van de groep heeft alleen maar meer ruimte gecreëerd voor critici, die hun campagne opvoerden om de alliantie te ontfinancieren. Daarvoor werd onder meer een petitie gericht aan het United States Agency for International Development (USAID), de grootste overheidsfinancier van AGRA. Bovendien probeerden drie leden van het Congres – Ilhan Omar, Sara Jacobs en Tom Malinowski – USAID te dwingen de miljoenen dollars te rechtvaardigen die het agentschap had uitgegeven aan de ondersteuning van AGRA. Dat gebeurde onder verwijzing naar zorgen over de 'potentieel schadelijke effecten van de alliantie op voedselzekerheid, het

milieu en doelstellingen tegen armoede in de landen waar zij actief is'. Ondertussen oefenden Duitse activisten druk uit op hun regering, waarna het Duitse ministerie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling de nieuwsmedia in 2022 vertelde dat het zijn lopende deelname aan AGRA heroverwoog.

Toen deze kritiek luider werd, verrichte de Gates Foundation een eigen evaluatie van AGRA, die enkele van de bevindingen van de onafhankelijke beoordelingen erkende: 'AGRA heeft haar hoofddoel van hogere inkomens en voedselzekerheid voor 9 miljoen kleinschalige boeren niet bereikt.' Deze door de Gates Foundation gefinancierde evaluatie benadrukte ook de successen van de alliantie – zoals 'versnelling van beleidshervormingen' en het helpen 'stimuleren van betrokkenheid van de particuliere sector'. Toch sprongen critici boven op enkele van de onderliggende bevindingen van de evaluatie – bijvoorbeeld dat de projecten van AGRA de grootste voordelen leken te bieden aan rijkere, mannelijke boeren. Uit de evaluatie bleek ook dat AGRA er niet in was geslaagd consistente opbrengststijgingen te genereren en de milieueffecten van haar inputintensieve model niet volledig had erkend. Dit zijn enkele van dezelfde kritiekpunten die de oorspronkelijke groene revolutie achtervolgden. De geschiedenis lijkt zich te herhalen, zoals critici allang voorspelden.

Toen sommige media interesse toonden in de groeiende oppositie tegen AGRA, reageerde de Gates Foundation door de klimaatverandering als zondebok aan te wijzen voor de mislukkingen van de alliantie. Niemand hoeft eraan te twijfelen dat klimaatverandering de landbouw beïnvloedt, maar dat weten we al tientallen jaren. Als Gates zijn landbouwstrategie nastreefde zonder rekening te houden met de klimaatverandering, roept dit opnieuw vragen op over zijn veronderstelde expertise en leiderschap.

Sommige lezers vragen zich op dit punt misschien af: kan de wereld dan niets doen voor Afrikaanse boeren zonder te worden beschuldigd van kolonialisme? Is er in veel delen van Afrika niet daadwerkelijk een groot hongerprobleem? Zouden veel boeren inderdaad niet kunnen profiteren van hogere opbrengsten?

Natuurlijk kan en moet de landbouw in veel delen van het Afrikaanse continent verbeterd worden. Maar het is niet aan Bill Gates om te bepalen hoe dat gebeurt. En we moeten ook breder kijken naar wat verbetering inhoudt. Met de nieuwe uitdagingen die de klimaatverandering aan ons voedselsysteem stelt – hogere temperaturen, droogtes en wisselvallig weer –

hebben we inderdaad een revolutie in de landbouw nodig. Maar veel van het werk moet plaatsvinden in de Amerikaanse landbouw, het model waar Gates de Afrikaanse boeren heen probeert te sturen.

In de Verenigde Staten wordt de hedendaagse landbouw gedomineerd door grootschalige geïndustrialiseerde productie. Kleine producenten zijn uit de markt gedrukt, hun akkers zijn samengevoegd tot steeds grotere boerderijen. Opmerkelijk, zo niet verbazingwekkend, is dat Bill Gates de grootste particuliere eigenaar van landbouwgrond in de Verenigde Staten is geworden. Dat is een krachtig symbool van de manier waarop de Amerikaanse landbouw vandaag de dag steeds meer de provincie is geworden van investeerders met eeltloze handen, niet meer van hardwerkende boerenfamilies.

In de Amerikaanse landbouw – bijvoorbeeld op Gates' grote areaal met maïs- en sojaproductie in Nebraska – geven boeren doorgaans grote bedragen uit aan dure inputs (GGO-zaden, agrochemicaliën, kunstmest) om enorme hoeveelheden monocultuurgranen te produceren. Daarvan gaat een groot deel naar industriële doeleinden, zoals de vervaardiging van ethanol of glucosestroop, of van voedsel voor dieren in de bio-industrie. Het is een hoogproductief systeem, maar het brengt enorme kosten met zich mee voor de belastingbetalers, die het zwaar subsidiëren. Landbouw is ook een belangrijke oorzaak van koolstofemissies, waarbij synthetische meststoffen (gemaakt van fossiele brandstoffen) verantwoordelijk zijn voor een groot deel van de uitstoot van de sector. (Een groter gebruik van synthetische meststoffen is een centraal onderdeel in het werk van AGRA en een favoriet project van Bill Gates – misschien wel een grotere passie voor hem dan GGO's.)

Dit model is vrij fragiel gebleken en mist precies datgene wat voedselsystemen nodig hebben: veerkracht. De Covid-19-pandemie en de Russische invasie van Oekraïne in 2022 zorgden bijvoorbeeld allebei voor grote verstoringen op de inputmarkten. Afrikaanse boeren die het voorbeeld van Gates en AGRA hadden gevolgd met het uitgebreide gebruik van synthetische meststoffen, werden plotseling geconfronteerd met torenhoge prijzen, terwijl kunstmestfabrikanten werden geconfronteerd met beschuldigingen van winstbejag. De klimaatverandering zal de landbouw nog meer onvoorspelbaarheid brengen.

Veel Afrikaanse groepen boeren steunen een ander landbouwmodel, dat handelt onder de wetenschappelijk klinkende naam 'agro-ecologie'. Als

complexe, systeemgebaseerde benadering van landbouw, is agro-ecologie bijvoorbeeld afhankelijk van lokale, niet-belastende oplossingen, zoals het gebruik van mest als meststof, in plaats van synthetische chemicaliën van buitenlandse fabrikanten te kopen. Boeren kunnen ook de bodemvoeding verbeteren door gewasrotatie en gewasdiversiteit. En in plaats van hybride of GGO-zaden te kopen voor elk groeiseizoen, kunnen boeren zaden bewaren en ze jaar na jaar opnieuw planten – zoals mensen dat al duizenden jaren doen.

Het Rodale Institute in Pennsylvania voert al vier decennia lang voortdurend vergelijkingen uit tussen agro-ecologische landbouw en conventionele, input-intensieve landbouw. Daarbij rapporteren ze vergelijkbare opbrengsten tussen de twee modellen, maar grote voordelen qua milieu en financiën voor goed geleide agro-ecologische boerderijen. Universiteiten als die van Wisconsin en North Carolina State bieden tegenwoordig opleidingen in agro-ecologie. Daar wordt studenten 'de wetenschap achter duurzame landbouw' onderwezen.

In 2009 publiceerden de Wereldbank en de Food and Agriculture Organization (FAO) van de Verenigde Naties gezamenlijk een belangrijke internationale beoordeling, waarbij 400 experts betrokken waren. Het rapport benadrukte uitgebreid het belang van agro-ecologie en zette vraagtekens bij het input-intensieve model in de stijl van de groene revolutie, inclusief de rol van GGO's in arme landen. Een decennium later gaf het VN-comité voor wereldvoedselzekerheid opdracht tot een studie over agro-ecologie, die de beperkingen in de benadering van de groene revolutie aan het licht bracht. Een van de opmerkingen was dat de kosten voor milieu of de sociale omgeving bij deze groene-revolutiemethoden hoger zijn dan de gerapporteerde economische voordelen.

Agro-ecologie is natuurlijk een bedreiging voor de belangen van bedrijven die willen dat boeren jaar na jaar hun zaden en agrochemicaliën kopen. En daarom noemt Tim Wise AGRA het 'perfecte neoliberale project': 'Het is niet perfect in de zin dat het afhankelijk is van al die publieke fondsen en liefdadigheidsfondsen – dus is het op geen enkele zinvolle manier de vrije markt,' vertelde hij me. 'Maar het is allemaal bedoeld om markten te openen en markten te creëren voor multilaterale investeringen en multinationale investeringen en verkopen […] Met andere woorden: op de een of andere manier moest Monsanto Afrika openstellen om meer van zijn zaden te verkopen. Meststoffenbedrijven hadden nieuwe markten nodig om meer

kunstmest te verkopen […] Bij dat alles is Bill zeer nuttig geweest. Hoe zou het zonder Bill gelukt zijn? Ik denk niet dat er zonder Gates een AGRA was geweest.'

In 2013 veroverde Mark Lynas de culinaire wereld stormenderhand met zijn jongensachtige, knappe uitstraling en zijn verhaal over de bekering tot GGO. 'Voor de goede orde: ik bied hier en nu mijn excuses aan voor het feit dat ik enkele jaren GGO-gewassen heb vernietigd,' verkondigde hij in zijn openingstoespraak voor de Oxford Farming Conference. 'Het spijt me ook dat ik halverwege de jaren negentig heb geholpen bij het opstarten van de anti-GGO-beweging en dat ik daarmee heb bijgedragen aan de demonisering van een belangrijke technologische optie, die kan worden gebruikt om het milieu ten goede te komen. Als milieuactivist, iemand die gelooft dat iedereen in deze wereld recht heeft op gezond en voedzaam voedsel naar keuze, had ik geen contraproductiever pad kunnen kiezen. Daar heb ik nu veel spijt van.'

Lynas' zelfkastijding en krokodillentranen maakten indruk op journalisten over de hele wereld, die breed uitpakten over zijn gewetenscrisis – in media die varieerden van *The New Yorker* tot *Slate*. Bedrijven als Monsanto hadden geen betere pr kunnen kopen – en daarom deed het verhaal van Lynas sommigen de wenkbrauwen fronsen.

Voor mij voelde het verhaal van Lynas overgeconstrueerd aan. Op dat moment werkte ik als onderzoeker voor de ngo Food &; Water Watch, waar ik onderzoek deed naar de bedrijfspropagandatactieken die zich verspreidden over de GGO-debatten. Het leek nogal toevallig dat Lynas, een onbekende in de GGO-wereld en ook een relatief onbekende auteur, zoveel aandacht kon genereren met een nogal saaie toespraak tijdens iets wat een door bedrijven gefinancierde landbouwconferentie lijkt te zijn geweest.

The Guardian heeft later gelekte documenten aan het licht gebracht die wijzen op een poging van de industrie om nieuwe 'ambassadeurs' te creëren om GGO's te promoten, onder wie Lynas. De documenten stellen dat Lynas 'potentieel' bij dit project betrokken was. Maar hij ontkende dat hij ambassadeur was, of daar zelfs maar voor gevraagd te zijn. Er verschenen nog meer vragen toen zijn voormalige collega's uit de activistenbewegingen naar voren kwamen om te vertellen dat Lynas niet had geholpen bij het 'opstarten' van de anti-GGO-beweging, zoals hij had beweerd. 'Lynas was een speler, maar geen heel belangrijke speler, en slechts voor een heel korte periode. Misschien vond hij zichzelf in zijn gedachten belangrijk, maar ik

denk niet dat iemand anders hem zo zag,' zei Jim Thomas, een voormalige Greenpeace-organisator. 'Ik voel me verdrietig om dit alles. Hij heeft een zeer succesvolle carrière opgebouwd over de ruggen van mensen die zijn vrienden waren, en die hij afschilderde als onnadenkend.'

Het publieke imago van Lynas ging niet meer alleen over het promoten van het gebruik van GGO's, maar ook over het aanvallen van iedereen die de technologie bekritiseerde als zijnde 'anti-wetenschap' – hetzelfde argument dat door bedrijven als Monsanto naar voren werd gebracht. Dit betekende dat hij ook op dezelfde lijn zat als Bill Gates. In een interview met Politico uit 2013 werd Mark Lynas door Gates bij naam geprezen. Een jaar later lanceerde de stichting een nieuw project om GGO's te promoten aan Cornell University, de Cornell Alliance for Science. Daar kreeg Lynas een platform om zijn campagne voor GGO's uit te breiden.

De Alliance, waaraan de stichting uiteindelijk meer dan 20 miljoen dollar zou geven, beloofde 'een sterkere stem voor de wetenschap toe te voegen en het beladen debat rond landbouwbiotechnologie en genetisch gemodificeerde organismen te depolariseren'. Maar in de praktijk werd de Alliance for Science een van de meest polariserende stemmen, die zelfs kritiek kreeg vanwege het vervormen van het wetenschappelijke debat rond GGO's.

Lynas en de alliantie legden bijvoorbeeld fel de nadruk op het idee van een 'wetenschappelijke consensus' over GGO's. Dit leidde ertoe dat een groep promovendi reageerde in het wetenschappelijke tijdschrift *Environmental Sciences Europe*: 'De gezamenlijke verklaring, ontwikkeld en ondertekend door meer dan 300 onafhankelijke onderzoekers, en hieronder gereproduceerd en gepubliceerd, beweert niet dat GGO's onveilig of veilig zijn. Integendeel, de verklaring concludeert dat de schaarste en de tegenstrijdigheid van het tot nu toe gepubliceerde wetenschappelijke bewijs geen definitieve beweringen toestaan over veiligheid of gebrek aan veiligheid van GGO's. Beweringen dat er een consensus zou zijn over de veiligheid van GGO's worden niet gestaafd door een objectieve analyse van de gerefereerde literatuur.' (Lynas reageerde niet op mijn persvragen en de Alliance reageerde niet op specifieke vragen.)

Toch lijkt de Alliance for Science er zeer effectief in te zijn geweest te doen wat Gates vroeg: GGO's promoten in arme landen. De alliantie beweert '796 voorvechters van wetenschap', journalisten, activisten en influencers te hebben opgeleid die het evangelie van GGO's konden verspreiden. Joeva Rock zei dat, wanneer ze nieuws leest over GGO's in Ghana – waar ze veel

van haar academisch onderzoek uitvoert – het vaak afkomstig is van journalisten die zijn opgeleid door de Alliance for Science. Million Belay en Bridget Mugambe komen in hun artikel voor *Scientific American* tot een vergelijkbare bevinding:

> In Oeganda heeft de CAS [Cornell Alliance for Science] bijvoorbeeld journalisten en belangrijke overheidspersonen gerekruteerd die werken aan landbouw, wetenschap en technologie om genetisch gemodificeerde zaden te promoten. Fellows schrijven denigrerende artikelen over agro-ecologie, beschrijven die als een 'doodlopende weg' en promoten in plaats daarvan op biotechnologie gebaseerde oplossingen. In Nigeria werken Alliance-fellows nauw samen met OFAB's [Open Forum on Agricultural Biotechnology] Nigeria chapter, het National Biotechnology Development Agency, het Nigerian Institute of Public Relations en het Nigerian Institute of Management om te pleiten voor biotechnologie, die ze vaak karakteriseren als de enige wetenschappelijke optie.

Het netto-effect van de Alliance for Science en het bredere ecosysteem van invloed van de Gates Foundation is, volgens deze auteurs, 'verkleining van de democratische ruimte voor discussie over voedselsystemen in Afrikaanse landen. Tegengestelde standpunten zijn irrationeel, onwetenschappelijk en schadelijk, benadrukken ze vaak.'

Met andere woorden: de Gates Foundation en haar plaatsvervangers willen het debat over GGO's niet winnen. Ze willen het afsluiten. En Bill Gates heeft persoonlijk een belangrijke rol gespeeld in deze aanpak. Eind 2022, toen hij naar Kenia reisde om zijn werk in de landbouw te promoten (en om 7 miljard dollar aan nieuwe financiering voor projecten in heel Afrika aan te kondigen), benadrukte hij dat de meeste geavanceerde economieën GGO's al hadden geaccepteerd: 'Negenennegentig punt negen (99,9) procent van de gewassen in [het] Westen zijn GGO's. Elk stuk brood dat ik ooit heb gegeten is van GGO-gemodificeerde tarwe. Elke korrel maïs die ik ook heb gegeten is GGO-maïs.'

Maar dit is aantoonbaar onjuist. Er is nergens ter wereld GGO-tarwe in commerciële productie. En de meeste landen ter wereld, waaronder een groot deel van Europa, verbouwen geen GGO's. Misschien bedoelde Gates dat het meeste voedsel dat we verbouwen zijn genetica heeft gemodificeerd door een of andere vorm van veredeling – maar dat geldt voor vrijwel elk gewas overal ter wereld, niet alleen in het 'Westen'. Met uitzondering van jager-verzamelaarssamenlevingen, die wilde eetwaren verzamelden, zijn de

genen van het meeste voedsel gewijzigd door menselijk ingrijpen – zoals wanneer boeren, in de loop van duizenden jaren, elk seizoen zaden bewaren van de best renderende of best smakende gewassen en die opnieuw planten, waardoor het genetische materiaal langzaam verbetert. Maar dit is een fundamenteel ander veredelingsproces dan de genetische modificaties waar Gates en Monsanto aan werken; daarbij gaat het vaak om het verplaatsen van genetische constructen tussen niet-verwante soorten in het laboratorium.

Lezers van dit boek die fan zijn van GGO's of die denken dat arme landen van deze technologie kunnen profiteren, moeten begrijpen dat de Gates Foundation op veel plaatsen daadwerkelijk bijdraagt aan polarisatie en wantrouwen zaait. En ze moeten begrijpen dat als GGO-technologie succesvol gaat worden in arme landen, het de lokale wetenschappers moeten zijn die de nieuwe zaden produceren, volgens de behoeften van de lokale boeren, na een omvattend openbaar proces dat input krijgt van de eindgebruikers – zonder onnodige druk van buitenlandse filantropen en multinationale zaadbedrijven. Ze moeten ook begrijpen dat het al dan niet kiezen van een land om GGO's te telen – of zelfs het accepteren of weigeren van een technologie – geen puur wetenschappelijke beslissing is.

In sommige opzichten zou je kunnen stellen dat de grote sommen geld die de Gates Foundation heeft geïnvesteerd in het promoten van GGO's – via initiatieven als de Alliance for Science – dienen om de technische tekortkomingen van GGO-technologie te verbloemen. Jarenlang hebben de stichting en andere promotors beloofd dat GGO's veel van de voedselproblemen in de wereld zouden verhelpen: het oplossen van honger, het corrigeren van voedingstekorten en het verhogen van de opbrengsten. En al die jaren heeft de stichting geld gestoken in een reeks mislukkingen met GGO-gewassen waarvan zij gelooft dat Afrikanen die nodig hebben.

Een van de eerste acties van de Gates Foundation was een project van 21 miljoen dollar, dat begon in de eerste jaren van deze eeuw. Daarbij financierde de stichting de groepering Africa Harvest Biotech Foundation International, geleid door een voormalige Monsanto-medewerker, Florence Wambugu. Deze groepering – gevestigd in Washington, DC, volgens de subsidiegegevens van de stichting – probeerde een nieuwe variëteit van sorghum te ontwikkelen, met een hogere voedingswaarde. (Sorghum, een graan, is een basisgewas in Nigeria, Ethiopië, Soedan, Niger en andere landen.) Gates' financiering van het project lijkt in 2017 te zijn beëindigd en er zijn heel weinig openbare verslagen van wat het onderzoeksproject heeft

bereikt. Wambugu's eerdere genetische-modificatieproject, om een GGO zoete aardappel te ontwikkelen bij Monsanto, lijkt ook te zijn mislukt. Een concurrerende zoete-aardappelvariant, gemaakt door Oegandese wetenschappers zonder het gebruik van GGO's, deed het veel beter, volgens mediaberichten.

Gates investeerde ook in een met voedingsstoffen verrijkte GGO-banaan die beloofde vitamine A-tekorten te verhelpen, die blindheid en de dood kunnen veroorzaken. Vanaf begin 2023 is de banaan, na jaren van financiering en promotie, nog steeds niet op de markt gebracht. Een onderzoeker wijt deze trage vooruitgang aan de 'onwetendheid en desinformatie' van het Oegandese volk en bekritiseerde ook het falen van de regering om de nodige wetten uit te vaardigen om het project te bevorderen.

De Gates Foundation heeft ook meegedaan aan de financiering van 'gouden rijst', weer een ander GGO-voedselgewas waarvan promotors zeiden dat het vitamine A zou leveren en levens zou redden. Ondanks vrijwel onbeperkte investeringen sinds 2000 (door GGO-zaadbedrijven, overheden en Gates) en een eindeloze hype door de media, heeft de gouden rijst deze beloofde voordelen niet waargemaakt. Slechts één land, de Filippijnen, is begonnen met de commerciële teelt van de rijst, en het valt nog te bezien of de introductie ervan – in 2022 – grote gevolgen zal hebben voor de volksgezondheid, zoals zo vaak is beweerd.

Doug Gurian-Sherman, een voormalige toezichthouder op GGO's bij het Environmental Protection Agency, is sceptisch over de beloften dat deze technologie een revolutie in de landbouw zal betekenen. 'De realiteit is dat ecosystemen sterke onderlinge netwerken vormen en complex zijn. Dat geldt ook voor het genoom,' vertelde hij me. Het inbrengen van nieuwe genetische eigenschappen in een gewas om bijvoorbeeld de opbrengsten te verbeteren, zal een hele reeks andere effecten op de plant hebben. 'Het is een beetje alsof je medicijnen op tv geadverteerd ziet. Uiteindelijk hebben ze een lijst met bijwerkingen zo lang als je arm. Sommige van die bijwerkingen kunnen zeldzaam of verwaarloosbaar zijn; andere komen vaker voor en zijn ingrijpender.'

In 2009 publiceerde Gurian-Sherman, die een doctoraat heeft in plantenpathologie en later in zijn carrière voor de Union of Concerned Scientists werkte, een reeks studies waaruit blijkt dat de geclaimde voordelen van GGO's – zoals verhoogde opbrengst en verbeterde droogtetolerantie – sterk zijn overdreven. De ontwikkeling van nieuwe

genetische manipulatietechnologieën, zoals CRISPR, kan ‘meer potentieel bieden voor kleinere marginale veranderingen, die samen van enige betekenis kunnen zijn’, merkte hij op. ‘Maar hoe belangrijk dat in het algemeen zou zijn, vooral in vergelijking met alternatieven zoals agro-ecologie… Ik denk dat het heel gemakkelijk is om dit te overdrijven. Het is nog te vroeg om dat te weten. Het andere aspect hiervan is: hoe zal deze technologie worden gebruikt en ontwikkeld? Wie gaat erover beslissen? De machtsdynamiek is niet veranderd.’

Bill Gates heeft daar een veel minder genuanceerd standpunt over. In een interview met *The Wall Street Journal* – met als kop: ‘Bill Gates: GMOs Will End Starvation in Africa’ (‘Bill Gates: GGO’s zullen honger in Afrika beëindigen’) – zei hij: ‘Het is vrij ongelooflijk, want het vermindert de hoeveelheid bestrijdingsmiddelen die je nodig hebt, verhoogt de productiviteit en kan door vitamineverrijking helpen bij ondervoeding. Dus voor Afrika denk ik dat dit een enorm verschil zal maken, vooral omdat zij geconfronteerd worden met klimaatverandering.’

De ‘enorme’ voordelen die Gates beloofde voor Afrikaanse boeren zijn er nooit gekomen, maar Gates blijft stevig vasthouden aan zijn innovatieagenda. En hij heeft weinig geduld met critici en sceptici. ‘Als er een oplossing is die niets te maken heeft met innovatie, weet je, zoals “Kumbaya” zingen, dan investeer ik er geld in,’ zei hij in een interview uit 2022. ‘Maar als je die zaden niet hebt, kloppen de cijfers gewoon niet [...] Als iemand zegt dat we een oplossing negeren, denk ik niet dat ze kijken naar wat we doen.’

Het zou veel gemakkelijker zijn om Gates serieus te nemen, of zijn woorden minder neerbuigend te vinden, als hij daadwerkelijk zijn mouwen opstroopte en het zware werk deed om zijn grote beloften tot leven te brengen. De stichting werkt al bijna twee decennia aan GGO’s – wat heeft dat opgeleverd, afgezien van alle interviews, marketing, beloften en pr?

Elk najaar brengt de Gates Foundation een omvangrijk rapport uit met de naam *Goalkeepers*, dat beweert een breed overzicht te bieden van de menselijke vooruitgang. De focus van Bill Gates lag in 2022 op de landbouw, een duidelijk signaal van zijn plannen om het belang ervan in de portefeuille van de stichting voor de jaren erna te vergroten. Gates promootte de ‘magische zaden’ waar zijn stichting aan werkte, en hij benadrukte de noodzaak van andere innovaties, zoals het gebruik van kunstmatige intelligentie en voorspellende modellen om ‘een op gegevens gebaseerde visie te creëren op hoe boerderijen er in de toekomst uit zullen moeten zien’.

Dat Bill Gates zijn inzet op landbouw verdubbelt in het licht van de toenemende roep om zijn landbouwprojecten te definancieren, toont aan hoe persoonlijk dit onderwerp voor hem is geworden. Sinds de publicatie van zijn boek uit 2021, *How to Avoid a Climate Disaster*, heeft hij agressief geprobeerd zijn expertise op het gebied van klimaatverandering te laten gelden. Wat lastig over te brengen was, gezien het feit dat zijn private stichting het probleem de afgelopen twintig jaar grotendeels heeft vermeden. Door zijn werk uit te breiden op het gebied van de landbouw, waar hij al voet aan de grond heeft, kan Gates leiderschap claimen op het gebied van klimaatverandering, met de nadruk op technologische oplossingen voor ons voedselsysteem.

'Ik zou ook zeggen dat, als de temperatuurstijging vandaag zou stoppen, je zou kunnen zeggen: "Hé, weet je, neem gewoon de beste zaden die we nu hebben en pas ze aan voor Afrika,"' zei Gates. 'Maar de temperatuurstijging stopt niet. We hebben wel de peulvruchten nodig die hun eigen meststof maken. We hebben de verbetering van de fotosynthese nodig. Die dingen [GGO-gewassen] zijn nog tien tot vijftien jaar ver weg, maar die hebben we nodig omdat de temperatuur niet afvlakt.' En zo kocht Gates zichzelf een nieuwe tijdlijn van vijftien jaar.

Er is absoluut geen reden om aan te nemen dat zijn innovatieagenda resultaten zal opleveren. Maar we moeten er ook niet aan twijfelen hoe toegewijd Bill Gates is aan zijn imago als voorvechter voor Afrikaanse boeren, of ze hem nu willen of niet: 'Dus voor Afrika – niet alleen zodat ze geen ondervoeding meer hebben, maar ook zodat ze hun economieën ontwikkelen om zo de klimaatverandering te kunnen bestrijden – zou het verhogen van hun landbouwproductiviteit om een heleboel redenen een topprioriteit moeten zijn.'

14

India

Toen Bill Gates' carrière als filantroop serieus begon en hij besloot dat hij zich wilde concentreren op gezondheid, was hiv/aids een voor de hand liggende keuze om mee te beginnen. Deze spraakmakende ziekte had beroemde voorvechters en zelfs beroemde slachtoffers – van Magic Johnson tot Freddie Mercury tot Fela Kuti. Maar het echte boegbeeld van de ziekte was het continent Afrika, waar grote aantallen arme mensen stierven omdat ze zich geen behandeling konden veroorloven. Terwijl de aandacht van de wereld zich richtte op de benarde situatie in Afrika, deed Bill Gates dat ook. Hij richtte een van de meest ambitieuze projecten van zijn stichting echter op een ander deel van de wereld, waar groeiende zorgen waren over een naderende tsunami van infecties: India.

India had niet hetzelfde niveau van steun van de buitenlandse hulpfondsen ontvangen als Afrika, ook al had het land een grotere bevolking dan het hele Afrikaanse continent. Bill Gates zag het gat in de markt en stortte zich er op een grootse manier in door in 2002 een programma van 100 miljoen dollar aan te kondigen om in te grijpen waar de Indiase overheid tekortschoot. 'We zijn toen tot de erkenning gekomen – en ik denk dat de regering daar ook op uit komt – dat er meer moet gebeuren,' zei hij.

Gates reisde persoonlijk naar India om de aankondiging te doen. Het bezoek leidde uiteindelijk tot een controverse, omdat hij tegelijk met zijn filantropische donatie ook aankondigde dat Microsoft een investering van 400 miljoen dollar in India deed. De potentiële zakelijke voordelen achter Gates' liefdadigheidsgift ontgingen de journalisten niet, die in de begindagen van het werk van de stichting het lef hadden om Gates uit te dagen.

The New York Times meldde dat Gates 'alle suggesties dat filantropie goed zou kunnen zijn voor het bedrijfsleven heeft weggewimpeld'. *The Lancet* publiceerde een scherper redactioneel commentaar, met de vraag of Bill Gates 'een filantroop of een commerciële opportunist' was.

Gates' zakelijke annex filantropische inspanningen in India kwamen op een moment dat Microsoft in een escalerend conflict was met de Indiase regering

over de vraag of de enorme publieke bureaucratie van dat land Microsoft-software zou accepteren of in plaats daarvan zou kiezen voor gratis en vrij verkrijgbare softwarealternatieven, zoals Linux. Door zowel vanuit Microsoft als vanuit zijn stichting investeringen aan te kondigen, stuurde Bill Gates een duidelijk signaal naar de Indiase overheid over zijn waardevoorstel. Het gebruik van filantropie om de bedrijfsresultaten te bevorderen is een al lang bestaande praktijk van Microsoft.

'We moeten goede relaties hebben met regeringen over de hele wereld,' zei Bill Gates in 2008, sprekend over Microsoft:

> En omdat we een product maken waarvan de marginale productiekosten erg laag zijn – software – en omdat het ons zo direct gaat om zelfbeschikking over informatie, is het op geen enkele manier vergezocht, het idee dat we naar meer dan honderd landen gaan en deze dingen doen waar we enorme hoeveelheden software doneren. We geven zelfs geldelijke geschenken en we leiden leraren op. En we zorgen ervoor dat we daar zichtbaarheid voor krijgen en we zorgen ervoor dat, wanneer we medewerkers aannemen, zij daarvan op de hoogte zijn. Wanneer we concurreren om overheidscontracten, herinneren we mensen eraan dat we een goede burger zijn in dat land. Ik kan de berekeningen niet op een hyperrationele manier voor je doen. Ik neem aan dat je erin kunt overdrijven, maar als je het vergelijkt met wat we niet doen, is Microsoft absoluut veel beter af.

In dit interview benadrukte Gates vervolgens dat er een nieuw Microsoft-lab in India was ontworpen om arme boeren en leraren te helpen. Hij merkte op dat het project misschien zou kunnen worden ondergebracht bij de Gates Foundation. 'Als je erachter komt hoe je kunt zorgen dat regeringen van je gaan houden door de arme mensen in dat land te helpen,' zei hij, 'krijg je zowel het voordeel dat de regering van je houdt als dat je kunt zeggen dat je de armen in dat land hebt geholpen.'

India kan worden gezien als het kroonjuweel van het software-imperium van Microsoft. Naast de enorme markt die het land biedt voor Microsoft-producten, beschikt het ook over een personeelsbestand van hoogopgeleide programmeurs en ingenieurs, die een belangrijk onderdeel zijn geworden van de bedrijfsresultaten van Microsoft – en dat voor de helft van wat het bedrijf aan werknemers in de Verenigde Staten betaalt.

Het lijkt meer dan toeval dat India later een belangrijk aandachtspunt is geworden voor de Gates Foundation. India is tegenwoordig de grootste

ontvanger van Gates-geld buiten de Verenigde Staten of Europa, met meer dan 600 liefdadigheidssubsidies van in totaal bijna 1,5 miljard dollar. Het allereerste buitenlandse kantoor van de stichting was in India, en haar hiv/aids-project, Avahan genaamd, groeide uit tot een omvattend programma van 300 miljoen dollar, een van de grootste initiatieven van de stichting in zijn soort op dat moment. In de daaropvolgende jaren heeft de stichting haar portfolio van liefdadigheidsactiviteiten in India drastisch uitgebreid met thema's als de gezondheid van moeders, vaccins, financiële systemen en andere onderwerpen.

Maar het was een langzaam leerproces. Uitzoeken hoe er te werk moest worden gegaan in India, en de noodzaak om samen te werken met de overheid, begon met enkele harde lessen aan het begin van het hiv/aids-project. Manjari Mahajan was een afgestudeerde student op het moment dat Avahan van de grond kwam, in de beginjaren van deze eeuw, en ze ontdekte dat het personeel van de stichting in India openstond voor discussie over hun werk – een mate van transparantie en betrokkenheid die tegenwoordig ondenkbaar lijkt. Mahajan, universitair hoofddocent internationale zaken aan de New School, publiceerde later haar bevindingen over Avahans dubieuze nalatenschap in academische tijdschriften. *Forbes India* rapporteerde een tweede, vergelijkbaar verslag van het project.

Volgens deze twee rapporten was een kenmerkend aspect van Avahan een ethos dat inhield 'pak het groots aan of ga naar huis'. Sollicitatiegesprekken werden gehouden in enkele van de meest luxueuze hotels van het land en de zeer hoge salarissen die werden geboden, trokken bedrijfstalent aan van adviesbureaus als McKinsey. De directeur van Avahan, Ashok Alexander, een voormalige senior partner bij McKinsey, werd in 2007 de bestbetaalde werknemer bij de stichting en ontving in totaal bijna 500 000 dollar aan vergoedingen.

Gevraagd naar de vijfsterrenhotels, de businessclassvluchten en de hoogwaardige salarissen, antwoordde de stichting destijds: 'We hebben het beste talent nodig om op voet van oorlog een urgent probleem aan te pakken. Als we dit talent uit het bedrijfsleven moeten halen, moeten we het voor hen aantrekkelijk maken.' Dit hield in dat er technisch specialisten werden ingehuurd tegen salarissen die drie of vier keer hoger waren dan wat overheidsinstanties betaalden. Wat de weg vrijmaakte voor een braindrain die getalenteerde mensen aantrok die anders misschien in de publieke sector hadden gewerkt. De royale uitgaven van de stichting zorgden er ook voor dat

een breed scala aan ngo's zich achter haar agenda schaarde. Mahajans onderzoek profileert een groep die zijn focus veranderde van de adolescentenzorg naar het volgen van het geld en de prioriteiten van Gates. In 2009 werkten meer dan honderd ngo's onder het groeiende hiv/aids-project van de Gates Foundation.

Buiten Avahan had de Indiase regering al een krachtig hiv/aids-programma, waarmee andere donateurs werkten. Dus volgde de Gates Foundation in sommige opzichten een parallelle, onafhankelijke strategie. Gates wilde zijn aanpak graag in contrast stellen met die van de Indiase regering, en verkondigde dat zijn harde, zakelijke strategie het verschil zou gaan maken. 'Als een ngo een barrière wordt voor het leveren van een dienst aan de samenleving, dan zoeken we een andere ngo. We zullen de machtsstructuur omzeilen om de diensten bij de mensen te krijgen. We richten ons op snelheid, op schaal en op duurzaamheid,' aldus de directeur van Avahan. 'Onze maatstaven zijn die van de private sector. In het eerste jaar vestigden we onze aanwezigheid in 550 steden, met artsen, gelijkgestemde medewerkers en verpleegkundigen. Als we een bedrijfsorganisatie waren geweest, zouden we erg trots zijn op zo'n snelle groei. We volgen een zakelijk model met segmentatie van het probleem. Waar vind je in de sociale sector zo'n focus op uitvoering? Waar vind je zulke structuren van controle en evaluatie?'

Maar naarmate het project groter en groter werd, begon de Gates Foundation zich intern te realiseren hoe minuscuul de middelen waren in een land met meer dan een miljard mensen. De stichting besefte dat haar wondermiddelaanpak van beknopte technische projecten bedenken niet zo eenvoudig was als de elegante stroomschema's die haar leger van consultants en MBA-geschoolden op papier had bedacht.

'Ze gaan erin met de gedachte dat de verspreiding van condooms en informatie een gedragsverandering teweeg zal brengen bij de risicogroepen, vooral bij sekswerkers,' vertelde Mahajan me in een interview. 'Ze ontdekken dat het niet werkt. Dus proberen ze een andere ingreep, en die werkt ook niet. Ze werken samen met al die ngo's, en dus beginnen ze beter te luisteren naar wat die ngo's zeggen, namelijk: "Wat heeft een sekswerker aan een condoom als ze door een klant wordt geslagen wanneer ze het probeert te gebruiken?" Daardoor beseffen ze dat ze de bredere sociale en culturele dynamiek moeten begrijpen.'

Mahajan zei dat de Gates Foundation lof verdient omdat ze haar vermogen heeft getoond om te leren en zich aan te passen. Maar daar hield het wel mee op. Hoewel de leiding van de stichting zich realiseerde dat haar gerichte acties te beperkt waren, besefte ze ook dat de stichting niet het moeilijke, rommelige werk van de volksgezondheid op zich wilde nemen – het opbouwen van de infrastructuur en de capaciteit van het land om het volledige scala aan interventies te leveren dat nodig was tegen ziekten. 'Dit soort brede, structurele werkzaamheden is niet wat we wilden doen,' erkent de stichting.

De Gates Foundation begon een exitplan te formuleren, in de veronderstelling dat ze Avahan zou overdragen aan de Indiase regering. Als onderdeel van dit plan bracht de stichting persberichten uit en verleende ze subsidies die het programma fundamenteel veranderden: van een programma dat buiten de overheid werkte naar een programma dat er nu nauw mee samenwerkte. Mahajan meldt dat, toen ze vroeg naar de veranderende strategie, de stichting volhield dat het altijd haar plan was geweest om het project over te dragen aan de overheid.

Bill Gates zelf had zijn eigen versie van de gebeurtenissen: 'Een van de eerste programma's waar we in India aan gewerkt hebben, heette Avahan, een hiv-preventieprogramma dat inmiddels miljoenen mensen bereikt die het grootste risico lopen om het virus op te lopen en te verspreiden. Samen met veel internationale partners hebben we geholpen om het project te lanceren, het te verfijnen en de impact ervan gaandeweg te meten. Na de eerste tien jaar heeft de regering van India besloten om het over te nemen,' zei Gates in 2012. 'Dit is een mooi voorbeeld van wat samenwerking tussen financiers en overheden kan bereiken. Avahan redt levens, en het zou niet bestaan als we geen financiering en technische assistentie hadden geboden om een veelbelovend nieuw idee te testen. Maar de Indiase regering schaalt het initiatief op en ondersteunt het op de lange termijn. Dit patroon heeft zich de afgelopen decennia in het hele land herhaald en hulp is gestaag een steeds kleiner deel van de nationale economie geworden.'

De werkelijkheid leek in niets op het succesverhaal dat Bill Gates beschreef. De Indiase regering beschouwde Avahan als enorm duur in vergelijking met de voordelen die het opleverde – en totaal niet duurzaam. 'We hebben hun verteld dat je niet een groot aantal activa kunt creëren, om vervolgens gewoon weg te gaan en te verwachten dat de regering alles overneemt,' zei het hoofd van de hiv-responsactiviteiten van de Indiase

regering tegen de media. ‘Wij kunnen nooit een repliceerbaar model aanbieden. En als wij het programma niet kunnen aanhouden, zijn al hun inspanningen voor niets geweest.’

‘De aanpak van Avahan is te hulpbronnenintensief,’ merkte een andere Indiase functionaris op. ‘Dit is geen model dat door de staat kan worden gerepliceerd of opgeschaald.’

Een hiv-activist uit die tijd die ik interviewde, bevestigde deze gevoelens en vertelde me gesprekken te hebben gehad met overheidsmedewerkers uit het middenkader, waarbij ze steeds te horen kreeg: ‘Hoe denkt de BMGF dat ze zoiets enorms gewoon kunnen overhandigen, en dan denken ze dat wij het willen overnemen en uitvoeren? Waar hebben wij de capaciteit om het uit te voeren? Waar hebben wij de mensen?’

Forbes India was meedogenloos in zijn uiteindelijke analyse van Avahan, met als kop boven zijn verhaal: ‘How Bill Gates Blew $258 Million in India’s HIV Corridor’ (‘Hoe Bill Gates 258 miljoen dollar verspilde aan hiv in India’). Ondanks alle borstklopperij van de stichting over de dynamiek van de particuliere sector en de harde zakelijke aanpak, leek het project van Gates – vanuit een puur financieel perspectief – beter gedefinieerd te kunnen worden door zijn verspillende uitgaven en zwakke opbrengsten. Avahan had simpelweg niet bereikt wat het zich ten doel had gesteld.

En zoals met alle activiteiten van de Gates Foundation: wanneer Gates plotseling van gedachten verandert en een project opgeeft, is er nevenschade. De roekeloze uitgaven van de stichting aan Avahan creëerden een aanzienlijke nevenindustrie van begunstigden die zich haastten om hun missies en prioriteiten te herzien, om zo nieuwe financiering te vinden. *Forbes India* portretteerde een voormalige sekswerkster, die onder Avahan betaald werk had gevonden als ‘bemiddelaarster voor vakgenoten’. Nu het Gates-project werd afgesloten, maakte de vrouw zich zorgen of ze weer terug zou moeten naar sekswerk – op haar vijfenveertigste.

De andere vraag die *Forbes* opwierp was: ‘Als in een land een merkcondoom voor slechts 10 cent wordt verkocht, waar heeft Avahan dan zijn geld aan uitgegeven? Dat is moeilijk te zeggen, omdat de financiën van Avahan grotendeels ondoorzichtig zijn.’

Een professional op het gebied van volksgezondheid die ik interviewde, die een groot deel van zijn carrière heeft gewerkt met subsidies van de Gates Foundation, hield vol dat Avahan enorm succesvol was geweest. Hij vertelde me dat, als Gates dit eerste werk niet had gedaan, er inderdaad een

grote hiv/aids-crisis in het land zou zijn geweest. Op de vraag of er onafhankelijk onderzoek of wetenschap was om deze bewering te ondersteunen, zei de bron dat niet te weten. De Gates Foundation verkondigt zelf ook dat haar werk 600 000 hiv-infecties heeft voorkomen – een bewering op basis van wetenschappelijk onderzoek dat de stichting zelf financierde, niet op een onafhankelijke evaluatie. Het is waar dat de voorspelde 'tsunami' van hiv/aids in India er nooit is gekomen, maar er wordt algemeen van uitgegaan dat dit komt door onjuiste voorspellingen, niet door de activiteiten van de Gates Foundation.

Een duidelijke les die de stichting geleerd heeft van Avahan, is het belang van nauwe samenwerking met overheden vanaf het begin, en niet simpelweg projecten opzetten en verwachten dat overheden die overnemen. Het is een les die doorklinkt in het huidige werk van de stichting, een soort axioma waarop haar hele liefdadigheidsonderneming rust en een marketingstrategie die helpt om de publieke opinie te beïnvloeden. Door overheidspartners en belastinggeld te betrekken bij publiek-private partnerschappen krijgt de stichting politieke steun, legitimiteit voor het publiek en enorme sommen geld die ze anders niet zou hebben. En het stelt de stichting in staat om te beweren dat ze niet een of andere poppenspeler is die aan de touwtjes trekt, maar slechts een van de vele samenwerkingspartners.

Wanneer er vragen aan de Gates Foundation worden gesteld over haar invloed, wijst ze vaak op het feit dat haar jaarlijkse liefdadigheidsfinancieringen verbleken bij overheidsuitgaven, of het nu gaat om Amerikaans onderwijs of volksgezondheid in het buitenland. Gates omschrijft zichzelf wanneer dat zo uitkomt ook graag als iemand die slechts een 'katalyserende' rol heeft – om nieuwe activiteiten te innoveren die, als ze eenmaal werken, door overheden kunnen worden overgenomen en opgeschaald. Het idee is dat de stichting met de grote ideeën komt, de proefprojecten uitvoert, geld investeert in meting en evaluatie, en vervolgens regeringen oproept om het tijdrovende, moeilijke werk van het 'opschalen' te doen – te proberen om de grote ideeën van Gates om te zetten in echte verandering.

Dit model heeft de stichting voortgezet in haar tweede hoofdstuk van het werk in India, gericht op de staten Uttar Pradesh en Bihar. Daar heeft de Gates Foundation een klein leger van 'technische ondersteuningseenheden' gefinancierd, die zich bezighouden met een breed scala aan activiteiten op het gebied van de volksgezondheid. Zoals het voormalige hoofd van het

Indiase kantoor van de stichting, Nachiket Mor, het in een interview uit 2016 beschreef:

> De grote focus lag op de gezondheid van moeder en kind [...] Een van de grote uitdagingen is dat vrouwen thuis bevallen in omgevingen die niet helemaal veilig zijn. We hebben veel tijd besteed aan nadenken over hoe eerstelijnsmedewerkers beter kunnen coördineren [...] We beginnen na te denken over grotere uitdagingen – hoe zit het met de financiering? We hebben chirurgen nodig – UP [Uttar Pradesh] heeft keizersnedepercentages van 1 procent, Kerala is met 35 procent te hoog, maar 1 procent is te laag. Je hebt chirurgen nodig, we beginnen dat gesprek aan te gaan en proberen het probleem te begrijpen. Is het zo dat we chirurgen hebben, gaat het er alleen om dat we hen overbrengen naar de juiste locatie, of hebben we niet genoeg chirurgen? Kunnen [...] artsen worden omgeschoold? We beginnen ons bezig te houden met ketens voor geneesmiddelentoelevering, elektronische medisch dossiers enzovoort.

Zoals dit citaat laat zien, heeft de stichting extreem brede ambities in haar werk, zoals het coördineren van zorgmedewerkers, het organiseren van gezondheidsfinanciering, een drastische verhoging van het aantal keizersneden en zelfs het organiseren van artsen om de procedures uit te voeren.

Al toen ik net begon met mijn berichtgeving over de stichting namen bronnen in India contact met mij op met verhalen over het ongepaste overwicht van Gates op de volksgezondheid van de staat. Sommigen wezen me erop dat de stichting had gekozen voor de University of Manitoba in Canada en de in Atlanta gevestigde organisatie CARE om haar projecten in India te leiden – opnieuw een voorbeeld van de manier waarop de stichting gebruikmaakt van welvarende westerse instellingen om haar werk in arme landen uit te voeren. Gates heeft ongeveer 800 miljoen dollar gegeven aan deze twee instellingen, maar vage subsidiebeschrijvingen maken het moeilijk om precies te weten te komen hoeveel er naar hun werk in India is gegaan in vergelijking met andere projecten. (Ik heb ook de subsidiedatabank van de Gates Foundation doorzocht op verwijzingen naar Bihar en Uttar Pradesh, en vond ongeveer 750 miljoen dollar voor projecten aldaar. Slechts 10 procent daarvan ging daadwerkelijk naar in India gevestigde organisaties.)

Een bron die eerder bij de gezondheidsdienst van de deelstaatregering in Bihar heeft gewerkt, beschreef de Gates Foundation als een instantie die haar mensen binnen de staatsbureaucratie plaatst, waar ze vervolgens hun

superieure technische expertise laten gelden en erop staan dat ze alle beslissingen goedkeuren. ‘Ze werken als een flessenhals voor veel zorgprogramma’s. Ze laten andere organisatoren niet werken. Ze hebben een monopolistische invloed,’ vertelde de bron mij. ‘Zo’n man zit bij elke beleidsvergadering van de gezondheidsdienst van Bihar en gaat zelfs met de hoogste bureaucraat mee tijdens zijn veldtoezichtbezoeken. Hij is niet door de staat aangesteld. Hoe komt het dat hij bij elke vergadering zit?’

Een promotievideo over het werk van de Gates Foundation in Bihar beschrijft dit project als het versterken – niet verzwakken – van de overheid. De video meldt dat de voornamelijk arme en landelijke bevolking van de staat geen gebruikmaakte van het door de overheid geleide ziekenhuissysteem, totdat de Gates Foundation en haar partner CARE erbij betrokken raakten. ‘De uitdaging voor ons was om het vertrouwen in het volksgezondheidssysteem te vergroten,’ legt een verteller uit, met sombere muziek en een montage van vervagende faciliteiten. Nadat de regering van Bihar was gaan samenwerken met Gates en CARE, vertelt de video ons, veranderde alles. De aantallen bezoeken aan openbare gezondheidsklinieken schoten omhoog, net als de vaccinatiegraad. En natuurlijk redt het project levens, waarbij sterftecijfers van moeders en kinderen met meer dan 30 procent zijn gedaald.

Maar waar komen deze cijfers vandaan? Hoeveel erkenning verdient de Gates Foundation werkelijk voor dit werk? Waarom meten de Gates Foundation en CARE hun successen af aan gegevens uit 2005 – jaren voordat de activiteiten van de stichting begonnen? (CARE reageerde niet op vragen over haar werk met de Gates Foundation in India.)

‘Mijn eerlijke mening is dat, jazeker, de indicatoren voor gezondheid zijn verbeterd. Maar dat de echte drijfveer daarvan de algehele verbetering van de levensstandaard is,’ zei een bron die eerder werkte met een beurs van de Gates Foundation in India tegen me. ‘De sociale bepalende factoren van gezondheid zijn een veel belangrijkere aanjager van veranderingen in de gezondheidsindicatoren dan wat ook. Gezondheidsindicatoren zullen waarschijnlijk verbeteren ondanks dit soort activiteiten, in plaats van dat dat daardoor komt.’

Het is wel zo rechtvaardig tegenover de Gates Foundation om die er niet van te beschuldigen de volksgezondheid in India te hebben gekaapt. Zoals gezegd werd de stichting immers uitgenodigd om dit werk te doen. Vervolgens werden er formele overeenkomsten getekend met staats- en

federale overheden. En de stichting lijkt te geloven dat ze op een dag haar programma's zal overdragen aan overheidsinstanties, net zoals ze probeerde te doen met Avahan. Bronnen die nauw hebben samengewerkt met de Gates Foundation in India vertelden mij dat er vrijwel geen kans is dat deze overgang zal werken.

Een bron beschreef het project van de stichting als een 'niet-duurzame, topzware operatie', waarbij vergelijkingen werden getrokken met Gates' eerdere werk op het gebied van hiv/aids met Avahan. 'De regering van Bihar vraagt zich nu al af: hoe kunnen we ons dit veroorloven? Hoe nemen we dit programma over, waar jullie honderden miljoenen dollars in hebben gestoken?' aldus de bron. 'Als je aan Avahan denkt, was dat min of meer opgezet als technische ondersteuningseenheid. Dat is het hele model van India, met gebruik van technische ondersteuningseenheden. Wat ze uiteindelijk doen, is voornamelijk Noord-Amerikaanse organisaties financieren […] [Daarna] is er die waanzinnige strijd om duurzaamheid te verkrijgen, om die overgang te laten plaatsvinden – en dat mislukt keer op keer.'

Het echte probleem, zei deze bron, is dat de Gates Foundation werk doet dat regeringen zouden moeten doen, waardoor 'een parallel systeem' gecreëerd wordt – een term die een andere bron ook gebruikte –, dat de publieke sector ondermijnt. Wanneer overheden zien dat Gates een portfolio van werk op zich neemt, zullen openbare instanties met beperkte middelen hun tijd, energie of geld niet besteden aan pogingen om te leren hoe ze het omvanttende en dure plan van de stichting kunnen overnemen. In plaats daarvan, legde mijn bron uit, is hun standpunt: 'Die jongens doen het, dus waarom zou ik het doen?' Tegelijkertijd hebben de organisaties die momenteel de projecten van Gates in India (en elders) beheren er ook geen belang bij dat hun werk wordt overgedragen aan de overheid; dit zou betekenen dat hun organisaties lucratieve subsidies en contracten van de stichting zouden mislopen. Dit soort perverse prikkels wijst op een fundamentele paradox in humanitaire hulp, een industrie van miljarden dollars waarvan het voortbestaan afhangt van de voortdurende aanwezigheid van armoede.

Binnen de gehele werkportefeuille van de Gates Foundation bestaat er altijd de zorg dat de stichting, onder het mom van hulpverlening aan de publieke sector, de overheid daadwerkelijk vervangt of verdringt. Wanneer Bill Gates van gedachten verandert over deze projecten, zoals hij dat gedaan

heeft met Avahan, of wanneer hij sterft, wat hij op een dag beslist zal doen, zullen regeringen dan simpelweg het werk overnemen dat hij is begonnen? En wat gebeurt er met alle groeperingen, werknemers en klinieken die hun werk hebben georganiseerd rond de agenda van Gates, als de financiering plotseling stopt?

Manjari Mahajan gelooft dat het een vergissing zou zijn om de invloed van de Gates Foundation in India te overschatten. 'Praten over de rol van Gates in India moet worden gezien binnen het grotere kader van het werk op het gebied van de gezondheid in India. De fondsen van Gates zijn een kleine druppel in die enorme onderneming,' vertelde Mahajan mij. 'Bihar en UP zijn enorme staten – de bevolking van Bihar overtreft die van Duitsland; Uttar Pradesh is nog groter. Dus is het geen gemakkelijke onderneming om een significante impact in deze twee staten te bereiken. De door Gates gefinancierde initiatieven in deze twee staten hebben gemengde en soms beperkte invloed gehad. Je moet er dus voor oppassen te veel erkenning te geven voor de transformatie van gezondheidssystemen. De verhalen van de stichting hebben een onevenredige rol gespeeld in de media, maar het beeld in het veld is complexer.'

Wat Mahajan zegt, is niet dat de Gates Foundation geen invloedrijke speler is in India, maar dat die alleen niet hetzelfde niveau van invloed heeft als in bijvoorbeeld een kleiner, armer land – of zelfs in een machtige instelling zoals de Wereldbank of de Wereldgezondheidsorganisatie. Zoals Mahajan het ziet, ligt de macht van Gates 'minder in regelrechte privatisering of marginalisering van de staat, en meer in pogingen om de staat te betrekken bij een nieuwe logica van bedrijfsmanagement en datagestuurde programmering'.

Aashish Gupta, een demograaf aan de University of Oxford, maakte hetzelfde punt over de relatief kleine schaal van het werk van de stichting in India in vergelijking met dat van de overheid. Maar hij betoogde dat de omvang van de stichting moet worden begrepen in termen van haar toegang tot macht en ook haar neiging om zich te mengen in de klassenscheidingen die de Indiase samenleving kenmerken. Volgens Gupta heeft de stichting een bestuurslid van de Reserve Bank of India ingehuurd om haar werk in India voor een tijdje te leiden en heeft ze ook nauwe banden ontwikkeld met het elitekorps van bureaucraten van het land, de Indian Administative Service, die buitengewoon goed gepositioneerd zijn om te helpen de programma's van de stichting snel op de rails te krijgen. Door gebruik te maken van de

elitesector in India, en door technisch experts te importeren vanuit de Verenigde Staten en Canada, kan de stichting ver boven haar gewichtsklasse presteren.

'Vanuit het perspectief van de Indiase democratie is dit soort verhalen echt nuttig, omdat een groot deel van de manier waarop ongelijkheid in India wordt gecreëerd tot stand komt door deze netwerken uit de hogere klassen – wie wordt waar ingehuurd en wat doen ze ermee [...] Geen van de wereldwijde organisaties denkt erg goed na over gelijkheid binnen ontwikkelingslanden,' vertelde Gupta me. 'Ik denk dat het nuttig is om te begrijpen dat organisaties als de Gates Foundation hand in hand gaan met de elites, met de rijkdom in deze landen.'

Hoewel Gupta zei dat de Gates Foundation 'die hiërarchie reproduceert in de wereld van de volksgezondheid', is het werk van de Indiase regering onderworpen aan bepaalde regels, die lijken op positieve discriminatie. In zekere zin moedigen deze regels een sociaaleconomische diversiteit aan – bijvoorbeeld met betrekking tot kasten – die de privileges van de elite kan aantasten.

Voor Bill Gates hebben weinig projecten op het gebied van de volksgezondheid de impact – de levensreddende impact – van vaccins. Dus toen in het midden van de jaren 2000 een nieuw vaccin werd goedgekeurd voor het humaan papillomavirus (HPV), dat baarmoederhalskanker kan veroorzaken, ondersteunde de Gates Foundation dit onmiddellijk op grote schaal – hoewel de stichting over het algemeen niet bezig is met kanker. Zoals Gates het zag, was het HPV-vaccin een perfecte casestudy voor de bestaansreden van de stichting: om marktfalen te corrigeren.

Het werk van de stichting op het gebied van de gezondheidszorg is vooral gericht op ziekten die arme mensen treffen – wat Big Pharma vermijdt, omdat zulke ziekten geen aantrekkelijke winstmarges bieden. De reden dat de farmaceutische industrie (Merck en GSK) het HPV-vaccin aanpakte, was dat het een belangrijke winstmaker zou zijn in rijke landen. Maar zoals Bill Gates het zag, ligt de echte waarde van deze vaccins in arme landen. Vrouwen in rijke landen met toegang tot goede gezondheidszorg kunnen regelmatig controles krijgen om te zoeken naar afwijkingen die wijzen op risico's op kanker, en deze vervolgens laten behandelen, als dat nodig is. Arme vrouwen zullen deze controles nooit krijgen. Zij zijn degenen die het eenmalige vaccin nodig hebben. 'In rijke landen kun je het [virus] meestal opsporen en verzorgen. Maar als je HPV – het virus – krijgt in een

ontwikkelingsland, is de kans dat het gestopt wordt bijna nul. En dus krijg je baarmoederhalskanker, en veel van die vrouwen zullen sterven,' zei Bill Gates. 'Dus [het] HPV[-vaccin] hoort echt thuis in de ontwikkelingslanden. En dus wordt er nu aan gewerkt om de prijs te verlagen en om het productievolume te verhogen.'

Natuurlijk is het niet aan Bill Gates om te beslissen of het HPV-vaccin 'thuishoort in ontwikkelingslanden'. Dat is aan lokale beleidsmakers en wetgevers – en de kiezers aan wie zij verantwoording verschuldigd zijn. Maar Gates kan wel financiële invloed hebben op het besluitvormingsproces. Bijvoorbeeld door geld te doneren om te helpen bij het opzetten en uitbreiden van technische adviescommissies voor immunisatie in landen in Afrika en Azië. Deze groeperingen geven over het algemeen wetenschappelijk en technisch advies aan regeringen, dat als informatie dient voor het nationale vaccinbeleid. In India heeft de Gates Foundation gefungeerd als financier van de Immunization Technical Support Unit, die 'technomanagement' als hulp biedt. De Indiase overheid definieert de rollen van deze eenheid als 'op bewijzen gebaseerde planning, programma-operaties, controle en evaluatie, strategische communicatie, beheer van gekoeld vervoer en de vaccinatielogistiek, en ondersteuning bij ongewenste bijwerkingen na immunisatie'.

Iemand die eerder rechtstreeks met deze eenheid gewerkt heeft, vertelde me dat de Gates Foundation zichzelf in deze rol positioneerde om conceptverslagen te beoordelen en feedback te geven. De stichting zou ooit hebben gevraagd om wijzigingen aan te brengen in een rapport, om dat gunstiger te laten lijken, blijkbaar om de regering ertoe aan te zetten goedkeuring te geven voor een vaccin. De bron zei dat de door de Gates Foundation gevraagde verandering de uiteindelijke beslissing van de regering misschien niet heeft veranderd, maar dat het een voorbeeld was van de invloed die de stichting had.

Srinath Reddy, het voormalige hoofd van de Public Health Foundation of India (PHFI), die werd gefinancierd door Gates om de technische ondersteuningseenheid te beheren, zei dat hij geen weet had van zulk soort invloed en benadrukte dat de eenheid geen besluitvormend orgaan was. Deze verstrekt alleen technische informatie en wetenschappelijk advies. Maar hij erkende wel dat er terechte vragen te stellen zijn over de financiering van dit werk door de Gates Foundation. 'Als je mij, achteraf gezien, vraagt: "Had dit anders gedaan moeten worden?", dan denk ik van wel. Maar speelde de

PHFI de rol om de beslissingen te beïnvloeden namens de financier, de Gates Foundation? Ik denk dat het antwoord nee is,' zei hij. 'Laat ik het zo zeggen: als de overheid ITSU [de Immunization Technical Support Unit] met eigen middelen had opgezet, was het de ideale regeling geweest.'

Reddy maakte dit punt verschillende keren tijdens het interview en beschreef het groeiende werk van de Gates Foundation in India als het product van zwakke overheidssteun voor de volksgezondheid. Zijn eigen organisatie, die mede met Gates-geld is opgericht, is ontstaan uit dit probleem, zei hij. 'Er waren geen instellingen voor multidisciplinaire opleiding in de volksgezondheid. We hadden zeer effectieve instellingen nodig. Thailand heeft die. Bangladesh heeft die. Maar India heeft een aantal decennia, sinds de onafhankelijkheid, het onderwijs op het gebied van de volksgezondheid verwaarloosd.'

Reddy was terughoudend om de Gates Foundation rechtstreeks te bekritiseren, maar hij sprak wel diverse malen in het algemeen over de noodzaak voor buitenlandse entiteiten om een kleinere rol te spelen in de Indiase samenleving. 'Ik geloof dat de prioriteiten voor het Indiase gezondheidssysteem en de prioriteiten voor de Indiase wetenschap moeten worden bepaald door Indiase technisch experts en Indiase managers van gezondheidssystemen,' zei hij. Buitenlandse donateurs en experts zouden pas aan tafel mogen zitten, zei hij, wanneer deze prioriteiten 'volledig gerechtvaardigd zijn in de Indiase context'.

Reddy maakte er ook een punt van om de PHFI te distantiëren van het vroege werk van de Gates Foundation aan het HPV-vaccin in India, waarbij hij opmerkte dat zijn organisatie eigenlijk bezorgd was over ethische kwesties, die later veel controverse opriepen. Dat schandaal begon met een donatie van 28 miljoen dollar die Gates toekende aan het in Seattle gevestigde PATH 'om het vermogen van ontwikkelingslanden te versterken om de incidentie en de sterfte door baarmoederhalskanker te verminderen'. Deze beschrijving verdoezelt hoe het geld daadwerkelijk werd besteed: aan een internationale proef, of 'demonstratieproject', van HPV-vaccins in Peru, Oeganda, India en Vietnam.

Terwijl Gates probeerde daarmee de verdiensten van het HPV-vaccin aan te tonen, uitten medisch ethici en feministische groeperingen in India hun bezorgdheid. De vrouwengezondheidsorganisatie Sama zorgde voor een brief met meer dan vijftig ondertekenaars die zich verzetten tegen het Gates-PATH-demonstratieproject, vanwege hun zorgen over de twijfelachtige

werkzaamheid van het vaccin, de hoge kosten, mogelijke bijwerkingen en de agressieve marketingactiviteiten van Merck. In de brief werd specifiek in twijfel getrokken of vaccins zouden worden gezien als substituten voor controles op baarmoederhalskanker, waardoor de aandacht zou worden afgeleid van elementaire preventieve zorg. Want Bill Gates persoonlijk had het HPV-vaccin specifiek beschreven als een vervanging voor regelmatige controles. In plaats van het complexe werk te doen van de opbouw van volksgezondheidscapaciteit, leek de Gates Foundation arme landen simpelweg te willen overspoelen met het vaccin.

Over de hele wereld kwamen wetenschappelijke vragen naar voren en er ontstond een ethisch debat over HPV-vaccins. Ook onder onderzoekers in Bangladesh, die een aantal ethische zorgen uitten over een HPV-demonstratieproject dat werd uitgevoerd in samenwerking met het door Gates gefinancierde Gavi. De elfjarige meisjes die deelnamen aan het onderzoek kregen bijvoorbeeld te horen over het belang van het vaccin, maar niet over het belang van controles op baarmoederhalskanker. ‘In Bangladesh heeft het vaccinatieprogramma nog steeds het vertrouwen van het publiek en wordt het beschouwd als het meest succesvolle volksgezondheidsprogramma in het land,’ schreven de auteurs. ‘Om ethische normen te behouden, vereist de toevoeging van elk nieuw vaccin aan het bestaande programma daarom grondig onderzoek naar de compatibiliteit, noodzaak en geschiktheid ervan voor het doel.’

Hoewel het hedendaagse discours rond vaccins vaak probeert elke kritiek op vaccins als ‘antivax’ af te doen, zou een nuchterder, rationeler gesprek de complexiteit erkennen in het besluitvormingsproces dat regeringen doorlopen bij nieuwe vaccins. De Gates Foundation biedt in feite een goed perspectief op dit onderwerp door het verhaal te vertellen over de beslissing van India om een vaccin tegen longontsteking aan te nemen. In een post op de website meldt de stichting dat ‘zo’n beslissing voor geen enkel land eenvoudig is. Ten eerste gaat het erom te bepalen of het vaccin een echt probleem aanpakt: hoeveel kinderen worden ziek door pneumokokken? Hoe verhoudt zich dat tot andere oorzaken van kindersterfte of ziekte? En wat zijn de kosten? Wat wordt er niet gefinancierd als we dit vaccin toevoegen? Voor India zou het tijd kosten om deze informatie te verzamelen.’

De stichting beschreef deze feitenonderzoeksmissie als een openbaar proces, georganiseerd door ‘een commissie van experts van de Indiase regering’. Wat ze niet onthulde, was de langdurige rol van de Gates

Foundation bij de financiering van het orgaan dat techno-managementondersteuning biedt aan deze commissie van experts. Niet alleen dat, maar de stichting financierde ook de ontwikkeling van het pneumokokkenvaccin en had een groot belang bij het gebruik ervan. Moet het lot van dit vaccin worden bepaald door een proces dat op een bepaald moment input heeft ontvangen van een door Gates gefinancierde organisatie?

Zou de stichting niet op z'n minst open, eerlijk en transparant moeten zijn over het vervullen van zoveel rollen? Als dat niet gebeurt, opent dit de deur voor het publiek om te geloven dat er iets wordt verborgen – wat natuurlijk een recept is voor terughoudendheid tegenover vaccins.

Het is een zorg die de Gates Foundation goed zou moeten kennen. In de loop van het door Gates gefinancierde HPV-demonstratieproject in India stierven zeven schoolgaande meisjes, wat de regering ertoe bracht om de proef stop te zetten. Een overheidsonderzoek wees uit dat de studie er niet in was geslaagd de juiste toestemming te krijgen van de ouders van minderjarige schoolmeisjes. De onderzoekers hadden ook geen adequaat rapportagemechanisme opgezet voor potentieel schadelijke bijwerkingen die gerelateerd waren aan het vaccin. De overheid verklaarde dat de sterfgevallen geen verband hielden met het vaccin, maar er doken telkens vragen op toen bleek dat er geen autopsies waren uitgevoerd.

De vermeende ethische misstappen in het door de Gates Foundation gefinancierde onderzoek leidden tot een grote terugslag, waarbij professionals in de volksgezondheid Gates' partner, PATH, ervan beschuldigden Indiërs te gebruiken als 'proefkonijnen'. Een parlementaire enquête veroordeelde het onderzoek als een 'flagrante schending door PATH van alle regelgevende en ethische normen'. Er werd ook gewezen op de schijn van financiële belangenverstrengeling. 'Als PATH erin geslaagd was om het HPV-vaccin opgenomen te krijgen in het universele vaccinatieprogramma van de betrokken landen, zou dit een enorme winst hebben opgeleverd voor de fabrikant(en) door middel van automatische verkoop, jaar na jaar, zonder enige promotie- of marketingkosten. Het is algemeen bekend dat, zodra een vaccin eenmaal is opgenomen in het vaccinatieprogramma, het politiek onmogelijk wordt om zo'n vaccinatie nog tegen te houden.'

Wijzend op het 'monopolistische karakter' van het HPV-vaccin – onder controle van Merck en GSK, die 6 miljoen dollar aan vaccins hebben gedoneerd aan de Gates-PATH-studie – beschreef het parlementaire rapport

een ‘goed gepland plan om een situatie commercieel te exploiteren’ door middel van ‘sluwe trucs’.

Deze kritiek kwam terug bij de Gates Foundation, die vanwege haar eindeloze partnerschappen met Big Pharma niet in staat was om zichzelf te verdedigen als een onafhankelijke liefdadigheidsinstelling. In een zeldzaam moment van helderheid – zoals we dat in de Verenigde Staten nog nooit hebben gehad – begonnen Indiase wetgevers, beleidsmakers en journalisten heel openlijk de fenomenale financiële belangenverstrengelingen te onderzoeken die ten grondslag liggen aan de liefdadigheidsonderneming van de Gates Foundation.

De stichting doet liefdadigheidsdonaties en houdt zich bezig met een breed scala aan andere financieringsmechanismen, die Big Pharma helpen om hun bedrijven te laten groeien. Tegelijkertijd is de stichting in de positie om financieel te profiteren van sommige van deze zakelijke partnerschappen, omdat haar eindkapitaal van 54 miljard dollar ook aandelen en obligaties in farmaceutische bedrijven omvat. Bill Gates kan eveneens investeringen hebben in farmaceutische bedrijven via zijn privévermogen van 100 miljard dollar, waarover geen details openbaar zijn.

PATH noemde de beschuldiging van ethisch wangedrag ‘op veel punten onnauwkeurig’, en zei dat dit ‘ten onrechte schendingen van goedgekeurde praktijken impliceert’. De Gates Foundation moemde de beschuldigingen van wangedrag ‘verkeerde informatie’. PATH is een van de grootste ontvangers van financiering door de Gates Foundation – er is meer dan 3 miljard dollar gerapporteerd in subsidieverslagen, hoewel het werkelijke aantal aanzienlijk hoger kan zijn – en lijkt soms bijna te functioneren als een dochteronderneming van Gates. De organisatie reageerde niet op mijn verzoek om een interview over haar relatie met de Gates Foundation.

De nasleep van het schandaal heeft mogelijk geleid tot publiek wantrouwen in Indiase medisch toezichthouders. Volksgezondheidsexperts merkten destijds op dat de ophef over HPV het moeilijker zou maken om klinische proeven uit te voeren in India. Dit kan het op zijn beurt moeilijker maken om nieuwe levensreddende medicijnen op de markt te brengen. Tot op heden is het HPV-vaccin niet opgenomen in het nationale immunisatieprogramma van India, hoewel de Gates Foundation en het Serum Institute een nieuw HPV-vaccin hebben ontwikkeld, dat deze situatie in de komende jaren kan veranderen.

Zelfs als we het welwillende standpunt innemen dat Gates en PATH niets verkeerd hebben gedaan bij het HPV-onderzoek in India, moeten we op z'n minst erkennen dat het een slecht idee is voor de stichting om zoveel rollen tegelijk te spelen bij het vaccinatiebeleid van India. Kun je je voorstellen dat bijvoorbeeld de rijkste man in India zou hebben besloten om een belangrijke technische advieseenheid op te zetten en te financieren, die hielp bij het informeren van het nationale vaccinatiebeleid in jouw thuisland, terwijl hij ook de ontwikkeling en het testen van nieuwe vaccins financierde, deals sloot met grote farmaceutische bedrijven en hielp bij het aansturen van Gavi, een van de toonaangevende vaccindistributiemechanismen ter wereld?

Lezers die in welvarende landen wonen, kunnen zich dit niveau van buitenlandse invloed waarschijnlijk niet voorstellen. Als zoiets in mijn thuisland, de Verenigde Staten, zou gebeuren, zouden er onderzoeken van het Congres komen. Wetgevers zouden nieuwe wetten aannemen om buitenlandse invloed in te perken. De nieuwsmedia zouden met vaag xenofobe koppen schreeuwen over buitenlandse oligarchen die zich bemoeien met binnenlandse aangelegenheden. En het publieke wantrouwen tegenover vaccins zou waarschijnlijk snel toenemen.

Het HPV-schandaal lijkt een langverwachte uitlaatklep te hebben geboden voor gegronde frustraties rond de keizerlijke excursies van Bill Gates, die sommige mensen in India wellicht in de context plaatsen van de geschiedenis van het land als een Britse kolonie. 'Eén man die beslist wat goed is voor de hele wereld, is zeer problematisch,' vertelde een bron in India, die werkte aan een door Gates gefinancierd vaccinproject. 'Het is dezelfde filosofie die dictators over de hele wereld hebben gebruikt – en nog steeds gebruiken. Hoe weet één man wat goed is voor iedereen?'

In de nasleep van het HPV-schandaal voerde de Indiase regering een reeks veranderingen door die van invloed waren op het werk van de stichting aldaar. Ambtenaren van het ministerie van Binnenlandse Zaken stelden scherpe vragen over de buitensporige invloed van de Gates Foundation op het maatschappelijk leven – en onderzochten ook of de stichting misbruik maakte van een maas in de wet, waardoor ze in India kon opereren zonder het niveau van overheidstoezicht dat normaal gesproken aan internationale groeperingen wordt opgelegd. Specifiek vraagt India aan in het buitenland gevestigde organisaties om zich te registreren bij de Foreign Contribution (Regulation) Act (FCRA), wat de Gates Foundation niet heeft gedaan.

‘Omdat die niet geregistreerd is onder de FCRA, valt de financiering van ngo’s niet onder het toezicht van de overheid. Het is niet duidelijk waar en wat ze financieren. Het is een maas in de wet en het kan ook de deur openen voor andere ngo’s om deze route te gebruiken en zo aan toezicht te ontsnappen,’ vertelde een anonieme overheidsfunctionaris aan de media. ‘Er kunnen geen controles plaatsvinden en er wordt dus ook geen belasting betaald. De BMGF werkt als marketingbureau voor Amerikaanse farmaceutische vaccins.’

Indiase media meldden dat de Gates Foundation, in plaats van zich te registreren onder de FCRA, een andere werkwijze had gevonden: als een ‘verbindingsbureau’ onder de jurisdictie van de Reserve Bank of India. Voor zover ik kan nagaan, vermeldde de berichtgeving op dat moment niet dat de directeur van het Indiase kantoor van de Gates Foundation, Nachiket Mor, volgens Mors LinkedIn-profiel, tussen 2013 en 2018 in het bestuur van de Reserve Bank of India zat, een periode die overlapte met zijn werk bij de Gates Foundation tussen 2015 en 2019. Deze belangenverstrengeling kwam later wel aan de oppervlakte en leidde tot een lobbypoging om hem uit het bestuur van de bank te verwijderen. Mor stapte uiteindelijk op bij de bank voordat zijn termijn was afgelopen. Hij weigerde een verzoek om geïnterviewd te worden voor dit boek.

Het is niet duidelijk of de Gates Foundation iets verkeerd heeft gedaan bij haar registratie, en het lijkt erop dat andere internationale stichtingen, zoals de Ford Foundation, ook via de Reserve Bank opereren. Maar de felle kritiek van Indiase overheidsfunctionarissen laat wel zien hoe diep het anti-Gates-sentiment had postgevat.

In 2017 kwam ook de Public Health Foundation of India onder overheidscontrole. Aan deze naaste bondgenoot – zo niet plaatsvervanger – heeft de Gates Foundation minstens 82 miljoen dollar gegeven. Ambtenaren van het ministerie vertelden journalisten dat ze zich zorgen maakten over de financiële invloed van Gates op de Public Health Foundation, en de regering ging er vervolgens toe over om nieuwe beperkingen op te leggen aan de mogelijkheid voor deze stichting om buitenlandse fondsen te ontvangen. (Deze beperkingen zijn in 2022 opgeheven.)

De Indiase regering kondigde ook een plan aan dat de rol van Gates in de Immunization Technical Support Unit van India leek te verkleinen, door het project van de door de Gates Foundation gefinancierde PHFI naar een ministerie te verplaatsen. Srinath Reddy van de PHFI merkte op dat Gates het

programma eigenlijk toch bleef financieren, simpelweg door het te verplaatsen van PHFI naar JSI, een privé-adviesbureau. Eind 2021 verleende de stichting een tweejarige subsidie van 1,75 miljoen dollar aan JSI om de overgang van de eenheid naar de overheid te ondersteunen. Dit suggereert dat de overheid het op z'n vroegst eind 2023 zou kunnen overnemen, vele jaren nadat de publieke kritiek op de rol van Gates voor het eerst naar voren was gekomen. Kortom, alle pogingen die de Indiase regering gedaan heeft om de stichting in te perken zijn slechts tot op zekere hoogte gelukt.

Een reden hiervoor kan de sluwe politieke reactie van de Gates Foundation zijn op alle negatieve aandacht die ze kreeg. Toen het publieke sentiment tegen de stichting toenam, bleef ze niet passief. In 2019 verbaasde ze de wereld door een spraakmakende humanitaire prijs te geven aan de Indiase premier Narendra Modi – precies op het moment dat Modi zich midden in een internationale pr-crisis bevond in verband met humanitaire misstanden in Kasjmir, de enige Indiase regio met een moslimmeerderheid. Zoveel nieuwsuitzendingen berichtten over deze controverse dat zelfs NPR, gefinancierd door Gates, zich genoodzaakt zag om het verhaal te vertellen, en meldde dat drie Nobelprijswinnaars de prijs aan Modi hadden veroordeeld. De kwestie escaleerde verder toen een communicatiemedewerkster van het kantoor van de Gates Foundation in India ontslag nam uit protest en een lang artikel over haar beslissing publiceerde in *The New York Times*.

'Ik was bij de Bill & Melinda Gates Foundation gekomen omdat ik echt geloofde in haar missie – dat elk leven dezelfde waarde heeft en dat alle mensen recht hebben op een gezond leven. Om precies diezelfde reden heb ik er ontslag genomen. Door meneer Modi deze prijs uit te reiken gaat de Gates Foundation in tegen haar eigen kernovertuiging,' schreef Sabah Hamid. 'De Gates Foundation heeft de brede kloof overbrugd tussen samenwerken met een regime en het onderschrijven ervan. Dat is niet het pragmatische agnosticisme van een organisatie die samenwerkt met de regering van de dag, maar een keuze om de kant van de macht te kiezen. Ik kies ervoor om een andere weg in te slaan.'

Het is moeilijk te geloven dat de Gates Foundation, met haar leger van pr-specialisten, de grote gevolgen van deze prijs niet heeft voorzien. We kunnen aannemen dat de stichting een berekening heeft gemaakt, in de overtuiging dat de politieke voordelen van het eren van Modi opwogen tegen de kosten. Onder publiek toezicht rond haar politieke invloed in India zag de stichting misschien dat haar toekomst in het land in gevaar leek te zijn. Maar de

stichting had al te veel geïnvesteerd in India, en te veel van haar nalatenschap op het gebied van de wereldgezondheid hing af van haar projecten daar. Enkele van de belangrijkste partners van de stichting, waaronder het commerciële Serum Institute of India, de grootste vaccinfabrikant ter wereld, zijn gevestigd in India. En nogmaals: India is de grootste bestemming voor Gates-financiering buiten de Verenigde Staten en Europa. Als de stichting in India zou worden geboycot, zou haar gehele portefeuille voor de wereldgezondheid aanzienlijk worden verminderd – en wie weet zou dat zelfs een domino-effect kunnen hebben, waarbij andere landen de overmatige invloed van de stichting in twijfel trekken.

We kunnen ons ook afvragen wat de afnemende invloed van de Gates Foundation in India zou kunnen hebben betekend voor Microsoft. Net zoals de filantropische inspanningen van Bill Gates een aureool lijken te creëren dat helder schijnt op Microsoft, zo zouden we kunnen stellen dat de aanzienlijk afgenomen rol van de Gates Foundation in India de invloed van Microsoft zou hebben verminderd. Uit het onderzoek van Manjari Mahajan blijkt dat, toen de Indiase regering Bill Gates de Padma Bhushan Award gaf wegens voortreffelijke diensten – ogenschijnlijk voor zijn filantropische werk – veel overheidsbronnen dat zagen als een erkenning voor zijn werk met Microsoft. Omdat Gates als wederdienst een humanitaire prijs aanbood aan premier Modi, lijkt het redelijk om te vragen of zo'n prijs, op zo'n precair moment voor Modi, ook gunstig is geweest voor Microsoft.

Hoe we die prijs ook zien, het is heel moeilijk om de logica van deze beslissing te begrijpen buiten het idee dat, voor Bill Gates, het doel de middelen heiligt. Het verkrijgen van Modi's zegen betekende dat er obstakels uit de weg geruimd werden voor de stichting, dat er een pad werd vrijgemaakt om de Gates Foundation in staat te stellen nieuwe invloedsgebieden te zoeken.

In 2022 kondigde het headhunterbureau Flexing It aan dat het twee 'strategieconsultants' aan het werven was voor een niet nader genoemde 'Amerikaanse particuliere stichting' om de Indiase regering te helpen bij haar komende taken als voorzitter van de G20 – een bijeenkomst van politiek leiders uit twintig machtige landen om de wereldeconomie te bespreken. De functieomschrijving suggereert dat de niet nader genoemde stichting direct zou samenwerken met de Indiase overheid:

- De specialist zal worden toegevoegd aan specifieke G20-werkgroepen en zal conceptnota's/uitgiftenota's/achtergronddocumenten, thema's en

belangrijke prioriteiten op de respectieve gebieden ontwikkelen voor het komende voorzitterschap van de G20 in India.

- Zal ontwerpdocumenten voor de G20-bijeenkomsten moeten opstellen en moeten helpen bij het onderhandelingsproces en de onderhandelingsstrategie, met inbegrip van het live opstellen van documenten tijdens de onderhandelingen.
- Kennis ontwikkelen over de stand van zaken met betrekking tot kwesties die in de G20-werkgroep worden besproken en werken aan voorstellen die consensus kunnen bereiken in de G20.
- Verantwoordelijk voor het volgen van vergaderingen en het uitvoeren van verbindingstaken met verschillende lijnministeries/ -afdelingen van de Indiase overheid, denktanks, internationale organisaties en G20-leden en genodigden enz.

Een bron met directe kennis bevestigde dat de niet nader genoemde ‘Amerikaanse particuliere stichting’ de Gates Foundation was.

15

Covid-19

Jaren voordat het woord ‘Covid’ zich in het publieke bewustzijn grifte, hadden onderzoekers van het Jenner Institute van de University of Oxford een nieuwe manier ontwikkeld om vaccins te maken en waren ze zelfs begonnen met werken aan een eerdere stam van het coronavirus.

Tijdens de eerste dagen van Covid-19 verschenen er nieuwsberichten over het veelbelovende vaccin van Oxford en de mogelijkheid dat het academische onderzoekers zouden zijn, niet Big Pharma, die ons zouden redden van de zich ontvouwende wereldwijde crisis. In die vroege mediaprofielen erkende het lab in Oxford één zwakte: het had niet het volledige vertrouwen van de markt. ‘Waar we constant tegen vechten, is de perceptie van financiers dat we dit niet aankunnen,’ zei Adrian Hill, directeur van het Jenner Institute.

Maar naarmate de pandemie voortschreed, leken veel sceptici overtuigd te zijn geraakt van het enorme potentieel van het vaccin van de universiteit. Een groot artikel in *The New York Times* vermeldde de vroege en brede inspanningen van het instituut om overeenkomsten te sluiten met buitenlandse fabrikanten om het vaccin te produceren – mits het wettelijke goedkeuring kreeg. Op de achtergrond van het *Times*-verhaal was de Gates Foundation aanwezig, de enige deskundige bron die werd aangehaald. ‘Het is een zeer, zeer snel klinisch programma,’ zei Emilio Emini, destijds een topmanager op het gebied van vaccins bij de Gates Foundation. De *Times* merkte terloops op dat Gates ‘financiële steun verleende aan veel concurrerende initiatieven’.

Het zou maanden duren voordat de volledige rol van Gates in Oxford algemeen bekend werd, maar de aanwezigheid van de stichting in het artikel was een duidelijk signaal van haar groeiende rol in de bredere respons op het virus: de Gates Foundation spande de spieren die ze had ontwikkeld na tientallen jaren aan vaccins te hebben gewerkt. De stichting breidde de banden uit met concurrerende vaccinbedrijven en positioneerde zich ook in het centrum van een losjes georganiseerd WHO-project dat beloofde vaccins

te leveren aan arme mensen in de hele wereld.

De leidende rol van Gates gaf de stichting invloed op de richting waarin miljarden dollars aan belastinggeld naar de pandemiebestrijding vloeiden. Een voorbeeld: bijna 90 procent van het levenslange budget van 3,2 miljard dollar (tot december 2022) voor de Coalition for Epidemic Preparedness Innovations (CEPI) is afkomstig van belastingbetalers; van dat bedrag wordt vervolgens het grootste deel gebruikt om onderzoek en ontwikkeling van de farmaceutische industrie te subsidiëren. In 2022 bevestigde de CEPI via e-mail dat de Gates Foundation zitting heeft in alle vier interne CEPI-commissies die controleren hoe dat geld wordt besteed. Zowel achter de schermen als in de publieke schijnwerpers ontpopte Bill Gates zich als een van de meest invloedrijke partijen in de pandemie. De media verwelkomden hem met open armen en zagen hem als een krachtig tegenwicht tegen de Amerikaanse president Donald Trump, die had geprobeerd de ernst van het nieuwe coronavirus te bagatelliseren. 'Wij weten hoe we met overheden moeten werken, wij weten hoe we met de farmacie moeten werken, wij hebben nagedacht over dit scenario,' zei Gates in 2020. 'We moeten – in ieder geval qua expertise en relaties – hier een heel, heel cruciale rol spelen.'

Noch de Wereldgezondheidsorganisatie, noch welvarende landen waren voorbereid op Covid-19, zei Gates, en de pandemie kon realistisch gezien niet worden opgelost door overheden. Er moest een publiek-private samenwerking komen – en Gates moest aan het hoofd van de tafel zitten. 'We praten altijd met de WHO,' zei hij, 'maar veel van het werk hier om deze epidemie te stoppen heeft te maken met innovatie in diagnostiek, therapieën en vaccins, wat niet echt het specialisme is [van de WHO].'

Een van de redenen waarom de WHO niet beschikte over de expertise of het vermogen om de pandemie te beheersen, is wellicht dat haar autoriteit was uitgehold door de opkomst van de Gates Foundation. Gates heeft veel meer geld dan de WHO en heeft essentiële functies van haar werk overgenomen. De stichting was ook de op een na grootste financier van de WHO geworden, waardoor die kon beïnvloeden waar de organisatie al dan niet aan werkte. Zoals *The New York Times* meldde, had de WHO 'meer een leidende rol willen spelen bij de onderhandelingen over vaccins [tijdens de pandemie], maar de Gates Foundation en wereldwijde non-profitorganisaties waren bang dat farmaceutische bedrijven dan niet zouden meewerken. Zijzelf werkten eraan om de rol van het instituut te concentreren op regulering van

producten en advisering van landen over de distributie ervan, naast andere verantwoordelijkheden.'

Bill Gates heeft niet bijzonder veel respect voor de WHO – bij een openbaar optreden tijdens de pandemie merkte hij terloops op: 'Als je niet erg goed bent, blijf je daar lang werken' –, maar hij lijkt het instituut te beschouwen als een noodzakelijk kwaad. Door de WHO te financieren, kan de Gates Foundation haar zegen (of stilte) kopen, legitimiteit verkrijgen en – in aanzienlijke mate – het werk van het instituut beheersen.

Wat dit allemaal inhield, was dat, toen de Covid-19-pandemie zich aandiende, het lot van de armen in de wereld om toegang te krijgen tot vaccins niet in handen was van regeringen of een intergouvernementeel multilateraal orgaan als de WHO. Het was in handen van Bill Gates. 'Hij had genoeg geld en genoeg aanwezigheid in het gebied om lang genoeg gepositioneerd te zijn als de eerste en meest invloedrijke speler. Dus vertrouwden de mensen gewoon op zijn mensen en zijn instellingen,' vertelde James Love, directeur van de ngo Knowledge Ecology International. 'Als er in een pandemie een leiderschapsvacuüm is, krijgen mensen die snel handelen en lijken te weten wat ze doen gewoon veel macht. En dat deed [Bill Gates] in dit geval.'

Wat Love beschrijft, is natuurlijk geen leiderschap. Het is een coup. En zoals gewoonlijk vestigde de Gates Foundation haar macht door muren op te trekken, om zo te voorkomen dat anderen zinvol deelnamen aan de responsactiviteiten of zelfs maar begrepen wat er gebeurde. 'Je hebt een enorme hoeveelheid macht die iedereen over de hele wereld raakt, en er zou enige verantwoording, enige transparantie moeten zijn. Mensen vragen geen onredelijke dingen,' zei Love in 2020 tegen mij. 'Kun je bijvoorbeeld uitleggen wat je doet? Kun je ons laten zien hoe die contracten eruitzien? Vooral omdat [Gates] hun geld gebruikt om beleid te beïnvloeden dat ons geld betreft.'

Kate Elder, beleidsadviseur Vaccins bij Artsen zonder Grenzen, uitte in een interview uit 2020 dezelfde zorgen: 'Steeds vaker zie ik steeds minder informatie van de Gates Foundation. Ze geven geen antwoord op de meeste van onze vragen. Ze stellen hun technische staf niet beschikbaar voor gesprekken met ons wanneer we meer proberen te weten te komen over hun technische strategie [met betrekking tot Covid-19] en hoe ze bepaalde dingen prioriteren […] Ze hebben veel gesprekken die we hebben voorgesteld met technisch experts geblokkeerd; in plaats daarvan verwezen ze ons door naar

een pr-persoon.'

Terwijl volksgezondheidsexperts hun bezorgdheid uitten over de overname door de stichting van de respons op de Covid-19-pandemie en over haar op patenten gerichte, Big Pharma-vriendelijke strategie, klampten de nieuwsmedia zich vast aan een heldenverhaal dat Bill Gates afschilderde als een visionaire leider en een genereuze filantroop. Journalisten citeerden veelvuldig een TED-Talk die hij in 2015 gaf over pandemieën, en meldden bombastisch dat Bill Gates de uitbraak van het nieuwe coronavirus destijds had 'voorspeld'. Toen de pandemie werkelijkheid werd, hadden maar weinig media de tegenwoordigheid van geest om de echt voor de hand liggende vraag te stellen: moet een niet-gekozen miljardair zoveel invloed krijgen op een grote wereldwijde volksgezondheidscrisis?

Terwijl de eerste weken van de pandemie maanden werden, bereikte Bill Gates het absolute hoogtepunt van zijn filantropische carrière en werd hij een van de meest gewilde sprekers tijdens de meest urgente crisis van de wereld. Sinds zijn gloriedagen bij Microsoft, vóór zijn antitrustprocessen, was Gates niet meer zo'n belangrijke publieke figuur geweest. De stortvloed aan media-aandacht was zo groot en de heldenverering bijna zo universeel dat Gates, mogelijk bedwelmd door zijn nieuwverworven invloed, vaak van zijn scenario afweek.

In een interview bij Trevor Noahs *The Daily Show* zei Gates dat zijn stichting financiering verstrekte – wat klonk als miljarden dollars – om productiefaciliteiten op te zetten voor zeven verschillende kandidaat-vaccins, zodat de productiecapaciteit klaar zou zijn wanneer de vaccins werden goedgekeurd. *The Wall Street Journal* en andere media haastten zich om de aankondiging van Gates te melden, als onderdeel van een eindeloze stroom verhalen over hoe de miljardair zijn mouwen opstroopte en de klus klaarde. Nadat het verhaal over de productiefaciliteiten breed was verspreid, verduidelijkte de stichting dat ze eigenlijk geen fabrieken bouwde.

Gates werd ook ongewoon openhartig over zijn invloed op de commerciële markt en liet zich op een persconferentie ontvallen dat zijn stichting de University of Oxford ertoe had aangespoord om het bedrijfsmodel te veranderen, terwijl deze snel vooruitging met de ontwikkeling van het Covid-19-vaccin. 'We gingen naar Oxford toe en zeiden: "Jullie doen briljant werk […] [maar] jullie moeten echt samenwerken", en we hebben ze een lijst gegeven met mensen om mee te praten,' vertelde Gates.

Trevor Mundel, de president van Gates' wereldwijde gezondheidsprogramma, verduidelijkte later: 'We hebben met de University of Oxford het belang besproken van afstemming met een multinationaal bedrijf om ervoor te zorgen dat hun onderzoekers beschikken over het volledige scala aan mogelijkheden en middelen dat ze nodig hebben om hun kandidaat-vaccin aan de wereld te presenteren.'

Oxford ging uiteindelijk een samenwerkingsverband aan met AstraZeneca, en de losse opmerkingen van Bill Gates lokten in dit geval kritiek uit. Oxford had eerder zijn voornemen bekendgemaakt om zijn vaccin op grote schaal beschikbaar te stellen voor de armen in de wereld via een open licentie – in tegenstelling tot een exclusieve licentie met Big Pharma. Een open licentie zou elke capabele fabrikant ter wereld toegang geven tot de vaccintechnologie en, met de juiste financiering en hulp, te laten beginnen met het opschalen van de productie. Voor velen zou dit bedrijfsmodel de sleutel zijn tot de bestrijding van de Covid-19-pandemie, door zo snel mogelijk zo veel mogelijk faciliteiten vaccins te laten produceren.

'Persoonlijk geloof ik niet dat er tijdens een pandemie exclusieve licenties moeten zijn,' had Adrian Hill, de directeur van het Jenner Institute in Oxford, aan het begin van de pandemie tegen de media gezegd. In die korte verklaring raakte Hill de kernkwestie die zou bepalen hoe de pandemie verliep. In een markt waar vrijwel elk mens ter wereld meerdere doses van een nieuw vaccin nodig zal hebben, zou de pandemie ofwel een van de krachtigste en meest lucratieve monopoliemarkten ooit worden, of zou die een keerpunt vormen in de moderne geneeskunde, waar we de gebruikelijke zakelijke aanpak van Big Pharma opzijzetten ten gunste van een open, rechtvaardige verdeling. Dat zou de grootste test zijn voor de politieke invloed van de farmaceutische industrie sinds de hiv/aids-crisis, toen arme landen en activisten over de hele wereld ervoor vochten om toegang te krijgen tot levensreddende medicijnen. Dat deden ze door met succes de monopoliepatenten aan te vechten die de remedie eerder te duur hadden gemaakt.

Veel volksgezondheidsexperts en -activisten hadden zich tijdens de pandemie verenigd rond een oproep voor een 'volksvaccin', een vaccin dat niet zou worden beheerst door de intellectuele eigendomsrechten, patentclaims of exclusieve licenties van Big Pharma. Voorstanders van een volksvaccin brachten een onmiskenbaar financieel argument op tafel. De Covid-19-vaccins waren het resultaat van onderzoek dat werd gefinancierd

door overheidsinstanties. Belastingbetalers hebben ook geld gestoken in het helpen versnellen van de ontwikkeling van vaccins voor bedrijven. Zou het publiek, gezien het publieke onderzoek en de publieke financiering voor het creëren van deze vaccins, dan geen inspraak moeten hebben in de distributie ervan? Nu de economische kosten van de pandemie in de biljoenen dollars liepen, zouden we dan de wereld laten gijzelen door de exclusieve licenties en patentrechten van Big Pharma? Er stierven letterlijk miljoenen mensen. Waarom zouden we dan niet samenwerken om elke capabele productiefaciliteit op volle toeren te laten draaien, ongeacht patenten en licenties?

Toen Oxford na het gesprek met de Gates Foundation een exclusieve licentie verleende aan AstraZeneca, werd daarmee de voornaamste hoop op zo'n 'volksvaccin' de grond in geboord. 'Het betekent in feite dat de concentratie van macht en besluitvorming geheel blijft liggen in de sfeer van bedrijven, waar farmaceutische bedrijven mogen beslissen op welke schaal, in welk volume, en tegen welke prijzen, en aan wie ze het als eerste verkopen,' vertelde Kate Elder me.

Zoals altijd benadrukte de Gates Foundation dat Big Pharma een betrouwbare partner was. 'Ik denk echt dat de farmaceutische bedrijven gaan waarmaken wat ze hebben beloofd, want de hele wereld kijkt toe,' zei Melinda French Gates eind 2020. 'Dus zodra dit vaccin beschikbaar is, zal het rechtstreeks via dit systeem gedistribueerd worden.'

De Gates Foundation had dit vertrouwen omdat ze de hefbomen van 'dit systeem' in handen hield. De reden dat de stichting bijvoorbeeld in staat was om druk uit te oefenen op Oxford, was dat ze honderden miljoenen dollars aan die universiteit had gegeven via liefdadigheidssubsidies. Daartoe behoorde eerdere financiering rechtstreeks aan het Jenner Institute, dat het Covid-19-vaccin van Oxford ontwikkelde.

Oxford had ook financiering ontvangen van de CEPi, die was opgericht en gefinancierd door Gates. In maart 2020 kondigde de CEPI aan het vaccin van Oxford te ondersteunen met een relatief kleine donatie. Nadat Gates Oxford had aangespoord om samen te werken met een multinationaal bedrijf, en nadat Oxford en AstraZeneca hun samenwerking in april hadden aangekondigd, kwam de CEPI vrijwel onmiddellijk met een belofte van maximaal 384 miljoen dollar. In juni hadden de CEPI en Gavi een overeenkomst van 750 miljoen dollar aangekondigd met AstraZeneca 'om de productie, de inkoop en de distributie van 300 miljoen doses van het vaccin

te ondersteunen'. Gates meldde dat hij en zijn stichting nauw betrokken bleven bij de ontwikkeling van het vaccin. 'Elke week praten we met AstraZeneca over, oké, wat er gaande is in India, wat er gaande is in China, en [...] ervan uitgaande dat de [klinische] gegevens van fase twee en uiteindelijk de gegevens van fase drie veelbelovend zijn, dat we klaar zijn om daarmee aan de slag te gaan,' zei Bill Gates tijdens een persconferentie.

> Onze stichting heeft veel expertise op het gebied van vaccins en diepgaande relaties met de fabrikanten, dus hebben we ons personeel ingezet om te kijken naar elk van deze [potentiële vaccin]constructies en de gegevens, en te zorgen dat er voor de meestbelovende vaccins een plan is om meerdere fabrieken in Azië te hebben, meerdere fabrieken in Noord- en Zuid-Amerika, meerdere fabrieken in Europa […] Wij begrijpen welke van deze vaccins we kunnen opschalen, en ik ben hoopvol dat het dat grote aantal zal zijn, want de medewerking van de farmaceutische bedrijven die zeggen: 'Ja, je kunt mijn fabriek gebruiken om het vaccin van iemand anders te maken', daar krijgen we een heel goede reactie op, en dat is echt ongekend.

Tijdens de pandemie heeft Bill Gates veel kilometers gemaakt bij zijn bemiddelingswerk voor deze 'overeenkomsten met secundaire leveranciers': het koppelen van 'vaccinbedrijven in rijke landen aan tegenhangers in ontwikkelingslanden die gespecialiseerd zijn in het produceren van veilige, hoogwaardige en betaalbare doses met een zeer hoog productievolume'. Zoals Bill Gates het uitlegde: 'Je kunt niet genoeg benadrukken hoe ongebruikelijk deze overeenkomsten met secundaire leveranciers zijn. Stel je voor dat Ford een van zijn fabrieken aanbiedt aan Honda om Accords te bouwen. Maar gezien de omvang van het probleem en de urgentie om het op te lossen, zien veel farmaceutische bedrijven het voordeel van samenwerking op nieuwe manieren zoals deze.'

Volgens Gates was de oplossing voor de toegang tot de vaccins niet het afschaffen van monopolie-octrooirechten of exclusieve licenties, of het streven naar een 'vaccin voor iedereen'. De oplossing was het aanpakken van monopoliemarkten om ze te laten werken voor de armen. En Gates had de durf en de overmoed om te geloven dat zijn stichting de expertise, het vermogen, het netwerk en de onderhandelingsvaardigheden had om de markt en de respons op de pandemie te organiseren op een manier die arme landen zou beschermen.

De inspanningen van de stichting voor overeenkomsten met secundaire leveranciers waren sterk gericht op het Serum Institute uit India, een particulier bedrijf en de grootste vaccinfabrikant ter wereld. Via een overeenkomst met Gates werd Serum een secundaire leverancier van de AstraZeneca- en Novavax-vaccins – waarvoor de stichting een subsidie van 300 miljoen dollar toekende. 'Onze stichting nam een deel van het financiële risico op zich, dus als het [AstraZeneca-vaccin] niet wordt goedgekeurd [door toezichthouders], hoeft Serum geen volledig verlies te nemen,' zei Bill Gates.

Het totale bedrag dat de stichting toezegde aan Serum lijkt gelijk te zijn aan het bedrag dat Serum zelf in het project stak. In sommige opzichten maakte dit de Gates Foundation en Serum tot gelijkwaardige partners, zo niet ook tot een dynamisch duo: de invloedrijkste speler in de wereldgezondheid die samenwerkt met de grootste vaccinfabrikant ter wereld. Jazeker, de Gates Foundation moest grote sommen van haar eigen geld opbrengen om Big Pharma te laten doen wat ze wilde, maar dat is altijd het win-winmodel van liefdadigheid en winst geweest bij de stichting.

Bijna onmiddellijk liep Gates' plan verkeerd. Serum kreeg in januari 2021 kritiek toen het een overeenkomst sloot waarbij de Zuid-Afrikaanse overheid 250 procent meer moest betalen dan Europese overheden betaalden voor het Oxford-AstraZeneca-vaccin. Nogmaals, het expliciete doel van de complexe activiteiten van de Gates Foundation in de particuliere markt is altijd 'wereldwijde toegang', waardoor producten toegankelijk worden gemaakt voor mensen in arme landen. Hoe kon het dan gebeuren dat deze massale oefening in liefdadigheid, vanaf de allereerste stappen, tot een bedrijfsmodel leidde dat de armen meer liet betalen dan de rijken? De Zuid-Afrikaanse regering heeft naar verluidt gezegd: 'De verklaring die wij kregen waarom andere landen met hoge inkomens een lagere prijs betaalden, is dat zij hebben geïnvesteerd in [onderzoek en ontwikkeling] – vandaar de korting op de prijs.'

Tegelijkertijd had Serum voortdurend moeite om de beloofde doses te leveren. Een grote brand in zijn faciliteiten kostte vijf mensen het leven. Aanvankelijk beweerde het bedrijf dat dit geen invloed had op de vaccinproductie, maar later zei het dat de productie er ingrijpend door was vertraagd. Critici waren vervolgens verontwaardigd toen Serum honderden miljoenen dollars investeerde in een financieel dienstverlenend bedrijf, terwijl het ook beweerde meer financiële steun van de overheid nodig te

hebben voor de productie van vaccins.

Toen een grote golf van Covid-19-infecties zich over India verspreidde, vaardigde de regering in feite een exportverbod uit, waardoor de vaccins van Serum terechtkwamen bij Indiase burgers. Dit bracht Gates' grootse plan om de arme mensen in heel Afrika te vaccineren een tijdlang tot stilstand. Een speciale gezant van de Afrikaanse Unie, Strive Masiyiwa, vertelde de pers dat hij Gates' vaccindistributieprogramma had gewaarschuwd om 'niet al zijn eieren in één mandje te leggen'. (Opmerkelijk is dat Masiyiwa later toetrad tot het bestuur van de Gates Foundation.)

Het Oxford-AstraZeneca-vaccin kreeg te maken met andere hindernissen op de markt. Hoewel het vaccin aanvankelijk goed geschikt leek voor arme landen, omdat het niet hoefde te worden opgeslagen bij temperaturen onder nul – sommige landen hebben geen betrouwbare toegang tot elektriciteit om vriezers te laten werken –, maakte de lagere effectiviteit ervan het minder aantrekkelijk. Nieuwsmedia meldden ook dat arme landen het AstraZeneca-vaccin begonnen te vermijden, omdat de korte houdbaarheid ervan inhield dat veel doses waren verlopen voordat ze konden worden gebruikt. Serum stopte op een gegeven moment met de productie van het vaccin, omdat het bedrijf een ongebruikte voorraad had, die dreigde te verlopen. Ook opmerkelijk is dat de ontwikkeling van het AstraZeneca-vaccin zo 'geplaagd werd door misstappen', zoals journalisten op grote schaal meldden, dat het nooit door de FDA werd goedgekeurd voor gebruik in de Verenigde Staten – ook al hadden Amerikaanse belastingbetalers inmiddels meer dan een miljard dollar in het project gestoken. Oxford beweert niettemin dat zijn vaccin, gemaakt in samenwerking met AstraZeneca, tijdens het eerste jaar dat er vaccins gebruikt werden meer levens heeft gered dan concurrerende vaccins. Maar hoeveel meer levens hadden gered kunnen worden door een vaccin voor iedereen? De armste landen in Afrika, die een vijfde van de wereldbevolking uitmaken, ontvingen in 2021 minder dan 3 procent van het totale aantal Covid-19-vaccins (van alle fabrikanten) dat werd verspreid.

De andere vaccinproducent waarop Gates had ingezet, Novavax, kampte met nog ernstiger problemen, omdat het grote moeite had om zijn vaccin over de eindstreep te krijgen. Experts uit het vakgebied hadden vanaf het begin van de pandemie hun twijfels geuit over het bedrijf en wezen erop dat Novavax nog nooit een vaccin op de markt had gebracht. De Amerikaanse regering kende Novavax 1,6 miljard dollar toe voor zijn vaccin en de door Gates gefinancierde CEPI droeg nog eens 400 miljoen dollar bij. Ondanks

deze financiële steun verkreeg het vaccin van Novavax pas eind 2021 zijn eerste wettelijke goedkeuring, in Indonesië, en kreeg het pas in juli 2022 groen licht van de FDA.

Hoewel de Gates Foundation financiële relaties had opgebouwd met een breed scala aan Covid-19-vaccinbedrijven, door middel van directe liefdadigheidsdonaties of door grote donaties van de CEPI te regelen, had ze het zwaarst ingezet op AstraZeneca, Novavax en Serum. Een belangrijke les uit het beperkte succes van deze activiteiten betreft de door Gates geclaimde autoriteit op het gebied van farmaceutische ontwikkeling – en of Gates' verstrekkende invloed op particuliere markten gerechtvaardigd kan worden door de verondersteld unieke expertise van de stichting.

Naast het verregaande werk van de stichting met ontwikkelaars en fabrikanten van vaccins tijdens de pandemie, nam Gates ook het initiatief voor en de controle over een losjes georganiseerd orgaan bij de WHO, genaamd COVAX: om vaccins te kopen voor de armen in de wereld. Het idee was dat rijke landen geld zouden samenbrengen en een partnerschap zouden aangaan met arme landen, waardoor er een enorm fonds zou ontstaan dat kon worden gebruikt om deals te onderhandelen met Big Pharma.

Meer dan een dozijn medewerkers van de Gates Foundation zaten in verschillende besturen en werkgroepen van COVAX, en Gates had een vergelijkbare invloed op aangrenzende liefdadigheidsprojecten die zich richtten op het leveren van diagnostiek en behandelingen. Een nieuwsbericht beschreef COVAX als een 'Gates-operatie, van boven naar onder. Het is grotendeels ontworpen, beheerd en bemand door medewerkers van de Gates-organisatie.'

Terwijl de stichting de touwtjes in handen hield, had die haar plaatsvervangers CEPI en Gavi de leiding gegeven, waardoor Gates elke invloed (of verantwoordelijkheid) kon ontkennen wanneer dat zo uitkwam. 'De pr-persoon van de Gates Foundation zal vaak zeggen: "O, weet je, de Gates Foundation zit niet in dat orgaan, ik stel echt voor dat u uw vragen richt aan Gavi of de CEPI,' zei Kate Elder van Artsen zonder Grenzen tegen me. 'Het is soms frustrerend lachwekkend […] Ik vind dat niet zo eerlijk.' Elder zette ook vraagtekens bij het feit dat de Gates Foundation, Gavi en de CEPI de WHO-respons leidden, omdat dit particuliere organisaties zijn, geen overheidsinstanties of multilaterale instellingen die door regeringen worden aangestuurd. 'We hebben beslist enkele zorgen gehoord van regeringen die Gavi niet kennen, die nog niet eerder een relatie met Gavi hebben gehad en

die problemen hebben met de gedachte om een grote som geld aan Gavi te geven – en om Gavi de macht te geven om namens hen te onderhandelen over toekomstige toegang tot het Covid-19-vaccin,' vertelde ze me in 2020.

Als particuliere onderneming had COVAX geen publiek mandaat en weinig legitimiteit op het wereldtoneel, en het project werd achtervolgd door kritiek op transparantie en verantwoording. 'Ze drukken ons in het nauw, om ons te laten betalen,' zei Juan Carlos Zevallos, de toenmalige minister van Volksgezondheid van Ecuador, tegen de pers. 'We kunnen niet kiezen welk vaccin we zouden willen gebruiken. Het is wat ze ons opleggen […] Ze zeggen: "Jij mag niet kiezen, maar je betaalt wel."'

De grootste factor die tegen COVAX werkte, was de wereldmarkt. Rijke landen begonnen afzonderlijke deals te sluiten met farmaceutische bedrijven om vaccindoses voor hun burgers veilig te stellen. Deze ieder-voor-zich-benadering, hoe egoïstisch ook, was niet verrassend. Natuurlijk gingen gekozen leiders in rijke landen agressief te werk om hun kiezers te beschermen. Wat wel verrassend was – verbijsterend, eigenlijk – is dat de Gates Foundation en haar partners hier niet op waren voorbereid.

Terwijl rijke landen genoeg doses bestelden om hun burgers meerdere keren te vaccineren, begonnen de nieuwsmedia zich zorgen te maken over het hamsteren van vaccins – en over het groeiende besef dat de respons op de pandemie zou worden gedefinieerd door een kloof tussen de rijken en de armen, de winnaars en de verliezers. Deze realiteit kwam bekend te staan als 'vaccinapartheid'.

Dit alles was natuurlijk zakelijk gunstig voor Big Pharma, die prioriteit gaf aan de verkoop aan de rijkste landen, die de hoogste prijzen konden betalen. Sommige farmaceutische bedrijven hadden onverifieerbare beloften gedaan om hun vaccins tijdens de pandemie op non-profitbasis te verkopen, maar die toezegging veranderde de logica van de markt niet. Tegenover de koopkracht van rijke landen die bereid waren om hoge prijzen te betalen, kon Gates' ondergefinancierde kopersclub geen doses veiligstellen.

Een jaar nadat de eerste vaccins beschikbaar waren gekomen in rijke landen, hadden de armste mensen ter wereld er vrijwel geen toegang toe. Nog schrijnender is dat COVAX in juni 2021 twee keer zoveel vaccins naar het Verenigd Koninkrijk stuurde als naar het hele continent Afrika. 'Het resultaat is dat armere landen in precies de hachelijke situatie zijn beland die COVAX had moeten voorkomen: voor donaties afhankelijk zijn van de grillen en de politiek van rijke landen, zoals zo vaak in het verleden,' meldde de

Associated Press. Net zoals de voor het merendeel kritische rapporten die over COVAX naar buiten kwamen, vermeldde deze analyse niet dat het een project was van de Gates Foundation.

Terwijl de armen wereldwijd niet werden gevaccineerd, ondertekenden meer dan honderd nationale regeringen een verzoekschrift aan de Wereldhandelsorganisatie om de patenten op Covid-19-vaccins op te heffen. Dit was de eerste stap in een proces dat andere fabrikanten in staat zou kunnen stellen om met de productie te beginnen, waardoor de beschikbaarheid van vaccins voor de armen zou worden uitgebreid. Het opheffen van patenten zou op zichzelf het probleem niet oplossen – Big Pharma zou dan nog steeds de kennis moeten delen en fabrikanten moeten helpen om de productie op te schalen –, maar het was een eerste, cruciale stap.

In reactie hierop verklaarde Bill Gates dat de arme landen die om ontheffingen vroegen – dezelfde arme landen die zijn stichting beweert te dienen – niet begrepen hoe de wereld werkt. 'Het aanbod is beperkt, niet vanwege regels voor intellectueel eigendom, maar omdat er niet genoeg fabrieken zijn die het gecompliceerdere proces van het maken van vaccins aankunnen,' schreef hij.

In 2021 werd Bill Gates de meest zichtbare publieke verdediger van de patentrechten van Big Pharma. Hij gaf herhaaldelijk media-interviews waarin hij betoogde dat patenten er niet toe deden. 'Wat in dit geval dingen tegenhoudt, is niet intellectueel eigendom. Er is niet zoiets als een inactieve vaccinfabriek die met wettelijke goedkeuring op magische wijze veilige vaccins maakt,' vertelde hij aan Sky News. 'Er is maar een beperkt aantal vaccinfabrieken in de wereld en de mensen nemen de veiligheid van vaccins heel serieus. Dus is het verplaatsen van iets wat nog nooit gedaan was – het verplaatsen van een vaccin, bijvoorbeeld, van een J&J [Johnson & Johnson]-fabriek naar een fabriek in India – dat is nieuw – het is alleen vanwege onze subsidies en expertise dat zoiets überhaupt kan gebeuren.' Om te laten zien hoever hij van de realiteit verwijderd was, ging Gates zelfs zover om te beweren dat zijn inspanningen om de pandemie te bestrijden succesvol waren. Volgens hem 'krijgen die geen perfect cijfer, maar wel een zeer hoog cijfer […] We gaan het punt van gelijkheid bereiken.'

Terwijl Gates het beeld opriep van een goed functionerende responsinspanning onder leiding van zijn stichting, waarbij elke capabele fabrikant al op maximale capaciteit draaide, gingen bedrijven bijna als

klokkenluiders naar de beurs om te vertellen dat ze in feite werden buitengesloten van productie. ‘Wij hebben de faciliteiten en de apparatuur, de bioreactoren, we hebben vul- en afwerkingscapaciteit. Afhankelijk van hoeveel hulp we krijgen bij technologieoverdracht, zouden we binnen een paar maanden klaar kunnen zijn,’ zei het Canadese bedrijf Biolyse tegen de pers. ‘Ik begrijp de houding van de farmaceutische sector hierover niet. Jazeker, Iedereen moet geld verdienen. Maar dit is een zeer ernstige situatie en er is geen reden om zo hard te zijn.’

De Associated Press en vervolgens *The New York Times* en daarna *The Intercept* deden verslag van productiefaciliteiten over de hele wereld die in staat leken om vaccins te produceren. Sommige daarvan zeiden expliciet dat ze er helemaal klaar voor waren. Human Rights Watch, Artsen zonder Grenzen en andere organisaties stelden een lijst samen van nog honderd faciliteiten over de hele wereld die mogelijk in productie genomen konden worden. De Nobelprijswinnende econoom Joseph Stiglitz schreef, wijzend op het bewijs van reservecapaciteit: ‘Elke vertraging bij het zorgen voor de grootste beschikbaarheid van vaccins en therapieën is moreel verkeerd en dwaas – zowel in termen van de volksgezondheid als van de economie. De [patent]ontheffing is een cruciale eerste stap.’

Zelfs Chelsea Clinton mengde zich in de discussie. Met haar coauteur Achal Prabhala, van AccessIBSA, betoogde Clinton dat president Biden, om de productie te helpen, Amerikaanse bedrijven zou moeten dwingen om hun vaccintechnologie te delen met bedrijven die productiecapaciteit hebben. Het stuk beschreef hoe Rusland met India had samengewerkt om snel en goedkoop een productiefaciliteit aan te passen die nog niet eerder vaccins had gemaakt.

Tegen het groeiende bewijs dat patenten in feite een groot knelpunt waren, zette Bill Gates door. Daarmee verbrandde hij roekeloos al het politieke kapitaal dat hij tijdens het eerste jaar van de pandemie had opgebouwd. Keer op keer trad Gates nieuwsverslaggevers tegemoet om campagne te voeren voor het behoud van patenten, waarbij hij soms emotioneel werd. In een van de interviews haalde hij de beroemdste belediging aan uit zijn tijd bij Microsoft om de oproep tot een patentvrijstelling aan te vallen: ‘Dat is het stomste wat ik ooit gehoord heb.’

De positie van Gates leek neer te komen op het bijna racistische idee dat arme landen niet geavanceerd genoeg waren om vaccins te produceren en dat, als we de productie te breed zouden openstellen, dit zou kunnen leiden

tot veiligheidsproblemen die mensen zouden kunnen schaden en de twijfel over vaccinatie zou kunnen vergroten. Zoals een voormalige medewerker van de Gates Foundation tegen me zei: zelfs als we het argument van de stichting accepteerden dat er geen capaciteit voor reserveproductie was om vaccins veilig te produceren, waarom had de Gates Foundation, als een zelfverklaarde toonaangevende expert en visionair op het gebied van pandemieën, dit probleem dan niet voorzien en aangepakt? De stichting werkte al twee decennia aan vaccins en had een eindvermogen van 54 miljard dollar. Keer op keer werd ons verteld dat Bill Gates de pandemie had 'voorspeld'. Was het dan echt nooit bij de Gates Foundation opgekomen om geavanceerde, moderne productiefaciliteiten te helpen bouwen in arme landen?

In mei 2021 kondigden de Verenigde Staten, onder druk om te reageren op de groeiende schijn van vaccinapartheid, publiekelijk aan zich te zullen aansluiten bij het toenemende aantal landen dat om een patentvrijstelling vroeg. Dit veranderde de politieke balans voor de Gates Foundation, die een dag later lafhartig aankondigde nu een 'beperkte' ontheffing te steunen – een verbazingwekkende ommezwaai voor een stichting die steeds fanatiek had beweerd dat patenten er niet toe deden.

De mislukkingen van de stichting en de beeldvorming van onoprechtheid – of incompetentie – werden zo duidelijk dat op een gegeven moment zelfs de media gingen zeggen wat voor de hand lag: de keizer heeft geen kleren aan. Terwijl journalisten in 2020 de Gates Foundation nog te belangrijk vonden om te bekritiseren – ik had persoonlijk enorme moeite om hoofdredacteuren mijn werk te laten publiceren –, brak er in 2021 iets los. *The New Republic* publiceerde een verhaal van 6000 woorden – plus een cartoonportret van Bill Gates met duivelshoorns – over Gates' geschiedenis van destructieve en obstructieve belangenbehartiging rond intellectueel eigendom in de volksgezondheid. Kritische verhalen verschenen ook bij onder meer *The Intercept*, *The Observer* en *The Seattle Times*. Voor het eerst in meer dan een decennium bouwden journalisten een nieuwscyclus die de Gates Foundation echt onder de loep nam. Kritische stemmen die lang in de marge van de nieuwsmedia hadden gestaan, vonden een plaats in steeds meer reguliere media. En Twitter werd een broeinest van virale berichten over Gates' leidende rol in de vaccinapartheid. De boodschap was even duidelijk als algemeen: Bill Gates stond aan de verkeerde kant van de geschiedenis.

‘Wat we zien [in de rol van de Gates Foundation tijdens de pandemie] is de opeenstapeling van twintig jaar zeer zorgvuldige uitbreiding naar elk aspect van de wereldgezondheid – alle instellingen, alle verschillende bedrijven die deze technologieën vaak al in een vroeg stadium hebben, evenals alle belangenbehartigingsgroeperingen die over deze kwestie spreken, en alle onderzoeksinstellingen,’ zei Rohit Malpani, een consultant op het gebied van de wereldgezondheid en op het moment dat ik hem interviewde bestuurslid van het wereldgezondheidsinitiatief Unitaid. ‘Dat weerspiegelt daarom ook het falen van de Gates Foundation. Het feit dat ze zoveel invloed en zelfs controle uitoefenen over zoveel aspecten van de respons [op de pandemie] [...] en het feit dat we zoveel ongelijkheid zien, zegt veel over de invloed die ze hebben en [suggereert dat] de strategieën die ze hebben uiteengezet niet hebben gewerkt. En die mislukking moeten ze erkennen.’

Maar de Gates Foundation heeft die mislukking nooit echt hoeven toe te geven. Zodra de kritische berichtgeving over het werk van de stichting in de pandemie verscheen, kwam er een veel groter verhaal naar buiten: de scheiding van Bill en Melinda Gates. Door hun korte aandachtsspanne schakelde de nieuwsmedia snel over van het falende filantropische leiderschap van Bill Gates naar zijn zogeheten ‘dwalende blik’ en beschuldigingen van seksueel wangedrag.

Journalisten schreven uitvoerige autopsies van het gezichtsloze COVAX, maar ze keken daarbij vrijwel nooit kritisch naar de Gates Foundation. Begin 2023 meldde *The New York Times* bijvoorbeeld dat COVAX 1,4 miljard dollar had uitbetaald aan farmaceutische bedrijven voor bestellingen van vaccins die nooit werden geleverd – een toonbeeld van het slecht functioneren en de verspilling binnen de door Gates geleide activiteiten. Maar het verhaal noemde de Gates Foundation slechts één keer, terloops.

Een van de langste en meest spraakmakende verhalen kwam van het Bureau of Investigative Journalism. Het verhaal – dat mede gepubliceerd werd door *El País*, *STAT* en *Ojo Público*, had het potentieel om miljoenen lezers te bereiken, om het publieke begrip over de mislukkingen van COVAX vorm te geven en om te wijzen op beleidsoplossingen. Maar de redacties en de journalisten besloten om de leidende rol van de stichting binnen COVAX volledig te begraven in de drieëntachtigste paragraaf van het verhaal.

Door de rol van Gates te minimaliseren hebben de journalisten het publiek verkeerd geïnformeerd – en verzuimden ze om de Gates Foundation ter verantwoording te roepen. (Volledige openheid van zaken: ik was

uitgenodigd om mee te werken aan dit verhaal, maar ik heb geweigerd, omdat ik wist dat de financiering van Gates het voor mij vrijwel onmogelijk zou maken om onafhankelijk verslag te doen over de rol van de stichting in COVAX.) Net als alle andere media beweert het Bureau dat zijn financiers geen redactionele invloed hebben op het gepubliceerde werk.

Het duurde niet lang voordat de stichting wetenschappelijk onderzoek financierde dat opschepte over de miljoenen levens die COVAX had gered. Gavi, dat COVAX in 2020 'de enige wereldwijde oplossing voor de pandemie' had genoemd, versterkte de pr over geredde levens. En Bill Gates kondigde aan dat hij de leidende autoriteit op het gebied van pandemieën zou blijven met de publicatie van zijn boek *How to Prevent the Next Pandemic* (Hoe de volgende pandemie te voorkomen). Natuurlijk werd er nooit verantwoording voor afgelegd hoeveel levens er gered hadden kunnen worden als we een volksvaccin hadden gehad – of hoeveel levens er verloren zijn gegaan vanwege het zeer diep onrechtvaardige vaccindistributieplan dat Bill Gates heeft ontworpen.

Als we echt heel ruimhartig zouden willen zijn voor de Gates Foundation, konden we beargumenteren dat de stichting enige erkenning verdient voor het feit dat ze in de jaren die voorafgingen aan de Covid-19-pandemie de vaccinindustrie heeft ondersteund, wat kan worden gezien als het verlenen van een voorsprong aan de wereld tegen het nieuwe coronavirus. Dit was het argument dat Melinda French Gates impliciet gaf aan het begin van de pandemie: 'Godzijdank beginnen we niet waar we twintig jaar geleden waren, met een afbrokkelend vaccinsysteem [en het moeten] herbouwen ervan.'

Het is de moeite waard om je af te vragen hoe het de wereld zou zijn vergaan tijdens de Covid-19-pandemie zonder de Gates Foundation. Als Gates niet had ingegrepen bij de University of Oxford, zou het Jenner Institute uit Oxford dan daadwerkelijk een open licentie voor het vaccin hebben nagestreefd? Zou dat plan hebben gewerkt? Als Gates niet had bestaan, zou Big Pharma dan nog steeds voldoende pr-kracht hebben gehad om de wereldeconomie te laten buigen voor zijn monopoliepatenten? Als Gates zich niet zo krachtig had ingezet bij de respons op de pandemie, hadden we ons dan een alternatieve weg kunnen voorstellen voor de productie en distributie van vaccins? Zijn we het niet aan onszelf verplicht om, voordat de volgende pandemie komt, deze alternatieve werkelijkheden te onderzoeken? Moeten we niet accepteren dat het masterplan van Bill Gates

niet gewerkt heeft voor Covid-19, en moeten we niet aannemen dat zijn plan ook niet zal werken bij de volgende pandemie?

Hoewel de Gates Foundation financiële banden heeft gecreëerd met veel concurrerende ontwikkelaars van Covid-19-vaccins, kunnen we niettemin voorbeelden aanwijzen van vaccins die succesvol waren zonder de hulp van Gates. Tijdens de pandemie keken de internationale media naar het succes van Cuba, waar jonge kinderen bijvoorbeeld eerder werden gevaccineerd dan die in de Verenigde Staten. De Gates Foundation heeft nooit werk in Cuba gefinancierd – in de subsidieovereenkomsten staat expliciet dat het Amerikaanse embargo dit verbiedt. Het is ditzelfde embargo dat Cuba's toegang tot een groot deel van de wereldhandel al decennialang heeft afgesneden, en daarom moest dit land zijn eigen publieke biotechnologiesector ontwikkelen, inclusief onderzoeks- en ontwikkelingsmogelijkheden. Na de productie van een eigen Covid-19-vaccin exporteerde Cuba doses naar Vietnam, Venezuela, Syrië en Nicaragua. Als Cuba dit kan doen – zonder de hulp van Bill Gates – kunnen andere arme landen dan niet ook hun eigen capaciteit opbouwen, niet alleen voor de productie van vaccins, maar ook voor onderzoek en ontwikkeling om nieuwe vaccins te innoveren?

Peter Hotez, decaan van de National School of Tropical Medicine aan het Baylor College of Medicine in Houston, Texas, zei dat het opbouwen van deze capaciteit deel uitmaakt van de inspanningen van zijn lab. Daartoe behoort ook zijn Covid-19-vaccin, Corbevax. Omdat Corbevax geproduceerd werd in samenwerking met het Indiase bedrijf Biological E Limited, was het vaccin een laatkomer. Toch werden er in de herfst van 2022 meer dan 75 miljoen doses van geleverd. Met een prijs per dosis van 1,90 dollar lijkt Corbevax goedkoper te zijn dan andere vaccins, waaronder het Gates-Oxford-AstraZeneca-Serum-vaccin. Bovendien richtten de activiteiten van Hotez zich op het beschikbaar maken van het vaccin voor fabrikanten in arme landen. Zo kondigde het Indonesische bedrijf Bio Farma aan het vaccin te gaan produceren onder de naam IndoVac.

Het team van Hotez heeft dit allemaal bereikt hoewel het grotendeels was uitgesloten van de meeste belangrijke financieringsstromen. Corbevax kreeg slechts 5 miljoen dollar van de CEPI en 400 000 dollar van het NIH, vertelde Hotez me. Ter vergelijking: Gates, CEPI en de belastingbetalers zegden 2 miljard dollar toe aan de door Bill Gates hoogstgewaardeerde vaccinfabrikant, Novavax. Ondanks deze enorme hulp vertelde Novavax me

dat het tot begin augustus 2022 slechts ongeveer 73 miljoen doses had geleverd – ongeveer hetzelfde distributieniveau als Corbevax.

'We hadden veel verder en sneller kunnen gaan als we meer steun hadden gehad van Gates en de CEPI,' vertelde Hotez me. 'De indruk die Gates wekt, is dat ze denken dat alleen de multinationale vaccinbedrijven de capaciteit hebben om de klus te klaren, en daarom ligt daar de focus […] daarop zeg ik dan: kijk, het is ook even verkeerd om de multinationale farmaceutische bedrijven te demoniseren. Ze doen veel goeds en ze bieden veel toegang tot de Gavi-alliantie. De fout is, denk ik, dat we de rol van vaccinproducenten in lage- en middeninkomenslanden niet erkennen.'

Hotez zei dat al zijn werk aan vaccins is georganiseerd rond partnerschappen met arme landen. Corbevax, bijvoorbeeld, laat zich voorstaan op het gebruik van een relatief eenvoudige technologie, die snel kan worden opgeschaald. Het idee is om verder te gaan dan het simplistische model van liefdadigheid, niet slechts door doses te doneren aan arme landen, maar ook door die landen in staat te stellen hun eigen doses te produceren. 'We hebben een ander model geboden en nu is er een conceptueel bewijs dat het werkt met Corbevax. Er is behoefte aan meer balans in het portfolio. Het is niet alleen de Gates Foundation, het is ook Operation Warp Speed [het Amerikaanse federale financieringsprogramma voor Covid-19-vaccins] […] De fout was dat het allemaal draaide om snelheid en innovatie, het ging allemaal om het stimuleren van farmaceutische bedrijven. De fout was een beleidsfout op het gebied van hoger wetenschapsbeleid,' zei Hotez. 'Door niet te erkennen dat de producenten in lage- en middeninkomenslanden een belangrijke rol speelden.'

Wanneer je arme landen helpt om hun eigen Covid-19-vaccins te produceren, merkt Hotez op, zet dit hen op het pad om andere vaccins te ontwikkelen, voor andere ziekten. Sommige ziekten treffen slechts een paar, meestal arme landen. Er zal nooit een grote stimulans zijn voor farmaceutische bedrijven om aan deze projecten te werken. Als vaccins een integraal onderdeel moeten zijn van de oplossing van deze ziekten, zouden arme landen dan niet in staat moeten zijn om hun eigen vaccins te maken, in reactie op lokale behoeften en volgens lokale besluitvorming? Of vragen we arme landen om nietsdoend af te wachten op de goodwill van buitenlandse filantropen en farmaceutische bedrijven, in afwachting van het moment dat zij langzaam actie ondernemen?

‘Het hele punt is om het vaccin-ecosysteem in balans te brengen. Dat omvat de multinationale farmaceutische bedrijven – zij zullen ook een belangrijke rol spelen –, maar ook de acceptatie van andere soorten organisaties,’ zei Hotez. ‘Wij doen iets waar Gates en anderen niet in geïnteresseerd zijn, namelijk training en die capaciteitsopbouw, waarvan ik denk dat het waarschijnlijk net zo belangrijk is als de daadwerkelijke producten.’

Wat vooral opvalt aan Peter Hotez is dat hij jaren geleden een rijzende ster was binnen de invloedssfeer van de Gates Foundation, iemand die tientallen miljoenen dollars aan stichtingsfinanciering had ontvangen. In de beginjaren van deze eeuw leken Hotez en Bill Gates bijna deel uit te maken van een wederzijdse bewonderingsvereniging. ‘Sterker nog: ik wil graag professor Peter Hotez bedanken,’ zei Gates in 2008 in een toespraak aan George Washington University, ‘die inspirerend werk doet op het gebied van tropische ziekten, hier bij GW, en een belangrijke partner is van onze stichting.’ Twee jaar eerder vertelde Hotez aan de media: ‘Het mooie van de Gates is dat ze fondsen leveren voor de ziekten die niemand anders wil financieren.’

Om onduidelijke redenen stopte de stichting tien jaar geleden met de financiering van zijn werk. Hotez houdt vol dat er geen sprake was van een breuk en zegt dat de stichting simpelweg heeft besloten een andere richting op te gaan. In de aanloop naar de grote overwinning met Corbevax zei Hotez dat het moreel daalde terwijl zijn lab worstelde om verder te komen met het werk. Maar hij schrijft de stichting nog steeds een groot deel van zijn succes toe, en in ons interview was hij steeds zo voorzichtig om elke kritiek op de stichting te combineren met lof. ‘Zonder de Gates Foundation zou Peter Hotez niet Peter Hotez zijn. Wat die voor ons gedaan heeft, was niet alleen het haakwormvaccin ondersteunen, maar ons ook ondersteunen met de infrastructuur om überhaupt vaccins te maken – met de kwaliteitscontrole, de kwaliteitsverzekering en ook de methoden hoe je een vaccin door de regelgevende instanties heen krijgt. Al die infrastructuur werd ondersteund door Gates ten behoeve van haakworm, maar die hebben we ook kunnen hergebruiken voor al onze andere vaccins. Als je mij zou vragen: “Wat is het eerste wat je zou doen als je Bill Gates nu zou zien?”, dan zou ik zeggen: “Ik zou hem gewoon bedanken dat hij dat allemaal mogelijk heeft gemaakt” (lacht). Daarna zou ik hem vertellen hoe sommige dingen opgelost moeten worden.’

Op sociale media, waar Hotez honderdduizenden volgers heeft, vallen critici hem soms aan als een man die geld ontvangt van Bill Gates, verwijzend naar zijn eerdere financiering door de Gates Foundation en zijn gretigheid om het werk van Gates publiekelijk te prijzen. Maar de realiteit van hun relatie lijkt heel anders. Hoewel de passies en het werk van Hotez en Gates inderdaad parallel lijken te lopen – ze zijn misschien wel wereldwijd de twee meest vooraanstaande publieke voorvechters van vaccins, allebei gericht op ziekten die arme landen treffen – lijken Bill Gates en de Gates Foundation in mijn ogen bijna te concurreren met Hotez.

Een jaar nadat Hotez zijn boek *Preventing the Next Pandemic* (De volgende pandemie voorkomen) publiceerde, kwam Bill Gates bijvoorbeeld met een bijna identiek getiteld boek, *How to Prevent the Next Pandemic*. Ook financiert de Gates Foundation de ontwikkeling van een schistosomiasisvaccin aan Texas Tech University, in dezelfde staat als het laboratorium van Hotez, dat ook een toonaangevend kandidaat-vaccin tegen schistosomiasis heeft. Ik vroeg Hotez hiernaar.

'Ik denk dat mijn frustratie is dat ze kansen missen om samen te werken met gelijkgestemden. Het is bijna alsof ze de concurrentie aangaan,' zei hij. 'Het schistosomiasisvaccin is een mooi voorbeeld. Het zou gemakkelijk voor hen zijn om ons kandidaat-vaccin toe te voegen aan wat zij doen. In plaats daarvan moeten wij op eigen houtje op zoek gaan naar financiering. En laten we eerlijk zijn: wanneer Gates zich ermee bemoeit, is er niemand die dat niveau van ondersteuning kan bieden als Gates. Bij de Gates Foundation heb je te maken met tien tot de zevende dollars. [10^7 vertaalt zich naar 10 000 000 dollar.] Als je na subsidies voor tien tot de vijfde en tien tot de zesde dollar [100 000 en 1 000 000 dollar] moet gaan, moet je daar veel van krijgen om dat verschil goed te maken. Het is niet makkelijk. Het zou veel eenvoudiger zijn als ze gewoon onze antistof zouden toevoegen [aan de proeven die ze momenteel financieren], en ze in combinatie of afzonderlijk zouden testen,' zei hij, waarna hij uitlegde dat hij de stichting specifiek heeft gevraagd om zijn vaccin te ondersteunen. 'We zijn absoluut niet geïnteresseerd in concurrentie. Dat is belachelijk. We zouden graag met hen samenwerken. Ik was heel dankbaar toen we gefinancierd werden door de Gates Foundation, want zij kunnen veel goeds doen.'

De terughoudendheid van Gates om Hotez te financieren kan te maken hebben met hun verschillende opvattingen over de volksgezondheid en de rol van vaccins. Een goed voorbeeld hiervan is het nieuwe malariavaccin dat

farmagigant GSK in 2021 uitrolde. Het vaccin werd alom bekritiseerd vanwege de lage werkzaamheid en vanwege de grote hoeveelheden tijd en geld die in de ontwikkeling ervan waren gestoken. Zelfs de Gates Foundation, die het vaccin financierde, distantieerde zich er publiekelijk van en kondigde tegenover de nieuwsmedia aan een andere kant op te gaan.

Hotez heeft een andere visie: 'Voor deze meer gecompliceerde doelen – zoals malaria, zoals schistosomen [de parasieten die schistosomiasis veroorzaken], zoals haakworm – is het onwaarschijnlijk dat je een vaccin krijgt dat net zo effectief is als een mazelenvaccin of een poliovaccin. Ze zullen gedeeltelijk beschermend zijn. Wat ik tegen de Gates Foundation en de WHO en anderen heb gezegd, is dat we op een nieuwe manier over dat soort vaccins moeten nadenken. Dat zullen geen vervangende technologieën zijn. Het zullen begeleidende technologieën zijn. Ook al hebben we een malariavaccin, we zullen nog steeds klamboes en antimalariamedicijnen nodig hebben. Maar dit [vaccin] zal een belangrijke bondgenoot zijn. En de wereld heeft niet echt begrepen hoe ze in die context over vaccins moet denken.'

Dit is een realistische beoordeling van vaccins door een arts en vaccinontwikkelaar. Bill Gates, een schoolverlater zonder medische opleiding, heeft een heel andere kijk. Hij noemt vaccins 'magisch' en presenteert ze als 'wonderen'. Vanuit die mentaliteit zal een 'gedeeltelijk beschermende begeleidende technologie' niet voldoen om Gates te brengen waar hij naartoe wil – het doel dat hij gesteld heeft om malaria uit te roeien.

In een interview uit 2003 sprak Gates het grote vertrouwen uit dat zijn stichting een zeer effectief malariavaccin zou kunnen ontwikkelen: 'Absoluut. Zeker […] Weet je, zou ik zeggen, vrij zeker binnen de komende twintig jaar en idealiter in de komende tien jaar zullen we een goed vaccin tegen malaria hebben […] Maar vanwege de computertechnologie zal de medische vooruitgang nu in een ongelofelijk tempo gaan. De komende twintig of dertig jaar zullen het moment zijn om in de geneeskunde te gaan. Veel van de belangrijkste problemen, ik zou zeggen de meeste van de belangrijkste problemen, daar zullen we enorme vooruitgang tegen boeken.' In 2009 breidde Gates deze toekomstgerichte claims uit: 'We staan aan de vooravond van een aantal grote vooruitgangen – malaria, diarree, aidspreventie. Elk van deze dingen in de komende twee of drie jaar – we gaan een aantal zeer grote mijlpalen bereiken: een aantal nieuwe vaccins uitbrengen, nieuwe benaderingen ontdekken.'

In 2010 ging de toenmalige CEO van de Gates Foundation, Jeff Raikes, hier dieper op in: ‘Wij zijn niet echt de organisatie die zich bezighoudt met klamboes tegen malaria. Wij zijn veel meer betrokken bij het vinden van een vaccin.’

Zoals het er nu uitziet, lijken klamboes het belangrijkste middel tegen malaria te zijn geweest – en de Gates Foundation heeft in feite miljarden dollars gegeven aan het Global Fund, dat ze distribueert. Maar het is ook waar dat, onder leiding van de stichting, de vooruitgang tegen malaria is afgevlakt, zelfs al vóór de pandemie. Hoewel we veel hulpmiddelen hebben om malaria te behandelen en te voorkomen, zien we nog elk jaar honderden miljoenen ziektegevallen en honderdduizenden sterfgevallen, meestal van kinderen. Gates’ ‘enorme vooruitgang’ en ‘grote oplossingen’ en zijn innovatieagenda, die de nieuwsmedia eindeloos, kritiekloos hebben gehypet, hebben niet veel opgeleverd.

Terwijl het laboratorium van Hotez verschillende kandidaat-vaccins blijft ontwikkelen – tegen haakworm, schistosomiasis en de ziekte van Chagas – worstelt hij, zo vertelde hij me, niet alleen om financiering te vinden, maar ook om zich voor te stellen wat er zal gebeuren als de vaccins succesvol zijn. Hoe zal hij zich zonder steun van de Gates Foundation een weg banen door een markt die in wezen wordt gereguleerd door de Gates Foundation? De stichting en haar plaatsvervangers zijn in veel opzichten eigenaar van de infrastructuur waarin de vaccins van Hotez al dan niet succes zullen hebben. En natuurlijk is er een extreem grote hoeveelheid bewijs dat aantoont dat Bill Gates niet van concurrentie houdt.

‘Ik ben ervan overtuigd dat er bewijs zal zijn van de effectiviteit [van onze vaccins], maar of ze op de markt komen, hangt af van onbekende krachten,’ vertelde Hotez me. ‘Wat zo opwindend is aan wat wij doen, is dat er zonder de Gates Foundation geen routekaart is voor deze vaccins. Dat is wat opwindend is, maar ook wat angstaanjagend is, wat me ’s nachts wakker houdt.’

Tot slot

Op dezelfde manier waarop kapitein Achabs hardnekkige achtervolging van de machtige walvis Moby Dick hem tot steeds irrationeler en zelfdestructiever gedrag bracht, is polio voor Bill Gates een soort witte walvis geworden: een obsessie die zijn gezond verstand heeft vertroebeld. 'Ik heb in zekere zin de reputatie van de stichting op het spel gezet door te zeggen dat wij ons in gaan zetten om er alles aan te doen wat nodig is [om polio uit te roeien],' zegt hij in de Netflix-docuserie *Inside Bill's Brain*. 'Als je probeert dat uit te roeien en faalt, dan is dat heel erg, omdat je dan de hele reputatie en geloofwaardigheid van de hele inspanning voor de wereldgezondheid bezoedelt.'

Dat is eigenlijk niet waar. Als hij er niet in slaagt om polio uit te roeien, zou dat de reputatie van Bill Gates bezoedelen, niet die van de 'gehele inspanning voor de wereldgezondheid'. Toonaangevende stemmen in de wereldgezondheid hebben al lang vraagtekens gezet bij Gates' kruistocht om polio van de aardbol te elimineren. Zoals Donald A. Henderson, die de leiding had bij 's werelds enige succesvolle uitroeiing van een dodelijke ziekte (een WHO-project tegen pokken), in 2011 opmerkte: 'De strijd tegen polio heeft altijd een emotionele factor gehad – die kinderen in beenbeugels, die posters die om financiële bijdragen vroegen [...] Maar polio doodt niet zoveel mensen als mazelen. Het staat niet in de top 20.' Henderson, inmiddels overleden, zei in een ander interview: 'Als je polio aanpakt, doe je andere dingen niet. Tot 2011 gaven ze in verschillende landen – Nigeria, India en Pakistan – poliovaccins, maar ze gaven bijvoorbeeld niet het DPT-vaccin [difterie-tetanus-kinkhoest] of de mazelenvaccins.'

In het komende decennium zullen medisch experts zich blijven afvragen of het geld en de energie die in de uitroeiing van polio geïnvesteerd zijn, de bredere doelstellingen van de volksgezondheid misschien zelfs schade hebben toegebracht. Dan noemen ze bijvoorbeeld koelkasten in medische klinieken in arme landen die zo vol zaten met poliovaccins dat er geen fysieke ruimte meer over was voor mazelenvaccins. 'Zouden er andere

manieren zijn geweest om dat geld te besteden, waarmee we nog meer kinderen hadden kunnen redden van echt nare ziekten?' Dat vroeg Oliver Razum, epidemioloog aan de University of Bielefeld in Duitsland, zich in 2021 af.

Wat deze kritiek benadrukt, zijn de 'substitutiekosten': wat we misschien mislopen aan potentiële successen als we ervoor kiezen om de prioriteiten van Gates te volgen. Welk werk wordt niet gefinancierd als het geld van de belastingbetaler wordt gericht op de publiek-private partnerschappen van Gates? Hoeveel meer mensen zouden er baat bij kunnen hebben, of zelfs: hoeveel meer levens hadden we kunnen redden als we een ander pad hadden gevolgd? Bij polio zullen slechts weinigen beweren dat we kinderen niet moeten vaccineren, maar veel professionals in de volksgezondheid onderschrijven een strategie gericht op beheersing van polio, niet de uitroeiingsstrategie die de Gates Foundation heeft nagestreefd, wat veel meer middelen vergt. In plaats van legers van inenters te financieren, die van deur tot deur gaan om poliovaccins toe te dienen, zou je dat geld toch ook kunnen steken in de financiering van klinieken waar mensen het poliovaccin ontvangen, naast andere medische behandeling?

De Gates Foundation heeft meer dan 8 miljard dollar in polio gestoken, en in het begin van de jaren 2010 vertelde Bill Gates de media dat het uitroeien van polio 'datgene is waar ik het meest aan werk'. Niettemin hebben belastingbetalers in rijke landen en in arme landen nog meer geld in polio gestoken – miljarden aan belastinggeld zijn in het project gevloeid op aandringen (of feitelijk lobbyen) van de Gates Foundation. De stichting heeft er ook bij de WHO op aangedrongen om polio als een van haar allerhoogste prioriteiten te behouden, wat de capaciteit van de WHO heeft beperkt om te werken aan veel belangrijker volksgezondheidsproblemen, zoals voorbereiding op pandemieën, tuberculose, malaria en hiv/aids.

De wereldwijde polio-uitroeiingscampagne, die al vóór Bill Gates aan de gang was, maar die waarschijnlijk niet zou zijn doorgegaan zonder de steun van zijn stichting, heeft het aantal gevallen van het wilde poliovirus teruggedrongen naar dubbele cijfers: minder dan honderd mensen over de hele wereld dragen het virus dat verlamming veroorzaakt. En deze vooruitgang heeft Gates de dynamiek geboden die hij nodig heeft om het donatiegeld naar zijn lievelingsproject te laten stromen. 'Polio bevindt zich op een zeer magisch punt, waarop we zo weinig gevallen hebben dat, als we onze inspanningen echt intensiveren, we deze ziekte volledig zullen uitroeien.

Dat zal dan pas de tweede keer zijn dat dit gedaan is,' zei hij in 2013. 'En dat betekent dat je in de toekomst alle kosten van vaccinatie bespaart en dat niemand het risico loopt ooit nog verlamd te raken. We coördineren veel donateurs en nieuwe wetenschap om dit in de komende drie tot vijf jaar af te ronden.'

Gates heeft zijn doel gemist, en in de afgelopen jaren heeft zijn campagne geleid tot een toename van polio – en de plotselinge terugkeer ervan in rijke landen. Dat komt doordat de uitroeiingsinspanning afhankelijk was van orale immunisatie – de media publiceren soms foto's van Bill Gates die druppels van het vaccin in de mond van kinderen knijpt –, die een verzwakte stam van het poliovirus bevat. Het idee is om het immuunsysteem een kleine dosis van polio te geven en weerstandsvermogen op te bouwen. Het probleem is dat het verzwakte virus in het orale vaccin kan muteren en aan anderen kan worden doorgegeven, waardoor degenen die niet zijn geïmmuniseerd worden geïnfecteerd. Zelden, maar aantoonbaar, zal het orale poliovaccin daadwerkelijk verlamming *veroorzaken* – en ook uitbraken veroorzaken, die tot meer gevallen leiden. (Rijke landen, zoals de Verenigde Staten, gebruiken een ander poliovaccin, dat geen levend virus bevat en geen van het vaccin afkomstige verlamming kan veroorzaken.) Volgens berichtgeving in *The British Medical Journal* van auteur Robert Fortner raakten in 2020 meer dan duizend mensen in heel Afrika verlamd door van vaccins afkomstige polio.

'Het uitroeiingsproject was zich er op een gegeven moment van bewust, toen ze toewerkten naar uitroeiing,' vertelde Fortner me in een interview, 'dat de door vaccins veroorzaakte gevallen naar alle waarschijnlijkheid talrijker waren dan de gevallen van het wilde virus.' Het probleem, zei hij, was dat Gates en andere partners het niet snel genoeg afhandelden, en ze lijken nog steeds geen oplossing te hebben gevonden. Toen ik Fortner in juli 2022 interviewde, was dat een dag nadat nieuwsmedia meldden dat een man in New York verlamd was geraakt door polio die afkomstig was van een vaccin.

In sommige opzichten was de uitroeiingscampagne misschien vanaf het begin gedoemd te mislukken, omdat deze op zo'n van bovenaf opgelegde manier was georganiseerd, uitgaande van ideologie of ijdelheid, in plaats van wetenschap en democratie. Historicus William Muraskin van Queens College citeert medewerkers van de Gates Foundation die openlijk hun 'schuld-en-schaamte'-strategieën uitleggen om lokale leiders onder druk te zetten, zodat ze in lijn komen met de uitroeiingsagenda van Gates. Daarnaast

gebruiken ze ook aansporingen – of, zoals ze die neerbuigend noemen, ‘lokkertjes’. Nog voordat de stichting de leidende stem werd over polio, werkte de uitroeiingsinspanning, meldt Muraskin, ‘om onderzoek af te schrikken, publicaties te verdraaien, te zwijgen en critici te verbannen, allemaal in naam van het bereiken van het algemeen belang’. Muraskin schrijft:

> Het maakt niet uit hoeveel goede bedoelingen mensen in de wereldgezondheid hebben […] Ze eigenen zich het recht toe om te beoordelen welke lokale, regionale en nationale leiders ‘onwettig’ zijn, en proberen deze struikelblokken vervolgens te omzeilen, in te palmen, ‘op te voeden’, te manipuleren of op een andere manier uit de weg te gaan om hun nobele doelen te bereiken. Wie maakte hen tot rechters aangesteld over de leiders van de ontwikkelingslanden? Wie heeft hen benoemd, wie heeft hen gekozen, aan wie zijn zij verantwoording schuldig? Ze lijken blind voor de overeenkomsten tussen hun claims op weldadige projecten van vandaag en de vergelijkbare claims van de westerse koloniale machten in het verleden. De basishouding is dezelfde: wij weten wat het best is voor deze mensen, hun heersers zijn onderdrukkend, incompetent en corrupt. In het verleden namen de ‘wijze mannen’ van het Westen de landen gewoon over. Tegenwoordig proberen ze hen alleen in de juiste richting te ‘begeleiden’. Vroeger gaven het christendom en de beschaving hun dat recht. Nu zijn het universele waarden, humanitaire hulpverleners en wereldwijde publieke goederen.

In de vastberadenheid van Bill Gates om polio uit te roeien zien we hoe vaag de grens wordt tussen zijn goede bedoelingen en zijn enorme ego. Elke grote man wil wijzen op iets groots dat hij heeft gedaan. De Amerikaanse president Donald Trump probeerde een doorlopende grensmuur met Mexico te bouwen (en faalde daarin). Industrieel en filantroop Andrew Carnegie bouwde duizenden bibliotheken, waarvan er vele nog steeds staan en zijn nalatenschap dragen. De bruggen, parkwegen en parken die Robert Moses bouwde, veranderden New York onuitwisbaar, en sommige dragen nog steeds zijn naam.

Dus waar is de grote prestatie van Bill Gates? Microsoft Windows? Een verzameling overdreven beweringen over de levens die hij heeft gered, onderbouwd door onderzoek dat hijzelf gefinancierd heeft? Giving Pledge (schenkbelofte), zijn dwingende poging om meer van zijn collega-miljardairs tot filantropie aan te zetten? Gavi, zijn complexe inkoopmechanisme dat in

feite geld inzamelt bij overheden om vaccins van Pfizer te kopen?

Gates moet polio uitroeien om alle bravoure en bluf te rechtvaardigen die hij heeft meegebracht naar zijn liefdadigheidswerk, om de eindeloze beweringen en beloften die hij heeft gedaan over het genezen van ziekten te onderbouwen. En hij zal, zo lijkt het, tot het uiterste gaan om dat te bereiken, ongeacht de substitutiekosten, ongeacht de kritiek van experts en ongeacht de schade die het veroorzaakt.

Bij het onderzoek voor dit boek vroeg ik vaak aan bronnen om te benoemen wat zij dachten dat de grootste prestaties van Bill Gates waren. Vrijwel iedereen had moeite om met specifieke voorbeelden te komen. In plaats daarvan wezen ze dan over het algemeen op de miljarden dollars die hij heeft weggegeven. 'Ik was erbij toen de Gates Foundation werd opgericht,' vertelde een begunstigde me. 'Kun jij je voorstellen dat wij, allemaal nerdy wetenschappers, naar die pot met geld keken als een manier om ons leven nu zinvoller te maken? Niet alleen eenvoudiger, maar ook zinvoller – door ons lab en ons personeel te ontwikkelen tot een product. Dat was een transformatie. Je kunt het belang niet over het hoofd zien van een voorvechter voor de allerarmsten, om wie niemand geeft,' voegde de bron daaraan toe. 'We hebben voorvechters nodig en pleitbezorgers. Het is beter om een gemankeerde voorvechter te hebben dan helemaal geen voorvechter.'

Dit verhaal getuigt van de goede bedoelingen van Gates en het framet de verdiensten van zijn werk rond het spektakel dat hij gecreëerd heeft. Hij zorgde ervoor dat de wereld oplette. Hij bedoelt het goed, ook al is hij onvolmaakt. Maar wat ontbreekt in deze beoordeling is het feit dat Bill Gates niet zozeer een voorvechter voor de armen is geweest, als wel voor zichzelf. Hij heeft ons gevraagd om onze blik niet te richten op de benarde situatie van de armen in de wereld, maar eerder op zijn eigen filantropische inspanningen om hen te redden. Of het nu gaat om het betreden van het podium van de Wereldgezondheidsorganisatie of van het World Economic Forum, om het poseren voor foto's met arme kinderen in een niet nader genoemde provincie of staat, of om te gaan zitten voor interviews met *60 Minutes* of met CNN, de focus van de Gates Foundation ligt niet op wereldwijde armoede. Het gaat om Bill Gates. Met alle media-aandacht, de belastingvoordelen, de prijzen, de politieke macht en de pr is de grootste begunstigde van de Gates Foundation dus Bill Gates zelf.

Wat nog belangrijker is: de armsten van de armen hebben Bill Gates nooit gevraagd om hun voorvechter te zijn. Ze hebben zijn kandidatuur of zijn

beleidsposities niet beoordeeld en hem vervolgens ook niet gekozen voor een ambt. Er is nooit enig publiek debat geweest over zijn leiderschap, zijn prioriteiten of zijn agenda. Hetzelfde geldt voor welvarende landen, waar belastingbetalers miljarden dollars hebben gestoken in de publiek-private partnerschappen van Gates, met zeer weinig openbaar debat of controle over deze uitgaven. Gates nam eenvoudigweg de macht over door leiderschap op te eisen op impopulaire en moeilijke terreinen – hoe je arme mensen moet voeden, hen van medicijnen voorziet en hun onderwijs geeft.

Het is verleidelijk om op dit punt in het boek te vragen: hoe moet iemand als Bill Gates zijn filantropische dollars besteden? Maar die invalshoek roept meer fundamentele vragen op over macht. Wanneer we toestaan dat één persoon – welke persoon dan ook, hoe welwillend of goedbedoelend ook – extreme rijkdom verwerft, geven we die persoon extreme macht. De vraag is dan dus niet hoe het geld van Gates beter besteed kan worden, maar waarom we eigenlijk toestaan dat iemand zoveel geld en macht heeft.

In de praktijk moeten we ons ook afvragen of het echt aan Gates is om die enorme rijkdom te beheren. Zijn fortuin komt van een van de meest bekritiseerde monopolies uit de geschiedenis van de wereld, dat zijn extreme marktmacht gebruikte om zijn uiterst middelmatige en vaak frustrerend gebrekkige software ons leven in te dwingen. Microsoft wordt ook vaak bekritiseerd vanwege belastingontwijking. Kunnen we, gezien deze twijfelachtige bedrijfsvoering, zeggen dat Gates zijn enorme rijkdom *verdiend* heeft? Dat hij het *verdient*? Dat het aan hem is om die rijkdom vrijelijk te gebruiken als een instrument om zijn politieke wereldbeeld te promoten? Dat de samenleving baat heeft bij deze regeling?

We moeten ook existentiële vragen overwegen over het vermogen van een miljardair – elke miljardair – om sociale vooruitgang te stimuleren door middel van filantropie. Het succes van Gates' giften lijkt te berusten op de mythe van de welwillende tiran, ons geloof dat de overdracht van ondemocratische macht aan één man de prijs is die we moeten betalen om, bijvoorbeeld, de armen te vaccineren. Zoals we hebben gezien, zijn de resultaten van Gates niet bijzonder indrukwekkend, effectief of efficiënt; evenmin leveren zijn inspanningen de 'gelijkheid' op die volgens hem centraal staat in zijn werk. De aanpak van Gates maakt arme landen tot onderlinge concurrenten voor de beperkte hoeveelheid donatiedollars om hun burgers volksgezondheid te bieden. Die aanpak beschouwt gezondheidszorg als een voorrecht, of een geschenk, in plaats van een mensenrecht. En die

aanpak besteedt onnoemelijk veel geld aan pracht en praal, en aan public relations om de wereld te laten geloven dat dit de beste, zo niet de enige oplossing is.

Dat gezegd hebbende, staat het buiten kijf dat de rijkdom die Bill Gates beheert – zijn privévermogen van 100 miljard dollar en de schenking van 54 miljard dollar van zijn particuliere stichting – van enorm voordeel zou kunnen zijn voor de samenleving. Jazeker, de wereld heeft het geld van Bill Gates nodig. Maar de wereld heeft Bill Gates niet nodig.

Het oplossen van ons Bill Gates-probleem betekent dus dat Gates van zijn geld wordt gescheiden. De zachte benadering is om hervormingen van de Gates Foundation te overwegen, manieren te vinden om deze daadwerkelijk te laten functioneren als een liefdadigheidsinstelling die geld weggeeft – in plaats van als een politiek instrument, voor belastingvoordeel en als pr-machine voor Bill Gates. Hoewel de Gates Foundation vandaag de dag in wezen zichzelf reguleert, komt dat voorrecht van het Congres, dat net zo gemakkelijk nieuwe, strikte regels zou kunnen opleggen die de stichting dwingen om op een meer liefdadige manier te handelen. Uiteindelijk is het aan onze gekozen wetgevers – en aan ons, het volk dat de leden van het Congres kiest – om te beslissen hoe, en of, we filantropie reguleren.

Net zoals het Congres in de jaren zestig een 'pijnlijke herwaardering' van de filantropie ondernam, zo zijn we al heel lang toe aan nieuwe regels en voorschriften die het werk van filantropische miljardairs reguleren. We zouden ook kunnen kijken naar de belastingdienst en naar de procureur-generaal van de staat Washington, die allebei direct toezicht houden op de Gates Foundation, maar die ervoor hebben gekozen om deze bevoegdheden niet uit te oefenen – hetzij vanwege een gebrek aan middelen, hetzij door een gebrek aan politieke wil. We zouden ook het ministerie van Justitie kunnen vragen om de concurrentieverstorende beschuldigingen te onderzoeken waarmee de stichting wordt geconfronteerd bij de ontwikkeling van farmaceutische producten.

Hervormers hebben al een aantal bescheiden nieuwe regels voorgesteld voor particuliere stichtingen, die de Gates Foundation zouden kunnen beteugelen. Belastingwetenschappers willen dat stichtingen elk jaar een groter percentage van hun vermogen weggeven, in plaats van de nu verplichte 5 procent. Door stichtingen te verplichten om grotere bedragen uit te keren, zal hun tijdlijn naar faillissement versnellen, waardoor de politieke invloed op lange termijn die een instelling als de Gates Foundation kan hebben wordt

beperkt.

We zouden er ook op kunnen aandringen dat de uitbetalingsvereiste van toepassing is op geld dat *daadwerkelijk aan anderen wordt weggegeven*. Zoals Linsey McGoey opmerkt in haar boek *No Such Thing as a Free Gift* (Een gratis geschenk bestaat niet): 'Als een geschenk daadwerkelijk wordt gegeven – dat wil zeggen, als het daadwerkelijk de bedoeling is dat de schenker er afstand van doet, waardoor hij of zij er geen verdere aanspraken op kan maken –, dan heeft die schenker geen recht op betrokkenheid.' Als de Gates Foundation miljarden dollars wil steken in ondersteuning van groeperingen die ze controleert – dat wil zeggen, het geld dat ze geeft aan haar plaatsvervangers en agenten –, dan mag dit niet worden beschouwd als liefdadigheid en kan het niet meetellen voor haar uitbetalingsvereisten. Evenmin als de exorbitante bedragen die de stichting uitgeeft aan haar eigen opgeblazen bureaucratie – zoals de miljard dollar per jaar die ze uitgeeft aan McKinsey-consultants, administratieve kosten en het onderhouden van haar grootse hoofdkantoor in Seattle – daarvoor zouden mogen meetellen.

Het liefdadige karakter van Gates' giften moet ook in twijfel worden getrokken, omdat er zo vaak voordelen voor de familie Gates mee gepaard gaan: of het nu gaat om de 100 miljoen dollar die de stichting heeft gedoneerd aan de elitaire privéschool waar de Gates-kinderen naartoe gingen of de gulle gift van de stichting aan de journalistiek, die de reputatie van de Gates Foundation en de familie Gates heeft opgepoetst. De giften van de Gates Foundation aan redacties moeten, net als haar giften aan particuliere bedrijven, worden gezien als commerciële contracten, niet als liefdadigheidsgiften, en mogen niet in aanmerking komen voor belastingvoordelen.

Hervormers van Big Philanthropy hebben ook een nieuw tijdperk van transparantie voorgesteld, wat de Gates Foundation zou verplichten om haar werk uit te leggen. Die uitleg zou een duidelijke uiteenzetting moeten bevatten van haar financiële stromen en een einde moeten maken aan haar cultuur van duister geld. Er kan worden geëist dat de stichting onderworpen wordt aan verzoeken tot openbaarmaking en dat ze ook alle subsidies en contracten die ze ondertekent openbaar maakt.

We zouden ook kunnen overwegen om een andere bestuursstructuur bij de stichting in te voeren, waarbij een sterk, onafhankelijk bestuur wordt ingeschakeld om ervoor te zorgen dat Bill Gates niet in zijn eentje kan bepalen hoe het geld van de stichting wordt besteed. Mijn eigen overtuiging

is dat, als de stichting moet worden voortgezet, Bill Gates er geen institutionele rol meer in mag spelen. Wanneer Gates zijn privévermogen overbrengt naar zijn privéstichting, die hij beheert, is dit geen liefdadigheid – en we moeten regels opstellen die dit duidelijk maken.

Als het niet Bill Gates zelf is, wie zou dan de Gates Foundation moeten leiden? Een groep marionetten die door Bill Gates wordt aangesteld? Natuurlijk niet. De mensen die controle zouden moeten hebben over het vermogen van de stichting zouden afkomstig moeten zijn uit de beoogde begunstigden van de stichting – leraren, studenten, boeren, artsen en patiënten uit de arme gebieden die de stichting bedient. Zij zouden de controle over de stichting kunnen overnemen en elk jaar doelbewust zeer grote sommen geld uitgeven om het vermogen snel te verminderen. Misschien wel de meest rechtvaardige manier om dit te bereiken zou zijn om eenmalige contante betalingen te doen vanaf de bankrekening van de stichting aan de armste mensen ter wereld. Zo'n daad van liefdadigheid zou de armen daadwerkelijk het vertrouwen en de macht geven om hun eigen beslissingen te nemen over de manier waarop ze het geld van Gates besteden. Dit zal de wereld niet veranderen, maar mijn inschatting is dat je hiermee veel meer zou bereiken dan met de 'vader-weet-alles-het-best'-filantropie van Bill Gates.

Sommige lezers zullen misschien ongelovig staan tegenover deze oplossingen en zich afvragen hoe dit precies gaat gebeuren. Geloven we echt dat Bill Gates zich rustig terugtrekt en de macht zal opgeven over het filantropische imperium dat hij heeft opgebouwd? Natuurlijk niet. De Gates Foundation heeft zeer grote sommen geld uitgegeven, door middel van liefdadigheidsdonaties, om een enorme belangengroep op te bouwen die Bill Gates' ongereguleerde 'vrijheid om te geven' verdedigt, zoals de door Gates gefinancierde Philanthropy Roundtable het omschrijft. De stichting heeft ongeveer 500 miljoen dollar aan donaties gegeven aan wat het filantropisch-industriële complex zou kunnen worden genoemd. Daardoor wordt de professionele klasse van witteboorden-filantropieverdedigers, pleitbezorgers en beoefenaars gesubsidieerd, die een formidabel obstakel vormen voor hervormingsinspanningen.

Bedrijfsbelangen zoals Big Pharma (de grote farmaciebedrijven), Big Ag (de landbouwindustrie) en Big Ed (de invloedrijke krachten binnen het onderwijssysteem), zo niet ook het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken, hebben een zeer groot belang bij de voortzetting van de filantropische carrière van Bill Gates – omdat hij zich presenteert als een machtige

staatsman die, hoewel hij beweert de armen in de wereld te helpen, zeer actief betrokken is bij het helpen van de rijken en het bevorderen van de Amerikaanse economische belangen (en bedrijfsbelangen in het algemeen). Net zoals de Amerikaanse regering ernaar streeft exportmarkten te creëren voor Amerikaanse technologie en goederen, zo doet de Gates Foundation dat ook – of het nu gaat om Pfizer-vaccins of om GGO's van Monsanto (inmiddels Bayer).

Kunnen we tegen deze politieke oppositie in via de huidige politieke kanalen Bill Gates uitdagen? Sterker nog: als we de benodigde politieke macht zouden opbouwen om nieuwe regels voor de Gates Foundation op te stellen, zou Gates dan niet gewoon de stichting opdoeken en ermee beginnen zijn vermogen als privéburger weg te geven?

Dat is de innovatieve geest die Meta (Facebook)-oprichter Mark Zuckerberg en zijn echtgenote, Priscilla Chan, hebben meegebracht naar hun filantropische donaties. Zij hebben hun filantropie wettelijk georganiseerd als een vennootschap met beperkte aansprakelijkheid, in plaats van als een particuliere non-profitstichting. Dit betekent dat ze sommige belastingvoordelen mislopen, maar wel een aanzienlijke mate van ondoorzichtigheid krijgen, waardoor de details van hun filantropie worden afgeschermd van publieke controle. Hoe zwak de huidige regelgeving rond particuliere stichtingen ook is, deze bieden ons op z'n minst enig zicht op het werk van de Gates Foundation – zoals de jaarlijkse belastingaangiften, waardoor we kunnen zien hoe een deel van het geld stroomt.

In sommige opzichten lijken Bill en Melinda French Gates al het voorbeeld van Zuckerberg te volgen, door steeds meer tijd en geld te besteden aan nevenprojecten zoals Breakthrough Energy, Pivotal Ventures, Gates Ventures en andere quasi-filantropische activiteiten die georganiseerd zijn als bedrijven, niet als particuliere stichtingen.

Hier wordt duidelijk dat de echte oplossing van ons Bill Gates-probleem voor de Gates Foundation verder moet gaan dan Congreshervormingen. Zolang Bill Gates zijn extreme rijkdom behoudt, zal hij een smet op de democratie blijven. Hij zal manieren vinden om zijn immense vermogen te gebruiken om ondemocratische macht te verwerven en uit te oefenen – zo niet via zijn particuliere stichting, dan wel via andere middelen.

Het vinden van een oplossing vereist ook dat we het perspectief op de aanwezige problemen verbreden. De stichting omschrijft haar werk als 'geleid door de overtuiging dat elk leven evenveel waarde heeft' en als het

helpen van ‘alle mensen om een gezond, productief leven te leiden’. Deze missie en visie hebben grote verdiensten, maar ze vereisen noodzakelijkerwijs dat we ons een wereld voorstellen waarin iedereen basisrechten en basisprivileges heeft, en zijn meest elementaire behoeften kan vervullen – een fatsoenlijke plek om te wonen, basisgezondheidszorg, schoon water en voldoende voedsel, onderwijsmogelijkheden, de mogelijkheid om fatsoenlijk betaald werk te vinden, wettelijke bescherming tegen discriminatie, en andere fundamentele democratische rechten.

Kunnen we met zekerheid zeggen dat de Gates Foundation ons in deze richting beweegt? Volgens het model van Gates zullen de armen in de wereld nooit schoon water hebben, maar zullen *sommigen* toegang hebben tot vaccins tegen het rotavirus en polio, die enige bescherming bieden tegen ziekten die veroorzaakt worden door vuil water en slechte sanitaire voorzieningen. De armen zullen nooit toegang hebben tot basisgezondheidszorgsystemen, die toegang bieden tot regelmatige controle op kanker, maar *sommigen* zullen toegang hebben tot HPV-vaccins, die enige bescherming bieden tegen sommige stammen van baarmoederhalskanker. Arme vrouwen zullen nooit volledige autonomie hebben over de gezondheidszorg rond hun voortplanting, maar *sommigen* zullen toegang hebben tot de beperkte anticonceptiekeuzes die Gates subsidieert. Boeren in veel Afrikaanse landen zullen toegang hebben tot de favoriete oplossingen van de stichting, synthetische kunstmest en – misschien, uiteindelijk – GGO-zaden, maar hun kan wel worden gevraagd vernietigende schulden op zich te nemen of hun akkers te zien verslechteren door de chemische inputs. De armste schooldistricten in de Verenigde Staten zullen eveneens worden onderworpen aan nieuwe tests en bewakingsmechanismen, waarvan Gates gelooft dat ze die nodig hebben om te slagen, maar de studenten daar zullen nooit de aanmoediging of de vrijheid hebben die Gates’ eigen kinderen hebben gehad om hun intellectuele interesses te ontwikkelen en te verkennen.

Van Bill Gates en de Gates Foundation kan niet worden verwacht dat ze alle problemen van de wereld oplossen of in hun eentje de wereldwijde armoede verhelpen, maar dat is niet het eigenlijke probleem. De vraag die we ons moeten stellen is of Gates’ model van liefdadigheid ons in de juiste richting stuurt of, in feite, afleidingen en obstakels opwerpt voor de echte, systematische veranderingen die we moeten doorvoeren. Kunnen we werkelijk gelijkheid bereiken onder aansturing, of aan de hand van miljardair-oligarchen? Kunnen we op een bepaald basisniveau niet inzien dat

het Gates-model er in feite op neerkomt dat de rijkste mensen op aarde de beslissingen nemen voor de armsten?

Deze vragen zullen in de komende jaren steeds belangrijker worden, aangezien Bill Gates bijna 250 van 's werelds rijkste mensen heeft overgehaald om een 'Giving Pledge' te ondertekenen, waarin ze beloven het grootste deel van hun rijkdom weg te geven. Ons wordt gevraagd om deze daden van vrijgevigheid te vieren en ons te vergapen aan het potentieel levensveranderende effect van deze honderden miljarden – of misschien zelfs biljoenen – dollars aan filantropie die eraan komen. Maar een meer nuchterder analyse zou ook rekening houden met de honderden miljarden dollars aan verloren belastinginkomsten die deze liefdadigheidsgift met zich mee zal brengen. Dat werpt ook de vraag op of filantropie de zeer aanzienlijke maatschappelijke schade kan compenseren die gepaard gaat met het creëren van de meeste van deze enorme fortuinen.

De rijkdom van filantroop Mark Zuckerberg komt van een bedrijf dat wordt geplaagd door beschuldigingen van misstanden – van belastingontwijking door bedrijven tot het Cambridge Analytica-schandaal tot inbreuk op de privacy tot de verspreiding van desinformatie. Jeff Bezos haalde eind 2022 de krantenkoppen toen hij aankondigde dat hij het grootste deel van zijn rijkdom aan filantropie zou besteden – maar op dezelfde dag kondigde Amazon, het bedrijf dat hem zo rijk had gemaakt, aan dat het 10 000 werknemers zou ontslaan. De ex-vrouw van Bezos, MacKenzie Scott, heeft ook veel lof en glorie ontvangen voor haar ontwrichtende benadering van filantropie, waarbij ze massale, vrijblijvende donaties doet om ondervertegenwoordigde gemeenschappen te ondersteunen. Toch moeten we ook rekening houden met de voortdurende schade die is ingebed in haar rijkdom die afkomstig is van Amazon, dat monopoliemacht op de markt uitoefent, heel weinig belasting betaalt en vakbondsacties bestrijdt die gericht zijn op het verhelpen van breed gerapporteerde arbeidsmisstanden. Miljardair Chuck Feeney verdient lof voor het naar verluidt nakomen van zijn belofte om bijna zijn gehele fortuin weg te geven, waarvan een groot deel anoniem, maar hij organiseerde zijn vermogenopbouw zorgvuldig rond belastingontwijking – en de verkoop van producten die schadelijk zijn voor de menselijke gezondheid, zoals de sigaretten en drank die in zijn belastingvrije winkels worden verkocht.

Sam Bankman-Fried, de cryptocurrency-miljardair die begin 2023 te maken kreeg met federale beschuldigingen van fraude, vroeg de wereld om zijn

snelle verwerving van rijkdom te vieren en beloofde dat hij 99 procent ervan aan liefdadigheid zou doneren. Eind 2022 stortte het crypto-imperium van Bankman-Fried in elkaar en een pensioenplan voor leraren in Ontario behoorde tot de grote getroffenen, met verliezen van bijna 100 miljoen dollar. Medewerkers van de liefdadigheidstak van Bankman-Fried, het FTX Future Fund, namen ontslag en gaven een verklaring af waarin stond: 'Voor zover de leiding van FTX zich mogelijk schuldig heeft gemaakt aan misleiding of oneerlijkheid, veroordelen we dat gedrag in de sterkst mogelijke bewoordingen.'

Zelfs bij onze beste miljardair-filantropen moeten we rekening houden met de schade, hebzucht of belastingontwijking die hun liefdadigheidsdonaties voedt. En we moeten rekening houden met het idee dat, als we echt om gelijkheid geven en willen dat de wereld een rechtvaardiger plek wordt, we onze economie en samenleving moeten reorganiseren op een manier die de accumulatie van zo'n extreem vermogen door een zeer kleine groep mensen niet toestaat.

Er zijn veel manieren om dit te doen, maar het meest voor de hand liggende correctiemiddel is een nieuw tijdperk van belastingheffing. Dit betekent een einde maken aan de belastingontwijkingsstrategieën van miljardairs en miljardenbedrijven, en ervoor zorgen dat Bill Gates (en Big Pharma en Big Tech en alle anderen) hun eerlijke deel betalen. Mijn eigen mening is dat met de rijkste mensen op aarde, zoals Bill Gates, de momenteel voorgestelde vermogensbelasting – zelfs Bernie Sanders' voorstel om acht procent per jaar te nemen van de allerrijkste mensen – bij lange na niet ver genoeg gaat. Een vermogensbelasting zou de mogelijkheid van Bill Gates om rijker te worden beperken, maar zou het feit dat hij schandalig rijk is niet veranderen. Om ons Bill Gates-probleem aan te pakken, moeten we veel agressievere belastingmaatregelen overwegen, of dat nu een veel hogere vermogensbelasting is of een ander mechanisme.

Sommige lezers zullen misschien terugschrikken voor het idee dat we onze huidige groep gekozen functionarissen in Washington, DC, gaan vragen om de enorme rijkdom van Bill Gates te herverdelen – omdat ze zich afvragen of deze schurken, schabouwen en schobbejakken betere beheerders van zijn geld zullen zijn dan zijn filantropische stichting. Het is waar dat veel van het geld slecht zou worden gebruikt en verkeerd zou worden besteed, maar verspilt de Gates Foundation het geld niet al? Kijk naar de opeenvolgende mislukte filantropische projecten, de bureaucratische rompslomp en de

opgeblazenheid, de vriendjespolitiek-achtige surrogaatmacht en de verkwistende uitgaven aan het hoofdkantoor van een half miljard dollar, en de eindeloze uitgaven aan de zelfpromotie en de zelfzuchtige pr. Als een bepaald bedrag hoe dan ook misbruikt gaat worden, waarom stoppen we het dan niet in een democratisch orgaan, waar we er enige controle over hebben, waar het op z'n minst onderworpen zal zijn aan enkele controlemechanismen? En waarom vragen we, vanuit een fundamenteel principe, niet aan Bill Gates om volgens dezelfde regels te spelen als de rest van ons, om zijn deel aan belastingen eerlijk te betalen?

Hoe we omgaan met het vermogen van Bill Gates komt er eigenlijk op neer in wat voor soort wereld we willen leven en hoeveel we geven om gelijkheid, rechtvaardigheid, vrijheid en democratie. Het is gemakkelijk om cynisch of sceptisch te zijn over het veranderen van de wereld, maar het is belangrijk om te erkennen dat we niet echt een keuze hebben. De strijd is al begonnen. En de wereld keert zich nu al tegen mannen als Bill Gates.

Kijk naar de populaire cultuur en de wildgroei aan films en series – *Silicon Valley*, *Succession*, *Billions*, *Ozark*, *Loot*, *Don't Look Up*, *Glass Onion*, en ga zo maar door – waarin miljardairs worden gepresenteerd als amorele schurken en miljardairsfilantropie als een zelfzuchtig ijdelheidsproject of als politiek instrument. Kijk naar onze politieke discussie, waar aan de doorsneekandidaten vragen worden gesteld over de 1 procenters, en of miljardairs eigenlijk wel zouden moeten bestaan. Overal om ons heen wijzen de tekenen duidelijk op een groeiend wantrouwen jegens en afkeer van oligarchie en de valse beloften van de filantropie van technologiemiljardairs.

Kijk naar de Covid-19-pandemie, die blootlegde hoe grotesk inefficiënt en onrechtvaardig ons economisch systeem is, waarbij de behoeften van de rijken voorrang kregen boven die van de armen, en prioriteit werd gegeven aan de patentrechten van Big Pharma boven de volksgezondheid en het economisch welzijn van de planeet. Kijk naar politieke en sociale bewegingen zoals Occupy Wall Street en Black Lives Matter – waarover de Gates Foundation dodelijk stil bleef – die oproepen tot een reorganisatie van onze samenleving op manieren die de overtollige rijkdom en de 'witte redder'-mentaliteit die het filantropische werk van Bill Gates aandrijft direct uitdagen. En kijk naar de klimaatverandering, waarbij de schaamteloze pogingen van Bill Gates om daar zijn leiderschap te laten gelden – met de belachelijke voorstelling dat zijn eigen nieuwe, niet-geteste technologieën op een dag de planeet zullen redden – vrij breed zijn uitgemeten, zelfs in

reguliere publicaties. De klimaatverandering zal de komende jaren ondenkbare vernietiging in al onze levens met zich meebrengen, en zal ons keer op keer laten zien hoe verkeerd en onwettig de geclaimde rol van Bill Gates in het openbare leven is.

Tijdens het jaarlijkse 'Goalkeepers'-gala van de Gates Foundation aan het einde van 2022 nodigde de stichting klimaatactiviste Mikaela Loach uit als een van de sprekers. Zij gebruikte haar korte spreektijd om het veranderingsmodel van de stichting te bekritiseren, met het argument dat een economisch systeem dat gebaseerd is op een paar grote winnaars en nog veel meer verliezers geen gelijkheid kan bieden, zoals de stichting beweert. 'Ik denk dat miljardairs niet zouden moeten bestaan,' zei Loach:

> We kunnen niet alleen praten over het herverdelen van rijkdom als we niet ook de macht herverdelen […] En dus, wanneer we de macht onderzoeken, moeten we ons vervolgens afvragen: wie heeft in deze ruimte de macht? Wie heeft de macht in de wereld? Wie bepaalt welke oplossingen worden gekozen – en wiens naam draagt de stichting? Wie neemt deze beslissingen, en wie creëert dus de verhalen en wie heeft de controle over de verhalen? En hoe beperkt dit misschien de oplossingen die we nastreven? Misschien zijn we de wereld niet echt aan het transformeren; misschien gaan we gewoon door met de wereld zoals die nu is, maar laten we haar er een beetje anders uitzien. Hoe kunnen we meer eisen?

Wat deze protestverklaring laat zien, is dat de Gates Foundation, zelfs op haar eigen strak geregisseerde, zorgvuldig samengestelde vip-evenementen, haar legitimiteitscrisis niet kan verbergen. Bill Gates kan niet langer wegvluchten voor zijn critici, die naar zijn voordeur komen, over de drempel stappen, aan zijn eettafel gaan zitten, vragen om een derde portie – en er grappen over maken dat de keizer geen kleren aanheeft.

In elke uithoek van Gates' imperium zien we zijn geclaimde onderdanen in opstand. We hebben gezien hoe ouders, leraren en activisten de Common Core-onderwijsnormen van Gates uitdagen, hoe ze met succes het 100 miljoen dollar kostende gegevensbewakingsproject van de stichting op openbare scholen hebben stopgezet, en hoe ze daarna marcheren naar het hoofdkantoor van de Gates Foundation in Seattle. We zien een groeiende beweging om 'de wereldgezondheid te dekoloniseren', een beweging die een existentiële uitdaging vormt voor de manier waarop de stichting zakendoet op het gebied van gezondheid en geneeskunde. We zien dat boeren en

boerengroeperingen in heel Afrika openlijk de landbouwprojecten van Gates aanvechten en ertoe oproepen de definanciering voor de Alliance for a Green Revolution in Africa stop te zetten. We zien zelfs dat een groeiend aantal superrijke collega's van Gates coalities vormen, zoals TaxMeNow en Patriotic Millionaires, om op te roepen tot hogere belastingen voor de rijken.

We hebben ook een zeer belangrijke wending in de journalistiek gezien toen de nieuwsmedia in 2021 de oogkleppen afdeden en eindelijk zagen dat Bill Gates niet de messias was zoals ze hem het grootste deel van het afgelopen decennium hadden beschreven. Dat is een welkom teken, want als we geen sterke, onafhankelijke redacties hebben, zullen we grote moeite krijgen om de democratische macht op te bouwen die we nodig hebben om onwettige machtsstructuren, zoals de Gates Foundation, uit te dagen. Om sterke journalistiek te creëren, moeten we het instituut van de journalistiek zelf ter verantwoording roepen. Mijn eigen mening is dat, als journalisten het nieuws niet kunnen verzamelen zonder het geld van Bill Gates, ze er dan maar mee moeten ophouden. En ik geloof dat we breder, zo niet universeel, moeten nadenken over het weigeren van Gates' geld.

De enige reden waarom iemand naar Bill Gates luistert, over welk onderwerp dan ook, is zijn enorme rijkdom. Zijn geld is zijn macht. Als we nee gaan zeggen tegen het geld van Gates, verminderen we zijn macht. Moeten onze gekozen leiders en stafleden in het Congres (en hun familieleden) dure internationale reizen accepteren op kosten van de Gates Foundation? Nee. Moeten onze openbare universiteiten miljarden dollars van de stichting accepteren en vervolgens toestaan dat ze het onderzoek beïnvloedt dat op deze universiteiten wordt uitgevoerd? Nee. Moeten we de fondsenwervingsacties van NPR serieus nemen, terwijl het nieuwsmedium gretig miljoenen dollars vraagt van de particuliere stichting van Bill Gates? Nee.

We moeten ook nee gaan zeggen tegen Bill Gates wanneer hij ons vraagt om ons belastinggeld te steken in subsidiëring van de publiek-private partnerschappen die hij creëert. Het verminderen van de publieke steun voor de stichting zal de ondemocratische macht ervan snel verminderen, waardoor zowel de financiering als het morele gezag afneemt.

Als we werken aan de ontmanteling van de Gates Foundation, moet dit echter wel op een weloverwogen en doordachte manier gebeuren. Te veel mensen zijn tegenwoordig afhankelijk van Gates – hele openbare systemen zijn georganiseerd rond de financiering en prioriteiten ervan – om de

stichting van de ene op de andere dag te onttakelen. Lezers moeten ook onthouden dat veel van de belangrijkste bronnen die mij hebben geholpen bij het schrijven van dit boek begunstigden en werknemers van de Gates Foundation waren. Het uitdagen van de stichting mag geen heksenjacht worden, die iedereen in Gates' financiële invloedssfeer automatisch aanvalt als charlatans of verraders. Er zijn veel nadenkende mensen die werken binnen het liefdadigheidsimperium van Gates en die veranderingen willen zien – maar ze kunnen geconfronteerd worden met juridische stappen of carrièrezelfmoord als ze de stichting openlijk bekritiseren.

Ik hoop dat we ruimte kunnen scheppen voor deze mensen om hun stem te verheffen, om zich uit te spreken over de problemen die ze zien. En wanneer ze dat doen, hoop ik dat journalisten en het publiek deze verhalen zullen ontvangen met open oren, ogen en harten. We hebben buitengewoon lang moeten wachten op een open, eerlijk debat over de Gates Foundation, en er zijn simpelweg te veel vragen over de aard van haar liefdadigheidswerk – vragen die antwoorden eisen.

Is het gepast dat de stichting zich zo vrijelijk bezighoudt met commerciële activiteiten, zoals het financieren en zelfs aanklagen van bedrijven? Het verwerven van intellectueel eigendom van begunstigden? De lancering van eigen farmaceutische ondernemingen? Kunnen we de verschillende consistente beschuldigingen van concurrentieverstorend gedrag echt afdoen als slechts een paar ontevreden geluiden? Kunnen we negeren hoezeer de beschuldigingen tegen de stichting vergelijkbaar zijn met die tegen de monopoliepositie van Microsoft? Kunnen we de manieren negeren waarop de krachtige steun van de Gates Foundation voor patentrechten ten goede komt van Microsoft? Waarom onderzoekt niemand deze activiteiten?

Moet aan de stichting worden toegestaan om miljarden dollars aan duister geld te verhandelen – niet-gespecificeerde uitgaven voor consultants, professionele vergoedingen en fiscale sponsors? Zouden we niet in staat moeten zijn om de daadwerkelijke subsidies en contracten te zien? Zouden we niet in staat moeten zijn om het invloedsnetwerk van Gates duidelijk in kaart te brengen – bijvoorbeeld door te zien in welke besturen de Gates Foundation zit? Als de stichting ons geld gebruikt, denk jij dan ook niet dat we het geld gemakkelijk zouden moeten kunnen volgen?

Geloof jij, als belastingbetaler, dat Bill Gates een goede beheerder is van jouw geld? Ben jij ervan overtuigd dat de tientallen miljarden dollars die overheden doneren aan zijn publiek-private partnerschappen een eerlijk,

rechtvaardig en efficiënt gebruik van publieke middelen vormen? Is het niet duidelijk dat de buitengewone hoeveelheden geld die belastingbetalers in Gates' projecten steken, makkelijk miljoenen levens kunnen redden zonder Bill Gates? Voegt Gates daadwerkelijk waarde toe, of strijkt hij alleen de eer op? Hoe zit het met de miljarden dollars aan belastingvoordelen die wij aan Bill Gates, Melinda French Gates en Warren Buffett geven voor hun liefdadigheidsdonaties? Waarom hebben wij ons belastingstelsel zo ingericht dat de rijkste mensen de meeste belastingen kunnen ontwijken? Is miljardairsfilantropie echt een acceptabel alternatief voor belastingheffing?

Voel jij je comfortabel bij het huidige bestuur van de Gates Foundation, dat niets doet, terwijl de oprichter ervan wordt geconfronteerd met een buitengewone reeks beschuldigingen van wangedrag, waaronder een nog steeds onverklaarde relatie met Jeffrey Epstein? Is het gepast dat de stichting van deze man een van ’s werelds grootste financiers is van acties die gericht zijn op de emancipatie van vrouwen?

Moet Bill Gates voortdurend vergaderen met leden van het Congres? Moet zijn stichting Congres-reizen voor hen financieren? Moet de stichting zich op officiële posities naar het buitenland begeven om technisch advies te geven over het vaccinbeleid in India en de landbouwontwikkeling in Ethiopië? Mag de stichting honderden miljoenen dollars doneren aan overheidsinstanties? Onder welke definitie van liefdadigheid plaatsen we deze activiteiten? Als filantropie een instrument is voor geld-in-de-politiek, waarom reguleren we dat dan niet, zoals we dat met lobbyen of campagnebijdragen doen?

Denk jij niet dat de publieke discussie over de Gates Foundation in het afgelopen decennium diepgaand onevenwichtig is geweest? Geloof jij dat Gates’ financiering van de nieuwsmedia geen rol heeft gespeeld in deze kuddejournalistiek? Wanneer erkennen we dat de financiering van de nieuwsmedia door de stichting om haar verhalen over menselijke vooruitgang te evangeliseren neerkomt op desinformatie – en een afleiding van het overvloedige bewijs van ongelijkheid en armoede overal om ons heen?

Is het gezond voor de particuliere stichting van Bill Gates om zoveel controle te hebben over het wetenschappelijke bedrijf, waarbij de Gates Foundation hele onderzoeksgebieden domineert of zelfs monopoliseert? Ben jij niet verontrust door de vele beschuldigingen dat Gates moedwillig zijn financiering gebruikt om de wetenschap te verdraaien? Is het goed voor de samenleving om een instelling te hebben met zoveel kennisgerelateerde

macht – over universiteiten, over denktanks en over de media?

Is miljardairsfilantropie de oplossing voor ongelijkheid, of is het een symbool van ongelijkheid? Is Bill Gates wel een filantroop? Kun je zijn liefdadigheidsgeschenken zien als een uiting van liefde of als een uitoefening van macht? Verdient hij de eindeloze, kritiekloze lof voor het weggeven van kleine sommen geld die hij niet nodig heeft? Of moeten we ons in plaats daarvan afvragen waarom Gates een fortuin van 100 miljard dollar vergaart, terwijl zoveel mensen op aarde de grootste moeite hebben om de eindjes aan elkaar te knopen? Is Gates genereus of hebzuchtig?

Hoe kunnen we de stichting zien als een humanitaire organisatie als deze actief investeert in bedrijven en industrieën die de arme mensen schaden die ze beweert te dienen? Kunnen we dit vuile geld echt vergoelijken door de gedachte 'het doel heiligt de middelen', met het idee dat de beleggingsopbrengsten op een dag de armen kunnen helpen door filantropie? Hoe kunnen we de Gates Foundation zien als een liefdadigheidsinstelling als deze miljarden dollars per jaar aan beleggingsinkomsten genereert, soms meer geld dan ze weggeeft aan liefdadigheidssubsidies? En wat is het einddoel voor de Gates Foundation – om een steeds grotere, steeds rijkere, steeds machtiger instelling te worden? Is dat goed voor de samenleving?

Als je gelovig bent, kun je dan wijzen op een bepaald geschrift, een leer of een heilig boek dat dit model van rijkdom en macht rationaliseert of onderschrijft? Of als je de wereld begrijpt door middel van politiek, welke theorie of ideologie kun je dan aanwijzen die zin geeft aan Bill Gates en de Gates Foundation, buiten het idee van een oligarchie?

Kun je naar het filantropische imperium van Bill Gates kijken en duidelijk, vol vertrouwen stellen dat hij meer goed dan kwaad doet? Ben je er niet van overtuigd dat er een andere wereld mogelijk is? Geloof je dat het menselijk ras gedoemd is tot massale ongelijkheid en dat het allerbeste wat we kunnen doen is hopen dat onze oligarchen goede oligarchen zijn en dat onze miljardairs goede miljardairs zijn – en dat ze hun enorme rijkdom gebruiken op manieren die de wereld helpen en niet schaden? Kun je de woorden van Martin Luther King jr. lezen – 'Echt mededogen is meer dan een munt gooien naar een bedelaar; het komt tot het inzicht dat een bouwwerk dat bedelaars voortbrengt moet worden geherstructureerd' – en niet een diepe en verontrustende echo horen die de fundering doet schudden van wat Bill Gates heeft opgebouwd?

Ik denk niet dat een weldenkend mens vandaag de dag naar Bill Gates en de Gates Foundation kan kijken en kan zeggen dat er geen veranderingen nodig zijn. Ik hoop dat mijn lezers begrijpen dat hun mening telt – dat die net zo zwaar moet tellen als die van Bill Gates –, dat we moeten streven naar een wereld waarin de rijkste man niet de luidste stem heeft. Door jouw stem toe te voegen aan het publieke debat, bouw je de democratische macht op die we nodig hebben om Gates' ondemocratische toe-eigening van macht het hoofd te bieden.

Het uitdagen van de Gates Foundation is slechts één kleine strijd in een veel grotere oorlog – tegen welvaartsongelijkheid; tegen kolonialisme; tegen onrecht; tegen racisme, seksisme, intolerantie en vooroordelen; tegen al deze antidemocratische krachten –, maar het is een belangrijke strijd, omdat Gates zo'n machtige oligarch is en zo'n belangrijk symbool. Miljardairsfilantropie, zoals beoefend door iemand als Gates, maakt misbruik van onze culturele vooroordelen om zijn invloed te verhullen. Daardoor geloven wij dat als een miljardair zijn enorme fortuin weggeeft dit een onberispelijke daad van naastenliefde is die moet worden verheerlijkt – in plaats van een instrument van macht en controle dat moet worden uitgedaagd.

Dankwoord

Bill Gates is het richtpunt van mijn verslaggeving sinds 2018, toen ik een onderzoeksproject voorstelde over de Gates Foundation en daarvoor een Alicia Patterson-verslaggevingsbeurs kreeg. Zonder die beurs had ik nooit mijn eerste onderzoek naar de Gates Foundation ondernomen – in 2019 – en dit boek nooit geschreven. Zeer waarschijnlijk zou ik niet eens een schrijver zijn geweest. Ik ben de Alicia Patterson Foundation veel dank verschuldigd.

Ik zou deze beurs niet hebben ontvangen zonder Linda Jue, die naar mijn oorspronkelijke voorstel heeft gekeken en me vertelde dat ze zo'n zwak georganiseerd project niet kon steunen. Dat was de schop onder mijn kont die ik nodig had om me te heroriënteren en mijn onderzoek te verfijnen. Linda introduceerde me later ook bij *The Nation*, waar redacteur Don Guttenplan mijn verslaggeving over Gates verdedigde op een moment dat de meeste nieuwsmedia niet eens zouden overwegen om de stichting kritisch te bekijken.

Ik dank Don ook voor mijn introductie bij het Roam Agency, waar mijn boekagent, Roisin Davis, behendig onderhandelde over een contract met Metropolitan Books en vervolgens de overgang van het boek naar Henry Holt begeleidde. Roisin nam ook de tijd om doordacht commentaar te geven op mijn eerste versie. Mijn eerste redacteur, Grigory Tovbis, was een geweldige supporter en geloofde erin, en ik vond het jammer dat hij het project verliet. Ik wil redacteur Tim Duggan en zijn collega's bij Henry Holt bedanken voor het moedig instappen in een lopend proces en voor de zeer effectieve manier waarop ze het over de eindstreep hebben geleid.

Sachi McClendon, Paige Oamek en Finley Muratova hebben de feiten gecontroleerd in het boek, een herculische taak die het werk versterkt heeft. Brian Mittendorf beantwoordde geduldig mijn vragen over de complexiteit van de belastingformulieren die particuliere stichtingen indienen. Ray Madoff heeft ook haar uiterste best gedaan om me te helpen de belastingen te begrijpen of me in de juiste richting te wijzen. James Love liet me kennismaken met verschillende belangrijke bronnen en gaf uitgebreide

achtergrondinformatie over intellectueel eigendom. Andrew Noymer bood me een scherpzinnig overzicht van het Institute for Health Metrics and Evaluation – samen met een lijst met bronnen om mee te praten – op een moment waarop het onderzoeken van iets wat 'gezondheidsstatistieken' wordt genoemd onmogelijk leek. Rob Larson gaf nuttige, doordachte antwoorden op elke vraag die ik had over economie. Diverse anderen waren bijzonder gul met hun tijd, beantwoordden vragen of gaven feedback op delen van het boek, onder wie Anne Hendrixson, David McCoy, Monica Guera, Nick Tampio, Manjari Mahajan, Lea Dougherty en Tim Wise.

Wat betreft het daadwerkelijk schrijven van het boek zijn er veel mensen die ik wil bedanken, maar niet bij naam kan noemen. Veel bronnen met wie ik voor dit boek sprak, deden dat onder de voorwaarde dat ze anoniem zouden blijven. Mijn boek zou aanzienlijk minder inhoudelijk zijn zonder deze klokkenluiders die vanuit alle hoeken van de wereld contact met me opnamen, allemaal met een versie van hetzelfde verhaal: Bill Gates is absoluut niet wie hij beweert te zijn.

Ik wil ook de vele andere bronnen bedanken die genereus de tijd hebben genomen om met mij te praten – zonder voorbehoud –, maar van wie de namen niet in dit boek voorkomen. Ik heb honderden mensen benaderd bij het onderzoek voor dit boek en er zijn tienduizenden woorden geschrapt uit mijn eerste versie. Met dat schrapwerk gingen de stemmen van vele bronnen verloren.

Tot slot wil ik de mensen bedanken die de morele steun hebben geboden die mij tot dit punt heeft gebracht. Dit geldt ook voor mijn ouders, die me op meer manieren hebben geholpen dan ik waarschijnlijk besef. Ik dank mijn broer voor de eindeloze technische ondersteuning. Ik bedank Gigi en Som voor hun vele vriendelijke daden, die mij in staat hebben gesteld om toch nog een soort schrijfpraktijk gaande te houden tijdens de pandemie. Ik dank mijn oude vriend Shane Dillingham, die jaren geleden tijdens een hobbelige autorit in Oaxaca hamerde op het idee dat ik schrijver kon worden als ik dat wilde, en vervolgens een trouwe supporter bleef, die gul commentaar gaf op verschillende hoofdstukken van dit boek. Wijlen Sheldon Krimsky werkte al vroeg in mijn carrière met me samen en bleef een bron van belangrijke feedback en inspiratie. Wijlen Todd Fisk deed zijn uiterste best om mijn vroege uitstapjes naar het schrijven te ondersteunen, en hij en zijn echtgenote Inga hielpen zelfs om een website voor mij te bouwen. John Claborn gaf belangrijke feedback op verschillende hoofdstukken, evenals morele steun,

en hij brainstormde met me op hoog niveau tijdens de productie van dit boek. Schrijver Robert Fortner is ook een ondersteunende collega geweest, en bood perspectief en geduldige uitleg over het werk van de Gates Foundation op het gebied van polio.

Hoewel er veel mensen waren die geholpen hebben om dit boek tot leven te brengen, is het ook waar dat het schrijven van een boek een ongelofelijk eenzame taak is – en ook een egoïstische. Het schrijven van dit boek heeft tijd, aandacht en energie weggenomen van de belangrijkste mensen in mijn leven, en ik sta in het krijt bij mijn gezin voor hun eindeloze geduld, vriendelijkheid en afleiding.

Noten

Voorwoord

'Het zou voor iemand die geld nodig heeft zelfmoord zijn': Sandi Doughton, 'Not Many Speak Their Mind to Gates Foundation,' *The Seattle Times*, 2 aug. 2008, https://www.seattletimes.com/seattle-news/not-many-speak-their-mind-to-gates-foundation/.

niet Bill, maar Melinda uit de stichting: 'Bill & Melinda Gates Foundation CEO Mark Suzman Announces Initial Plans to Evolve Governance as Bill Gates and Melinda French Gates Commit $15 Billion in New Resources to Deepen and Accelerate the Foundation's Efforts to Address Inequity,' Bill & Melinda Gates Foundation, 7 juli, 2021, https://www.gatesfoundation.org/ideas/media-center/press-releases/2021/07/bill-melinda-gates-foundation-mark-suzman-plans-evolve-governance.

Inleiding

zoals een rol als *page* (loopjongen): David Allison, 'Transcript of a Video History Interview with Mr. William "Bill" Gates,' National Museum of American History, Smithsonian Institution, 1993, https://americanhistory.si.edu/comphist/gates.htm.

'Ik belandde in een klas met 48 leden': Paul Allen, *Idea Man*: A Memoir by the Cofounder of Microsoft (New York, Portfolio, 2011).

'Als je me vraagt om terug te komen': *Inside Bill's Brain: Decoding Bill Gates*, afl. 2, op 9:30, regie Davis Guggenheim, op 20 sept. 2019 uitgezonden op Netflix.

een vier keer zo groot aandeel kreeg: Walter Isaacson, *The Innovators: How a Group of Hackers, Geniuses, and Geeks Created the Digital Revolution* (New York, Simon and Schuster, 2015).

stimuleerde om naar het oosten te verhuizen: Allen, *Idea Man*.

360 emulator met microcontrollers doen: Allison, 'Transcript of a Video History Interview with Mr. William "Bill" Gates.'

Gates belde vanuit zijn studentenkamer op Harvard: Allan, *Idea Man*.

in acht afmattende weken een programma samen: Allan, *Idea Man*.
Allen herinnert zich dat hij zich door die machtsgreep: Allan, *Idea Man*.
durfde hij de diepere waarheid: Allan, *Idea Man*.
'Bill was daar flexibeler in': Allan, *Idea Man*.
een stuk hardware, SoftCard: Allan, *Idea Man*.
'Ik wil het hier nooit meer over hebben,': Allan, *Idea Man*.
Nadat hij Allen onder druk had gezet: Allan, *Idea Man*.
'maar je zo mogelijk ook wilde verpletteren.': Allan, *Idea Man*. Allan vertelt dat hij toeschouwer was bij de Portland Trailblazers, het basketbalteam waarvan hij eigenaar was, die in de play-offs tegen Michael Jordan en de Chicago Bulls speelde. Het talent en het verlangen van Jordan om niet alleen te winnen, maar totaal te domineren, verbijsterde Allan – en het deed hem denken aan iemand anders die hij kende.
'management door beschaming': David Rensin, 'The Bill Gates Interview: A Candid Conversation with the Sultan of Software About Outsmarting His Rivals,' Playboy, July 1994.
'tirades', 'intimidaties' en 'persoonlijke mondelinge aanvallen': Allan, *Idea Man*.
'dat is verdomme het allerstomste dat ik ooit heb gehoord': John Seabrook, 'E-mail from Bill,' *The New Yorker*, 26 dec. 1993, https://www.newyorker.com/magazine/1994/01/10/e-mail-from-bill-gates.
'Je zit klem': Jennifer Edstrom en Marlin Eller, *Barbarians Led by Bill Gates* (New York, Henry Holt, 1998), 30.
'Je verplettert mensen': James Wallace en Jim Erickson, *Hard Drive: Bill Gates and the Making of Microsoft* (New York, John Wiley and Sons, 1992), 212.
het pad voor haar zoon hebben geëffend: Associated Press, 'Mary Gates, 64; Helped Her Son Start Microsoft,' *The New York Times*, 11 juni 1994, https://www.nytimes.com/1994/06/11/obituaries/mary-gates-64-helped-her-son-start-microsoft.html; Wallace en Erickson, *Hard Drive*, 189.
uiteindelijk werd Microsoft de grootste klant: Rob Guth, 'Raising Bill Gates,' *The Wall Street Journal*, 25 april 2009, https://www.wsj.com/articles/SB124061372413054653.

En dus zocht het een bedrijf dat dat wel had: Allen, *Idea Man*; Wallace en Erickson, *Hard Drive*, 185.

dit nieuw gemunte 'MS-DOS': Wallace en Erickson, *Hard Drive*, 202-204.

Bill Gates had zijn bedrijfsmantra: Todd Bishop, 'Microsoft at 40: How the Company Has Changed, and Stayed the Same,' GeekWire, 4 april 2015, https://www.geekwire.com/2015/microsoft-at-40-how-the-companys-goal-has-changed-and-stayed-the-same/.

Het overwoog de aanschaf van Ticketmaster: Allen, *Idea Man*.

Richtte daarna het tijdschrift *Slate* en de nieuwszender MSNBC op: Josh Halliday, 'Microsoft sells MSNBC.com Stake,' *The Guardian*, 16 juli 2012, https://www.theguardian.com/media/2012/jul/16/microsoft-msnbc; Michael Kinsley, 'My History of Slate,' *Slate*, 18 juni 2006, https://slate.com/news-and-politics/2006/06/michael-kinsley-s-history-of-slate.html.

paranoïde over Microsoft: David Bank, *Breaking Windows: How Bill Gates Fumbled the Future of Microsoft* (New York, The Free Press, 2001), 14-15.

'Al die dingen': Steve Lohr, 'Where Microsoft Wants to Go Today,' *The New York Times*, 5 januari 1998, https://www.nytimes.com/1998/01/05/business/outlook-98-media-technology-where-microsoft-wants-to-go-today.html.

'Waarom zou Paul met ons willen concurreren?': Allen, *Idea Man*.

justitie het bedrijf in 1998 beschuldigde: 'Justice Department Files Antitrust Suit Against Microsoft for Unlawfully Monopolizing Computer Software Markets,' persbericht 18 mei 1998, U.S. Department of Justice, Washington, DC, https://www.justice.gov/archive/atr/public/press_releases/1998/1764.html.

veel van de strengste straffen: Ted Bridis, 'Judge Rules Microsoft Is a Monopoly,'AP News, 5 november, 1999, https://apnews.com/article/fffc2a3a5757f38b9ef47c1e862e80a2. Amy Harmon, 'U.S, vs. Microsoft: The Overview: Judge Backs Terms of U.S. Settlement in Microsoft Case,' *The New York Times*, 2 november 2002, https://www.nytimes.com/2002/11/02/business/us-vs-microsoft-overview-judge-backs-terms-us-settlement-microsoft-case.html.

last houden van allerlei juridische uitdagingen: Charles Arthur, 'Microsoft Loses EU Antitrust Fine Appeal,' *The Guardian*, 27 juni 2012,

https://www.theguardian.com/technology/2012/jun/27/microsoft-loses-eu-antitrust-fine-appeal; Steve Lohr en David D. Kirkpatrick, 'Microsoft and AOL Time Warner Settle Antitrust Suit,' *The New York Times*, 29 mei 2003, https://www.nytimes.com/2003/05/29/technology/microsoft-and-aol-time-warner-settle-antitrust-suit.html.

Eind 2000 had hij al meer dan 20 miljard dollar: Katie Hafner, 'Bill Gates and His Wife Give Away $3.3 Billion,' *The New York Times*, 6 februari 1999, https://www.nytimes.com/1999/02/06/us/bill-gates-and-his-wife-give-away-3.3-billion.html.

de rijkste man op aarde: Lisa Singhania, 'Gates Stays Atop Billionaires Club,' *The Washington Post*, 16 juni 2000, https://www.washingtonpost.com/archive/business/2000/06/16/gates-stays-atop-billionaires-club/453c7e6b-804b-4e90-acdf-8629a11f33e6/.

naar de zesde plaats gezakt: 'Real Time Billionaires,' *Forbes*, g.d., https://www.forbes.com/real-time-billionaires/.

De familie Sackler: Tim Schwab, 'US Opoid Prescribing: The Federal Government Advisers with Recent Ties to Big Pharma,' *The British Medical Journal* 366 (22 augustus 2019), 15167, https://doi.org/10.1136/bmj.15167.

het gebruik van prestatiebevorderende middelen: Corrie MacLaggan, 'Exclusive: Livestrong Cancer Charity Drops Lance Armstrong Name from Title,' Reuters, 15 november 2012, https://www.reuters.com/article/us-cycling-armstrong-livestrong-idUSBRE8AE00020121115.

Hillary Clinton kwam in opspraak: Hannah Fraser-Chanpong, 'Hillary Clinton Denies Donors Influenced Her as Secretary of State,' *CBS News*, 24 augustus 2016, https://www.cbsnews.com/news/hillary-clinton-denies-donors-influenced-her-as-secretary-of-state/.

En de Trump Foundation: Brian Naylor, 'Trump Foundation to Dissolve Amid New York Attorney General's Investigation,' NPR, 18 december 2018, https://www.npr.org/2018/12/18/677778958/trump-foundation-to-dissolve-amid-new-york-ags-investigation.

'een smeermiddel voor toekomstige verkopen': Katie Hafner, 'Gates's Library Gifts Arrive, but with Windows Attached,' *The New York Times*, 2 februari 1999, https://www.nytimes.com/1999/02/21/us/gates-s-library-gifts-arrive-but-with-windows-attached.html.

'het soort doorwrochte analyses dat Gates': Karl Taro Greenfeld, 'Giving Billions Isn't Easy: Bill & Melinda Gates,' *Time*, 24 juli 2000, https://content.time.com/time/subscriber/article/0,33009,997529,00.html.

in het bestuur van *The Washington Post* zat: 'Melinda Gates Joins Washington Post Co. as Director,' *The Washington Post*, 10 september 2004, https://www.washingtonpost.com/archive/business/2004/09/10/melinda-gates-joins-washington-post-co-as-director/1de38078-e749-4bb1-a4ce-430469a25070/.

president George W. Bush: Bill Shore, 'Bush Recognizes Social Entrepreneurship,' *The Seattle Post-Intelligencer*, 16 januari 2007, https://www.seattlepi.com/local/opinion/article/bush-recognizes-social-entrepreneurship-1225470.php.

Presidential Medal of Freedom: 'The Presidential Medal of Freedom,' The White House, 2016, https://obamawhitehouse.archives.gov/campaign/medal-of-freedom; Chris Young, 'Bill Gates Receives Honorary Knighthood,' *NBC News*, 2 maart 2005, https://www.nbcnews.com/id/wbna7065790; Shanoor Seervai, 'Bill & Melinda Gates Receive Indian Civilian Award,' *The Wall Street Journal*, 28 januari 2015, https://blogs.wsj.com/indiarealtime/2015/01/28/bill-and-melinda-gates-receive-indina-civilian-award/.

het 109de Amerikaanse Congres: 'H. Res. 638, 109th Congress (2005-2006), Congratulating Bill Gates, Melinda Gates and Bono for Being Named Time Magazine's 2005 Person of the Year,' Congress.gov, 18 december 2005, https://www.congress.gov/bill/109th-congress/house-resolution/638?s=1&r=80.

'verandert de wereld': 'Bill Gates Talks Philanthropy, Microsoft and Taxes,' *The New York Times*, DealBook-evenement, 6 november 2019.

vermorzelde elke verdenking: De stichting heeft toegezegd tachtig miljard dollar te zullen weggeven, maar het merendeel van de donaties wordt over diverse jaren gespreid. De volledige tachtig miljard is dus pas over langere tijd uit de schatkist van de stichting verdwenen.

de twintig dodelijkste ziektes: Dawn Fratangelo, 'How Gates Changes Global Public Health,' NBC News, 27 juni 2006, https://www.nbcnews.com/id/wbna13580687.

‘het doel niet zomaar toenemende vooruitgang is’: Bill & Melinda Gates, ‘Why We Swing for the Fences,’ *Gates Notes*, 10 februari 2020, https://www.gatesnotes.com/2020-Annual-Letter.

op milde toon pratende filantroop: Ron Claiborne en Ben Forer, ‘Bill Gates Criticizes Long-Held Norms in America’s Education System,’ CEPI News, 3 maart 2011, https://abcnews.go.com/US/bill-gates-education-microsoft-founder-schools-teaching-teachers/story?id=13051251; Rainer Zitelmann, ‘Bill Gates Was an Angry, Difficult Boss in Early Microsoft Days – Here’s Why Employees Still Liked Him,’ CNBC, 24 februari 2020, https://www.cnbc.com/2020/02/24/bill-gates-was-difficult-boss-in-early-microsoft-days-but-employees-still-liked-him.html.

‘Hij heeft rechtstreekse toegang tot ons’: Megan Twohey en Nicholas Kulish, ‘Bill Gates, the Virus and the Quest to Vaccinate the World,’ *The New York Times*, 23 november 2020, https://www.nytimes.com/2020/11/23/world/bill-gates-vaccine-coronavirus.html/.

‘succeskartel’: This term is taken from Yogesh Rajkotia, ‘Beware of the Success Cartel: A Plea for Rational Progress in Global Health,’ *The British Medical Journal Global Health* 3, no. 1, november, 2018: e001197, https://doi.org/10.1136/bmjgh-2018-001197.

1. Geredde levens

'nieuwe, slimme manieren': 'Anand Giridharadas: It Is Immoral to Be a Billionaire,' debat Oxford Union, 5 september 2019, YouTube, 3:25, https://www.youtube.com/watch?v=axN8ppre-mU.

'miljoenen levens hebben gered': Peter Singer, 'It Is NOT Immoral to Be a Billionaire,' debat Oxford Union, 5 september 2019, YouTube, 4:00, https://www.youtube.com/watch?v=SYgMtZODcVQ.

'een evenwichtige, gezonde en weloverwogen mening': Kelsey Piper, 'Bill Gates's Efforts to Fight Coronavirus, Explained,' Vox, 14 april 2020, https://www.vox.com/future-perfect/2020/4/14/21215592/bill-gates-coronavirus-vaccines-treatments-billionaires; Kelsey Piper, Twitter, 29 mei 2019, https://twitter.com/KelseyTuoc/status/1133761319646089217.

'Uw artikel noemt helemaal nergens': David Callahan, Twitter, 17 maart 2020, https://twitter.com/DavidCallahanIP/status/1240101039837032448. Opmerking: Mijn artikel vermeldde expliciet dat Gates beweert miljoenen levens te hebben gered; Tim Schwab, 'Bill Gates Gives to the Rich (Including Himself),' *Nation*, 17 maart 2020, https://www.thenation.com/article/society/bill-gates-foundation-philanthropy/.

'meer dan zes miljoen mensen leven': 'From Poverty to Prosperity: A Conversation with Bill Gates,' interview door Arthur C. Brooks, American Enterprise Institute, 13 maart 2014, https://www.aei.org/wp-content/uploads/2014/03/-bill-gates-event-transcript_082217994272.pdf?x91208.

10 miljoen levens had gered: Bill Gates, 'Watch the Full Bill Gates Keynote from Microsoft Research Faculty Summit 2013,' *Official Microsoft Blog*, 15 juli 2013, https://blogs.microsoft.com/blog/2013/07/15/watch-the-full-bill-gates-keynote-from-microsoft-research-faculty-summit-2013/.

Millions Saved: Center for Global Development, 'Millions Saved—FAQ,' final question, https://millionssaved.cgdev.org/frequently-asked-questions; The Center for Global Development beschrijft zijn werk als onafhankelijk van zijn financiers, maar beschrijft ook de Gates Foundation als integraal betrokken bij het *Millions Saved* boek: "Medewerkers van de Gates Foundation speelden een rol bij de

productie van het boek door deel te nemen aan de beoordeling van bewijsmateriaal rond een korte lijst van gevallen die waren samengesteld door het CGD-team en door advies en feedback te geven over het algehele project."

'Lives Saved Scorecard': Tim Schwab, 'Are Bill Gates's Billions Distorting Public Health Data?' *Nation*, 3 december 2020, https://www.thenation.com/article/society/gates-covid-data-ihme/; Christopher Murray en Ray Chambers, 'Keeping Score: Fostering Accountability for Children's Lives,' *The Lancet* 386, nr. 9988 (4 juli 2015) 3-5, https://www.thelancet.com/journals/lancet/issue/vol386no9988/PIIS0140-6736(15)X6149-6.

'Lives Saved Tool': Bloomberg School of Public Health, 'Lives Saved Tool (LiST),' Johns Hopkins, g.d., https://www.jhsph.edu/research/centers-and-institutes/institute-for-international-programs/current-projects/lives-saved-tool/; Jaspreet Toor et al., 'Lives Saved with Vaccination for 10 Pathogens Across 112 Countries in a Pre-Covid-19 World,' red. Margaret Stanley, Diane M. Harper en Kate Soldan, *eLife* 10 (13 juli 2021), e67635, https://doi.org/10.7554/eLife.67635.

de aantallen door Gates geredde levens: Bill Gates, 'Warren Buffett's Best Investment,' *GatesNotes*, g.d., https://www.gatesnotes.com/2017-annual-letter.

ook in openbare presentaties hanteren: Karen Makar, 'An Overview of the Bill & Melinda Gates Foundation,' presentatie op de veertiende H3Africa Consortium Meeting, Accra, Ghana, 25 september 2019, https://h3africa.org/index.php/fourteenth-meeting/#1569927279633-30d6cced-5af7; FastCo Works, 'Five Renowned Designers Illustrate Global Health Stories You Should Know About,' Fast Company, 15 februari 2017, https://www.fastcompany.com/3068156/five-renowned-designers-illustrate-golbal-health-stories-you-should-know-ab.

schreef ook een gloedvol profiel: Sarah Boseley, 'How Bill and Melinda Gates Helped Save 122M Lives – and What They Want to Solve Next,' *The Guardian*, 14 februari 2017, https://www.theguardian.com/world/2017/feb/14/bill-gates-philanthropy-warren-buffett-vaccines-infant-mortality; Timothy Egan, 'Bill Gates Is the Most Interesting Man in the World,' *The New York*

Times, 22 mei 2020, https://www.nytimes.com/2020/05/22/opinion/bill-gates-coronavirus.html.

The Dallas Morning News: 'Melinda Gates: The Dallas Morning News Texan of the Year 2020,' *The Dallas Morning News*, 2 januari 2021, https://www.dallasnews.com/opinion/editorials/2021/01/02/the-dallas-morning-news-texan-of-the-year-2020-melinda-gates/.

een grafiek in *The Economist*: 'The Causes of a Welcome Trend,' *The Economist*, 27 september 2014, https://www.economist.com/international/2014/09/27/the-causes-of-a-welcome-trend.

'Seven Million Lives Saved': John W. McArthur, 'Seven Million Lives Saved: Under-5 Mortality Since the Launch of the Millennium Development Goals,' *Brookings* (blog), Brookings Institution, 25 september 2014, https://www.broekings.edu/research/seven-million-lives-saved-under-5-mortality-since-the-launch-of-the-millennium-development-goals/.

'een nieuw vaccin tegen het rotavirus': Bill Gates, 'By 2026, the Gates Foundation Aims to Spend $9 Billion a Year,' *GatesNotes*, 13 juli 2022, https://www.gatesnotes.com/About-Bill-Gates/Commitment-to-the-Gates-Foundation?WT.mc_id=2022071380100_Commitment_BG-TW_&WT.tsrc=BGTW.

het aantal doden als gevolg van het rotavirus: Bernadeta Dadonaite, Hannah Ritchie, Max Roser, 'Diarrheal Diseases,' Our World in Data, g.d., https://ourworldindata.org/diarrheal-diseases#rotavirus-vaccine-protects-children-from-diarrheal-disease; 'WHO recommends rotavirus vaccine for all children,' Reuters, 5 juni 2009, https://www.reuters.com/article/health-us-vaccines-rotavirus/who-recommends-rotavirus-vaccine-for-all-children-idUKTRESS41U620090605.

het rotavirus in de arme landen: Victoria Jiang et al., 'Performance of Rotavirus Vaccines in Developed and Developing Countries,' *Human Vaccines* 6, nr. 7 (2010), 532-542, doi: 10.4161/hv6.7.11278.

vertelde David McCoy: David McCoy et al., 'Methodological and Policy Limitations of Quantifying the Saving of Lives: A Case Study of the Global Fund's Approach,' PLOS Medicine 10, no. 10 (1 oktober, 2013): e1001522, https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1001522.

bijna de helft van alle kinderen wereldwijd: 'The Epidemiology and Disease Burden of Rotavirus,' The RotaCouncil, 2019, https://preventrotavirus.org/wp-content/uploads/2019/05/ROTA-Brief3-Burden-SP-1.pdf.

60 miljoen mensen: 'Number of Deaths per Year, World,' Our World in data, g.d., https://ourworldindata.org/grapher/number-of-deaths-per-year.

'vraagt niemand patent aan': Gates, 'Watch the Full Bill Gates Keynote,' 26:20.

'marketingmachine om medicijnen te verkopen': Marcia Angell, *The Truth About the Drug Companies: How They Deceive Us and What to Do About It* (New York, Random House, 2004).

'markten voor de armen te laten werken': 'Bill and Melinda Gates Foundation Hosts Panel Discussion on 'Making Markets Work for the Poor,' BusinessWireIndia, 21 juni 2018, https://www.businesswireindia.com/bill-melinda-gates-foundation-hosts-panel-discussion-on-making-markets-work-for-the-poor-58748.html.

de 'marktbepalende' activiteiten van de stichting: 'Le Monde Philanthropy Event,' Parijs, 24 oktober 2016, transcriptie, Bill & Melinda Gates Foundation, https://www.gatesfoundation.org/ideas/speeches/2016/10/bill-gates-le-monde-philanthropy-event.

'magie van vaccins': Bill Gates, 'My Annual Letter: Vaccine Miracles,' *GatesNotes*, 16 februari 2011, https://www.gatesnotes.com/health/bills-annual-letter-vaccine-miracles.

meer dan een miljard kinderen: Gavi, Annual Progress Report, 2020, https://www.gavi.org/sites/default/files/programmes-impact/our-impact/apr/Gavi-Progress-Report-2020.pdf.

waar hij het meest trots op is: Sharon Lougher and Joel Taylor, 'Bill Gates on Conquering Malaria, Curing Sick Kids . . . and Buying a Jet,' *Metro News*, 25 juni, 2015, https://metro.co.uk/2015/06/25/bill-gates-conquering-malaria-curing-sick-kids-and-buying-a-jet-5266360/; Bill Gates, Interview by Walter Isaacson, CNN, 22 februari, 2021, http://edition.cnn.com/TRANSCRIPTS/2102/22/ampr.01.html.

'onder kinderen tot vijf jaar': Melinda French Gates, 'The Daunting, Damning Number that Should Spur Us to Action,' Pivotal Ventures,

19 juni 2019, https://www.pivotalventures.org/articles/the-daunting-damning-number-that-should-spur-us-to-action.

voor ten minste vier miljard dollar: Gavi, 'Disbursements and Commitments,' g.d., https://www.gavi.org/programmes-impact/our-impact/disbursements-and-commitments. Opmerking: Eind 2022 had Gavi de gegevens omtrent haar uitgaven slechts tot en met 2018 op orde.

de helft van het vaccinatiebudget van Gavi: Gail Rodgers, 'Time Well Spent: The Complex Journeyof a Life-Saving Vaccine,' Bill & Melinda Gates Foundation, 22 april 2022, https://www.gatesfoundation.org/ideas/articles/creating-life-saving-pcv-vaccine-for-pneumonia-india. Opmerking: Gavi laat zich erop voorstaan in 60 van de 73 landen waar het werkt vaccins tegen longontsteking te hebben ingevoerd en daarmee 255 miljoen kinderen te bereiken. PCV is een vaccin dat in etappes wordt toegediend. Het is onduidelijk of de 255 miljoen het aantal toegediende vaccins of volledig gevaccineerde kinderen betreft.

door vaccinaties te voorkomen sterfgevallen: Gail Rodgers, 'Pneumococcal Vaccine Update,' presentatie voor het International Congress on Infectious Diseases, 2018, https://isid.org/wp-content/uploads/2019/04/18thICID_Rodgers.pdf.

ontstekingen die te voorkomen waren geweest: Gail Rodgers, 'Creating Life-Saving PCV Vaccine for Pneumonia in India,' Bill & Melinda Gates Foundation,' g.d., https://www.gatesfoundation.org/ideas/articles/creating-life-saving-pcv-vaccine-for-pneumonia-india?utm_source=to&utm_medium=em&utm_campaign=wc&utm_term=lgc; Opmerking: het in dit hoofdstuk besproken middel is het geconjugeerd pneumokokkenvaccin, dat goedgekeurd is voor gebruik bij kinderen. Dit vaccin beschermt tegen de bacterie *Streptococcus pneumoniae*, een belangrijke oorzaak van longontsteking.

slechts ongeveer de helft van de kinderen: Gavi, 'Pneumococcal Vaccine Support,' januari 2023, https://www.gavi.org/types-support/vaccine-support/pneumococcal. Opmerking: Artsen zonder Grenzen berichtte dat tekorten in de bevoorrading van het pneumokokkenvaccinatieprogramma van Gavi leidde tot 'naar schatting 26 miljoen kinderen die bij hun geboorte geen toegang hadden tot PCV,' het geconjugeerd pneumokokkenvaccin.

‘promoveren’ zij uit het programma: Gavi, ‘Eligibility,’ g.d., https://www.gavi.org/types-support/sustainability/eligibility. Opmerking: de door Gavi gehanteerde drempel is volgens gegevens van de Wereldbank een bruto nationaal inkomen van 1730 dollar per inwoner over de voorgaande drie jaar.

‘aan longontstekingen verloren kinderlevens’: Androulla Kyrillou, ‘Zero Dose PCV Children Dangerously Exposed to Pneumonia,’ *Stop Pneumonia / Every Breath Counts* (blog), 23 april 2020, https://stoppneumonia.org/zero-dose-pcv-children-dangerously-exposed-to-pneumonia; ‘Every Breath Counts Coalition Members,’ *Stop Pneumonia / Every Breath Counts* (blog), g.d., https://stoppneumonia.org/about-us/.

het GSK -Pfizer-‘duopolie’: Mark R. Alderson et al., ‘Development Strategy and Lessons Learned for a 10-Valent Pneumococcal Conjugate Vaccine (PNEUMO-SIL®),’ *Human Vaccines & Immonotherapeutics* 17, nr. 8 (3 augustus 2021), 2670-2677. https://doi.org/10.1080/21645515.2021.1874219.

de klanten kon gaan oplichten: Elisabeth Rosenthal, ‘The Price of Prevention: Vaccine Costs Are Soaring,’ *The New York Times*, 3 juli 2014, https://www.nytimes.com/2014/07/03/health/Vaccine-Costs-Soaring-Paying-Till-It-Hurts.html/

de wet van de trickle-down-economie: Geciteerd in Michael Kinsley, *Creative Capitalism: A Conversation with Bill Gates, Warren Buffett, and Other Economic Leaders* (New York, Simon and Schuster, 2008), 25.

verkoop van ongeveer 6 miljard dollar: Pfizer’s 10-K Form for Year Ending December 31, 2021, U.S. Securities and Exchange Commission, pdf, p. 103, https://www.sec.gov/Archives/edgar/data/78003/000007800322000027/pfe-20211231/htm.

‘voorafgaande markttoezegging’: Gavi, Annual Progress Report 2020. Opmerking: Gates droeg 50 miljoen van de 1,5 miljard dollar bij. Belastingbetalers uit Italië, het Verenigd Koninkrijk en Canada brachten het grootste deel van het bedrag bijeen.

minder dure vaccins: Rodgers, ‘Time Well Spent.’

7 dollar per dosis: Gavi, ‘The Pneumococcal AMC: The Process,’ https://www.gavi.org/sites/default/files/document/amc/AMC_ProcessS

heet2009.pdf; Gavi, 'How the Pneumococcal AMC Works,' g.d., https://www.gavi.org/investing-gavi/innovative-financing/pneumococcal-amc/how-it-works; Pfizer, 'Proxy Statement for 2018 Annual Meeting of Shareholders: 2017 Financial Report,' g.d., https://www.sec.gov/Archives/edgar/data/78003/000093041318000973/c90444_def14a.pdf. Opmerking: Gavi's bonussen waren van toepassing op de eerste 20 procent van de doses. De basisprijs van de vaccins is ongeveer 3 dollar.

zoveel als de productiekosten: Andrew Pollack, 'Deal Provides Vaccines to Poor Nations at Lower Cost,' *The New York Times*, 23 maart 2010, https://www.nytimes.com/2010/03/24/business/global/24vaccine.htmal; Donald Light, 'Saving the Pneumococcal AMC and Gavi,' *Human Vaccines* 7, nr. 2 (1 februari 2011), https//doi:org/10.4161/hv.7.2.14919.

een verlieslijdende onderneming: Pollack, 'Deal Provides Vaccines to Poor Nations at Lower Cost.'

zowel de winst van het bedrijf: Pfizer, Forms 8-K, Ex-99, 28 juli 2015, en DEF 14-A, 15 maart 2018, U.S. Securities and Exchange Commission, https://www.sec.gov/Archives/edgar/data/78003/000007800315000031/pfe-06282015xex99.htm; Pfizer, 'Proxy Statement for 2018 Annual Meeting of Shareholders.'

geweldig geweest: Bill Gates, 'From Poverty to Prosperity: A Conversation with Bill Gates,' interview door Arthur C. Brooks, American Enterprise Institute, 13 maart 2014, https://www.aei.org/wp-content/uploads/2014/03/-bill-gates-event-transcript_082217994272.pdf?x91208.

het vlaggenschip van zijn hulp: Gavi, 'Disbursements and Commitments.'

een principebesluit: Dit wil niet zeggen dat AzG helemaal los van de invloed van Gates staat. Toen de organisatie de Drugs for Neglected Diseases Initiative in het leven riep, accepteerde men wel steun van de Gates Foundation. AzG mag dan misschien wel de grootste organisatie zijn die onafhankelijk van Gates in de internationale gezondheidszorg opereert, ze strijkt de Gates Foundation niet gauw openlijk tegen de haren in. 'DNDI Receives $25.7M from the Bill and Melinda Gates Foundation to Develop New Medicines for Neglected Diseases,' DNDI, 11 december 2007, https://dndi.org/press-releases/2007/dndi-receives-257m-from-the-bill-a-melinda-gates-foundation-to-develop-new-

medicines-for-neglected-diseases/.

aan transparantie en verantwoording ontbrak: Daniel Berman en Rohit Malpani, 'High Time for Gavi to Push for Lower Prices,' *Human Vaccines* 7, nr. 3 (maart 2011), 290, https://doi.org/10.4161/hv.7.3.15218; *Global Health Watch 5: An Alternative World Health Report* (Londen, Zed Books, 2017), 302.

afkomstig is van belastingbetalers: Gavi, 'Funding,' Gavi, g.d., https://www.gavi.org/investing-gavi/funding.

met kritische vragen over de prijzen: Ann Danaiya Usher, 'Dispute over Pneumococcal Vaccine Initiative,' *The Lancet* 374, nr. 9705 (5 december 2009), 1879-1880, https://doi.org/10.1016/S0140-6736(09)62078-X.

als winst naar Pfizer en GSK ging: Light, 'Saving the Pneumococcal AMC and Gavi.'

andere gebieden geweldig werk levert: Sarah Boseley, 'Bill Gates Dismisses Criticism of High Prices for Vaccines,' *The Guardian*, 27 januari 2015, https://www.theguardian.com/global-development/2015/jan/27/bill-gates-dismisses-criticsm-of-high-prices-for-vaccines.

1000 dollar per persoon: Boseley, 'Bill Gates Dismisses Criticism of High Prices for Vaccines.'

de prijzen voor anderen hoog te houden: Geciteerd in James Hamblin, 'Doctors Refused a Million Free Vaccines – to Make a Statement About the Pharmaceutical Industry,' *The Atlantic*, 14 oktober 2016, https://www.theatlantic.com/health/archive/2016/10/doctors-with-borders/503786/.

oudgedienden en leidinggevenden: Gavi, 'Board Members,' g.d., https://www.gavi.org/governance/gavi-board/members. Opmerking: Verschillende bronnen hebben me verteld dat de Gates Foundation een uitzonderlijk sterke invloed uitoefent op Gavi, ook al heeft ze technisch gezien maar één bestuurszetel. Daarnaast biedt onderzoek van Katerini Storeng aan de Universiteit van Oslo een specifiek voorbeeld van de lange schaduw van Gates. Storeng interviewde een voormalige werknemer van Gavi die vertelde dat het personeel bepaalde posters op het hoofdkantoor van Gavi weghaalde vlak voordat Bill Gates aankwam voor vergaderingen omdat het personeel wist dat de boodschap van de posters – het promoten van "versterking van gezondheidssystemen" –

Gates woedend zou maken (die wil dat Gavi zijn uitgaven richt op de distributie van vaccins en niet op het diffuse en vaak onmeetbare werk van het opbouwen van een infrastructuur voor de volksgezondheid). Het onderzoek van Storeng toont niettemin aan dat er binnen Gavi meningsverschillen kunnen bestaan over hoe de middelen het best kunnen worden gebruikt. Een voormalige medewerker van de Gates Foundation vertelde me dat Bill Gates op een bepaald moment zo woedend was over de groeiende focus van Gavi op gezondheidssystemen dat hij een "staatsgreep" leek te orkestreren om Gavi opnieuw te richten op vaccins; Katerini T. Storeng, "The Gavi Alliance and the 'Gates Approach' to Health System Strengthening," *Global Public Health* 9, no. 8 (14 september, 2014): 865–79, https://doi.org/10.1080/17441692.2014.940362

het hoogste doel van Gavi: William Muraskin, 'The Global Alliance for Vaccines and Immunization: Is It a New Model for Effective Public–Private Cooperation in International Public Health?,' *American Journal of Public Health* 94, no. 11 (november 2004): 1922–25.

slechts vijf van de 28 zetels: Gavi, 'Funding,'; Gavi, 'Gavi Board,' Gavi, g.d., https://www.gavi.org/our-alliance/governance/gavi-board. Opmerking: Zowel ontvangende als donateurlanden hebben vijf zetels. Het bedrag van 35 miljard dollar is afkomstig van tot 2025 toegezegde donaties.

40 procent van het jaarbudget: Village Global, 'Bill Gates on Startups, Investing and Solving the World's Hardest Problems,' interview door Julia Hartz, 2019, YouTube, 24:00 https://www.youtube.com/watch?v=W5g4Pi1wd4.

Gates heeft op dit gebied liefdadigheidsdonaties gedaan: De stichting is ook, samen met de U.S. Biomedical Advanced Research and Development Authority, medefinancier van het project CARB-X, waarmee andere bedrijven worden gesteund die aan pneumokokkenvaccins werken, zoals Vaxcyte en SutroVax, maar daar werd het geld van Gates niet voor werk aan longontstekingsvaccins gebruikt. 'Vaxcyte Announces Expanded CARB-X Award to Advance Development op VAX-A1, a Vaccine to Prevent Group A Streptococcus Infections – Vaxcyte, Inc.,' persbericht, 5 augustus 2021, https://investors.vaxcyte.com/news-releases/news-release-details/vaxcyte-announces-expanded-carb-x-award-advance-

development-vax/; ‘CARB-X Funds SutroVax to Develop a New Vaccine to Prevent Group A Streptococcal Infections,’ News, CARB-X, 3 september 2019, https://carb-x.org/carb-x-news/carb-x-funds-sutrovax-to-develop-a-new-vaccine-to-prevent-group-a-streptococcal-infections/.

‘Er waren er zelfs nog veel meer’: Het is opmerkelijk dat de Gates Foundation nooit openbaar heeft gemaakt dat ze geld aan deze bedrijven betaalt voor hun werk op het gebied van longontsteking.

4 miljoen dollar startkapitaal: GSK /Affinivax, ‘Affinivax Launches Novel Vaccine for Global Impact on Infectious Diseases – Affinivax,’ persbericht, 30 oktober 2014, https://web.archive.org/web/2021092113554/https://affinivax.com/affinivax-launches-novel-vaccine-for-global-impact-on-infectious-diseases/; Affinivax, ‘Board of Directors – Affinivax,’ Affinivax, g.d., https://web.archive.org/web/20150201121843/http://affinivax.com/about/board-of-directors/.

In 2022 kocht GSK Affinivax: ‘GSK to Acquire Clinical-Stage Biopharmaceutical Company Affinivax, Inc.,’ persbericht Affinivax, 31 mei 2022, https://web.archive.org/web/20221002223521/https://affinivax.com/gsk-to-acquire-clinical-stage-biopharmaceutical-company-affinivax-inc/.

waarschijnlijk financieel gewin op: Bill & Melinda Gates Foundation, belastingaangifte 990, addendum bij deel VI-B, Line 5d, Expenditure Responsibility Statement.

***filantrokapitalisme*:** ‘The Birth of Philanthrocapitalism,’ *The Economist*, 25 februari 2006, https://www.economist.com/special-report/2006/02/25/the-birth-of-philanthrocapitalism.

Mijn eigen berichtgeving: Schwab, ‘Bill Gates Gives to the Rich (Including Himself).’

‘ontvanger van charitatieve donaties’: zie ook Linsey McGoey, *No Such Thing as a Free Gift: The Gates Foundation and the Price of Philanthropy* (New York, Verso, 2015).

‘De rijkdom en macht zijn zodanig’: Steve Lohr, ‘Where Microsoft Wants to Go Today: Further Moves into Home and Office for the Software Giant,’ *The New York Times*, 5 januari 1998. Opmerking: Een kader bij het artikel omvatte een lange lijst van bedrijven waarin Microsoft de drie voorafgaande jaren had geïnvesteerd of die het had gekocht:

Hotmail, DreamWorks, NBC, Vermeer Technologies en tientallen andere.

geeft de stichting hier meer geld aan uit: PATH, 'Bridging the Gaps in Malaria R&D: An Analysis of Funding – From Basic Research and Product Development to Research for Implementation,' PATH 2018, 8-9, https://www.malariavaccine.org/resources/reports/investigating-second-valley-of-death-malaria-rd.

licenties voor potentiële tbc-medicijnen: 'Calibr and Bill & Melinda Gates Foundation Medical Research Institute Announce Licensing Agreement for Novel Candidate Tuberculosis Treatment Compound,' Yahoo! Finance, 15 februari 2023, https://finance.yahoo.com/news/calibr-bill-melinda-gates-medical-130000099.html; 'Merck and the Bill & Melinda Gates Medical Research Institute Announce Licensing Agreement for Novel Tuberculosis Antibiotic Candidates,' BusinessWire, 18 oktober 2022, https://www.businesswire.com/news/home/20221018005485/en/Merck-and-the-Bill-Melinda-Gates-Medical-Research-Institute-Announce-Licensing-Agreement-for-Novel-Tuberculosis-Antibiotic-Candidates.

geeft (iets) meer geld uit: 'Tuberculosis Research Funding Trends,' Treatment Action Group, december 2022, grafiek 10, https://www.treatmentactiongroup.org/resources/tbrd-report/tbrd-report-2022/. Opmerking: In het donatieregister van de Gates Foundation staat 10 miljoen dollar voor het NIH en het National Institute of Allergy and Infectious Diseases, en 44 miljoen dollar van de stichting aan het NIH, allemaal geboekt voor werk aan tuberculose.

op een persconferentie perongeluk prijsgaf Tim Schwab, 'While the Poor Get Sick, Bill Gates Just Gets Richer,' Nation, 5 oktober, 2020, https://www.thenation.com/article/economy/bill-gates-investments-covid/.

de farmaceutische gigant AstraZeneca: Erin Banco, Ashleigh Furlong, and Lennart Pfahler, 'How Bill Gates and Partners Used Their Clout to Control the Global Covid Response—with Little Oversight,' Politico, 14 september, 2022, https://www.politico.com/news/2022/09/14/global-covid-pandemic-response-bill-gates-partners-00053969.

'[is onze aanpak] heel praktisch': Village Global, 'Bill Gates on Startups, Investing and Solving the World's Hardest Problems,' 26:55.

staat een vragenlijst: Bill & Melinda Gates Foundation, 'Production Economics for Vaccines,' 2016, https://docs.gatesfoundation.org/Documents/PE_Vaccines_Appendix_2016.xlsm.

Volgens LinkedIn vertrok Iqbal: Robyn Iqbal, profiel op LinkedIn, https://www.linkedin.com/in/robyniqbal/.

'in een "kartel"': 'WHO Official Criticizes Gates Foundation 'Cartel' on Malaria Research,' *The New York Times*, 18 februari 2008, https://www.nytimes.com/2008/02/18/health/18iht-gates.1.10134837.html.

op een na grootste financier: WHO Programme Budget Web Portal, g.d., https://open.who.int/2020-21/contributors/contributor.

40 miljoen dollar: Bill & Melinda Gates Foundation v. PnuVax, United States District Court, Western District of Washington at Seattle, March 12, 2019, IV, A.14 and B.15. Opmerking: Hoewel de stichting bijna 40 miljoen dollar aan Pnu Vax heeft toegezegd, blijkt uit de subsidiegegevens dat deze slechts rond de 12 miljoen dollar heeft opgeleverd.

K&L Gates: Bill & Melinda Gates Foundation v. Pnu Vax, 'K&L Gates Mourns Passing of Longtime Partner and Humanitarian William H. Gates, Sr.' K&L Gates, 15 september 2020, https://www.klgates.com/KL-Gates-Mourns-Passing-of-Longtime-Partner-and-Humanitarian-William-H-Gates-Sr-9-15-2020.

48 cent: Bill & Melinda Gates Foundation v. Pnu Vax, bewijsstuk 2, blz. 9.

wetenschappelijke adviescommissie: Bill & Melinda Gates Foundation v. Pnu Vax, bewijsstuk 2, blz. 9.

The National Post: John Ivison, 'Federal Agency Nearly Shut Down Single Largest Canadian Recipient of Gates Funding,' *The National Post*, 28 november 2017, https://nationalpost.com/news/politics/john-ivison-despite-gates-funding-canadian-startup-nearly-bankruptes-after-nrc-ignored-rent-leniency-pleas.

termijnen en voorwaarden: Bill & Melinda Gates Foundation v. Pnu Vax, VII.

Global News: Andrew Russell, 'Gates Foundation Sues Canadian Company over "Misuse" of $30M Grant to Develop Pneumonia Vaccine,' *Global News*, 28 november 2017, https://globalnews.ca/news/5035009/gates-foundation-sues-canadian-company-over-misuse-of-30m-grant-to-

develop-pneumonia-vaccine/.

MacLean's: Justin Ling, 'Where Did Canada's Vaccine Effort Actually Go Wrong?' *Maclean's* (blog), 31 mei 2021, https://www.macleans.ca/news/canada/where-did-canadas-vaccine-effort-actually-go-wrong/.

The Daily Mail: Boer Deng, 'Bill Gates Charity Sues Drug Firm,' *The Times*, 8 maart 2019, https://www.thetimes.co.uk/article/bill-gates-charity-sues-drug-firm-rf8gnfxq3; Kayla Brantley, 'Bill and Melinda Gates Sue Company that Was Awarded a Grant of Up $30 Million to Develop a Pneumonia Vaccine for Children – But Allegedly Used the Money to Pay Off Its Back Rent and Other Debts It Racked Up,' *Daily Mail Online*, 7 maart 2019, https://www.dailymail.co.uk/news/article-6777959/Bills-Melinda-Gates-sue-company-paid-30million-develop-pneumonia-vaccine.html.

raadselachtige redenen was overgeslagen: Marieke Walsh, 'Ottawa Passed over Private Sector Plans to Produce a Covid-19 Vaccine Domestically,' *Globe and Mail*, 7 december 2020, https://www.theglobeandmail.com/canada/article-feds-passed-over-private-option-with-plans-to-produce-covid-19-vaccine/. Opmerking: In openbare registers verschijnt de stichting maar zelden als klagende partij, dus er is geen bewijs dat juridische stappen een systematisch onderdeel van de omgang met begunstigden is. We moeten echter ook aanvaarden dat een grote meerderheid van de bedrijven en andere begunstigden met de stichting nooit zover zullen komen; alleen het dreigen met een rechtszaak is al een buitengewoon krachtig motief voor de partner om in de pas te lopen.

werkte met verschillende bedrijven: De stichting maakt melding van uitgebreide subsidies voor werk aan malariavaccins, waaronder geld voor bedrijven, universiteiten en non-profitorganisaties: Agenus, Antigen Discovery, Inc., the Broad Institute, CureVac, Duke University, Fraunhofer USA, Inc., GatesMRI, Infectious Disease Research Institute, Kymab Limited, National Institute of Allergy and Infectious Diseases, Sanaria, Seattle Biomedical Research Institute, Stanford University, Tetragenetics en anderen. De financiële steun van Gates voor het malariavaccin van GSK verliep blijkbaar via PATH; 'PATH Welcomes Landmark Financing Agreement for GSK's Malaria Vaccine,' PATH, 4 augustus, 2021, https://www.path.org/media-center/path-welcomes-

landmark-financing-agreement-for-gsks-malaria-vaccine/.

werkzaamheid van dat GSK-vaccin is zo zwak: Jennifer Rigby, Natalie Grover en Maggie Fick, 'Why World's First Malaria Shot Won't Reach Millions of Children Who Need It,' Reuters, 13 juli 2022, https://www.reuters.com/business/healthcare-pharmaceuticals/why-worlds-first-malaria-shot-wont-reach-millions-children-who-need-it-2022-07-13/.

doneerde een half miljard aan Aeras: 'IAVI Acquires Aeras TB Vaccine Clinical Programs and Assets,' persbericht , 1 oktober 2018, https://www.iavi.org/news-resources/press-releases/2018/iavi-acquires-aeras-tb-vaccine-clinical-programs-and-assets. Opmerking: Technisch gezien lijken alle resultaten van het werk van Aeras bij een andere door Gates gefinancierde ontwikkelaar te zijn ondergebracht. Deze, IAVI, richt zich gek genoeg op hiv/aids.

financiering van MenAfriVac: PATH, 'Lining up for Hope – and a Meningitis Vaccine,' PATH, 15 juni 2018, https://www.path.org/articles/lining-up-for-hopeand-a-meningitis-vaccine/.

sterk bij Microsoft betrokken bleef: 'Bill Gates Steps Down from Microsoft Board,' Reuters, 13 maart 2020, https://www.reuters.com/article/us-microsoft-bill-gates-/bill-gates-steps-down-from-microsoft-board-idUSKBN2103BH.; Daisuke Wakabayashi, 'Bill Gates Bids a Teary Farewell to Microsoft,' Reuters, 27 juni 2008, https://www.reuters.com/article/us-microsoft-gates/bill-gates-bids-a-teary-farewell-to-microsoft-idUSN2630130120080628.

'een einde heeft gemaakt aan hersenvliesontsteking': Anita Zaidi, 'Geographically Distributed Manufacturing Capacity Is Needed for Improved Global Health Security,' Bill & Melinda Gates Foundation, 28 juli 2021, https://www.gatesfoundation.org/ideas/articles/covid19-vaccine-geographic-distribution.

tegen meningitis type A beschermt: Katya Fernandez et al., 'Meningococcal Meningitis Outbreaks in the African Meningitis Belt After Meningococcal Serogroup A Conjugate Vaccine Introduction, 2011-2017,' *The Journal of Infectious Diseases* 220, nr. 54, 31 oktober 2019, S225-232, https://doi.org/10.1093/infidis/jiz355.

niet de armen van deze wereld: CDC, 'About Meningococcal Vaccines,' Centers for Disease Control and Prevention, 18 oktober 2022, https://www.cdc.gov/vaccines/vpd/mening/hcp/about-vaccine.html.

Opmerking: Gavi meldt dat het tot en met 2022 22 miljoen doses tegen A, C, W en Y beschermende vaccins heeft verscheept, en 332 miljoen doses of MenAfriVac; Gavi, *Annual Progress Report*, 2020.

gestuit door rechtszaken: 'Pfizer's Patent Barrier Foils Korea's 1st Pneumococcal Conjugate Vaccine,' *Korea Biomedical Review*, 20 februari 2019, https://www.koreabiomed.com/news/articleView.html?idxno=5168.

Cyrus Poonawalla: 'About Us,' Serum Institute of India Pvt. Ltd., g.d. https://www.seruminstitute.com/about_us.us.php; Gavi-staf, 'New Collaboration Makes Further 100 Million Doses of Covid-19 Vaccine Available to Low- and Middle-Income Countries,' Gavi, g.d., https://www.gavi.org/news/media-room/new-collaboration-makes-further-100-million-doses-covid-19-vaccine-available-low.

2 dollar per dosis aan Gavi: PATH, 'Developing a More Affordable Pneumococcal Vaccine,' PATH Case Study, g.d., https://www.path.org/case-studies/developing-more-affordable-pneumococcal-vaccine/.

nieuwe vaccin als 'een keerpunt': Alderson et al., 'Development Strategy and Lessons Learned for a 10-Valent Pneumococcal Conjugate Vaccine (PNEUMOSIL*),' 2670-2677.

overgrote meerderheid van de vaccins: Gavi, 'Supply Agreements,' Gavi, g.d., https://www.gavi.org/investing-gavi/innovative-financing/pneumococcal-amc/manufacturers/supply-agreements.

inclusief bonusbetalingen op 7 dollar: UNICEF, 'Pneumococcal Conjugate Vaccin (PVC) Price Data; https://www.unicef.org/supply/documents/pneumococcal-conjugate-vaccine-pcv-price-data.

beschermt slechts tegen tien: Opmerking: Prevnar 13 van Pfizer beschermt tegen alle tien types waar Pneumosil van Serum tegen beschermt: 1, 5, 6A, 6B, 7F, 9V, 14, 19A, 19F en 23F. Zie https://pneumosil.com/ en https://prevnar20.pfizerpro.com/

tegen twintig vormen van longontsteking: 'Pfizer Announces Positive Top-Line Results from Phase 3 Study of 20-Valent Pneumococcal Conjugate Vaccine in Infants – Pfizer,'persbericht Pfizer, 12 augustus 2022, https://www.pfizer.com/news/press-release/press-release-detail/pfizer-announces-positive-top-line-results-phase-3-study-20.

een 24-valent-vaccin: Merck, 'U.S. FDA Approves Merck's VAXNEUVANCETM (Pneumococcal 15-Valent Conjugate Vaccine) for the Prevention of Invasive Pneumococcal Disease in Infants and Children,' Merck.com, https://www.merck.com/news/u-s-fda-approves-mercks-vacneuvance-pneumococcal-15-valent-conjugate-vaccine-for-the-prevention-of-invasive-pneumococcal-disease-in-infants-and-children/; Affinivax, 'GSK to Acquire Clinical-Stage Biopharmaceutical Company Affinivax, Inc.'

90 procent van alle kinderen: 'India Completes National Introduction of Pneumococcal Conjugate Vaccine,' persbericht Gavi, 12 november 2021, https://www.gavi.org/news/media-room/india-completes-national-introduction-pneumococcal-conjugate-vaccine.

invloed op de wereldgezondheid: Schattingen van de WHO en UNICEF stellen dat in 2021 slechts 25 procent van de Indiase kinderen gevaccineerd waren, en het is onduidelijk welk aandeel daarvan van Serum kwam: 'Pneumococcal Vaccination Coverage,' World Health Organization, g.d., https://immunizationdata.who.int/pages/coverage/pcv.html?CODE=IND&ANTIGEN=&YEAR=.

een groots nieuw project: 'Inventprise Announces Investment of Up to $90 Million to Advance It's 25 Valent Pneumococcal Conjugate Vaccine Candidate into Proof-of-Concept Clinical Trials,' BusinessWire, 10 november 2021, https://www.businesswire.com/news/home/20211110005245/en/Inventprise-Announces-Investment-of-up-to-90-Million-to-Advance-its-25-Valent-Pneumococcal-Conjugate-Vaccine-Candidate-into-Proof-of-Concept-Clinical-Trials; 'Meet Our Leadership Team,' Inventprise, g.d., https://inventprise.com/?page_id=1576.

'converteerbare schulden': De online database van het Strategic Investment Fund van de stichting classificeert de financiering van Inventprise als 'converteerbare schulden', wat normaal gesproken wil zeggen dat de schuld uiteindelijk een aandeel in het bedrijf wordt. Gates had voorheen bijvoorbeeld een financiering in converteerbare schulden bij Syomyx, en uiteindelijk verwierf de stichting een aandeel van 48 procent in dat bedrijf. Bill & Melinda Gates Foundation, 'Portfolio,' SIF.gates, g.d., https://sif.gatesfoundation.org/portfolio/; 'Inventprise Receives $30M, Appoints New CEO and Expands Corporate Board, 'Inventprise,' 27 april 2022, https://webcache.googleusercontent.com/search?

q=cache:j_e9JCOLzfIJ:https://inventprise.com/%3Fpage_id%3D19092&cd=1&hl=en&ct=clnk&gl=us&client=firefox-b-1-d; Dennis Price, 'Eyes Wide Open: Good Reasons for a Bad Investment in a Low-Cost HIV Test,' in Stanford University with ImpactAlpha, *Making Markets Work for the Poor*, supplement, *Stanford Social Innovation Review* (zomer 2016), 35.

zeven 'directeuren': informatie uit het Washington State Corporations and Charities Filing System, 31 januari 2023, https://ccfs.sos.wa.gov/#/; Opmerking: tot deze zeven behoren onder anderen Donna Ambrosino, een consultant die adviserende functies bij de Gates Foundation en het door Gates opgerichte CEPI had; Donna Ambrosino (LinkedIn, https://www.linkedin.com/in/donna-ambrosino-m-d-a37b6037/details/experience/); Niranjan Bose, een directeur van Gates Ventures (LinkedIn, https://www.linkedin.com/in/niranjanbose/details/experience/); Andrew Farnum, die voorheen vooraanstaande posities bekleedde bij de stichting en het Bill & Melinda Gates Medical Research Institute (LinkedIn, https://www.linkedin.com/in/andrew-farnum-4b180a1); Ralf Clemens, wetenschappelijk adviseur van de Gates Foundation (LinkedIn, https://www.linkedin.com/in/ralf-clemens-75578513/details/organizations/); en Stewart Parker, een consultant uit Seattle die voorheen leiding gaf aan het door Gates gefinancierde Infectious Disease Research Institute (IDRI) (LinkedIn, https://www.linkedin.com/in/stewart-parker-4819975/details/experience/).

Gates Ventures: Gates Ventures investeert bijvoorbeeld in andere bedrijven, zoals Beyond Meat. U.S. Securities and Exchange Commission, formulier S-1, 2018, bewijsstuk 4.2, https://www.sec.gov/Archives/edgar/data/1655210/000162828018014471/exhibit42bynd.htm.

Gates Foundation een meerderheidsaandeel: U.S. Patent and Trademark Office, patentaanvraag 17151445, 18 januari 2021, https://assignment.uspto.gov/patent/index.html#/patent/search/resultAbstract?id=20210220461&type=publNum en https://legacy-assignments.uspto.gov/assignments/assignment-pat-55975-160.pdf.

2 Vrouwen

in 2019 dood aangetroffen: 'Jeffrey Epstein: Financier Found Dead in New York Prison Cell,' *BBC News*, 10 augustus 2019, https://www.bbc.com/news/world-us-canada-49306032/.

wellicht levenslange gevangenisstraf: David Klepper en Jim Mustian, 'Epstein: How He Died and What It Means for His Accusers,' *AP News*, 11 augustus 2019, https://apnews.com/article/jeffrey-epstein-ap-top-news-florida-new-york-fl-state-wire-b76666895e674991a6782d77b726d085.

het uitlokken van prostitutie: Julie K. Brown, 'How a Future Trump Cabinet Member Gave a Serial Sex Abuser the Deal of a Lifetime,' *The Miami Herald*, 2 juli 2020, https://www.miamiherald.com/news/local/article220097825.html.

'iemand die een brood steelt': Andrea Peyser, 'Wait, He's Allowed to Have Kids?' *The New York Post*, 3 maart 2011, https://nypost.com/2011/03/03/wait-hes-allowed-to-have-kids/.

Hij herhaalde die vergelijking: Emily Flitter en James B. Stewart, 'Bill Gates Met with Jeffrey Epstein Many Times, Despite His Past,' *The New York Times*, 12 oktober 2019, https://www.nytimes.com/2019/10/12/business/jeffrey-epstein-bill-gates.html.

Bill Clinton: Bevan Hurley, 'From Trump to Prince Andrew: All the Biggest NamesEmbroiled in the Maxwell Trial,' *The Independent*, 23 januari 2023, https://www.independent.co.uk/news/world/americas/crime/ghislaine-maxwell-epstein-prince-andrew-prison-b2267523.html.

'filantropie als middel te gebruiken': Vicky Ward, 'How Jeffrey Epstein Used Philanthropy-Chasing Ghislaine Podcast Preview,' *Town and Country*, 15 juli 2021, https://www.townandcountrymag.com/society/money-and-power/a37025814/chasing-ghislaine-maxwell-jeffrey-epstein-vicky-ward-new-podcast/.

JPMorgan Chase: Flitter en Stewart, 'Bill Gates Met with Jeffrey Epstein Many Times, Despite His Past.'

misdrijven breed in de media: Brown, 'How a Future Trump Cabinet Member Gavea Serial Sex Abuser the Deal of a Lifetime'; Paul Harris, 'Prince Andrew's Link to Sex Offender Jeffrey Epstein Taints Royalty

in US,' *The Observer*, 13 maart 2011, https://www.theguardian.com/uk/2011/mar/13/prince-andrew-jeffrey-epstein; Conchita Sarnoff and Aitken Lee, 'Jeffrey Epstein: How the Hedge Fund Mogul Pedophile Got Off Easy,' *The Daily Beast*, 25 maart 2011, https://www.thedailybeast.com/articles/2011/03/25/jeffrey-epstein-how-the-billionaire-pedophile-got-off-easy; Landon Thomas, Jr., 'Financier starts sentence in prostitution case,' *The New York Times*, 1 juli 2008, https://www.nytimes.com/2008/07/01/business/01epstein.html?_r=3&oref=slogin&dbk=&pagewanted=all.

Ik leef mee met die jonge vrouwen: Analisa Novak, 'Melinda French Gates on Painful Divorce, Current Relationship with Bill Gates and Taking a "Different Path,"' interview door Gayle King, *CBS Mornings*, 3 maart 2022, op 2:30, https://www.cbsnews.com/news/melinda-french-gates-bill-gates/.

de medewerkers van de stichting Epstein: Flitter en Stewart, 'Bill Gates Met with Jeffrey Epstein Many Times, Despite His Past.'

even oud was als enkele van de slachtoffers: De oudste Gates-dochter werd geboren in 1996, en zij was dus tiener gedurende de tijd dat Gates contact met Epstein had, van 2011 tot 2014; Maria Pasquini, 'Bill and Melinda Gates Celebrate Daughter Jennifer's 26th Birthday: "Incredibly Proud",' *People*, 27 april 2022, https://people.com/human-interest/bill-gates-melinda-french-gates-celebrate-daughter-jennifer-gates-26th-birthday/.

beslist een enorme fout begaan: 'Bill Gates Opens Up About Divorce and Infidelity Accusations,' interview door Savannah Guthrie, *NBC News*, 1:45, https://www.youtube.com/watch?v=7T87-aGadwM.

tot 2017 contact met Epstein: Flitter and Stewart, 'Bill Gates Met with Jeffrey Epstein Many Times, Despite His Past.'

de richting van de Gates Foundation: 'Melinda French Gates on Painful Divorce, Current Relationship with Bill Gates and Taking a "Different Path"'.

tot halverwege 2023 samen leiden: Nicholas Kulish, 'Bill Gates Can Remove Melinda French Gates from Foundation in Two Years,' *The New York Times*, 7 juli 2021, https://www.nytimes.com/2021/07/07/business/bill-gates-melinda-gates-divorce-foundation.html.

Toen hij stierf: Edward Helmore, 'Jeffrey Epstein Signed New Will to Shield $577M Fortune Days Before Death,' *The Guardian*, 22 augustus 2019, https://www.theguardian.com/us-news/2019/aug/22/jeffrey-epstein-trust-fund-will-damages.

de beginjaren van deze eeuw: Michael Gold, 'Bill Clinton and Jeffrey Epstein: How Are They Connected?,' *The New York Times*, 9 juli 2019, https://www.nytimes.com/2019/07/09/nyregion/bill-clinton-jeffrey-epstein.html; Jack Crowe, 'Epstein's Lawyer Claimed the Alleged Pedophile Helped Devise the Clinton Global Initiative,' Yahoo! Finance, 8 juli 2019, https://finance.yahoo.com/news/epstein-lawyer-claimed-alleged-pedophile-223701676.html.

staan ook Larry Summers: Flitter and Stewart, 'Bill Gates Met with Jeffrey Epstein Many Times, Despite His Past.'

Jeffreys naam als drijvende kracht: Ronan Farrow, 'How an Élite University Research Center Concealed Its Relationship with Jeffrey Epstein,' *The New Yorker*, 6 september 2019,https://www.newyorker.com/news/news-desk/how-an-elite-university-research-center-concealed-its-relationship-with-jeffrey-epstein.

zijn netwerk van hooggeplaatsten: 'A Timeline of the Jeffrey Epstein, Ghislaine Maxwell Scandal,' *AP News*, 28 juni 2022, https://apnews.com/article/epstein-maxwell-timeline-b9f15710fabb72e8581c71e94acf513e.

'Ik ben nooit naar feestjes geweest': John Jurgensen, 'In Bill Gates's Mind, a Life of Processing,' *The Wall Street Journal*, 10 september 2019, https://www.wsj.com/articles/the-mind-of-bill-gates-revealed-on-netflix-11568107801.

vliegtuig van Epstein naar Palm Springs: Chris Sparo, 'Bill Gates Flew with Jeffrey Epstein on the Lolita Express in 2013,' *Daily Mail Online*, 12 augustus 2019, https://www.dailymail.co.uk/news/article-7350469/Bill-Gates-flew-Jeffrey-Epstein-Lolita-Express-2013-years-pedophile-prison-stay.html.

één keer voor een sociaal samenzijn: James Stewart geciteerd in 'NYT: Bill Gates Repeatedly Met with Jeffrey Epstein / Velshi & Ruhle / MSNBC,' interview door Stephanie Ruhle, MSNBC, YouTube, 15 oktober 2019, 0:50, https://www.youtube.com/watch?v=WnKQ4tzg7ow.

een prachtige jonge vrouw: Stewart geciteerd in 'NYT: Bill Gates Repeatedly Met with Jeffrey Epstein,' 2:25.

het aflopende huwelijk van Gates: Cartwright en Briquelet, 'Jeffrey Epstein Gave Bill Gates Advice on How to End "Toxic" Marriage, Sources Say.'

banden met voormalige Nobelprijswinnaars: Kate Briquelet en Lachlan Cartwright, 'Bill Gates Thought Jeffrey Epstein Was His Ticket to a Nobel Prize, Ex-Staffer Says,' *The Daily Beast*, 18 mei 2021, https://www.thedailybeast.com/bill-gates-thought-jeffrey-epstein-was-his-ticket-to-a-nobel-ex-staffer-says.

International Peace Institute: Tore Gjerstad en Gard Oterholm, 'Bill Gates and Jeffrey Epstein Met with Nobel Committee Chair,' *DN Magasinet*, 2 oktober 2020, https://www.dn.no/magasinet/dokumentar/jeffrey-epstein/thorbjorn-jagland/terje-rod-larsen/bill-gates-and-jeffrey-epstein-met-with-nobel-committee-chair/2-1-885834.

met wie ik sprak door te lichten: Gjerstad en Oterholm, 'Bill Gates and Jeffrey Epstein Met with Nobel Committee Chair.'

enigerlei wijze campagne voor voert: Gjerstad en Oterholm, 'Bill Gates and Jeffrey Epstein Met with Nobel Committee Chair.'

Boris Nikolic: Tore Gjerstad en Gard Oterholm, 'Behind the Scenes: How Jeffrey Epstein Helped Billionaire Bill Gates Fund UN-Affiliated Think Tank Projects,' *DN Magasinet*, 4 oktober 2020, https://www.dn.no/politikk/terje-rod-larsen/bill-gates/jeffrey-epstein/behind-the-scenes-how-jeffrey-epstein-helped-billionaire-bill-gates-fund-un-affiliated-think-tank-projects/2-1-885697.

Pakistan en Afghanistan: Gjerstad en Oterholm, 'Behind the Scenes.'

University of Texas: Vicky Ward, 'What Was the Real Relationship Between Jeffrey Epstein and Bill Gates?,' *Rolling Stone* (blog), 3 augustus 2021, https://www.rollingstone.com/culture/culture-features/jeffrey-epstein-bill-gates-connection-1206453/; Flitter and Stewart, 'Bill Gates Met with Jeffrey Epstein Many Times, Despite His Past.'

Victoria's Secret: Ward, 'What Was the Real Relationship Between Jeffrey Epstein and Bill Gates?'

niet ongemakkelijk hebben gevoeld: Gabriel Sherman, 'The Mogul and the Monster: Inside Jeffrey Epstein's Decades-Long Relationship with His Biggest Client,' *Vanity Fair*, 8 juni 2021,

https://www.vanityfair.com/news/2021/06/inside-jeffrey-epsteins-decades-long-relationship-with-his-biggest-client.

wetenschappelijk adviseur voor Epstein: Ward, 'What Was the Real Relationship Between Jeffrey Epstein and Bill Gates?'; Flitter en Stewart, 'Bill Gates Met with Jeffrey Epstein Many Times, Despite His Past.'

senior programmaleider: Melanie Walker, persoonlijke website, Wayback Machine, https://web.archive.org/web/20210713221706/https://www.melaniewalkermd.com/copy-of-connecting-information; Flitter en Stewart, 'Bill Gates Met with Jeffrey Epstein Many Times, Despite His Past.'

diverse rollen in de Gates Foundation: Flitter en Stewart, 'Bill Gates Met with Jeffrey Epstein Many Times, Despite His Past.'

Gates als mede-uitvinder: 'Micromolded or 3-D Printed Pulsatile Release Vaccine Formulations,' U.S. Patent US-20210205444-A1, 8 juli 2021; 'Fortified Micronutrient Salt Formulations,' US-11541017- B2, 3 januari 2023. In SEC-documenten schrijft Nikolic dat hij van april 2009 tot april 2014 'Chief Advisor for Science and Technology to Bill Gates' was. In zijn biografie bij Biomatics schrijft Nikolic dat hij Bill Gates geholpen heeft 'commerciële en nonprofit-investeringsactiviteiten' te selecteren. *The New York Times* en een andere bron zeiden dat hij als wetenschappelijk adviseur voor de Gates Foundation heeft gewerkt; zie Editas, formulier S-1, U.S. Securities and Exchange Commission, 4 januari 2016, https://www.sec.gov/Archives/edgar/data/1650664/000104746916009534/a2226902zs-1.htm;'Team,' Biomatics Capital, https://biomaticscapital.com/team/; Flitter en Stewart, 'Bill Gates Met with Jeffrey Epstein Many Times, Despite His Past'; 'Bill & Melinda Gates Foundation, Crossovers Dump $120 Million into Editas Medicine to Advance Genome Editing,' BioSpace, 10 augustus 2015, https://www.biospace.com/article/bill-and-melinda-gates-foundation-crossovers-dump-120-million-into-editas-medicine-to-advance-genome-editing-/.

farmaceutische bedrijf Schrödinger: 'Schrödinger Receives Additional Equity Investment from Bill Gates,' PRWeb, 13 december 2012, https://www.prweb.com/releases/2012/12/prweb10229213.htm.

ontmoetten Nikolic en Gates Epstein: Flitter en Stewart, 'Bill Gates Met with Jeffrey Epstein Many Times, Despite His Past.'

mailde Epstein Melanie Walker: Tara Palmeri, 'The Women Who Enabled Jeffrey Epstein,' *Politico Magazine*, 14 mei 2021, https://www.politico.com/news/magazine/2021/05/14/jeffrey-epstein-investigation-women-487157.

over de benoeming 'geschokt' was: Neil Weinberg, 'Jeffrey Epstein's Executor Is Ex-Science Adviser to Bill Gates,' Bloomberg, 19 augustus 2019, https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-08-19/epstein-s-11th-hour-executor-is-ex-science-adviser-to-bill-gates.

'begon hij represailles te nemen': Ward, 'What Was the Real Relationship Between Jeffrey Epstein and Bill Gates?'; Flitter en Stewart, 'Bill Gates Met with Jeffrey Epstein Many Times, Despite His Past.'

het vertrouwen in Epstein verloor: Flitter en Stewart, 'Bill Gates Met with Jeffrey Epstein Many Times, Despite His Past.'

lijkt meer dan redelijk: Bloomberg berichtte dat Nikolic en Epstein beiden vooraanstaande klanten waren van JPMorgan Chase, waar Epstein bekendstond als een 'invloedrijke spil' vanwege het grote aantal rijke klanten dat hij binnenbracht. Het medium citeerde een ongenoemde bron met de woorden 'Nikolic was heel enthousiast over Epsteins financiële advies' – en dat terwijl Nikolic tegen Bloomberg zei dat hij geen zakelijke banden met Epstein had. Weinberg, 'Jeffrey Epstein's Executor Is Ex-Science Adviser to Bill Gates.'

Apollo Global Management: Tim Schwab, 'Will the Gates Foundation's Board Ever Hold Bill Accountable?,' *Nation,* 2 februari 2022, https://www.thenation.com/article/society/gates-foundation-board-accountability/.

Epsteins vonnisafspraak: Annie Karni, Eileen Sullivan en Noam Scheiber, 'Acosta to Resign as Labor Secretary over Jeffrey Epstein Plea Deal,' *The New York Times*, 12 juli 2019, https://www.nytimes.com/2019/07/12/us/politics/acosta-resigns-trump.html. Opmerking: Donald Trump moest zijn eigen band met Epstein toelichten nadat een interview uit 2002 boven water kwam waarin hij zei: 'Ik ken Jeff een jaar of vijftien. Geweldige gozer. […] Hij is heel leuk gezelschap. Er wordt zelfs gezegd dat hij net zo veel van mooie vrouwen houdt als ik, en dat ze vaak aan de jonge kant zijn.' Later bagatelliseerde Trump zijn relatie met Epstein. In 2019 zei hij: 'Ik

heb lang geleden ruzie met hem gehad. Ik heb hem geloof ik al een jaar of vijftien niet meer gesproken. Ik was geen fan van hem.' Natalie Colarossi, '20 People Who Trump Has Personally Known and Then Claimed He Didn't,' *Business Insider*, 28 januari 2020, https://www.businessinsider.com/people-trump-said-he-didnt-know-but-did-photos.

bood Microsoft de medewerkster: Emily Glazer, Justin Baer, Khadeeja Safdar, and Aaron Tilley,'Bill Gates Left Microsoft Board amid Probe into Prior Relationship with Staffer,' *The Wall Street Journal*, 16 mei 2021, https://www.wsj.com/articles/microsoft-directors-decided-bill-gates-needed-to-leave-board-due-to-prior-relationship-with-staffer-11621205803.

medewerkster uit het middensegment: Emily Glazer, 'Microsoft Executives Told Bill Gates to Stop Emailing a Female Staffer Years Ago,' *The Wall Street Journal*, 18 oktober 2021, https://www.wsj.com/articles/microsoft-executives-told-bill-gates-to-stop-emailing-a-female-staffer-years-ago-11634559950.

discriminatie en intimidatie: Dan Levine, 'Microsoft Women Filed 238 Discrimination and Harassment Complaints,' Reuters, 13 maart 2018, https://www.reuters.com/article/us-microsoft-women-idUSKCN1GP077.

Gates stapte in 2020 uit de raad van bestuur: Glazer et al., 'Bill Gates Left Microsoft Board amid Probe into Prior Relationship with Staffer.'

'signaal van slecht gedrag': geciteerd in Sally Ho en Matt O'Brien, 'Bill Gates' Leadership Roles Stay Intact Despite Allegations— AP News,' *AP News*, 18 mei 2021, https://apnews.com/article/bill-gates-philanthropy-business-208b2d1139e55517643e47a9edbce266. Opmerking: het daaropvolgende onderzoek van Microsoft, uitgevoerd door advocatenkantoor ArentFox Schiff, bleek een soort vergoelijking en ging maar kort in op de beschuldigingen aan het adres van Gates, waarover een medewerker had gezegd dat hij 'haar aan onbehoorlijke communicatie en gedrag' had blootgesteld. De klacht van de medewerker 'zinspeelde op seksuele intimidatie en de me too-beweging'. Bill Gates beweerde dat de interacties met wederzijde goedkeuring plaatsvonden; ArentFox Schiff, memo aan raad van bestuur Microsoft, 'Transparency Report on Shareholder Resolution Project,' 11 november 2022, https://blogs.microsoft.com/wp-

content/uploads/prod/2022/11/Final-Microsoft-Transparency-Report.pdf.

het kantoor als zijn seksuele speeltuin: Wallace en Erickson, *Hard Drive*, 240-241.

een knipperlichtrelatie: Wallace en Erickson, *Hard Drive*, 415.

zijn gezicht paars aanliep: Wallace en Erickson, *Hard Drive*, 162-163.

positieve discriminatie: Wallace en Erickson, *Hard Drive*, 219.

het bedrijf toegankelijker voor vrouwen: Melkorka Licea, Ashley Stewart, Rob Price et al., 'Insiders Say Bill Gates Was an Office Bully Who Pursued Sexual Affairs,' *Businessinsider.com*, https://www.businessinsider.com/bill-gates-melinda-divorce-affairs-bully-womanizer-2021-6.

dezelfde tegenstellingen: The Billionaires Who Made Our World, seizoen 1, aflevering 2, directed by Storm Theunissen, uitgezonden op 14 februari, 2023, on Channel 4, 25:50, https://www.channel4.com/programmes/the-billionaires-who-made-our-world.

'de Gates Foundation gedaan heeft': *The Billionaires Who Made Our World*, 4:00. [een uitgebreidere variant van deze noot staat in de vorige, waarvan ik de verwijzing niet in de tekst kan terugvinden].

bij de stichting ongewenste avances maakte: Emily Flitter en Matthew Goldstein, 'Long Before Divorce, Bill Gates Had Reputation for Questionable Behavior,' *The New York Times*, 16 mei 2021, https://www.nytimes.com/2021/05/16/business/bill-melinda-gates-divorce-epstein.html.

wangedrag van hem te onderzoeken: Schwab, 'Will the Gates Foundation's Board Ever Hold Bill Accountable?'

behield Larson zijn functie: Anupreeta Das, Emily Flitter en Nicholas Kulish, 'A Culture of Fear at the Firm that Manages Bill Gates's Fortune,' *The New York Times*, 26 mei 2021, https://www.nytimes.com/2021/05/26/business/bill-gates-cascade-michael-larson.html.

alleen mannen aanwezig waren: Flitter en Goldstein, 'Long Before Divorce, Bill Gates Had Reputation for Questionable Behavior.'

was gebaseerd op chantage: Daniel Bates, 'EXCLUSIVE: Jeffrey Epstein Had Surveillance Cameras Hidden Throughout His Properties Worldwide in a "Blackmail Scheme" to Extort His Powerful Friends,

Victims Tell New Netflix Doc About the Pedophile,' *The Daily Mail*, 27 mei 2020, https://www.dailymail.co.uk/news/article-8361607/Jeffrey-Epsteins-surveillance-cameras-blackmail-scheme-extort-powerful-friends.html.

twee verborgen camera's: Andrew Marra, 'The Man Who Had Everything: Jeffrey Epstein Craved Big Homes, Elite Friends and, Investigators Say, Underage Girls,' *The Palm Beach Post*, 11 juli 2019, https://www.palmbeachpost.com/story/news/2006/08/14/had-everything-jeffrey-epstein-craved-big-homes-elite-friends-and-investigators-say-underage-girls/4712721007/.

Hij tweette een thread op Twitter: Adam Davidsons twitteraccount is te vinden op https://web.archive.org/web/20220605234021/https://twitter.com/adamdavidson/status/1533082314321842179.

de gulste gevers van 2021: Maria Di Mento, '$15B from Gates, French Gates Tops 2021 Biggest Gift List,' *The Chronicle of Philanthropy*, overgenomen door *The Washington Post* and *The Economic Times*, 31 december 2021, https://web.archive.org/web/20220101164421/https://www.washingtonpost.com/business/15b-from-gates-french-gates-tops-2021-biggest-gift-list/2021/12/31/b7e13146-6a64-11ec-9390-eae241f4c8b1_story.html en https://economictimes.indiatimes.com/magazines/panache/bill-gates-melinda-french-top-2021-biggest-gift-list-with-15-billion-donation-to-foundation/articleshow/88629051.cms?from=mdr; Opmerking: Op een gegeven ogenblik stuurde de stichting stilletjes het persbericht rond waar het artikel op gebaseerd is, met toevoeging van een asterisk die verwees naar een onthulling in de kleine lettertjes waaruit bleek dat Bill Gates in 2021 geen 15 miljard dollar had gedoneerd, maar dat geld op een niet nader benoemd moment in de toekomst zou doneren. Het jaar daarna hanteerde Bill Gates dezelfde pr-truc met de aankondiging dat hij 20 miljard dollar aan de Gates Foundation zou geven. Zie het persbericht van Gates vóór en na de correctie; Mark Suzman, 'Moving Forward,' Bill & Melinda Gates Foundation, g.d., https://web.archive.org/web/20210707150517/https://www.gatesfoundation.org/ideas/articles/gates-foundation-trustees-commitment en https://web.archive.org/web/20220111192720/https://www.gatesfoundation.org/ideas/articles/gates-foundation-trustees-commitment.

waarmee vrouwen worden geconfronteerd: ‘Waging Justice for Women,’ Clooney Foundation for Justice, https://cfj.org/project/waging-justice-for-women/.

3 Belastingen

De autobiografie van Melinda: bestsellerlijst *New York Times*, 26 mei 2019, https://www.nytimes.com/books/best-sellers/2019/05/26/.

'vol hartverwarmende anekdotes': Lily Meyer, '"The Moment of Lift" Is More of a Whisper than a Call to Action,' NPR, 23 april 2019, https://www.npr.org/2019/04/23/716066240/the-moment-of-lift-is-more-of-a-whisper-than-a-call-to-action.

***Goats and Soda**:* Michel Martin, 'Melinda Gates on Marriage, Parenting, and Why She Made Bill Drive the Kids to School,' *Goats and Soda* (blog), NPR, 28 april 2019, https://www.npr.org/sections/goatsandsoda/2019/04/28/717438397/melinda-gates-on-marriage-parenting-and-why-she-made-bill-drive-the-kids-to-scho; Tim Schwab, 'Journalism's Gates Keepers,' *Columbia Journalism Review*, 21 augustus 2020, https://www.cjr.org/criticism/gates-foundation-journalism-funding.php.

op verzoenende toon eindigde: Devi Sridhar, 'Holding a Mirror up to Global Health,'*The Lancet* 394, nr. 10204 (28 september 2019), 1136, https://doi.org/10.1016/S0140-6736(19)32170-1.

werken van Leonardo da Vinci: Mark David, 'Inside Bill and Melinda Gates's Bonkers Portfolio of American Real Estate,' *Robb Report* (blog), 7 mei 2021, https://robbreport.com/shelter/celebrity-homes/bill-and-melinda-gates-houses-real-estate-1234611739/; 'The Fabulous Life of Bill Gates, the Richest Man in the World,' *Business Insider India*, 26 juli 2021, https://www.businessinsider.in/tech/the-fabulous-life-of-bill-gates-the-richest-man-in-the-world/slidelist/.37361017.cms#slideid=37361018.

Gates reist in een privévliegtuig: 'Tim Schwab, 'Bill Gates, Climate Warrior. And Super Emitter,' Nation, 16 februari, 2021, https://www.thenation.com/article/environment/bill-gatesclimate-book/.

Ze hebben geen eigen jacht: Isabel Vincent, 'Bill Gates Shops for Climate-Saving Farm Aboard Polluting Yacht,' *New York Post*, 3 november 2021, https://nypost.com/2021/11/02/bill-gates-shops-for-climate-saving-farm-aboard-polluting-yacht/; Danielle Haynes, 'Bill Gates Renting Yacht for $5 Million,' UPI, 10 augustus 2014, https://www.upi.com/Top_News/US/2014/08/10/Bill-Gates-takes-vacation-on-330M-yacht/8141407687450/.

het Seychellen-eiland Frégate: Taylor Locke, 'Bill and Melinda Gates Just Announced Their Divorce—Here's a Breakdown of the Billionaire's Wealth,' CNBC, 4 mei 2021, https://www.cnbc.com/2021/05/04/next-comes-the-divorce-settlement-breakdown-of-bill-gates-wealth.html; Kerry Hannon, 'The Draw of a Spit of Land Surrounded by Blue,' *The New York Times*, 10 februari 2015, https://www.nytimes.com/2015/02/10/business/the-draw-of-a-spit-of-land-surrounded-by-blue.html.

in een kleine studentenkamer: 'Bill Gates Buys $1.25 Million Home Near University of Chicago,' 30 april 2018, *CBS Chicago*, https://www.cbsnews.com/chicago/news/bill-gates-buys-home-near-university-of-chicago/.

Evergate Stables: Evergate Stables, https://evergatestables.com; 'Our Team Index,' Evergate Stables, https://evergatestables.com/our-team; Brian Bandell, 'Bill Gates, Jennifer Gates' Trust Sells Wellington Equestrian Property,' *South Florida Business Journal*, 24 maart 2022, https://www.bizjournals.com/southflorida/news/2022/03/24/bill-gates-jennifer-gates-21wl-trust.html.

een manege van 26 miljoen: Bandell, 'Bill Gates, Jennifer Gates' Trust Sells Wellington Equestrian Property.'

chocolade- en cacaobedrijven: Alex Park, 'Is the Gates Foundation Still Investing in Private Prisons?,' *Mother Jones* (blog), 8 december 2014, https://www.motherjones.com/politics/2014/12/gates-foundation-still-investing-private-prisons; Laura Starita en Timothy Ogden, 'A Conflict of Interests: When Foundations Invest in Arms and Tobacco,' *Alliance Magazine* (blog), 21 november 2017, https://www.alliancemagazine.org/analysis/conflict-interests-foundations-invest-arms-tobacco/; Reed Abelson, 'Charities' Investing: Left Hand, Meet Right,' *The New York Times*, 11 juni 2000, https://www.nytimes.com/2000/06/11/business/charities-investing-left-hand-meet-right.html; Alan Rusbridger, 'Dear Bill Gates: "Will You Lead the Fight Against Climate Change?,"' *The Guardian*, 30 april 2015, https://www.theguardian.com/environment/2015/apr/30/dear-bill-gates-will-you-lead-the-fight-against-climate-change; Charles Piller, 'Money Clashes with Mission,' *The Los Angeles Times*, 8 januari 2007, https://www.latimes.com/business/la-na-gates8jan8-story.html.

Sun Valley Conference: Sydney P. Freedberg, Nicole Sadek, and Brenda Medina, 'How Uber Won Access to World Leaders, Deceived Investigators and Exploited Violence Against Its Drivers in Battle for Global Dominance,' *ICIJ*, 10 juli 2022, https://www.icij.org/investigations/uber-files/uber-global-rise-lobbying-violence-technology; Theo Wayt en Lydia Moynihan, 'Scandal-Ridden Bill Gates Spotted at Sun Valley,' *New York Post*, 8 juli 2021, https://nypost.com/2021/07/08/scandal-ridden-bill-gates-spotted-at-sun-valley/.

een bijzonder rijk mens: Bloomberg Billionaire Index, Bloomberg, g.d., https://www.bloomberg.com/billionaires/profiles/melinda-f-gates/; *Forbes* real-time net worth, *Forbes*, https://www.forbes.com/profile/melinda-french-gates/?sh=75c3eedc2fcc.

'Giving Pledge': Melinda French Gates, 'The Giving Pledge,' https://www.givingpledge.org/pledger?pledgerId=428.

overheden (en belastingbetalers) ontlast: Gallup, 'Percentage of Americans Donating to Charity at New Low, Gallup .com, 14 mei 2020, https://news.gallup.com/poll/310880/percentage-americans-donating-charity-new-low.aspx; Kelsey Piper, 'The Charitable Deduction Is Mostly for the Rich. A New Study Argues That's by Design,' Vox, 3 september 2019, https://www.vox.com/future-perfect/2019/9/3/20840955/charitable-deduction-tax-rich-billionaire-philanthropy.

Robert Reich wijst erop: Robert Reich, 'Philanthropy of Wealthy Not Always Charitable,' *SFGate,* 20 december 2013, https://www.sfgate.com/opinion/reich/article/Philanthropy-of-wealthy-not-always-charitable-5082580.ph.

tot 74 procent belastingvoordeel: Roger Colinvaux en Ray Madoff, 'Charitable Tax Reform for the 21st Century,' *Tax Notes*, 16 september 2019, https://scholarship.law.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2017&context=scholar.

meer dan 36,8 miljard dollar: 'Foundation FAQ,' Bill & Melinda Gates Foundation, https://web.archive.org/web/20221215081139/https://www.gatesfoundation.org/about/foundation-faq.

‘aandelen Berkshire’: ‘Comments by Warren E. Buffett in Conjunction with His Annual Contribution of Berkshire Hathaway Shares to Five Foundations,’ nieuwsbericht Berkshire Hathaway, 23 juni 2021, https://www.berkshirehathaway.com/news/jun2321.pdf.

75 miljard: Gates, ‘Tegen 2026 wil de Gates Foundation 9 miljard dollar per jaar uitgeven.’ Opmerking: Bill Gates kondigde in juli 2022 aan dat hij van plan was om in 2022 nog eens 20 miljard dollar aan de stichting te schenken. Deze cijfers zijn pas na de publicatie van dit boek te verifiëren in de belastinggegevens van Gates.

Canadian National Railway: Bill & Melinda Gates Foundation Trust, U.S. Securities and Exchange Commission, formulier 13-F, 14 november 2022.

John Deere en EcoLab: Alan C. Heuberger, in ‘Our Leadership Team,’ John Deere,https://www.deere.com/en/our-company/leadership; ‘Board of Directors,’ Ecolab, https://investor.ecolab.com/corporate-governance/board-of-directors/default.aspx.

geld aan haar investeringsactiviteiten verdient: Het is lastig om deze cijfers te achterhalen en te tabelleren, want de financiële verantwoording van de stichting is ingewikkeld en verandert voortdurend. In de beginjaren maakte de stichting geen accountantscijfers bekend en meldde ze slechts de jaarlijkse belastingaangifte. Bovendien zijn sommige links naar deze accountantsonderzoeken dood of verdwenen. Later bracht de stichting haar schenkingen onder in een aparte entiteit, de Gates Foundation Trust, die zelf financiële verantwoording aflegt. Om achter de winst uit investeringen van de Gates Foundation te komen zocht ik onder ‘investment income, net’ zoals die in de jaarverslagen van de accountants verschenen, maar die verslagen zijn er pas sinds 2003. Ik gebruikte de jaarlijkse 990 IRS-aangifte (deel 1, kolom D) om de toekenningen te tabelleren, want de accountantsverslagen lijken geen onderscheid te maken tussen toekenningen en andere administratieve kosten.

Edgar Villanueva: ‘Health Center Program Award Recipients,’ Health Resources and Services Administration, g.d., https://www.hrsa.gov/opa/eligibility-and-registration/health-centers/fqhc en https://bphc.hrsa.gov/compliance/compliance-manual/chapter20.

mogen wij toch meebeslissen: In de chaos rondom de scheiding van Bill en Melinda French Gates nam Warren Buffett ontslag uit het bestuur en stelde de stichting gauw nieuwe bestuursleden aan, stuk voor stuk met institutionele dan wel financiële banden met de Gates Foundation en dus niet onpartijdig en niet geneigd Bill Gates kritisch te benaderen. Tom Tierney kwam in het bestuur via de non-profitconsultancy Bridgespan, die minstens 32 miljoen dollar van de Gates Foundation ontving. Barones Minouche Shafik is directeur van de London School of Economics, die 13 miljoen dollar van de stichting ontving. Strive Masiyiwa, een eveneens in Londen woonachtige telecommiljardair uit Zimbabwe, was eerder voorzitter van het bestuur van Alliance for a Green Revolution in Africa (AGRA), een door Gates opgerichte en gefinancierde organisatie. De stichting voegde later dr. Helene D. Gayle, president van het Spelman College, en Ashish Dhawan, oprichter en ceo van de Convergence Foundation, aan het bestuur toe, en merkte daarbij op dat 'beide nieuwe bestuursleden met begunstigden van de stichting samenwerkten'. Schwab, 'Will the Gates Foundation's Board Ever Hold Bill Accountable?'; 'Bill & Melinda Gates Foundation Appoints Two New Members to Board of Trustees,' Bill & Melinda Gates Foundation, 18 augustus 2022, https://www.gatesfoundation.org/ideas/media-center/press-releases/2022/08/gates-foundation-appoints-new-board-members-helene-gayle-ashish-dhawan.

fiduciaire beheersmaatstaven: Alex Friedman en Julie Sunderland, 'How to Fix the Gates Foundation,' Project Syndicate, 28 mei 2021, https://www.project-syndicate.org/commentary/gates-foundation-future-after-divorce-reform-by-alex-friedman-1-and-julie-sunderland-2021-05?barrier=accesspaylog.

elitaire privéschool: Tanza Loudenback, 'Bill Gates' Kids May Not Inherit His Fortune, but He Is Setting Them up for Success in Other Ways,' *Business Insider*, 28 november 2017, https://www.businessinsider.com/bill-gates-private-high-school-lakeside-seattle-2017-11.

Gates als weldoende filantroop: 'Foundation FAQ,' Bill & Melinda Gates Foundation, https://www.gatesfoundation.org/about/foundation-faq.

heroverweging van de carte blanche: Stephen Moore, 'George Soros's $18 Billion Tax Shelter,' *The Wall Street Journal*, 23 november 2017,

https://www.wsj.com/articles/george-soross-18-billion-tax-shelter-1511465095?elqTrackId=2ccfb43fab6548bc84638c42d730c12c&elq=cfbcb0ddbe3d4f77827bd44cdd1f7fd8&elqaid=16835&elqat=1&elqCampaignId=7289.

momenteel ongeveer 60 miljard: Dit is onnauwkeurig. In 2006 had de stichting 33 miljard dollar in beheer. Persberichten uit die tijd kondigden aan dat Warren Buffett 30 miljard dollar aan de Gates Foundation zou schenken, maar dat was de waarde van de beoogde schenkingen, die uiteindelijk in kleine jaarlijkse donaties binnenkwamen, en dus niet als één totaalbedrag.

op 1 miljard dollar na: Sheldon Drobny, 'The Gates and Buffett Foundation Shell Game,' *HuffPost*, 22 augustus 2006, https://www.huffpost.com/entry/the-gates-and-buffett-fou_b_27780.

zei Theodore Roosevelt destijds: Robert Reich, 'A Look Inside Just Giving,' 24 juli 2020, *Princeton Press* (blog), https://press.princeton.edu/ideas/a-look-inside-just-giving.

In de jaren dertig: Eric John Abrahamson, 'Control Stock: Corporate Power and the Tax Reform Act of 1969,' *HistPhil* (blog), 11 februari 2020, https://histphil.org/2020/02/11/control-stock-corporate-power-and-the-tax-reform-act-of-1969/.

Howard Hughes Medical Institute: Mark Potts, 'New Trustees Weighing Fate of Hughes Aircraft'; *The Washington Post*, 13 mei 1984, https://www.washingtonpost.com/archive/business/1984/05/13/new-trustees-weighing-fate-of-hughes-aircraft/ae2a094a-8a5f-496b-b77d-0c6e322328e9/; Richard L. Berke, 'Hughes Institute Settles Taks Case,' *The New York Times*, 3 maart 1987, https://www.nytimes.com/1987/03/03/us/hughes-institute-settles-tax-case.html.

'een diepgaande heroverweging': Cong. Rec. 16999 (1962) (verklaring van vertegenwoordiger Wright Patman).

In 1969 nam het Congres: Ray D. Madoff, 'The Five Percent Fig Leaf,' *Pittsburgh Tax Review* 17, nr. 2 (2020), 341.

We weten wel dat de IRS: Marcus S. Owens, 'Charity Oversight: An Alternative Approach,' Working Paper No. 33.4 (noot 1), Hauser Center for Nonprofit Organizations, Harvard University, oktober 2006, https://cpl.hks.harvard.edu/files/cpl/files/workingpaper_33.4.pdf.

ongeveer 100.000 stichtingen: IRS, Statistics of Income, Returns of Tax-Exempt Organizations, Employee Retirement Plans, Government Entities, and Tax-Exempt Bonds Examined by Type of Return (Table 21) and Type of Foundation and Size of End-of-Year Fair Market Value of Total Assets, 2018 (meest recente beschikbare gegevens), https://www.irs.gov/statistics/soi-tax-stats-domestic-private-foundation-and-charitable-trust-statistics.

ongeveer tweehonderd controles: Dit aantal gaat over controles van belastingaangiften, niet van organisaties. Als de IRS van een stichting de belastingdossiers over de afgelopen drie jaar controleert, telt zij dat als drie controles. Het aantal unieke, door de IRS gecontroleerde stichtingen was in 2021 eerder ongeveer 70 dan 203.

veel mensen was kwijtgeraakt: Het Institute for Policy Studies heeft voorgesteld het toezicht op filantropie over te hevelen van de IRS naar een nieuw instituut, het Office of Charity Oversight, te betalen uit een belasting op inkomsten uit investeringen van particuliere stichtingen. Chuck Collins en Helen Flattery, 'Gilded Giving 2022,' Institute for Policy Studies, juli 2022, https://ips-dc.org/wp-content/uploads/2022/07/Report-Gilded-Giving-2022.pdf.

laissez-faire cultuur: Omdat de Gates Foundation in Seattle is gevestigd kan de staat Washington ook op het charitatieve werk van de stichting toezien. De Attorney General's (AG) Office vertelde me dat ze tot 2014, tien jaar nadat de Gates Foundation de grootste filantropische instelling ter wereld werd, geen medewerkers hadden die helemaal werden vrijgemaakt voor het onderzoek naar charitatieve activiteiten. 'In het algemeen leveren we geen commentaar op lopende onderzoeken, en zeggen we ook niet of ze lopend zijn,' meldde het bureau. 'Als wij een klacht over een particuliere stichting ontvangen doen we onderzoek en treden we zo nodig handhavend op.' Via een beroep op de plaatselijke wet openbaarheid bestuur ontdekte ik dat het kantoor van de AG wel degelijk klachten over de Gates Foundation ontving. Ik zag echter ook interne correspondentie in die expliciet meldde dat het bureau de Gates Foundation nooit heeft onderzocht. 'Er is nooit reden geweest om Gates nader te onderzoeken,' schreef David Horn, senior raadsman van het kantoor van de AG in oktober 2019 in een interne mail. Een aparte eenheid binnen de staat Washington, het Office of the Secretary of State, speelt ook een kleine rol in het toezicht op de Gates Foundation. Het is

opmerkelijk dat de stichting meer dan twee miljoen dollar aan dat bureau heeft gedoneerd ter ondersteuning van de bibliotheek die het beheert. Het bureau reageerde niet op vragen over deze donatie. De minister van Justitie van de staat Washington, Bob Ferguson, wilde mij niet te woord staan. Voor zover wij kunnen zien heeft de staat Washington evenmin als Washington D.C. aandacht voor de activiteiten van de Gates Foundation.

uitvoerende macht van de IRS: Paul Kiel, 'The IRS Decided to Get Tough Against Microsoft. Microsoft Got Tougher,' *ProPublica*, 22 januari 2020, https://www.propublica.org/article/the-irs-decided-to-get-tough-against-microsoft-microsoft-got-tougher; Jacob Kastrenakes, 'Bill Gates to "Substantially Increase Time" at Microsoft After Stepping Down as Chairman,' *The Verge*, 4 februari 2014, https://www.theverge.com/2014/2/4/5377226/bill-gates-steps-down-microsoft-chairman-named-tech-advisor.

een kosten-batenanalyse hanteert: Er is ook de vraag of de Gates Foundation niet te dicht op de IRS zit. Natasha Cavanaugh, advocaat van de Gates Foundation, maakte van 2015 tot 2018 deel uit van de Advisory Committee on Tax Exempt and Government Entities van de IRS, die haar een open podium bood om de zorgen van de stichting te bespreken en te brainstormen over de 'ontwikkeling van innovatieve en coöperatieve probleemoplossende strategieën'. In de jaren dat Cavanaugh er actief was rondde de IRS nieuwe regels af die de Gates Foundation en andere grote filantropische instellingen via het programma Program-Related Investments hielp hun financiële band met de particuliere sector te verstevigen. Het is onduidelijk of Cavanaugh in haar jaren als adviseur invloed op dit beleid uitvoerde. De IRS was in het algemeen niet erg behulpzaam bij mijn onderzoek. Men stond mij geen interviews toe en men wees mijn op de wet openbaarheid bestuur gebaseerde verzoeken om informatie over klachten over de Gates Foundation af – zulke klachten waren 'vertrouwelijk', zei men. Federal Advisory Committee Database, Advisory Committee on Tax Exempt and Government Entities, Committee Detail, https://www.facadatabase.gov/FACA/apex/FACAPublicCommittee?id=a10t0000002ondOAAQ; 'Steps to Catalyze Private Foundation Impact Investing,' Witte Huis, 21 april 2016, https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2016/04/21/steps-catalyze-

private-foundation-impact-investing.

een onderzoek in 2012: Jennifer Liberto, 'Offshore Tax Havens Saved Microsoft $7 Billion in Taxes-Senate Panel,' *CNN Business*, 20 september 2012, https://money.cnn.com/2012/09/20/technology/offshore-tax-havens/index.html; 'Subcommittee Hearing to Examine Billions of Dollars in U.S. Tax Avoidance by Multinational Corporations,' persverklaring, website senator Carl Levin, 20 september 2012, https://web.archive.org/web/20121212035753/http://www.levin.senate.gov/newsroom/press/release/subcommittee-hearing-to-examine-billions-of-dollars-in-us-tax-avoidance-by-multinational-corporations/.

noemde hij ze 'larie': Bill Gates, interview door Jeremy Paxman, *BBC Newsnight*, 23 januari 2014, https://www.youtube.com/watch?v=baUmdtrZp90.

402 keer beroep aangetekend: Schwab, 'Bill Gates Gives to the Rich (Including Himself).'

betaalt dat geld dan geleidelijk uit: 'Gated Development,' Global Justice Now, juni 2016, https://www.globaljustice.org.uk/wp-content/uploads/2016/06/gjn_gates_report_june_2016_web_final_version_2.pdf.

het totale bezit van de ultrarijken: Het Institute for Policy Studies heeft een vermogensbelasting van 2 procent over de middelen van grote charitatieve organisaties voorgesteld. Sommige economen pleitten ook voor vermogensbelasting over streng beheerde miljardairsfilantropie zoals van de Gates Foundation. Collins en Flannery, 'Gilded Giving 2022'; Emmanuel Saez en Gabriel Zucman, 'Progressive Wealth Taxation,' BPEA Conference Drafts, 5 september 2019, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2019/09/Saez-Zucman_conference-draft.pdf.

aan het bezit van Bill Gates te knagen: De som hierachter: als Gates 10 procent winst maakt over investeringen van 100 miljard dollar per jaar, neemt zijn rijkdom met 10 miljard dollar toe en heeft hij aan het eind van het jaar 110 miljard dollar. Als het Congres aan het begin van dat jaar 3 procent vermogensbelasting over de oorspronkelijke 100 miljard dollar heft, had hij slechts 97 miljard dollar om mee te werken. Zijn 10 procent rendement (9,7 miljard dollar) brengt zijn totaal aan het eind van het jaar op 106,7 miljard dollar. De 3 procent

vermogensbelasting levert de schatkist dan 3 miljard dollar op, maar zorgt voor een afname van 3,3 miljard dollar van de persoonlijke rijkdom van Gates, van 110 miljard naar 106,7 miljard dollar. Over de afgelopen twintig jaar zou een consequent geheven 3 procent vermogensbelasting dit verschil hebben uitvergroot en 30 miljard dollar aan belastingen hebben opgeleverd, maar het vermogen van Gates met 60 miljard dollar hebben teruggebracht. Ik ging voor deze berekening uit van het geschatte jaarlijkse vermogen volgens de miljardairslijst van *Forbes*. Ik legde mijn berekeningen voor aan Gabriel Zucman, econoom aan de universiteit van Californië. Hij verwees me naar de website taxjusticenow.com, waarop modellen staan van de invloed van verschillende belastingvoorstellen op de persoonlijke rijkdom van de superrijken als die belasting sinds 1982 van toepassing was geweest. Volgens deze modellen zou de door senator Elizabeth Warren voorgestelde vermogensbelasting de rijkdom van Bill Gates in 2020 hebben teruggebracht van 117 miljard naar 21 miljard dollar, en het plan van Bernie Sanders had het teruggebracht tot 15 miljard dollar.

een recensie van Piketty's boek: Bill Gates, 'Why Inequality Matters,' *GatesNotes*, 13 oktober 2014, https://www.gatesnotes.com/Books/Why-Inequality-Matters-Capital-in-21st-Century-Review.

Wij willen dat onze kinderen: De kinderen van Bill en Melinda Gates leiden uitermate luxueuze levens en ze erven allemaal vrijwel zeker grote hoeveelheden geld. Zeggen dat zij 'hun eigen weg in de wereld' moeten vinden is belachelijk.

Het was een privégesprek: Aimee Picchi, 'Thomas Piketty: Bill Gates Doesn't Want to Pay More Tax,' *CBS News*, 5 januari 2015, https://www.cbsnews.com/news/thomas-piketty-bill-gates-doesnt-want-to-pay-more-tax/.

'Het is niet altijd populair': Bill Gates, 'What I'm Thinking About This New Year's Eve,' *GatesNotes*, 30 december 2019, https://www.gatesnotes.com/About-Bill-Gates/Year-in-Review-2019.

veranderingen in het belastingbeleid: Het enige bewijs dat ik kon vinden van Gates die geld heeft gestoken in belastinghervormingen, was een donatie van 250.000 dollar in 2006 om zich te verzetten tegen een kiesinitiatief om de vermogensbelasting in de staat Washington in te trekken.

ontkoppeling bij Warren Buffett: Onder Obama stelde het Witte Huis zelfs een zogenaamde 'Buffett Rule' voor, waarmee het belasten van rijke mensen zou worden geregeld. Het plan haalde het niet, maar ook als dat wel was gebeurd is het de vraag of de belasting op het bezit van Warren Buffett omhoog was gegaan. Het Witte Huis had benadrukt dat de Buffett Rule de superrijken 'billijk' zou belasten, 'inclusief het niet benadelen van individuen die grote charitatieve bijdragen leveren'. Office of the President, Fiscal Year 2013, Budget of the U.S. Government, Office of Management and Budget, 39, https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/omb/budget/fy2013/assets/budget.pdf.

Janet L. Yellen: 'U.S. Treasury Blocks over $1 Billion in Suleiman KerimovTrust,' U.S. Department of the Treasury, 30 juni 2022, https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy0841.

jacht *Graceful*: Mike McIntire en Michael Forsythe, 'Putin Faces Sanctions, but His Assets Remain an Enigma,' *The New York Times*, 26 februari 2022, https://www.nytimes.com/2022/02/26/world/europe/putin-sanctions-money-assets.html?campaign_id=249&emc=edit_ruwb_20220406&instance_id=57801&nl=russia-ukraine-war-briefing&regi_id=94181639&segment_id=87708&te=1&user_id=5affd5c339e726b5205a2a069c754d1b.

het belastende 'oligarch': 'Episode 138: Thought-Terminating Enemy Epithets (Part II),' Citations Needed, 9 juni 2021; https://citationsneeded.medium.com/episode-138-thought-terminating-enemy-epithets-part-ii-dea4bfcda8c7.

de transactie minder makkelijk: Anupretta Das en Craig Karmin, 'This Man's Job: Make Bill Gates Richer,' *The Wall Street Journal*, 19 september 2014, https://www.wsj.com/articles/this-mans-job-make-bill-gates-richer-1411093811.

veroordeelde wetsovertreders: Craig Torres, 'Convicted Felons Handle Gates Fortune,' *The Wall Street Journal*, 7 maart 1993, https://archive.seattletimes.com/archive/?date=19930307&slug=1689167.

in de jaren negentig hadden onthuld: Das, Flitter en Kulish, 'A Culture of Fear at the Firm that Manages Bill Gates's Fortune.'

met alle geheimzinnigheid rondom: Soms grenst de geheimzinnigheid rondom de persoonlijke rijkdom van Gates aan een alternatieve werkelijkheid. Na de scheiding van Bill en Melinda, in 2021, berichtten *The New York Post* en andere media dat Bill een onlangs aangeschaft huis in San Diego had laten slopen – een buitengewoon verkwistende, klimaatonvriendelijke aanpak die buren en strandgangers met een zeer ergerlijk bouwcomplex opzadelde. Het artikel citeert buren die zeggen Gates zelf op het bouwterrein te hebben gezien en *The Wall Street Journal* had al eerder over de aanschaf van dit complex bericht, maar de pr-mensen van Bill Gates vertelden *The New York Post* dat Gates er geen eigenaar van was. Hoe bewijzen dan wel ontkrachten we zoiets? Het kadaster van San Diego County leert ons niet wie er eigenaar van het huis is. Het leert ons wel wát de eigenaar is: een financieel vehikel genaamd '2808 of Trust', dat valt onder de vlag van de Northern Trust Company in Seattle. Het plaatselijke kadaster noch Northern Trust kon zeggen wie de feitelijke eigenaar was. Zie Mary K. Jacob, 'Bill Gates Turns $43M Mansion into "Bachelor Pad" Nuisance,' *The New York Post*, 23 maart 2022, https://nypost.com/2022/03/23/bill-gates-is-turning-43m-mansion-into-bachelor-pad-nuisance; Katherine Clarke, 'Bill and Melinda Gates Buy Oceanfront Home Near San Diego for $43 Million,' *The Wall Street Journal*, 21 april 2020, https://www.wsj.com/articles/bill-and-melinda-gates-buy-oceanfront-home-near-san-diego-for-43-million-11587509127.

gemiddeld 18,4 procent federale belasting: 'America's Top 15 Earners and What They Reveal About the U.S. Tax System.' ProPublica, 13 april 2022, https://www.propublica.org/article/americas-top-15-earners-and-what-they-reveal-about-the-us-tax-system. Opmerking: ProPublica berichtte dat Gates van zijn gemiddelde jaarinkomen van 2,85 miljard dollar 22 procent van de belasting kon aftrekken – naar aangenomen gedeeltelijk (of helemaal) dankzij zijn liefdadigheid. ProPublica beschrijft dat de IRS 'een ruimhartige bepaling in de belastingregels [heeft] die [miljardairs] in staat stelt de volledige waarde van hun aandelen op het huidige niveau af te trekken – zonder te hoeven verkopen of er vermogensaanwasbelasting over te hoeven betalen.' ProPublica wilde de belastingaangiften van Bill Gates niet aan mij laten zien. Paul Kiel, Ash Ngu, Jesse Eisinger en Jeff Ernsthausen, 'America's Highest Earners and their Taxes Revealed,' ProPublica,

13 april 2022, https://projects.propublica.org/americas-highest-incomes-and-taxes-revealed/.

een fractionele vermindering: Geciteerd in Jesse Eisinger, Jeff Kiel en Paul Ernsthausen, 'The Secret IRS Files: Trove of Never-Before Seen Records Reveal How the Wealthiest Avoid Income Tax,' ProPublica, 8 juni 2021, https://www.propublica.org/article/the-secret-irs-files-trove-of-never-before-seen-records-reveal-how-the-wealthiest-avoid-income-tax.

'beëindiging van de zogeheten dodenbelasting': David Cay Johnston, 'Questions Raised on New Bush Plan to End Estate Tax,' *The New York Times*, 29 januari 2001, https://www.nytimes.com/2001/01/29/business/questions-raised-on-new-bush-plan-to-end-estate-tax.html.

'absolute keuze': 'Bill Moyers Interviews Bill Gates, Sr. and Chuck Collins,' PBS NOW, 17 januari, 2003, https://billmoyers.com/content/toolbooths-digital-higway-bill-gates-sr-chuck-collins-inheritance-tax-scientist-devra-davis-killer-smog-jumpstarted-clean-air-act/.

'een fantastisch systeem': 'Remembering Bill Gates Sr.', *Inequality.org* (blog), https://inequality.org/great-divide/remembering-bill-gates-sr/.

een enorm apparaat bestaat: Dean Baker, 'The Conservative Nanny State,' Center for Economic and Policy Research, 2006, https://web.archive.org/web/20061002021111/http://www.conservativenannystate.org/cnswebbook.pdf.

4 Misluk snel

'riskante posities innemen': Mark Suzman, '2022 Gates Foundation Annual Letter: Board of Trustees, What's Next,' Bill & Melinda Gates Foundation," g.d., https://www.gatesfoundation.org/ideas/articles/2022-gates-foundation-annual-letter-trustees.

meer dan 2 miljard dollar: 'Strategic Investment FAQs,' Gates Strategic Investment Fund, g.d., https://sif.gatesfoundation.org/faq/.

Farmaceutische reuzen zoals GSK: Opmerking: Uit de belastinggegevens van de stichting blijkt dat liefdadigheidssubsidies aan GlaxoSmithKline I+D, S.L., en GlaxoSmithKline Biologicals zijn geschonken.

global access agreement: CureVac, Draft Registration Statement, Ex. 10.7, U.S. Securities and Exchange Commission, 22 juni 2020. Opmerking: De stichting omschrijft dit zo: 'Global Access (wereldwijde toegankelijkheid) vereist dat (a) de uit een programmatische investering verworven kennis en informatie snel en breed wordt verspreid, en (b) dat de gefinancierde ontwikkelingen voor een betaalbare prijs voor onze doelgroep beschikbaar en toegankelijk worden gemaakt. Binnen de Global Health- en Global Development-programma's bestaat onze doelgroep uit de meest behoeftige mensen in ontwikkelingslanden, en voor de programma's in de Verenigde Staten bestaat die uit studenten met lage inkomens, studenten van kleur en eerste-generatiestudenten in het hoger onderwijs, plus de onderwijssystemen die deze gemeenschappen dienen.' 'Global Access Statement,' Bill & Melinda Gates Foundation, g.d., https://www.gatesfoundation.org/about/policies-and-resources/global-access-statement.

door Gates opgestelde beschikbaarheidsovereenkomsten: 'CureVac Collaboration,' Bill & Melinda Gates Foundation, g.d., https://www.gatesfoundation.org/ideas/media-center/pressreleases/2015/03/curevac_collaboration.

raad van bestuur van CureVac: Tim Schwab, 'Is the Shine Starting to Come Off Bill Gates's Halo?' Nation, 7 mei, 2021, https://www.thenation.com/article/society/bill-gates-foundation-covid-vaccines.

waarom zou de stichting: Opmerking: Uiteindelijk bleek het vaccin van CureVac een mislukking te zijn, dus we hebben nooit kunnen zien hoe de belofte van het bedrijf aan de Gates Foundation volledig uitpakte. Op

het eerste gezicht plande het bedrijf zijn bedrijfsmodel echter op het bedienen van rijke landen, niet op het bedienen van de armen in de wereld. Dit omvatte een overeenkomst om 405 miljoen doses aan de Europese Commissie te leveren; Schwab, 'Is the Shine starting to come Off Bill Gates's Halo?; Jon Cohen, 'What Went Wrong with CureVac's Highly Anticipated New MRNA Vaccine for Covid-19?', Science, 18 juni 2021, https://www.science.org/content/article/what-went-wrong-curevac-s-highly-anticipated-new-mrna-vaccine-covid-19.

andere producenten van coronavaccins: David Bank en Price Dennis, 'Linchpin of Gates Foundation's Health Strategies, "Global Access Agreements" Fail Their Covid-19 Test,' ImpactAlpha, 10 juni 2021, https://impactalpha.com/the-linchpin-of-gates-foundations-health-strategies-global-access-agreements-fail-their-covid-19-test/; 'BioNTech Announces New Collaboration to Develop HIV and Tuberculosis Programs,' persbericht BioNTech, 4 september 2019, https://investors.biontech.de/news-releases/news-release-details/biontech-announces-new-collaboration-develop-hiv-and/.

Vergelijkbare tekortkomingen kwamen aan het licht: Het falen van Cepheid om wereldwijde toegang te bieden tijdens de pandemie, leidde tot kritiek op het feit dat het bedrijf winst zou hebben gemaakt met zijn TB-diagnose, die het naar eigen zeggen heeft ontwikkeld met steun van de Gates Foundation. In 2017 werd in een rapport van Unitaid, een agentschap voor wereldwijde gezondheidszorg, melding gemaakt van een 'mogelijk monopolistische regeling' in de dominante marktpositie van Cepheid op het gebied van tuberculosediagnostiek. Dit zou van invloed kunnen zijn op de prijzen. De wereldwijde toegangsovereenkomsten van de stichting leken er opnieuw niet voor te zorgen dat de bedrijfsproducten die ze financierden tegen een eerlijke, toegankelijke prijs beschikbaar kwamen voor de armen; Cepheid, Form 8-K, Ex. 99.01, U.S. Securities and Exchange Commission, 2006; David Lewis and Cepheid's global access agreements, Ex. 99.01, U.S. Securities and Exchange Commission, 2006; David Lewis en Allison Martell, 'Donors bet on a US firm to Fix Testing in Africa. Then Covid-19 Hit', Reuters, 1 maart 2021, https://www.reuters.com/investigates/special-report/health-coronavirus-africa-cepheid/.

in het bedrijf Cepheid: David Lewis en Allison Martell, 'Donors Bet on a US Firm to Fix Testing in Africa. Then Covid-19 Hit,' Reuters, 1 maart 2021, https://www.reuters.com/investigates/special-report/health-coronavirus-africa-cepheid/.

vaccin tegen het rotavirus: "Enteric and Diarrheal Diseases,' Gates Foundation Strategic Overview, november 2009, https://docs.gatesfoundation.org/Documents/enteric-and-diarrheal-diseases-strategy.pdf. Opmerking: Het is onduidelijk waar deze 'investeringen' uit bestonden en hoe belangrijk de rol van de Gates Foundation was, want er is nergens iets vastgelegd over toekenningen aan Merck voor werk aan het rotavirusvaccin.

belichtte deze kwestie tot in detail: Robert Fortner, 'Why you might think like Bill Gates about global health,' [blog], 13 februari 2016, https://robertfortner.posthaven.com/why-you-might-think-like-bill-gates-about-global-health.

naast dit levensreddende vaccin: Michaeleen Doucleff, 'Merck Pulls Out of Agreement to Supply Life-Saving Vaccine to Millions of Kids,' *Goats and Soda* (blog), NPR, 1 november 2018, https://www.npr.org/sections/goatsandsoda/2018/11/01/655844287/merck-pulls-out-of-agreement-to-supply-life-saving-vaccine-to-millions-of-kids.

openbare aanval op Merck: Niet lang na deze post in *Goats and Soda* over Merck verscheen er bij de NPR nog een groot verhaal, waarin Merck opnieuw aan de schandpaal werd genageld, maar met daarnaast dit keer ook lof voor GSK, omdat dat bedrijf het gat in de rotavirusvaccinatie had opgevuld dat Merck had achtergelaten. Dit soort berichtgeving – een vermanende tik voor Merck, complimenten voor GSK – wekt de indruk een streng geregisseerde pr-machinatie van Gates te zijn. Michaeleen Doucleff, 'It Looked as Though Millions of Babies Would Miss Out on a Lifesaving Vaccine,' NPR, 31 mei 2019, https://www.npr.org/sections/goatsandsoda/2019/05/31/726863111/it-looked-as-though-millions-of-babies-would-miss-out-on-a-lifesaving-vaccine.

'wereldwijd, niets uitsluitend, eeuwig': Opmerking: zoals bij elk contract kunnen begunstigden over de inhoud van global access agreements onderhandelen en gunstigere voorwaarden uit het vuur proberen te slepen, maar omdat de overeenkomsten van Gates meestal niet openbaar

worden, is niet bekend hoe vaak dit gebeurt.

populair programma annex podcast: Ira Glass, Alex Blumberg en Laura Sydell, 'When Patents Attack!', aflevering 441, *This American Life*, NPR, 22 juli 2011, https://www.thisamericanlife.org/441/transcript.

Auteur Malcolm Gladwell omschreef: Malcolm Gladwell, 'In the Air,' *The New Yorker*, 5 mei 2008, https://www.newyorker.com/magazine/2008/05/12/in-the-air.

maar elf worden genoemd: 'Spinouts,' Intellectual Ventures, g.d., https://www.intellectualventures.com/spinouts.

bijvoorbeeld voor TerraPower: Catherine Clifford, 'Bill Gates-Backed Nuclear Demonstration Project in Wyoming Delayed Because Russia Was the Only Fuel Source,' CNBC, 16 december 2022, https://www.cnbc.com/2022/12/16/bill-gates-backed-nuclear-demonstration-delayed-by-at-least-2-years.html.

meer dan 50 miljoen dollar: Microsoft, DEF 14A, U.S. Securities and Exchange Commission, 4 oktober 2006. Opmerking: Het is mogelijk dat Bill Gates en Microsoft allebei andere investeringen in IV hebben. Forbes berichtte in 2018 dat een dochterbedrijf van Microsoft in Ierland een investering van meer dan 130 miljoen dollar in IV deed. Nathan Vardi, 'After 10 Years, Nathan Myhrvold's $3 Billion of Private Equity Funds Show Big Losses,' *Forbes*, 1 juni 2018, https://www.forbes.com/sites/nathanvardi/2018/06/01/after-10-years-nathan-myhrvolds-3-billion-of-private-equity-funds-show-big-losses/. Alan Boyle, 'Echodyne Radar Venture Flies Higher with $135M Funding Round Led by Bill Gates and Baillie Gifford,' GeekWire, 13 juni, 2022, https://www.geekwire.com/2022/echo dyne-radar-venture-flies-higher-with-135m-funding-round-led-by-bill-gates-and-baillie-gifford/; Alan Boyle, 'Bill Gates leads $84M Funding Round to Boost Kymeta Antenna Venture's Push into New Markets,' GeekWire, 15 maart, 2022, https://www.geekwire.com/2022/bill-gates-leads-84m-funding-round-to-boost-kymeta-antenna-ventures-push-into-new-markets/; Paul La Monica, 'Crowd-Safety Firm Backed by Bill Gates and Peyton Manning Makes Wall Street Debut,' CNN, 19 juli, 2021; Lisa Stiffler, 'Intellectual Ventures Spinoff Modern Electron Raising Cash for Heat-to-Electricity tech,' GeekWire, 27 december, 2021, https://www.geekwire.com/2021/intellectual-ventures-spinoff-modern-electron-raising-cash-for-heat-to-electricity-tech/; Alan Boyle, 'With

Backing from Bill Gates, Pivotal CommwareRaises $50M for 5G products,' GeekWire, 11 februari, 2021; Devin Coldewey, 'Gates-Backed Lumotive Upends Lidar Conventions Using Metamaterials,' Tech-Crunch, 22 maart, 2019, https://techcrunch.com/2019/03/22/gates-backed-lumotive-upends-lidar-conventions-using-metamaterials/.

zijn intellectuele gewicht: Opmerking: In 2013 deed *60 Minutes* kort verslag van het werk van Bill Gates met IV, waar hij "zowel investeerder als uitvinder is", volgens het programma; 'Bill Gates, 2.0,' *60 Minutes*, *CBS*, uitgezonden op 28 juli 2013, 16.00 uur, www.youtube.com/watch?v=cPy0nWYYCFg.

tegen hersenschuddingen beschermde: Taylor Soper, 'Bill Gates and Intellectual Ventures Attempt to Patent a High-Tech Football Helmet,' GeekWire, 11 januari 2017, https://www.geekwire.com/2017/bill-gates-intellectual-ventures-attempt-patent-high-tech-football-helmet/.

'het detecteren en classificeren van mensen': De naam van Bill Gates is gekoppeld aan een breed scala aan patenten, waarvan vele eigendom zijn van Microsoft en de bedoeling lijken te hebben om gegevens over de digitale identiteit van mensen te verkrijgen – 'persoonlijk datamijnen', 'bepalen van influencers' en 'belonen van onafhankelijke influencers'. Een ander, zo uit *Minority Report* geplukt voorbeeld wordt omschreven als 'sensoren voor het vergaren van informatie over een klant of groep klanten onderweg' door een winkel, inclusief 'gezichtsherkenning, herkenning van lichaamshouding, herkenning van transacties en biometrische registratie' met het doel om te komen tot 'real time advertenties in retailomgevingen'. U.S. Patents 20170053190-A1, 7930197-B2, 8290973-B2, 9135657-B2 en 20080004950-A1.

de kleine man: Ira Glass en Zoe Chase, 'When Patents Attack … Part Two!', aflevering 496, *This American Life*, NPR, 31 mei 2013, https://www.thisamericanlife.org/496/when-patents-attack-part-two.

nieuwe mode van patentprocessen: Glass en Chase, 'When Patents Attack … Part Two!'

'Wij bezitten bergen patenten': Blumberg, geciteerd in Glass, Blumberg en Sydell, 'When Patents Attack!', aflevering 441.

aldus de website: Intellectual Ventures, 'What We Do,' https://web.archive.org/web/20190605202401/https://www.intellectualventures.com/what-we-do/global-good-fund/our-work.

'gecontroleerde dochtermaatschappij': Het geld wordt afgeschreven als schenking van de stichting. Bill & Melinda Gates Foundation Trust, 990-PF, Statement 12, Transfers to Controlled Entities, 2010–2020. Opmerking: In 2010 bleek uit formulier 990 van de stichting dat het fonds een donatie uit intellectueel eigendom had ontvangen van $11.084.733, blijkbaar een cadeau van Bill Gates. Ook meldt ook de overdracht aan Global Good van 'kapitaalinjecties van contant geld en intellectueel eigendom' ter waarde van meer dan 16 miljoen dollar. Het is niet duidelijk of deze twee transacties van intellectueel eigendom gerelateerd zijn.

weliswaar een winstoogmerk: Todd Bishop, 'A Feisty Nathan Myhrvold Defends His Quest for "Global Good,"' GeekWire, 10 augustus 2012, https://www.geekwire.com/2012/feisty-nathan-myhrvold-defends-quest-global-good/.

wie Global Good ook leidt: Bishop, 'A Feisty Nathan Myhrvold.'

Vanaf het troebele begin: 'IV's Global Good Fund: A Legacy of Impact Invention,' 20 september 2020, https://www.intellectualventures.com/buzz/insights/ivs-global-good-fund-a-legacy-of-impact-invention.

bakoven, de Jet-Flame: 'Cleaner, More Efficient Cooking: Global Good Embeds Technology into Jet Flame Cookstove,' Intellectual Ventures, 30 oktober 2019, https://www.intellectualventures.com/buzz/insights/helping-families-with-cleaner-efficient-cooking; 'Jet-Flame—Turn Your Fire into a Jet!', Jet-Flame, g.d., https://www.jet-flame.com/.

vervoer van stierenzaad: 'IV's Global Good Fund: A Legacy of Impact Invention,' 2 september 2020, https://www.intellectualventures.com/buzz/insights/ivs-global-good-fund-a-legacy-of-impact-invention.

biometrisch project voor kinderen: 'Global Good Fund, Element to Develop Biometric ID Tool for Infants and Children—Biometric Update,' g.d., https://www.biometricupdate.com/201711/global-good-fund-element-to-develop-biometric-id-tool-for-infants-and-children. Opmerking: De Gates Foundation heeft vergelijkbare projecten gefinancierd, zoals een biometrisch programma voor baby's van de universiteit van Californië in San Diego, 'Researchers Receive $2.4 Million from Gates Foundation for Infant Vaccination Identification,'

UC San Diego Today, 8 november 2016, https://today.ucsd.edu/story/researchers_receive_2.4_Million_from_gates_foundation_for_infant_vaccination.

Making Markets Work for the Poor: Price, 'Eyes Wide Open,' 35.

'het cruciale intellectuele eigendom': Price, 'Eyes Wide Open,' 32.

'converteerbare obligaties': Price, 'Eyes Wide Open,' 33.

'aantrekkingskracht van het bedrijf': Price, 'Eyes Wide Open,' 33.

'niet verdringen of vervangen': 'Reflecting on the Evolution of the Foundation: A Q&A with Mark Suzman,' Bill & Melinda Gates Foundation, 4 februari 2022, https://www.gatesfoundation.org/ideas/articles/evolution-of-the-foundation-qa-mark-suzman.

'grootste aandeelhouder van Zyomyx': Price, 'Eyes Wide Open,' 34.

'De kans op succes is klein': Price, 'Eyes Wide Open,' 34.

tientallen patenten (en patentaanvragen): U.S. Patent Reel, Frame 040775/0094, 30 december 2015, toekenning van patenten van Zyomyx aan de Bill & Melinda Gates Foundation.

Stemcell Technologies: U.S. Patents 7998696, 8304203 en 8765391, toekenning van patenten van de Bill & Melinda Gates Foundation aan Stemcell Technologies Canada, Reel/Frame 040405/0749, 31 mei 2016.

een toekenning in 2019: Uit de subsidiegegevens van de Gates Foundation blijkt dat een donatie van 2,9 miljoen dollar aan Stemcell Technologies is toegekend 'voor het ontwikkelen van geoptimaliseerde methoden voor het genereren van antilichamen producerende B-cellen uit stamcellen'. Deze kunnen gebruikt worden ter bescherming tegen infectieziekten in ontwikkelingslanden.

ontwikkeling van geneesmiddelen: David Bank en Dennis Price, 'Returns on Investment: How a Broad Bet on a Biotech Company Paid Off in Promising Drugs for Neglected Diseases,' *Making Markets Work for the Poor*, supplement, *Stanford Social Innovation Review* (zomer 2016), 35–36.

uit de patentstukken blijkt: Amrutha Penumudi, 'Pfizer to Buy Anacor in $5.2 Billion Deal for Access to Eczema Gel,' Reuters, 16 mei 2016, https://www.reuters.com/article/us-anacor-pharma-m-a-pfizer-analysis-idUSKCN0Y7143; U.S. Patents, Reel/Frame 050856/0936, 050867/0447, 050856/0921, 050863/0578, 052454/0630,

052454/0582, 052456/0805 en 052456/0761, toekenning van patenten van Anacor aan de Bill & Melinda Gates Foundation.

'in licentie' gebruik te kunnen maken: Het opsporen van eigendomsrechten op patenten is lastig, want patenthouders hebben een reputatie dat ze lege vennootschappen en holdings gebruiken om verborgen te houden wie er eigenaar is. Dit was een belangrijk onderdeel van het verhaal van *This American Life*, dat ging over vertroebelende lagen rondom de financiële belangen van IV in patenten.

Gates Ventures: Uit gegevens van de SEC blijkt dat Gates Ventures bijvoorbeeld een belang heeft in Exicure; Exicure, Inc., Schedule 13G, U.S. Securities and Exchange Commission, 5 oktober 2017, https://www.sec.gov/Archives/edgar/data/1580115/000110465917061162/a17-22926_1sc13g.htm.

Wie kan er verder: 'Research Priorities,' Bill & Melinda Gates Medical Research Institute, g.d., https://www.gatesmri.org/research-priorities/.

samen met GSK en Merck: Charles Wells, 'What Does the Future Look Like for TB Care?', interview door Emily Henderson, News-Medical.net, 5 augustus 2022, https://www.news-medical.net/news/20220805/What-does-the-future-look-like-for-TB-care.aspx; 'Merck and the Bill & Melinda Gates Medical Research Institute Announce Licensing Agreement for Novel Tuberculosis Antibiotic Candidates,' Merck, 18 oktober 2022, https://www.businesswire.com/news/home/20221018005485/en/Merck-and-the-Bill-Melinda-Gates-Medical-Research-Institute-Announce-Licensing-Agreement-for-Novel-Tuberculosis-Antibiotic-Candidates.

topmensen uit Big Pharma: 'About Us,' Bill & Melinda Gates Medical Research Institute, https://www.gatesmri.org/about-us/. Zie profielen van Emilio Emini, Manfred Lauchart, Taryn Rogalski-Salter.

begunstigde van de belangen van Gates: Er is het geval waarin het Bill & Melinda Gates Medical Research Institute de ontwikkeling van een malariamedicijn overnam uit wat begon als een charitatieve samenwerking tussen de Gates Foundation en het particuliere bedrijf Atreca. In stukken van de SEC is te lezen dat Gates MRI 'de commerciële rechten in voor Gavi in aanmerking komende landen in malariagevoelige delen van de wereld [verwierf], en dat Atreca de commerciële rechten in de VS, Europa en delen van Azië behoudt'. Het is niet duidelijk of dit een voorbeeld is van het door Gates activeren

van een global access agreement. Zie Atreca, Form 8-K, Ex.99.1, U.S. Securities and Exchange Commission 2 november 2021, https://www.sec.gov/Archives/edgar/data/1532346/000117184321007383/exh_991.htm.

kankerpatiënten – te bestelen: 'Defazio, Doggett Lead Members in Urging HHS to Lower Cost of Prostate Cancer Drug,' persbericht 8 februari 2022, website congreslid Peter DeFazio, https://web.archive.org/web/20220211152659/https://defazio.house.gov/media-center/press-releases/defazio-doggett-lead-members-in-urging-hhs-to-lower-cost-of-prostate.

oever van Lake Washington: Madeline Stone en Matt Weinberger, '19 Crazy Facts About Bill Gates' $127 Million Mansion,' *Business Insider*, 7 december 2018, https://www.businessinsider.com/crazy-facts-about-bill-gates-house-2016-11.

consumentenactivist Ralph Nader: 'Appraising Microsoft I: Real Audio of the November 13–14 1997 Appraising Microsoft Presentations,' 13-14 november 1997, http://www.appraising-microsoft.org/1st.html; 'Nader Responds to Microsoft Letter,' 13 november 1997, https://www.appraising-microsoft.org/rnstatemt.html.

Indiase medicijnenfabrikant Cipla: Brian Till, 'How Drug Companies Keep Medicine Out of Reach,' *The Atlantic*, 15 mei 2013, https://www.theatlantic.com/health/archive/2013/05/how-drug-companies-keep-medicine-out-of-reach/275853/.

een levensreddende behandeling: Katherine Eban, 'How an Indian Tycoon Fought Big Pharma to Sell AIDS Drugs for $1 a Day,' Quartz, 15 juli 2019, https://qz.com/india/1666032/how-indian-pharma-giant-cipla-made-aids-drugs-affordable/.

een 13.000 woorden tellende tijdlijn: 'Microsoft, Gates Foundation Timeline,' *Knowledge Ecology International* (blog), 29 november 2010, https://www.keionline.org/microsoft-timeline.

intergouvernementele bijeenkomsten: World Health Organization, Intergovernmental Working Group on Publich Health, Innovation and Intellectual Property, List of Participants, 28 april 2008, https://apps.who.int/gb/PHI/pdf/igwg2/PHI_IGWG2_DIV2_REV2.pdf.

farmaceutisch gigant Novartis: Martin Enserink, 'Another Global Health Fund? Here's Why,' 19 mei 2010, https://www.science.org/content/article/another-global-health-fund-

heres-why.

Geen R&D-verdrag: Soumya Swaminathan et al., ‘Reboot Biomedical R&D in the Global Public Interest,’ *Nature 602*, no. 7896 (februari 2022): 207–10, https://doi.org/10.1038/d41586-022-00324-y.

5 Transparantie

met al het glas in het ontwerp: 'Bill and Melinda Gates Foundation,' NBBJ, https://www.nbbj.com/work/bill-and-melinda-gates-foundation.

in 2011 bij de opening: Kristi Helm, 'The New Gates Foundation Headquarters Reflects Charity's Roots—and Reach,' *The Seattle Times*, 21 mei 2011.

op de open architectuur: Opmerking: in de bespreking van het gebouw in *The New York Times* stond het opmerkelijke bericht dat de stichting fluisteren in het hoofdkwartier had verboden. Lawrence W. Cheek, 'New Office Designs Offer Room to Roam and to Think,' *The New York Times*, 17 maart 2012, https://www.nytimes.com/2012/03/18/business/new-office-designs-offer-room-to-roam-and-to-think.html?ref=business.

openlijk te laten zien: Bill en Melinda Gates, '10 Tough Questions We Get Asked,' *GatesNotes*, g.d., https://www.gatesnotes.com/2018-Annual-Letter.

'maakt deel uit van elke overeenkomst': David Bank, die leiding geeft aan de nieuwssite ImpactAlpha, meldt dat hij een geheimhoudingsovereenkomst (NDA) ondertekende toen hij met de stichting aan een project over journalistiek werkte. David Bank, 'What Went Wrong in Gates Foundation Investment in $1 Billion Healthcare Fund for 21st-Century Megacities?' *Medium* (blog), 16 juni 2018, https://medium.com/@davidmbank/abraaj-group-liquidation-tests-champions-of-sustainable-development-goal-3-73ea53728669.

Overeenkomsten over vertrouwelijkheid: Gabriel Sherman, Nick Bilton en Emily Jane Fox, 'Bill and Melinda Gates's Epic Divorce Saga Enters Its Next Phase,' *Vanity Fair*, 7 juni 2021, https://www.vanityfair.com/news/2021/06/bill-and-melinda-gates-divorce-saga-next-phase.

Bij Cascade Investment: Das, Flitter en Kulish, 'A Culture of Fear at the Firm that Manages Bill Gates's Fortune.'

'Dat ze de dingen voor zich houdt': O. Casey Corr, 'Melinda French Gates: A Microsoft Mystery—She Married High-Profile Bill Gates, but Wants Her Life Kept Private,' *The Seattle Times*, 4 juni 1995, https://archive.seattletimes.com/archive/?date=19950604&slug=2124492. Opmerking: In 2022 vaardigde de staat Washington, ter bescherming van klokkenluiders en werknemers die

verspilling, fraude of misbruik willen aankaarten, nieuwe regels uit die het gebruik van NDA's beperkten. Verschillende voormalige werknemers van de stichting wezen op die regels, maar wisten niet of ze van toepassing waren op de NDA's die de stichting gebruikt.

marktmechanisme voor openbare verantwoording: Alex Friedman en Julie Sunderland, 'How to Fix the Gates Foundation,' Project Syndicate, 28 mei 2021, https://www.project-syndicate.org/commentary/gates-foundation-future-after-divorce-reform-by-alex-friedman-1-and-julie-sunderland-2021-05.

een eindeloze lijst van resultaten: Voordat ik voor het eerst onderzoek naar de Gates Foundation deed nam ik contact met ze op om te vragen of ze een excelsheet met al hun donaties en toekenningen voor me hadden – een handig alternatief voor het gebruik van hun niet erg gebruiksvriendelijke database. Met alle donaties op één spreadsheet had ik verfijnde analyses kunnen uitvoeren, zoals een rangschikking van de begunstigden op ontvangen geld, wie het vaakst donaties ontving, enzovoort. Ik heb er bij de stichting maandenlang om lopen zeuren en legde uit dat ik, als ze me zo'n spreadsheet niet gaven, uit de openbare gegevens mijn eigen lijst wel zou samenstellen. Uiteindelijk stemde de stichting in en stuurden ze me het spreadsheet –met de toevoeging dat ik die verder aan niemand mocht laten zien. Nadat ik de resultaten van mijn onderzoek begon te publiceren, zetten ze het spreadsheet op hun website. Ze verbraken ook alle communicatie met mij. Amy Rolph, 'Most NDAs Are Now Outlawed in Washington State. Will WhistleblowersSpeak Up?,' GeekWire, 19 juli 2022, https://www.geekwire.com/2022/most-ndas-are-now-outlawed-in-washington-state-will-whistleblowers-speak-up/.

een groep geld had gegeven: Scott Jaschik, 'A Tool to Compare Colleges,' *Inside Higher Ed*, 4 november 2021; Opmerking: Nadat ik contact met de schrijver opnam corrigeerde het medium het artikel en voegde het een paragraaf toe waarin de financiële banden met Gates openbaar worden gemaakt. Zie Web archive op https://web.archive.org/web/20211104085628/https://www.insidehighered.com/news/2021/11/04/gates-foundation-effort-releases-new-tool-compare-colleges.

een soort James Bond-operatie: 'Our Process,' *Centre for Analytics and Behavioural Change* (blog), g.d., https://cabc.org.za/our-process/.

omringd met zoveel geheimzinnigheid: Het door Gates gefinancierde project werd, in de tijd dat het werd gepubliceerd op de website van CABC, kort omschreven als het werken aan 'neutralisatiestrategieën om degenen die aarzelen over vaccins over te halen'. Dit klinkt misschien niet controversieel, maar zonder meer details is het niet mogelijk om de reikwijdte, betekenis, impact of gevolgen van het project te begrijpen. Misschien nog belangrijker is dat het gebrek aan transparantie betekent dat er geen manier is om te controleren of het geld van Gates echt voor dit doel is gebruikt, of dat het misschien ook voor andere onderwerpen is gebruikt om de agenda van de stichting te bevorderen.

'technische assistentie begunstigde': Bill & Melinda Gates Foundation, Statement 5, 706, belasting 990 filing for period ending December 2019.

674 contracten: Bill & Melinda Gates Foundation, Line 16c, column d, Part I; tevens Part VII, belastingaangifte 990, 2013.

ongeveer 10 procent: Bill & Melinda Gates Foundation, Line 26, Column d, Part I, belastingaangifte 990, 2013.

de vijf grootste ontvangers: Bill & Melinda Gates Foundation, Part VII, belastingaangifte 990, 2013.

dus niet als toekenning: 'The Chronicle of Higher Education and the Gates Foundation,' *The Chronicle of Higher Education*, 14 juli 2013, https://www.chronicle.com/article/the-chronicle-of-higher-education-and-the-gates-foundation/.

'WHO is incompleet': Julia Belluz en Marine Buissonniere, 'McKinsey Infiltrated the World of Global Public Health. Here's How,' Vox, 13 december 2019, https://www.vox.com/science-and-health/2019/12/13/21004456/bill-gates-mckinsey-global-public-health-bcg. Opmerking: Eén specifieke door Gates gefinancierde bijdrage van McKinsey betrof de evaluatie van een plan om geld op te halen voor Unitaid, waartoe passagiers in de luchtvaart bij de aanschaf van hun tickets om kleine donaties werd gevraagd. McKinsey voorzag een jaarlijkse opbrengst van 1 miljard dollar uit dit project. Unitaid reserveerde tientallen miljoenen dollars om het op te starten. Het programma leverde welgeteld 14.000 dollar op.

aan andere stichtingen: Gates is bijvoorbeeld de op een na grootste donateur aller tijden van de United Nations Foundation (UNF), die 380 miljoen dollar ontving. Die stichting doneert vervolgens geld aan

uiteenlopende groeperingen. De UNF maakt elk jaar de belastingaangifte openbaar met daarin een aantal begunstigden, maar niet allemaal en niet zodanig dat wij kunnen zien welk deel van dat geld van de Gates Foundation kwam. Alles bij elkaar heeft de Gates Foundation tegen de 7 miljard dollar gegeven aan organisaties met het woord *foundation* in hun naam.

financieren weer andere: Nogmaals, in de begintijd van mijn onderzoekswerk reageerde de stichting via e-mail af en toe wel op mijn vragen.

kritische onderzoeksverslagen: Sally Ho, 'AP Analysis Shows How Bill Gates Influences Education Policy,' *AP News*, 16 mei 2018, https://apnews.com/article/melinda-gates-north-america-bill-and-melinda-gates-foundation-us-news-ap-top-news-a4042e82ffaa4a34b50ceac464761957.

'fiscale sponsor': 'How We Work,' New Venture Fund, g.d., https://newventurefund.org/how-we-work/.

duister geld: Anna Massoglia and Karl Evers-Hillstrom, "Liberal 'Dark Money' Operation behind Ads Urging Republicans to Support Impeachment," OpenSecrets News, November 20, 2019, https://www.opensecrets.org/news/2019/11/liberal-dark-money-op-impeachment/.

liberale politieke doelen te bevorderen: Kenneth P. Vogel en Katie Robertson, 'Top Bidder for Tribune Newspapers Is an Influential Liberal Donor,' *The New York Times*, 13 april 2021, https://www.nytimes.com/2021/04/13/business/media/wyss-tribune-company-buyer.html.

twee van de vijf zetels: 'Our Governance,' webarchief Co-Impact, van 6 mei 2022, https://web.archive.org/web/20220506211132/https://co-impact.org/our-governance. Opmerking: In 2023 berichtte Co-Impact dat voormalige werknemers van Gates drie van de zeven zetels in de raad van bestuur bemanden. Zie https://co-impact.org/our-governance/.

(en werd opgericht) door Olivia Leland: 'Olivia Leland,' Co-Impact, g.d., https://www.co-impact.org/our-team/olivia-leland/.

Poverty Action Lab: 'What We Fund,' Co-Impact, g.d., https://www.co-impact.org/gender-fund-what-we-fund/; 'The Next Generation of Rigorous Education Research: J-PAL Launches the Learning for All Initiative,' Abdul Latif Jameel Poverty Action Lab (J-PAL), 25 januari

2023, https://www.povertyactionlab.org/blog/1-25-23/next-generation-rigorous-education-research-j-pal-launches-learning-all-initiative.

Co-Impact reageerde niet: Een ander voorbeeld is waar de Gates Foundation zich erop liet voorstaan te hebben geholpen bij de oprichting van WomenLift Health, terwijl er in de toekenningsstatistieken niets van een donatie aan die groep terug te vinden is. In het internationale bestuur van WomenLift Health zit een staflid van de Gates Foundation en de missie van de organisatie – 'het uitbreiden van de macht en invloed van vrouwen op de internationale gezondheidszorg en het katalyseren van een systeemverandering om te komen tot gendergelijkheid in leiderschap' – is niet te onderscheiden van het zo goed zichtbare werk van de Gates Foundation op het gebied van gendergelijkheid. WomenLift Health reageerde niet op vragen van de pers. Op haar website worden de Gates Foundation en New Venture Fund als partners genoemd, maar is niet te zien hoeveel geld die organisaties hebben gedoneerd. 'Poverty Is Sexist: A Q&A with New Gender Equality Division President Anita Zaidi,' Bill & Melinda Gates Foundation, g.d., https://www.gatesfoundation.org/ideas/articles/gender-equality-president-anita-zaidi; 'Global Advisory Board,' *WomenLift Health* (blog), g.d., https://www.womenlifthealth.org/global-advisory-board/; 'Partners and Collaborators,' *WomenLift Health* (blog), g.d., https://www.womenlifthealth.org/partners-affiliates/; 'About Us,' *WomenLift Health*, https://web.archive.org/web/20201117075245/https://www.womenlifthealth.org/our-mission.

onduidelijke tussenkantoren: Andere 'fiscale sponsoren' waar Gates op leunt zijn Rockefeller Philanthropy Advisors, het Global Fund for Women, NEO Philanthropy en het ThinkWell Institute. Deze organisaties zijn niet verplicht bekend te maken wat ze met het geld van Gates doen, terwijl ze toch centra en initiatieven en campagnes optuigen die de agenda van de stichting ten goede kunnen komen. Toen ik Rockefeller Philanthropy Advisors vroeg me meer inzicht te geven in wat ze precies met het geld van Gates hadden gedaan, weigerde men mij die informatie te geven – ze zeiden dat ze 'prioriteit gaven aan het verslag doen aan hun financiers'.

Global Fund: ‘Members,’ Global Fund, g.d., https://www.theglobalfund.org/en/board/members/; ‘Board of Directors,’ Medicines for Malaria Venture, g.d., https://www.mmv.org/about-us/people-governance/board-directors; ‘Rodger Voorhies,’ *AGRA* (blog), 2 maart 2021, https://agra.org/ourpeople/rodger-voorhies/; ‘Leadership,’ CEPI, https://cepi.net/about/whoweare/.

eigen medewerkers in het bestuur: The Bill & Melinda Gates Foundation, Board Service Policy and Guidelines, https://docs.gatesfoundation.org/documents/board-service-policy.docx. Opmerking: Het is vrijwel onmogelijk om de volledige reikwijdte te overzien van de rol die Gates speelt in besturen van door hem gefinancierde organisaties, omdat dit niet altijd openbaar wordt gemaakt en omdat de stichting duizenden organisaties financiert. Bij een vluchtige zoektocht vond ik veel voorbeelden: Dan Green, internationaal directeur content en campagnes bij Gates, zit in de raad van bestuur van Global Citizen, een onderdeel van het Global Poverty Project, waar de stichting 54 miljoen dollar aan heeft gegeven (‘Board of Directors,’ Global Citizen, g.d., https://www.globalcitizen.org/en/about/who-we-are/board-directors/); Ankur Voram, hoofd strategie bij de Gates Foundation, zit in de raad van bestuur van Innovations for Poverty Action, waar Gates 45 miljoen dollar aan heeft gegeven (‘Board of Directors—IPA,’ g.d., https://www.poverty-action.org/people/directors); Philip Welkhoff, programmadirecteur malaria bij de Bill & Melinda Gates Foundation, zit in de raad van bestuur van de Hertz Foundation, waar Gates 5 miljoen dollar aan heeft gegeven (‘Our People,’ Fannie and John Hertz Foundation, g.d., https://www.hertzfoundation.org/about-us/our-people/); In de raad van bestuur en onder adviseurs van AVAC, waar Gates 84 miljoen dollar aan heeft gegeven, wemelt het van de huidige en voormalige medewerkers van de Gates Foundation (‘Board,’ AVAC, 24 juli 2013, https://www.avac.org/board).

non-profitorganisatie, LDC: Gwen Walden, Lauren Marra en Katrina Briddell, ‘Going Beyond Grantmaking: Using External Help to Extend a Foundation’s Core Competencies and Increase Its Impact,’ *The Foundation Review* 7 nr. 1 (31 maart 2015), 116.

PATH reageerde niet: David McCoy et al., 'The Bill & Melinda Gates Foundation's Grant-Making Programme for Global Health,' *The Lancet* 373 nr. 9675 (9 mei 2009), 1645-1653, https://doi.org/10.1016/S0140-6736(09)60571-7.

'om astroturfer te zijn': Katri Bertram, 'Astroturfing in Global Health—Why This Is a Serious Problem (for Me),' *Katri Bertram* (blog), 16 september 2022, https://katribertram.wordpress.com/2022/09/16/astroturfing-in-global-health-why-this-is-a-serious-problem-for-me/.

de architect van de infrastructuur: Carmen Paun, 'A World Without America,' Politico, 4 augustus 2022, https://www.politico.com/newsletters/global-pulse/2020/10/22/a-world-without-america-490668.

microchip wil implanteren: Eerlijk is eerlijk: een van de artikelen waar Politico naar verwees was van mij.

op desinformatie gebaseerde aanvallen: Dit omvatte ook een vriendelijk artikel op Reuters door Kate Kelland uit 2021: Kate Kelland, '"Crazy and Evil": Bill Gates Surprised by Pandemic Conspiracies,' Reuters, 27 januari 2021, https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-gates-conspiracies-idUSKBN29W0Q3. Kelland werd later dat jaar mediadirecteur bij de door Gates opgerichte Coalition for Epidemic Preparedness Innovations (https://www.linkedin.com/in/kate-kelland-b5995618/); Kate Kelland, LinkedIn, g.d., https://www.linkedin.com/in/kate-kelland-b5995618/?originalSubdomain=uk.

bestrijding van 'misinformatie': Voorbeelden zijn 100.000 dollar voor het International Centre for Journalism, 960.000 dollar voor BBC Media Action en 1,5 miljoen dollar voor Media Ecosystems Analysis Group.

een reactie op de pandemie: Tim Schwab, 'While the Poor Get Sick, Bill Gates Just Gets Richer,' *Nation*, October 5, 2020, https://www.thenation.com/article/economy/bill-gates-investments-covid/.

Paris Marx: Andere Twittergebruikers vertelden me dat zij ook werden geschorst voor het vermelden van informatie over de Gates Foundation. Ik gebruik Twitter zelf ook en ik ben nooit geschorst of verwijderd.

6 Lobbyen

Chris Cole: Chris Cole, LinkedIn, g.d., https://www.linkedin.com/in/chris-cole-1158ba96/; Licea et al., 'Insiders Say Bill Gates Was an Office Bully Who Pursued Sexual Affairs.'

senator Lindsey Graham: James Fontanella-Khan, Mark Vandevelde en Simeon Kerr, 'Bill Gates Vehicle Buys $2.2Bn Stake in Four Seasons from Saudi Royal,' *The Financial Times*, 8 september 2021; 'Ben Affleck, Bill Gates Urge Foreign Aid for Congo,' *The Washington Post*, 26 maart 2015, https://www.washingtonpost.com/video/politics/ben-affleck-bill-gates-urge-foreign-aid-for-congo/2015/03/26/dcf4f7b0-d3df-11e4-8b1e-274d670aa9c9_video.html.

de inzet van belastinggeld: Bill Gates, schriftelijke getuigenis, gepresenteerd bij de Appropriations Committee van de senaat, subcommissie binnenlandse en buitenlandse operaties en gerelateerde programma's, 26 maart 2015, https://www.appropriations.senate.gov/imo/media/doc/hearings/032615%20Gates%20Testimony%20 -%20SFOPS.pdf.

Affleck was daar niet alleen: 'Partnerships' en 'About,' Eastern Congo Initiative, g.d., https://www.easterncongo.org/about/partners/ en https://www.easterncongo.org/about-drc/.

en Rand Paul: Opmerking: de organisator van veel van deze besprekingen was volgens de agenda Michael Deich, een insider in Washington met zijn eigen 'draaideurprofiel' op OpenSecrets. Voordat hij voor Gates ging werken was Deich in dienst bij lobbybureau Van Scoyoc en bij de overheid bij het Office for Management and Budget en de Council for Economic Affairs. 'Revolving Door: Michael Deich Employment Summary,' OpenSecrets, g.d., https://www.opensecrets.org/revolving/rev_summary.php?id=26121.

journalist Ezra Klein: Ezra Klein, 'The Most Predictable Disaster in the History of the Human Race,' Vox, 27 mei 2015, https://www.vox.com/2015/5/27/8660249/bill-gates-spanish-flu-pandemic.

Daarna dineerde Gates in het Four Seasons: Ron Klain, biography at Harvard Law School, g.d., https://web.archive.org/web/20190109011819/https://hls.harvard.edu/faculty/directory/11755/Klain; Oliver Milman, 'Ron Klain to Reportedly Step Down as Biden Chief of Staff,' *The Guardian*, 21 januari 2023,

https://www.theguardian.com/us-news/2023/jan/21/ron-klain-biden-chief-of-staff-white-house.

'vergadering met Trump': Anna Palmer, 'The Playbook Interview: Bill Gates,' Politico, 14 februari 2017, https://www.politico.com/story/2017/02/bill-gates-playbook-interview-234987.

aanscherping van federale wetten op klimaatgebied: Akshat Rathi and Jennifer A Dlouhy, 'Bill Gates and the Secret Push to Save Biden's Climate Bill,' Bloomberg, 16 augustus, 2022, https://www.bloomberg.com/news/features/2022-08-16/how-bill-gates-lobbied-to-save-the-climate-tax-bill-biden-just-signed#xj4y7vzkg.

Gates belangstelling voor deze wetgeving: Katy Daigle, 'Bill Gates Upbeat on Climate Innovation Even if 1.5C Goal Out of Reach,' Reuters, 20 december, 2022, https://www.reuters.com/business/environment/bill-gates-upbea-climate-innovation-even-if-15c-goal-out-reach-2022-12-20/.

kapitaal in campagnedonaties: Analyse van campagnecontributies op open-secrets.org en followthemoney.org.

Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria: 'Bill & Melinda Gates Foundation' en 'Government and Public Donors,' g.d., https://www.theglobalfund.org/en/private-ngo-partners/resource-mobilization/bill-melinda-gates-foundation/ en https://www.theglobalfund.org/en/government/.

35 miljard dollar naartoe ging: 'Annual Contributions and Proceeds 30 June 2022,' Gavi, the Vaccine Alliance, g.d., https://www.gavi.org/news/document-library/annual-contributions-and-proceeds-30-june-2022.

'donateur-overheidsrelaties': Bill & Melinda Gates Foundation, *Annual Report 2020* g.d., https://www.gatesfoundation.org/about/financials/annual-reports/annual-report-2020.

'bedrag aan rechtstreekse hulp': Gates, 'Watch the Full Bill Gates Keynote,' 39:00

'Gates naar Washington gevlogen': David Rogers, 'Bill Gates, Time Traveler,' Politico, 8 mei 2013, https://www.politico.com/story/2013/05/bill-gates-congress-091090.

Food Aid Reform Act: 'Client Profile: One Action,' 2013 lobby spending, Open- Secrets, g.d., https://www.opensecrets.org/federal-lobbying/clients/summary?cycle=2013&id=D000055001; Mark Tran, 'US Congress Votes Down Bill to Unshackle "Tied" Food Aid,' *The Guardian*, 20 juni 2013, https://www.theguardian.com/global-development/2013/jun/20/us-congress-bill-food-aid.

Data Action/One Action: Data Action, belastingaangifte 990, 2004; 'David Lane to Head ONE Campaign,' Bill & Melinda Gates Foundation, g.d., https://www.gatesfoundation.org/ideas/media-center/press-releases/2007/10/david-lane-to-head-one-campaign. Opmerking: Data Action veranderde haar naam in 2008 naar One Action. Zie belastingaangifte 900, 2008, 29.

Agency for International Development: David Rogers, 'A Food Fight over Aid Program,'Politico, 24 april 2013, https://www.politico.com/story/2013/04/a-food-fight-over-aid-program-090607; 'Statement on Dr. Rajiv Shah, USAID Administrator-Designate,' Bill & Melinda Gates Foundation, g.d., https://www.gatesfoundation.org/ideas/media-center/press-releases/2009/11/statement-on-dr-rajiv-shah-usaid-administratordesignate.

de eeuwige draaideur: Opmerking: LegiStorm bericht over 28 huidige en voormalige werknemers van de Gates Foundation die ook posities bij de overheid hebben bekleed of als lobbyist hebben gewerkt.

Zwitserse organisaties: 'Contact Gavi,' Gavi, g.d., https://www.gavi.org/contact-us; 'Client Profile: Gavi Alliance,' OpenSecrets, g.d., https://www.opensecrets.org/federal-lobbying/clients/summary?id=D000051207; 'Bill Profile: H.R.2471, OpenSecrets, g.d., https://www.opensecrets.org/federal-lobbying/bills/summary?id=hr2471-1

De nauwste charitatieve partners van Gates: Analyse van de database van Open Secrets.

'het Duitse parlement': Erin Banco, Ashleigh Furlong en Lennart Pfahler, 'How Bill Gates and Partners Used Their Clout to Control the Global Covid Response—with Little Oversight,' Politico, 14 september 2022, https://www.politico.com/news/2022/09/14/global-covid-pandemic-response-bill-gates-partners-00053969.

‘gezamenlijk gefinancierde programma’s’: Bill & Melinda Gates Foundation, ‘U.S. Private Foundation Funds and Advocacy,’ g.d., https://docs.gatesfoundation.org/documents/advocacy-guidelines.pdf.

geen openbare verantwoording: We kunnen er wel een groffe slag naar slaan. Wie in de database van de stichting bij de toekenningen naar woorden als *legislator*, *Congress*, *policy* en *Parliament* zoekt, komt uit op meer dan 3 miljard dollar aan donaties. Een voorbeeld is een gift van 10 miljoen dollar aan het Global Poverty Project ‘voor het cultiveren van politieke bereidheid en publieke betrokkenheid voor openbaar beleid door politieke, parlementaire en senatoriale voortrekkers bij het verwezenlijken van prioriteiten in de internationale gezondheidszorg en ontwikkelingshulp’.

niet specifiek als lobbygeld geboekt: Kyle House lobbyt daarentegen wel voor uiteenlopende groepen in het charitatieve imperium van Gates, zoals voor CEPI, PATH en Gavi. ‘Lobbying Firm Profile: Kyle House,’ OpenSecrets, g.d., https://www.opensecrets.org/federal-lobbying/firms/summary?id=D000074887.

‘een cultuur van beroemdheden’: ‘Is Aid Killing Africa? Dambisa Moyo Talks About Dead Aid on ABC,’ interview van Australian Broadcasting Corporation News, 17 maart 2009, YouTube, 1:25, https://www.youtube.com/watch?v=HIPvlQOCfAQ.

de aartsvijand van Bill Gates: ‘About Dambisa,’ Dambisa Moyo, g.d., https://dambisamoyo.com/about/.

‘Dat is geen afhankelijkheid’: ‘Bill Gates’ Shocking Personal Attacks on Dr. Dambisa Moya and Dead Aid,’ video van vraag- en antwoordsessie aan de universiteit van New South Wales, 28 mei 2013, YouTube, 1:00, https://www.youtube.com/watch?v=5utDdxveaJc.

6000 dollar per deelnemer: Jordan Dickinson, verantwoordingsformulier na de reis, U.S. House of Representatives Committee on Ethics, 8 september 2016.

‘Nelson Mandela’: Jordan Dickinson, verantwoordingsformulier na de reis.

Alliance for a Green Revolution: ‘Scaling Seeds and Technologies Partnership Will Accelerate Progress to Reduce Hunger, Poverty in Africa,’ U.S. Agency for InternationalDevelopment, g.d., https://2012-2017.usaid.gov/news-information/press-releases/scaling-seeds-and-technologies-partnership-will-accelerate-progress. Op een gegeven ogenblik heeft AGRA Senegal geschrapt van haar lijst van landen waar

zij zich op richt, maar ten tijde van deze reis had zij een samenwerkingsverband met Feed the Future in Senegal; USAID, Feed the Future, 'Mid-term Performance Evaluation of the Scaling Sees and Technologies Partnership (SSTP) in Africa: Wave Two Survey Report Smallholder Farmers' Adoption of Improved Seeds in Program Areas,' 2 juli 2019, https://agra.org/wp-content/uploads/2020/07/SSTP-WAVE-2-mid-term-evaluation-USAID.

een samenwerking à 47 miljoen: Analysis of USAspending.gov, Cooperative Agreement FAIN AIDOAAA1700029, 30 september 2017, https://www.usaspending.gov/award/ASST_NON_AIDOAAA1700029_7200.

Kyrsten Sinema, destijds volksvertegenwoordiger voor Arizona: Kyrsten Sinema, werknemersverantwoordingformulier, U.S. House of Representatives Committee on Ethics, 17 maart 2016.

Erik Paulsen, volksvertegenwoordiger van Minnesota: Erik Paulsen en Andy Harris, werknemersverantwoordingformulier, U.S. House of Representatives Committee on Ethics, 17 maart 2016; Opmerking: WorldVision reageerde niet op vragen van de pers over het verschil in kosten van de reizen van Paulsen en Harris.

Mike Quigley, volksvertegenwooridger van Illinois: Mike Quigley, werknemersverantwoordingformulier, U.S. House of Representatives Committee on Ethics, 8 december 8 2014.

Aaron Schock, volksvertegenwoordiger van Illinois : Aaron Schock, werknemersverantwoordingformulier, U.S. House of Representatives Committee on Ethics, 24 september 2010.

John Garamendi, volksvertegenwooridger van Californië: John Garamendi, werknemersverantwoordingformulier, U.S. House of Representatives Committee on Ethics, 21 augustus 2015.

een groep Republikeinse wetgevers: Ann Wagner, Susan Brooks en Carol Miller, werknemersverantwoordingformulier, U.S. House of Representatives Committee on Ethics, 14 mei 2019.

veertienduizend dollar per persoon: Barbara Lee, werknemersverantwoordingformulier, U.S. House of Representatives Committee on Ethics, 18 april 2012.

heel veel meer voorbeelden: De stichting organiseert ook vrijelijk van dit soort reisjes voor wetgevers van verschillende staten. Openbare stukken van de staat New York laten zien dat de Gates Foundation in

samenwerking met het Aspen Institute 'tot zeven' onderwijsambtenaren van de staat naar Washington D.C. uitnodigde om een van haar onderwijsplannen te bespreken. 'De stichting dekt alle reis- en verblijfskosten voor de bijeenkomst,' meldde Adam Tucker, medewerker van Gates, in de uitnodiging. Het is zo goed als onmogelijk om al het geld op te sporen dat de stichting in alle vijftig staten uitgeeft, maar dat kan weleens meer zijn dan op landelijk niveau het geval is. Het zou ook kunnen dat geld van Gates reizen van politici uit andere landen betaalt. Die kwestie viel buiten de grenzen van het thema van dit boek.

Center for Global Health Policy: 'CSIS to launch Center for Global Health Policy,' persbericht CSIS, 18 augustus 2008, https://www.csis.org/news/csis-launch-center-global-health-policy.

reisden Congresmedewerkers voor dit nieuwe project: Heidi Ross, werknemersverantwoordingformulier, U.S. House of Representatives Committee on Ethics, 31 januari 2013.

Gates niet als sponsor genoemd: Theresa Vawter, werknemersverantwoordingformulier, U.S. House of Representatives Committee on Ethics, 9 april 2013; KristinDini Hernandez, werknemersverantwoordingformulier, U.S. House of Representatives Committee on Ethics, 7 maart 2014; Janice Kaguyutan, werknemersverantwoordingformulier, U.S. House of Representatives Committee on Ethics, 4 september 2014.

Learning Tours-programma: 'Learning Tours,' CARE, g.d., https://www.care.org/our-work/advocacy/learning-tours/.

150 leden en medewerkers van het Congres: 'CARE Learning Tours Alumni,' CARE, g.d., https://www.care.org/our-work/advocacy/learning-tours/alumni/.

organiseerde Aspen een reis: Jess Gross en Lindsay A.L. Hunsicker,werknemersverantwoordingformulier, U.S. House of Representatives Committee on Ethics, 24 oktober 2008.

niet als sponsor werd vermeld: Opmerking: In de verantwoording van sommige, maar niet alle medewerkers van het Congres was de oorspronkelijke uitnodiging van Aspen toegevoegd. Daarin stond: 'Aanwezigheid is uitsluitend op invitatie, zonder waarnemers van buiten of lobbyisten. De financiering is uitsluitend van toekenningen van gevestigde stichtingen, en er wordt geen geld van overheden,

individuen, bedrijven, het buitenland of belangengroeperingen geaccepteerd. Tot de stichtingen die dit project steunen behoren de Bill & Melinda Gates Foundation en de Carnegie Corporation of New York.' Op de uiteindelijke verantwoordingsformulieren werden Gates en Carnegie echter niet als sponsors vermeld. Zie Catherine Brown, werknemersverantwoordingformulier, U.S. House of Representatives Committee on Ethics,30 oktober 2008.

meer dan 10 miljoen dollar: Analyse van data over campagnecontributies bij opensecrets.org.

grootste vastgelegde politieke bijdrage: Bill & Melinda Gates Foundation, 'U.S. Private Foundation Funds and Advocacy'.

Steun aan handvestscholen is een belangrijk thema: 'Washington Charter School Initiative, Initiative 1240 (2012),' Ballotpedia, g.d., https://ballotpedia.org/Washington_Charter_School_Initiative,_Initiative_1240_(2012).

tegen handvestscholen: Washington Charter School Initiative, Initiative 1240, 2012.

met een flinterdunne marge: Washington Charter School Initiative, Initiative 1240, 2012.

het gerechtshof van de staat Washington: Sally Ho, 'Bill Gates Among Billionaires Fueling Charter-School Movement Across U.S. and Here in Washington,' Union-Bulletin.com, 15 juli 2018, https://www.union-bulletin.com/news/local/education/bill-gates-among-billionaires-fueling-charter-school-movement-across-u-s-and-here-in-washington/article_48d1a97c-f6c2-593e-81f9-904b40bb416b.html.

Gates legde uit in de *Oprah Winfrey Show*: 'Bill Gates Interview on Oprah Farewell 2010.09.20,' YouTube, 6:00, https://www.youtube.com/watch?v=Z5lmBCnVALQ.

prestaties niet duidelijk beter zijn: Lyndsey Layton, 'Charters Not Outperforming Nation's Traditional Public Schools, Report Says,' *The Washington Post*, 25 juni 2013, https://www.washingtonpost.com/local/education/charters-not-outperforming-nations-traditional-public-schools-report-says/2013/06/24/23f19bb8-dd0c-11e2-bd83-e99e43c336ed_story.html; Eve L. Ewing, 'Can We Stop Fighting About Charter Schools?' *The New York Times*, 22 februari 2021, https://www.nytimes.com/2021/02/22/opinion/charter-schools-

democrats.html.

onder vuur komen te liggen: Kate Zernike, 'Condemnation of Charter Schools Exposes a Rift over Black Students,' *The New York Times*, 21 augustus 2016, https://www.nytimes.com/2016/08/21/us/blacks-charter-schools.html.

American Legislative Exchange Council: Yvonne Wingett Sanchez en Rob O'Dell, 'What Is ALEC? "The Most Effective Organization" for Conservatives, Says Newt Gingrich,' *USA Today*, 3 april 2019, https://www.usatoday.com/story/news/investigations/2019/04/03/alec-american-legislative-exchange-council-model-bills-republican-conservative-devos-gingrich/3162357002/.

geen donaties meer aan ALEC: 'Gates Won't Pull ALEC Grant,' BuzzFeed News, 10 april 2012, https://www.buzzfeednews.com/article/buzzfeedpolitics/gates-wont-pull-alec-grant.

Bill Gates zijn privérijkdom: In 2019 richtten Bill en Melinda French Gates naast de stichting zelfs een nieuwe lobbyeenheid op, het Gates Policy Initiative. Nadat de eerste nieuwsberichten hierover vragen opriepen, lijkt de stichting het project weer te hebben afgestoten. Misschien realiseerde zij zich dat dit politiek kwetsbaar maakte, en dat er achter gesloten deuren zoveel meer mogelijkheden op beïnvloeding van de politiek waren. Rosalie Chan, 'Bill and Melinda Gates Are Launching a Lobbying Group,' *Business Insider*, 13 juni 2019, https://www.businessinsider.com/bill-gates-melinda-gates-lobbying-group-2019-6**.**

'36 ouders in Memphis': David Marchese, 'Melinda Gates on Tech Innovation, Global Health and Her Own Privilege,' *The New York Times Magazine*, 15 april 2019, https://www.nytimes.com/interactive/2019/04/15/magazine/melinda-gates-foundation-interview.html.

'kameleontische' karakter van de stichting: Adam Moe Fejerskov, *The Gates Foundation's Rise to Power: Private Authority in Global Politics* (New York, Routledge, 2018), 20–21.

de belangen van Google: Alex Thompson, 'A Google Billionaire's FingerprintsAre All over Biden's Science Office,' Politico, 28 maart 2022, https://www.politico.com/news/2022/03/28/google-billionaire-joe-biden-science-office-00020712; Opmerking: Microsoft heeft meer

dan 750 federale adviesposten bekleed en medewerkers van de Gates Foundation hebben in tientallen federale commissies gezeten, aldus de database van de General Services Administration, Federal Advisory Committee Act (FACA), https://www.facadatabase.gov/FACA/apex/FACAPublicSearch#.

Michael Bloomberg: Alexander Burns en Nicholas Kulish, 'Bloomberg's Billions: How the Candidate Built an Empire of Influence,' *The New York Times*, 15 februari 2020, https://www.nytimes.com/interactive/2020/02/15/us/politics/michael-bloomberg-spending.html. Opmerking: Het verhaal belichtte specifieke beschuldigingen van censuur (of zelfcensuur) door ontvangers van filantropische donaties van Bloomberg die angstaanjagend veel lijken op die welke de Gates Foundation overspoelen: 'In interviews met *The New York Times* zei niemand dat hij door Bloomberg of zijn geld was bedreigd of gedwongen. Maar velen zeiden dat zijn rijkdom een onontkoombare overweging was – met een zodanig sterke aantrekkingskracht dat dwang niet meer nodig was.'

Gebroeders Koch: Jane Mayer, *Dark Money: The Hidden History of the Billionaires Behind the Rise of the Radical Right* (New York, Anchor, 2016); Center for Public Integrity, 'Why the Koch Brothers Find Higher Education Worth Their Money,' *Center for Public Integrity*, 3 mei 2018, https://publicintegrity.org/politics/why-the-koch-brothers-find-higher-education-worth-their-money/.

7. Gezinsplanning

60 Minutes: 'The Gates Foundation: Giving Away a Fortune,' *60 Minutes, CBS*, uitgezonden 30 september 2010, https://www.cbsnews.com/news/the-gates-foundation-giving-away-a-fortune/.

Die verbaasd vragen stelt: 'The Gates Foundation: Giving Away a Fortune,' 0:10.

de Indiase deelstaat Uttar Pradesh: 'The Gates Foundation: Giving Away a Fortune,' 2:20.

Kreeg Bill alle eer: *Melinda Gates, The Moment of Lift: How Empowering Women Changes the World* (New York: Flatiron Books, 2019), 12–13. Opmerking: Dit wordt niet volledig ondersteund door de openbare belastinggegevens van de stichting, die het aantal uren vermeldt dat bepaalde medewerkers hebben gewerkt. In de beginjaren van de stichting rapporteerden Bill en Melinda beide hetzelfde aantal gewerkte uren – tussen de vijf en acht per week. Opmerkelijk is dat Bill de titel 'trustee' (beheerder) had, terwijl Melinda de minder indrukwekkende titel 'manager' had. Zie Bill & Melinda Gates Foundation, Part VII, belastingaangifte 990 filing, 2001.

'Wat deze mensen motiveert': 'The Gates Foundation: Giving Away a Fortune,' 2:30.

Arme dorpelingen in India: 'The Gates Foundation: Giving Away a Fortune,' 3:25.

Reizen naar het Indiase platteland: 'The Gates Foundation: Giving Away a Fortune,' 0:55.

'zou ze acht kinderen hebben': 'Extra: Gates on Population Rates,' uit 'The Gates Foundation: Giving Away a Fortune,' https://www.youtube.com/watch?v=wPzCDjdHsfY.

'de volwassen leeftijd bereiken': Opmerking: sommige gebruikers van voorbehoedsmiddelen identificeren niet als vrouwen, maar de Gates Foundation lijkt haar activiteiten op het gebied van gezinsplanning uitsluitend te richten op vrouwen – daarom gebeurt dat ook in dit hoofdstuk.

het gebruik van voorbehoedsmiddelen: Candid, 'Gates Foundation Announces $2.6 Billion in "Family Planning" Commitments,' *Philanthropy News Digest*, 12 juli 2012, https://philanthropynewsdigest.org/news/gates-foundation-announces-

2.6-billion-in-family-planning-commitments.

'bevolkingscontrole': John Seabrook, 'E-Mail from Bill,' *The New Yorker,* 26 december 1993, https://www.newyorker.com/magazine/1994/01/10/e-mail-from-bill-gates.

'de bevolking stedelijke gebieden in is gedrongen': Bill Gates, uittreksel uit *The Road Ahead*, gepubliceerd in *Newsweek,* 26 november 1995, https://www.newsweek.com/road-ahead-181290.

Fascinatie voor overbevolking: Bill Moyers, 'A Conversation with Bill Gates: Making a Healthier World for Children and Future Generations,' Transcriptie, Bill Moyers.com, 9 mei, 2003, https://billmoyers.com/content/conversation-bill-gates-making-healthier-world-children-future-generations-transcript/. Opmerking: het lijkt erop dat dit softballinterview – met de gerenommeerde verslaggever Bill Moyers – waarschijnlijk gesponsord is door de Gates Foundation: de subsidiegegevens van de stichting over 2003 laten een gift van vijfhonderdduizend dollar zien 'als ondersteuning voor een forum en een radiouitzending van een dialoog over wereldgezondheid tussen Bill Gates en Bill Moyers in de Mailman School of Public Health van Columbia University'.

een vreemd figuur als leider van Planned Parenthood: Bill Gates Sr. is overleden, dus kon hij niet worden ingeïnterviewd over zijn belangstelling voor gezinsplanning. Uit berichten in nieuwsmedia blijkt dat Gates sr. zowel in plaatselijke als nationale besturen van Planned Parenthood zitting heeft gehad. De nationale Planned Parenthood-organisatie wilde niet bevestigen of ontkennen of Gates Sr. er bestuurslid van is geweest. Lisa Stiffler en Todd Bishop, 'Bill Gates Sr., 1925–2020: Microsoft Co-Founder's Father Made His Own Mark on Seattle and the World,' *GeekWire*, 15 september 2020, https://www.geekwire.com/2020/bill-gates-sr-1925-2020-microsoft-co-founders-father-made-mark-seattle-world/.151

Filantropische activiteiten van zijn zoon: 'Bill Gates' Q&A with Chris Anderson: Video Unveiled,' *TEDBlog*, 6 february 2009, https://blog.ted.com/billgatesqaw/.

privéwoning in Manhattan: Robert Frank, 'Billionaires Try to Shrink World's Population, Report Says,' *The Wall Street Journal,* 16 mei 2009, https://www.wsj.com/articles/BL-WHB-1322.

negatieve gevolgen van bevolkingsgroei: 'About Us,' Population Resource Center, https://web.archive.org/web/20080605202028/http://www.prcdc.org/about/

meldde Bill Gates in 2012: Bill Gates, '2012 Annual Letter,' *GatesNotes,* 24 januari 2012, https://www.gatesnotes.com/About-Bill-Gates/2012-Annual-Letter.

bevolking van Nigeria te verminderen: Een nieuwe generatie miljardairs, onder wie Elon Musk (Tesla) en Jack Ma (Alibaba), heeft hun bezorgdheid geuit over bevolkingsgroei. 'Over 20 jaar zal het grootste probleem de sterke daling van de bevolkingsaantallen zijn. Geen explosie. Sterke daling,' zei Musk in 2019 bij een openbare presentatie. 'Daar ben ik het absoluut mee eens,' zei Ma. 'Het bevolkingsprobleem zal een enorme uitdaging worden. 1,4 miljard mensen in China klinkt veel, maar ik denk dat dit over 20 jaar voor grote ellende gaat zorgen in China.' Catherine Clifford, 'Elon Musk and Jack Ma Agree: The Biggest Problem the World Will Face Is Population Collapse,' CNBC, 30 augustus 2019, https://www.cnbc.com/2019/08/30/elon-musk-jack-ma-biggest-problem-world-will-face-is-population-drop.html.

aan EngenderHealth: Jacob Levich, 'Bill Gates and the Myth of Overpopulation,' *Medium* (blog), 26 april 2019, https://medium.com/@jacob.levich/bill-gates-and-the-myth-of-overpopulation-ca3b1d89680.

'feiten zijn gecompliceerd': Alexis McGill Johnson, 'I'm the Head of Planned Parenthood. We're Done Making Excuses for Our Founder,' *The New York Times,* 17 april 2021, https://www.nytimes.com/2021/04/17/opinion/planned-parenthood-margaret-sanger.html.

Ford-president Darren Walker: Stephanie Beasley, 'Top Global Foundations Mount Effort to Confront Legacies of Eugenics,' *Devex,* 1 oktober 2021, https://www.devex.com/news/sponsored/top-global-foundations-mount-effort-to-confront-legacies-of-eugenics-101745.

Rockefeller-president Rajiv Shah: 'Statement by Dr. Rajiv J. Shah on the Anti-Eugenics Project's Dismantling Eugenics Convening,' *Rockefeller Foundation* (blog), 28 september 2021, https://www.rockefellerfoundation.org/news/statement-by-dr-rajiv-j-shah-on-the-anti-eugenics-projects-dismantling-eugenics-convening/.

‘Eugenetica is moreel misselijkmakend’: Gates, *Moment of Lift,* 68–69.

‘Ik heb er geen belang bij om vrouwen te vertellen’: Gates, *Moment of Lift,* 72.

‘indicatoren van anticonceptiegebruik’: Leigh Senderowicz, ‘“I Was Obligated to Accept”: A Qualitative Exploration of Contraceptive Coercion,’ *Social Science and Medicine* 239 (1 oktober 2019): 112531, https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2019.112531.

‘behandeling voor onvruchtbaarheid’: Zie ook Matthew Connelly, *Fatal Misconception: The Struggle to Control World Population* (Cambridge, vs: Belknap Press of Harvard University Press, 2008).

beschrijft nauwelijks: Gates, *Moment of Lift,* 23.

‘de discussie over gezinsplanning veranderen’: Gates, *Moment of Lift,* 20 en 59.

topoverleg van de stichting in Londen: Sabrina Tavernise, ‘Study Says Meeting Contraception Needs Could Cut Maternal Deaths by a Third,’ *The New York Times,* 9 juli 2012, https://www.nytimes.com/2012/07/10/health/meeting-contraception-needs-could-sink-maternal-death-rate.html.

De top bracht meer dan 2,5 miljard dollar: Sabrina Tavernise, ‘Study Says Meeting Contraception Needs Could Cut Maternal Deaths by a Third,’ *New York Times*, 9 juli, 2012, https://www.nytimes.com/2012/07/10/health/meeting-contraception-needs-could-sink-maternal-death-rate.html.

69 armste landen ter wereld: ‘The transition to FP2030, Measurement Report 2021,’ FP2030, 2021, p. 7, https://fp2030.org/sites/default/files/Data-Hub/FP2030_DataReportv5.pdf.

samen zegden ze de helft toe : ‘New Financial Commitments by Donors and Private Sector at the London Summit on Family Planning,’ Londense top over gezinsplanning, g.d., https://web.archive.org/web/20120912152550/http://www.londonfamilyplanningsummit.co.uk/1530%20CommitmentSummary_Final_.pdf.

‘erfwetten’: Gates, *Moment of Lift*.

‘train je ze alleen maar om te stelen’: Gates, *Moment of Lift*.

‘beleidsmakers, planners of theologen’: Gates, *Moment of Lift*.

'tweede viool spelen': Lisa Peters en Marlies Pilon, 'What Happens When Bill and Melinda Gates Don't Focus on Software, but IUDs,' *De Correspondent,* 9 maart 2020, https://decorrespondent.nl/11010/wat-er-gebeurt-als-bill-en-melinda-gates-zich-niet-op-software-maar-spiraaltjes-storten/2436819793650-cd5e4602.

Planningsteams van FP2020: Win Brown et al., 'Developing the '120 by 20' Goal for the Global FP2020 Initiative,' *Studies in Family Planning* 45, nr. 1 (maart 2014), 73–84, 10.1111/j.1728–4465.2014.00377.x; Anne Hendrixson, 'Population Control in the Troubled Present: The '120 by 20' Target and Implant Access Program,' *Development and Change* 50, nr. 3 (2019), 786–804, https://doi.org/10.1111/dech.12423.

'Olympische Spelen in Londen': Gates, *Moment of Lift,* 21.

'autonomie van vrouwen': De petitie is online beschikbaar via https://reproductiverights.org/wp-content/uploads/2020/12/Civil-Society-Declaration_06_19_2012.pdf.

een TED-Talk-video: Melinda Gates, 'Change the Big Picture,' transcriptie, TEDx, 12 april, 2012, https://www.gatesfoundation.org/ideas/speeches/2012/04/melinda-gates-tedxchange-the-big-picture.

eenmalig implantaat: David Bank, 'Guaranteed Impact: Increasing Supplies and Cutting Prices for Contraceptives Without Spending a Dime,' in Stanford University met ImpactAlpha, *Making Markets Work for the Poor,* p. 17.

Big Pharma ertoe over te halen: Bank, 'Guaranteed Impact,' 18.

Nieuwe markten voor Bayer en Merck: Banks, 'Guaranteed Impact,' 18.

Killing the Black Body: Dorothy Roberts, *Killing the Black Body: Race, Reproduction, and the Meaning of Liberty* (New York, Vintage Books, 1997).

'de gedwongen inzet': Roberts, *Killing the Black Body.*

'universele toegang tot anticonceptie': Gates, 'Change the Big Picture.'

Natalie Revelle: Banks, 'Guaranteed Impact,' 18.

Stimulans om het gebruik ervan op te voeren: Banks, 'Guaranteed Impact,' 18.

'drijft het [project] ook de vraag op': Hendrixson, 'Population Control in the Troubled Present,' 797.

'het creëren van vraag': Government of Malawi, 'Malawi Costed Implementation Plan for Family Planning, 2016–2020,' FP2030, september 2015, 19, https://fp2030.org/sites/default/files/Malawi-CIP-for-FP-2016-2020.pdf.

'vergroting en ondersteuning van de vraag': 'Pfizer's Sayana® Press Becomes First Injectable Contraceptive in the United Kingdom Available for Administration by Self-Injection,' Pfizer, 23 september 2015, https://www.pfizer.com/news/press-release/press-release-detail/pfizers_sayana_press_becomes_first_injectable_contraceptive_in_the_united_kingdom_available_for_administration_by_self_injection.

hun werklast organiseerden: Senderowicz, 'I Was Obligated to Accept.'

een mobiele kliniek in Oeganda: Lisa Peters en Marlies Pilon, 'On the Road with the Racing Doctors Who Want to Provide an Entire Country with Contraception,' *De Correspondent,* 5 maart 2020, https://decorrespondent.nl/11005/op-pad-met-de-racende-dokters-die-een-heel-land-van-anticonceptie-willen-voorzien/2435713154325-f40d79f1.

haar bloedingen stopten onmiddellijk: Dit betekent niet dat implantaten gevaarlijk zijn. Bijna alle medische ingrepen hebben bijwerkingen. Maar als de Gates Foundation helpt om implantaten te promoten in arme landen, is het dan ook niet ethisch vereist om een goede en makkelijke strategie te organiseren voor verwijdering ervan? De Gates Foundation weet dat het verwijderen van implantaten een probleem is – daar heeft de stichting ook onderzoek naar gefinancierd – maar lijkt er geen prioriteit aan te geven naast de doelstelling om 120 miljoen vrouwen aan de anticonseptie te krijgen. Megan Christofield en Maryjane Lacoste, 'Accessible Contraceptive Implant Removal Services: An Essential Element of Quality Service Delivery and Scale-Up,' *Global Health: Science and Practice* 4, nr. 3, 28 september 2016, 366–372, http://dx.doi.org/10.9745/GHSP-D-16-00096.

was dat aantal verdubbeld: 'Uganda, FP2020 Core Indicator Summary Sheet, 2017,' Track20, g.d., https://track20.org/download/pdf/2017%20FP2020%20CI%20Handouts/english/Uganda%202017%20FP2020%20CoreIndicators.pdf; 'Uganda, FP2030 Indicator Summary Sheet: 2022 Measurement Report,' Track20, g.d., https://track20.org/download/pdf/2022%20Country%20Briefs/English/

Uganda%202022%20Indicator%20Summary%20Sheet.pdf.

financieel werden gestimuleerd om implantaten te promoten: Peters en Pilon, 'On the Road with the Racing Doctors Who Want to Provide an Entire Country with Contraception.'

slechts 60 miljoen: 'Measurement,' FP2020, g.d., http://progress.familyplanning2020.org/measurement.

verschoof simpelweg de doelstelling: 'Gates Foundation, UNFPA Pledge US$3.1 Billion to Increase Access to Family Planning at Global Launch of FP2030 Partnership,' Persbericht, FP2030, 18 november 2021, https://fp2030.org/news/gates-foundation-unfpa-pledge-us31-billion-increase-access-family-planning-global-launch-fp2030.

zo tevreden met dit succes: 'Launching FP2030,' https://commitments.fp2030.org/launching-fp2030.

'de controle te hebben over hun eigen anticonceptiezorg': Bill & Melinda Gates Foundation, FP2030 Commitment, 1 augustus 2018, https://fp2030.org/bill-and-melinda-gates-foundation.

abortus historisch gezien niet heeft gesteund: Adam Liptak, 'In 6-to-3 Ruling, Supreme Court Ends Nearly 50 Years of Abortion Rights,' *The New York Times,* 24 juni 2022, https://www.nytimes.com/2022/06/24/us/roe-wade-overturned-supreme-court.html.

emotionele en persoonlijke debat: Melinda Gates, 'Reflections on My Recent Travels,' *Impatient Optimists* (blog), 2 juni 2014, https://web.archive.org/web/20140606215305/http://www.impatientoptimists.org/Posts/2014/06/Reflections-on-My-Trip-to-Toronto.

omvangrijke Amerikaanse buitenlandse hulpverlening: Luisa Blanchfield, 'Abortion and Family Planning–Related Provisions in U.S. Foreign Assistance Law and Policy,' Congressional Research Service, 15 juli 2022, https://sgp.fas.org/crs/row/R41360.pdf.

'wereldwijde dwangregeling': 'What Is the Global Gag Rule?,' Planned Parenthood, g.d., https://www.plannedparenthoodaction.org/communities/planned-parenthood-global/end-global-gag-rule.

President Biden heeft: Justin Goldberg, 'Biden Administration Rescinds Global Gag Rule,' Center for Reproductive Rights, 1 februari 2021, https://reproductiverights.org/biden-administration-rescinds-global-gag-rule/.

vermijdt de stichting een heikel onderwerp: ‘Country Support-FP2020 Partnership-FP2020 Momentum at the Midpoint 2015-2016,’ http://2015-2016progress.familyplanning2020.org/page/fp2020-partnership/country-support. USAID besteedt meer dan een half miljard dollar per jaar aan gezinsplanning en reproductieve gezondheid en beschrijft zichzelf als een ‘kernpartner’ van FP2020 en FP2030; USAID, ‘Family Planning and Reproductive Health Program Overview’, g.d., https://web.archive.org/web/20210324212510/https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/FPRH-factsheet_OCT2020.pdf; ‘Partnerships and Projects’, USAID, g.d., https://www.usaid.gov/global-health. /health-areas/family-planning/partnerships-projects.

niet heeft onderschreven: Begin 2023 e-mailde Senderowicz me dat de Gates Foundation weer contact met haar had opgenomen over mogelijke samenwerking. De stichting heeft al sinds 2018 kennisgenomen van haar werk op het gebied van autonomie bij de toepassing van geboortebeperking.

8 Journalistiek

Hood Canal: Bank, *Breaking Windows,* 8.

'Turbo Beaver'-watervliegtuig: Bank, *Breaking Windows,* 8.

een copieus diner: Bank, *Breaking Windows,* 16.

Edstroms dochter: Edstrom en Eller, *Barbarians Led by Bill Gates,* 196.

'de reputatie had': Licea et al., 'Insiders Say Bill Gates Was an Office Bully Who Pursued Sexual Affairs.'

redacteur John Dickinson: Brit Hume, 'PC Magazine Demonstrates a Classic Conflict of Interest,' *The Washington Post,* 9 juli 1990, https://www.washingtonpost.com/archive/business/1990/07/09/pc-magazine-demonstrates-a-classic-conflict-of-interest/d6d563a1-bbc0-4639-874f-58a81442dfc8/.

dwong om het tijdschrift te verlaten: Howard Kurtz, 'Columnist Severs PC Connection,' *The Washington Post,* 7 juli 1992, https://www.washingtonpost.com/archive/lifestyle/1992/07/07/columnist-severs-pc-connection/1e955be9-264e-4e68-868e-c19a2d7eb059/.

'Al duizenden jaren': David Armstrong, 'Ziff Happens,' *Wired,* 1 mei 1994, https://www.wired.com/1994/05/ziff/.

Andrew Estrada: Andrew Estrada, LinkedIn, g.d., https://www.linkedin.com/in/andrew-estrada28/. Opmerking: In de begintijd van mijn verslaggeving over de stichting leverde Estrada gedeeltelijke of cursorische antwoorden op enkele van de vragen die ik hem per e-mail stuurde. Op een gegeven moment stopte de stichting met antwoorden op alle vragen.

bedrag dat de stichting aan de journalistiek geeft: Opmerking: Media Impact Funder's definitie van media is breed en bevat bijvoorbeeld 850 miljoen dollar die de Gates Foundation uitgaf aan 'telecommunicatie-infrastructuur', zoals een subsidie van 6 miljoen dollar aan Marie Stopes International 'om de toegang tot en het gebruik van anticonceptie voor vrouwen en meisjes in Mali, Senegal, Burkina Faso en Niger te vergroten, met behulp van innovatieve mobiele technologie om de kwaliteit van counseling en de effectiviteit van verwijzingssystemen te verbeteren.' Media Impact Funders houdt daarentegen geen rekening met geld dat de familie Gates uitgeeft buiten de stichting om, zoals Melinda French Gates die in 2021 haar eigen boekenimprint lanceert, Moment of Lift Books; Annie Goldsmith, 'Melinda French Launches Women-Focused Book Imprint,' *Town & Country*, 7 oktober 2021,

https://www.townandcountrymag.com/society/money-andpower/a37896307/melinda-french-moment-of-lift-book-imprint/. Media Impact Funders, Foundation Maps for Media Funding, g.d., https://maps.foundationcenter.org/#/list/?subjects=all&popgroups=all&years=all&location=6295630&excludeLocation=0&geoScale=ADM0&layer=recip&boundingBox=-139.219,-31.354,135,66.513&gmOrgs=all&recipOrgs=all&tags=all&keywords=&pathwaysOrg=&pathwaysType=&acct=media&typesOfSupport=all&transactionTypes=all&amtRanges=all&minGrantAmt=0&maxGrantAmt=0&gmTypes=all&minAssetsAmt=0&maxAssetsAmt=0&minGivingAmt=0&maxGivingAmt=0&andOr=0&includeGov=1&custom=all&customArea=all&indicator=&dataSource=oecd&chartType=trends&multiSubject=1&listType=gm&win.

Alliance for Science: Opmerking: Mijn analyse van de 325 miljoen dollar die Gates aan de journalistiek heeft gegeven omvatte niet het geld dat de stichting heeft gegeven aan de Alliance for Science of de New America Foundation. Het meeste werk dat deze groepen doen voor Gates lijkt niet journalistiek van aard.

***Washington Post*-columnist Michael Gerson**: Michael Gerson, 'A Shot at Hope,' Washington Post, 18 januari, 2011, https://www.washingtonpost.com/amphtml/opinions/a-shot-at-hope/2011/01/17/ABYpLkD_story.html; Michael Gerson, 'Bill Gates and 'the Last Ebola Epidemic',' *Washington Post*, 30 oktober, 2014, https://www.washingtonpost.com/opinions/michael-gerson-global-attention-on-disease-gives-bill-gates-his-moment/2014/10/30/54073af6-6064-11e4-9f3a-7e28799e0549_story.html; Michael Gerson, 'Bill Gates and the Golden Age of Global Aid,' Washington Post, 28 september, 2015, https://www.washingtonpost.com/opinions/wiping-out-malaria-in-a-generation/2015/09/28/7e281310-6607-11e5-8325-a42b5a459ble_story.html; Michael Gerson, 'Bill Gates's New Pandemic Book Presents a Plea and a Plan,' *Washington Post*, 10 mei, 2022, https://www.washingtonpost.com/opinions/2022/05/10/bill-gates-covid-how-to-prevent-next-pandemic/; 'Leadership: Board of Directors,' The ONE Campaign, g.d., https://www.one.org/us/about/leadership/.

Poynter Institute for Media Studies: Schwab, 'Journalism's Gates Keepers.'

Center for Investigative Reporting: 'About Us,' Reveal, g.d., http://revealnews.org/about-us/.

Partnerschap van 1,5 miljoen: Bill Carter, 'Gates Foundation Backs ABC News Project,' *New York Times,* 6 oktober 2010, https://archive.nytimes.com/mediadecoder.blogs.nytimes.com/2010 /10 /06 /gates-foundation-backs-abc-news-project/; 'Philanthropists Bill and Melinda Gates Tout Success of Global Health Initiatives,' ABC News, https://web.archive.org/web/20091028172510/http://abcnews.go.com/WN/GlobalHealth/.

David Westin gaf destijds toe: Carter, 'Gates Foundation Backs ABC News Project.'Kate James: Tom Paulson, 'The Gates Foundation Conspiracy to Take over the Media,' *Humanosphere,* 21 december 2010, https://www.humanosphere.org/basics/2010/12/the-gates-foundation-conspiracy-to-take-over-the-media/.

Kate James: Tom Paulson, 'The Gates Foundation Conspiracy to Take Over theMedia,' *Humanosphere*, 21 december, 2010, https://www.humanosphere.org/basics/2010/12/the-gates-foundation-conspiracy-to-take-over-the-media/.

studie over onderwijsbeleid: Sally Ho, 'AP Analysis Shows How Bill Gates Influences Education Policy,' *AP News*, 16 mei 2018, https://apnews.com/article/melinda-gates-north-america-bill-and-melinda-gates-foundation-us-news-ap-top-news-a4042e8 2ffaa4a34b50ceac464761957.

een vierde laag: In andere, historische versies, verwijst 'de vierde macht' naar een vierde partij naast de kerk, de adel en de burgers.

Onderzoek voor de *The Huffington Post*: Robert Fortner en Alex Park, 'Bill Gates Won't Save You from the Next Ebola,' *HuffPost,* 30 april 2017, https://www.huffpost.com/entry/ebola-gates-foundation-public-health_n_5900a8c5e4b0026db1dd15e6.

Fortner en Park: Schwab, 'Journalism's Gates Keepers.'

'verwaarloosde tropische ziekten': Candid, 'Gates Foundation Funds HuffPost Project to Fight Neglected Diseases,' *Philanthropy News Digest,* 27 november 2016, https://philanthropynewsdigest.org/news/gates-foundation-funds-

huffpost-project-to-fight-neglected-diseases; Gregory Beyer en Catharine Smith, 'How You Can Help Stamp Out A Deadly Disease,' *HuffPost,* 22 november 2016, https://www.huffpost.com/entry/project-zero-neglected-tropical-diseases_n_582f10ebe4b099512f825994.

tegenreactie kwam van Gates: Voor zover wij kunnen zien, heeft de Gates Foundation geen aanvullende financiering gegeven aan de *Huffington Post.* Een van de krachtigste middelen waarover Gates beschikt, is het stopzetten van de financiering voor een organisatie. Ontvangers van subsidies willen doorgaans dat het geld blijft komen, wat inhoudt dat ze proberen om de donateurs te behagen.

Nederlandse nieuwsplatform: Schwab, 'Journalism's Gates Keepers.'

poliocommunicatieteam: Schwab, 'Journalism's Gates Keepers.'

***Columbia Journalism Review**:* Schwab, 'Journalism's Gates Keepers.'

intern mediarelatiesteam: Veel van de antwoorden van de stichting werden niet gegeven aan mij, maar aan de feitencontroleurs van *Columbia Journalism Review*, vlak voor publicatie. Dat is niet veel anders dan de ervaringen van Fortner en Park, waarbij de stichting probeerde het normale redactieproces te omzeilen, door om of over de journalist heen te gaan.'

'De donaties aan Bhekisisa': Mia Malan, 'The Balancing Act of Donor-Funded Journalism: A Case Study from South Africa,' *Global Investigative Journalism Network*, 14 februari 2018, https://gijn.org/2018/02/14/bhekisisa/; 'What Is Bhekisisa?' Bhekisisa, g.d., https://bhekisisa.org/what-is-bhekisisa/.

***The Guardian* uitbrengt over internationale ontwikkeling**: 'The Guardian Launches Global Development Website with Gates Foundation,' *The Guardian*, 14 september 2010, https://www.theguardian.com/gnm-press-office/guardian-launches-global-development-site.

tijdens zijn periode als gastredacteur: Bill Gates, 'Why I Decided to Edit an Issue of TIME,' *Time,* 4 januari 2018, https://time.com/5086870/bill-gates-guest-editor-time/.

Speelde ook als gastredacteur: Bill Gates, 'How I Became the Editor of WIRED (for One Issue),' *GatesNotes,* 12 november 2013, https://www.gatesnotes.com/about-bill-gates/how-i-became-editor-of-wired; Bill Gates, 'Bill Gates Signs Off as Guest Editor of The Verge,' *The Verge,* 7 februari 2015, https://www.theverge.com/2015/2/27/8118215/bill-gates-melinda-

interview-life-in-2030; Gideon Lichfield, 'Bill Gates Explains Why We Should All Be Optimists,' *MIT Technology Review*, 27 februari 2019, https://www.technologyreview.com/2019/02/27/1267/bill-gates-explains-why-we-should-all-be-optimists/; Bill Gates, 'Japan Can Lead the World in Ending Infectious Diseases,' *Asahi Shimbun,* 9 mei 2016, https://web.archive.org/web/20160509232353/https://www.asahi.com/ajw/articles/AJ201605090001.html; 'The Epidemic You Don't Know,' *Times of India,* 17 november 2017, https://timesofindia.indiatimes.com/india/the-epidemic-you-dont-know-about/articleshow/61680295.cms; Clifton Leaf, 'Why We Asked Bill Gates to Be Fortune's Guest Editor Today,' *Fortune,* 16 februari 2021, https://fortune.com/2021/02/16/bill-gates-guest-editor-fortune-climate-change-new-book-how-to-avoid-a-climate-disaster/.

het positivisme van haar oprichter: 'Impatient Optimist,' U.S. Trademark registration 5639253, Bill & Melinda Gates Foundation, 12 oktober 2017.

De overwinning van de sociale vooruitgang: Gates, 'Why I Decided to Edit an Issue of TIME.'

1,90 dollar per dag: Zie bijvoorbeeld de tweet van Bill Gates van 19 januari 2019, waarin hij zes diagrammen gebruikt om te laten zien dat er verbetering is in alles, van armoede tot kindersterfte: @Bill Gates, Twitter, https://twitter.com/BillGates/status/1086662632587907072?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1086662632587907072%7Ctwgr%5E%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https://www.vox.com/future-perfect/2019/2/12/18215534/bill-gates-global-poverty-chart.

drie keer hoger: Jason Hickel, 'The True Extent of Global Poverty and Hunger: Questioning the Good News Narrative of the Millennium Development Goals,' *Third World Quarterly* 37, no. 5, 3 mei 2016, 749–767, https://doi.org/10.1080/01436597.2015.1109439.

niet eens toegang hebben tot voldoende voedsel: Yacob Abrehe Zereyesus en Lila Cardell, 'Global Food Insecurity Grows in 2022 Amid Backdrop of Higher Prices, Black Sea Conflict,' USDA Economic Research Service, 28 november 2022, https://www.ers.usda.gov/amber-waves/2022/november/global-food-insecurity-grows-in-2022-amid-backdrop-of-higher-prices-black-sea-conflict/.

'niet als nieuwswaardig': Gates, 'Why I Decided to Edit an Issue of TIME.'

Living Proof Project: 'Foundation Transitions the Living Proof Project to ONE,' Bill & Melinda Gates Foundation, g.d., https://www.gatesfoundation.org/ideas/media-center/press-releases/2010/08/foundation-transitions-the-living-proof-project-to-one; 'Bill Gates Urges More Spending on Health,' *Sydney Morning Herald,* 28 oktober 2009, https://www.smh.com.au/world/bill-gates-urges-more-spending-on-health-20091028-hjhk.html.

'door succesverhalen te rapporteren': 'What Is the Living Proof Project?,' Bill & Melinda Gates Foundation, 20 april 2010, https://web.archive.org/web/20100420020651/; http://www.gatesfoundation.org/livingproofproject/Pages/what-is-living-proof-project.aspx; 'About,' Living Proof Project, 4 oktober 2011, https://web.archive.org/web/20111004010529/http://one.org/livingproof/en/about/.

'zeer gebrekkige, nogal eenzijdige kijk': David Bornstein, 'A Journalist's Brief but Spectacular Take on Telling the Whole Story,' *PBS NewsHour*, PBS, 16 augustus 2022, https://www.pbs.org/newshour/brief/420423/david-bornstein.

'verspreiden van oplossingsjournalistiek': 'Democracy Initiative manager,' vacature op het Solutions Journalism Network, https://web.archive.org/web/20220414135304/; https://jobs.lever.co/solutionsjournalism/613ca01b-b480-46a4-94bf-3cdaf1f29777.

Bridge International Academies: Tina Rosenberg, 'A By-the-E-Book Education, for $5 a Month,' *The New York Times,* 22 mei 2013, https://archive.nytimes.com/opinionator.blogs.nytimes.com/2013/05/22/a-by-the-e-book-education-for-5-a-month/; Tina Rosenberg, 'Liberia, Desperate to Educate, Turns to Charter Schools,' *The New York Times,* 14 juni 2016, https://www.nytimes.com/2016/06/14/opinion/liberia-desperate-to-educate-turns-to-charter-schools.html.

het twijfelachtige onderwijsmodel: Jason Beaubien, 'Do For-Profit Schools Give Poor Kenyans a Real Choice?,' NPR, 12 november2013, https://www.npr.org/sections/parallels/2013/11/12/243730652/do-for-profit-schools-give-poor-kenyans-a-real-choice.

Leraren krijgen weinig opleiding: Peg Tyre, 'Can a Tech Start-up Successfully Educate Children in Africa?,' Pulitzer Center, 27 juni 2017, https://pulitzercenter.org/stories/can-tech-start-successfully-educate-children-africa.

zelfgepubliceerde prestatiegegevens: Leonie Haimson, 'NYC Public School Parents: NY Times and "Solutions Journalism" Ignore Their Own Conflict of Interest Guidelines in Promoting Gates Investments in Privatization,' *NYC Public School Parents* (blog), 30 augustus 2016, https://nycpublicschoolparents.blogspot.com/2016/08/ny-times-and-solutions-journalism.html.

'onderwijssysteem van Liberia': Rosenberg vermeldde ook niet dat meer dan honderd organisaties, voornamelijk gevestigd in Afrika, de Wereldbank hadden opgeroepen om te stoppen met het ondersteunen van Bridge. 'Het is verontrustend dat het vragen van schoolgeld aan arme mensen – iets waar de wereldgemeenschap de afgelopen twee decennia bijzonder hard aan heeft gewerkt om het af te schaffen vanwege de negatieve impact op de armen – wordt gepromoot als een middel om armoede te beëindigen,' stond in de petitie. In maart 2022 deed de Wereldbank inderdaad afstand van Bridge Academies, dat nu NewGlobe-scholen heet. '"Just" $6 a Month? The World Bank Will Not End Poverty by Promoting Fee-Charging, For-Profit Schools in Kenya and Uganda,' petitie die beschikbaar is via https://web.archive.org/web/20151231074556/http://globalinitiative-escr.org/wp-content/uploads/2015/05/May-2015-Join-statement-reaction-to-WB-statement-on-Bridge-14.05.2015.pdf; 'Civil Society Groups Celebrate IFC's Divestment from Profit-Driven School Chain Bridge International Academies,' Oxfam International, 16 maart 2022, https://www.oxfam.org/en/press-releases/civil-society-groups-celebrate-ifcs-divestment-profit-driven-school-chain-bridge.

'regelmatig controversiële': Schwab, 'Journalism's Gates Keepers.'

voerde het blad die correcties eindelijk uit: Tim Schwab, 'The Conflict over Conflicts of Interest,' *Columbia Journalism Review,* 18 augustus 2021, https://www.cjr.org/analysis/conflict-of-interests-new-york-times.php. Opmerking: Veel columns blijven ongecorrigeerd. Rosenbergs columns over Bridge International, bijvoorbeeld, bevatten geen financiële details. Rosenberg en Bornstein betogen dat SJN banden heeft met de Gates Foundation, niet met Bill Gates zelf, zodat er geen

details nodig zijn over projecten die persoonlijk gefinancierd zijn door Gates.

Teachers United: 'Seattle Times' Gates-Funded Education Lab Blog Experiment,' *Deutsch29: Mercedes Schneider's Blog* (blog), 25 augustus 2014, zie de commentaren, https://deutsch29.wordpress.com/2014/08/24/seattle-times-gates-funded-education-lab-blog-experiment/.

Bornstein en Rosenberg: Solutions Journalism Network, belastingaangifte 990, 2020.

financiert ook huisvesting: Pam Fessler, 'In Seattle, a Move Across Town Could Be a Path Out of Poverty,' NPR, 5 augustus 2019, https://www.npr.org/2019/08/05/747610085/in-seattle-a-move-across-town-could-be-a-path-out-of-poverty.

'veranderende medialandschap': Paulson, 'The Gates Foundation Conspiracy to Take over the Media.'

Modi's nare staat van dienst: Malaka Gharib, 'Gates Foundation's Humanitarian Award to India's Modi Is Sparking Outrage,' NPR, 17 september 2019, https://www.npr.org/sections/goatsandsoda/2019/09/17/761664492/gates-foundations-humanitarian-award-to-indias-modi-is-sparking-outrage.

Center for Global Development: Nurith Aizenman, 'Gates Foundation Says World Not on Track to Meet Goal of Ending Poverty by 2030,' NPR, 17 september 2019, https://www.npr.org/sections/goatsandsoda/2019/09/17/761548939/gates-foundation-says-world-not-on-track-to-meet-goal-of-ending-poverty-by-2030; Schwab, 'Journalism's Gates Keepers.'

morele autoriteit op het gebied van armoede: Ari Shapiro, 'Bill Gates Addresses "Tough Questions" on Poverty and Power,' NPR, 13 februari 2018, https://www.npr.org/sections/goatsandsoda/2018/02/13/585346426/bill-gates-addresses-tough-questions-on-poverty-and-power/.

Fan van *The Economist*: Bill Gates, 'Where Can I Get Unbiased News?' *GatesNotes,* 8 maart 2010, https://www.gatesnotes.com/where-can-i-get-unbiased-news.

'Gezonde partnerschappen': The Economist Intelligence Unit, 'Solutions' and 'Public Policy,'https://web.archive.org/web/20210329121552/https://www.eiu

.com/n/solutions/public-policy-consultancy/; *Healthy Partnerships: How Governments Can Engage the Private Sector to Improve Health in Africa*, World Bank and International Finance Corporation, 2011, zie ook http://graphics.eiu.com/upload/eb/Healthy-Patnerships_ExecSummary_StandAlone.pdf.

Economist Intelligence Unit: Economist Intelligence Unit, 'Solutions.'

doordat nieuwsmedia: In sommige gevallen, niet allemaal, financiert Gates expliet 'branded content' of een advertorial genoemd wordt – journalistiek-achtige informatie die in feite een advertentie is; 'Human Capital and the Benefits, Explained,' *Vox,* 11 september 2018, https://www.vox.com/ad/17846116/human-capital-africa-education-world-population; FastCo Works, 'Five Renowned Designers Illustrate Global Health Stories You Should Know About'; Candid, 'Gates Foundation Funds HuffPost Project to Fight Neglected Diseases'; Paul Raeburn, 'Do Industry Partnerships Undermine Journalistic Credibility?,' *Undark,* 22 april 2016, https://undark.org/2016/04/22/do-industry-partnerships-undermine-journalistic-credibility/; 'The Chronicle of Higher Education and the Gates Foundation,' *The Chronicle of Higher Education,* 14 juli 2013, https://www.chronicle.com/article/the-chronicle-of-higher-education-and-the-gates-foundation/.

American Public Media: Mike Janssen, 'Gates Funding Spurs Doubts over Pubmedia's Impartiality in Education Reporting-Current,' 9 september 2014, https://current.org/2014/09/gates-funding-spurs-doubts-over-pubmedias-impartiality-in-education-reporting/. In dit geval gaf Gates het nieuwsmedium het geld als beurs, maar dat was moeilijk na te trekken. Die beurs blijkt te zijn toegekend aan de Minnesota Public Radio, niet aan American Public Media, en in de beschrijving van de beurs staat niet dat die gebruikt werd voor een project dat Learning Curve heette.

720.000 dollar aan de Slate Group: Opmerking: Eind 2021, na ontvangst van Gates donatie, brengt Slate een podcast uit waarin mijn kritische verslaggeving over Gates gunstig werd onthaald. Nogmaals, het is niet zo dat nieuwsredacties die door Gates worden gefinancierd nooit kritisch over Gates kunnen berichten, alleen dat het moeilijk en zeldzaam is; Mary Harris, 'How Did a Billionaire in Seattle Gain So Much Power Over Global Public Health', Slate, 27 oktober 2021,

https://slate.com./technology/2021/10/bill-gates-foundation-covax-botched-global-vaccine-rollout.html.

The Hidden Economics of Remarkable Women: Laura Rosbrow-Telem, 'What Melinda French Gates and Esther Duflo Think Women Need Right Now,' *Foreign Policy* (blog), 10 februari 2023, https://foreignpolicy.com/podcasts/hidden-economics-of-remarkable-women-hero/melinda-french-gates-esther-duflo/.

'hechten veel waarde aan journalistieke onafhankelijkheid': 'In 10 Years: Philanthropy Funds Journalism,' *Philanthropy Northwest,* 8 maart 2016, https://philanthropynw.org/news/10-years-philanthropy-funds-journalism.

9 Onderwijs

'bang waren voor een monopolie': 'Q&A with Ken Auletta,' C-SPAN, 29 oktober 2009, 38:30, https://www.c-span.org/video/?289705-1/qa-ken-auletta.

'waarom de overheid er helemaal naast zat': Jurgensen, 'In Bill Gates's Mind, a Life of Processing,' *The Wall Street Journal,* 10 september 2019, https://www.wsj.com/articles/the-mind-of-bill-gates-revealed-on-netflix-11568107801.

'zoals bij een elektrische stekker': Michael Q. McShane, 'Bill Gates at AEI on the Common Core,' *American Enterprise Institute-AEI* (blog), 14 maart 2014, https://www.aei.org/education/bill-gates-at-aei-on-the-common-core.

'vijftig verschillende types stekker': Valerie Strauss, 'Bill Gates Calls on Teachers to Defend Common Core,' *The Washington Post,* 14 maart 2014, https://www.washingtonpost.com/local/education/bill-gates-calls-on-teachers-to-defend-common-core/2014/03/14/395b130a-aafa-11e3-98f6-8e3c562f9996_story.html.

markt voor ideeën: Bill Gates, toespraak voor het National Conference of State Legislatures, 21 juli 2009, voorbereide uitspraken beschikbaar in het webarchief via https://web.archive.org/web/20090725061207/https://www.gatesfoundation.org/speeches-commentary/Pages/bill-gates-2009-conference-state-legislatures.aspx

kwestie van burgerrechten: Kevin Chappell, 'One-on-One with Bill Gates: "Why Aren't There Protests Every Day?"' *Ebony,* oktober 2011, https://web.archive.org/web/20111104123826/http://www.ebonyjet.com/CurrentIssue/Oct2011_BillGates.aspx; Alan Hughes, 'Bill Gates Talks Innovation,' *Black Enterprise* (blog), 10 oktober 2011, https://www.blackenterprise.com/bill-gates-talks-innovation/.

nieuwsachtig NBC-programma: 'Education Nation 2011: Summit,' *NBC News*, 12 februari 2014, https://www.nbcnews.com/feature/education-nation/education-nation-2011-summit-n11681.

***The Atlantic**:* 'The State of Education: Rebuilding a More Equitable System,' *The Atlantic,* 27 oktober 2022, https://www.theatlantic.com/live/state-of-edu-2021/; 'Rebuilding the American Dream,' *The Atlantic,* 2017, https://www.theatlantic.com/sponsored/gates-foundation-

2017/rebuilding-the-american-dream/1458/.

60 miljoen dollar: David M. Herszenhorn, 'Billionaires Start $60 Million Schools Effort,' *The New York Times,* 25 april 2007, https://www.nytimes.com/2007/04/25/education/25schools.html; Bill & Melinda Gates Foundation, 'Strong American Schools Campaign Launches to Promote Education Reform in 2008 Presidential Election,' 25 april 2007, https://web.archive.org/web/20070528182916/http://www.gatesfoundation.org/UnitedStates/Education/Announcements/Announce-070425a.htm.

zo alomtegenwoordig: Lyndsey Layton, 'How Bill Gates Pulled off the Swift Common Core Revolution,' *The Washington Post,* 7 juni 2014, https://www.washingtonpost.com/politics/how-bill-gates-pulled-off-the-swift-common-core-revolution/2014/06/07/a830e32e-ec34-11e3-9f5c-9075d5508f0a_story.html; Matthew Bishop and Michael Green, 'Billionaires Learn Giving Is Only a Start,' *The New York Times,* 12 november 2009, https://www.nytimes.com/2009/11/12/giving/12ESSAY.html. Opmerking: Sommige van deze draaideurfiguren kregen ontheffingen voor belangenconflicten waardoor ze direct met Gates konden samenwerken terwijl ze bij de federale overheid werkten. Stephanie Simon en Erin Mershon, 'Gates Masters D.C. – and the World,' Politico, 4 februari 2014, https://www.politico.com/story/2014/02/bill-gates-microsoft-policy-washington-103136.

'enorm wantrouwen': Andrew Ross Sorkin, 'So Bill Gates Has This Idea for a History Class …,' *The New York Times,* 5 september 2014, https://www.nytimes.com/2014/09/07/magazine/so-bill-gates-has-this-idea-for-a-history-class.html; Caitlin Emma, 'Exclusive: AFT shuns Gates funding – Success Academy lawsuit simmering – Defenders of the Common Core – Feds grant California a testing pass,' 10 maart 2014, https://www.politico.com/tipsheets/morning-education/2014/03/exclusive-aft-shuns-gates-funding-success-academy-lawsuit-simmering-defenders-of-the-common-core-feds-grant-california-a-testing-pass-212543.

diverse en wijdverspreide steun: Daniel Katz, 'How to Spot a Fake Grassroots Education Reform Group,' *Daniel Katz, Ph.D.* (blog), 5 september 2014, https://danielskatz.net/2014/09/05/how-to-spot-a-

fake-grassroots-education-reform-group/.

11 miljoen dollar aan subsidies: 'The Campaign for High School Equity Launch and Press Briefing,' The Campaign for High School Equity, 19 juni 2007, https://web.archive.org/web/20070627101507/http://www.highschoolequity.org/ en https://web.archive.org/web/20071214220115/http://www.highschoolequity.org/about; Campaign for High School Equity, 'Campaign for High School Equity Calls for ESEA that Ensures Success for All Students,' 18 maart 2010, https://www.prnewswire.com/news-releases/campaign-for-high-school-equity-calls-for-esea-that-ensures-success-for-all-students-88403092.html.

boodschap onder de aandacht: Jessica E. Gross, reisverslagformulier medewerker, Ethische Comissie van het Huis van Afgevaardigden van de VS, 23 november 2009; Kaitlyn Montan, reisverslagformulier medewerker, Ethische Commissie van het Huis van Afgevaardigden van de VS, 10 juni 2019. Opmerking: In 2015 verliet een programmafunctionaris van de Gates Foundation, Danielle Gonzales, volgens haar profiel op LinkedIn (https://www.linkedin.com/in/danielle-gonzales-0505/), daadwerkelijk de stichting om te helpen bij het leiden van het Onderwijs- en Maatschappijprogramma van Aspen, dat reizen van het congres naar educatieve seminars en retraites voor gekozen leiders en personeel financiert. In de uitnodigingen die het naar leden van het Congres stuurt, benadrukt Aspen de eigen onafhankelijkheid en merkt op dat 'De financiering [voor zijn werk] uitsluitend wordt verstrekt door subsidies van gevestigde stichtingen; er wordt geen geld van de overheid, individuen, buitenlandse zaken, bedrijven of speciale belangen geaccepteerd. Het netwerk wordt ondersteund door de Bill & Melinda Gates Foundation.' Wendell Primes, reisverslagformulier medewerker, Ethische Commissie van het Huis van Afgevaardigden van de VS, 25 november 2019.

meervoudige politieke campagne: Layton, 'How Bill Gates Pulled off the Swift Common Core Revolution.'

uitdagende vragen: Het verslag van Laytons onderzoek naar de stichting verscheen in 2014 – nadat zowel Warren Buffett als Melinda French Gates waren opgestapt als bestuurslid van *The Washington Post*,

respectievelijk in 2011 en 2010. Zou zo'n diepgaand en opvallend onderzoek naar Gates in 2010 mogelijk zijn geweest? 'Warren Buffett to Retire from the Board of The Washington Post Company,' persbericht, Graham Holdings Company, 20 januari 2011, https://www.ghco.com/news-releases/news-release-details/warren-buffett-retire-board-washington-post-company/; 'Melinda French Gates Leaves the Board of The Washington Post Company,' persbericht, Graham Holdings Company, 12 november 2010, https://www.ghco.com/news-releases/news-release-details/melinda-french-gates-leaves-board-washington-post-company.

Een transcriptie: Mijn dank aan Mercedes Schneider die een transcriptie heeft gemaakt van de video en deze op haar blog heeft gezet, dat te vinden is via https://deutsch29.wordpress.com/2014/06/21/transcript-of-gates-march-2014-washington-post-interview/.

toestemming produceert: Sarah Reckhow en Megan Tompkins-Stange, '"Singing from the Same Hymnbook": Education Policy Advocacy at Gates and Broad,' American Enterprise Institute, 5 februari 2015, https://www.aei.org/wp-content/uploads/2015/01/Reckhow-Tompkins-Stange.pdf?x91208

'welke staten moesten worden bijgestuurd': Layton, 'How Bill Gates Pulled off the Swift Common Core Revolution.'

gooiden ze die volledig overboord: Layton, 'How Bill Gates Pulled off the Swift Common Core Revolution.'

gaven die een andere naam: Peter Elkind, 'How Business Got Schooled in the War over Common Core,' *Fortune,* 23 december 2015, https://fortune.com/longform/common-core-standards/.

Diane Ravitch: Diane Ravitch, 'Gates Foundation Funds "Consumer Reports" for Common Core Resources,' *Diane Ravitch's Blog,* 15 augustus 2014, https://dianeravitch.net/2014/08/15/gates-foundation-funds-consumer-reports-for-common-core-resources/.

EdReports: Caitlin Emma, 'A "Consumer Reports" for the Common Core – Another Louisiana Lawsuit Due in Court Today – New App Designed by Obama Administration Targets Bullying,' Politico, 15 augustus 2014, https://www.politico.com/tipsheets/morning-education/2014/08/a-consumer-reports-for-the-common-core-another-louisiana-lawsuit-due-in-court-today-new-app-designed-by-obama-administration-targets-bullying-212543.

‘nieuwe en niet-geteste’: Valerie Strauss, ‘Ravitch: Time for Congress to Investigate Bill Gates’ Role in Common Core,’ *The Washington Post,* 9 juni 2014, https://www.washingtonpost.com/news/answer-sheet/wp/2014/06/09/ravitch-time-for-congress-to-investigate-bill-gates-role-in-common-core/.

niet echt deed wat Gates had gezegd: Valerie Strauss, ‘Why the Common Core Standards Failed – and What It Means for School Reform,’ *The Washington Post,* 5 april 2021, https://www.washingtonpost.com/education/2021/04/05/common-core-failed-school-reform; Matt Barnum, ‘Nearly a Decade Later, Did the Common Core Work?’ *Chalkbeat,* 29 april 2019, https://www.chalkbeat.org/2019/4/29/21121004/nearly-a-decade-later-did-the-common-core-work-new-research-offers-clues.

niet vertaald in verbeteringen: Valerie Strauss, ‘How Much Bill Gates’s Disappointing Small-Schools Effort Really Cost,’ *The Washington Post,* 30 november 2021, https://www.washingtonpost.com/news/answer-sheet/wp/2014/06/09/how-much-bill-gatess-disappointing-small-schools-effort-really-cost/.

‘afrondingsmarge’: Village Global, ‘Bill Gates on Startups, Investing and Solving the World’s Hardest Problems,’ 31:00.

‘een beetje terugzien’: Village Global, ‘Bill Gates on Startups, Investing and Solving the World’s Hardest Problems,’ 34:00

ongeveer 13 procent: Analyse van subsidiegegevens van de Gates Foundation. Opmerking: deze analyses zijn niet eenduidig vanwege de manier waarop de stichting haar subsidies labelt. De stichting labelt bijvoorbeeld het merendeel van – maar niet alle – giften van Gates aan Lakeside, de privéschool die de kinderen van Gates bezochten, niet als gerelateerd aan ‘onderwijs’, maar als ‘gemeenschapsbetrokkenheid’. Mijn analyse is dat er 10,8 miljard dollar besteed is aan projecten die de subsidiedatabank van de Gates Foundation labelt als gerelateerd aan onderwijs.

‘geen reden om op te geven’: Gates en Gates, ‘Why We Swing for the Fences.’

‘nogal vreemd’: Wallace en Erickson, *Hard Drive,* 57.

computerachtige cognitieve vermogens: *Inside Bill’s Brain,* aflevering 2, om 22:55.

‘denkweken’: Catherine Clifford, ‘Bill Gates Took Solo ‘Think Weeks’ in a Cabin in the Woods – Why It’s a Great Strategy,’ CNBC, 28 juli 2019, https://www.cnbc.com/2019/07/26/bill-gates-took-solo-think-weeks-in-a-cabin-in-the-woods.html; Julian Hayes II, ‘In the 1980s, Bill Gates Would Escape to a Secret Cabin in the Woods to Protect Himself from Burnout. Here’s the Modern-Day, Easier Version of His Approach,’ *Business Insider,* 2 augustus 2019, https://www.businessinsider.com/bill-gates-took-think-weeks-the-1980s-launched-internet-explorer-2019-8.

‘100 miljoen dollar’: Schwab, ‘Bill Gates Gives to the Rich (Including Himself).’

‘Het is daar een chaos!’: *Inside Bill’s Brain,* aflevering 2 om 2:00..

dat hij letterlijk denkt: ‘She Advocated for Women, Then Microsoft Pushed Her Off Its Board – with Maria Klawe,’ *Big Technology Podcast,* 8 juli 2021, 33:00, https://podcasts.apple.com/us/podcast/she-advocated-for-women-then-microsoft-pushed-her-off/id1522960417?i=1000528138094.

‘zonder te kijken’: Anthony Cody, *The Educator and the Oligarch: A Teacher Challenges the Gates Foundation* (New York, Garn Press, 2014).

‘zijn obsessie’: Rich Karlgaard, ‘Talent Wars,’ *Forbes,* 31 oktober 2005, https://www.forbes.com/forbes/2005/1031/045.html?sh=5e9677c775dd.

‘zwarte en latinostudenten’: ‘K–12 Education,’ Bill & Melinda Gates Foundation,’ g.d., https://www.gatesfoundation.org/our-work/programs/us-program/k-12-education.‘vrije tijd’: Allison, ‘Transcript of a Video History Interview with Mr. William “Bill” Gates.’

‘vrije tijd’: Allison, ‘Transcript of a Video History Interview with Mr. William ‘Bill’ Gates.’

dezelfde rijke educatieve ervaringen: Tanza Loudenback, ‘Bill Gates’ Kids May Not Inherit His Fortune, but He Is Setting Them up for Success in Other Ways.’

Ragland: Alice Ragland, ‘Sustaining Black Captivity: A Critical Analysis of Corporate Philanthropic Discourse on Education’ (dissertatie, Ohio State University, 2019), https://etd.ohiolink.edu/apexprod/rws_etd/send_file/send?

accession=osu1555411670630373&disposition=inline.

'de onderkant van de rijke landen': 'Bill Gates Interview on Oprah Farewell 2010.09.20.'

575 miljoen dollar: Tony Wan, 'The Gates Foundation Spent $200M+ Trying to Improve Teacher Performance, and All It Got Was This Report,' *EdSurge,* 29 juni 2018, https://www.edsurge.com/news/2018-06-29-the-gates-foundation-spent-200m-trying-to-improve-teacher-performance-and-all-it-got-was-this-report; Brian M. Stecher et al., *Improving Teaching Effectiveness: Final Report: The Intensive Partnerships for Effective Teaching Through 2015–2016,* RAND Corporation, 21 juni 2018, p. 333, https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2242.html.

'meest beslissende factor': Bill Gates, toespraak voor de National Conference of State Legislatures, 21 juli 2009, voorbereide uitspraken zijn beschikbaar in het webarchief via https://web.archive.org/web/20090725061207/https://www.gatesfoundation.org/speeches-commentary/Pages/bill-gates-2009-conference-state-legislatures.aspx.

100 miljoen dollar: Marlene Sokol, 'Sticker Shock: How Hillsborough County's Gates Grant Became a Budget Buster,' *The Tampa Bay Times,* 15 december 2015, https://www.tampabay.com/news/education/k12/sticker-shock-how-hillsborough-countys-gates-grant-became-a-budget-buster/2250988/.

'dat het nieuwe systeem hen aanmoedigde': Bill Gates, 'For Teachers, Shame Is No Solution,' *The New York Times,* 22 februari 2012, https://www.nytimes.com/2012/02/23/opinion/for-teachers-shame-is-no-solution.html.

Nog eens 50 miljoen: Sokol, 'Sticker Shock'; Marlene Sokol, 'Hillsborough Schools to Dismantle Gates-Funded System that Cost Millions to Develop,' *The Tampa Bay Times,* 30 oktober 2015, https://www.tampabay.com/news/education/k12/eakins-panel-will-help-hillsborough-schools-move-on-from-the-gates-grant/2251811/.

schandpaalmethode: Gary Rubinstein, wiskundedocent op een middelbare school, ontdekte belangrijke tegenstrijdigheden in Gates' evaluatieschema. Hij merkte op dat basisschoolleerkrachten die dezelfde leerlingen zowel rekenen als taal geven vaak sterk uiteenlopende evaluatiescores ontvangen voor het lesgeven in deze twee

vakken. ‘Bij het doornemen van de gegevens,’ schreef Rubinstein op zijn blog, ‘merkte ik dat er leerkrachten waren, zoals een 5e-klas leerkracht op openbare basisschool 196, die 97 uit 100 scoorde bij taal en 2 uit 100 bij rekenen. Dit is met dezelfde leerlingen in hetzelfde jaar! Hoe kan een leraar tegelijkertijd zo goed en zo slecht zijn? Elk evaluatiesysteem waarin dit kan gebeuren is uiteraard zeer gebrekkig, maar ik wilde onderzoeken of dit een grote uitzondering was of dat het vrij gebruikelijk was. Ik heb de cijfers bekeken en de resultaten schokten me (wat vrij moeilijk te doen is). Dit is wat ik ontdekte… Van de 5675 basisschoolleerkrachten was het gemiddelde verschil tussen de twee scores maar liefst 22 punten.’ Gary Rubinstein, ‘Analyzing Released NYC Value-Added Data Part 2,’ *TeachForUs* (blog), 28 februari 2012, https://web.archive.org/web/20120305214412/https://garyrubinstein.teachforus.org/2012/02/28/analyzing-released-nyc-value-added-data-part-2/.

pleegde een leraar uit Los Angeles zelfmoord: Ian Lovett, ‘Teacher’s Death Exposes Tensions in Los Angeles,’ *The New York Times,* 9 november 2010, https://www.nytimes.com/2010/11/10/education/10teacher.html.

‘niet te koop!’: Taylor Soper, ‘Teachers protest in downtown Seattle, say Bill Gates is ruining education,’ *GeekWire,* 27 juni 2014, https://www.geekwire.com/2014/teachers-protest-gates-foundation/; Jesse Hagopian, ‘Debating the Gates Foundation,’ *Socialist Worker,* 13 maart 2012, https://socialistworker.org/2012/03/13/debating-the-gates-foundation.

‘slecht presterende leraren’: Gates, ‘For Teachers, Shame Is No Solution.’

Best gedaan om dat te corrigeren Anthony Cody, ‘Teachers Face Good Cops or Bad Cops in Push for Evaluations,’ *EdWeek,* 29 februari 2012, https://www.edweek.org/policy-politics/opinion-teachers-face-good-cops-or-bad-cops-in-push-for-evaluations/2012/02.

of uitroepteken: Stecher et al., ‘Improving Teaching Effectiveness.’

Glimlachende, rustige, gehoorzame: ‘Better Connected, Future Vision,’ *inBloom,* video beschikbaar via https://vimeo.com/60661666

infrastructuur: Tricia Duryee, ‘Gates-Backed InBloom Winding Down after Non-Profit Faces Concerns over Privacy,’ video (op 53:40 en 56:00), *GeekWire,* 21 april 2014, https://www.geekwire.com/2014/gates-

backed-inbloom-winding-non-profit-faces-concerns-privacy/. Opmerking: deze groepering veranderde zijn naam al vroeg in haar bestaan van Shared Learning Collaborative naar inBloom. In 2011 werd Shared Learning Collaborative opgericht in de staat Washington als een vennootschap met beperkte aansprakelijkheid. Datzelfde jaar meldde de jaarlijkse belastingaangifte van de Gates Foundation dat SLC een 'gecontroleerde entiteit' was, wat volgens de regels van de belastingdienst betekent dat Gates meer dan 50 procent ervan in handen had. Documenten van Gates en InBloom geven het project uitgebreid weer als 'non-profit'. Het is niet duidelijk of het project ooit de 501c3-status heeft gehad. 'Shared Learning Collaborative Blossoms into "inBloom Inc.",' *EdSurge,* 5 februari 2013, https://www.edsurge.com/news/2013-02-05-the-shared-learning-collaborative-gets-a-new-name-inbloom-inc; Opvraging bij het registratiesysteem Corporaties en Liefdadigheid van de staat Washington, 31 januari 2023; 'Exempt Organizations Annual Reporting Requirements – Form 990, Schedule R: "Related Organization" and "Controlled Entity" Reporting Differences,' Belastingdienst, geen datum, https://www.irs.gov/charities-non-profits/exempt-organizations-annual-reporting-requirements-form-990-schedule-r-related-organization-and-controlled-entity-reporting-differences.

4,35 miljard: Monica Bulger, Patrick McCormick en Mikaela Pitcan, 'The Legacy of InBloom,' *Data and Society*, 2 februari 2012, 11, https://datasociety.net/pubs/ecl/InBloom_feb_2017.pdf.

bij het schrijven van aanvragen: Lyndsey Layton, 'Common Standards for Nation's Schools a Longtime Goal,' *The Washington Post,* 9 juni 2014, https://www.washingtonpost.com/local/education/common-standards-for-nations-schools-a-longtime-goal/2014/06/09/cbe7e9ec-edb1-11e3-92b8-52344c12e8a1_story.html.

'databank operationeel': Stephanie Simon, 'K–12 Student Database Jazzes Tech Startups, Spooks Parents,' Reuters, 3 maart 2013, https://web.archive.org/web/20130304030215/https://www.reuters.com/article/2013/03/03/us-education-database-idUSBRE92204W20130303.

midden in een groot schandaal: Ruth McCambridge, 'NY Parents Protest Foundation-Funded inBloom Educaiton Data Portal,' *Non-Profit Quarterly,* 2 mei 2013, https://nonprofitquarterly.org/ny-parents-

protest-foundation-funded-inbloom-education-data-portal/.

gesloten na het nieuws: Jim Watterson, 'News of the World: 10 Years Since Phone-Hacking Scandal Brought Down Tabloid,' *The Guardian,* 10 juli 2021, https://www.theguardian.com/media/2021/jul/10/news-of-the-world-10-years-since-phone-hacking-scandal-brought-down-tabloid.

Als dominostenen: Molly Hensley-Clancy, 'How Rupert Murdoch Suffered a Rare Defeat in American Classrooms,' BuzzFeed News, 24 augustus 2015, https://www.buzzfeednews.com/article/mollyhensleyclancy/how-rupert-murdoch-suffered-a-rare-defeat-in-american-classr; Natasha Singer, 'inBloom Student Data Repository to Close,' *The New York Times,* 21 april 2014, https://archive.nytimes.com/bits.blogs.nytimes.com/2014/04/21/inbloom-student-data-repository-to-close/.

onafhankelijke beoordeling: Data and Society beweert op zijn website dat 'We accepteren geen financiering die onze mogelijkheid zou beïnvloeden om werk na te streven vrij van externe inmenging, en we beschermen fel de onafhankelijkheid van onze onderzoekers en fellows in hun intellectuele activiteiten en individuele financieringsrelaties.' 'About,' Data and Society Research Institute, g.d., https://datasociety.net/about/.

toekomstig Amerikaans project: Bulger, McCormick, and Pitcan, 'The Legacy of InBloom.'

studentengegevens: 'Report Offers Recommendations for How Systems Can Access and Use Postsecondary Outcomes Data to Support Students' Success,' *Chiefs for Change* (blog), 1 december 2021, https://www.chiefsforchange.org/2021/12/01/report-offers-recommendations-for-how-systems-can-access-and-use-postsecondary-outcomes-data-to-support-students-success/. Opmerking: naast de inspanningen van de stichting om gegevens te verzamelen in het onderwijs, heeft zij een groeiende portfolio van projecten gericht op wat zij 'digitale inclusie' noemt. Dit omvat nieuwe digitale banksystemen en digitale identificatieschema's, gericht op het bevorderen van gelijkheid, zoals het betrekken van ondervertegenwoordigde gemeenschappen op een platform waar ze zich volledig kunnen aansluiten bij de moderne economie. In 2022 publiceerde het Center for Human Rights and Global Justice van de New York University een uitgebreid rapport waarin de potentiële

gevaren van dergelijke inspanningen worden geschetst. Daarbij noemt het rapport specifiek de sleutelfinanciering van de Gates Foundation aan groepen die op dit gebied werken, zoals G2PX, MOSIP, de Digital Impact Alliance, ID4A, ID4Africa en de GSMA Foundation. 'Voorstanders hebben dit nieuwe paradigma verhuld in de taal van mensenrechten en inclusie,' merkt het rapport op. 'Net als fysieke wegen worden nationale digitale identificatiesystemen met biometrische componenten (digitale ID-systemen) gepresenteerd als de openbare infrastructuur van de digitale toekomst. Maar deze specifieke infrastructuren zijn gevaarlijk gebleken, omdat ze zijn gekoppeld aan ernstige en grootschalige schendingen van de mensenrechten in verschillende landen over de hele wereld, die sociale, burgerlijke en politieke rechten beïnvloeden. De voordelen blijven ondertussen vaag en slecht gedocumenteerd. Sterker nog, degenen die het meeste voordeel kunnen hebben, zijn misschien niet degenen die "achterblijven", maar een kleine groep bedrijven en op veiligheid gerichte overheden.' Paving a Digital Road to Hell: A Primer on the Role of the World Bank and Global Networks in Promoting Digital ID, Center for Human Rights and Global Justice, NYU School of Law, juni 2022, https://chrgj.org/wp-content/uploads/2022/06/Report_Paving-a-Digital-Road-to-Hell.pdf.

faillissementsprocedures: Natasha Singer, 'Federal Regulators Seek to Stop Sale of Students' Data', *New York Times*, https://archive.nytimes.com/bits.blogs.nytimes.com/2014/05/23/federal-regulators-seek-to-stop-sale-of-students-data/.

Amazon en Cisco: Jeff Bryant en Velislava Hillman, 'How Big Businesses Are Colonizing the Classroom,' Progressive.org, 16 februari 2022, https://progressive.org/api/content/45cc4ab4-89c7-11ec-80f6-12f1225286c6/.

een reeks vergaderingen: Mercedes K. Schneider, *Common Core Dilemma: Who Owns Our Schools?* (New York, Teachers College Press, 2015), 20–22, 27.

'uitgebreide vergelijking': De stichting kondigde haar eerste vier subsidies voor K–12 onderwijs aan in oktober 1999. Dat geld ging naar Achieve, Partnership for Learning, Public Agenda en de West Seattle High School. De subsidiegegevens van de stichting geven weer dat er 350 miljoen dollar is toegekend aan projecten die expliciet omschreven zijn als bestemd voor 'common core' of 'CCSS' (Common Core State

Standards), maar het is zeer waarschijnlijk dat het daadwerkelijke bedrag aanzienlijk hoger is. Jack Hassard, emeritus-hoogleraar aan de Georgia State University, schatte in 2014 dat Gates 2.3 miljard dollar heeft besteed aan het promoten van Common Core. Jack Hassard, 'Why Bill Gates Defends the Common Core,' *The Art of Teaching Science* (blog), 15 maart 2014, https://jackhassard.org/why-bill-gates-defends-the-common-core/.

Tillerson: Erin Kourkounis, 'CEOs Tout Benefits of Common Core Standards,' *Tampa Tribune,* 28 oktober 2013.

'aan het dalen': Glenn Britt, 'Investing in Innovation,' *Forbes,* 1 maart 2010, https://www.forbes.com/2010/03/01/science-technology-education-thought-leaders-britt.html?sh=60dc6d571eee.

'individuele overname': McShane, 'Bill Gates at AEI on the Common Core.'

langetermijnstrategie: 'Is Bill Gates a Closet Liberal?' *Salon,* 29 januari 1998, https://web.archive.org/web/20120607021236/https://www.salon.com/1998/01/29/feature_349/.

'met hand en tand': Neil Krauss, 'Support the Page Amendment, but Let's Not Pretend We Can Educate Ourselves out of Inequality,' *MinnPost,* 1 november 2021, https://www.minnpost.com/community-voices/2021/11/support-the-page-amendment-but-lets-not-pretend-we-can-educate-ourselves-out-of-inequality/?hilite=neil+kraus.

verhaal van de 'vaardigheidskloof': de stichting lijkt expliciet over haar vooringenomenheid bij onderzoeken, en merkt op: 'Wij zullen onderzoek, communicatie en beleidsanalyse-inspanningen ondersteunen die het belang benadrukken van het verdubbelen van het aantal jongeren dat een postsecundaire kwalificatie behaalt.' Dat wil zeggen, Gates streeft ernaar onderzoek te financieren dat erop gericht lijkt zijn vooraf geformuleerde conclusie te ondersteunen dat de Amerikaanse arbeidsmarkt een veel beter opgeleide beroepsbevolking vereist. Bill & Melinda Gates Foundation, Postsecondary Success, 2009, https://docs.gatesfoundation.org/documents/postsecondary-education-success-plan-brochure.pdf.

'missie van de stichting': Sara Rimer, 'Gates Grants Aim to Help Low-Income Students Finish College,' *The New York Times,* 9 december 2008, https://www.nytimes.com/2008/12/09/education/09gates.html;

‘Measuring Up 2008,’ National Center for Public Policy and Higher Education, 2008, 2, https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED503494.pdf; https://web.archive.org/web/20090613023059/; http://cew.georgetown.edu/mission.html; https://web.archive.org/web/20201203174944/; https://cew.georgetown.edu/about-us/; https://web.archive.org/web/20201203165447/; https://cew.georgetown.edu/about-us/faqs/https://cew.georgetown.edu/about-us/.

‘minimaal een tweejarig’: Jacques Steinberg, ‘More Employers to Require Some College, Report Says,’ *The New York Times,* 14 juni 2010, https://www.nytimes.com/2010/06/15/education/15degree.html.

‘ongeveer twee derde’: Anthony Carnevale, Nicole Smith en Jeff Strohl, *Help Wanted: Projections of Jobs and Education Requirements Through 2018*, Center on Education and the Workforce van de Georgetown University, juni 2010, https://cewgeorgetown.wpenginepowered.com/wp-content/uploads/2014/12/fullreport.pdf. ‘gevoelloos’: Goldie Blumenstyk, ‘By 2020, They Said, 2 out of 3 Jobs Would Need More than a High-School Diploma. Were They Right?,’ *Chronicle of Higher Education,* 22 januari 2020, https://www.chronicle.com/newsletter/the-edge/2020-01-22.

middelbareschooldiploma: U.S. Bureau of Labor Statistics, Employment Projections, Data, ‘Occupations that Need More Education for Entry Are Projected to Grow Faster than Average,’ Table 5.2: ‘Employment, Wages, and Projected Change in Employment by Typical Entry-Level Education,’ g.d., https://www.bls.gov/emp/tables/education-summary.htm.

onderbenut: Federal Reserve Bank of New York, Economic Research, ‘Underemployment Rates for College Graduates,’ Table, g.d., https://www.newyorkfed.org/research/college-labor-market/index.html#/underemployment.

lage lonen: Daniel Costa, ‘STEM Labor Shortages?: Microsoft Report Distorts Reality about Computing Occupations,’ Economic Policy Institute, 19 november 2012, https://www.epi.org/publication/pm195-stem-labor-shortages-microsoft-report-distorts/; Daniel Costa en Ron Hira, ‘H-1B visas and prevailing wage levels,’ Economic Policy

Institute, 4 mei 2020, https://www.epi.org/publication/h-1b-visas-and-prevailing-wage-levels/.

'de grote gelijkmaker': Bill & Melinda Gates Foundation, Postsecondary Success.

'van de wieg tot de carrière': Bill & Melinda Gates Foundation, 'Road Map Project,' mei 2013, https://docs.gatesfoundation.org/documents/BMGF_RoadmapProject_SIO_062413_r4_onln.pdf.

structurele schoolhervorming: Elkind, 'How Business Got Schooled in the War over Common Core.'

'herontwerpen van financiële hulp': Simon en Mershon, 'Gates Masters D.C.-and

de Wereld.'

'succes op de arbeidsmarkt': Elizabeth Warren, 'The College Transparency Act of 2017,' 15 mei 2017, https://www.warren.senate.gov/files/documents/2017_05_15_College_Transparency_One_Pager.pdf. Opmerking: deze formulering is vrijwel niet te onderscheiden van de eigen retoriek van de stichting, die ten minste teruggaat tot 2009: 'Veel universiteiten hebben weinig toegang tot real-time kennis over, of en wanneer hun studenten beginnen uit te vallen. Bestuurders hebben geen regelmatige toegang tot gegevens die ervoor zorgen dat hun programma's aansluiten op de vraag van de arbeidsmarkt. Studenten maken cruciale keuzes over waar te studeren en welk hoofdvak te kiezen, met weinig gegevens over de kwaliteit van het programma of het succes van de afgestudeerden. Zonder betere gegevens missen onderwijzers, studenten en beleidsmakers de informatie die ze nodig hebben om goede beslissingen te nemen, die een toewijding aan voltooiing zullen ondersteunen en versterken.' Bill & Melinda Gates Foundation, *Postsecondary Success*.

gelijkheid en rechtvaardigheid: Valerie Strauss, 'Congress May Create Massive Program to Collect College Student Data,' *The Washington Post,* 4 april 2022, https://www.washingtonpost.com/education/2022/04/04/congress-student-data-collect-privacy/; Scott Jaschik, 'House Approves College Transparency Act,' *Inside Higher Ed,* 7 februari 2022, https://www.insidehighered.com/news/2022/02/07/house-passes-college-transparency-act.

10 De last van de witte man

schilderijen en foto's: National Portrait Gallery, portret van Bill en Melinda Gates, Object no. NPG.2010.83, https://www.si.edu/newsdesk/photos/bill-and-melinda-gates-portrait.

Raad van Bestuur: Robin Pogrebin, 'New Chairwoman Poised to Reform Smithsonian,' *The New York Times,* 21 september 2008, https://www.nytimes.com/2008/09/22/arts/22muse.html; 'Patty Stonesifer Elected Chair of Smithsonian Board of Regents,' Smithsonian Institution, 22 september 2008, https://www.si.edu/newsdesk/releases/patty-stonesifer-elected-chair-smithsonian-board-regents; Opmerking: verzoeken op basis van de Wet openbaarheid van bestuur aan het Smithsonian leverden extreem zwaar gecensureerde documenten op die niet duidelijk maakten hoeveel de National Portrait Gallery had betaald voor het portret van de Gatesen of wie als eerste een portret van hen had voorgesteld. De niet-gecensureerde delen van het document vermelden niet dat Stonesifer een rol had in de beslissing. De National Portrait Gallery meldt dat in mei 2008 is besloten tot de opdracht, op een moment dat Stonesifer in de Raad van Bestuur van het Smithsonian zat. Een paar maanden later werd ze voorzitter. Ook opmerkelijk: zelfs nadat ze haar CEO-positie bij de Gates Foundation had verlaten, bleef ze daar senior adviseur.

'op safari': Melinda Gates, 'The Story of How Melinda Gates Met Bill Gates,' Interview, Salesforce, 1 december 2016, https://www.youtube.com/watch?v=VqsFbzTcpdc.

zelfs hun eigen wijnexpert: Joss Kent (zoals verteld aan Charlotte Metcalf), 'Travel Safaris,' Spectator, 18 juli 2009, https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:tx14f54M4J4J:https://reader.exacteditions.com/issues/5493/page/44&cd=3&hl=en&ct=clnk&gl=us&client=firefox-b-1-d.

'niet afgezaagd': Gates, 'The Story of How Melinda Gates Met Bill Gates,' 2:50.

'kapitalistische samenlevingen': Melinda French Gates, interview door Becky Quick, CNBC, 24 april 2019, https://www.youtube.com/watch?v=J9Xs5RF7qBk. Opmerking: Een enquête uit 2021 van de Alliance for Democracies toonde aan dat 44 procent van de mensen uit 53 verschillende landen zeiden dat ze de Verenigde Staten zien als een bedreiging voor hun democratieën. Enkele van de sterkste sentimenten

over de Verenigde Staten kwamen uit de armste landen. 'Global Poll: Despite Grim Views of Democracies' Covid Response, People Around the World Want More Democracy,' persbericht, Alliance of Democracies, 2021, g.d., https://www.allianceofdemocracies.org/initiatives/the-copenhagen-democracy-summit/dpi-2021.

'Dat is echt onveilig voor de baby': 'Administrator Samantha Power at Global Child Care Infrastructure Event,' USAID, 28 april 2022, https://www.usaid.gov/news-information/press-releases/apr-28-2022-administrator-samantha-power-global-child-care-infrastructure-event.

'Dit is het duidelijkste voorbeeld': Geneva Health Files (@filesgeneva), Twitter, 29 april 2022, https://twitter.com/FilesGeneva/status/1520154341264572416; Themrise Khan (@themrise), Twitter, 30 april 2022, https://twitter.com/themrise/status/1520308825303179266.

praktijk van hegemonie: Analyse van de liefdadigheidssubsidies door de Gates Foundation, gedeeltelijk gebaseerd op de classificatie door de Wereldbank van landen met hoge inkomens. 'World Bank Country and Lending Groups – World Bank Data Help Desk,' g.d., https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519-world-bank-country-and-lending-groups.

'fantoomhulp': 'Phantom Aid: Money Allocated to Countries that Ends Up Funding INGOs,' *Global Health Justice* (blog), g.d., https://depts.washington.edu/globalhealthjustice/category/phantom-aid/.

consultant van McKinsey: John Aglionby, 'EthioChicken: Ethiopia's Well-Hatched Idea,' *The Financial Times,* 15 maart 2018; 'Joseph Shields,' LinkedIn, g.d., https://www.linkedin.com/in/joseph-shields-5338009/. Opmerking: Gates' donaties van 12 miljoen dollar aan EthioChicken en haar moederorganisatie, Flow Equity, gaan vreemd genoeg niet naar Ethiopië. Ze gaan naar Mauritius, een bekend belastingparadijs. Het bedrijf reageerde niet op persvragen.

'zeer weinig kennis': Peter Buffett, 'The Charitable-Industrial Complex,' *The New York Times,* 26 juli 2013, https://www.nytimes.com/2013/07/27/opinion/the-charitable-industrial-complex.html?_r=0.

Buffetts eigen koloniale kijk: Sean Cooper, 'What Happens When a Buffett Buys Your Town?' *Tablet Magazine*, 13 juli 2021,

https://www.tabletmag.com/sections/news/articles/buffett-kingston-sean-cooper.

'je wilt het bestuur verbeteren': Gates, 'Watch the Full Bill Gates Keynote,' 30:52.

'een derde van de wereld': Gates, 'Watch the Full Bill Gates Keynote,' 31:30.

'een robot willen hebben': Gates, 'Watch the Full Bill Gates Keynote,' 3:10.

David McCoy: McCoy et al., 'The Bill & Melinda Gates Foundation's GrantMaking Programme for Global Health,' 1645–1653.

het racisme dat hij ervoer: Daniel Kamanga, 'I've Had Racism's Weight of Knee on My Neck; Will George Floyd's Death Give Me a Chance to Breath?' LinkedIn, 5 juni 2020, https://web.archive.org/web/20220104010414/https://www.linkedin.com/pulse/ive-had-racisms-weight-knee-my-neck-george-floyds-death-kamanga/

beschuldigd werd van racistisch gedrag: Das, Flitter en Kulish, 'A Culture of Fear at the Firm that Manages Bill Gates's Fortune.'

Lucica Ditiu: Apoorva Mandavilli, 'A Global Health Star Under Fire,' *The New York Times*, 12 september 2020, https://www.nytimes.com/2020/09/12/health/ditiu-stoptb-united-nations.html.

2,5 miljoen dollar: 'United Nations Office for Project Services, Geneva,' Bill & Melinda Gates Foundation, juni 2021, https://www.gatesfoundation.org/about/committed-grants/2021/06/opp1216273.

Erika Arthun: 'Members of the Board,' Stop TB Partnership, g.d., https://www.stoptb.org/board/members-of-board.

'les in neokolonialisme': Julia Feliz, 'Response to Cornell SA Meeting,' *Medium* (blog), 25 oktober 2019, https://medium.com/@jd.feliz/response-to-cornell-sa-meeting-69b7ca9e288e.

een resolutie: Meghna Maharishi, 'S.A. Passes Statement in Support of Julia Feliz as Some Fellows Push Back,' *Cornell Daily Sun,* 25 oktober 2019, https://cornellsun.com/2019/10/25/s-a-passes-statement-in-support-of-julia-feliz-as-some-fellows-pushback/.

'voorvechters te worden voor wereldwijde ontwikkeling': 'Homepage,' Generation Africa Voices, g.d., https://www.generationafricavoices.org/.

authentieke Afrikaanse ellende: Generation Africa, portretten van verhalenvertellers door Louis Lakor, Aisha Nabukeera en Rachael Ouko, g.d., https://www.generationafricavoices.org/#glide-cohort.

hand in hand: Diane Cardoso, 'A Look at Global Stories of Women and Girls,' *The Moth,* 27 maart 2018, https://themoth.org/dispatches/a-look-at-global-stories.

bijna 2000 openbare opiniestukken: 'Locally Rooted, Globally Networked,' New Voices Fellowship, https://web.archive.org/web/20220512094414/https://newvoicesfellows.aspeninstitute.org/

De stichting heeft een zetel: 'Our Board,' Speak Up Africa, g.d., https://www.speakupafrica.org/our-board/.

Trump-gebouw: Speak Up Africa, belastingaangifte 990, 2015. Opmerking: de groepering geeft als adres op: 40 Wall Street, wat bekend staat als het Trump Building (naar Donald Trump).

hightech rioolwaterzuiveringsinstallatie: 'The Gates Foundation's Approach Has Both Advantages and Limits,' *The Economist,* 30 september 2021, https://www.economist.com/international/2021/09/16/the-gates-foundations-approach-has-both-advantages-and-limits.

slechts ongeveer 10 procent: Bill & Melinda Gates Foundation, 'DEI Progress Report,' 2021, https://docs.gatesfoundation.org/documents/bill_and_melinda_gates_foundation_2021_dei_progress_report.pdf; 'U.S. Census Bureau QuickFacts: United States,' g.d., https://www.census.gov/quickfacts/fact/table/US/PST045221.

Zaidi, een onderscheiden arts: 'Anita Zaidi,' profiel, Bill & Melinda Gates Foundation, 16 maart 2022, https://web.archive.org/web/20220316055452/; https://www.gatesfoundation.org/about/leadership/anita-zaidi.

Project Syndicate: 'The Key to Development' Project Syndicate, 30 juni 2021, https://www.project-syndicate.org/onpoint/gender-equality-the-key-to-sustainable-development-public-health-by-anita-zaidi-2021-06.

'kijken we heel zorgvuldig': aangehaald in Sana Syed, 'A Conversation with Anita Zaidi – A Discussion of Global Child Health, Empowering Women And . . .' *Medium,* g.d., https://medium.com/@syedsana/a-conversation-with-anita-zaidi-a-discussion-of-global-child-health-af47699f070b.

afdeling Kindergeneeskunde: 'Anita Zaidi,' profiel.

parttime faculteitspositie: 'Anita Zaidi,' faculteitsprofiel, Aga Khan University, g.d., https://www.aku.edu/mcpk/faculty/pages/profile.aspx?ProfileID=295&Name=Anita Kaniz Mehdi Zaidi. Opmerking: in 2022 was Zaidi co-auteur van een onderzoeksrapport (gefinancierd door de Gates Foundation) dat gepubliceerd werd in de *Lancet Global Health*, waarbij vermeld werd dat ze verbonden was aan de Aga Khan-universiteit, niet aan de Gates Foundation. Nadat ik contact had opgenomen met het tijdschrift, nam het een correctie op, waarin haar werkzaamheden voor de stichting belicht werden. 'Correction to Lancet Glob Health 2022; 10: E1289–97,' *The Lancet Global Health* 10, no. 10 (1 oktober 2022): e1394, https://doi.org/10.1016/S2214-109X(22)00385-0.

bijna 750.000 dollar: The Aga Khan University, 'Generous Gift from Alumni to Advance Paediatric Research,' g.d., https://www.aku.edu/news/Pages/News_Details.aspx?nid=NEWS-002428; Bill & Melinda Gates Foundation, belastingopgave 990, 2021, 791.

Zaidi heeft opgericht: 'Our Profile,' Vital Pakistan Trust, 5 juli 2017, https://web.archive.org/web/20170705114023/http://www.vitalpakistantrust.org/about-us.php; 'Board of Trustees,' Vital Pakistan, 13 juni 2022, https://web.archive.org/web/20220613170907/; https://www.vitalpakistantrust.org/trustees.

vrijwel alle: The Aga Khan University, 'New MRI Technology to Power Insights into Newborn Health,' g.d., https://www.aku.edu/news/Pages/News_Details.aspx?nid=NEWS-002526. Opmerking: uit Vital Pakistans financiële controles blijkt een inkomen van ongeveer veertig miljoen Pakistaanse roepies in 2016, dertig miljoen in 2017 en zeventig miljoen in 2018, wat neerkomt op ongeveer 1,3 miljoen dollar. De Gates Foundation meldt meer dan acht miljoen dollar aan subsidies aan Vital in 2016 en 2017, die over meerdere jaren uitbetaald moeten worden. Als er al een verschil is, zou

de door Gates gerapporteerde financiering zelfs de bedragen kunnen overstijgen die worden vermeld in de gepubliceerde controles van Vital.

bijna volledig te zijn weggehaald: 'Our Profile,' Vital Pakistan Trust.' Opmerking: begin 2023 heb ik een back-end zoekopdracht uitgevoerd op de website van Vital, en de enige verwijzing naar haar naam die ik vond, was in een wetenschappelijke studie die beschikbaar was voor download.

duizend gevallen van verlammende polio: 'Reported Cases of Paralytic Polio, 2021,' Our World in Data, g.d., https://ourworldindata.org/grapher/the-number-of-reported-paralytic-polio-cases.

ondervoed: 'Number of People Requiring Interventions for Neglected Tropical Diseases,' Our World in Data, g.d., https://ourworldindata.org/grapher/number-of-people-requiring-interventions-for-neglected-tropical-diseases; 'Number of People Who Are Undernourished,' Our World in Data, g.d., https://ourworldindata.org/grapher/number-undernourished.

te maken met groeistoornissen: 'Saving Children from Stunting,' UNICEF, g.d., https://www.unicef.org/pakistan/stories/saving-children-stunting.

zijn allereerste persoonlijke bezoek: 'Bill Gates Meets Prime Minister Imran Khan to Discuss Progress Against Polio, Steps to Overcome Final Challenges to Eradication,' Bill & Melinda Gates Foundation, g.d., https://www.gatesfoundation.org/ideas/media-center/press-releases/2022/02/bill-gates-meets-prime-minister-imran-khan-on-polio-eradication-in-pakistan; 'Bill Gates Make His First-Ever Visit to Pakistan; Discusses Health Issues with Imran Khan,' *Times of India,* 17 februari 2022, https://timesofindia.indiatimes.com/world/pakistan/bill-gates-make-his-first-ever-visit-to-pakistan-discusses-health-issues-with-imran-khan/articleshow/89641568.cms.

'om ervoor te zorgen dat elk kind': 'Bill Gates Meets Prime Minister Imran Khan to Discuss Progress Against Polio, Steps to Overcome Final Challenges to Eradication.'

wetenschappelijk onderzoekers een essay: Fyezah Jehan en Kheezran Ahmed, 'When Will Pakistan Stand on Two Legs? A Polio Story,' *Speaking of Medicine and Health* (blog), 8 juni 2022,

https://speakingofmedicine.plos.org/2022/06/08/when-will-pakistan-stand-on-two-legs-a-polio-story/.

'terreur van het poliovirus': Fyezah Jehan, Twitter, 12 juni 2020 (https://twitter.com/FyezahJehan/status/1271418835082543104) en 18 februari 2022 (https://twitter.com/fyezahjehan/status/1494512529116119042?s=12); 'AKU Pneumonia Study Published in The New England Journal of Medicine,' Aga Khan University, 2 juli 2020, https://www.aku.edu/news/Pages/News_Details.aspx?nid=NEWS-002240.

uitsluitend borstvoeding: Amy Sarah Ginsburg et al., 'Randomized Controlled Trial of Early, Small-Volume Formula Supplementation Among Newborns: A Study Protocol,' *PLOS ONE* 17, nr. 2, 4 februari 2022 e0263129, https://doi.org/10.1371/journal.pone.0263129.

'geen voordeel en groot potentieel voor schade': Tanya Doherty et al., 'Questioning the Ethics of International Research on Formula Milk Supplementation in LowIncome African Countries,' *The British Medical Journal Global Health* 7, nr. 5, 6 mei 2022, e009181 doi:10.1136/bmjgh-2022–009181. Zie ook de commentaren van lezers bij dit artikel, die te vinden zijn bij Ginsburg et al., 'Randomized Controlled Trial of Early, Small-Volume Formula Supplementation Among Newborns.'

wondermiddel: John Cook, 'These Bill Gates-Funded "Super Bananas" Could Have a Huge Impact on Global Health,' *GeekWire,* 16 juni 2014, https://www.geekwire.com/2014/bill-gates-funded-super-bananas-huge-impact-global-health/; Rachel Zimmerman, 'Gates Fights Malnutrition with Cheese, Ketchup and Other Fortified Food Items,' *The Wall Street Journal,* 9 mei 2002, https://www.wsj.com/articles/SB10208860902065685560.

snelle actie: Jeremy D. Keenan et al., 'Azithromycin to Reduce Childhood Mortality in Sub-Saharan Africa,' *New England Journal of Medicine* 378, nr. 17, 26 april 2018, 1583–1592, https://doi.org/10.1056/NEJMoa1715474.

'dosisbesparing': Gail Rodgers, 'Pneumococcal Vaccine Update,' International Society for Infectious Diseases, diapresentatie, 2018, https://isid.org/education/past-icid-resources/#1563354681013-1546ad6b-4f5f; David Goldblatt et al., 'Pneumococcal Conjugate

Vaccine 13 Delivered as One Primary and One Booster Dose (1 + 1) Compared with Two Primary Doses and a Booster (2 + 1) in UK Infants: A Multicentre, Parallel Group Randomised Controlled Trial,' *The Lancet Infectious Diseases* 18, nr. 2, 1 februari 2018, 171–179, https://dx.doi.org/10.1016/S1473-3099(17)30654-0; National Cancer Institute (NCI), 'Comparing One or Two Doses of the Human Papillomavirus Vaccine for the Prevention of Human Papillomavirus Infection: ESCUDDO Study,' Clinical trial registration (clinicaltrials.gov, September 22, 2022), https://clinicaltrials.gov/ct2/show/NCT03180034.

ze de tropen plunderden: 'Historical Study of LSHTM from Its Origins to 1960 Details Extent of Colonial Roots,' London School of Hygiene and Tropical Medicine, 11 augustus, 2022, https://www.lshtm.ac.uk/newsevents/news/2022/historical-study-lshtm-its-origins-1960-details-extent-colonial-roots.

'paternalistische houdingen': Caesar A. Atuire en Olivia U. Rutazibwa, 'An African Reading of the Covid-19 Pandemic and the Stakes of Decolonization,' Yale Law School, 29 juli 2021, https://law.yale.edu/yls-today/news/african-reading-covid-19-pandemic-and-stakes-decolonization.

'narcistische liefdadigheid': Olusoji Adeyi, 'Global Health, Narcissistic Charity, and NeoDependency,' *Development Today*, 31 december 2021, https://www.development-today.com/archive/dt-2021/dt-9-2021/global-health-narcissistic-charity-and-neo-dependency.

Manifest Destiny: Tim Schwab, 'The Gates Foundation Avoids a Reckoning on Race and Power,' *Nation,* 6 oktober 2021, https://www.thenation.com/article/society/gates-foundation-colonialism/.

'controle te verliezen': Muneera A Rasheed, 'Navigating the Violent Process of Decolonisation in Global Health Research: A Guideline,' *The Lancet Global Health* 9, nr. 12, 1 december 2021, e1640–41, https://doi.org/10.1016/S2214-109X(21)00440-X.

11 Opgeblazen

tot nog meer verwarring: Nat Levy, 'Judge: Former Bill & Melinda Gates Tech Leader Entitled to $4.9M in Dispute with Foundation,' *GeekWire,* 9 oktober 2018, https://www.geekwire.com/2018/judge-former-bill-melinda-gates-tech-leader-entitled-4-9m-damages-dispute-foundation/#:~:text=A%20King%20County%20judge%20has,as%20a%20%E2%80%9Cbroken%20promise.%E2%80%9D.

hof van beroep: Patrick Dorrian, 'Gates Foundation Breached Contract of "Chief Digital Officer",' *Bloomberg Law,* 17 november 2020, https://news.bloomberglaw.com/daily-labor-report/gates-foundation-breached-contract-of-chief-digital-officer; John O'Brien, 'Gates Foundation Successfully Argues Against $4.6M Verdict for Fired Employee, but Recalculation Ordered,' *Legal Newsline,* 19 november 2020, https://legalnewsline.com/stories/565415071-gates-foundation-successfully-argues-against-4-6m-verdict-for-fired-employee-but-recalculation-ordered.

'Ik ben heel goed geaard': 'Bill Gates,' Interview, *Playboy,* 10 juni 1994, https://web.archive.org/web/20100801071952/https://www.playboy.com/articles/bill-gates-playboy-interview/index.html?page=2.

1,64 miljard: Bill & Melinda Gates Foundation, Deel I, regels 25–26, belastingaangifte 990, 2000.

'net zo spartaans': Greenfeld, 'Giving Billions Isn't Easy.'

'beperkt aantal kwesties': Cheryl Scott, 'Announcements – Bill & Melinda Gates Foundation,' g.d., https://web.archive.org/web/20070118220207/https://www.gatesfoundation.org/AboutUs/Announcements/Announce-070109.htm. Opmerking: een bron vertelde me dat Bill Gates ergens in de late jaren 2000 een berucht intern memo schreef bij de stichting, waarin hij zich uitsprak tegen de verspilling en overdaad die hij zag gebeuren – specifiek de grote bedragen die werden uitgegeven aan zaken zoals professionele conferenties: die zouden beter kunnen worden besteed aan programmawerk om de armen te helpen. Ik kon geen kopie van dit memo bemachtigen, maar schrijver Adam Fejerskov refereert mogelijk aan hetzelfde memo en geeft een heel ander verslag: 'Gates zelf stuurde een beroemd geworden, vernietigend memo rond met termen in de trant van "Alles is verprutst", wijzend op substantiële veranderingen en het terugdraaien van eerdere beslissingen van het leiderschap. Wat daarop

volgde was een toestand van verlamming, waarbij programmamedewerkers bang waren om actie te ondernemen, bang voor mogelijke ernstige gevolgen als ze iets deden wat door Gates of de leiding van de stichting als fout zou worden beschouwd.' Adam Moe Fejerskov, *The Gates Foundation's Rise to Power,* 72.

Uitgegroeid tot 41: Homepage, Bill & Melinda Gates Foundation website, g.d., https://www.gatesfoundation.org/. Opmerking: de website van de stichting meldt 1736 personeelsleden aan het eind van 2021, terwijl het belastingformulier over 2021 melding maakt van 1843.

zelfbenoemde experts: Bill and Melinda Gates Foundation, belastingaangifte 990, 2021. Opmerking: in 2009, toen journalisten vroegen hoeveel er werd uitgegeven aan consultants, suggereerde de financieel directeur van de stichting dat het antwoord onbekend was: 'De totale uitgaven van de stichting aan consultancy zijn ook niet direct duidelijk… vanwege het aantal en de omvang van de contracten, en ook door de wereldwijde aanwezigheid van de stichting.' Clay Holtzman, 'Gates Foundation Spends Big on Consulting,' *Puget Sound Business Journal,* 14 juni 2009, https://www.bizjournals.com/seattle/stories/2009/06/15/story7.html.

'Het is leuk werk': Gates, 'Watch the Full Bill Gates Keynote,' Gates, 37:30.

Trevor Mundel: 'Gates Foundation Names Dr. Trevor Mundel to Lead Global Health Program,' Bill & Melinda Gates Foundation, september 2011, https://www.gatesfoundation.org/ideas/media-center/press-releases/2011/09/foundation-names-dr-trevor-mundel-to-lead-global-health-program.

relatief bescheiden huis: Nathaniel Lee, 'Warren Buffett Lives in a Modest House that's Worth .001% of His Total Wealth,' *Business Insider,* 10 november 2020, https://www.businessinsider.com/warren-buffett-modest-home-bought-31500-looks-2017-6; Opmerking: Buffetts huis is veel mooier en duurder dan de huizen van de meeste Amerikanen, maar het is bescheiden in vergelijking met waar deze miljardair zou kunnen wonen. Een ander probleem met het verhaal dat Buffett tegen verspillende omgang met geld zou zijn: hij bezit een privéjet. Theron Mohamed, 'Warren Buffett Nicknamed His Private Jet "The Indefensible" – Then Renamed It "The Indispensable" After Realizing Its Value,' *Markets Insider,* 30 december 2022,

https://markets.businessinsider.com/news/stocks/warren-buffett-berkshire-hathaway-private-jet-plane-purchase-indefensible-indispensable-2021-10.

Buffett stelde bovendien: Warren Buffett, brief aan Bill en Melinda Gates, gepubliceerd op de website van Berkshire Hathaway, 26 juni 2006, https://www.berkshirehathaway.com/donate/bmgfltr.pdf; Opmerking: de daadwerkelijke woorden van Buffett: 'De waarde van mijn jaarlijkse gift moet volledig aanvullend zijn aan de uitgaven van ten minste 5 procent van het nettovermogen van de Stichting.'

De grootste begunstigden: analyse van de subsidies door de Gates Foundation. Opmerking: de berekeningen combineren alle financiering aan dochterondernemingen als zijnde voor het hoofdproject. Als voorbeelden mogen gelden: Gates' schenkingen aan het NIH omvatten alle donaties aan verschillende NIH-kantoren en NIH Foundation, terwijl Gates's giften aan PATH ook geld omvatten voor PATH, PATH Vaccine Solutions, PATH Drug Solutions, en het vertegenwoordigende kantoor van PATH in Shanghai. Gates' giften aan de Wereldbank omvatten donaties aan de International Bank for Reconstruction and Development (IBRD), de International Development Organisation (IDA), en de International Finance Corporation (IFC). Deze berekening omvat niet alle CGIAR- instituten.

non-profit ontwikkelingsgroepering op K Street: analyse van de subsidiegegevens van de Gates Foundation, inclusief donaties aan Family Health International en FHI Solutions.

kosten noch moeite gespaard: KPMG, 'Bill & Melinda Gates Foundation, Consolidated Financial Statements, December 31, 2020 and 2019,' 26 april, 21, 15, https://docs.gatesfoundation.org/documents/F_151002C-1B_Bill&MelindaGatesFoundation_FS.pdf; 'Foundation Celebrates Groundbreaking for New Headquarters,' Bill & Melinda Gates Foundation, g.d., https://www.gatesfoundation.org/ideas/media-center/press-releases/2008/07/foundation-celebrates-groundbreaking-for-new-headquarters.

'ikzelf ben woedend': Bill Gates, 'Yes, I Get Furious When Foreign Aid Is Wasted. But Britons Are Saving Lives . . . and Are Leading the World, Says Bill Gates,' *Daily Mail Online,* 17 maart 2013, https://www.dailymail.co.uk/debate/article-2294674/Bill-Gates-Yes-I-

furious-foreign-aid-wasted-But-Britons-saving-lives – leading-world.html.

Het leven van een kind: David Wallace-Wells, 'Bill Gates: "We're in a Worse Place than I Expected,"' *The New York Times,* 13 september 2022, https://www.nytimes.com/2022/09/13/opinion/environment/bill-gates-climate-change-report.html.

opwaartse trend: Emily Glazer, Khadeeja Safdar en Theo Francis, 'Warren Buffett's Estate Planning Sends Charities Scrambling,' *The Wall Street Journal,* 21 juni 2022, https://www.wsj.com/articles/warren-buffetts-estate-planning-bill-and-melinda-gates-foundation-sends-charities-scrambling-11655811074; Bill and Melinda Gates Foundation, Deel VII, 2, belastingaangifte 990, 2014, 2015, 2016.

missiedrift: Mark Suzman, 'Warren Buffett's Generous Philanthropy,' Bill & Melinda Gates Foundation, g.d., https://www.gatesfoundation.org/ideas/articles/warren-buffett-philanthropy.

zijn geld na zijn dood: Buffett, brief aan Bill en Melinda Gates. Opmerking: de daadwerkelijke bewoording van Buffett was: 'Ik verbind mij er onherroepelijk aan om gedurende mijn leven jaarlijkse giften van Berkshire Hathaway 'B'-aandelen te doen ten gunste van BMG [Bill & Melinda Gates Foundation] … BMG kan vertrouwen op deze toezegging om onmiddellijk en permanent haar activiteiten uit te breiden. Mijn arts vertelt me dat ik in uitstekende gezondheid verkeer, en dat voel ik zeker ook zo. Mocht ik echter arbeidsongeschikt worden en niet in staat zijn mijn zaken te beheren, dan geef ik opdracht aan wie dan ook die verantwoordelijk is voor mijn zaken om de toezegging die ik in deze brief doe, na te komen. Daarnaast zal ik binnenkort een nieuw testament opstellen dat voorziet in een voortzetting van deze toezegging – door distributie van de overgebleven toegewezen aandelen of op een andere manier – na mijn overlijden.'

McKinsey-consultants: Glazer, Safdar en Francis, 'Warren Buffett's Estate Planning Sends Charities Scrambling.'

trad in 2021 abrupt terug: Tim Schwab, 'Warren Buffett Moves to Distance Himself from Bill Gates,' *Nation,* 25 juni 2021, https://www.thenation.com/article/society/warren-buffett-bill-gates/.

na de dood van Bill en Melinda: Lisa Stiffler, 'Melinda French Gates Counters Bill Gates' Prediction that Their Foundation Will End in 25

Years,' *GeekWire*, 12 oktober 2022, https://www.geekwire.com/2022/melinda-french-gates-refutes-bill-gates-prediction-that-their-foundation-will-end-in-25-years/.

enorme spaarrekening: Glazer, Safdar en Francis, 'Warren Buffett's Estate Planning Sends Charities Scrambling.'

grote herziening van de lerarensalarissen: Sam Dillon, 'Gates Urges School Budget Overhauls,' *The New York Times,* 19 november 2010, https://www.nytimes.com/2010/11/19/us/19gates.html.

ongerechtvaardigde zorgplannen: 'Bill Gates: End-of-Life Care vs. Saving Teachers' Jobs,' interview door Walter Isaacson, 8 juni 2010, Aspen Ideas Festival, YouTube, https://www.youtube.com/watch?v=03MZG9vK0W8.

'nogal somber': Robert A. Guth en Michael Corkery, 'Gates Says Benefits Costs Hit Schools,' *The Wall Street Journal,* 3 maart 2011, https://www.wsj.com/articles/SB10001424052748704728004576176802077647470.

overwerkt, onderbedeeld en onderbetaald: Agnes Walton en Nic Pollock, 'Empty Classrooms, Abandoned Kids: Inside America's Great Teacher Resignation,' *The New York Times* opinievideo, 18 november 2022, https://www.nytimes.com/2022/11/18/opinion/teachers-quitting-education-crisis.html.

onbeperkte vakantiedagen: Bill & Melinda Gates Foundation, 'Participant & Candidate Travel & Expense Policy,' met ingang van 9/28/2022, g.d., https://docs.gatesfoundation.org/Documents/Travel%20and%20Expense%20-%20Participant%20&%20Candidate.pdf; Benefits. Bill & Melinda Gates Foundation, g.d., https://www.gatesfoundation.org/about/careers/benefits.

een jaar ouderschapsverlof: Catherine Clifford, 'Bill Gates' Foundation Says 52-Week Paid Leave Isn't Doable After All, but Will Give New Parents $20,000,' CNBC, 6 februari 2019, https://www.cnbc.com/2019/02/06/bill – melinda-gates-foundation-cancels-52-week-paid-parental-leave.html.

'hun werk en privé-leven': Bill & Melinda Gates Foundation, '2013 Benefit Plan Summary,' g.d., https://web.archive.org/web/20211201154022/https://docs.gatesfoundation.org/documents/benefits-summary-us.pdf. Bill & Melinda Gates Foundation, Deel VII, 2, en verklaring 20, belastingaangifte 990, 2021.

'onderzoek naar condooms': Jeff Goodell, 'Bill Gates: The Rolling Stone Interview,' *Rolling Stone* (blog), 13 maart 2014, https://www.rollingstone.com/culture/culture-news/bill-gates-the-rolling-stone-interview-111915/.

bijna 2 miljard dollar: 'Next-Gen Nuclear Plant and Jobs Are Coming to Wyoming,' Energy.gov, 16 november 2021, https://www.energy.gov/ne/articles/next-gen-nuclear-plant-and-jobs-are-coming-wyoming; Bill Gates. Interview door Anderson Cooper, *60 minutes,* 15 februari 2021, https://www.cbsnews.com/news/bill-gates-climate-change-disaster-60-minutes-2021-02-14/; Lisa Stiffler, 'TerraPower warns of 2-year minimum delay for launch of demo reactor due to Russia-Ukraine war,' *GeekWire,* 19 december 2022, https://www.geekwire.com/2022/bill-gates-backed-terrapower-warns-of-2-year-minimum-delay-for-launch-of-demo-reactor/; Catherine Clifford, 'Bill Gates' TerraPower aims to build its first advanced nuclear reactor in a coal town in Wyoming,' CNBC, 17 november 2021, https://www.cnbc.com/2021/11/17/bill-gates-terrapower-builds-its-first-nuclear-reactor-in-a-coal-town.html.

probeerde voorop te blijven: Edstrom and Eller, *Barbarians Led by Bill Gates*, 119–30 and 168–75; Kurt Eichenwald, 'Microsoft's Lost Decade,' *Vanity Fair*, augustus 2012, https://archive.vanityfair.com/article/2012/8/microsofts-lost-decade.

'de concurrentie verpletteren': Edstrom en Eller, *Barbarians Led by Bill Gates,* 207.

'te veel bevelsstructuren': Edstrom en Eller, *Barbarians Led by Bill Gates,* 176.

ontwikkeling in eigen huis: Als voorbeeld mag dienen het 500 miljoen dollar kostende project voor een tuberculosevaccin, Aeras, dat in 2018 werd stopgezet nadat het jarenlang mislukt was om een product te ontwikkelen. Gates MRI blijkt de ontwikkeling van het vaccin te hebben overgenomen. 'IAVI Acquires Aeras TB Vaccine Clinical Programs and Assets,' 1 oktober 2018, https://www.prnewswire.com/news-releases/iavi-acquires-aeras-tb-vaccine-clinical-programs-and-assets-300721657.html; 'Research Priorities,' The Bill & Melinda Gates Medical Research Institute, g.d., https://www.gatesmri.org/research-priorities/.

‘symbolische ontslagen’: ‘Bill & Melinda Gates Foundation Reviews,’ *Glassdoor,* 1 juli 2022, https://www.glassdoor.com/Reviews/Bill-and-Melinda-Gates-Foundation-Reviews-E9097.htm.

‘blind voor de kosten’: ‘Bill & Melinda Gates Foundation Reviews,’ *Glassdoor,* 29 mei 2022, https://www.glassdoor.com/Reviews/Bill-and-Melinda-Gates-Foundation-Reviews-E9097.htm.

Micro(soft) managing’: Rachel Schurman, ‘Micro(soft) Managing a “Green Revolution” for Africa: The New Donor Culture and International Agricultural Development,’ *World Development* 112 (1 december 2018): 180–92, https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2018.08.003.

schommelen in zijn stoel: Rob Larson, *Bit Tyrants: The Political Economy of Silicon Valley* (Chicago, Haymarket Books, 2020), 570.

‘bijna een vechtpartij’: Gates, *Moment of Lift,* 205.

12 Wetenschap

klimaatverandering bagatelliseerde: Joseph E. Stiglitz, 'Are We Overreacting on Climate Change?' *The New York Times,* 16 juli 2020, https://www.nytimes.com/2020/07/16/books/review/bjorn-lomborg-false-alarm-joseph-stiglitz.html.

sociale en economische voordelen: Bill Gates, 'The Best Investment I've Ever Made,' *The Wall Street Journal,* 16 januari 2019, https://www.wsj.com/articles/bill-gates-the-best-investment-ive-ever-made-11547683309.

niet glashelder: 'Measuring the Value of Health,' Bill & Melinda Gates Foundation, 23 januari 2019, https://www.gatesfoundation.org/ideas/articles/health-economist-global-health-financing.

heeft bijgedragen aan: Analyse van Gates' giften aan universiteiten op basis van een overzicht van de subsidiegegevens van de stichting. Analyse van Gates financiering van wetenschappelijke artikelen op basis van de academische databank Web of Science. Opmerking: het is moeilijk om al het geld dat vanuit de stichting naar wetenschappelijke discussies vloeit te volgen, omdat een onbekend en mogelijk groot deel ervan lijkt te verlopen via Gates' netwerk van tussenpersonen. Bijvoorbeeld: de Gates Foundation heeft 700 miljoen dollar gedoneerd aan het Medicines for Malaria Venture, wat meer dan de helft van de totale financiering van de groep blijkt te zijn. MMV heeft op zijn beurt meer dan vijfhonderd onderzoeksartikelen gesponsord, volgens een analyse van Web of Science. 'Medicines for Malaria Venture,' Financial View, financieel jaar tot 31 december 2018, https://www.mmv.org/sites/default/files/uploads/docs/publications/2018/MMV_AR2018_Chapter8_.pdf.

Keith Klugman: Editorial Board, *Vaccine*, g.d., https://www.journals.elsevier.com/vaccine/journals.elsevier.com/vaccine/editorial-board; Editorial Board, *Journal of Global Antimicrobial Resistance,* g.d., https://www.journals.elsevier.com/journal-of-global-antimicrobial-resistance/journals.elsevier.com/journal-of-global-antimicrobial-resistance/editorial-board.

financier, auteur, redacteur en adviseur: Een niet-systematisch onderzoek leverde talloze voorbeelden van stafleden van de Gates Foundation die zitting hadden in redactieraden en adviesraden. Editorial Board,

American Journal of Clinical Nutrition, https://web.archive.org/web/20190401111630/https://academic.oup.com/ajcn/pages/Editorial_Board; Editorial Board, *Journal of Adolescent Health,* https://www.journals.elsevier.com/journal-of-adolescent-health/editorial-board; Editorial Board, *Journal of Cost Effectiveness and Resource Allocation,* https://resource-allocation.biomedcentral.com/about/editorial-board; Editorial Board, *Clinical and Translational Science, Pharmacometrics & Systems Pharmacology,* https://ascpt.onlinelibrary.wiley.com/hub/journal/17528062/editorial-board/editorial-leadership.

netwerk van invloed: 'Members,' Postsecondary Value Commission, 24 april 2019, https://postsecondaryvalue.org/members/; 'Factsheet,' Postsecondary Value Commission, https://www.postsecondaryvalue.org/wp-content/uploads/2020/02/Value-Commission-Factsheet.pdf; 'Our Global Advisory Board: Leadership, Vision, Integrity,' *WomenLift Health* (blog), g.d., https://www.womenlifthealth.org/global-advisory-board/; 'Sponsors,' *WomenLift Health* (blog), g.d., https://www.womenlifthealth.org/donors/.

Eric Rubin: Analyse van de academische databank van Web of Science.

hoe overheden zouden moeten reageren: Bill Gates, 'Responding to Covid-19 – A Once-in-a-Century Pandemic?' *New England Journal of Medicine* 382, nr. 18, 30 april 2020, 1677–1679, https://doi.org/10.1056/NEJMp2003762.

'sociale afstand': Robert Fortner, 'How Bill Gates Underestimated the Pandemic He Predicted – and Got Away with It,' *Medium* (blog), 14 februari 2021, https://robertfortner-93061.medium.com/how-bill-gates-underestimated-the-pandemic-he-predicted-and-got-away-with-it-bef13c228a78.

als "talrijk" te karakteriseren: Tim Schwab, 'While the Poor Get Sick, Bill Gates Just Gets Richer,' *Nation,* 5 oktober 2020, https://www.thenation.com/article/economy/bill-gates-investments-covid/; Bill Gates, ICMJE-formulier ten behoeve van potentiële belangenconflicten, *New England Journal of Medicine,* 27 februari 2020, https://www.nejm.org/doi/suppl/10.1056/NEJMp2003762/suppl_file/n

ejmp2003762_disclosures.pdf.

Seattle micromanagede: Melissa Barber, Twitter, 20 september 2021, https://web.archive.org/web/20210921144810/https://twitter.com/mellabarb/status/1440004465839456263.

'de Bill-chill': Sophie Harman, 'The Bill and Melinda Gates Foundation and Legitimacy in Global Health Governance,' *Global Governance* 22, nr. 3, 2016, 350, http://www.jstor.org/stable/44860965.

'financieringseffect': Sheldon Krimsky en Tim Schwab, 'Conflicts of Interest Among Committee Members in the National Academies' Genetically Engineered Crop Study,' *PLOS ONE* 12, nr. 2, 28 februari 2017: e0172317, https://doi.org/10.1371/journal.pone.0172317.

Vanaf de eerste dagen: Anne-Emanuelle Birn, 'Gates's Grandest Challenge: Transcending Technology as Public Health Ideology,' *The Lancet* 366, nr. 9484, augustus 2005, 514–519, https://doi.org/10.1016/S0140-6736(05)66479-3.

800,000 dollar: 'State Staffing: State Employee Salaries,' fiscale informatie van Washington State, databank geraadpleegd op 12 februari2023, https://fiscal.wa.gov/Staffing/Salaries.

boek uit 2015: Jeremy N. Smith, *Epic Measures: One Doctor. Seven Billion Patients* (New York, HarperCollins, 2015).

'uitlokken van ruzies': Smith, *Epic Measures*. Opmerking: via een openbaar verzoek om informatie aan de universiteit van Washington ontdekte ik dat het IHME meer dan tienduizend dollar had uitgegeven om kopieën van *Epic Measures* aan te schaffen voordat het boek werd gepubliceerd. Huidige en voormalige medewerkers die ik heb geïnterviewd, zeiden dat kopieën van het boek jarenlang opgestapeld bleven liggen in de kantoren van het IHME en werden aangeboden aan alle bezoekers. Auteur Jeremy Smith vertelde me dat noch het IHME, noch Gates een financiële of redactionele rol hadden in de productie van het boek.

'het enige wat telt, is gelijk hebben': Smith, *Epic Measures.*

600 miljoen dollar: Tim Schwab, 'Playing Games with Public Health Data,' *Nation,* 14 december 2020.

'het was verbijsterend': W. Wayt Gibbs, 'Bill Gates Views Good Data as Key to Global Health,' *Scientific American,* 1 augustus 2016, https://www.scientificamerican.com/article/bill-gates-interview-good-data-key-to-global-health/.

prioriteit moest geven bij zijn uitgaven: Opmerking: Het lijkt erop dat de Gates Foundation het grootste deel van de financiering van de IHME tijdens het bestaan van de organisatie. Het instituut adverteert dat zijn "kernfinanciering" van Gates komt, maar gaat er ook prat op dat het een verscheidenheid aan financiers, zoals de NIH. Uit openbare documenten blijkt dat de NIH het instituut slechts ongeveer 10 miljoen dollar heeft gegeven; Institute for Health Metrics and Evaluation, Client Services Unit, g.d., https://web.archive.org/web/20230219010654/https://www.ihmeclientservices.org/.

tot een breuk: Smith, *Epic Measures,* 118–119.

'de gegevens te manipuleren': Christopher J. L. Murray, Alan D. Lopez en Suwit Wibulpolprasert, 'Monitoring Global Health: Time for New Solutions,' *The British Medical Journal* 329, nr. 7474, 6 november 2004, 1096–1100.

verliet Ellison het project: Javier C. Hernandez en Brittney L. Moraski, 'Ellison Pulls Plug on $115M Gift – News,' *Harvard Crimson,* 30 juni 2006, https://www.thecrimson.com/article/2006/6/30/ellison-pulls-plug-on-115-m/.

de Amerikaanse aristocratie: Tina Mankowski, 'University of Washington Launches New Institute to Evaluate International Health Programs,' Bill & Melinda Gates Foundation, g.d., https://www.gatesfoundation.org/ideas/media-center/press-releases/2007/06/globalhealthpr070604.

'hij houdt van controverse': Gibbs, 'Bill Gates Views Good Data as Key to Global Health.'

'levert een concentratie op': Mahajan meldt dat 'Bill-kilte' voorkomt dat sommige mogelijke critici aan de bel trekken over het IHME. 'We ontvangen miljoenen dollars voor onze poliocampagne in Afghanistan en Pakistan van de Gates Foundation. Die campagne kunnen we niet in gevaar brengen. Openbare kritiek op het werk van het IHME kan ons mogelijk vervreemden van de Gates Foundation,' vertelde een UNICEF-stafmedewerker, die vroeg om anonimiteit, aan Mahajan in a onderzoeksrapport dat ze in 2019 publiceerde. Manjari Mahajan, 'The IHME in the Shifting Landscape of Global Health Metrics,' *Global Policy* 10, no. S1 (28 januari 2019): pagina's bekend bij de redactie, https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/1758-5899.12605.

'statistieken die niet zijn doorgelicht': De bron vertelde mij dat, toen Gabriella Stern, de mediadirecteur van de Gates Foundation, de stichting verliet om de leiding op zich te nemen van de media-activiteiten van de WHO, zij daarbij een Gates-achtig wereldbeeld meebracht, wat onder meer inhield dat ze probeerde een positieve houding over het werk van de IMHE over te brengen.

'informatie democratiseert': Bill Gates, 'The Brilliant Doctor Behind My Favorite Obscure Website,' *GatesNotes,* g.d., https://www.gatesnotes.com/Epic-Measures; 'Five Insights from the Global Burden of Disease Study 2019,' Institute for Health Metrics and Evaluation, 14 oktober 2020, https://www.healthdata.org/research-article/five-insights-global-burden-disease-study-2019.

Donald Trump: 'Donald Trump Warns of up to 240,000 Coronavirus Deaths in US,' *The Financial Times,* 1 april 2020.

het instituut openlijk bespotten: Zie, als voorbeeld, een conversatie tussen Ariel Karlinsky en Ilya Kashnitsky, 18 januari 2022, https://twitter.com/ArielKarlinsky/status/1483480661482684422.

doorploeterde: Christopher Murray, 'Op-Ed: My Research Team Makes Covid-19 Death Projections. Here's Why Our Forecasts Often Change,' *The Los Angeles Times,* 10 juli 2020, https://www.latimes.com/opinion/story/2020-07-10/covid-forecast-deaths-ihme-washington. Opmerking: het IHME heeft altijd een ongeëvenaarde plaatsing in de nieuwsmedia genoten, deels omdat het instituut, met financiering van Gates, een speciaal mediateam heeft opgezet om zijn werk te promoten, wat ongebruikelijk is onder academische onderzoeksinstellingen. Het IHME heeft zelfs een tweevoudig Pulitzer-genomineerde in dienst, die een tijdje ook een functie had bij het Center for Health Journalism van de University of Southern California; Tim Schwab, 'The Conflict of over Conflicts of Interest,' *Columbia Journalism Review,* 18 augustus 2021, https://www.cjr.org/analysis/conflict-of-interests-new-york-times.php.

'zwarte doos': 'IHME Global Public Goods,' OPP1152504, tekst uit een subsidieverzoek aan de Gates Foundation, IHME, 20 september 2015.

'in de mode is om publiek eigendom te zijn': Toen ik voor het eerst onderzoek deed naar het IHME, waarschuwden bronnen me dat, hoewel het instituut als een openbare instelling onderhevig is aan openbare informatieaanvragen, dit volgens andere regels gebeurt. Uiteindelijk

kreeg ik toegang tot honderden pagina's documenten, maar de vrijgave van gegevens werd gekenmerkt door moeilijk te verklaren inconsistenties. In één geval vroeg ik om een kopie van een externe evaluatie van het IHME waarvan ik wist dat die bestond – en waarvan ik wist dat die niet vleiend was. De universiteit van Washington hield vol dat het dossier niet bestond – dat wil zeggen: dat ze geen bewijs konden vinden van het bestaan van de evaluatie. Nadat ik via een andere bron een kopie van de evaluatie had verkregen en deze aan de universiteit had laten zien, kon deze plotseling haar eigen interne kopie wel vinden. De evaluatie uit 2012 bevestigde in grote lijnen langdurige kritiek, waarbij werd opgemerkt dat het IHME'niet consistent is in wanneer en met wie het instituut methoden, bronnen van gegevens en auteurschap deelt en [dat] dit wordt ervaren als niet-transparant' en dat 'de uitgebreide middelen van het IHME in vergelijking met andere instituten een ongezonde onbalans in het veld hebben gecreëerd.' De evaluatoren riepen de Gates Foundation, als de belangrijkste financier van het IHME, op om haar verantwoordingsplicht en transparantie te verbeteren.

De eerste tijdelijke kantoren: Schwab, 'Playing Games with Public Health Data.'

'hele teams van IHME-onderzoekers': 'Goalkeepers,' aanvullende tekst bij subsidieverzoek aan de Gates Foundation, OPP1152504, IHME, 29 maart 2018.

'consultant-adviseur': 'Tamer H. Farag,' LinkedIn, g.d., https://www.linkedin.com/in/tamer-h-farag-2a596531; 'IHME Global Public Goods.'

'exclusieve academische controle': American Association of University Professors, red., *Recommended Principles to Guide Academy-Industry Relationships* (Washington, D.C.: American Association of University Professors, 2014).

inbreuk van miljardair-industrieel: Erica L. Green en Stephanie Saul, 'What Charles Koch and Other Donors to George Mason University Got for Their Money,' *The New York Times,* 5 mei 2018, https://www.nytimes.com/2018/05/05/us/koch-donors-george-mason.html; Ed Pilkington, 'Koch Brothers Sought Say in Academic Hiring in Return for University Donation,' *The Guardian,* 12 september 2014, https://www.theguardian.com/world/2014/sep/12/koch-brothers-sought-say-academic-hiring-university-donation.

duistere geldstrategie: Sarah Larimer, 'George Mason University Foundation Is Not Subject to Public Records Laws, Judge Rules,' *The Washington Post,* 27 oktober2021, https://www.washingtonpost.com/news/grade-point/wp/2018/07/06/george-mason-university-foundation-is-not-a-public-body-judge-rules-in-records-case/.

verspreid over: 'William H. Gates Public Service Law Program,' UW School of Law, 13 juli 2022, https://www.law.uw.edu/careers/gates/; 'About the Program,' Mary Gates Scholarships, g.d., https://www.uwb.edu/financial-aid/scholarships/merit-scholarships/upcoming-opps/mary-gates-scholarships; 'Mary Gates Hall,' *Undergraduate Academic Affairs* (blog), g.d., https://www.washington.edu/uaa/about/mary-gates-hall/.

hoogste bestuursorgaan: 'About the Gates Family,' *Give to the UW* (blog), g.d., https://www.washington.edu/giving/recognition/gates-volunteer-service-award/about-the-gates-family/.

van geluk mogen spreken: Schwab, 'Playing Games with Public Health Data.'

strikt nieuw controleproces: Schwab, 'Playing Games with Public Health Data.'

prijs van 100,000 dollar: '"Activist Editor" Richard Horton of The Lancet Receives $100,000 Roux Prize for Lifetime Achievement in Population Health,' Institute for Health Metrics and Evaluation, 22 april 2019, https://www.healthdata.org/news-release/%E2%80%98activist-editor%E2%80%99-richard-horton-lancet-receives-100000-roux-prize-lifetime-achievement.

13 Landbouw

'zaad- en agrochemische reus': Bayer kocht Monsanto in 2018 en beëindigde het gebruik van de naam 'Monsanto'. Om verwarring te voorkomen, en omdat mijn verslag zich richt op Monsanto voordat de naam ervan gewijzigd werd, noem ik het bedrijf in dit hele hoofdstuk 'Monsanto.' Jeff Daniels, 'Germany's Bayer Closes $63 Billion Monsanto Takeover, Plans to Drop US Company's Name,' CNBC, 7 juni 2018, https://www.cnbc.com/2018/06/07/germanys-bayer-closes-monsanto-deal-plans-to-drop-us-companys-name.html.

genetische eigenschappen: William Neuman, 'Rapid Rise in Seed Prices Draws U.S. Scrutiny,' *The New York Times,* 12 maart 2010, https://www.nytimes.com/2010/03/12/business/12seed.html; Bart Elmore, 'It Could Soon Be Harder to Find Produce Untouched by Chemicals,' *The Washington Post,* 8 juni 2021, https://www.washingtonpost.com/outlook/2021/06/09/it-could-soon-be-harder-find-produce-untouched-by-chemicals/.

geen GGO's: Bill Chappell, 'Bayer to Pay More than $10 Billion to Resolve Cancer Lawsuits over Weedkiller Roundup,' NPR, 24 juni 2020, https://www.npr.org/2020/06/24/882949098/bayer-to-pay-more-than-10-billion-to-resolve-roundup-cancer-lawsuits. Opmerking: GGO (genetisch gemodificeerde organismen) is een niet-perfecte afkorting, maar ik gebruik die toch in dit boek, omdat die algemeen gebruikt wordt in openbare discussies. Tot de GGO's behoort een brede variëteit aan in laboratoria tot stand gekomen aanpassingen, transgenese, waarbij een genetisch construct wordt verplaatst van het ene organisme in het andere.

het gebruik omhooggeschoten: Danica Jefferies, 'A Potentially Cancer-Causing Chemical Is Sprayed on Much of America's Farmland. Here Is Where It Is Used the Most,' NBC News, October 28, 2022, https://www.nbcnews.com/data-graphics/toxic-herbicides-map-showing-high-use-state-rcna50052.

technologieovereenkomsten: Monsanto versus Amerikaanse boeren, Center for Food Safety, 2005, https://www.centerforfoodsafety.org/files/cfsmonsantovsfarmerreport11305.pdf

'zaadpolitie': Donald L. Barlett en James B. Steele, 'Monsanto's Harvest of Fear,' *Vanity Fair,* 2 april 2008,

https://www.vanityfair.com/news/2008/05/monsanto200805.

een onlinebibliotheek vol details: University of California, San Francisco, Industry Documents Library, https://www.industrydocuments.ucsf.edu/results/#q=Monsanto&col=%5B%22bvhp%22%2C%22benzene%22%2C%22marketpr%22%2C%22nytepa%22%2C%22pfas%22%2C%22roundup%22%2C%22usrtk%22%2C%22sanjour%22%5D&h=%7B%22hideDuplicates%22%3Atrue%2C%22hideFolders%22%3Atrue%7D&cache=true&count=1615.

verstrikt raakten in dit schandaal: Laura Krantz, 'Harvard Professor Failed to Disclose Connection,' *The Boston Globe,* 1 oktober 2015, https://www.bostonglobe.com/metro/2015/10/01/harvard-professor-failed-disclose-monsanto-connection-paper-touting-gmos/lLJipJQmI5WKS6RAgQbnrN/story.html.

na diens overlijden: 'Gates Foundation, Calestous Juma Bet on Huge Progress in African Agriculture,' Belfer Center for Science and International Affairs, 22 januari 2015, https://www.belfercenter.org/publication/gates-foundation-calestous-juma-bet-huge-progress-african-agriculture; 'Calestous Juma Fellowship,' g.d., https://gcgh.grandchallenges.org/challenge/calestous-juma-science-leadership-fellowship.

deed hij natuurlijk geen melding: Calestous Juma, Public Comment to FDA, Docket No. FDA-2015N-3403, 18 november 2015, g.d., https://www.regulations.gov/comment/FDA-2015-N-3403–0607.

Monsanto-directeur Mark Edge: 'Altruism or PR? How Monsanto Plans to Snag a Foothold in African Seed Markets,' St. Louis Public Radio, 14 december 2016, https://news.stlpublicradio.org/health-science-environment/2016-12-14/altruism-or-pr-how-monsanto-plans-to-snag-a-foothold-in-african-seed-markets.

'opleggen aan Afrika': Melissa Allison, 'On voters' plates: genetically engineered crops,' *The Seattle Times,* 10 augustus 2013, https://special.seattletimes.com/o/html/businesstechnology/2021586574_gmooverviewxml.html.

'een goede keuze zullen maken': Bill Gates, interview door Nilay Patel, *The Verge,* 22 januari 2015, 4:30, g.d., https://www.youtube.com/watch?v=8RETFyDKcw0.

6,5 miljard: Van de subsidies van de stichting die voornamelijk zijn gecategoriseerd als voor 'landbouwontwikkeling' ging het overgrote

deel van het geld naar organisaties buiten Afrika. Als voorbeeld heeft Gates Harvard betaald 'om de voordelen van wetenschap en technologie voor de Afrikaanse landbouw te promoten' en het World Resources Institute 'om een educatieve online-bron te ontwikkelen over de eigendomsrechten van grondstoffen en natuurlijke hulpbronnen in Afrika.'

geleid door Afrikanen': Het Afrikaanse continent bestaat uit heterogene, diverse groepen landen, en kan niet worden gezien als een eenheid – zoals we ook Canada en Mexico niet bij elkaar zouden vegen tot een eenvormige 'Noord-Amerikaanse' identiteit. Toch is 'Africa' een kader dat de Gates Foundation vaak gebruikt voor haar werk (dat een groot deel van het continent omvat), reden waarom dit woord regelmatig voorkomt in dit hoofdstuk.

bedrijven die Afrika al lang: Winnie Nanteza, 'WEMA Achieves Major Milestone in African Agriculture,' Alliance for Science, 29 mei 2018, https://allianceforscience.org/blog/2018/05/wema-achieves-major-milestone-african-agriculture/; Opmerking: Gates heeft ook veteranen uit het vakgebied, zoals Monsanto-oudgedienden Rob Horsch en Enock Chikava, op sleutelposities geplaatst binnen het landbouwwerk van de stichting. Zie de LinkedIn-profielen van Horsch en Chikava op https://www.linkedin.com/in/rob-horsch/ en https://www.linkedin.com/in/enock-chikava-4881b7b1/.

'betere hulpmiddelen en kennis': Bill Gates, 'Growing Enough Food to Feed the World,' *GatesNotes,* 19 januari 2012, https://www.gatesnotes.com/Growing-Enough-Food-to-Feed-the-World.

Zuid-Afrika: De brancheorganisatie ISAAA levert de meest geciteerde statistieken over de toepassing van GGO's en doet veel moeite om GGO's te presenteren als breed gebruikt en zeer voordelig voor arme mensen. De meest recente, openbaar beschikbare statistieken van ISAAA, uit 2019, melden dat ongeveer dertig landen (van de meer dan tweehonderd wereldwijd) tegenwoordig GGO's verbouwen. Toch gaat het in veel landen om een zeer kleine oppervlakte van niet-voedselgerelateerde GGO -productie – zoals enkele honderden hectares katoen die in Eswatini en Ethiopië worden verbouwd. Negentig procent van alle wereldwijd verbouwde GGO 's komt uit slechts vijf landen: Argentinië, Brazilië, Canada, India en de Verenigde Staten. Vrijwel al deze

gewassen zijn soja, maïs, koolzaad en katoen. (Van de GGO -producten verbouwt India alleen katoen.) 'Brief 55, Executive Summary, Global Status of Commercialized Biotech/GM Crops in 2019,' ISAAA, 2019, 4, https://www.isaaa.org/resources/publications/briefs/55/executivesummary/pdf/B55-ExecSum-English.pdf.

'creëren, financieren en bemensen': 'AGRA Is Supporting the Government of Ethiopia in Designing Approaches to Attract Investments to Boost Wheat, Rice, Edible Oilseed, and Animal Feed Value Chains,' AGRA, g.d., https://agra.org/news/agra-is-supporting-the-government-of-ethiopia-in-designing-approaches-to-attract-investments-to-boost-wheat-rice-edible-oilseed-and-animal-feed-value-chains/.

ten minste 27 miljoen dollar: 'Trust, Collaboration and Collective Learning: Synergos Experience in Namibia and Ethiopia,' Synergos, 2016, p. 6, g.d., https://www.syngs.info/files/trust-collaboration-collective-learning-in-namibia-and-ethiopia-synergos.pdf.

Khalid Bomba: 'Origin & History,' Ethiopian Agricultural Transformation Agency, g.d., https://www.ata.gov.et/about-ata/origin-history-2/; 'Khalid Bomba,' LinkedIn, g.d., https://www.linkedin.com/in/khalid-bomba-2a01352a/?originalSubdomain=it.

'eerste officiële vertegenwoordiger': 'Foundation Appoints Ethiopia Representative,' Bill & Melinda Gates Foundation, g.d., https://www.gatesfoundation.org/ideas/media-center/press-releases/2012/02/foundation-appoints-ethiopia-representative;

snelle wisseling van personeel: LinkedIn laat zien dat veel mensen gewerkt hebben voor zowel Gates als de ATA. Een persoon meldt zelfs tegelijkertijd te hebben gewerkt voor Gates en de ATA. Een ander personeelslid beschreef de ATA als een Gates-project: 'Een initiatief van de regering van Ethiopië en de Bill & Melinda Gates Foundation, voor een radicale omvorming van de landbouwsector, die 80 procent van het land omvat.' Zie voor voorbeelden de LinkedIn-profielen van Hana Rhee (https://www.linkedin.com/in/hanarhee/) en Abeneazer Adam (https://www.linkedin.com/in/abeneazer-adam-419859a5/?).

agrochemische gigant DuPont: Joeva Rock en Alex Park, *Mapping Financial Flows of Industrial Agriculture in Africa* (San Francisco, Thousand Currents, 2019).

68 verschillende beleidshervormingen: Rachel Percy et al., Mid-term Evaluation of AGRA's 2017–2021 Strategy Implementation, ITAD,

27 januari 2020, 115–136, https://usrtk.org/wp-content/uploads/2021/02/AGRA-MTE-report-final-27.01.20.pdf.

'het normale tijdschema': 'Policy and Advocacy,' AGRA, g.d., https://agra.org/policy-and-advocacy/.

'de macht en de winst concentreert': Million Belay en Bridget Mugambe, 'Bill Gates Should Stop Telling Africans What Kind of Agriculture Africans Need,' *Scientific American,* 6 juli 2021, https://www.scientificamerican.com/article/bill-gates-should-stop-telling-africans-what-kind-of-agriculture-africans-need1/.

'boeren te ondersteunen geschaad': 'Call to End Support for Green Revolution Programs in Africa,' Oakland Institute, 8 september 2021, https://www.oaklandinstitute.org/call-end-support-green-revolution-programs-africa. Opmerking: De doellanden van AGRA zijn in de loop van de tijd veranderd. In september 2022 meldde AGRA te werken in Burkina Faso, Ethiopië, Ghana, Kenia, Malawi, Mali, Mozambique, Nigeria, Rwanda, Tanzania en Oeganda. In 2014 meldde AGRA ook te werken in Liberia, Niger, Senegal, Sierra Leone, Zuid-Soedan en Zambia – een totaal van zeventien verschillende landen. 'Focus Countries,' AGRA, g.d., https://agra.org/focus-countries/; AGRA, Progress Report, 2007–2014, 2015, p. 4, https://agra.org/wp-content/uploads/2021/05/agra-progress-report-2007-2014.pdf.

'820 miljoen mensen': 'Call to Revoke AGRA's Agnes Kalibata as Special Envoy to 2021 UN Food Systems Summit,' 10 februari 2020, https://www.oaklandinstitute.org/sites/oaklandinstitute.org/files/letter_antonio_guterresenglish.pdf.

'humanitaire crisis': 'Press Release: African Faith Communities Tell Gates Foundation, "Big Farming Is No Solution for Africa,"' Southern African Faith Communities' Institute, 4 augustus 2021, https://safcei.org/press-release-african-faith-communities-tell-gates-foundation-big-farming-is-no-solution-for-africa/.

200 miljoen dollar: Nina Shapiro, 'Gates-Funded "Green Revolution" in Africa Has Failed, Critics Say,' *The Seattle Times,* 8 september 2022, https://www.seattletimes.com/seattle-news/gates-funded-green-revolution-in-africa-has-failed-critics-say. Opmerking: De stichting leek in *The Seattle Times* een toezegging te doen van tweehonderd miljoen dollar, maar deze verscheen nooit in haar subsidiedatabank. Zoals bij veel projecten is het waarschijnlijk dat de Gates Foundation

meer geld in AGRA heeft gestoken dan zij rapporteert, door donaties te leiden via surrogaten, derde partijen of niet-gerapporteerde contracten.

'financieren de onderzoekers': Om nader in te gaan op het punt van Mayet: toen Prabhu Pingali, een medewerker van de Gates Foundation, een commentaar publiceerde over het landbouwwerk van Gates in de *Proceedings of the National Academies of Sciences,* meldde hij dat 'Alle [collega] meelezers die werden voorgesteld, begunstigden waren van de Gates Foundation. Het is moeilijk om meelezers te vinden die geen begunstigden zijn.' Prabhu L. Pingali, 'Green Revolution: Impacts, Limits, and the Path Ahead,' *Proceedings of the National Academy of Sciences* 109, nr. 31, 31 juli 2012, 12302–12308, https://doi.org/10.1073/pnas.0912953109.

zakelijke partners: 'Our Partners,' AGRA, g.d., https://agra.org/our-partners/; 'Microsoft Reaffirms Its Commitment to the Alliance for a Green Revolution in Africa to Support Digital Transformation in Agriculture,' New Center Middle East & Africa, Microsoft, 22 september 2020, https://news.microsoft.com/en-xm/2020/09/22/microsoft-reaffirms-its-commitment-to-the-alliance-for-a-green-revolution-in-africa-to-support-digital-transformation-in-agriculture/.

maatschappelijke organisaties: 'Our Partners – Civil Society and Farmer Organization Partners,' AGRA, g.d., https://agra.org/our-partners/.

Gary Toenniessen: 'African Farmer and World Agricultural Leader Announced as President of the Alliance for a Green Revolution in Africa (AGRA),' Alliance for a Green Revolution in Africa, 22 november 2007, https://web.archive.org/web/20071122234420/http://www.agra-alliance.org/news/pr111407.html; 'Gates, Rockefeller Foundation Turn to Feeding Africa,' *Talk of the Nation,* NPR, 13 september 2006, https://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=6068582.

ten minste 675 miljoen dollar: analyse van AGRA's belastingaangifte 990 en de subsidiegegevens van de Gates Foundation.

niet-Afrikaans: AGRA, Board of Directors, Board and Staff, 20 januari 2014, https://web.archive.org/web/20140120075220/http://www.agra.org/who-we-are/board – staff/board-of-directors.

topmanagers en bestuursleden: 'Our People,' AGRA, g.d., https://agra.org/our-people. Opmerking: AGRA is juridisch gezien

opgericht als een non-profitorganisatie in de Verenigde Staten, waar het jaarlijks een belastingformulier indient bij de belastingdienst. Het heeft ook tienduizenden dollars uitgegeven aan het lobbyen in het Congres, gebruikmakend van het advocatenkantoor met de naam van Bill Gates' vader, K&L Gates. Alliance for a Green Revolution in Africa, LD-2 formulier, kwartaal 4, 2009, Lobbyist K&L Gates LLP, g.d., https://lda.senate.gov/filings/public/filing/007a9908-797c-4c95-83c7-891a2f422d54/print/.

Interne beleidsdocumenten: Bill & Melinda Gates Foundation, Board Service Policy and Guidelines, g.d. https://docs.gatesfoundation.org/documents/board-service-policy.docx.

'de institutionele identiteit': AGRA Institutional Evaluation, Final Report, DAI, 15 februari 2016, xi, xiii, https://agra.org/wp-content/uploads/2021/05/AGRA-Institutional-Evaluation-2016_2.pdf. Opmerking: De evaluatie vermeldde ook 'vermoeidheid onder het personeel veroorzaakt door te frequente, hiërarchische strategie-updates' – een veelgehoorde klacht die medewerkers en begunstigden hebben over de Gates Foundation, wat opnieuw een aanwijzing is voor AGRA's afkomst als een op de Gates Foundation gebaseerde organisatie.

'hoog aangeschreven politieke toegang': Percy et al., Mid-Term Evaluation of AGRA's 2017– 2021 Strategy Implementation.

onder leiding van de Rockefeller Foundation: 'Bill & Melinda Gates, Rockefeller Foundations Form Alliance to Help Spur "Green Revolution" in Africa,' Bill & Melinda Gates Foundation, g.d., https://www.gatesfoundation.org/ideas/media-center/press-releases/2006/09/foundations-form-alliance-to-help-spur-green-revolution-in-africa.

golf van zelfmoorden: Daniel Zwerdling, '"Green Revolution" Trapping India's Farmers in Debt,' *Morning Edition,* NPR, 14 april 2009, https://www.npr.org/2009/04/14/102944731/green-revolution-trapping-indias-farmers-in-debt; Salimah Shivji, 'Burdened by Debt and Unable to Eke out a Living, Many Farmers in India Turn to Suicide, CBC News, 30 maart 2021, https://www.cbc.ca/news/world/india-farmers-suicide-1.5968086.

'In de jaren zestig': Jeff Goodell, 'Bill Gates: The Rolling Stone Interview,' *Rolling Stone* 13 maart 2014, https://www.rollingstone.com/culture/culture-news/bill-gates-the-

rolling-stone-interview-111915/.

'Nieuwe filantropen': Mark Dowie, *American Foundations: An Investigative History* (Cambridge, vs, MIT Press, 2001), 105.

'suggereerde socialisme': Dowie, *American Foundations,* 117.

oorspronkelijke groene revolutie: 'Bill & Melinda Gates, Rockefeller Foundations Form Alliance to Help Spur "Green Revolution" in Africa.' Opmerking: AGRA doet veel moeite om afstand te nemen van GGO's, maar de groep werkt expliciet samen met bedrijven die GGO's verkopen. Bronnen met wie ik sprak, zien AGRA als een organisatie die haar werk inricht om een bevorderlijke omgeving te creëren – het promoten van geïndustrialiseerde landbouw – om uiteindelijk de introductie van GGO's mogelijk te maken.

inkomen van de boeren te verdubbelen: AGRA, *Progress Report, 2007–2014*, voorpagina; AGRA , '*AGRA in 2008: Building on the New Momentum in African Agriculture',* 2009, p. 7, https://agra.org/wp-content/uploads/2021/05/agra-annual-report-2008.pdf.

nog eens tientallen miljoenen: Percy et al., *Mid-Term Evaluation of AGRA's 2017–2021 Strategy Implementation.* Opmerking: Een volledige verantwoording van belastinggeld is moeilijk samen te stellen, omdat AGRA alle persaanvragen weigerde. Persoonlijke correspondentie met Europese ontwikkelingsagentschappen toonde aan dat Duitse belastingbetalers 25 miljoen euro hadden bijgedragen; het Verenigd Koninkrijk (IFAD) meldt 9 miljoen dollar aan financiering voor projecten in samenwerking met AGRA, terwijl UKAID niet reageerde op persaanvragen. Nederland meldt 15,2 miljoen euro aan financiering voor AGRA; Zweden (SIDA) meldt 6,5 miljoen dollar aan het 'African Agribusiness Window of African Enterprise Challenge Fund (AECF) in 2012, toen het fonds werd opgezet door AGRA'. Luxemburg meldt een bijdrage van 1.303.110 dollar; Canada (IDRC) meldt 7,4 miljoen in Canadese dollars; Noorwegen (NORAD) meldt 300.000 dollar aan financiering voor AGRA; de andere overheidsorganen waarmee ik contact legde, reageerden niet tijdig op aanvragen.

subsidiëren van inputs: Timothy Wise, 'Failing Africa's Farmers: An Impact Assessment of the alliance for a Green Revolution in Africa,' Global Development and Environment Institute, Tufts University, Working Paper No. 20–01, July 2020, https://sites.tufts.edu/gdae/files/2020/07/20-

01_Wise_FailureToYield.pdf.

heeft AGRA institutionele banden: Percy et al., 'Mid-Term Evaluation of AGRA's 2017–2021 *Strategy Implementation*. Opmerking: AGRA beschrijft zichzelf bijna als een consultancy in de stijl van McKinsey: 'AGRA heeft, zoals bedoeld, de grootste verzameling van landbouwtechnische experts op het continent aangetrokken, met specialisaties die de gehele waardeketen beslaan, van het ontwikkelen en leveren van zaden, meststoffen en agronomische beste praktijken, tot het verbinden van boeren met markten.' 'Our People' en 'Experts,' AGRA, g.d., https://agra.org/our-people/.

voor Wise onmogelijk: Wise, 'Failing Africa's Farmers.'

casestudy's op landenniveau: Rosa Luxemburg Foundation, *False Promises: The Alliance for a Green Revolution in Africa*, juli 2020, https://www.rosalux.de/fileadmin/rls_uploads/pdfs/Studien/False_Promises_AGRA_en.pdf

Andrew Cox: De zelfgepubliceerde geschiedenis van de Rockefeller Foundation over AGRA stelt dat de Rockefeller Foundation en de Gates Foundation de groep hebben opgericht en dat Afrikaanse leiders pas later werden ingeschakeld: 'Na een bijeenkomst van de presidenten en belangrijke vicepresidenten van de twee stichtingen, werd besloten om een meer omvattende partnerschap voor landbouwontwikkeling in Afrika op te zetten dat zou voortbouwen op de huidige steun van de Rockefeller Foundation voor zaden, gronden en markten; zou uitbreiden om werk op het gebied van voorlichting, waterbronnen, beleid en andere noodzakelijke interventies op te nemen; en aanvullende financiële toezeggingen zou aantrekken uit nationale en internationale bronnen. AGRA werd opgericht in 2006 om dit uitgebreide financieringsprogramma vanuit Afrika te implementeren. Gedurende deze opstartfase dienden vier programmamanagers van de Rockefeller Foundation als de bedrijfsfunctionarissen van AGRA, terwijl een permanente en overwegend Afrikaanse staf werd geworven.'

Al Jazeera: 'Revisiting the Gates Foundation's program to feed Africa,' Al Jazeera, *The Take,* 11 maart 2022, 2:00, https://www.aljazeera.com/podcasts/2022/3/11/revisiting-the-gates-foundations-program-to-feed-africa.

Amerikaanse belastingdienst vereist dat: 'Public Disclosure and Availability of Exempt Organizations Returns and Applications: Public

Disclosure Requirements in General,' Internal Revenue Service, g.d., https://www.irs.gov/charities-non-profits/public-disclosure-and-availability-of-exempt-organizations-returns-and-applications-public-disclosure-requirements-in-general.

'Hoewel er altijd tegenstanders': Hailemariam Dessalegn, 'A Food-Secure Africa Needs Contribution from All,' *African Arguments* (blog), 4 oktober 2021, https://africanarguments.org/2021/10/a-food-secure-africa-needs-contribution-from-all/.

'potentieel schadelijke effecten': 'USAID and Congress: Stop Funding Industrial Agriculture in Africa,' Community Alliance for Global Justice, 30 augustus 2022, https://cagj.org/2022/08/14064/; Ilhan Omar, Tom Malinowski en Sara Jacobs, brief aan volksvertegenwoordigers Hal Rogers and Barbara Lee, 27 april 2022, https://www.iatp.org/sites/default/files/2022-05/Quill%20-%20Letter%20%23L3613%20-%20%20AGRA%20appropriations%20letter%20-%20Version%20%231%20-%2004-26-2022%20%40%2011-20%20AM.pdf.

Duitse activisten: 'Development Minister Schulze Questions the Gates Project,' *Der Spiegel,* 25 februari 2022, https://www.spiegel.de/wirtschaft/afrika-svenja-schulze-stellt-agrarprojekt-der-gates-stiftung-infrage-a-2042de13-6006-4339-907e-dc84ec321b24.

aan rijkere, mannelijke boeren: Randall Blair et al., 'Partnership for Inclusive Agricultural Transformation in Africa, Final Evaluation,' *Mathematica Policy Research Reports,* 8 december 2021, https://ideas.repec.org/p/mpr/mprres/a9b7d53d020844b0bd006dd372d4de14.html.

zoals critici allang voorspelden: Timothy Wise, 'Donors Must Rethink Africa's Flagging Green Revolution, New Evaluation Shows (Commentary),' *Mongabay Environmental News,* 22 maart 2022, https://news.mongabay.com/2022/03/donors-must-rethink-africas-flagging-green-revolution-new-evaluation-shows-commentary/.

grootste eigenaar van landbouwgrond: Eric O'Keefe, 'Farmer Bill,' Land Report 100, *The Land Report,* 11 januari 2021, https://landreport.com/2021/01/farmer-bill/.

grote areaal met maïs- en sojaproductie: Christopher Burbach, 'Bill Gates' 20,000 Acres in Nebraska Help Make Him the Top Farmland Owner in the U.S.,' *Lincoln Journal Star,* 25 januari 2021, https://journalstar.com/agriculture/bill-gates-20-000-acres-in-nebraska-help-make-him-the-top-farmland-owner-in/article_ce5560f6-f14b-5a5a-86ae-f3fba47cf1f4.html

synthetische meststoffen: Stefano Menegat, Alicia Ledo en Reyes Tirado, 'Greenhouse Gas Emissions from Global Production and Use of Nitrogen Synthetic Fertilisers in Agriculture,' *Scientific Reports* 12, no. 1 (25 augustus 2022): 14490, https://doi.org/10.1038/s41598-022-18773-w.

beschuldigingen van winstbejag: Anne Maina, 'Bold Action for Resilient Food Systems? End the Failing Green Revolution,' *Nation* (blog), August 27, 2022, https://nation.africa/kenya/blogs-opinion/blogs/bold-action-for-resilient-food-systems-end-the-failing-green-revolution-3928148.

Rodale Institute: 'About,' Rodale Institute, g.d., https://rodaleinstitute.org/about/.

bieden tegenwoordig opleidingen: 'Agroecology Undergraduate Programs,' North Carolina State University, g.d., https://agroecology.wordpress.ncsu.edu; 'Agroecology,' University of Wisconsin, g.d., https://agroecology.wisc.edu/.

400 experts: *Agriculture at a Crossroads – Global Report,* International Assessment of Agricultural Knowledge, Science and Technology for Development, 2009, p. 8, https://wedocs.unep.org/20.500.11822/8590.

kosten voor milieu of de sociale omgeving: *Agroecological and Other Innovative Approaches for Sustainable Agriculture and Food Systems That Enhance Food Security and Nutrition,* panel van hoog aangeschreven experts over voedselzekerheid en voeding vanhet Committee on World Food Security, Rome, 2019, 17–18, https://www.fao.org/3/ca5602en/ca5602en.pdf.

'Als milieuactivist': Torie Bosch, 'Leading Environmental Activist's Blunt Confession: I Was Completely Wrong to Oppose GGO's,' *Slate,* 3 januari 2013, https://slate.com/technology/2013/01/mark-lynas-environmentalist-who-opposed-gmos-admits-he-was-wrong.html.

maakten indruk: Michael Specter, 'An Environmentalist's Conversion,' *The New Yorker,* 7 januari 2013, https://www.newyorker.com/news/daily-

comment/an-environmentalists-conversion; Bosch, 'Leading Environmental Activist's Blunt Confession.'

leek nogal toevallig: Opmerking: Archieven van de website van de Oxford Farming Conference laten zien dat de conferentie eind 2012 en begin 2013 meldde te worden gesponsord door bedrijven als Bayer en Yara. Zie: https://web.archive.org/web/20120925023716/http://www.ofc.org.uk/patrons en https://web.archive.org/web/20130122033732/; http://www.ofc.org.uk/patrons.

gelekte documenten: John Vidal en Hanna Gersmann, 'Biotech Group Bids to Recruit High-Profile GM "Ambassadors",' *The Guardian,* 20 oktober 2011, https://www.theguardian.com/environment/2011/oct/20/europabio-gm-ambassadors-europe.

Maar hij ontkende dat: 'Draft Letter from EuropaBio to Potential GM Ambassadors,' *The Guardian,* 20 oktober 2011, https://www.theguardian.com/environment/interactive/2011/oct/20/gm-food.

'Misschien vond hij zichzelf': Will Storr, 'Mark Lynas: Truth, Treachery and GM Food,' *The Observer,* 9 maart 2013, https://www.theguardian.com/environment/2013/mar/09/mark-lynas-truth-treachery-gm.

hetzelfde argument: Robert Fraley, 'Why Science Denialism Is Costing Us a Fortune,' *Forbes,* 18 februari 2016, https://www.forbes.com/sites/gmoanswers/2016/02/18/why-science-denialism-costing-fortune/.

door Gates bij naam geprezen: David Rogers, 'Bill Gates, Time Traveler,' *Politico*, May 8, 2013, https://www.politico.com/story/2013/05/bill-gates-congress-091090; merk op dat de Cornell Alliance for Science in 2021 overging van de Cornell University naar het Boyce Thompson Institute, waar het tegenwoordig bekendstaat als de Alliance for Science; AJ Bouchie, 'Sarah Evanega Joins BTI Faculty,' *Boyce Thompson Institute News,* 3 augustus 2021, https://btiscience.org/explore-bti/news/post/sarah-evanega-joins-bti-faculty/.

'Beweringen dat er een consensus zou zijn': Angelika Hilbeck et al., 'No Scientific Consensus on GMO Safety,' *Environmental Sciences Europe*

27, nr. 4, 2015, https://enveurope.springeropen.com/articles/10.1186/s12302-014-0034-1. Opmerking: een enquête uit 2015 onder leden van de American Association for the Advancement of Science toonde aan dat 88 procent van de respondenten gelooft dat GGO's veilig zijn, slechts 11 procent gelooft dat ze onveilig zijn. Deze enquête onderzoekt geen internationale wetenschappelijke mening, maar eerder de Amerikaanse mening. En de enquête ondervraagt geen wetenschappers met specifieke kennis, opleiding of expertise met betrekking tot GGO 's. De bevindingen suggereren dus niet het bestaan van een internationale, wetenschappelijke consensus, zoals we die bijvoorbeeld hebben over klimaatverandering. Promotors van GGO 's wijzen desondanks op deze enquête en ander beperkt bewijs om het bestaan van een wereldwijde wetenschappelijke consensus te claimen. Cary Funk, '5 Key Findings on What Americans and Scientists Think About Science,' *Pew Research Center* (blog), 29 januari 2015, https://www.pewresearch.org/fact-tank/2015/01/29/5-key-findings-science/.

'796 voorvechters van de wetenschap': Joan Conrow, 'Alliance for Science Expands Mission with $10 Million Reinvestment,' Alliance for Science, g.d., https://allianceforscience.org/blog/2020/09/alliance-for-science-expands-mission-with-10-million-reinvestment/.

Joeva Rock: een van de eerste initiatieven van Cornell was om te beginnen met het rekruteren van journalisten, waarbij die soms wel 25.000 dollar aangeboden kregen voor verslaggeving over projecten. 'Cornell Alliance for Science launches Global Ag Journalism Fellowship,' Cornell Alliance for Science, 10 juni 2015, https://web.archive.org/web/20150613005130/http://allianceforscience.cornell.edu/SJFellowship.

zaden te promoten: Belay en Mugambe, 'Bill Gates Should Stop Telling Africans What Kind of Agriculture Africans Need.'

'Elk stuk brood': Ayenat Mersie, 'Gates Foundation Pledges $7 Billion for Africa as Ukraine War Diverts Donor Cash,' Reuters, 18 november 2022, https://www.reuters.com/world/africa/gates-foundation-pledges-7-billion-africa-ukraine-war-diverts-donor-cash-2022-11-17/. Mercy Kahenda, 'There Is Nothing Harmful About GMO – Bill Gates,' *Standard,* 18 november 2022, https://www.standardmedia.co.ke/health/health-

science/article/2001461011/there-is-nothing-harmful-about-gmo-bill-gates.

GGO-tarwe in commerciële productie: 'What Are GMOS?', National Wheat Foundation, g.d., https://wheatfoundation.org/wheat-resources/gmos/.

voormalige Monsanto-medewerker: 'Monsanto Failure,' *New Scientist,* 7 februari 2004, https://www.newscientist.com/article/mg18124330-700-monsanto-failure/.

jaren van financiering en promotie: Bill Gates, 'Building Better Bananas,' *GatesNotes,* g.d., https://www.gatesnotes.com/Building-Better-Bananas.

'onwetendheid en desinformatie': Christopher Bendana, 'Boosting Banana Nutrition for Ugandans,' *Nature,* 14 maart 2022, https://www.nature.com/articles/d41586-022-00749-5.

'gouden rijst': 'Nutritious Rice and Cassava Aim to Help Millions Fight Malnutrition,' Bill & Melinda Gates Foundation, g.d., https://www.gatesfoundation.org/ideas/media-center/press-releases/2011/04/nutritious-rice-and-cassava-aim-to-help-millions-fight-malnutrition; Luis Ventura, 'Four Ways That GMOs Can Save Lives,' Alliance for Science, 28 april 2022, https://allianceforscience.org/blog/2022/04/four-ways-that-gmos-can-save-lives/.

de Filipijnen: Peter Rüegg, 'For the First Time, Farmers in the Philippines Cultivated Golden Rice on a Larger Scale and Harvested Almost 70 Tons,' Phys.org, 28 november, 2022, https://phys.org/news/2022-11-farmers-philippines-cultivated-golden-rice.html; Talia Ogliore, 'No Clear Path for Golden Rice to Reach Consumers,' The Source, Washington University, 7 februari, 2020, https://source.wustl.edu/2020/02/no-clear-path-for-golden-rice-to-reach-consumers/; Dominic Glover and Glenn Davis Stone, 'The Philippines Has Rated 'Golden Rice' Safe, but Farmers Might Not Plant It,' The Conversation, 7 februari, 2020, https://theconversation.com/the-philippines-has-rated-golden-rice-safe-but-farmers-might-not-plant-it-129956.

geclaimde voordelen van GGO's: Doug Gurian-Sherman, 'Failure to Yield,' Union of Concerned Scientists, 14 april 2009, https://www.ucsusa.org/resources/failure-yield-evaluating-performance-genetically-engineered-crops; Doug Gurian-Sherman,

‘High and Dry,’ Union of Concerned Scientists, 5 juni 2012, https://www.ucsusa.org/resources/high-and-dry#ucs-report-downloads.

‘Het is vrij ongelofelijk’: ‘Bill Gates: GMOs Will End Starvation in Africa,’ Video, *The Wall Street Journal,* 22 januari 2016, https://www.wsj.com/video/bill-gates-gmos-will-end-starvation-in-africa/3085A8D1-BB58-4CAA-9394-E567033434A4.html.

‘Kumbaya’: Thalia Beaty, ‘Bill Gates: Technological Innovation Would Help Solve Hunger,’ *AP News*, 13 september 2022, https://apnews.com/article/russia-ukraine-science-technology-africae51baf120c03c206eceeb92f0634e87c?utm_source=Twitter&utm_campaign=SocialFlow&utm_medium=AP.

‘een op gegevens gebaseerde visie’: Bill Gates, ‘The Future of Progress,’ Goalkeepers, g.d., https://www.gatesfoundation.org/goalkeepers/report/2022-report/. Opmerking: wanneer Gates ‘magische zaden’ zegt, lijkt hij het te hebben over elk nieuw zaad dat de stichting ontwikkelt, ongeacht de kweektechniek en ongeacht of het een GGO is of een hybride vorm.

‘tien tot vijftien jaar’: Wallace-Wells, ‘Bill Gates: “We’re in a Worse Place than I Expected.”’

‘Dus voor Afrika’: Wallace-Wells, ‘Bill Gates: “We’re in a Worse Place than I Expected.”’

14 India

waar de Indiaase overheid tekortschoot: 'Gates Foundation Announces $100 Million HIV/AIDS Prevention Effort in India,' Bill & Melinda Gates Foundation, g.d., https://www.gatesfoundation.org/ideas/media-center/press-releases/2002/11/hivaids-prevention-effort-in-india.

dat er meer moet gebeuren: Amy Waldman, 'Gates Offers India $100 Million to Fight AIDS.' *The New York Times*, 12 november, 2002, https://www.nytimes.com/2002/11/12/world/gates-offers-india-100-million-to-fight-aids.html

The Lancet: 'Philanthropist or Commercial Opportunist?' *The Lancet,* 360, nr. 9346, 23 november 2002, 1617, https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(02)11593-5/fulltext.

een escalerend conflict: Jasmine N. M. Folz, 'Free and Open Source Software in India: Mobilising Technology for the National Good' (PhD diss., University of Manchester, 2019), 55.

'concurreren om overheidscontracten': Kinsley, *Creative Capitalism.*

voor de helft van wat het bedrijf: Daisuke Wakabayashi, 'Microsoft Backs Cricket to Woo Indian Employees,' Reuters, 10 september 2007, https://www.reuters.com/article/us-microsoft-cricket-idUSN3040653220070910; Brian Dudley, 'From Redmond to India, High Tech's Global Families,' *The Seattle Times,* 8 augustus 2004, https://www.seattletimes.com/business/from-redmond-to-india-high-techs-global-families.

en haar hiv/aids-project: 'Avahan – The India AIDS Initiative,' Bill & Melinda Gates Foundation, g.d., https://docs.gatesfoundation.org/documents/avahan_factsheet.pdf.

Avahans dubieuze nalatenschap: Manjari Mahajan, 'Philanthropy and the Nation-State in Global Health: The Gates Foundation in India,' *Global Public Health* 13, nr. 10, oktober 2018, 1357–1368, https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/29243555/.

***Forbes India* rapporteerde**: Elizabeth Flock, 'How Bill Gates Blew $258 Million in India's HIV Corridor,' *Forbes India,* 5 juni 2009, https://www.forbesindia.com/article/cross-border/how-bill-gates-blew-$258-million-in-indias-hiv-corridor/852/1.

Ashok Alexander: Bill & Melinda Gates Foundation, Deel VIII, belastingaangifte 990, 2007.

‘hebben het beste talent nodig’: Mahajan, ‘Philanthropy and the Nation-State in Global Health.’

technisch specialisten werden ingehuurd: Flock, ‘How Bill Gates Blew $258 Million in India’s HIV Corridor.’

‘zo’n focus op uitvoering’: Mahajan, ‘Philanthropy and the Nation-State in Global Health.’

Indiase regering schaalt het initiatief op: Bill Gates, ‘Why Our Foundation Invests in India,’ *HuffPost,* 10 februari 2012, https://www.huffpost.com/entry/why-our-foundation-invest_b_1269014.

beschouwde Avahan als enorm duur: In de daaropvolgende jaren toonden sommige onderzoeken aan dat de inspanningen van de Indiase regering eigenlijk effectiever waren geweest dan die van Gates – en dat tegen een fractie van de kosten. ‘Hoewel Avahan heeft bijgedragen aan hiv-preventie onder risicogemeenschappen in de staten met de hoogste aantallen ziektegevallen, waren de eigen programma’s van de regering uitgebreider en volgens sommige verslagen hielpen ze de epidemie te keren voordat de effecten van Avahan gerealiseerd konden worden,’ meldt Mahajan, verwijzend naar een aantal onderzoeksrapporten. Mahajan, ‘Philanthropy and the Nation-State in Global Health.’

‘niet kunnen aanhouden’: Flock, ‘How Bill Gates Blew $258 Million in India’s HIV Corridor.’

‘te hulpbronnenintensief’: Mahajan, ‘Philanthropy and the Nation-State in Global Health.’

‘merkcondoom’: De stichting pochte in 2009 openlijk dat ze ongeveer 338 miljoen dollar aan Avahan had gegeven en met meer dan honderd NGO’s had samengewerkt, maar geeft niet duidelijk aan waar dat geld naartoe ging. ‘Avahan – The India AIDS Initiative,’ Bill & Melinda Gates Foundation.

onafhankelijk onderzoek of wetenschap: ‘India,’ Bill & Melinda Gates Foundation, g.d., https://www.gatesfoundation.org/our-work/places/india; Michael Pickles et al., ‘Assessment of the Population-Level Effectiveness of the Avahan HIV -Prevention Programme in South India: A Preplanned, Causal-Pathway-Based Modelling Analysis,’ *The Lancet Global Health* 1, nr. 5, 1 november 2013, e289–99, https://www.thelancet.com/journals/langlo/article/PIIS2214–

109X(13)70083-4/fulltext.

onjuiste voorspellingen: Lalit Dandona et al., 'Is the HIV Burden in India Being Overestimated?' *BMC Public Health* 6, 20 december 2006, 308, https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1774574/; Donald G. McNeil Jr., 'U.N. to Say It Overstated H.I.V. Cases by Millions,' *The New York Times,* 20 november 2007, https://www.nytimes.com/2007/11/20/world/20aids.html.

'technische ondersteuningseenheden': 'Bihar,' en 'Uttar Pradesh,' Bill & Melinda Gates Foundation, g.d., https://www.gatesfoundation.org/our-work/places/india/bihar en https://www.gatesfoundation.org/our-work/places/india/uttar-pradesh.

'artsen worden omgeschoold': 'Interview with Gates Foundation CEO & India Country Office Director: "We Don't Have an Agenda . . . We Work with the Govt,"' *Indian Express,* 2 september 2016, https://indianexpress.com/article/india/india-news-india/bill-and-melinda-gates-foundation-nachiket-sue-hiv-aids-avahan-nachiket-mor-3008992/.

vage subsidiebeschrijvingen: De beschrijving van een van de subsidies luidt bijvoorbeeld dat die dient 'voor het leren toepassen van bewijzen die worden gegenereerd door verbeterde meetsystemen en processen binnen de organisatie, wat bijdraagt aan een grotere impact en invloed op schaal.' Dit vertelt ons niets over de bestemming van het geld, of het nu in India wordt gebruikt of elders.

CARE heeft een kantoor in India, maar van vrijwel alle subsidiegelden van de stichting wordt gerapporteerd dat die naar haar kantoor in Atlanta gegaan. Niet alleen heeft CARE honderden miljoenen dollars van de Gates Foundation ontvangen, maar ook zijn veel voormalige medewerkers van Gates daarna voor de organisatie gaan werken. De operationeel directeur van CARE 's kantoor in India heeft eerder een decennium bij de Gates Foundation doorgebracht, waarbij hij de relatie met de regering van Bihar beheerde. Eerder werd de raad van bestuur van CARE India voorgezeten door de directeur van het Indiase kantoor van de Gates Foundation, Nachiket Mor. Intussen werd de CEO-positie van CARE's hoofdkantoor in Atlanta van 2006 tot 2015 bekleed door een voormalige leidinggevende van de Gates Foundation. 'Debarshi Bhattacharya,' CARE India, g.d., https://www.careindia.org/our-member/debarshi-bhattacharya/; Debarshi Bhattacharya, LinkedIn,' g.d.,

https://www.linkedin.com/in/debarshi-bhattacharya-deb/?trk=org-employees&originalSubdomain=in; 'Our Board Members,' CareIndia, 14 maart 2015, https://web.archive.org/web/20150314230414/http://www.careindia.org/board-directors; 'Dr. Helene Gayle to Head CARE USA,' Bill & Melinda Gates Foundation, g.d., https://www.gatesfoundation.org/ideas/media-center/press-releases/2005/12/dr-helene-gayle-to-head-care-usa.

'openbare gezondheidsklinieken schoten': Homepage, CARE Bihar, g.d., 1:20, https://bihar.care.org/.

regering van Bihar: Homepage, CARE Bihar, 5:30.

hun werk wordt overgedragen: 'Uttar Pradesh,' Bill & Melinda Gates Foundation, g.d., https://www.gatesfoundation.org/our-work/places/india/uttar-pradesh.

humaan papillomavirus: De eerste verwijzing naar werk over HPV in de subsidieverslagen van de stichting was een donatie aan Harvard in 2004 – op dat moment was Merck's HPV -vaccin, GARDASIL, al snel bezig met klinische proeven. Merck Sharp & Dohme LLC, 'A Safety and Immunogenicity Study of Quadrivalent HPV (Types 6, 11, 16, 18) L1 Virus-Like Particle (VLP) Vaccine in Preadolescents and Adolescents (Base Study). A Long Term Immunogenicity, Safety, and Effectiveness Study of GARDASIL (Human Papillomavirus [Types 6, 11, 16, 18] Recombinant Vaccine) Among Adolescents Who Received GARDASIL at 9–18 Years of Age (Extension Study),' klinische proefregistratie (clinicaltrials.gov, 22 januari 2018), https://clinicaltrials.gov/ct2/show/NCT00092547.

'vrouwen zullen sterven': 'Bill Gates Explains the Importance of the HPV Vaccine to Women in Developing Countries,' Gavi, g.d., https://www.gavi.org/bill-gates-explains-importance-hpv-vaccine-women-developing-countries.

technische adviescommissies voor immunisatie: Alex Adjagba et al., 'Supporting Countries in Establishing and Strengthening NINTAGs: Lessons Learned from 5 Years of the SIVAC Initiative,' *Vaccine* 33, no. 5 (29 januari 2015): 588–95, https://doi.org/10.1016/j.vaccine.2014.12.026; Kamel Senouci et al., 'The Supporting Independent Immunization and Vaccine Advisory Committees (SIVAC) Initiative: A CountryDriven, Multi-Partner Program

to Support Evidence-Based Decision Making,' *Vaccine* 28 (19 april 2010): A26–30, https://doi.org/10.1016/j.vaccine.2010.02.028.

'techno-managementondersteuning': Anubhuti Vishnoi, 'Melinda Gates: Centre Shuts Health Mission Gate on Bill & Melinda Gates Foundation,' *Economic Times,* 9 februari 2017, https://economictimes.indiatimes.com/news/politics-and-nation/centre-shuts-gate-on-bill-melinda-gates-foundation/articleshow/57028697.cms?from=mdr; Ministry of Health and Family Welfare, 'Press Note,' Press Information Bureau, Government of India, 8 februari, 2017, https://pib.gov.in/newsite/PrintRelease.aspx?relid=158277.

Indiase overheid definieert: Ministry of Health and Family Welfare, 'Press Note.'

zei dat hij geen weet had: Vishnoi, Anubhuti, 'Centre Shuts Health Mission Gate on Bill & Melinda Gates Foundation,'; merk op dat, toen de PHFI gelanceerd werd, zijn website aantoonde dat zijn bestuursraad talloze Gates-medewerkers en -consultants bevatte. In 2006 gaf Gates 15 miljoen dollar aan startkapitaal om de Public Health Foundation of India (PHFI) op te richten 'om bij te dragen aan de oprichting van instellingen voor volksgezondheid in India.' Dit geld werd samengevoegd met overheidsfinanciering en andere particuliere financiering. Vervolgens ging PHFI verder met het opzetten van de 'Immunization Technical Support Unit', met financiering van Gates. 'About Us, Governing Board,' Public Health Foundation of India, g.d., https://web.archive.org/web/20070203004624/https://www.phfi.org/about/gboard.html; 'Our Supporters,' Public Health Foundation of India, July 19, 2017, https://phfi.org/our-supporters/.

ontstaan uit dit probleem: 'Our Supporters,' Public Health Foundation of India.

bezorgd was over ethische kwesties: Aarti Dhar, 'PHFI Rejected HPV Vaccine Project Proposal,' *Hindu,* 17 februari 2011, https://www.thehindu.com/news/national/PHFI-rejected-HPV-vaccine-project-proposal/article15448274.ece:

internationale proef: Sanjay Kumar en Declan Butler, 'Calls in India for Legal Action Against US Charity,' *Nature,* 9 september 2013, https://www.nature.com/articles/nature.2013.13700.

medische ethici en feministische: Kaushik Sunder Rajan, *Pharmocracy: Value, Politics, and Knowledge in Global Biomedicine* (Durham, vs, Duke University Press, 2017).

elementaire preventieve zorg: 'Memorandum on Concerns Around HPV Vaccines, to Shri Ghulam Nabi Azad, Union Minister for Health and Family Welfare, Ministry of Health and Family Welfare,' *Sama,* 1 oktober 2009, https://samawomenshealth.in/memorandum-on-concerns-around-hpv-vaccines/.

'om ethische normen te behouden': Marium Salwa en Tarek Abdullah Al-Munim, 'Ethical Issues Related to Human Papillomavirus Vaccination Programs: An Example from Bangladesh,' *BMC Medical Ethics* 19, No. 39 (2018): 86.

een vaccin tegen longontsteking: Gail Rodgers, 'Creating a Life-Saving PCV Vaccine for Pneumonia in India,' Bill & Melinda Gates Foundation,' g.d., https://www.gatesfoundation.org/ideas/articles/creating-life-saving-pcv-vaccine-for-pneumonia-india?utm_source=to&utm_medium=em&utm_campaign=wc&utm_term=lgc.

geen autopsies: Pallava Bagla, 'Indian Parliament Comes Down Hard on Cervical Cancer Trial,' *Science,* 9 september 2013. https://www.science.org/content/article/indian-parliament-comes-down-hard-cervical-cancer-trial.

'politiek onmogelijk': Secretariaat Rajya Sabha, 'Alleged Irregularities in the Conduct of Studies Using Human Papilloma Virus (HPV) Vaccine by PATH in India,' Report No. 72, Ministerie van gezondheidsonderzoek, Ministerie van Volksgezondheid en Gezinszorg, Parlementair Comité voor Gezondheid en Gezinswelzijn, augustus 2013, Parlement van India, New Delhi, 164.100.47.5/newcommittee/reports/EnglishCommittees/Committee on Health and Family Welfare/72.pdf.

54 miljard: Schwab, 'While the Poor Get Sick, Bill Gates Just Gets Richer'; en Schwab, 'Bill Gates Gives to the Rich (Including Himself).'

beschuldigingen van wangedrag: Kumar en Butler, 'Calls in India for Legal Action Against US Charity'; McGoey, *No Such Thing as a Free Gift.*

Indiase medisch toezichthouders: Bagla, 'Indian Parliament Comes Down Hard on Cervical Cancer Trial.'

een nieuw HPV **-vaccin**: 'HPV Vaccination in South Asia: New Progress, Old Challenges,' (editorial), *The Lancet Oncology* 23, nr. 10, 1 oktober 2022, 1233, https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/36174615/; 'Serum Institute of India launches the First Made-in-India q HPV Vaccine 'CERVAVAC,'' Serum Institute of India, 24 januari 2023, https://www.seruminstitute.com/news_sii_cervavac_launch_240123.php.

om buitenlandse invloed in te perken: Vijaita Singh en Vidya Krishnan, 'Gates Foundation on Centre's Radar,' *Hindu,* 9 februari 2016, https://www.thehindu.com/news/national/gates-foundation-on-centres-radar/article8215060.ece.

iets verkeerd heeft gedaan: 'India, Nepal, and Sri Lanka,' Ford Foundation, g.d., https://www.fordfoundation.org/our-work-around-the-world/india-nepal-and-sri-lanka/.

nieuwe beperkingen op te leggen: Vidya Krishnan en Vijaita Singh, 'PHFI Loses FCRA Licence for Lobbying,' *Hindu,* 19 april 2017, https://www.thehindu.com/news/national/phfi-loses-fcra-licence-for-lobbying/article18149292.ece.

Deze beperkingen zijn in 2022 opgeheven: 'FCRA Registration of MoC, PHFI Restored: Govt to Lok Sabha,' *Indian Express,* 8 februari 2022, https://indianexpress.com/article/india/fcra-registration-of-moc-phfi-restored-govt-to-lok-sabha-7763372/.

Door de Gates Foundation gefinancierde PHFI: Vishnoi, 'Melinda Gates: Centre Shuts Health Mission Gate on Bill & Melinda Gates Foundation.'

humanitaire misstanden: 'Has India's Kashmir Policy Under Modi Failed?' Al Jazeera, 15 juni 2022, https://www.aljazeera.com/news/2022/6/15/has-india-kashmir-policy-under-modi-failed.

Modi hadden veroordeeld: Gharib, 'Gates Foundation's Humanitarian Award to India's Modi Is Sparking Outrage.'

ontslag nam uit protest: Sabah Hamid, 'Why I Resigned from the Gates Foundation,' *The New York Times,* 26 september 2019, https://www.nytimes.com/2019/09/26/opinion/modi-gates-award.html.

voorzitterschap van de G20: 'Strategy Consultant – SDGs & International Development Specialist,' vacature, Flexing It, 19 mei 2022, https://web.archive.org/web/20230215155230/;

https://www.flexingit.com/project/an-american-private-foundation/bdd003/.

15 Covid-19

Jenner Institute van de universiteit van Oxford: David D. Kirkpatrick, 'In Race for a Coronavirus Vaccine, an Oxford Group Leaps Ahead,' *The New York Times,* 27 april 2020, https://www.nytimes.com/2020/04/27/world/europe/coronavirus-vaccine-update-oxford.html.

Adrian Hill: Stephanie Baker, 'Oxford's Covid-19 Vaccine Is the Coronavirus FrontRunner,' Bloomberg, 15 juli 2020, https://www.bloomberg.com/news/features/2020-07-15/oxford-s-covid-19-vaccine-is-the-coronavirus-front-runner.

enorme potentieel van het vaccin: Kirkpatrick, 'In Race for a Coronavirus Vaccine, an Oxford Group Leaps Ahead.'

Coalition for Epidemic Preparedness Innovations: 'Investment Overview, as of December 13, 2022,' CEPI, https://100days.cepi.net/wp-content/uploads/2022/12/2022_12_13-CEPI-Investment-Overview.pdf; Katie Thomas en Megan Twohey, 'How a Struggling Company Won $1.6 Billion to Make a Coronavirus Vaccine,' *The New York Times,* 16 juli 2020, https://www.nytimes.com/2020/07/16/health/coronavirus-vaccine-novavax.html.

alle vier interne CEPI-commissies: De Gates Foundation zit in de Raad van Bestuur van de groep, haar Wetenschappelijk Adviescommissie en haar Raad voor Portefeuillestrategie en -beheer; allemaal hebben ze beslissingsbevoegdheid in CEPI's 'portefeuillebeheerproces', volgens een e-mail van CEPI.

'wij weten hoe we met de farmacie': Megan Twohey en Nicholas Kulish, 'Bill Gates, the Virus and the Quest to Vaccinate the World,' *The New York Times,* 23 november 2020, https://www.nytimes.com/2020/11/23/world/bill-gates-vaccine-coronavirus.html.

'bang dat farmaceutische bedrijven': Twohey and Kulish, 'Bill Gates, the Virus and the Quest to Vaccinate the World.'

als een noodzakelijk kwaad: Richard Horton, 'Offline: Bill Gates and the Fate of WHO,' *The Lancet,* 14 mei 2022, https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(22)00874-1/fulltext?dgcid=raven_jbs_etoc_email.

destijds had 'voorspeld': 'Bill Gates Predicted Pandemic. Hear His Advice Now,' CNN, 26 juni 2020;

https://edition.cnn.com/videos/health/2020/06/26/bill-gates-virus-prediction-advice-town-hall-vpx.cnn; Joseph Guzman, 'Bill Gates, Who Predicted the Pandemic, Names the Next Two Monster Disasters that Could Shake Our World,' Text, *The Hill* (blog), 11 februari 2021, https://thehill.com/changing-america/well-being/538426-bill-gates-who-predicted-the-pandemic-names-the-next-two-monster/.

eigenlijk geen fabrieken bouwde: Jennifer Calfas, 'Bill Gates to Help Fund CoronavirusVaccine Development,' *The Wall Street Journal,* 5 april 2020, ongecorrigeerde versie beschikbaar via https://web.archive.org/web/20200405224915/https://www.wsj.com/articles/bill-gates-to-spend-billions-on-coronavirus-vaccine-development-11586124716; Isobel Asher Hamilton, 'Bill Gates Is Helping Fund New Factories for 7 Potential Coronavirus Vaccines, Even Though It Will Waste Billions of Dollars,' *Business Insider,* 3 april 2020, https://www.businessinsider.com/bill-gates-factories-7-different-vaccines-to-fight-coronavirus-2020-4.

'moeten echt samenwerken': Jay Hancock, 'They Pledged to Donate Rights to Their Covid Vaccine, Then Sold Them to Pharma,' *Kaiser Health News,* 25 augustus 2020, https://khn.org/news/rather-than-give-away-its-covid-vaccine-oxford-makes-a-deal-with-drugmaker/.

Trevor Mundel: Erin Banco, 'How Bill Gates and His Partners Took over the Global Covid Pandemic Response,' Politico, 14 september 2022, https://www.politico.com/news/2022/09/14/global-covid-pandemic-response-bill-gates-partners-00053969.

een open licentie: Hancock, 'They Pledged to Donate Rights to Their Covid Vaccine, Then Sold Them to Pharma.'

Adrian Hill: Kirkpatrick, 'In Race for a Coronavirus Vaccine, an Oxford Group Leaps Ahead.'

versnellen van de ontwikkeling: Rebecca Robbins en anderen, 'Blunders Eroded U.S. Confidence in Early Vaccine Front-Runner,' *The New York Times,* 8 december 2020, https://www.nytimes.com/2020/12/08/business/covid-vaccine-oxford-astrazeneca.html.

biljoenen dollars: David M. Cutler en Lawrence H. Summers, 'The Covid-19 Pandemic and the $16 Trillion Virus,' *JAMA* 324, nr. 15, 20 oktober 2020, 1495–1496, https://doi.org/10.1001/jama.2020.19759.

‘concentratie van macht’: Maar het is niet duidelijk of de samenwerking tussen Oxford-AstraZeneca gezien moet worden als een voorbeeld van de manier waarop Bill Gates eigenhandig de koers van de pandemierespons verandert. Twee Oxford-wetenschappers achter het Covid-19-vaccin hadden hun eigen financiële belangen te overwegen, aangezien hun aandelen in het afgesplitste bedrijf Vaccitech hen naar verluidt buitengewoon rijk maakten. Ongeacht de rol die de stichting speelde, laat de beslissing van Oxford ons zien dat de Gates Foundation in de positie was om advies te geven – en dat haar advies ondubbelzinnig was georganiseerd rond een patent-gericht, Big Pharma-model. Rupert Neate, ‘AstraZeneca Vaccine Scientists Set for £22M Payday in New York Float,’ *The Guardian,* 7 april 2021, https://www.theguardian.com/business/2021/apr/07/astrazeneca-vaccine-scientists-set-for-22m-payday-in-new-york-float.

Jenner Institute: ‘Funders & Partners,’ Jenner Institute, g.d., https://web.archive.org/web/20190517085723/https:/www.jenner.ac.uk/funders-partners.

vaccin van Oxford te ondersteunen: ‘CEPI Expands Investment in Covid-19 Vaccine Development,’ CEPI, 10 maart 2020, https://cepi.net/news_cepi/cepi-expands-investment-in-covid-19-vaccine-development/.

maximaal 384 miljoen dollar: ‘Oxford University Announces Landmark Partnership with AstraZeneca for the Development and Potential Large-Scale Distribution of Covid-19 Vaccine Candidate,’ University of Oxford, 30 april 2020, https://www.ox.ac.uk/news/2020-04-30-oxford-university-announces-landmark-partnership-astrazeneca-development- and; ‘Epidemic Response Group to Invest Up to $384 Mln in Novavax’s Covid-19 Vaccine,’ Reuters, 11 mei 2020, https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-vaccines-cepi-idUKKBN22N2RP.

‘300 miljoen doses’: ‘AstraZeneca Takes Next Steps Towards Broad and Equitable Access to Oxford University’s Covid-19 Vaccine,’ AstraZeneca, 4 juni 2020, https://www.astrazeneca.com/media-centre/press-releases/2020/astrazeneca-takes-next-steps-towards-broad-and-equitable-access-to-oxford-universitys-covid-19-vaccine.html.

'gegevens van fase drie': Schwab, 'While the Poor Get Sick, Bill Gates Just Gets Richer.'

'overeenkomsten met secundaire leveranciers': Bill Gates, 'These Breakthroughs Will Make 2021 Better than 2020,' *GatesNotes,* 22 december 2020, https://www.gatesnotes.com/Year-in-Review-2020.

een particulier bedrijf en de grootste, About Us, g.d., https://www.seruminstitute.com/about_us.php.

grootste vaccinfabrikant ter wereld: 'Up to 100 Million Covid-19 Vaccine Doses to Be Made Available for Low-and Middle-Income Countries as Early as 2021,' Gavi, 7 augustus 2020, https://www.gavi.org/news/media-room/100-million-covid-19-vaccine-doses-available-low-and-middle-income-countries-2021; 'New Collaboration Makes Further 100 Million Doses of Covid-19 Vaccine Available to Low-and MiddleIncome Countries,' Gavi, 29 september 2020, https://www.gavi.org/news/media-room/new-collaboration-makes-further-100-million-doses-covid-19-vaccine-available-low.

'deel van het financiële risico': Gates, 'These Breakthroughs Will Make 2021 Better than 2020.'

een dynamisch duo: Twohey en Kulish, 'Bill Gates, the Virus and the Quest to Vaccinate the World.'

kreeg in januari 2021 kritiek: Helen Sullivan, 'South Africa Paying More than Double EU Price for Oxford Vaccine,' *The Guardian,* 22 januari 2021, https://www.theguardian.com/world/2021/jan/22/south-africa-paying-more-than-double-eu-price-for-oxford-astrazeneca-vaccine.

Critici waren vervolgens verontwaardigd: Samanth Subramanian, 'Why Is India, the World's Largest Vaccine Producer, Running Short of Vaccines?' *Quartz,* 6 mei 2021, https://qz.com/2004650/why-does-india-have-a-covid-19-vaccine-shortage/.

een exportverbod uit: 'Serum Institute of India Gets Nod to Export Covid-19 Vaccines Under the COVAX Programme, Says Source,' *Business Insider,* 22 november https://www.businessinsider.in/science/health/news/serum-institute-of-india-gets-nod-to-export-covid-19-vaccines-under-the-covax-programme-says-source/articleshow/87852389.cms.

Strive Masiyiwa: 'Indian Vaccine Maker Extends Freeze on Export of Covid Jabs,' *The Financial Times,* 18 mei 2021,

https://www.ft.com/content/63fbbb79-f657-4e6c-b190-cffd0d630593

later toetrad tot het bestuur: Schwab, 'Will the Gates Foundation's Board Ever Hold Bill Accountable?'

elektriciteit om vriezers: Jon Cohen, 'AstraZeneca Lowers Efficacy Claim for Covid-19 Vaccine, a Bit, After Board's Rebuke,' *Science,* 25 maart 2021, https://www.science.org/content/article/astrazeneca-lowers-efficacy-claim-covid-19-vaccine-bit-after-boards-rebuke.

begonnen te vermijden : Francesco Guarascio, 'Poorer Nations Shun AstraZeneca Covid Vaccine-Document,' Reuters, 14 april 2022, https://www.reuters.com/business/healthcare-pharmaceuticals/poorer-nations-shun-astrazeneca-covid-vaccine-document-2022-04-14/.

een ongebruikte voorraad: Angus Liu, 'With 200M Unused Doses, AstraZeneca's Covid Vaccine Partner Serum Institute Halts Production,' Fierce Pharma, 22 april 2022, https://www.fiercepharma.com/pharma/200m-unused-doses-astrazenecas-covid-vaccine-partner-serum-institute-halts-production.

'geplaagd werd door misstappen': Cohen, 'AstraZeneca Lowers Efficacy Claim for Covid-19 Vaccine, a Bit, After Board's Rebuke.'

meer levens heeft gered: 'Oxford Vaccine Saved Most Lives in Its First Year of Rollout,' University of Oxford, 15 juli 2022, https://www.ox.ac.uk/news/2022-07-15-oxford-vaccine-saved-most-lives-its-first-year-rollout. 'Global Vaccine Market Report: A hared Understanding for Equitable Access to Vaccines,' World Health Organization, 2022, https://www.who.int/publications/m/item/global-vaccine-market-report-2022.

waarop Gates had ingezet, Novavax: Sarah Owermohle, Erin Banco en Adam Cancryn,''They Rushed the Process': Vaccine Maker's Woes Hamper Global Inoculation Campaign,' Politico, 19 oktober 2021, https://www.politico.com/news/2021/10/19/novavax-vaccine-rush-process-global-campaign-516298; Carolyn Y. Johnson, 'Maker of Latest Experimental Vaccine Will Not Seek Authorization Until July at the Earliest,' *The Washington Post,* 10 mei 2021, https://www.washingtonpost.com/health/2021/05/10/novavax-coronavirus-vaccine/.

nog eens 400 miljoen dollar: Thomas en Twohey, 'How a Struggling Company Won $1.6 Billion to Make a Coronavirus Vaccine; 'Our Portfolio,' CEPI, g.d., https://cepi.net/research_dev/our-portfolio/.

groen licht van de FDA: Rita Rubin, 'Despite Its Fan Base, Newly Authorized "Traditional" Novavax Covid-19 Vaccine Is Having Trouble Gaining a Foothold in the US,' *JAMA* 328, nr. 11, 20 september 2022, 1026–1028, https://doi.org/10.1001/jama.2022.13661; Rebecca Robbins en Carl Zimmer, 'F.D.A. Authorizes Novavax's Covid-19 Vaccine, a Latecomer,' *The New York Times,* 13 juli 2022, https://www.nytimes.com/2022/07/13/health/novavax-covid-vaccine-fda-authorization.html.

rijke landen geld zouden samenbrengen: 'COVAX Explained,' Gavi, 3 september 2020, https://www.gavi.org/vaccineswork/covax-explained.

het leveren van diagnostiek en behandelingen: 'COVAX: The Vaccines Pillar of the Access to Covid-19 Tools (ACT) Accelerator, Structures and Principles,' Gavi, 9 november 2020, https://www.who.int/publications/m/item/covax-the-vaccines-pillar-of-the-access-to-covid-19-tools-(act)-accelerator.

nieuwsbericht beschreef COVAX: Alexander Zaitchik, 'How Bill Gates Impeded Global Access to Covid Vaccines,' *The New Republic,* 12 april 2021, https://newrepublic.com/article/162000/bill-gates-impeded-global-access-covid-vaccines.

geen publiek mandaat: Kai Kupferschmidt, '"Vaccine Nationalism" Threatens Global Plan to Distribute Covid-19 Shots Fairly,' *Science,* 28 juli 2020, https://www.science.org/content/article/vaccine-nationalism-threatens-global-plan-distribute-covid-19-shots-fairly.

Volksgezondheid van Ecuador: Twohey en Kulish, 'Bill Gates, the Virus and the Quest to Vaccinate the World.'

de winnaars en de verliezers: Ashley Kirk, Finbarr Sheehy en Cath Levett, 'Canada and UK Among Countries with Most Vaccine Doses Ordered per Person,' *The Guardian,* 29 januari 2021, https://www.theguardian.com/world/2021/jan/29/canada-and-uk-among-countries-with-most-vaccine-doses-ordered-per-person.

de logica van de markt: Peters, 'Inside the Gates Foundation's Epic Fight Against Covid-19.'

vrijwel geen toegang toe: Andrew Gregory, 'Only 14% of Promised Covid Vaccine Doses Reach Poorest Nations,' *The Guardian*, 21 oktober 2021, https://www.theguardian.com/society/2021/oct/21/only-14-of-promised-covid-vaccine-doses-reach-poorest-nations.

twee keer zoveel: Maria Cheng en Lori Hinnant, 'Rich Nations Dip into COVAX Supply While Poor Wait for Shots,' *AP News*, 14 augustus 2021, https://apnews.com/article/joe-biden-middle-east-africa-europe-coronavirus-pandemic-5e57879c6cb2 2d96b942cbc973b9296c.

meldde de Associated Press: Lori Hinnant en Maria Cheng, 'Stalled at First Jab: Vaccine Shortages Hit Poor Countries,' *AP News*, 20 april 2021, https://apnews.com/article/middle-east-coronavirus-pandemic-united-nations-b52bf58e35031e7 1a5ff85f7a59244f8; Maria Cheng en Aniruddha Ghosal, 'Unwilling to Wait, Poorer Countries Seek Their Own Vaccines,' *AP News*, 20 april 2021, https://apnews.com/article/business-honduras-coronavirus-vaccine-coronavirus-pandemic-central-america-16d7d06f031c89aaf37a4306747b9128.

Wereldhandelsorganisatie: Gabriel Scally, 'The World Needs a Patent Waiver on Covid Vaccines. Why Is the UK Blocking It?' *The Guardian,* 18 april 2021, https://www.theguardian.com/commentisfree/2021/apr/18/patent-waiver-covid-vaccines-uk-variants.

'niet vanwege regels voor intellectueel eigendom': Bill Gates, 'Bill Gates: How We Can Close the Vaccine Gap Much Faster Next Time,' CNN, 13 oktober 2021, https://www.cnn.com/2021/10/13/opinions/closing-vaccine-gap-faster-bill-gates/index.html.

'naar een fabriek in India': 'Covid-19: Bill Gates Hopeful World "Completely Back to Normal" by End of 2022 – and Vaccine Sharing to Ramp Up,' video, *Sky News,* 2:45, 25 april 2021, https://news.sky.com/story/covid-19-bill-gates-hopeful-world-completely-back-to-normal-by-end-of-2022-and-vaccine-sharing-to-ramp-up-12285840.

pandemie te bestrijden succesvol: 'Covid-19: Bill Gates Hopeful World 'Completely Back to Normal' by End of 2022,' 8:15.

'de faciliteiten en de apparatuur': Stephen Buranyi, 'The World Is Desperate for More Covid Vaccines – Patents Shouldn't Get in the Way,' *The Guardian,* 24 april 2021, https://www.theguardian.com/commentisfree/2021/apr/24/covid-vaccines-patents-pharmaceutical-companies-secrecy.

in staat leken om vaccins te produceren: Maria Cheng en Lori Hinnant, 'Countries Urge Drug Companies to Share Vaccine Know-How,' AP, 1 maart 2021, https://apnews.com/article/drug-companies-called-share-vaccine-info-22d92afbc3ea9ed519be007 f8887bcf6; Sharon Lerner, 'Factory owners around the world stand ready to manufacture Covid-19 vaccines,' *The Intercept,* 29 april 2021, https://theintercept.com/2021/04/29/covid-vaccine-factory-production-ip/; Stephanie Nolen, 'Here's Why Developing Countries Can Make mRNA Covid Vaccines,' *The New York Times,* 22 oktober 2021, https://www.nytimes.com/interactive/2021/10/22/science/developing-country-covid-vaccines.html.

Human Rights Watch: Human Rights Watch, 'Experts identify 100 plus firms to make Covid-19 mRNA vaccines,' 15 december 2021, https://www.hrw.org/news/2021/12/15/experts-identify-100-plus-firms-make-covid-19-mrna-vaccines.

'Elke vertraging bij het zorgen': Joseph E. Stiglitz en Lori Wallach, 'Preserving Intellectual Property Barriers to Covid-19 Vaccines Is Morally Wrong and Foolish,' *The Washington Post,* 26 april 2021, https://www.washingtonpost.com/opinions/2021/04/26/preserving-intellectual-property-barriers-covid-19-vaccines-is-morally-wrong-foolish/.

Chelsea Clinton: Chelsea Clinton en Achat Prabhala, 'The Vaccine Donations Aren't Enough,' *The Atlantic,* 20 juni 2021, https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2021/06/the-vaccine-donations-arent-enough-chelsea-clinton-achal-prabhala/619152/.

'het stomste': Kupferschmidt, 'Bill Gates: 'That's the Dumbest Thing I've Ever Heard.'

niet geavanceerd genoeg: diep in de pandemie zei Gates bij CNN dat 'wij de Afrikaanse inspanningen ondersteunen om hun [vaccincapaciteit] rond 2040 uit te bouwen', een veel te late actie. Gates, 'How We Can Close the Vaccine Gap Much Faster Next Time.'

een "beperkte" ontheffing: Kurt Schlosser, 'Gates Foundation reverses position on COVID vaccine patent protections after mounting pressure,' *GeekWire,* 7 mei 2021, https://www.geekwire.com/2021/gates-foundation-reverses-position-covid-vaccine-patent-protections-mounting-pressure/.

The New Republic: Alexander Zaitchik, 'How Bill Gates Impeded Global Access to Covid Vaccines.'

schreven uitvoerige autopsies: Stephanie Nolen en Rebecca Robbins, 'Covid Vaccine Makers Kept $1.4 Billion in Prepayments for Canceled Shots for the World's Poor,' *The New York Times,* 1 februari 2023, https://www.nytimes.com/2023/02/01/health/covid-vaccines-covax-gavi-prepayments.html.

mislukkingen van COVAX: Rosa Furneaux, Olivia Goldhill en Madlen Davies, 'How COVAX Failed on Its Promise to Vaccinate the World,' The Bureau of Investigative Journalism, 8 oktober 2021, https://www.thebureauinvestigates.com/stories/2021-10-08/how-covax-failed-on-its-promise-to-vaccinate-the-world.

pr over geredde levens: Oliver J. Watson et al., 'Global Impact of the First Year of Covid-19 Vaccination: A Mathematical Modelling Study,' *The Lancet Infectious Diseases* 22, no. 9 (1 september 2022): 1293–1302, https://www.thelancet.com/journals/laninf/article/PIIS1473-3099(22)00320-6/fulltext; 'Covid-19 Vaccines Have Saved 20 Million Lives so Far, Study Estimates,' Gavi, g.d., https://www.gavi.org/vaccineswork/covid-19-vaccines-have-saved-20-million-lives-so-far-study-estimates.

'afbrokkelend vaccinsysteem': Peters, 'Inside the Gates Foundation's Epic Fight Against Covid-19.' Opmerking: het werk van de stichting aan specifieke ziekten en projecten kan in theorie ook gunstige neveneffecten hebben, die de volksgezondheid in bredere zin verbeteren. Sommige projecten die Gates ondersteunt met betrekking tot hiv/aids, polio en tuberculose zijn bijvoorbeeld heringericht om te helpen bij uitbraken zoals Ebola en SARS-CoV-2 (Covid-19). Maar deze programma's zijn vaak niet ontworpen voor deze overkoepelende doeleinden en bieden vaak beperkte voordelen, waarbij onderzoekers ze beschrijven als parallelle systemen, die niet altijd samenvallen met door de overheid georganiseerde volksgezondheidssystemen. Chikwe Ihekweazu, 'Lessons from Nigeria's Adaptation of Global Health Initiatives During the Covid-19 Pandemic,' *Emerging Infectious Diseases* 28, no. suppl. 1, december 2022, S299–301, https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9745227/.

succes van Cuba: Sam Meredith, 'Why Cuba's Extraordinary Covid Vaccine Success Could Provide the Best Hope for Low-Income Countries,'

CNBC, 13 januari 2022, https://www.cnbc.com/2022/01/13/why-cubas-extraordinary-covid-vaccine-success-could-provide-the-best-hope-for-the-global-south.html; Mary Beth Sheridan, 'How Cuba Became a Pioneer in Covid-19 Vaccines for Kids,' *The Washington Post,* 18 juni 2022, https://www.washingtonpost.com/world/2022/06/18/cuba-coronavirus-vaccine-abdala-soberana/.

het Amerikaanse embargo: Bill & Melinda Gates Foundation, 'Sample Terms & Conditions, Project Support Grant Agreement,' g.d., https://docs.gatesfoundation.org/documents/sample-terms-and-conditions.pdf.

goedkoper te zijn dan andere vaccins: 'Doctor on Developing Global Covid-19 Vaccine: "We Got Zero Help from the U.S. Government,"' Yahoo! News, 8 februari 2022, https://news.yahoo.com/covid-vaccines-policymakers-never-really-211439188.html. Opmerking: uit gegevens van UNICEF blijkt dat Corbevax het goedkoopst geprijsde vaccin is, met een prijs van minder dan twee dollar per dosis, vergeleken met het Oxford-AstraZeneca-Serum vaccin, dat op zijn goedkoopst werd verkocht voor drie dollar. Covid-19 Market Dashboard, UNICEF, g.d., https://www.unicef.org/supply/covid-19-market-dashboard.

IndoVac: 'Indonesia's Bio Farma Ready to Produce IndoVac Covid-19 Vaccines,' Bloomberg, 11 september 2022, https://www.bloomberg.com/press-releases/2022-09-11/indonesia-s-bio-farma-ready-to-produce-indovac-covid-19-vaccines.

Gates hoogstgewaardeerde: Thomas en Twohey, 'How a Struggling Company Won $1.6 Billion to Make a Coronavirus Vaccine'; 'Our Portfolio,' CEPI.

snel kan worden opgeschaald: Peter J. Hotez en Maria Elena Bottazzi, 'A Covid Vaccine for All,' *Scientific American,* 30 december 2021, https://www.scientificamerican.com/article/a-covid-vaccine-for-all/.

'capaciteitsopbouw': Tijdens de pandemie, toen arme landen en volksgezondheidsexperts op grote schaal opriepen tot lokale en regionale productie van COVID-19-vaccins, stelde de Gates Foundation zichzelf voor als een voorvechter van samenwerking met 'vaccinfabrikanten in ontwikkelingslanden', of DCVM's – zelfs terwijl de stichting openlijk de patentvrijstellingen bestreed die nodig waren om dit te realiseren. 'In de afgelopen twee decennia heeft onze stichting 1 miljard Amerikaanse dollars gedoneerd ter ondersteuning van DCVM's

en gerelateerde begunstigden en heeft deze samengewerkt met 19 DCVM's in 11 landen om 17 vaccins op de markt te brengen,' pochte de stichting. 'Deze samenwerkingen hebben overal ter wereld een enorm verschil gemaakt.' Opmerkelijk is dat de stichting niet alle 17 van deze vaccins noemt. En tot de paar voorbeelden die zij geeft van 'partners in ontwikkelingslanden' behoren projecten die plaatsvonden in Zuid-Korea, een zeer geavanceerde economie. De stichting wijst ook op haar werk met het Serum Institute of India, de grootste vaccinfabrikant ter wereld en, zou je kunnen zeggen, onderdeel van Big Pharma. Anita Zaidi, 'Geographically Distributed Manufacturing Capacity Is Needed for Improved Global Health Security.'

opvalt aan Peter Hotez: 'Gates Foundation Commits Nearly $70 Million to Help Fight Neglected Tropical Diseases,' Bill & Melinda Gates Foundation, g.d., https://www.gatesfoundation.org/ideas/media-center/press-releases/2006/09/$70-million-to-help-fight-neglected-tropical-diseases; 'Albert B. Sabin Vaccine Institute Signs Agreement with GW Medical Center for Collaboration on $18 Million Bill & Melinda Gates Foundation Research Grant,' Bill & Melinda Gates Foundation, g.d., https://www.gatesfoundation.org/ideas/media-center/press-releases/2000/08/hookworm-vaccine-research.

George Washington University: 'Albert B. Sabin Vaccine Institute Signs Agreement with GW Medical Center for Collaboration on $18 Million Bill & Melinda Gates Foundation Research Grant,'

'fondsen leveren voor de ziekten': Fratangelo, 'How Gates Changes Global Public Health.'

Preventing the Next Pandemic: Peter J. Hotez, *Preventing the Next Pandemic: Vaccine Diplomacy in a Time of Anti-Science* (Baltimore, Johns Hopkins University Press, 2021); Bill Gates, *How to Prevent the Next Pandemic* (New York, Alfred A. Knopf, 2022).

'tien tot de zevende dollars': Hiermee bedoelt Hotez 10 tot de 7de macht, ofwel 10.000.000 dollar; terwijl 10 tot de 5de macht 100.000 dollar is.

nieuwe malariavaccin dat farmagigant GSK: Abdi Latif Dahir, 'Africans Welcome New Malaria Vaccine. But Is It a 'Game Changer'?' *The New York Times,* 7 oktober 2021, https://www.nytimes.com/2021/10/07/world/africa/malaria-vaccine-africa.html; Amy Maxmen, 'Scientists Hail Historic Malaria Vaccine Approval – but Point to Challenges Ahead,' *Nature,* 8 oktober 2021,

https://www.nature.com/articles/d41586-021-02755-5.

'vervolgens afstand van': Carmen Paun en Daniel Payne, 'How the Gates Foundation Plans to Beat Malaria Without the Vaccine,' Politico, 4 augustus 2022, https://www.politico.com/newsletters/global-pulse/2022/07/07/moving-on-from-malaria-vaccine-00044349. Opmerking: een kanttekening is dat het door Gates gefinancierde Gavi 155 miljoen dollar heeft geïnvesteerd in de uitrol van het malariavaccin, een beslissing die de Gates Foundation openlijk ondersteunde, zoals gemeld door Politico.

een schoolverlater: Gates, 'My Annual Letter: Vaccine Miracles.'

om malaria uit te roeien: 'Malaria Forum,' Bill & Melinda Gates Foundation, 7 oktober 2007, https://www.gatesfoundation.org/ideas/speeches/2007/10/melinda-french-gates-malaria-forum.

'goed vaccin tegen malaria': Moyers, 'A Conversation with Bill Gates: Making a Healthier World for Children and Future Generations.'

toekomstgerichte claims: Nicholas Kristof, 'A Conversation with Bill Gates,' *The New York Times,* 24 januari 2009, https://www.nytimes.com/video/opinion/1231546145505/a-conversation-with-bill-gates.html.

'veel meer betrokken': Andy Beckett, 'Inside the Bill and Melinda Gates Foundation,' *The Guardian,* 12 juli 2010, https://www.theguardian.com/world/2010/jul/12/bill-and-melinda-gates-foundation.

Global Fund: S. Bhatt et al., 'The Effect of Malaria Control on Plasmodium falciparum in Africa Between 2000 and 2015,' *Nature* 526, nr. 7572, oktober 2015, 207–211, https://doi.org/10.1038/nature15535; The Global Fund, Annex 1, Results Report 2022, 7 september 2022, https://www.theglobalfund.org/media/12261/corporate_2022resultsreport_annex_en.pdf.

tegen malaria is afgevlakt: World Health Organization, *World Malaria Report 2020: 20 Years of Global Progress and Challenges,* 2020, vii.

honderdduizenden sterfgevallen: World Health Organisation, *World Malaria Report 2020,* 18–20.

Tot slot

‘de reputatie van de stichting’: *Inside Bill’s Brain,* aflevering 2 op 16:00 en 40:00.

‘posters die om financiële bijdragen’: Donald G. McNeil Jr., ‘Gates Calls for a Final Push to Eradicate Polio,’ *The New York Times,* 31 januari 2011, https://www.nytimes.com/2011/02/01/health/01polio.html.

DTP-vaccin: McGoey, *No Such Thing as a Free Gift.*

Oliver Razum: Robert Fortner, ‘Has the Billion Dollar Crusade to Eradicate Polio Come to an End?’ *The British Medical Journal* 374, nr. 1818, 29 juli 2021, https://www.bmj.com/content/374/bmj.n1818.

‘datgene is waar ik het meest aan werk’: Jeff Goodell, ‘Bill Gates: The Rolling Stone Interview,’ *Rolling Stone,* 13 maart 2014, https://www.rollingstone.com/culture/culture-news/bill-gates-the-rolling-stone-interview-111915/.

gevloeid op aandringen: GPEI, ‘Historical Contributions 1988–2021,’ Global Polio Eradication Initiative, g.d., https://polioeradication.org/financing/donors/historical-contributions; William A. Muraskin, *Polio Eradication and Its Discontents: A Historian’s Journey Through an International Public Health (Un)Civil War* (Hyderabad, India: Orient Blackswan, 2012), 1177; McGoey, *No Such Thing as a Free Gift.*

bij de WHO op aangedrongen: Fortner en Park, ‘Bill Gates Won’t Save You from the Next Ebola.’

‘We coördineren veel’: ‘Bill Gates: ‘We Can Eradicate Polio,’’ *BBC News*, 29 januari 2013, https://www.bbc.co.uk/news/av/health-21241946.

in heel Afrika verlamd: Fortner, ‘Has the Billion Dollar Crusade to Eradicate Polio Come to an End?’

een man in New York: ‘Why Has Polio Been Found in New York, London and Jerusalem?’ *CBS News*, 22 augustus 2022, https://www.cbsnews.com/news/polio-in-new-york-london-jerusalem-reveals-rare-risk-of-oral-vaccine/.

‘lokkertjes’: Muraskin, *Polio Eradication and Its Discontents.*

‘maakt niet uit hoeveel goede bedoelingen’: Muraskin, *Polio Eradication and Its Discontents.*

‘dat de schenker er afstand van doet’: McGoey, *No Such Thing as a Free Gift.*

het grootste deel van hun rijkdom: 'About the Giving Pledge,' g.d., https://givingpledge.org/about.

10.000 werknemers: Tiffany Ap, 'Jeff Bezos's Plan to Give Away His Fortune Won't Help the 10,000 Workers Amazon Is Planning to Lay Off,' *Quartz,* 14 november 2022, https://qz.com/jeff-bezos-philanthropy-amazon-layoffs-1849781304.

vrijblijvende donaties: Tim Schwab, 'Meet MacKenzie Scott, Our New Good Billionaire,' *Nation,* 9 juli 2021, https://www.thenation.com/article/economy/mackenzie-scott-billionaire-philanthropy/. Opmerking: een van de belangrijkste filantropische adviseurs van MacKenzie Scott, Tom Tierney, trad in 2021 toe tot de raad van bestuur van de Gates Foundation. Dit toont aan hoe klein de wereld van de grote filantropie is. Theodore Schleifer, 'MacKenzie Scott, the Amazon Billionaire, Is Giving Away $1 Billion a Month to Charity,' Vox, 15 december 2020, https://www.vox.com/recode/2020/12/15/22176710/mackenzie-scott-bezos-philanthropy-speed-four-billion; and 'Tom Tierney,' Bill & Melinda Gates Foundation, g.d., https://www.gatesfoundation.org/about/leadership/tom-tierney.

Chuck Feeney: 'Chuck Feeney: The Billionaire Who Is Trying to Go Broke,' *Forbes,* 18 september 2012, https://www.forbes.com/sites/stevenbertoni/2012/09/18/chuck-feeney-the-billionaire-who-is-trying-to-go-broke/?sh=3a9b8ea9291c.

beschuldigingen van fraude: Sam Reynolds, 'Team Behind Sam Bankman-Fried's Charity FTX Future Fund Have Quit over Possible "Deception or Dishonesty",' *Fortune,* 11 november 2022, https://fortune.com/2022/11/11/team-behind-sam-bankman-fried-charity-ftx-future-fund-have-quit-over-possible-deception-or-dishonesty/; Zeke Faux, 'A 30-Year-Old Crypto Billionaire Wants to Give His Fortune Away,' Bloomberg, 3 april 2022, https://www.bloomberg.com/news/features/2022-04-03/sam-bankman-fried-ftx-s-crypto-billionaire-who-wants-to-give-his-fortune-away.

leraren in Ontario: David Yaffe-Bellany et al., 'FTX Crypto Exchange Boss Says He Is Trying to Raise More Money,' *The New York Times,* 10 november 2022, https://www.nytimes.com/2022/11/10/technology/ftx-crypto-exchange.html.

FTX Future Fund: Reynolds, 'Team Behind Sam Bankman-Fried's Charity FTX Future Fund Have Quit over Possible "Deception or Dishonesty"'; Tracy Wang, 'Sam Bankman-Fried's Crypto Empire "Was Run by a Gang of Kids in the Bahama",' *Fortune,* 11 november 2022, https://fortune.com/2022/11/11/sam-bankman-fried-crypto-empire-ftx-alameda-run-gang-kids-bahamas-who-all-dated-each-other/.

Bernie Sanders'voorstel: Thomas Kaplan, 'Bernie Sanders Proposes a Wealth Tax: "I Don't Think That Billionaires Should Exist",' New York Times, 24 september, 2019, https://www.nytimes.com/2019/09/24/us/politics/bernie-sanders-wealth-tax.html.

'Ik denk dat miljardairs': Mikaela Loach, Twitter, 22 september 2022, https://twitter.com/mikaelaloach/status/1572854129684541440?lang=en.

Over de auteur

Tim Schwab is onderzoeksjournalist en werkt vanuit Washington DC. Artikelen over de Gates Foundation verschenen onder meer in *The Nation* en *Columbia Journalism Review*. *Het probleem Bill Gates* is zijn eerste boek.

Wilt u op de hoogte blijven van e-bookacties of het laatste nieuws over onze boeken? Meld u dan aan op http://www.atlascontact.nl/nieuwsbrief/ voor een van onze nieuwsbrieven.